

Woordenboek van het Nederlands in Suriname van 1667 tot 1876

J. van Donselaar

J. van Donselaar

Woordenboek van het Nederlands in Suriname van 1667 tot 1876

Woordenboek van het
Nederlands in Suriname
van 1667 tot 1876

Woordenboek van het Nederlands in Suriname van 1667 tot 1876

J. van Donselaar

Meertens Instituut, Amsterdam

Nederlandse Taalunie

Nederlandse Taalunie, Den Haag

Vormgeving: Ineke Meijer
Druk: VTC Hoofddorp

ISBN 9789070389772
NUR 627

Alle rechten voorbehouden
© erven J. van Donselaar

Redactie: Nicoline van der Sijs
Technische verzorging: Meertens Instituut Amsterdam

Deze uitgave is tot stand gekomen met financiële steun van de Nederlandse Taalunie

Inhoud

Over de totstandkoming van deze uitgave - Nicoline van der Sijs	7
1. Over de taal van de Nederlandse bewoners van Suriname van 1667 tot 1876	9
2. Aanwijzingen voor het gebruik van dit woordenboek	11
3. De belangrijkste auteurs over het Nederlands in Suriname tot 1876	17
4. Alfabetische lijst van Nederlandse woorden in Suriname van 1667 tot 1876	29
5. Niet als trefwoord opgenomen, duistere en/of onbetrouwbare woorden	247
6. Contraregisters	253
6.1 Hedendaags en/of toenmalig Europees-Nederlands - (toenmalig) Surinaams-Nederlands	253
6.2 Hedendaags (vanaf 1954) Surinaams-Nederlands - (ook) toenmalig Surinaams-Nederlands	263
6.3 Wetenschappelijke namen van dieren en planten - toenmalig Surinaams-Nederlandse naam, 1667-1876	266
7. Lijst van literatuur en bronnen	275

Over de totstandkoming van deze uitgave

Vanaf begin jaren negentig heeft J. van Donselaar systematisch gegevens verzameld voor een *Woordenboek van het Nederlands in Suriname van 1667 tot 1876*. Zijn doel was de woordenschat te beschrijven van de Nederlandse bevolkingsgroep in Suriname vanaf 1667, het moment dat Nederlanders zich in Suriname vestigden, tot de invoering van de leerplicht – met Nederlands als voertaal – in 1876. Het Nederlands was daar toen (en is nu nog steeds) de enige officiële taal en alleen bij deze groep was toen het Nederlands de moedertaal en de thuistaal. Hun Nederlands onderscheidde zich echter van de zich in Nederland ontwikkelende standaardtaal, voornamelijk door zijn woordenschat. Deze laatste was namelijk uitgebreid met vooral woorden voor zaken en begrippen waarmee men in Suriname wel, maar in Nederland niet te maken had en waarvoor dan ook in Nederland geen woorden bestonden. Het gaat dus om een historisch contrastlexicon.

Met dit woordenboek wilde Van Donselaar de voorgeschiedenis van het moderne Surinaams-Nederlands vastleggen. Het Surinaams-Nederlands is de variant van het Nederlands die zich na 1876 in Suriname heeft ontwikkeld, veelal als tweede of zelfs derde taal van de bewoners van Suriname met een andere moedertaal dan het Nederlands. Dit moderne Surinaams-Nederlands was al eerder door Van Donselaar beschreven: in 1977 publiceerde hij het *Woordenboek van het Surinaams-Nederlands* als uitgave van het Instituut A.W. de Groot voor Algemene Taalwetenschap van de Rijksuniversiteit te Utrecht. In 1989 verscheen een aanzienlijk uitgebreide editie bij uitgeverij Coutinho in Muiderberg. In dat woordenboek, dat 6600 ingangen bevat, streefde Van Donselaar ernaar “ieder woord op te nemen dat men in Suriname gebruikt wanneer men Nederlands spreekt of schrijft maar dat niet in Nederlandse woordenboeken staat, ook niet in het meest uitgebreide (Van Dale). Hetzelfde geldt voor woorden die wel in Van Dale e.a. staan, maar met een betekenis of met een gebruikssfeer die afwijkt van de in Suriname gangbare.” Het woordenboek is nog steeds in de handel en was en is een waardevol instrument voor onderzoekers; de KNAW heeft Van Donselaar er in 1989 voor beloond met de Johan de la Court-prijs. Als aanvulling op Van Donselaars werk publiceerde Renata de Bies in 2008 het *Woordenboek van de Surinaamse Bijdrage aan het Nederlands*, bij de Universiteit van Suriname in Paramaribo. In 2009 verscheen dit werk als *Prisma Woordenboek Surinaams Nederlands*.

In het onderhavige *Woordenboek van het Nederlands in Suriname van 1667 tot 1876* vinden we dus de prehistorie van het Surinaams-Nederlands. Van Donselaar heeft tot voor kort

aan het woordenboek gewerkt en het lexicale gedeelte is, met ongeveer 2100 ingangen, in principe compleet. Er was nog een uitgebreide inleiding voorzien, maar vanwege zijn gevorderde leeftijd heeft Van Donselaar die niet meer kunnen voltooien; op 12 april 2013 is hij overleden. In het voorwerk van deze uitgave zijn wel de belangrijkste stukken, waarvan Van Donselaar een concept had geschreven, opgenomen.

Van Donselaar heeft me eind vorig jaar verzocht de tekst van het woordenboek gereed te maken voor publicatie. Het *Woordenboek van het Nederlands in Suriname van 1667 tot 1876* verschijnt in boekvorm, als pdf en als database. Tevens heeft Van Donselaar erin toegestemd dat de inhoud van dit historische woordenboek, net als het *Woordenboek van het Surinaams-Nederlands* uit 1989, wordt toegevoegd aan de etymologiebank (www.etymologiebank.nl). Hiermee komt voor onderzoekers een schat aan gegevens beschikbaar, die nooit eerder zijn gepubliceerd. Van Donselaar heeft met beide woordenboeken een monument nagelaten voor de taal die hem zo lief was, en daarmee ook een monument voor zichzelf.

De Nederlandse Taalunie heeft deze publicatie financieel mogelijk gemaakt. De tekst is op het Meertens instituut verzorgd: Dieuwertje Kooij heeft de tekst persklaar gemaakt, Ineke Meijer heeft het boek opgemaakt en Rob Zeeman heeft de inhoud geconverteerd naar een database. Voor hun nuttige suggesties voor de oplossing van enkele vragen dank ik Margot van den Berg, Renata de Bies en Michiel van Kempen.

Nicoline van der Sijs

1 Over de taal van de Nederlandse bewoners van Suriname van 1667 tot 1876

Sedert Suriname, toentertijd een plantagekolonie, in 1667 door de Zeeuwen op de Engelsen veroverd werd, is het Nederlands daar de enige officiële taal. Niettemin waren het gedurende de eerste twee eeuwen van het Nederlandse bewind vrijwel alleen de Nederlanders zelf - vaste kolonisten en hun nageslacht, en tijdelijke bewoners - die zich in Suriname ook werkelijk van het Nederlands, hun moedertaal, bedienden. De diverse andere inwoners spraken toen allen binnen hun eigen groep hun eigen taal. Tot 1853 waren dat vooralsnog indianen, negerslaven, de slavernij ontvluchte negers, andere Europeanen (in het begin vooral achtergebleven Engelsen) en van elders verdreven joden. Het Neger-Engels, de taal van de negerslaven (nu genoemd Sranantongo of Sranan), was tevens de voornaamste en veel gesproken contacttaal (*lingua franca*) tussen de groepen, de Nederlandse inbegrepen. Wel ontstond er een groeiende tussengroep van vrije negers en gemengdbloedigen van wie sommigen het Nederlands toen al, maar als tweede, vreemde en aangeleerde taal enigszins beheersten.

Al tijdens deze periode begon het Nederlands in Suriname zich te onderscheiden van dat van het Nederlandse taalgebied in Europa, voornamelijk doordat er nieuwe woorden nodig waren voor de vele Surinaamse zaken en begrippen die men in Europa niet, of althans nog niet kende of voor welke men daar geen woorden had.

Dat contrastlexicon is het onderwerp van dit boek: woorden, vaste verbindingen en vaste uitdrukkingen gedurende de eerste twee eeuwen in gebruik bij moedertaalsprekers van het Nederlands in Suriname onder elkaar, maar, althans in hun daar gebruikte betekenis, toen onbekend in Europa. Ik heb er ongeveer 2100 gevonden en die zijn hier, alfabetisch gerangschikt, in een lijst ondergebracht.

Aan de betreffende woorden in die lijst zijn, behalve de vertaling of een betekenisomschrijving in hedendaags Europees-Nederlands, per woord nog enige andere gegevens toegevoegd. Dat is ten eerste, voor zover bekend, de wijze waarop het woord door de sprekers verkregen werd: een bestaand Nederlands woord kreeg een ruimere of beperktere of (mede) een andere betekenis of er werd een geheel nieuw Nederlands woord gevormd, er werd een woord geleend uit een andere al of niet in Suriname gesproken taal of geïmporteerd uit een ander gebied. Verder: van welk van de daartoe hier onderscheiden domeinen (betekenisvelden, levensgebieden) het woord deel uitmaakte; de totale periode gedurende welke het door mij is aangetroffen,

ook na 1876; eventueel gebruik ook buiten Suriname. Buitendien wordt waar nuttig of nodig aandacht besteed aan spellingvariatie en latere synoniemen. Ten slotte al deze bevindingen kort samengevat in een code; deze kan in het bijzonder als hulpmiddel gebruikt worden bij het opsporen van relaties tussen de genoemde aspecten. Deze codes bevatten: etymologie/domein/periode/voorkomen buiten Suriname (zie 2 Aanwijzingen voor het gebruik van dit woordenboek).

Dit boek is enerzijds een gewoon vertaalwoordenboek voor lezers en onderzoekers die voor hen onbekende woorden tegenkomen in een boek, document of ander geschrift uit of over het Suriname van de hier behandelde periode. Er hoeft dan niet bijzondere belangstelling voor taal op zich in het spel te zijn. Anderzijds kunnen de gegevens aan welke hiervoor gereferereerd wordt, relevant zijn voor onderzoek aan het Nederlands van na 1876, alsmede allerlei ander taalkundig onderzoek dan lexicologisch en lexicografisch, namelijk historisch, etymologisch, morfologisch, fonologisch, sociolinguïstisch, alsmede verbanden tussen deze gedurende de hier onderzochte periode.

Hoe dan ook: het boek geeft een beeld van de lotgevallen van de Nederlandse woordenschat in de mond van, of althans op papier bij Nederlanders in een ver verleden, in een ver weg gelegen, exotisch land, met vergeleken bij het moederland een ander klimaat, andere landschappen, planten en dieren, andere economische en sociale omstandigheden en verhoudingen. Het was dit levende Nederlands dat na twee eeuwen werd doorgegeven aan alle 'andere Surinamers', aldus het uitgangspunt vormend voor een verdere, ingrijpende ontwikkeling, waarin de genoemde tussengroep wellicht al enigszins was voorgegaan. De naam 'protero-Surinaams-Nederlands' zou hier op zijn plaats kunnen zijn.

Nadat de slavernij in 1863 was opgeheven en vooral nadat in Suriname in 1876 de leerplicht met Nederlands als schooltaal was ingevoerd, werd het Nederlands daar geleidelijk voor velen van de bovengenoemde Surinamers met een andere moedertaal de tweede of zelfs de derde taal. Dat gold ook vanaf 1853 voor het toegenomen aantal immigranten: Chinezen, Hindostanen (uit het toenmalige Brits-Indië) en Javanen. Het Neger-Engels handhaafde zich daarnaast nog lang als *lingua franca*. Dit Nederlands heeft zich ontwikkeld tot het 'Surinaams-Nederlands' zoals we dat nu kennen, inmiddels voor velen in Suriname de moedertaal.

Mijn *Woordenboek van het Surinaams-Nederlands* uit 1989 is in de eerste plaats gewijd aan de woordenschat van dat toentertijd gebruikelijke en ook nu nog grotendeels gangbare Surinaams-Nederlands. Het bevat uiteraard ook woorden die al van voor 1876 in gebruik zijn, echter ook woorden die inmiddels historisch genoemd moeten worden. Waar de behandeling van een bepaald woord in het onderhavige boek verschilt van die in het woordenboek van 1989, moet dat niet opgevat worden als een tegenstrijdigheid, maar als een verbetering.

2 Aanwijzingen voor het gebruik van dit woordenboek

Ingangen

Alle verwerkte woorden staan als trefwoord in alfabetische volgorde. Daarbij is de toenmalige spelling gebruikt, bijvoorbeeld *boschkers*. Trefwoorden die vroeger met *c* of *q* gespeld werden en tegenwoordig met *k*, *kw* of *s*, zijn voor de terugvindbaarheid in het alfabet opgenomen op de plaats van het modern gespelde woord; dus *capitein* staat onder de woorden die beginnen met *k*. Woorden die met onderling significant verschillende spellingen werden aangetroffen, staan eventueel op meerdere plaatsen, maar slechts op een van deze uitgewerkt tot artikel, elders met een gesterde verwijzing.

Als in een artikel een ander Surinaams-Nederlands woord dan het trefwoord gebruikt wordt, is dat voorzien van een sterretje.

Betekenis

Na het trefwoord volgt in het algemeen een vertaling of omschrijving in hedendaags Algemeen of Europees-Nederlands, waar nodig en/of nuttig gelardeerd met andere Surinaams-Nederlandse woorden. Planten en dieren zijn ook voorzien van hun wetenschappelijke naam.

Etymologie

< betekent 'afkomstig van'. Onderscheiden worden betekenisverandering en nieuwvorming op basis van Algemeen Nederlands of Europees-Nederlands, ontleening aan andere talen, bijvoorbeeld Engels of Karaïbisch, en combinaties van deze mogelijkheden. Waar nodig en/of mogelijk met uitleg en bronverwijzing.

Achteraan iedere ingang wordt de belangrijkste informatie over etymologie, periode en domein in een korte code samengevat, voorafgegaan door het teken ➤ (bijvoorbeeld: ➤ /N'/d/2-5/- of ➤ /S/d/2-6/-). De eerste letter(s) geeft de herkomstinformatie weer. Hiervoor zijn de volgende afkortingen gebruikt:

Am	=	tropisch Amerikaans
Am-Braz	=	tropisch Amerikaans-Braziliaans
Am-N	=	tropisch Amerikaans-Nederlands
Am-S	=	tropisch Amerikaans-Sranantongo
Am-X	=	tropisch Amerikaans-algemeen of onbekend welke variëteit
Ar	=	Arowaks
Braz.	=	Braziliaans, dit is met betrekking tot Nederlands-Brazilië
Dui.	=	Duits
E	=	Engels
Fr	=	Frans
Ind	=	Indianentaal
K	=	Karaïbisch
N	=	Nederlands
N'	=	Nederlands, maar bijzondere betekenis in Suriname
Port.	=	Portugees
S	=	Sranantongo
Sp	=	Spaans
W	=	Westelijk Guyana, dit is Guyana tussen de Corantijn en de Orinoco
X	=	onbekend

Een vraagteken in de reeks letters en cijfers betekent dat het ervoorstaande gegeven niet zeker is. Zo betekent E?S?: uit Engels of uit Sranantongo. Bij samenstellingen wordt soms informatie gegeven over beide delen, bijvoorbeeld: X-S (herkomst eerste deel onbekend, tweede deel ontleend aan het Sranantongo).

Tropisch Amerikaanse elementen

Waar mogelijk is bij woorden die typisch zijn voor tropisch Amerika, aangegeven wat hun oorspronkelijke herkomst is. Hierbij is de volgende indeling gehanteerd:

Tropisch Amerikaans element, sub 1	=	via Portugees uit een Afrikaanse taal
Tropisch Amerikaans element, sub 2	=	via Spaans uit een indiaanse taal van de West-Indische eilanden of van noordelijk Zuid-Amerika
Tropisch Amerikaans element, sub 3	=	via Portugees uit Tupi
Tropisch Amerikaans element, sub 4	=	2 en/of 3
Tropisch Amerikaans element, sub 5	=	uit een Europese taal

Periode

In het geval dat er slechts een of twee jaartallen van tussen 1667 en 1876 gevonden werden, zijn deze opgenomen, met bron. Zijn er meer dan twee, dan zijn de eerste en de laatste opgenomen met tussen deze een streepje. Als er verder alleen tussen 1876 en 1945 nog meer vondsten zijn, dan is van deze de laatste opgenomen. Is het woord nog na 1945 in gebruik (geweest), dan wordt het element 'periode' afgesloten met een pijl (→).

NB: Bij alles van na 1876 gaat het niet meer (alleen) om moedertaalsprekers van het Nederlands. Aan de hand van de jaartallen worden 'tijdvakken' onderscheiden: 1 = 1667-1725; 2 = 1726-1775; 3 = 1776-1825; 4 = 1826-1876; 5 = 1877-1945; 6 = 1946-heden.

Domeinen

Van de woorden kan ca. 85% verdeeld worden over elf domeinen (betekenisvelden). De domeinen - levensgebieden zowel de natuur als de cultuur en de relatie tussen die twee betreffende - kwamen in deze vorm, met deze aard en/of inhoud, in Europa niet voor. Ze zijn zo gekozen dat het aantal woorden niet te klein is. Het is namelijk alleen dan mogelijk de samenhangen tussen het Nederlands en de toeleverende talen, de gebieden en de domeinen getalsmatig tot uitdrukking te brengen.

De onderscheiden domeinen worden hieronder omschreven en samengebracht in een schema dat hun onderlinge verhoudingen weergeeft.

- bc: de blanken en hun cultuur
Alles wat de blanken waren, hadden en deden, voor zover niet behorend tot een van de genoemde of nog te noemen domeinen.
- bs: bestuur
Alles wat betrekking heeft op het bestuur van het land en daarmee samenhangende handelsactiviteiten.
- cp: cultuurplanten
Inheemse en van elders ingevoerde planten die (mede) aangeplant en gecultiveerd werden, hetzij omwille van hun nuttige voortbrengselen, hetzij als sierplant. Hierbij horen ook alle plantagegewassen en hun spontane voortbrengselen, niet echter fabrieksmatig vervaardigde producten.
- d: dieren
Het betreft in bijna alle gevallen wilde dieren. Er is een kleine overlap met 'ziektes' (z), van welke enkele de naam dragen van de inwendige parasiet die ze veroorzaakt.
- ic: de indianen en hun cultuur
Alles wat specifiek betrekking heeft op de indianen, ook indien pas ontstaan als gevolg van hun contact met de kolonisten en de slaven. Er is een kleine overlap met de cultuur van de kolonisten en de slaven, waar dezen huisraad e.d. van de indianen hadden overgenomen.
- ln: levenloze natuur
Het klimaat, het weer, de geologie, de bodemgesteldheid, de natuurlijke wateren en alle andere eigenschappen van het natuurlijke landschap, behalve de dieren, de planten en de vegetatietypen.

- o: oorlog
Alles wat te maken heeft met de weggelopen slaven en met de strijd tussen dezen en de kolonisten.
- pp: plantage, personeel
De personele aspecten, in de eerste plaats van de plantages: allen die op of ten behoeve van (een) plantage(s) werkten, alsmede slaven en hun functies in de stad.
- pt: plantage, technisch
De technische, landbouw- en veeteeltkundige aspecten van de plantages, zoals het systeem van watergangen, de indeling, de gebouwen, de machinerieën en de teelt- en productieprocessen.
- r: rest
- sc: de cultuur van de slaven
Alles wat specifiek betrekking heeft op de slaven, behalve hun functies en werkzaamheden op de plantages en in de stad.
- wp: wilde planten
Niet aangeplante en niet gecultiveerde inheemse planten en hun natuurlijke voortbrengselen (hout, vruchten). Natuurlijke en half natuurlijke vegetatietypen.
- z: ziektes
Zie ook d.

Schematisch:

Natuur		Cultuur
levenloze natuur		
dieren —————	ziektes	bestuur
wilde planten —————	cultuurplanten	plantage, technisch
		plantage, personeel
		oorlog
		cultuur van de blanken
		cultuur van de slaven
		indianen en hun cultuur

De relatie tussen de domeinen en de perioden

De veronderstelling ligt voor de hand dat er allereerst, in de periode tot 1700, nieuwe woorden in gebruik raakten voor zaken en begrippen waarmee men het eerst en het meest te maken kreeg. Die woorden zouden dan moeten behoren tot de domeinen van de cultuurgewassen, het plantagesysteem, het bestuur en de indianen met hun cultuur. Wilde planten (eerst marktwaardige houtsoorten en andere nuttige gewassen), dieren (eerst jachtwild en eetbare vissen) en de zich ontwikkelende cultuur van de kolonisten zelf zouden dan kunnen volgen in de eerste helft van de achttiende eeuw. De cultuur van de slaven en de strijd tegen de bosnegers zouden nog weer wat later aandacht en dus aanvulling van de woordenschat hebben gevraagd: in de tweede helft van de achttiende eeuw.

Echter, als we de gevonden woorden per domein getalsmatig over de drie perioden verdelen, dan wordt de genoemde veronderstelling niet bevestigd. Dat zal komen door de aard en de spreiding in de tijd van de bronnen. In zijn algemeenheid neemt per domein het aantal woorden toe met de toename van het aantal bronnen dat (mede) op dat domein betrekking heeft. De sterke toename van het aantal dierennamen in de periode 1700-1750 is te danken aan de lange opsomming bij Herlein en vooral aan de zeer grote bijdrage van de anonieme planter uit 1740. Al in de eerste periode, voor 1700, zijn drie liefhebbers planten, ook wilde, gaan bestuderen, te weten Van Aerssen van Sommelsdijck, Meyer (= Hermann) en Merian. Zij zijn verantwoordelijk voor het al vroeg optreden van vele plantennamen, waaronder ook de meeste die na die eerste periode niet meer terugkomen.

Het lijkt waarschijnlijk, als al gezegd, dat vele woorden uit het plantagewezen al in de eerste periode in gebruik zijn geweest. De meeste echter duiken pas op met Herlein en Anonymus (1740) in periode 2, waarna vooral Blom, Visscher Heshuysen en Roos (alle drie landbouwspecialisten) zorgden voor de verdere sterke stijging in de periode na 1750.

Bijna alle woorden beginnend in periode 1 en het plantagepersoneel, het bestuur en de blanke cultuur betreffend komen uit de plakATEN (Schiltkamp & De Smidt). Een extra bijdrage aan het grote aantal nieuwe woorden uit de blanke cultuur in de periode na 1750 wordt geleverd door de inventarislijsten van Clifford Kocq & Vieira.

Samenvattend kan gezegd worden dat een veronderstelde prioriteit en chronologie in de ontwikkeling van de behoefte aan nieuwe woorden bij de kolonisten niet in het materiaal terug te vinden is. De hoeveelheid bronnen en de eventueel (en soms toevallige) speciale gerichtheid van enige dezer zijn bepalend voor het chronologische verloop in de aantallen woorden.

3 De belangrijkste auteurs over het Nederlands in Suriname tot 1876

A.J. van der Aa is de auteur van het *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, dat in dertien genummerde delen verscheen van 1839 tot 1851. Met 'Nederlanden' worden ook de toenmalige koloniën bedoeld. Over Suriname ontleende hij veel aan Teenstra (1835, 1842). Janssen en ten Hove (1993) op hun beurt hebben dit alles opgespoord, bewerkt en verwerkt tot een aparte publicatie. Hun *Historisch-geografisch woordenboek van Suriname* bevat vele woorden die specifiek zijn voor het Suriname van die tijd, voor het merendeel hier niet nauwkeuriger te dateren dan 1839-1851.

Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck was van 1683 tot 1688 gouverneur van Suriname. Hij was een plantenliefhebber en zond zaden en levende exemplaren van wilde en (ten dele door hem zelf) gekweekte planten naar Amsterdam. De namen bij deze 61 planten, als vermeld in bijlagen bij twee brieven uit 1685 en 1686, zijn van zeer diverse herkomst. Een deel van deze is ongetwijfeld gemeengoed geweest onder de toenmalige kolonisten, een ander deel lijkt wellicht alleen door hemzelf opgetekend te zijn uit de mond van indiaanse informanten. Er zijn ook namen bij waarvan de herkomst (nog) niet kon worden achterhaald. Zie Oudschans Dentz (1938), Brinkman (1980), Wijnands (1983), Van Donselaar (1994:47).

Anonymus (1679): Een in Suriname opgesteld ambtelijk verslag over een mislukte veldtocht tegen de Surinaamse Karaïben in 1679.

Anonymus z.j. (1740). Dit 'Ontwerp', opgesteld door een kennelijk ter zake zeer kundige plantagedirecteur, heeft twee delen. Het eerste bestaat uit een lange, geordende, puntsgewijze opsomming van alle onderwerpen die bij een algehele beschrijving van Suriname aan de orde zouden moeten komen, in het tweede deel zijn alleen de onderwerpen die betrekking hebben op (of met) de plantagelandbouw voorlopig nader uitgewerkt. De schrijver vermeldt het werk van Labat (1731) te kennen. Zie Beeldsnijder (1994:289, noot 10), Van Donselaar (1996).

Anonymus z.j. (1769). Van Trier-Guicherit (1991) vestigt de aandacht op dit als 'klapper' aangeduide hekelgeschrift over misdragingen van plantagedirecteuren, in het bijzonder ten opzichte van de slaven, en oppert mijns inziens overtuigend dat het geschreven is in navolging

van Van Dyk (1768). De auteur van de ‘klapper’ stelt een vervolg in het vooruitzicht. Op het titelblad van het exemplaar in de universiteitsbibliotheek te Leiden wordt in handschrift gewezen op overeenkomsten met *Experientia* (1771). Instemmend met de suggestie van Paasman (zie Van Kempen 2003:279) dat auteur dezelfde zou zijn als *Experientia*, stel ik als jaar van verschijnen 1769.

Apricius (1677), een theoloog, had het initiatief en de leiding bij een kolonisatiepoging in 1676-1677 aan de Wajapoc, heden de grensrivier tussen Frans-Guyana en het Braziliaanse Amapa. Hij kende en gebruikte de op Brazilië geïnspireerde aanbevelingen van Keye (1659, 1660). Zie Lichtveld & Voorhoeve (1980:50); zie ook De Myst (1677) en Van der Woude (1677).

Edward Bancroft, een bereisde Engelsman die zichzelf als een ‘gentleman in the medical faculty’ presenteert, wordt door Price & Price (1988) een ‘naturalist and chemist’ genoemd. Zijn boek van 1769 heeft vrijwel uitsluitend betrekking op de Guyanese, toen Nederlandse gebieden Demerara, waar hij woonde, en Essequibo. Hij heeft het boek de vorm gegeven van vier in 1766 geschreven brieven aan zijn broer, maar voegt daaraan op het titelblad toe ‘interspersed with a variety of literature and medical observations’. Fouten en onduidelijkheden laten zien dat zijn observatievermogen of dat van zijn informanten vaak tekortschoot. In de anonieme Nederlandse vertaling van 1782 zijn ook de voetnoten opgenomen uit de Duitse vertaling van 1769. Uit deze, alsmede uit de vertalingen zelf, blijkt dat de eveneens anonieme Duitse vertaler zelf ook een (goede) naturalist was, maar overigens, evenals zijn Nederlandse collega, niet beschikte over kennis op grond van eigen waarnemingen in de betreffende gebieden. Welke van de vele bij Bancroft vermelde volksnamen van planten en dieren werkelijk gebruikt zijn en waar, is bijzonder moeilijk uit te maken.

E.J. Bartelink werd in 1834 in Suriname geboren als zoon van een Nederlandse plantagedirecteur en een negerslavin (Van Kempen 2003:461-462). Hij doorliep in het plantagewezen alle rangen van opzichter tot planter en *administrateur*. Zijn boek van 1916, geschreven in het toenmalige algemeen beschaafd, heeft betrekking op ervaringen in de jaren 1855-1863; bij verwijzingen is dat verdisconteerd - hij heeft de slavernij nog meegemaakt. Soms is het mogelijk en nodig bij hem woorden te onderkennen van na de genoemde periode. Zie ook Doelwijf (1974:26) en Van Kempen (2003:461).

De Beet & Price (1982) en **De Beet** (1984): Twee publicaties vrijwel geheel bestaande uit bundelingen van authentieke verslagen uit de jaren 1750-1763 en 1765-1778, geschreven door bevelvoerende officieren, onderofficieren en ambtenaren die betrokken waren bij oorlog tegen of vrede met *negers*. Beide met een glossarium. N.B.: Price citeert eerstgenoemde publicatie in zijn latere werk met zichzelf als eerste auteur.

E. Beijer was een Duitse koopman die enige tijd in Paramaribo woonde (Teenstra 1842:331). Opmerkelijk is de taal van zijn anoniem uitgegeven boek uit 1823: Nederlands, met slechts enkele aanwijzingen voor zijn ware herkomst. Hij noemt Lammens als een van zijn bronnen, kende ook Fermin (1770) en bekritiseert Stedman (1796).

Pierre Jacques Benoit, een Antwerpenaar van geboorte, bezocht Suriname vermoedelijk gedurende een groot deel van het jaar 1831. In zijn Franstalige boek van 1839 geeft hij blijk met veel belangstelling en inlevingsvermogen om zich heen te hebben gekeken, zowel in Paramaribo als daarbuiten. Echter, waar hij steunt op literatuur - hij kende Fermin (1770) en Stedman (1796) - of mondelinge inlichtingen van anderen maakt hij fouten en geeft hij ruimte aan zijn fantasie. Ook bij een aantal van de 98 prachtige en zeer instructieve illustraties kan vermoed worden dat de voorstelling niet alleen directe waarneming betreft maar ook gecomponeerd is. Zie De Groot (1980). Enerzijds introduceert de Nederlandse vertaling van 1980 enige nieuwe fouten, anderzijds worden een aantal fouten van Benoit zelf onder 'Aantekeningen' door de vertaler dan wel in de 'Notes' van De Groot gecorrigeerd.

Adriaan van Berkel verbleef van 1671 tot ten minste 1674 in de ten westen van Suriname gelegen Nederlandse kolonie Berbice en was daar secretaris van de gouverneur. Hij geeft in het eerste deel van zijn boek van 1695 een levendig verslag van zijn belevenissen, dat bovendien verregaand werkelijkheidsgetrouw lijkt. Het tweede deel heet te berusten op zijn ervaringen als planter in Suriname van 1680 tot 1689. Al in 1925 echter legde Roth (1948: X) er terloops de vinger op dat dit deel een Nederlandse versie is van Warren (1667). Zie voor een latere analyse van deze bevinding Van Donselaar (1993). Dit rechtvaardigt de veronderstelling dat Goslinga (1985:267) zich door Van Berkels eigen vermelding van zijn planterschap heeft laten misleiden en dat Roth gelijk had met zijn opmerking '... Surinam ... (which, it seems, he never visited) ...'.

Anthony Blom (1786, 1787, 1801-1802) was afkomstig uit de kring van hoveniers en tuinders. Na zijn aankomst in Suriname in 1766 klom hij op in de planterswereld van *blankofficier* (opzichter), via *directeur* (bedrijfsleider) tot *administrateur* (bewindvoerder). Hij ontwikkelde zich tot een ware landbouwdeskundige en had buitendien veel belangstelling voor andere facetten van land en volk van Suriname. Een boek over de Surinaamse landbouw, waarvan hij samen met de 'Raad van Justitie' Visscher Heshuysen de tekst had opgesteld, werd door de laatste geheel naar eigen inzicht in 1786 in Nederland gepubliceerd. Het uitvoerige 'voorwerk' en de hoofdstukken 11 en 17 zijn zelfs geheel alleen van zijn hand - dit alles zeer tot ongenoegen van Blom, die een jaar later een eigen, slechts weinig andere versie het licht deed zien (Oostindie & Van Stipriaan 1991). Achteraf valt de uitgave van 1786 toe te juichen, omdat alleen die is voorzien (door Visscher Heshuysen) van onder meer vele verduidelijkingen in voetnoten en van een uitvoerig glossarium, alsmede de mededeling dat schrijver(s) de werken van Labat (1731) en Fermin (1765-1770) kenden. Blom voegde met zijn werk van 1801-1802 weinig nieuws aan het al voorafgegane toe. Hij overleed in Paramaribo in 1807.

W. Boekhoudt, een theologiestudent, werkte in de jaren 1845-1849 in Suriname als huisonderwijzer voor een plantagedirecteur en publiceerde later (1874) zijn bevindingen (Bakker e.a. 1993:43-45).

Van Bouwhuijsen e.a. (1988): Voornamelijk een geordende verzameling van authentieke contemporaine documenten betreffende de strijd tegen *bosnegers* (1757-1759). Met een glossarium.

Charles Brouwn (1796) schreef een ambtelijk, samenvattend verslag over de strijd tegen *bosnegers* van 1761 tot 1793.

Carl Gustav Dahlberg, een Zweed, kwam in 1746 als korporaal naar Suriname en klom op tot 'Raad van Policie en Crimineele Justitie'. Vanaf zijn komst tot 1781 verzamelde hij vele planten (Ek 1991:35). In het archief van de *Linnean Society* te Londen bevindt zich een ongedateerde catalogus bij een collectie van 49 van zijn planten. Voor zover hij daarin refereert aan eerdere waarnemingen van anderen, beperkt zich dat tot Labat (1731). Deze catalogus werd in 1934 ten behoeve van de Universiteit Utrecht overgeschreven door H. Uittien en vervolgens geanalyseerd (Lanjouw & Uittien 1935). Auteurs komen tot een datering van 1746-1754, maar later onderzoek van Ek (zie aldaar) heeft uitgewezen dat dat 1766-1771 moet zijn.

Van der Doe e.a. (1992): Een bundel brieven en verslagen, voornamelijk verzonden door gouverneurs en andere vooraanstaande lieden in Suriname aan de Staten van Zeeland en aan elkaar. Met een glossarium.

Pieter van Dyk z.j. (1768). Na een taalgids bestaande uit lijsten van per domein gerangschikte woorden, korte uitdrukkingen en korte zinnestukjes in het Neger-Engels met hun vertaling in het Nederlands, volgen een aantal samenspraken, ook weer in beide talen. De langste van deze, getiteld 'Het leeven en bedrijf van een Surinaamsze directeur met de Slaaven op een Koffie-Plantagie', geeft een beeld van de gruwelijke behandeling waaraan laatstgenoemden onderworpen konden worden; deze is ook in verkorte vorm opgenomen in Lichtveld & Voorhoeve (1980:220-229). Een analyse van het ongedateerde boekje door Van Trier-Guicherit (1991) wijst uit dat het hier gaat om informatie uit de eerste hand en dat het jaar van verschijning waarschijnlijk 1767 of 1768 is. De volledige tekst is opnieuw gepubliceerd door Arends & Perl (1995), die als jaar van verschijnen ca. 1765 geven.

Don Experientia (1771). In een satirisch toneelstuk beschrijft de auteur de malversaties van het hogere personeel op plantages in Suriname en het bedrog gepleegd ten opzichte van de eigenaars in Nederland. Het zou het vervolg kunnen zijn op de 'klapper', als bedoeld door Anonymus (1769). De *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* (1914-1917:611) geeft als plaats van uitgave Paramaribo, maar die wordt in het boekje zelf niet vermeld. Gezien het onderwerp en het gebruik van voornamelijk - niet uitsluitend - het toenmalige Nederlands van Nederland lijkt verschijning in Nederland evenzeer mogelijk.

Philip Fermin, een in Berlijn geboren arts van Franse afkomst, oefende zijn beroep uit in Suriname van 1754 tot 1762 (Blonden 1930, Oudschans Dentz 1942a). Al het vele dat hij daarna publiceerde schreef hij na terugkeer in zijn ook al eerdere woonplaats Maastricht. Zijn mededeling dat hij zich daarbij uitsluitend baseerde op eigen, nauwkeurige waarnemingen (1765, opdracht), wordt gelogenstraft door vele, soms essentiële fouten in zijn teksten en figuren. Dat begon met de onjuiste beschrijving van het voortplantingsgedrag bij de Surinaamse pad (*pipa*, Grzimek 1975,5:449-451), waarop hij in 1763 in Berlijn promoveerde. Zijn daarna volgende geschriften over ziektes (1764), planten en dieren (1765) en Suriname in het algemeen (1769) zijn later uit het Frans in het Nederlands vertaald. Uit niets blijkt dat Fermin, behalve

de door hem vermelde Merian (1705), nog andere bronnen kende dan Franstalige aan welke hij wel (Labat 1731, Buffon 1749-1788) of niet (De Rochefort 1662) refereert. Hij beheerste het Nederlands kennelijk niet of slecht en dat geldt ook voor het Neger-Engels, ondanks zijn bewering van het tegengestelde (1765:IV).

Fermins onbetrouwbaarheid is tijdgenoten en latere inwoners van Suriname niet ontgaan: Nepveu (1771:6), Visscher Heshuysen en Blom (1786:I-III e.a), Mazer (1788:96) en Nassy (1791:153) kraken hem ieder op hun eigen manier af. De *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* (1914-1917:296) vermeldt hem wel, zij het gebrekkig, de *Encyclopedie van Suriname* (1977) besteedt aan hem geen expliciete aandacht.

Al het voorgaande mag niet verhelen dat Fermin een groot aantal woorden aandraagt die in het kader van het onderhavige onderzoek van waarde zijn geweest. Het heeft echter bij hem, meer dan bij enige andere auteur, veel moeite gekost het kaf van het koren te scheiden.

Hendrik Charles Focke, in 1802 geboren in Suriname als zoon van een uit Nederland afkomstige plantagedirecteur, ontving middelbaar en academisch onderwijs in Nederland, promoveerde daar, werd advocaat, en bleef dat na zijn terugkeer in Suriname tot 1837. Vervolgens heeft hij verscheidene functies bij de rechterlijke macht bekleed, ten slotte onder meer die van ‘President van het Collegie van Kleine Zaken’. Buitendien was hij, als amateur, een kundige botanicus, taalkundige en musicoloog, zoals mag blijken uit o.m. zijn postume publicaties van 1858. In zijn *Neger-Engelsch Woordenboek* van 1855 bedient hij zich bij de vertaling van Sranan woorden zo nodig (en dat is vaak) van een Surinaams-Nederlands equivalent. Hij overleed in 1856. Zie John Focke (1983).

Pieter Constantijn Groen maakte in de jaren 1792-1794 een inspectiereis langs enige plantages in Suriname en Berbice in opdracht van de eigenaars in Nederland. Hij bezocht ook de toen Nederlandse, meer westelijk gelegen koloniën Demerara, Essequibo en Pommeroen. Hij legde zijn bevindingen neer in een handgeschreven journaal van vijf delen; Suriname komt ter sprake in deel 3 van 1793. Het is mogelijk dat hij specifieke woorden die hij in één gebied oppikte, ook bij de behandeling van andere gebruikte. Hiermee is bij de verwerking hier rekening gehouden.

Jan Jacob Hartsinck was onder meer ‘president van de hoofdparticipanten’ van de *West-Indische Compagnie* en had een vader die 25 jaar lang directeur was van de *Geotroyeerde Societeit van Suriname*. Deze omstandigheden gaven hem toegang tot vele documenten uit en over de Zuid-Amerikaanse bezittingen en brachten hem ook rechtstreeks in contact met vele (door hemzelf niet met name genoemde) informanten die de betreffende gebieden dankzij eigen ervaring kenden. Zelf is Hartsinck nooit buiten Nederland geweest. Zie Oudschans Dentz (1942b).

In zijn indrukwekkende, tweedelige boek van 1770 heeft hij genoemde documenten en mondelinge informatie verwerkt en bovendien veel literatuur, waaronder De Laet (1625, 1630), David de Vries (1655), Keye (1659), de vertaling van Warren (1669), Aprius (1677), en Herlein (1718). Hij noemt deze allen, zij het slechts bij de eerste aanhaling en daardoor verder moeilijk herkenbaar. Uit de wijze waarop hij Van Berkel (1695) vermeldt, blijkt dat diens bedrog inzake Suriname hem ontgaan is. Niet genoemd, maar aantoonbaar wel gebruikt zijn De Rochefort (1662), Pistorius (1763) en Bancroft (1769). Te betreuren valt dat hij zonder bronvermelding in zijn hoofdstukken over planten en dieren gebruik maakt van het desbetreffende boek van

Fermin uit 1765 en het daarbij kennelijk moest stellen zonder een ingewijde die hem voor een aantal fouten had kunnen behoeden. Ook de door hem genoemde aantekeningen van Nepveu - waren dat die van 1765? - hebben in dezen hun uitwerking gemist. Een ander probleem is dat hij in diezelfde hoofdstukken geen onderscheid maakt tussen namen die in Suriname en die in het aangrenzende Berbice en verderop naar het westen in gebruik waren. Pas door een nauwkeuriger analyse, mede aan de hand van de indianentalen Arowaks en Karaïbisch en de creooltalen Berbice-Nederlands en Neger-Engels, kan in de meeste gevallen wel achterhaald worden welke woorden toentertijd in Suriname in gebruik moeten zijn geweest, maar in een aantal gevallen blijft dat onzeker. Zie Van Donselaar (1997a).

J.D. Herlein is de auteur van een boek 'over Suriname' dat in 1718 verscheen. Uit onderzoek van U.M. Lichtveld (1966) is gebleken dat deze Fries vermoedelijk van 1707 tot 1715 in Suriname verbleef. Zij vermeldt reeds dat zijn beschrijvingen voor een belangrijk deel zijn ontleend aan, zo niet overgeschreven van de door hem genoemde De Rochefort (1662) die betrekking hebben op toen Franse Caraïbische eilanden. Zijn enige andere met name genoemde bron is De Lery, vermoedelijk de vertaling van 1597; die schreef over Brazilië. Uit nader onderzoek is inmiddels gebleken dat hij ook Van Berkel (1695, over Berbice) verwerkte dan wel plagieerde (Van Donselaar 1993). Als overige niet vermelde, maar wel aantoonbaar gebruikte bronnen kunnen nog toegevoegd worden Piso & Marcgrave (1648), Keye (1659), S. de Vries (1682) en Staden (1707), alle betrekking hebbend op Brazilië. Ook twee van zijn prenten zijn gemaakt naar of geïnspireerd door Braziliaanse voorbeelden (Kolfin 1997:33). In het bijzonder aan dezen, naast de al genoemde De Lery, moet toegeschreven worden dat hij, behalve authentic Surinaamse, vele namen opsomt die aan planten en dieren gegeven werden in het eertijds Nederlandse Noordoost-Brazilië, waaronder er zijn die in Suriname zelfs niet voorkomen. Nepveu (1771) wist kennelijk niets van dit alles toen hij tevergeefs probeerde met zijn eigen bevindingen over Surinaamse indianen (p. 283), planten en dieren (p. 331, 346 e.a.) bij Herlein aansluiting te vinden. Herlein behoort dan ook tot de auteurs bij wie zorgvuldig zoeken, confronteren met publicaties van anderen, wikken en wegen nodig is om het ook aanzienlijke zuiver Surinaamse element uit zijn vocabularium op te diepen. Opmerkelijk zijn ook twee aanhangsels. Het eerste (p.242-248), genoemd 'Notitie', geeft een opsomming van 350 à 400 goederen die vanuit Europa in Suriname vrij mogen worden ingevoerd. De namen van dertig dezer producten staan niet in het WNT, wat geenszins hoeft te betekenen dat ze toen specifiek voor Suriname zouden zijn geweest. Het is zelfs de vraag of Herlein deze lijst zelf heeft samengesteld. Het andere aanhangsel (p. 249-262) behelst een 'Karaïbaans woorden-boek', waarvan vermeld wordt dat het overgenomen is uit de Nederlandse vertaling (1662) van Rochefort (1658). Herleins boek wordt noch in de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* (1914-1917), noch in de *Encyclopedie van Suriname* (1977) besproken. Het is opgenomen in Arends & Perl (1995).

Hermann (1689). Het zogenoemde 'Herbarium Hermann' is een map met gedroogde planten die waarschijnlijk in de jaren 1687-1689 door de overigens onbekende Hendrik Meyer in Suriname verzameld werden en in 1689 geschonken werd aan de Leidse hoogleraar in de plantkunde Paul Hermann (Ek 1991). De map berust nu bij het Nationaal Herbarium Nederland. De planten werden voor zover mogelijk gedetermineerd door Van Ooststroom (1939). De

namen die ze van Meyer meekregen zijn van zeer verschillende herkomst; sommige zijn nog in het geheel niet getraceerd.

M. Houttuyn, een arts en naturalist, publiceerde van 1761 tot 1785 een voor zijn tijd voorbeeldig standaardwerk van 38 delen over de levende have alsmede de mineralen van de gehele aarde, zich baserend op eerder werk van Linnaeus. Het bevat vele volksnamen van planten en dieren uit meerdere talen, waaronder specifiek Surinaamse.

August Kappler, een Duitser, verbleef in Suriname van 1836 tot 1841 als militair, van 1842 tot 1879 als ondernemer in de landbouw, de veeteelt en de bosbouw, enige jaren tevens als houder van een bestuurspost. Hij verzamelde vele planten en dieren voor verkoop in Europa. De vertalingen van twee van zijn in het Duits geschreven zeer informatieve boeken (van 1854 en 1883) die in het bijzonder gaan over zijn avontuurlijke leven in het binnenland, zijn dermate deskundig dat ze voor dit woordenboek zonder bezwaar gebruikt konden worden. Die van 1854, handelend over de periode 1836-1842, wordt hier geciteerd uit de heruitgave van 1983 (als 1983a). Zie Bubberman (1983).

Ottho Keye was officier in Nederlands-Brazilië en nam later (1658-1660) deel aan een mislukte kolonisatiepoging in het deel van Guyana dat nu Frans is. In 1659 verscheen van hem het hier aangehaalde boek 'Het waere onderscheyt tussen koude en warme landen', waarin hij voorgeeft een vergelijking te maken tussen 'Nieu-Nederlant' in Noord-Amerika en het Zuid-Amerikaanse Guyana, waarbij een sterke nadruk valt op laatstgenoemd gebied. In de 'opdracht' door Keye zelf en in een gedicht van Q. Spranger, ook deel uitmakend van het voorwerk van het boek, wordt zonder omhaal gesteld dat het hier in feite over het toenmalige Nederlands-Brazilië gaat. De bevindingen van het onderhavige onderzoek zijn dienovereenkomstig en dat heeft gevolgen voor de interpretatie van het woordgebruik. Hetzelfde boek verscheen in hetzelfde jaar (maar gedateerd 1660) ook nog bij een andere uitgever onder een andere naam, namelijk 'Beschryvinge van het heerlijcke en gezegende landt Guyana waer inne gelegen de seer voorname landstrecke genaemt Serrename'. Alleen in het voorwerk zijn kleine veranderingen aangebracht. Zie Benjamins (1926).

T.A. Kuhn was een Nederlandse arts die in Suriname verbleef om medisch onderzoek te doen. Zijn verslag van 1828 is rijk aan informatie van allerlei aard.

Ioannes de Laet, een zeer geleerde en belezen man, was onder meer een van de Heren XIX van de *West-Indische Compagnie*. Hij is nooit buiten Nederland geweest en baseerde zijn uitvoerige publicaties over andere landen op schriftelijke en mondelinge bronnen die hij kritisch verwerkte. Zie Boxer (1957:293). De beschrijving van Guyana in zijn boek van 1625 heeft betrekking op de delen die nu Braziliaans en Frans zijn; hij vermeldt dat de gegevens ontleend zijn aan Harcourt (1613). Zie ook Van Donselaar (1997b).

Adriaan François Lammens was een Nederlandse jurist die van 1815 tot 1835 in Suriname werkzaam was bij de rechterlijke macht, vanaf 1828 als 'President van het Hof van Civiele en Criminele Justitie'. Zijn belangstelling voor Suriname was welhaast grenzeloos en zijn ijver

erover te schrijven ook. Zijn geschriften zijn verspreid geraakt (zie Voorhoeve 1960) en later slechts ten dele gepubliceerd (De Bruijne 1982). Hij verwijst naar o.m. Herlein (1718), Fermin, Hartsinck (1770), Sneebeling (1775), Bancroft (1782), Blom (1786), Voegen van Engelen (1786-1788), Nassy (1791), Stedman (1796) en Von Sack (1821).

Jean de Lery ('Lerius') was een Fransman die als zendeling in 1556-1557 een half jaar verbleef onder mensenetende Tupinamba, een indianenvolk in het kustgebied van tropisch Brazilië. Van zijn fascinerende verslag uit 1578 is de tweede versie, van 1580, alom bekend geworden en vertaald - in het Nederlands, anoniem, in 1597.

Maria Sybilla Merian verbleef in de jaren 1699-1701 in Suriname en verzamelde daar de gegevens die leidden tot haar beroemde, wereldwijd verbreide en vertaalde boek van 1705 over de gedaanteverwisseling van insecten. Dat boek bevat 60 platen met dieren en planten en daarbij behorende beschrijvingen, waar mogelijk met volksnamen. Rücker & Stearn (1982) geven bij dit alles de huidige wetenschappelijke namen, alsmede bij nog acht soortgelijke platen die postuum werden gepubliceerd. De determinaties zijn van V.O. Becker en W.T. Stearn. Zie ook Wettengl (1998).

G. de Myst (1677) was een van de twee 'Hooge Raaden' bij het bestuur van de kolonie aan de Wajapoc in 1677 (Hartsinck 1770:930). Zie ook Aprius (1677) en Van der Woude (1677).

David D.J.C. Nassy betreft de anonieme vertaling uit 1791 van een oorspronkelijk Franstalig boek uit 1788 over de geschiedenis van Suriname. Het wordt vaak onder de Franse titel geciteerd ('*Éssai Historique*'), maar even vaak onder de naam De Leon of de naam Nassy. Dat moet als volgt verklaard worden. De 'opdragt' aan het begin is ondertekend door vijf personen, waarvan Mos. Pa. de Leon de eerste is. Onder de daarop volgende 'voorreden' staan dezelfde namen plus nog een zesde, nu met bovengenoemde Nassy aan het hoofd. Zie *Encyclopedie van Suriname* (1977:417).

Jan (of Jean) Nepveu woonde en werkte van 1734 met een onderbreking tot zijn dood in 1779 in Suriname, vanaf 1769 als gouverneur. Hij bestudeerde aan boord van een schip op weg van Suriname naar Nederland het boek van Herlein uit 1718 en zette zijn commentaar daarop alsmede nog het een en ander wetenswaardigs over Suriname meteen op schrift. Ook de kladversie van het manuscript (1765) is grotendeels bewaard gebleven. Na kennisneming van Warren (1669), Pistorius (1763) en vooral van het inmiddels verschenen boek van Hartsinck uit 1770 - zie ook Nepveus 'Nottitie' dienaangaande (1770) - maakte hij een definitieve versie (1771, 'merkelijk vermeerderd en verbeterd', onder meer met een woordenlijst en een register), die hij vervolgens met een begeleidende brief toezond aan de *Societeit van Suriname* (Bijlsma 1921). Zie voor verdere details Herlein hiervoor en De Groot (1983:127).

Thomas Pistorius was 'Raad van Policie en Crimineele Justitie' toen hij het boek schreef dat in 1763 uitkwam en inderdaad, zoals de titel zegt, Suriname kort en zakelijk behandelde. Reeds Nepveu (1771:6) stelde vast dat veel was ontleend aan of rechtstreeks overgeschreven van Herlein (1718). Pistorius vermeldt dat niet. Wel blijkt dat hij zich bij het overnemen met kennis van

zaken beperkt heeft tot wat echt Surinaams was, met andere woorden alle wijsheid uit Brazilië en van de West-Indische eilanden heeft weggelaten. Pistorius heeft het boek gedictieerd, omdat hij zelf slecht zag ('voorrede', p. 3); volgens Nepveu (zie boven) was hij toen zelfs blind.

Christlieb Quandt, een Hernhutter zendeling van Duitse afkomst, verbleef van 1768 tot 1780 onder Arowakken in het westen van Suriname. Hij heeft er zijn ogen en oren goed de kost gegeven en verwerkte zijn dagboekantekeningen tot 22 gefingeerde brieven aan een vriend, die samen het Duitstalige boek uitmaken dat in 1807 verscheen. Hij kende toen inmiddels het werk van Labat (1731). Waar het Duits tekortschoot, gebruikte Quandt goed herkenbare letterlijke vertalingen of verduitsingen van (Surinaams-)Nederlandse woorden. Zie Van Renselaar (1968).

Jan Reeps, een koopman uit Hoorn, leed met een groep van aspirant-kolonisten in 1692 schipbreuk voor de kust van Zuid-Amerika even ten zuiden van de Amazonedelta. Na een moeizame tocht door het toen merendeels Portugese deel van Guyana bereikte hij Suriname. In een bewaard handschrift beschrijft hij niet alleen de tocht, maar ook zijn verblijf in Suriname, aangevuld met allerlei wetenswaardigheden over dat gebied. Onder de van Suriname geregistreerde 'Braziliaanse' woorden zijn er die door Reeps kunnen zijn meegenomen. Zie Van Alphen (1960).

Paul François Roos werkte vanaf 1768 met een korte onderbreking tot zijn dood in 1805 in Suriname, waar hij achtereenvolgens plantage-employee en koopman was en ten slotte 'Raad van Policie en Crimineele Justitie'. Hij schreef over zijn Surinaamse leven gedichten, die tussen 1783 en 1804 in elkaar overlappende en duplicerende bundels gepubliceerd werden. Zie Voorhoeve (1955), Van Wel (1971) en de *Encyclopedie van Suriname* (1977). Voor de onderhavige studie is vooral van belang de lange 'Schets van het plantaadjeleven' uit 1788, ook opgenomen door Lichtveld & Voorhoeve (1988:204-213) met vele verhelderende aantekeningen. Roos is voor de terminologie van het plantagewezen in dit gedicht kennelijk te rade gegaan bij Blom en Visscher Heshuysen (1786).

Schiltkamp & De Smidt (1973). Het plakkaatboek van Suriname bevat 1137 plakATEN en andere merendeels ambtelijke publicaties uit de periode 1667-1813. Ze geven een schat aan wetenschappelijke informatie over vele aspecten van het leven in Suriname, ook over de woordenschat van de kolonisten. Met een uitgebreide index. Zie ook Van Donselaar (1997d).

Albertus Seba was een naturalist die een deel van zijn zelf verzamelde en van anderen ontvangen tropische planten en dieren beschreef en met prachtige figuren publiceerde in een vierdelig werk van 1734-1763. Waar mogelijk voegde hij volksnamen toe, waaronder een aantal uit Suriname. Zie Price & Price (1988:637).

Johannis Sneebeling kan, als geopperd door Voorhoeve (1960:46), een plantagedirecteur 'in de Para' geweest zijn, maar meer valt er over zijn rol in Suriname niet te zeggen. Evenwel, in de bibliotheek van de *Stichting Surinaams Museum* te Paramaribo zit onder de handschriften van Lammens (zie aldaar) een stuk dat zijn naam draagt en als jaartal 1775. Het heet 'Van de Indianen'. Kloos (1973) heeft dit stuk, enigszins bewerkt ter wille van de begrijpelijkheid en voorzien van commentaar, gepubliceerd. Graag onderschrijf ik de indruk van Kloos dat het

om een authentieke beschrijving gaat, berustend op eigen waarnemingen, en dat de beschreven indianen Karaïben zijn.

John Gabriel Stedman, in Nederland geboren, had een Schotse vader en een Nederlandse moeder. Hij maakte deel uit van de Schotse Brigade, een legereenheid van de Republiek, die in de jaren 1773-1777 in Suriname werd ingezet om de bosnegers te bestrijden. In zijn Engelstalige boek van 1796 geeft hij een schitterende beschrijving van zijn waarnemingen en belevenissen, adequaat aangevuld met oudere gegevens van met name genoemde anderen en van elders, te weten David de Vries (1655), Merian (1705), Buffon (1749-1788), Seba (1734-1765), Bancroft (1769) en Vosmaer (1766-1787). Opmerkelijk is de wijze waarop hij allerlei (Surinaams-)Nederlandse woorden, in het bijzonder namen van planten en dieren, zodanig Engels-fonetisch spelt dat ze voor een spreker van het Nederlands goed herkenbaar zijn. Het was al langer bekend dat Stedman in dit boek tegemoetgekomen was aan wensen van zijn uitgever (zie Van Lier 1974:XXIV), maar de mate waarin bleek pas na de vondst en de uitgave van de tekst volgens het oorspronkelijk manuscript uit 1790 door Price & Price (1988).

De twee hier genoemde versies (van 1796 en van 1790), beide gebruikt voor het onderhavige onderzoek, zijn voorzien van honderden noten die ook taalkundig van grote waarde zijn. In het bijzonder waar het planten en dieren betreft hebben Price & Price die noten overgenomen van Van Lier (1972). De anonieme vertaling in het Nederlands van 1799-1800 levert, hoe bestuderenwaardig ook, geen aanvullende lexicografisch belangwekkende informatie - hij werkt hier en daar eerder verwarrend.

Cornelis Ascanius van Sypesteyn diende van 1846 tot 1855 als militair en later als adjudant van de gouverneur in Suriname en was daar van 1873 tot 1882 zelf gouverneur. Toen hij zijn beschrijving van het land publiceerde (1854) was hij adjudant van de gouverneur. Zie *Encyclopedie van Suriname* (1977:597).

Marten Douwes Teenstra, een telg uit een familie van Groningse herenboeren, werd, nadat hij al in Nederlands Oost-Indië en op de Nederlandse Antillen gewerkt had, in 1828 door de Nederlandse regering als landbouwkundig adviseur naar Suriname gezonden. Hij bleef daar tot 1834. Hij heeft er ook op exploitatie gericht bosonderzoek gedaan. Mede door de grote belangstelling die hij voor land en volk van Suriname opvatte, kon hij later zijn verworven kennis en inzichten vastleggen in twee boeken, van 1835 en 1842, in welke hij laat weten inmiddels gelezen te hebben Merian (1705), Herlein (1718), Pistorius (1763), Fermin, Hartsinck (1770), Blom (1786, 1787), Roos (1789), Stedman (1796 of de vertaling?), een vertaling van Von Sack (1821), Beijer (1823), Lammens en Kuhn (1828). Zijn boeken bevatten een schat aan als zodanig betrouwbare Surinaams-Nederlandse woorden. Bij zijn vele namen van dieren, bomen en andere planten zijn er enige tientallen die, bij gebrek aan nadere gegevens, (nog) niet thuis gebracht kunnen worden. In het laatste boek onder zijn naam, dat van 1842, keert hij zich tegen de slavernij en daarna nog tweemaal anoniem (Van Kempen 2003:317, 322). Zie verder de *Encyclopedie van Suriname* (1977) en Van Weerden (1968).

Visser Heshuysen: zie Blom (1786).

Jacob Voegen van Engelen vertrok in 1785 of 1786 als arts naar Suriname en overleed daar in 1794 of niet veel later. Zijn functie was toen ‘Raad van Civiele Justitie’. Hij stichtte het tijdschrift *De Surinaamsche Artz* en schreef dat vervolgens grotendeels zelf vol. Zie Lindeboom (1981).

David Pietersz. de Vries bezocht als marineofficier in 1635 de kust van het tegenwoordige Frans-Guyana en voer de Suriname een eindweegs op. Zijn boek van 1655 wordt door historici vaak aangehaald. Colenbrander (1911) veronderstelde al dat zijn beschrijvingen van de natuur (pp. 196-198) niet van hemzelf waren, maar besteedde hieraan, evenals latere auteurs, verder geen aandacht. Het onderhavige onderzoek doet blijken dat het betreffende gedeelte door De Vries, met kleine toevoegingen, is overgeschreven van De Laet (1625).

S. de Vries (1682) bedoelde met West-Indië geheel tropisch Amerika. Hij maakte een compilatie van alles wat hij daarover te weten was gekomen. Hier ter zake doende is Brazilië. Hij vermeldt Lerijs (1586) en lijkt ook Piso & Marcgrave (1648) verwerkt te hebben, wellicht ook Van Linschoten (1596), niet echter Keye (1660).

George Warren, een Brit, verbleef naar zijn eigen getuigenis drie jaar in de Engelse kolonie Suriname en gaf van deze een korte en, naar het lijkt, geheel eigen en betrouwbare beschrijving in 1667. De anonieme vertaling in het Nederlands van 1669 is van de hand van een (inzake het onderwerp) ondeskundige. Zie Van Donselaar (1993).

G.C. Weygandt schreef een leerboekje voor het Sranantongo (1798). Het bevat lijsten van woorden en ‘samenspraken’, van welke menige door hemzelf gegeven Nederlandse vertaling een Surinaams stempel draagt.

Elisabeth van der Woude was 21 jaar toen zij in 1677 de eerste fase van de later mislukte kolonisatiepoging aan de Wajapoc in het huidige Frans Guyana meemaakte. Ze legde haar ervaringen (1677) vast in een dagboek. Zie Lichtveld & Voorhoeve (1980:42-43) en Muller (2001).

4 Alfabetische lijst van Nederlandse woorden in Suriname van 1667 tot 1876

a

aal, gemarmerde kieuwspleetaal, een vis van het zoete water (*Synbranchus marmoratus*). < Europees-Nederlands *aal* (paling), een andere vis (*Anguilla anguilla*) waar de Surinaams-Nederlandse *aal* op lijkt. 1740 (Anonymus 24). 1798 (Weygandt 40). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 671).

Zie ook: *slangevisch**, *snekifisi**, *sombo**.

➤ /N'/d/2-5/-.

aan: zie *fort**.

aanbrassen, als *brassen**.

1783 (Roos 34). ➤ /N-E/pt/3/-.

aankomende (aan), behorende aan, behorende tot, behorende bij. Een formulering algemeen aangetroffen in berichten en advertenties waarin sprake is van een slaaf (slavin) en zijn (haar) eigenaar of diens *plantage**, indien eerstgenoemde te koop wordt aangeboden of weggelopen is. Voorbeeld: "...nog als afwezig opgegeven ...De slaaf Toontje, aankomende H. Stenhuijs." (De Surinaamsche Courant 1854).

1720 (Bijlsma 1922:326) - 1858 (Bakker e.a. 1993:50). ➤ /N'/r/1-4/-.

aboma, anaconda, waterboa (*Eunectus murinus*).

< Sranantongo *aboma* (Fermin 1765:33) < Afrikaans *bom(ma)*, *aboma* (OED 2:374).

1740 (Anonymus 24, *pomma*). - 1816 (Lammens 110, *abomaslang*). 1835 (Teenstra 2:215). →.

Opmerking: In recentere publicaties wordt de naam soms gegeven aan de 'boa constrictor' (*papa** of *papaslang**), vermoedelijk onder invloed van de ruimere betekenis van *boa* in het Engels (zie OED 2:374).

➤ /S/d/2-6/-.

abonjera, **bonjera**, sesam, een uit Afrika ingevoerd kruid (*Sesamum indicum*).

< Sranantongo *abonjira* (Schumann 1783:3). Hermann 1689 (fol. 25) geeft *bowangala*, wellicht ook al Sranantongo, Dalton (1855, 2:206) voor Westelijk Guyana *vangelo*, *wangala*. Van deze laatste twee alsmede verwante vormen op Jamaica stellen Cassidy & Le Page (1980:462): van Kongo *wangila*.

Met *a*:- 1872 (Anonymus 67). - 1910 (Sack 59). → (*abongra*, als Sranantongo).

Zonder *a*:- 1768 (Hoogbergen 1978:461, *bonjeras*). - 1802 (Blom 144, *bongera*).

➤ /S/cp/2-6/-.

abo-tya, als *marmeldoosje** (1 en 2).

< Sranantongo *abadya* (Klooster e.a. 154). 1835 (Teenstra 2:275, *abo-taya*). ➤ /S/wp/4/-.

abrikoos, een ingevoerde en gekweekte boomsoort (*Mammea americana*) met eetbare vruchten, van welke de naam niet aangetroffen is.

< Europees-Nederlands *abrikoos*, een andere boom (*Prunus armeniaca*) en zijn vrucht, waarvan het oranje vruchtvlees en dat van de bovengenoemde op elkaar lijken.

Vergelijk Frans *abricotier* (Houttuyn 2, 3:16; 1774), Engels (*St. Domingo*) *apricot* op St. Lucia (Allsopp 38).

1770 (Hartsinck 45). 1883 (Westeroënen van Meeteren 32, *wilde abrikoos*).

Zie ook: *mammie**. ➤ /N'/cp/2-5/-.

abrikoosboom: als *abrikoos**.

1770 (Hartsinck, in register). ➤ /N'/cp/2/-.

acacia, flamboyant, een ingevoerde boomsoort (*Delonix regia*).

< Europees-Nederlands *acacia*, boomsoorten uit andere genera (*Acacia*, *Robinia*) waar de flamboyant op lijkt.

1839 (Benoit 35). 1881 (Kappler 1883:99). →. ➤ /N'/cp/4-6/-.

acajou(-): zie *caschou(-)**.

Accourie(-), **Acourie(-)**: zie *Akoerie(-)**.

achiote, de inheemse en eertijds ook aan-

geplante anattoboom (*Bixa orellana*), waarvan de vruchten de kleurstof anatto (orleaan, bixine) leveren.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1718 (Herlein 219). 1763 (Pistorius 3).

Volgens Nepveu (1771:368) was de naam in zijn tijd in Suriname niet in gebruik.

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:85, *achiolt*).

Zie ook: *koesoewe**, *rocoe**. ➤ /Am/cwp/1-2/W/.

achterdam, dijk (*dam**) aan de achterzijde van een *plantage**.

1786 (Visscher Heshuysen 214). 1867

(Oostindie 1989:22). →.

Zie ook: *achterpolder**, *binnenpolder**.

➤ /N-(N'?E?W?)/pt/3-6/-.

achtergrond (-en), als *achterland**.

1854 (Van Sypesteyn 189). ➤ /N-E/pt/4/-.

achterland (-en), land achter het eerst ontgonnen deel van een *plantage**.

< Europees-Nederlands *achterland*, dat is onder meer niet of minder gecultiveerd land achter cultuurland in het algemeen.

1749 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 338). - 1854 (Van Sypesteyn 189).

1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 338). ➤ /N'/pt/2-5/-.

achterpolder, dijk (*polder**, *dam**) aan de achterzijde van een *plantage**.

1773 (Hoogbergen 1985:50) - 1867

(Oostindie 1989:22). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 568). →

(verouderend).

Zie ook: *achterdam**, *binnenpolder**.

➤ /N-N'/pt/2-6/-.

acosjuna, niet geïdentificeerde plant, "de distel niet ongelijk draagende schoone geele appels" (Van Aerssen van Sommelsdijck, zie beneden).

Herkomst van het woord vermoedelijk indiaans.

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck bak 2 nr. 3; nr. 21, *ocossuwa*). ➤ /Ind.?/wp/1/-.

Acurie: zie *Akoerie**.

Adam-en-Evaas-boom, een boomwurger die zelf tot een zeer grote boom uitgroeit (*Ficus maxima*).

Hartsinck (1770:83, 84) geeft de naam voor Suriname, Westelijk Guyana of beide - en verklaart deze, doordat de liaan "zich om een Boom hechtende de gedaante aanneemt van een paar Menschen met de Armen in malkander gestrengeld".

Zie ook: *kato**. ➤ /(X-N)?W?/wp/2/W/.

adderdier (-en), **adderslang**, gifslang.

In Nederland is *adderslang* heden een pleonasme voor 'adder', de enige gifslang in Nederland, en voor enige uitheemse verwanten van deze.

1718 (Herlein 81, *adder-dier*). *Adderslang* bij Fermin (1765:53; 1769, 2:236).

Bij Hartsinck (1770:102) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /N'/d/1-2/W/.

administrateur (de, -s, -en), uitsluitend bewindvoerder over *plantage(s)**, als gevolmachtigde agent in dienst van de in Nederland verblijvende eigenaar(s), zelf in het algemeen wonende te Paramaribo. < Europees-Nederlands *administrateur* (bewindvoerder over enig bedrijf in het algemeen) of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1740 (Anonymus 115). - 1866 (Van Schaick 247).

Zie ook: *administreren**, *administratie**, *stuurman**.

Ook in Westelijk Guyana (2e helft 18e eeuw, Bosman 1994:21). Ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië (Van Dale). ➤ /N'?W?/pp/2-4/W/.

administrateurskantoor, uitsluitend kantoor in Paramaribo van waaruit een aantal *plantages** werd *geadministreerd**.

1855-1863 (Bartelink 1916:7). ➤ /N'-N'/pp/4-5/-.

administratie (de), uitsluitend het *admini-*

*streren** van een *plantage** door de *directeur** of een *administrateur**.

< Europees-Nederlands *administratie*, bewindvoering over enig bedrijf.

1713 (Schiltkamp & De Smidt 288). -

1855-1863 (Bartelink 1916:69).

Ook in Westelijk Guyana (2e helft 18e eeuw, Bosman 1994:21) en mogelijk afkomstig van daar. ➤ /N'ʔWʔ/pp/1-4/W./.

administreren, uitsluitend het bewind voeren over (een) *plantage(s)** als *directeur** of *administrateur**.

< Europees-Nederlands *administreren*, bewind voeren over enige bedrijvigheid.

1771 (Experientia 29). - 1834 (Teenstra

1842:16). ➤ /N'ʔpp/2-4/-.

advocaat, 1. een ingevoerde en gekweekte boomsoort (*Persea americana*); 2. avocado, de vrucht van deze.

De in Suriname gebruikelijke vorm kan niet (geheel) op dezelfde manier verklaard worden als die door Van Veen & Van der Sijs (18) gegeven voor *avocado* in Nederland. Tropisch Amerikaanse element, sub 2.

1: 1783 (Roos 16). →.

2: 1770 (Fermin 57, *avoocat*). - 1872 (Anonymus 67). → (*advokaat*, ook in samenstellingen).

1 en 2: /Am/cp/2-6/-.

advocaatappel, een type ronde *advocaat** (2). Zie *appel** (2).

1835 (Teenstra 1:361).

Zie ook: *appeladvocaat**, *advocatenpeer**.

➤ /Am-N'/cp/4/-.

advocatenboom, als *advocaat** (1).

1770 (Hartsinck 44). - 1798 (Weygandt 37). →.

Zie ook: *appeladvocaatboom** en *peeradvocaatboom**. ➤ /Am-N'/cp/2-6/-.

advocatenpeer, een type peervormige *advocaat** (2).

Bij Hartsinck (1770:44 en register) voor Suriname of Westelijk Guyana of beide. Houttuyn (2, 2; 1777) noemt zowel de

boom (p. 352) als de vrucht (p. 354)

advocaat-peer, in het laatste geval als vertaling van Engels *avocado-pear*.

Zie ook: *peeradvocaat**, *advocaatappel**.

➤ /X/cp/2/W./.

afmalen (afgemalen), gezegd van een zeker oppervlakte waarvan het suikerriet geoogst en uitgeperst is (zie beneden).

Zie *malen** (1).

1765 (Hudig, 116; "300 ackers afgemalen"). ➤ /N-E/pt/2/-.

afwieden, wegmaaïen (van ongewenste plantengroei).

< Europees-Nederlands *afwieden*, een stuk cultuurgrond geheel van onkruid ontdoen (WNT).

1783 (Roos 40). →. ➤ /N'/pt/3-6/-.

agama, marmerleguaan of (bij terrariumhouders) Amerikaanse kameleon (*Polychrus marmoratus*) en vier minder algemene verwanten van deze.

< Sranantongo (Schumann 1783:4, *agamma*) < Afrikaans (Encyclopedie van Suriname 18).

Opmerking: Wetenschappelijk hoort het dier tot de Amerikaanse familie der *leguanen*; de families der *agamen* en *kameleons* komen in Amerika niet voor.

1765 (Fermin 22). - 1835 (Teenstra 2:438). →.

Zie ook: *cameleon**. ➤ /S/d/3-6/-.

agent-generaal (de), ambtenaar met als taak toezicht op en controle over *Hindostaanse** immigranten.

1872 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 374) - 1921 (Encyclopedie van Suriname 276). ➤ /N'/bs/4-5/-.

agoema, agoema wiwiri, zekere wilde nachtschade (*Solanum americanum*) en de groente van de bladeren.

< Sranantongo *agoema* (Schumann 1783:4)

< Afrikaans *guma* (Cassidy & Le Page 1980:215). Sranantongo *wiwiri** is onder meer 'blad'.

1752 (Inventaris Archief Raad van Politie

803 fol. 106, *agoema wiriwiri*). 1796 (Stedman 167, *agoma*). 1802 (Blom 87). 1835 (Teenstra 1:207). →.

Opmerking: Het is mogelijk, dat met *agamoe* (Anonymus 1740:16) dezelfde plant bedoeld wordt, gezien de daar genoemde vorm van de vruchten.

Zie ook: *jodenkars**. ➤ /S/wp/2-3/-.

agoesoké: zie *soké**.

aira (de), twee aan elkaar verwante, eertijds in het Surinaams-Nederlands niet met namen onderscheiden marterachtige roofdieren: 1. taira (*Eira barbata*); 2. grison (*Galictis vittata*).

< Sranantongo *aira* (Staffeleu 1975:29) < Karaïbisch *aira* (Staffeleu 1975:29, alleen 1, Courtz 215).

1835 (Teenstra 2:412, *haïra*). →.

Zie ook: *crabbedago**, *tijgerkat**. ➤ /K?S?/d/4-6/-.

akansa, dikke maïsbroj.

< Sranantongo *akansa* (Schumann 1783:5)

< Afrikaans (Wooding 1972:516).

1796 (Stedman 374). →. ➤ /S/sc/3-6/-.

aker: zie *akker**.

akker (-s), landmeetkundige vlaktemaat van 10 vierkante *ketting** (4294 m², 4 à 5 ha.), officieel sedert 1874 niet meer, maar bij het volk daarna nog lang in gebruik.

< Engels *acre* (OED). NB: het citaat van 1669: *aker*. In Europees-Nederlands *akker* van 1740 tot 1814 (WNT Supplement, 1956) en in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:269 e.a) voor diverse andere vlaktematen.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 26, *aker*).

1675 (Schiltkamp & De Smidt 77). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 141). →

vóór 1950 (Waller 1965:55).

Opmerking 1: Lammens (1822; 1982:26) geeft een citaat met *ackre* uit 1781.

Opmerking 2: In samenstellingen als *rietakker*, *koffieakker* en dergelijke gaat het over de oppervlakte die met dat gewas beplant is. ➤ /E/pt/1-5/W./.

akkergeld (het, -en), grondbelasting.

De hoogte van het *akkergeld* is afhankelijk van het aantal *akkers** dat men bezit. In het WNT komt *geld* in de betekenis van 'belasting' niet voor, ook niet in samenstellingen. Kan afkomstig zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1674 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 769). - 1854 (Van Sypesteyn 189). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 93).

Ook in Westelijk Guyana, z.j. (Goslinga 1985:451); zie *akker**. ➤ /E-N/bs/1-5/W./.

Akkorij, Akkorie: zie *Akoerie**.

Akoerie (-ries, -riërs), **Akoerio**, eertijds

(ook *Acurie*, *Ac(c)ourie*, *Akkorie*, *Akkorij Indiaan*) indiaan behorende tot nu niet meer met zekerheid te identificeren groep van *bovenlandsche Indianen**; na 1968 (*Akoerio*): zie de Encyclopedie van Suriname (19, 296, 598).

1749 (De Beet & Price 1982:65). - 1854 (Van Sypesteyn XV). ➤ /X/r/2-4/-.

Akoeriehond, afgerichte jachthond, door *boschnegers** gekocht van *Akoerie** en verkocht aan *plantages** en in Paramaribo. 1854 (Van Sypesteyn XV, *Accouri-hond*). Opmerking: Kappler (1854; 1983:136) zegt, dat de *boschnegers** zich afgerichte honden verwerven door ruil bij "de Taroema- of Barokotto-Indianen". Die woonden nog zuidelijker dan de *Akoerie**.

➤ /X-N/ic/4/-.

akonipje (de, -s), pinda.

< Karaïbisch *akunepy* (Courtz 220).

Bij Hartsinck (1770:62) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *pinda**. ➤ /K?W?/cp/2/W./.

alanjatiki, takje van een oranjeboom (sinaasappelboom), aan één einde tot een kwastvormig borsteltje uitgekauwd, om er de mond mee te verfrissen en de tanden te reinigen.

< Sranantongo *alanjatiki* (Sranantongo

alanja, hetzelfde als *oranje**; Sranantongo *tiki* 'stokje').

1845-1849 (Boekhoudt 1874:85). →.

Zie ook: *oranjestokje**.

Opmerking: Bij Teenstra (1842:48) kort *tiekie*. ➤ /S/sc/4-6/-.

allegaar, kleine chachalaca, een boomhoen (*Ortalis motmot*).

Hartsinck (1770:109): zo genoemd "door sommigen der onzen". Het is een onomatopee - het dier lijkt dit te roepen. In Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *toriman**, *wakago**.

➤ /X/d/2/W./.

aloë (de, -s), mauritiushennep (*Furcraea foetida*); zie verder onder *ingisopo**.

< Europees-Nederlands *aloë*, dat zijn *Aloe*- en *Agave*-soorten, op welke de Surinaams-Nederlandse *aloë* lijkt.

1765 (Nepveu 83). - 1835 (Teenstra 2:161).

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:283).

Zie ook: *sempervies**, *waterpinan**.

➤ /N'W?/wp/2-4/W./.

Aloekoe: zie *boschnegerstam**.

aloema, zekere heester (*Cestrum*-soort) en de groente van de bladeren.

< Sranantongo *aloema* (Focke 1855:3).

1802 (Blom 87, ook *aloma*). 1835 (Teenstra 1:206). →. ➤ /S/wp/3-6/-.

althaea, okra, okro, ochro, een ingevoerde en gekweekte plant (*Abelmoschus esculentus*) en zijn eetbare vrucht; de tegenwoordige Surinaams-Nederlandse naam is *oker*. < Engels of (en) Europees-Nederlands *althaea*, voor enige *Althaea*- en *Hibiscus*-soorten aan welke de Surinaams-Nederlandse *althaea* verwant is.

1704 (Merian 37; de plaat vertoont echter *zuring**, Rücker & Stern). 1796 (Stedman 374). - 1802 (Blom 207).

Zie ook: *kinkanbau**, *okro**. ➤ /E?N'?/cp/1-3/-.

amandel, vrucht van de *amandelboom**.

< Europees-Nederlands *amandel*, de vrucht van de Europees-Nederlandse *amandelboom*, waar de Surinaams-Nederlandse *amandel* op lijkt.

1839-1851 (Van der Aa 1993:21). 1855 (Focke 3). →. ➤ /N'/cp/4-6/-.

amandelboom, een ingevoerde, en dan tot schaduwboom gesnoeide boom, ook verwilderd (*Terminalia catappa*).

< Europees-Nederlands *amandelboom*, een boom uit de Oude Wereld (*Prunus amygdalus*); zie *amandel**.

1855 (Focke 3). 1881 (Kappler 1883:276). →.

Zie ook: *tafelboom** (1). ➤ /N'/cwp/4-6/-.

ambachtneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam in een ambacht (*kuiperneger**, *metselneger**, *smitneger**, *timmerneger**). 1759 (Schiltkamp & De Smidt 671). - 1851 (Van Stipriaan 1993:193). ➤ /N-Am/pp/2-4/-.

ambachtslaaf, als *ambachtneger**.

1772 (De Beet 1984:12). ➤ /N-N/pp/2/-.

Amerikaansche planken, als *Engelsche planken**.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 48).

1853 (ibid. nr. 147). ➤ /N+N/bc/3-4/-.

anaatje (het, -s): Deze naam heeft heden alleen betrekking op de bahamapijlstaart (*Anas bahamiensis*). Het is meestal niet mogelijk vast te stellen welke soort of soorten van kleine eenden auteurs van voor 1900 met de naam bedoelen, evenmin als met *soecroer**. Opmerkelijk is, dat Focke (1858a:309) het *anaatje* determineert als de 'witwangfluiteend' (*Dendrocygna viduata*).

< Sranantongo *anaki* (Focke 1855:4) of < Spaans *anade* 'eend'.

Voorkomen van het woord: 1740 (Anonymus 23). - Focke (1858a, zie boven). →.

➤ /S?Sp?/d/2-6/-.

anakokke, **anakok**, de bomen van het genus *Ormosia* en de aan deze verwante struik *Abrus precatorius* (een van de leveranciers

van de zwartrode 'paternosterboontjes'). In Suriname is de tegenwoordige Sranantongo en Surinaams-Nederlandse naam van de genoemde planten *kokriki* (< Sranantongo) of *kokrietje*.

< Karaïbisch *anakoko* (Ostendorf 1962:100, voor het zaad van *Ormosia*-soorten).

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nrs. 1 en 2 ("grote" en "cleyne soort" *anakokke*)). 1689 (W. Sherard, *anacock*; Brinkman 1980, bijlage I). ➤ /K/wp/1/-.

anamoe (-s), grote tinamoe (*Tinamus major*), bij uitbreiding ook enige kleinere vogelsoorten die eveneens behoren tot de kortstaart- of stuithoenders (*Tinamidae*). < Sranantongo *anamoe* (Focke 1855:4) < Karaïbisch *njamoe* (Penard & Penard 1908:318), *inamu* (Hoff 1968:14, Courtz 275).

1771 (Nepveu 333). - 1872 (Anonymus 66). →.

Zie ook: *namoe**, *patrijs**. ➤ /(K)S/2-6/-.

ananas (-sen), enige inheemse, op de bodem groeiende plantensoorten verwant aan de gecultiveerde ananas en op deze lijkend. 1835 (Teenstra 2:144, *wilde ananas*). →. Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:283), mogelijk afkomstig van daar. Opmerking: Voor 'ananas' als bij Hene-man (1784) zie *pinezwamp**. ➤ /N'?W?/wp/4-6/W./-.

anaura, enige boomsoorten van de genera *Licania* en *Hirtella* en hun hout.

< Sranantongo *anaura* (Focke 1855:4) < Arowaks *anaura* (Ostendorf 1962:68). 1786 (Visscher Heshuysen 336). - 1802 (Blom 178). →. ➤ /S?Ar?wp/3-6/-.

anijsblad (-en), enige struikjes van de genera *Piper* en *Lepianthes* en hun naar anijs geurende bladeren.

In Nederland wordt van oudsher aan gerechten en dranken de smaak/geur 'anijs' gegeven door middel van de zaden van de

anijsplant (*Pimpinella anisum*).

1689 (W. Sherard, Brinkman 1980, bijlage VI; *anysblade*, mv.). 1740 (Anonymus 19; -en). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 357). →. ➤ /N'-N/wp/1-6/-.

anilplant, anil, indigo, cultuurvormen van geïmporteerde planten van het genus *Indigofera* die de kleurstof indigo leveren. < Engels *anil* + Europees-Nederlands *plant*.

1826 (De Surinaamsche Courant nr.68).

1835 (Teenstra 1:119). ➤ /E-N/cp/4/-.

annaatje: zie *anaatje**.

annamoe: zie *anamoe**.

annoura, anoura: zie *anaura**.

antroea, cultuurvorm van dezelfde plant als aubergine (*Solanum melongena*) en de bittere vruchten van deze als groente gegeten. Herkomst van het woord onbekend.

Teenstra (1835, 2:279) als eerste noemt alleen de plant en spelt de naam als *androy*; zo ook Focke (1855:4) als Sranantongo en Surinaams-Nederlands woord *antroea*.

Pas Stahel (1944:36) geeft *antroewa*. In het Engels van enige Caribische eilanden *antrover*, *antrova* e.a. (Allsopp). ➤ /X/cp/4-6/-.

apatoe: zie *apoetoe**.

apoetoe, poetoe, apatoe, indiaanse strijdknops.

< Karaïbisch *putu* (Ahlbrinck 1931:399), *apatoe* (Van Coll 1903:642).

1771 (Nepveu 293; *poetoe*). 1775

(Sneebeling 1973:28; *apatoe*). 1796

(Stedman 214; *apootoo*, Engelse spelling).

1835 (Teenstra 2:164). → (in het algemeen *apoetoe*).

Zie ook: (*indiaansch*) *zwaard**. ➤ /K/ic/2-6/-.

apoetoehout, apatoehout, een boomsoort (*Swartzia panacoco*) en het hout van deze, in Surinaams-Nederlands heden genaamd *gandoe* (< Sranantongo).

Indianen maakten van het zeer harde, bruine

kernhout hun strijdnutsen: zie *apoetoe**.
1855 (Focke 3, met -oe-). 1883 (Westeroënen van Meeteren 7, met -a-). - 1910 (Sack 26).
Zie ook: *basterdijzerhart**, *bokkenhout**.
➤ /K-N/wp/4-5/-.

appel, 1. vrucht van een ingevoerde en gekweekte vruchtboom (*Syzygium samarangense*).

< Europees-Nederlands *appel*, de vrucht van de boom *Malus sylvestris* subspecies *mitis*, op welke de Surinaams-Nederlandse *appel* lijkt.

1855 (Focke 4). →. ➤ /N'/cp/4-6/-.

2. als tweede lid van een zelfstandig naamwoord: deel van de naam van enige boom- en heestersoorten en hun vruchten, welke laatste enigszins lijken op een Europees-Nederlandse of Surinaams-Nederlandse *appel** (1). Zie: *advocaatappel**, *borstappel**, *boschappel**, *gideonsappel**, *kaneelappel**, *caschouappel**, *klopappel**, *mammieappel**, *marmeladeappel**, *prikkelappel**, *sterappel** en *venusappel**.

- : **appel van Sodom**, sodomsappel, een ingevoerde en gecultiveerde heester (*Solanum mammosum*) en zijn min of meer ronde (appelvormige) vrucht.
1705 (Merian 27).

Zie ook: *appel** (2), *wintje-bobbie**. ➤ /X/cp/1/-.

appeladvocaat: als *advocaatappel**.

1835 (Teenstra 2:250).

Zie ook: *peeradvocaat**. ➤ /N'-Am/cp/4/-.

appeladvocaatboom, *advocatenboom** met ronde vruchten.

1835 (Teenstra 2:250).

Zie ook: *peeradvocaatboom** ➤ /(N'-Am)-N/cp/4/-.

appriseren: zie *priseren**.

aracicoeran, een wilde soort zuurzak, Surinaams-Nederlands heden *zwampzuurzak* (Ostendorf 1962:45; *Annona glabra*).

< Karaïbisch *arastiuran*, *arasikju-rang* (Brinkman 1980:38, Klooster e.a 162)

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 20). ➤ /K/wp/1/-.

aracourou, klimmende palmsoort, Surinaams-Nederlands heden *dikke bamba* (Ostendorf 1962:264; *Desmoncus orthacanthos*).

< Karaïbisch *arakoele* (Ahlbrinck 1931:77), *arakure* (Courtz 237).

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 19).

Opmerking: Van Aerssen van Sommelsdijck (zie boven) vermeldt rode bloemen, maar het gaat om rode vruchten. ➤ /K/wp/1/-.

arakaka (de), twee soorten schildpad: a) Zuid-Amerikaanse aardschildpad (Grzimek 6:110; *Rhinoclemys punctulata*), een landdier dat vaak in water jaagt, b) Zuid-Amerikaanse modderschildpad (*Kinosternon scorpioides*), een moerasbewoner.

< Sranantongo *arakaka* (Weygandt 1798:40), volgens Nepveu (1771:327) een slavenwoord of < Karaïbisch (Focke 1858a:309), Courtz 237.

1796 (Stedman 310, *aracaca*). - 1855 (Focke 5). →. ➤ /K?S?/d/3-6/-.

arapapa, bootsnavel (schuitbekreiger, lepelbekreiger, *Cochlearius cochlearius*).

< Sranantongo *arapapa* (Focke 1855:5) of < Karaïbisch (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 50, Courtz 237).

1855 (Focke 5, *arapappa*) →.

➤ /K?S?/d/4-6/-.

araroet, arrowroot of pijlwortel, een vermoedelijk inheems voedingsgewas (*Maranta arundinacea*).

< Sranantongo *araroetoe* (Focke 1855:5) of < Engels *arrowroot*.

1835 (Teenstra 2:284). ➤ /E?S?/cp/4/-.

aratakaka, zekere kleine, langwerpige Spaanse pepers.

Verkorting van Sranantongo *aratakaka-pepre* ('rattenkeutelpeper', Schumann

1783:6), zo genoemd naar de vorm.

1765 (Nepveu 86, 1771:383). →.

Zie ook: *atty**, *peper**, *piment**. ➤ /S/cp/2-6/-.

aratte, een boomsoort (*Minquartia guianensis*).

< Sranantongo *arata* (Focke 1858a:309), afkomstig van Sranantongo *arata-oedoe* 'rattenhout'; de vele groeigaten in de stam maken de indruk alsof deze door ratten aangevreten is (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 473).

1835 (Teenstra 1:351).

Zie ook: *konthout**. ➤ /S/wp/4/-.

aribanarix, boomsoort(en) van het genus *Gustavia*.

De tegenwoordige Karaïbische naam luidt *arepawana* (Klooster e.a. 163).

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck bak 2 nr. 1, met x). 1689 (Hermann fol. 16, *aribanari*).

Zie ook: *mamabout**, *watramamabobi**.

➤ /K/wp/1/-.

arlacaca: zie *arakaka**.

armazoen (het), de lading slaven als aangevoerd door een schip.

Er blijkt geen verband met deze betekenis als in het WNT, noch met het Spaanse *amazon*.

1730-1739 (A. Jungman in Oso 27:254-258). ➤ /ʔ/r/2/-.

arnaat-appelboom, niet geïdentificeerde boomsoort.

1771 (Nepveu 380). ➤ /X-N'/cp of wp/2/-.

arrawepi, **arwepi** (-'s), soort kraal.

Bij de eerste vondsten (Teenstra, zie beneden; *arraweepi*) betreft het schijfvormige kralen, vervaardigd door *boschnegers** van de schaal van kokosnoten en, wellicht (ook) door indianen, van schelpen (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 55).

< Sranantongo (Focke 1855:5; *arowepi*) of < Karaïbisch (Van Coll 1903:468, 642, *arawepi*).

Opmerking 1: Bij latere vondsten vanaf 1903 betreft het, behalve de bovenstaande, ook kralen van diverse andere materialen: been, allerlei zaden en harde vruchten.

Opmerking 2: De Arowakse naam voor deze en dergelijke kralen, *oeroeëbbe* of iets dergelijks, wordt door enige auteurs vermeld, ook door Van Berkel (1695:20) voor het Nederlands van Berbice.

1835 (Teenstra 2:158). → (*arwepi*).

➤ /K?S?/r/4-6/-.

asema, heks in de gedaante van een vampier.

< Sranantongo (Schumann 1783:1, *asehman*)

< Afrikaans (Lichtveld 1929:513).

1822 (Lammens 1982:108). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 63). →. ➤ /S/sc/3-6/-.

atty (de), Spaanse peper, de vrucht van *Capsicum*-soorten.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1718 (Herlein 109).

Bij Hartsinck (1770:23) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Oudste vindplaats in Oostelijk Guyana (De Laet 1625:6, *axi*); ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:10).

Zie ook: *aratakaka**, *peper**, *piment**.

➤ /Am/cp/1-2/O./W/.

augurk: **Surinaamse augurk**, jonge komkommer, ingelegd in zuur.

Europees-Nederlands *augurk* is de kleinere vrucht van een ander ras van dezelfde wetenschappelijke soort als de komkommer (*Cucumis sativus*).

1855-1863 (Bartelink 1916:12). ➤ /N+N'/bc/4/-.

Aukaans (bn.), alleen in *Aukaanse boschnegers*, zekere stam van *boschnegers**.

Genoemd naar de toenmalige *plantage**

Auka aan de Surinamerivier, van waaruit de Nederlandse vredesdelegatie in 1760 het toenmalige woongebied van de *Aukaners** aan de Djoekakreek bereikte.

1773 (Schiltkamp & De Smidt 862). 1789

(Brouwn 1796:63). → (bijvoeglijk naamwoord zonder beperking).

Opmerking: *Oucas Negers* op kaart van J. van den Bosch (1817, in Fontaine, red., 1980:72-73). ➤ /X/r/2-6/-.

Aukaner (-s), 1. (zn.) *Aukaanse**

*boschneger**; 2. (bn.) als *Aukaans**.

1. 1762 (Hartsinck 1770:807, *Aucanen*). - 1854 (Van Sypesteyn 158). →.

Zie ook: *Joukaene**. ➤ /Nʷ/r/2-6/-.

2. 1833 (Teenstra 1842:169). 1854 (Winkels in Kolfin 1999:168). ➤ /X/r/4/-.

awara, soort palm (*Astrocaryum vulgare*) en de eetbare vrucht van deze.

< Sranantongo *awara* (Schumann 1783:52 of < Karaïbisch *awara* (Hoff 1968:391), Arowaks *awara* (Ostendorf 1962:258) of afkomstig uit Westelijk Guyana.

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 10). 1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 13 *awari*). 1740 (Anonymus 16, *auwari*). - 1835 (Teenstra 1:407, *awarra*). →.

Bij Hartsinck (1770:70 en 80) *aware* en *aouara*; ook in Westelijk Guyana (Dalton 1855, 2:193). ➤ /SʔInd.?Wʔ/wp/1-6/W./.

awaraboom, *awara** (de palm).

1771 (Nepveu 355). →. ➤ /(SʔInd.?Wʔ)-N/wp/2-6/-.

awarapalm, *awara** (de palm).

1854 (Kappler 1983:35). 1855 (Focke 6). →. ➤ /(SʔInd.?Wʔ)-N/wp/4-6/-.

aware, *awari* (een palm): zie *awara**.

awari I. (-'s) gewone opossum, een buidelrat (*Didelphys marsupialis*).

< Sranantongo *awari* (Fermin 1765:27) of < Karaïbisch *awari*, Focke 1858a:309, Courtz (248, *aware*).

1769 (Fermin 2:114, *avari*, spelling onder invloed van Frans). - 1854 (Kappler 1983:85). →.

Zie ook: *beursrot**, *boschrat** (1), *jawari**, *zakrot**. ➤ /KʔSʔ/d/2-6/-.

awari II., spel voor twee personen (in dit geval *negers**), gespeeld met twee maal 24

balletjes op een *awaribord** waarin twaalf kleine uithollingen en één grote.

< Sranantongo *awari* (Schumann 1783:9) < Afrikaans (Cassidy & Le Page 1980:462). 1796 (Stedman 375, *awaree*, Engelse spelling). 1926 (Cappelle 397). →.

Ook in het Engels van enige West-Indische eilanden (ook als *wari* e.a.; Cassidy & Le Page 1980:462, OED). ➤ /Sʔsc/3-6/-.

awaribord, zie *awari** (II) (Focke 1855:6).

awojo, witstaarthert (*Odocoileus virginianus cariacou*).

< Sranantongo *woijo-dia* (Schumann 1783:204), *awojo-dia* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:4).

1835 (Teenstra 2:407).

Zie ook: *savanebert**, *strandbert**.

➤ /Sʔd/4/-.

ax (-en), < Engels, aks (zwarte bijl) in *todo ax**, *valax** en *veldax**

aya(e)me(n)s (meervoud): zie *igname**.

b

baaljaren: zie *baljaren**.

baard of **baarde** (-n), kuipersbijl.

Ba(e)rde is een Middelnederlands woord voor 'bijl', dat - het WNT suggereert via 'bard-achse' en 'bardse' (Kiliaen) - al in 1697 veranderd was in *baars*.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213).

Opmerking: Opgenomen vanwege de *late* vondst.

baarden, ongewenste kleine bij- of adventiefworteltjes aan de onderste knopen van een (verwaarloosde) suikerrietstengel. Europees-Nederlandse *baarden* zijn harige (of vergelijkbare) uitsteeksels als normaal aan sommige delen van sommige planten (WNT).

1787 (Blom 47). ➤ /N'/pt/3/-.

baars, niet eenduidige naam voor een aantal soorten zoetwatervis.

< Europees-Nederlands *baars*, een andere vis (*Perca fluviatilis*); er is geen opvallende gelijkenis.

1718 (Herlein 199). →.

Opmerking 1: Ook in Brazilië in gebruik voor meerdere niet geïdentificeerde vissoorten (Keye 1659:71).

Opmerking 2: De tekst in Van Donselaar (1989:53) is onjuist. ➤ /N'/d/1-6/B./.

baas: de baas spelen op ..., de baas spelen over ...

Letterlijke vertaling van Sranantongo *prei basi na ... tapu*.

19^e eeuw, vóór 1863 (Hoogbergen

1978:52). →. ➤ /S/ɾ/3 of 4/-.

babamoni: zie *papamoni**.

baboen (de, -en), rode brulaap (*Alouatta seniculus*).

< Sranantongo (Fermin 1765:43; *baboun*, Franse spelling) of < Engels *baboon* (Warren 1667:11). Het Engelse woord was oorspronkelijk alleen de naam voor de 'bavianen' (*Papio*-soorten) in Afrika (OED).

De veronderstelling in Van Donselaar (1989:54) dat ook een oud Nederlands scheldwoord *baboen* in het spel zou kunnen zijn geweest, lijkt te speculatief.

1740 (Anonymus 21). - 1866 (Van Schaick 44). → (met als meervoud ook -s).

Zie ook: *baviaan**. ➤ /E?S?/d/2-6/-.

baboenhout, een boomsoort (*Virola surinamensis*).

< Sranantongo *baboen* + *hout* of < Sranantongo *baboen-oedoe*.

Zie verder *baboentrie**.

1855 (Van Sypesteyn 170) - 1927 (Stahel 75). ➤ /E-N/wp/4-5/-, of /S-N/wp/4-5/-.

baboenkatoen, vermoedelijk een ras van een inheemse soort katoen (*Gossypium peruvianum*).

Vertaling van de Arowakse naam *itoeri*

(= *baboen**)- *jaho* (= katoen). Zie verder *katoen** (1).

1835 (Teenstra 1:272). ➤ /Ar/cp/4/-.

baboen-nefi (het), naam voor een aantal schijngrassen met snijdende bladranden (*Scleria*-soorten).

< Sranantongo *baboen-nefi* (Focke 1855:7). Zie *baboen**; het is de vraag of er verband is. Sranantongo *nefi* 'mes'.

1835 (Teenstra 1:205; *baboen niffi*). 1854 (Kappler 1983:26, *babonnefi*). →. ➤ /S/wp/4-6/-

baboentrie, 1. een boomsoort (*Virola surinamensis*); 2. het hout van deze.

< Sranantongo *baboentrie* (Focke 1855:7).

*Baboens** zitten graag in deze bomen en eten er de vruchten van.

Zie ook *baboenhout**, *waroesi** en *wilde kruidnoot**. De meest gebruikte Surinaams-Nederlandse naam, zowel voor de boom als voor het hout, is tegenwoordig *baboen*.

1: 1796 (Brouwn 56, *babontrie*). - 1855 (Van Sypesteyn 170). ➤ /S/wp/3-4/-.

2: 1802 (Blom 183). 1835 (Teenstra 1:241). ➤ /S/wp/3-4/-.

bacove (de, -n, -s, -ns), zekere vormen van de ingevoerde bananenboom (genus *Musa*) en de sterk suikerhoudende, zoete, rauw eetbare vruchten van deze.

< Portugees *pacova* (J.L. Taylor 1970:459)

< Afrikaans (Simons 1958a).

1685 (Schiltkamp & De Smidt 155, *back-hoovens*, mv.). - 1872 (Anonymus 67). → (in het algemeen *bakove*).

Oudste vindplaats van het woord in 1604 (WNT, aanvang p. 81) aan de westkust van Afrika (*bachovens*). Ook in Brazilië (Keye 1659:56); zeer waarschijnlijk heeft het woord van hieruit Suriname bereikt.

Verder in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:36) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:74).

Zie ook: *bananna**, *banannebakhove**.

Opmerking: Het verschil met *bananna** wordt niet gedekt door de wetenschappelijke indeling als gegeven in het WNT (zie boven). Zie Ostendorf (1962:237).

➤ /Braz./cp/1-6/B./O./W./.

bacovenboom, zie *bacove**.

1693 (Reeps 21, *bacovis-bomen*). 1770 (Hartsinck 55). →.

Ook in Brazilië (Vingboons 1640-50 in Buvelot, red., 2004:116; *Backovens Boomen*). ➤ /Braz./cp/1-2/B./.

bagaal, bakal: zie *pagaal**.

bakjesmeid, negerslavin als straatventster.

Zie *meid**. *Bakjes* zou kunnen komen van *baksie** ‘mand’.

1874 (Winkels IV:285). ➤ /X-N'/r/4/-.

bakkeljauw, bakeljauw, opgeweekte en aan repen gesneden stokvis, uit Noord-Amerika in vaten ingevoerd, aanvankelijk alleen als voedsel voor de slaven.

Het was sedert de 17e eeuw de Europees-Nederlandse naam voor de ‘kabeljauw’ die voor de kust van Noord-Amerika gevangen werd, van Portugees *bacalhao* (Philippa e.a. 2005:599). De Surinaams-Nederlandse betekenis kan afkomstig zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1726 (Schiltkamp & De Smidt 389). - 1862 (Oostindie 1989:154). →.

Ook in Westelijk Guyana (1774, Beeldsnijder 1994:93).

Zie ook: *zoutevis**. ➤ /Port.?W?/sc/2-6/W./.

bakkerneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam als bakker.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 25). -

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 14).

➤ /N-Am/bc/3/-.

bakkra oeman, grote hamerhaai (*Sphyrna tudes*).

< Sranantongo; de letterlijke betekenis is ‘blanke vrouw, dame’ (Focke 1855:8).

1835 (Teenstra 2:446).

Zie ook: *panapana**. ➤ /S/d/4/-.

bakove: zie *bacove**.

bakra (de), blanke.

< Sranantongo *bakkerare* (mv., Herlein 1718:117), *backara*. (1757; Van den Berg 2000:92) < Afrikaans, Lichtveld 1929:518. 1840 (Winkels I:28). - 1866 (Van Schaick 31). →. ➤ /S/r/4-6/-.

bakroe, (begrip uit de religie der *negers**)

kleine, boosaardige, lagere bosgeest, die diensten verricht voor hogere goden of bepaalde mensen; neemt de gedaante aan van een dwerg of een kind; kwelgeest.

< Sranantongo *bakroe* (Focke 1855:8) < Afrikaans, Echteld (50).

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 5). 1903 (Van Coll 567). →. ➤ /S/sc/4-6/-.

baksie (-s), mand.

< Sranantongo *bakkesi* (Schumann 1783:55). Zie ook *baskiet**.

1831 (Teenstra 1835 2:366). ➤ /S/pt/4/-.

baksielaadster, negerslavin die het uitgemaalen (zie *malen**,1) suikerriet (*tras**) in een mand laadt en wegbrengt.

Zie *baksie**.

1835 (Teenstra 1:188). ➤ /S-N/pp/4/-.

balcon, kroonlijst.

Ten tijde van Lammens (citaat 1822; 1982:44) was de betekenis als boven in Europees-Nederlands al lang verdwenen. Zie WNT, zie Van Veen & Van der Sijs.

baljaar (-en), danspartij van negerslaven.

Zie *baljaren**; *baljaar* kan ook kort zijn voor *baljaarpartij**.

1770 (Hartsinck 910).

Zie ook: *baljaring**, *pley**, *spel** (II).

/N'/sc/2/-.

baljaarpartij (-en), als *baljaar**.

1828 (Gobardhan 2001:53). - 1889 (Veth 55). ➤ /N'-N/sc/4-5/-.

baljaren (gebaljaart), dansen door negerslaven volgens hun traditie.

In Nederlandse dialecten betekende *baljaren* (< Spaans/Portugees *bailar*) ‘dansen’, ‘springen’, later ook ‘drukte en lawaai

maken' in het algemeen (WNT).

1718 (Herlein 95, *baaljaren*). - 1761 (Schiltkamp & De Smidt 727, *balliaren*). 1763 (De Beet & Price 1982:187, *baljarden*). 1772 (De Beet 1984:102, *biljarden*; 134, *biljaaren*; 99, *gebeljart*). - 1796 (Brouwn 50, *baliaren*). 1835 (Teenstra 2:191). → (ook van vrijen en minder traditioneel).

Zie ook: *banjaarden**. ➤ /N'/sc/1-6/-.

baljaring (-en), als *baljaar**.

1759 (Schiltkamp & De Smidt 672) - 1784 (Schiltkamp & De Smidt 1072). ➤ /N'/sc/2-3/-.

bambamaka, enige zeer stekelige, klimmen- de palmsoorten van het genus *Desmoncus*. Zie *maka** (I, 1). De herkomst van *bamba* hier is (nog) onbekend.

1855 (Focke 75). →.

Zie ook: *boombamba**, *houtbamba**.

➤ /X-Am/wp/4-6/-.

banaanbek: zie *banannebek**.

bananna, **banana**, **bananne**, **banane**, (meervoud velerlei: zie beneden), zekere vormen van de ingevoerde bananenboom (genus *Musa*) en de sterk meelhoudende vruchten van deze die voor consumptie eerst toebe- reid moeten worden (kook-, bakbanaan). Zie ook *bacove**.

Tropisch Amerikaans element, sub 1.

1685 (Schiltkamp & De Smidt 155, *banantes*). - 1763 (Pistorius 29, *bananas- sen*). 1770 (Hartsinck 55, *bananas*). - 1783 (Roos 33 (*banannen*)). - 1855 (Focke 39). → (*banaan*, meervoud *bananen*).

Oudste vindplaats in Brazilië (Keye 1659:57, *banantes*), zo ook in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:36) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:73, *benantes*, meervoud).

Opmerking 1: Over het verschil met *bacove** zie de opmerking onder dat woord. ➤ /Am/cp/1-6/B./O./W./.

Opmerking 2: Bij de combinaties en

samenstellingen hieronder wordt geen onderscheid gemaakt tussen de vormen *banana* en *banane* enerzijds en *bananne* anderzijds.

- : **wilde bananna**, grote, in het wild groei- ende verwant van de bananenboom, heden in Surinaams-Nederlands (*grote*) *paloeloe* genoemd (*Phenacospermum guyannense*). 1775 (Sneebling 12).

Opmerking: *bannannes* bladeren bij Herlein (1781:119) heeft vermoedelijk betrekking op bladeren van deze plant, ge- zien het gebruik als voering in de doodkist van een slaaf. ➤ /N+Am/wp/2/-.

banannebakove, zeker type *bacove** met vruchtvlees dat zo stevig is als dat van een *banana**.

1775 (De Beet 1984:193; *bananne bak- hoovens*, meervoud). 1910 (Sack 14). → (*bananebakove*). ➤ /Am-Braz./cp/2-6/-.

banannebek, **bananebek**, **banaanbek**, (-ken), twee vogelsoorten, (1) de geel- rugoropendola of geelstuitbuidelspreeuw (*Cacicus cela*) en (2) de roodrugoropen- dola of roodstuitbuidelspreeuw (*Cacicus haemorrhous*), beide in heden- daags Surinaams-Nederlands *banabeki*; Lammens (1835:175) geeft een tussenvorm: *bannanne bekkies* (meervoud).

Hun snavel is zo geel als een banaan.

1835 (Teenstra 2:427). 1855 (Focke 7). → (1961, Vermeulen 160).

Zie ook: *bananevreter**, *griet- bak-koeken**, *spotvogel**. ➤ /Am- N/d/4-6/-.

bananneboom, **bananeboom**, de plant die *bananen** voortbrengt.

1693 (Reeps 19, *banantesboomen*). - 1763 (Pistorius 28, *bananas-boomen*). →.

➤ /Am-N/cp/1-6/-.

banannebraf, **bananebraf**, **bananenbraf**, soep van *bananen** met zout en spek.

Zie *banaan**, zie *braf**. De tekst bij Focke (1855, onder 'jagi') suggereert, dat

banannebraf symbolisch staat voor het allerpoverste gerecht, wellicht ook omdat bananen sowieso het hoofdvoedsel van de slaven zijn.

1839-1851 (Van der Aa 1993:21; *bananneblaf*). 1855 (Focke 49). ➤ /Am-E/sc/4/-, of /Am-S/sc/4/-.

banannegrond, bananegrond: zie *grond** (I, 2).

banannevogel, bananevogel, bananenvogel, gele troepiaal (*Icterus nigrogularis*), heden in Surinaams-Nederlands *banafowroe* en *fransmankanarie*.

De vogel is geel, zoals een banaan.

1835 (Teenstra 2:427). - 1910 (Penard & Penard 377).

Opmerking: Kappler (1854;1983:53) geeft deze naam aan de *banannebek** (?).

Zie ook: *geelvogel**. ➤ /Am-N/d/4-5/-.

banannevreter, bananevreter (-s), als *banannebek (1).**

De vogel eet onder andere vruchten.

1740 (Anonymus 22). ➤ /Am-N/d/2/-.

banja I. (de, -s), banjo van een *kalebas** (3).

< Sranantongo *banja* (Fermin 1769, 1:142; *bagna*, Franse spelling) < vermoedelijk Afrikaans (zie Cassidy & Le Page 1980:26).

1740 (Dragtenstein 119) - 1761

(Schiltkamp & De Smidt 721, *banje*). -

1787 (Blom 334).

Zie ook: *banjaard**.

Opmerking: *Banja* als naam voor 'eene negertrom' door Kuhn (1828:21) lijkt een vergissing. ➤ /S/sc/2-3/-.

banja II., traditionele dans van negerslaven.

< Sranantongo *banja* (Focke 1855:8) < Afrikaans (Cassidy & Le Page 1980:25).

1835 (Teenstra 2:191). - 1866 (Van Schaick. 159). → (ook van vrijen, heden alleen als folkloristisch schouwspel).

Zie ook: *doe** (2). ➤ /S/sc/4-6/-.

banjaar, als *banja (II).**

1761 (S. de Groot in Oso 16:189), hier van

*boschnegers**. ➤ /S/sc/2/-.

banjaard (-s), als *banja (I),** vernederlandsing.

1787 (Schouten in Letterkundige Uitspanningen 4:6). ➤ /S/sc/3/-.

banjaarden, als *baljaren.**

'*Banjaar** dansen' of 'bij de *banjaard** dansen'.

1828 (Kuhn 59). 1866 (Van Schaick 159).

➤ /S/sc/4/-.

bankje, krukje (laag, houten zitmeubel voor één persoon); Sranantongo *bangi*.

< Europees-Nederlands *bank*, gewoonlijk een hoger zitmeubel voor meer dan één persoon; Sranantongo *langa bangi*.

1775 (Sneebeling 1973:16). →. ➤ /N'/r/3-6/-.

bannannes: zie wilde *bananna**.

barbacot, barbekot, berbekot (de, -ten). Dit woord had, evenals etymologisch verwante woorden in andere tropisch Amerikaanse talen, in Suriname tot ca. 1900 altijd de betekenis van een horizontaal raamwerk van stokken of latten, meestal op enige afstand boven de grond. Het kon vele functies hebben. Al deze woorden gaan terug op enige onderling nauw verwante Arowakse talen. De eerste attestaties komen van Barbados in het Engels (Ligon 1657, in Cassidy & Le Page 1980:28; *barbycu*) en van Haiti in het Spaans (OED 1:947, *barbacoa*). Zie verder Cassidy & Le Page (1980:28) en Allsopp (1996:54). De -t op het eind beperkt zich tot overzeese vormen van het Engels, het Nederlands en creooltalen van de Guyana's. Het Surinaams-Nederlandse woord moet tot het tropisch Amerikaanse element (sub 2) gerekend worden.

In Suriname kwamen (en komen) volgende betekenissen voor:

1. rooster voor het roosteren van vlees en vis bestemd voor onmiddellijke consumptie (vergelijk Europees-Nederlands *barbe-*

cue, < Engels of, en dan vaak zeer groot, (ook) voor het roken en drogen van vlees en vis ter conservering voor later gebruik. 1775 (Sneebeling 1973:15). - 1855 (Focke 16). →.

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:21, 47, *berbekot*). ➤ /Am/ic/2-6/W./.

2. provisorische brits (slaapbank) van stoken.

1759 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:100). →.

Ook in Westelijk Guyana (historisch, Allsopp 54). ➤ /Am/bc/2-6/W./.

3. vlonder.

1772 (De Beet 1984:109, 111, 114, 116).

Zie ook: *vasijne**. ➤ /Am/bc/2/-.

4. vlotbrug bestaande uit aaneensluitende vlonders als betekenis 3.

1749 (De Beet & Price 1982:43). - 1777 (Schiltkamp & De Smidt 915). ➤ /Am/bc/2-3/-.

5. vloer met openingen waarop suikervaten gezet worden om uit te lekken.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:97) - 1771 (Nepveu 137, *het barbacot*).

1854 (Van Sypesteijn 206). - 1884 (Elout van Soeterwoude 15). ➤ /Am/pt/2-5/-.

6. zaagstelling, dat is een zaagbok in de vorm van een hoge stellage van (in dit geval minderwaardige) stammen, waarop waardevolle stammen door twee slaven met een lange zaag tot planken worden gezaagd.

1787 (Blom 311, *barbekotte*). - 1854 (Kappler 1983:25). ➤ /Am/pt/3-4/-.

7. dakje om gewassen te beschermen tegen felle zon en regen.

1835 (Teenstra 2:273). ➤ /Am/pt/4/-.

Barbadosdruif, ingevoerd boompje (*Coccoloba uvifera*), gekweekt en verwilderd. < Europees-Nederlands *druif*, de vrucht van de wijnstok (*Vitis vinifera*), op welke de vrucht van *Barbadosdruif* lijkt. Volgens Nepveu (zie beneden) ingevoerd uit Barbados.

1771 (Nepveu 366).

Zie ook: *druiveboom**, *rode mangro**, *zeedruif**. ➤ /N-N'/cp/2/-.

barbekot platen, planken uit welke een *barbacot** (5, hier attributief) is samengesteld.

1871 (De Surinaamsche Courant nrs. 129, 145; *barbacot platen*). ➤ /Am-N/pt/4/-.

barbekotten (gebarbekot), roosteren of drogen en roken van vlees en vis op een *barbacot** (1).

1732 (*gebarbequot*, Dragtenstein 93). - 1855 (Focke 16). →.

Oudste vondst in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:36), ook in Westelijk Guyana (1762, Hartsinck 1770:369).

Zie ook: *droge vis**. ➤ /Am/ic/2-6/O./W./.

bariklak: zie *barklak**.

barillaplant, loogkruid (*Salsola kali*).

< Portugees *barrilha* (soort soda) + plant. 1835 (Teenstra 1:119). ➤ /Port.-N/wp/4/-.

barklak (-s), berklak, enige boomsoorten van het genus *Eschweilera* en hun als timmerhout gebruikte hout, ook attributief. < Sranantongo *barkrakki* (Focke 1855:9). 1689 (Hermann fol. 4, *barcklock*). 1740 (Anonymus 15, 85, *berglak*). 1755 (Schiltkamp & De Smidt 625). 1787 (Blom 31, *bariklak*). 1796 (Stedman 394, *berclack*). 1855 (Focke 9). → (*barklak*). Zie ook: *manberklak**, *oemanbarklak**.

➤ /S/wp/1-6/-.

barklakhout, hout van *barklak**.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). 1786 (Visscher Heshuysen 336).

➤ /S-N/wp2-3/-.

baschiet: zie *baskiet**.

bascouriaar (de), een soort *purperhart**.

Herkomst onbekend.

1770 (Hartsinck 76). ➤ /X/wp/2/-.

bashout, niet geïdentificeerd soort hout.

1739 (Oud Notarieel Archief Suriname 171:31, in dit geval gebruikt voor een tafel). ➤ /X-N/?/2/-.

basie, aanspreekvorm voor slaaf door een

ander dan zijn meester (althans ten tijde van het citaat).

< Sranantongo *basi*, aanspreekvorm van slaven onderling met betrekking tot mannen die jong of van middelbare leeftijd zijn (Focke 1855:9, 117).

1822 (Lammens 1982:114).

Zie ook: *booi**, *sisa**. ➤ /S/bc/3/-.

basja: zie *bastiaan** (1).

basjafisi, een soort harnas- of zuigmeerval, een vis levend in stroomversnellingen (*Loricaria cataphracta*).

< Sranantongo *basjafisi* (Focke 1855:9).

Zie *basja**, Sranantongo *fisi* 'vis'.

De staart loopt zo dun uit, dat deze op de zweep van een *basja** lijkt. Andere, één maal gevonden namen duiden ook op deze herkomst: *bassia wiepie* (Teenstra 1835, 2:449; Sranantongo *wipi* 'zweep', *swiep-vis* (Anonymus 1740:24) en wellicht ook *bastia* (ibid.).

1835 (Teenstra 2:448). ➔. ➤ /S/d/4-6/-.

baskiet, **basquit**, **baschiet** (de, -en), mand.

< Sranantongo *baskita* (Schumann 1783:12). Smith (1987:276) acht het waarschijnlijk, dat dit Sranantongo woord ontleend is aan een Engelse creooltaal aan Afrika's westkust, dus niet rechtstreeks aan Engels *basket*.

baskiet: 1732 (Inventaris Archief Raad van Politie 787 fol. 35, *bassekiet*). 1740 (Anonymus 66, *paskiet*). - 1866 (Van Schaick 135). ➔ (*baskiet*).

basquit: 1757 (Schiltkamp & De Smidt 646) - 1791 (Hoogbergen 1984:110).

baschiet: 1757 (Schiltkamp & De Smidt 646) - 1790 (Hoogbergen 1984:97).

Zie ook: *baksie**, *warimbo** (1). ➤ /S/r/2-6/-.

basketewarimbo: zie *warimbo** (3).

bass, een voor consumptie uit Engels Noord-Amerika aangevoerde soort zeebaars (*Roccus saxatilis*).

< Amerikaans-Engels *bass*.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 58).

➤ /E/bc/4/-.

bassia, **bassiaan**: zie *bastiaan** (1).

bast: **rode bast**, de buitenste, rode bast (schil) van een koffiebes.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname

161:170). - 1825 (Bosch, 125, 4).

Zie ook: *rode koffie**. ➤ /N+N/cp/2-3/-.

- : **koffie in de witte bast**, **witte bast koffie**, koffiebesen waarvan in de *breekmolen** de buitenste, rode schil is verwijderd en alleen de binnenste, witte schil over is.

1749 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 411). - 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 114).

Zie ook: *schrobben**. ➤ /N+(N+N)/cp/2-4/-.

- : **koffie in de zwarte bast**, **zwarte bast koffie**, koffiebesen waarvan de buitenste, *rode bast** door de bewerking in de *breekmolen** niet is verwijderd, maar, door uitdroging zwart, is blijven zitten.

1786 (Visscher Heshuysen 409). 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 114).

Zie ook: *zwarte koffie**, *schrobben**.

➤ /N+(N+N)/cp/3-4/-.

bastaard-Engelsch, als *Neger-Engelsch**.

Bastaard betekent hier 'onecht'.

1768 (Van Dyk 3, 5, *Bastert Engelsch*).

1835 (Teenstra 2:208). ➤ /N-N/bc/2-4/-.

basterd- heeft in de volgende samenstellingen niet betrekking op kruising of vermenging van soorten, maar betekent 'gelijkend op', 'verwant aan' en eventueel ook 'niet of minder goed bruikbaar' vergeleken bij de soort die in het tweede lid wordt genoemd.

basterdbolletrie (de), soort boom of struik (*Humiria balsamifera*) en het hout van deze, gebruikt als timmerhout en voor *singels**.

Zie *basterd**. Het hout lijkt op dat van *bolletrie**.

1763 (Schiltkamp & De Smidt 775). - Focke (1858c:21). ➔.

Zie ook: *blakberie**, *merie**. ➤ /N-E/wp/2-6/-.

basterdgoebaij, zekere boomsoort behorend tot het genus *Jacaranda*.

De naam suggereert verwantschap of gelijkenis met de boomsoort *goebay**, dat is *Jacaranda copaia*; zie *basterd**.

Opmerkelijk is de vermelding bij Teenstra (zie beneden), dat uit *basterdgoebaij* een medicijn verkregen kan worden tegen *jaas**, vandaar bij hem als synoniem *jabhout**. Ostendorf (1962:168) stelt hetzelfde voor *goebaja* met betrekking tot hedendaags Surinaams-Nederlands *bosyarws* (leishmaniasis, *jaas**, 2), ook een huidziekte, met soortgelijke verschijnselen als *jaas** (1). Dit alles wijst op indertijd nog een tekort aan zowel botanische als medische kennis.

1835 (Teenstra 1:365). ➤ /N-S/wp/4/-.

basterdijzerhart, een boomsoort (*Swartzia panacoco*) en zijn hout, heden in Surinaams-Nederlands genaamd *gandoe* (< Sranantongo).

Zie *basterd**. Het kernhout is zeer hard, zoals dat van de verwante *ijzerhart**.

1855 (Focke 3).

Zie ook: *apoetoehout**, *bokkenhout**.

➤ /N-(N-N)/wp/4/-.

basterdlocus, een boomsoort (*Dicorynia guianensis*).

< Engels *bastard locust* (Ligon 1657; 1673:74). Het is niet duidelijk welke de overeenkomst is met *lokus**.

1835 (Teenstra 1:377). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 269, *bastaard lokus*). → *basralokus* (< Surinaams-Engels).

Zie ook: *sinapletoe**. ➤ /E/wp/4-6/-.

basterdmope (uitspraak -mopéé), een boomsoort (*Tapirira guianensis*).

Vergelijk Sranantongo *basramope* in deze betekenis (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:162). Het is niet

duidelijk welke de overeenkomst is met *mope**.

1835 (Teenstra 1:383). ➤ /N-K/wp/4/-, of /N-S/wp/4/-.

basterdwane, de boomsoort *Vochysia guianensis*, heden in Surinaams-Nederlands genaamd *wiswiskwari* (< Sranantongo).

Zie *basterd**. Het is niet duidelijk welke de overeenkomst is met *wane**.

1855 (Focke 147, Van Sypesteyn 184).

➤ /N-K/wp/4/-, of /N-S/wp/4/-.

basterd-zwieti boonti, zekere niet nader te identificeren boom van het genus *Inga*.

Zie *basterd**, zie *switie-boontje**.

1835 (Teenstra 1:403). ➤ /N-S/wp/4/-.

bastia, 1. zie *bastiaan** (1 en 2); 2. zie *basjafisi**.

bastiaan (de, -s, -en), 1. negerslaaf als opzichter over andere slaven, in het bijzonder op een *plantage**; 2. negerslaaf met een functie rechtstreeks onder het leidinggevende hoofd van enigerlei onderneming of actie ('assistent').

< Sranantongo *bassia* (Van Dyk 1768:68; Schumann 1783:12), *basian* (Weygandt 1798:125) < Engels *overseer*, Smith 1987:265.

De volgende vormen, in chronologische volgorde naar eerste vindplaats:

bassia: 1728 (Dragtenstein 2002:80). 1771 (Nepveu 223).

bastia: 1740 (Anonymus 59). 1790 (Stedman 363).

bastiaan: 1772 (De Beet 1984:106). - 1855-1863 (Bartelink 1916:13).

bassiaan: 1816 (Lammens 113). - 1846 (Klinkers 1997:24).

Opmerking 1: 1862 een *bastianes* (Everaert 1999:35).

Zie ook: *negerofficier** (2), zwarte en blanke *officier**, *hoofdbastiaan**, *loodsbastiaan**. ➤ /S/pp/2-4/-.

2. Aangetroffen in de volgende betekenissen: (a) 1749 (De Beet & Price 44)

bastian voor een opzichter bij een *bosch-patrouille**. (b) *negerbastian* in 1815 (Schiltkamp & De Smidt 1339) voor een hulpkracht, voorzien van een zweep, van een ambtenaar die toezicht houdt op de veiligheid en de hygiëne in Paramaribo. (c) *bastian* voor hulpkracht van de *savanneschout** (1815, Schiltkamp & De Smidt 1342; 1834, Teenstra 1842:220). (d) *bastian* voor een onderaanvoerder van de bosnegerleider Bonnie. ➤ /S/bs/2-4/-. Opmerking 2: *Bastian* en *basja* betekenen heden 'onderhoofd' (onder *capitein**, I) in een indianen- of boschnegerdorp. ➤ /S/pp/2-4/-.

batagger: zie *pataka**.

batatta, soort indiaanse draagmand, vermoedelijk met een vorm als die van wat heden in Surinaams-Nederlands een *moetete* genoemd wordt. < Karaïbisch *patoto* (Ahlbrinck 1931:506). 1854 (Kappler 1983:50 e.a.). ➤ /K/ic/4/-.

batatte, battatte: zie *patatte**.

batterij (de), het geheel van in een serie geplaatste *suikerketels**. < Europees-Nederlands *batterij*, een groep gelijkvormige, bijeenhorende zaken in het algemeen.

1720 (Oostindie 1989:49).- 1804 (Eensgezindheid 120). ➤ /N'/pt/1-3/-.

- : **Engelsche batterij, batterij*** bestaande uit een grote, langwerpige, stenen kuip, verdeeld in een aantal vakken waarin evenzovele ketels voor de bereiding van suiker uit suikerrietsap, met een vuur onder 3 of 4 ketels tegelijk.

Zonder de toevoeging 'Engelsch' betreft het een dergelijke *batterij** met een vuur onder iedere ketel apart.

1762 (Oostindie 1989:465, *dubbele Engelsche batterij*, dus met twee rijen ketels naast elkaar). 1771 (Nepveu 133).

➤ /N+N'/pt/2/-/.

- : **lage batterij, batterij*** die ingezonken

is, dus lager ligt dan het vloeroppervlak van de suikerfabriek.

1828 (Kuhn 19). ➤ /N+N'/pt/ 4/-.

baviaan (-en), rode brulaap (*Alouatta seniculus straminea*).

< Europees-Nederlands *baviaan* (de naam voor zekere bodembewonende apen (voornamelijk *Papio*-soorten) in Afrika), maar waarschijnlijker afkomstig uit Westelijk Guyana of zelfs Oostelijk Guyana (zie beneden).

1855 (Focke 7). - 1903 (Van Coll 550).

Oudste vindplaats in Oostelijk Guyana 1678 (Van der Woude; Lichtveld & Voorhoeve 51); ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:11).

Zie ook: *baboen**. ➤ /X/d/4-5/O./W./.

bazuinkoor, klein ensemble dat in het verband van de Evangelische Broedergemeente religieuze muziek ten gehore bracht en nog brengt.

< Duits *Posaunenchor*. Het Surinaams-Nederlandse woord ontstond toen de Broedergemeente nog door Duitstaligen gedomineerd werd.

1870-80 (J. IJzerman in Oso 6:56). →.

Opmerking: In de loop van de tijd is de samenstelling, in het bijzonder de verhouding zangers-koperblazers-andere instrumentalisten, aan veranderingen onderhevig geweest, waarbij de exclusieve relatie met de Broedergemeente verloren ging en wereldlijke muziek de overhand kreeg. Het is niet aan te geven tot wanneer het oorspronkelijke karakter stand heeft gehouden. ➤ /Dui./bc/4-?/-.

bebe, boomsoorten van het genus *Pterocarpus*.

< Sranantongo *bebe* (Van Coll 1903:643) of kort voor Sranantongo *bebe-hoedoe* (Focke 1855:9).

1790 (Stedman 410, *bee bee*, Engelse spelling). →. ➤ /S/wp/3-6/-.

- : **hooglandsche bebe**, zekere boomsoorten, voornamelijk van het genus *Pterocarpus*.

Zie *bebe**; deze soorten groeien op *hoogland**, in tegenstelling tot de laaglandse *bebe**.

1835 (Teenstra 1:353). - Focke 1858c:22. → (*hooglandbebe*). ➤ /N'+S/wp/4-(-6)/-.

- : *laaglandsche bebe*, de boomsoort *Pterocarpus officinalis*, in Surinaams-Nederlands heden genaamd *watrabebe* (< Sranantongo).

Groeit, in tegenstelling tot de soorten hooglandsche *bebe**, in bossen die periodiek onder water staan. Europees-Nederlands *laagland* betekent laag gelegen land in het algemeen.

1835 (Teenstra 1:353). - Focke 1858c:22. ➤ /N'+S/wp/4/-.

bebeboom, als *bebe**.

< Sranantongo *bebe-hoedoe* (Focke 1855:9).

1771 (C. Dahlberg nr. 59; de verzamelde plant is echter een liaan (zie Lanjouw & Uittien 1935-1936:185) die blijkbaar in die boom zat).

1827 (Lammens 1999:139). ➤ /S-N/wp/2-4/-.

bebehout, hout van laaglandsche *bebe**: zie aldaar

1835 (Teenstra 1:241). ➤ /S-N/wp/4/-.

Becou en Moesinga (meervoud), **Becou en Moesinga negers**, twee meestal samen genoemde groepen van *boschnegers** die zich verenigden tot de stam der *Matoeari**.

1773 (toen *Boucou en Moesinga*, Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 156). - 1859 (ibid.). → 1917 (ibid.).

bed (-den), rechthoekige kleinste eenheid, als deel van een *stuk**, op een plantage; met een vaste afmeting, beplant met één gewas. < Europees-Nederlands *bed*, onder meer in de tuinbouw een afgeperkt stuk grond met één gewas, echter niet van een vaste afmeting.

1735 (Bijlsma 1923:56). - 1854 (Kappler 1983:27). →.

Zie ook: *rietbed**. ➤ /N'/pt/2-6/-.

bedelven (*bedolven*), weinig aangetroffen als Algemeen Nederlands woord voor 'door delven bewerken, ontginnen' (als in WNT, 1660), in Suriname in het bijzonder 1. watergangen graven en dijken opwerpen als eerste fase bij de aanleg van een nieuwe *plantage**; 2. een watergang uitbaggeren. 1. 1701 (Inventaris West-Indische Compagnie 1137). 1884 (Elout van Soeterwoude 38).

Zie ook: *bedelving**, *polder**. ➤ /N'/pt/1-5/-.

2. 1867 (Oostindie 1989:38).

Zie ook: *uitmodderen**, *ophalen**. ➤ /N'/pt/4/-.

bedelving (*de*), het stelsel van watergangen van een *plantage**.

< Europees-Nederlands *bedelving*, het bedelven.

1740 (Anonymus 46). - 1855-1863 (Bartelink 1916:22). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 569). ➤ /N'/pt/2-5/-.

bediendenhuis: zie *dienaarshuis**.

beestenmolen, molen aangedreven door trekdieren (ossen, muilezels of paarden). *Beest* betekent hier 'dier' (niet 'rond', zoals bij Nederlandse boeren).

1720 (Bijlsma 1922:327, *beestenhuis*). 1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:95). - 1835 (Teenstra 1:214).

Opmerking: In Nederland was wel bekend de *paardenmolen* of *rosmolen*.

Zie ook: *beestenwerk**, *paardenwerk**, *waterwerk**, en de onderdelen *stoel**, *zwieping**, *koning**, *brug** (1) en *roller**. ➤ /N-N/pt/1-4/-.

beestenpen, stal voor vee.

Zie *beest* onder *beestenmolen**, zie *pen**.

1787 (Blom hoofdstuk 5). ➤ /N-E/pt/3/-.

beestenwerk (*het*, -en), als *beestenmolen**. Europees-Nederlands *werk* betekent hier 'bewegend toestel'.

1720 (Bijlsma 1922:327) - 1835 (Teenstra 1:214).

Opmerking: Ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië 1865 (WNT, aanvang p. 223). ➤ /N-N/pt/1-4/-.

beljak, droge koliek, ofwel buikpijn zonder diarree.

< Engels (*dry*) *belly-ache*, Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 100.

1705 (Merian 38). - 1828 (Bosch, 125, 2). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 100). ➤ /E/z/1-5/-.

beljaren: zie *baljaren**.

benan...: zie *banan...**.

benedenlandsch, (bn.) bij het gebied stroomafwaarts van de noordelijkste, dat is laagst gelegen stroomversnellingen in de grote rivieren.

Hoewel staand tegenover *bovenlandsch**, werd en wordt het begrip niet gedefinieerd en afgebakend op grond van de relatieve hoogteligging.

1717 (Schiltkamp & De Smidt 313). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 101). →. ➤ /N'/m/1-6/-.

benedenlandsche Indianen (alleen meervoud), *benedenlandsch** wonende indianen. 1717 (Schiltkamp & De Smidt 313). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 101) →.

Zie ook: *bovenlandsche Indianen**.

➤ /N'+N/ic/1-6/-.

benedenwaarts (bn., bw.), stroomafwaarts. < Europees-Nederlands *benedenwaarts* dat is '(in) de richting naar beneden (hebbend)'.

1714 (Schiltkamp & De Smidt 303). -

1839-1851 (Van der Aa 1993:52). →.

➤ /N'/m/1-6/-.

benta (de), muziekinstrument bestaande uit een boog met een snaar die meer of minder met de tanden aangetrokken wordt en met een stokje aangeslagen; in gebruik bij negerslaven.

< Sranantongo *benta* (Focke 1855:10), Afrikaans (Nuñez 1980:69)

1796 (Stedman 377).

Opmerking: Later en tot op heden de naam voor enige andere muziekinstrumenten. ➤ /S/sc/3/-.

bepoldering, bedijking, in dit geval zowel het stelsel van dijken (*dammen**, *polders**) en watergangen van een bestaande *planta-ge**, als de aanleg daarvan voor een nieuwe. < Europees-Nederlands *bepoldering*, dat is 'inpoldering'.

1770 (Hartsinck 575). - 1835 (Teenstra 1:172).

Zie ook: *in polder leggen**. ➤ /N'/pt/2-4/-.

berangine (de), aubergine (*Solanum melongena*) en zijn vrucht.

< Frans *beringène* (Larousse 1956:428).

1835 (Teenstra 2:279).

Opmerking: Later in Surinaams-Nederlands genoemd *berangère*, thans *boulanger*. Zie ook: *antroea**. ➤ /Fr./cp/4/-.

berbekot: zie *barbekot**.

berklak: zie *barklak**.

beslag, binnenbetimmering van een buitenmuur.

In WNT alleen een min of meer overeenkomstige betekenis uit West-Vlaanderen van 1898: "beleglatten of -planken op eene deur of een venster".

1762 (De Beet & Price 1982:155). →.

➤ /N'/bc/2-6/-.

beslagplank, plank bestemd voor of deel uitmakend van (een) *beslag**.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 42). →. ➤ /N'-N/bc/2-6/-.

besmet, in het bijzonder besmet met, lijdende aan lepra.

< Europees-Nederlands *besmet*, dat is 'aangestoken door enige ziekte'. In Surinaams-Nederlands zo verwoord, als spreker schroomt de ziekte bij de naam

(*boasie**, lepra) te noemen.

1866 (Van Schaick 215, 221, 222).

Zie ook: de *ziekte**. ➤ /N'/z/4/-.

besmetting, lepralijder.

Zie *besmet**.

1832 (Klinkers in Oso 22:53). ➤ /N'/z/4/-.

beursrot, gewone opossum, een buidelrat

(*Didelphys marsupialis*).

< Europees-Nederlands *beurs*, 'buidel' in het algemeen, + Europees-Nederlands *rot* 'rat'.

1705 (Merian 66).

Zie ook: *awari**, *boschrat**, *jawari**,

*zakrot**. ➤ /N'-N/d/1/-.

bevredigden (meervoud), bevredigde (dat wil zeggen gepacificeerde) *boschnegers**.

< Europees-Nederlands *bevredigden*, voor gepacificeerde opstandigen in het algemeen

1809 (Schiltkamp & De Smidt 1283). -

1811 (Schiltkamp & De Smidt 1293).

➤ /N'/o/3/-.

bewaarplaats, in Paramaribo het onderkomen voor krankzinnigen.

< Europees-Nederlands *bewaarplaats*, een gezamenlijk onderkomen voor zekere behoeftigen in het algemeen

1866-1895 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 762). ➤ /N'/bc/4-5/-.

bezemkruid, zeker kruid (*Scoparia dulcis*).

< Engels (*sweet*) *broomweed*; zie ook *bromwied**. Er worden bezems van gemaakt.

1777 (Houttuyn 2, 7:328). 1910 (Sack 58).

→. ➤ /E/wp/2-6/-

bijlegger (de), assistent van een *uitlegger** (*posthouder**).

Gevormd naar analogie van *uitlegger** of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1774 (S. de Groot in Oso 16:221). - 1845-

1849 (Boekhoudt 1874:126).

Oudste vindplaats 1763 in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:426). ➤ /(N-N)?W?/bs/2-4/W/.

bijlhart, hout van vermoedelijk *bijlbout**.

Zie ook *hart**.

1689 (Schiltkamp & De Smidt 186). ➤ /X/wp/1/-.

bijlhout, een boomsoort (*Eperua falcata*), thans genoemd *walaba**, en het hout van deze, gebruikt als timmerhout en voor *singels**; ook attributief.

< Engels *billwood* (Van Aerssen van Sommelsdijck 1686, Brinkman 1980:38).

De Engelse naam is ontleend aan de gelijkenis van de peul van deze boom met de

vorm van het blad van de 'machete', van oudsher in het Engels van West-Indië *bill*

genoemd (Cassidy & Le Page 1980:42).

Bij Surinaams-Nederlands *bijlbout* is dus sprake van een "leenbetekenis" (sensu Van

der Sijs 1989:63). De etymologie in Van Donselaar (1989:72) is onjuist, die in Van

Dale ook.

1718 (Herlein 227). - 1855 (Focke 11).

1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 282). ➤ /E/wp/1-5/-.

bijlhouten (bn.), van *bijlbout**.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname

213) - 1805 (Schiltkamp & De Smidt 775).

➤ /E/wp/2-3/-.

bijlhoutvet, harsachtige substantie uit *bijlbout**, (eertijds) gebruikt tegen reumatiek en jicht.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 39).

1884 (De Surinaamsche Courant nr. 36).

Opmerking: Later (ook?) genoemd *bijlboutolie* (Encyclopaedie van Nederlandsch

West-Indië 1917:517), *walaba-houtolie* (Ostendorf 77). ➤ /E-N/bc/4-5/-.

bijzitter, assistent van een *posthouder**.

< Europees-Nederlands *bijzitter*, een assessor van een rechter of een examinator,

in het WNT één keer van een bestuurder (1673).

1835 (Teenstra 2:168, 172).

Zie ook: *bijlegger**. ➤ /N'/bs/4/-.

bilambi: zie *birambi**.

biljaaren, biljarden: zie *baljaren**.

binden: een hangmat binden, een hangmat ophangen.

1855-1863 (Bartelink 1916:39). →.

➤ /N+N'/r/4-6/-.

binnenfort (het), het fort Zeelandia in de meest strikte zin, dat is het stenen verdedigingswerk ingesloten door vijf bastions. De onderscheiding ten opzichte van het totale verdedigingswerk werd nodig, toen vanaf ca. 1750 het omliggende terrein erbij werd betrokken met daarop onder meer houten woningen voor de militairen, het geheel omgeven door een wal en een gracht. 1815 (Schiltkamp & De Smidt 1340). - 1855 (Focke 96). - 1881 (Kappler 1883:20). Zie ook: het *fort**/*Fort**. ➤ /N-N'/bs/3-5/-.

binnenpolder, dijk (*polder**) niet aan de voorzijde van een *plantage**, dus *achterpolder** of *zippolder**, maar niet *voorpolder**. 1740 (Anonymus 55). ➤ /N-N'/pt/2/-.

binnenwaards, landinwaards, zowel vanaf de kust als vanaf een rivieroever. 1818, 1822 (Lammens 1982: 170, 164). Tegenwoordig gebruikt men *naar binnen*. ➤ /N'/r/3/-.

birambi, blimbing, de naam voor drie uit Zuidoost-Azië ingevoerde kleine bomen en hun vruchten. < Maleis *belimbing* (Van Veen & Van der Sijs).

1. *birambi* (zonder meer), met langwerpige vruchten (*Averrhoa bilimbi*).

2. *grote birambi*, carambola of stervrucht, met grote, op doorsnede stervormige vruchten (*Averrhoa carambola*), heden genoemd in Surinaams-Nederlands *fransmanbirambi*.

3. *kleine* of *ronde birambi*, met ronde vruchten (*Phyllanthus acidus*).

1835 (Teenstra 2:256, ook *bilamby*), 1, 2 en 3. - 1872 (Anonymus 67). → (1 en 3).

Maleis/cp/4-6/-.

biribiri, biribirie (de, -s), 1. (stuk) moeras-

land met een vegetatie van *biribiri* (2); 2. biezten en andere (hoge) moeraskruiden. < Sranantongo *biribiri* (Schumann 1783:17, in Surinaams-Nederlands betekenis 2) of < Karaïbisch *birebire* (Van Panhuys 1904:612). De etymologie in Van Donselaar (1989) is niet juist.

1: 1759 (Oostindie 1989:28). 1768 (De Beet 1984:78, *birebire*). - 1835 (Teenstra 1:95) →. Zie ook: *savane** (2). ➤ /K?S?/m/2-6/-.

2: 1770 (Hartsinck 866). - 1835 (Teenstra 1:101). ➤ /K?S?/wp/2-4/-.

- : **hoogland biribiri**, plaatselijk moeras op *boogland**.

1759-1764 (Oostindie 1989:459). ➤ /N-(K?S?)/m/2/-.

biribirigron (-en), als *biribiri** (1).

1835 (Teenstra 1:101). ➤ /(K?S?)-N/m/4/-.

biribiriland (-en), als *biribiri** (1).

1765 (Nepveu 59). - 1849 (Van Sypesteyn). ➤ /(K?S?)-N/m/2-4/-.

biribirisavane (-s), (stuk) laagland met een open, hoge kruidenvegetatie dat in de *regentijd** onder water staat; in de *droge tijd** is de bodem hoogstens nat.

Biribirisavane houdt het midden tussen *biribiri** (1) en open *savanne** (2). De tegenwoordige Surinaams-Nederlandse naam is *zwampsavanne*.

1775 (De Beet 1984:92). - 1796 (Brouwn 57, 58). ➤ /(K?S?)-Am/m/2-3/-.

biribirizwamp, als *biribiri** (1).

Zie *biribiri**, zie *zwamp**.

1796 (Stedman 273; *biree-biree swamp*, Engelse spelling).

/(K?S?)-(E?W?)/m/3/-.

bita wirri wirri, een soort heester (*Cestrum latifolium*) en de groente van zijn bladeren. Sranantongo (thans *bitawiwiri*, Woor-denlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:163), betekent 'bitterblad', naar de smaak van de groente.

1740 (Anonymus 9). 1745 (Inventaris Archief Raad van Politie 798). →

(*bitawiwiri*). ➤ /S/wp/2-6/-.

bitter: zie *quassie**.

blaasman, Amerikaanse reuzenooievaar of jabiroe (*Jabiru mycteria*).

Het dier kan blazen. Als tweede lid van een samenstelling komt *man* met diverse etymologische achtergronden voor in Sranantongo-namen van dieren. Voorbeelden: *gronman*, *fisman* en *toriman** (vogels), *alataman* (een slang), *bosrokoman* en *kweriman** (vissen). Focke (1855:12) bestempelt de gehele naam (*blaasman*) als Sranantongo. Die zou dan echter mede ontleend moeten zijn aan eerder Surinaams-Nederlands, want Europees-Nederlands *blazen* is (nu) Sranantongo *blo*.

Vóór 1855 (zie boven). →.

Zie ook: *kraan**, *toejoejoe**. ➤ /N-S/d/4-6-.

blaf: zie *braf**.

blafard, albino-neger.

< Frans *blafard* (bn.), dat betekent onder meer 'bleek'.

1845-1849 (Boekhoudt 1874:90).

Zie ook: *kakkerlak**. ➤ /Fr./1/4/-.

blakberi (de), boom of heester met kleine, blauwzwarte vruchten (*Humiria balsamifera*).

< Sranantongo *brakka beri* (Focke 1855:17); *blaka* 'zwart', *beri* 'bes'.

1835 (Teenstra 1:354). →.

Zie ook: *basterd** *bolletrie*, *merie**. ➤ /S/wp/4-6/-.

blaker (-s), metalen bekken.

< Europees-Nederlands *blaker* voor 'vuurpan'.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:103, *wasch blaakertje*). 1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). →.

➤ /N'/bc/2-6/-.

blakkamaka, niet nader geïdentificeerde soort palm.

< Sranantongo (Focke 1855:75, *brakka makka*); *blaka* 'zwart', zie *maca** (4).

1771 (Nepveu 356). 1835 (Teenstra 1:417).

➤ /S/wp/3-4/-.

blakkat, niet nader geïdentificeerde soort meerval (vis).

Sranantongo *blaka* 'zwart', Sranantongo *kati* 'meerval' (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:196), maar Sranantongo '*blak'kati*' niet gevonden.

1740 (Anonymus 23, *blakgat*). 1771 (Nepveu 347). ➤ /S/d/2/-.

blankofficier (de, -s, -en), blanke, later ook gemengdbloedige plantage-opzichter, tevens leerling, rechtstreeks onder de *directeur**.

Latere vorm van 'blanke *officier**' (zie aldaar).

1798 (Weygandt 130). - 1866 (Schaick 129).

1884 (Elout van Soeterwoude 48).

Opmerking 1: Tegen het eind van de slaventijd eventueel ook niet blank (zie Bartelink 1916:21).

Opmerking 2: Bij Winkels (I:21; 1840) *blankofficieren* als werkwoord voor '*blankofficier* zijn'.

Opmerking 3: De vermelding voor Westelijk Guyana door Bosman (1994:29) is onjuist.

Zie ook: *negerofficier** (1), *schrijver**.

➤ /N-E/pp/3-5/-.

blauwtje (-s), blauwe tangara, bisschopstangara, een vogel (*Thraupis episcopus*).

Europees-Nederlands *blauwtje* kan onder meer betrekking hebben op iets concreets, levend of levenloos.

1740 (Anonymus 23). →. ➤ /N'/d/2-6/-.

blinderts, rolgordijn.

< Amerikaans-Engels, daar met ruimere betekenis (Webster 83).

1853 (Algemeen Nieuws en Advertentieblad nr. 1 en De Surinaamsche Courant nr. 118). ➤ /E/bc/3-6/-.

blinkert-laulau, als *laulau**.

< Europees-Nederlands *blinkerd*, iets dat kort blinkt of oplicht (WNT), vandaar ook

snoeklepel (Van Dale); of vanwege "hunne zilverachtigen huid") (Hartsinck, zie beneden). In hedendaags Sranantongo betekent *blinka* op zich al *laulau**.

1770 (Hartsinck 121). ➤ /X/d/2/-.

bloedhout, enige boomsoorten met in hun bast rood sap, in het bijzonder enige *Irianthera*-soorten.

1835 (Teenstra 1:340). 1855 (Van Sypesteyn 170). ➤ /N'-N/wp/4/-.

blomvat (-en), meelvat.

Europees-Nederlands *blom* 'bloem', 'gezeefd tarwemeel' werd indertijd in vaten uit Noord-Amerika ingevoerd. Het vat werd toen ook gebruikt om er andere zaken in te verpakken en te vervoeren (zie De Beet & Price 1982:55).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:68). - 1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 38). →. ➤ /N'/bc/2-6/-.

blucher (-s), **blucherboots** (meervoud), zware hoge schoenen, het bovenleer en de tong uit één stuk (Webster 86).

< Engels *blucher*, daar genoemd naar de Pruisische maarschalk Blücher, die ze in 1815 invoerde als militair schoeisel. 1871 (De Surinaamsche Courant nrs. 7 en 52, de laatste *planters bluchers*). 1904 (J. Samuels in Doelwijf red. 1974:52).

Opmerking: Wellicht worden met *grond-schoenen** en *plantageschoenen** dezelfde bedoeld. ➤ /E/pt/4-5/-.

boasie (de), lepra.

< Sranantongo *boasie* (Schumann 1783:19) of < Afrikaans? (zie Poolman 1798 in Teenstra 1835, 2:195) of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1761 (Schiltkamp & De Smidt 707). - 1866 (Van Schaick 225). →.

Ook in Westelijk Guyana (Groen 1792:9, *boisi*).

Zie ook: *knobbelboasi**, *besmet**, de *ziekte**. ➤ /S?W?/z/2-6/W./.

- : **droge boasie**, vorm van lepra zonder de

verschijnselen van de *natte boasie*; heden genoemd *kokobe* (< Sranantongo).

1770 (Hartsinck 913). - 1839-1851 (Van der Aa 1993:40). ➤ /N+(S?W?)/z/2-4/-.

- : **natte boasie**, vorm van lepra waarbij ontvellingen optreden.

1770 (Hartsinck 913). - 1839-1851 (Van der Aa 1993:40). ➤ /N+(S?W?)/z/2-4/-.

Boasiegrond, bijnaam van de voormalige *kostplantage** Voorzorg aan de Saramaka, toen deze was ingericht voor de opvang van lepralijders (*boasiers**).

1839-1851 (Van der Aa 1993:135).

➤ /(S?W?)-E/bs/3-4/-.

boasier (-s), lepralijder.

1817 (Lammens 172). ➤ /(S?W?)/z/3/-.

boasievlieg (-en), niet nader geïdentificeerd insectje waarvan destijds ten onrechte verondersteld werd dat het *boasie** kan overbrengen van een open wond bij een lijder naar een gezonde persoon.

1839-1851 (Van der Aa 1993:50).

➤ /(S?W?)-N/d/4/-.

boasieworm, guineaworm of medinaworm (*Dracunculus medinensis*), een draadworm waarvan destijds ten onrechte verondersteld werd dat hij *boasie** veroorzaakt (zie Simons 1958b:79).

1835 (Teenstra 2:195).

Zie ook: *regenworm**. ➤ /(S?W?)-N/d/4/-.

bobbetje (-s), borst van vrouw, in het bijzonder jonge.

< Sranantongo *bobbi* (Schumann 1783:19)

< Engels *bubby* (OED 2:608).

1834 (Teenstra 1842:50). → (ook en vooral *bobbie*, < Sranantongo).

Opmerking: Herlein (1718:96) vermeldt een doek om de borsten van slavinnen "t welk van haar werd genoemd Bobbelap".

➤ /S/r/4-6/-.

boeba, bast of schil van een vrucht of een zaad.

< Sranantongo *boeba* (Schumann 1783:24).

1768 (Van Stipriaan 1993:117). 1835 (Teen-

stra 1:259; in dit geval van koffiebessen).

➤ /S/r/2-4/-.

boegslaaf, slaaf met (nog) niet achterhaalde taak op een boot.

1767-1802 (Van der Putte 2005:282). ➤ /X/pp/2-3/-.

boekanieer (-s), zeer lang, ver dragend geweer.

< Frans *boucanier*, in de betekenis van 'jager op Hispaniola die zo'n geweer gebruikt'. Zie WNT (3, 1:112).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:327, *bukanier*). 1738 (Schiltkamp & De Smidt 447, *bokanieer*). - 1763 (De Beet & Price 192, *bokkenier*).

Opmerking 1: Een plakkaat van 1701 (Schiltkamp & De Smidt 241) geeft *boec(k)anierroer*.

Opmerking 2: Buiten Suriname als Nederlands woord alleen vermeld van Hispaniola (1691; WNT op. cit.). ➤ /Fr/bc/2/-.

boekjes, calicot, een katoenen stof, in het bijzonder voor kleding en in de boekbinderij. Vergelijk Engels *book muslin* (idem).

1806 (De Surinaamsche Courant nr. 44). - 1853 (Surinaamsch Weekblad nrs. 10 en 28).

Opmerking: In 1824 (De Surinaamsche Courant nr. 15): "Haarlemmer Boekjes".

➤ /X/bc/3-4/-.

boekjesstreep, als *boekjes**, met een ingeweven streep patroon.

Europees-Nederlands *streep* was de naam voor allerlei gestreepte stoffen.

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 97). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 65). ➤ /X-N/bc/3-4/-.

boerenverdriet, niet nader geïdentificeerd onkruid (*Cyperus*-soort).

1835 (Teenstra 1:206). ➤ /N'/wp/4/-.

boetaboeta, nachtzwaluw, enige vogelsoorten van de families *Caprimulgidae* en *Nyctibiidae*.

< Sranantongo *boetaboeta* (Focke 1855:14)

< Afrikaans (Smith 1987).

1855 (Focke 14) →. ➤ /S/d/4-6/-.

bogaier, bogajer: zie *pogaier**.

Boheems gras, handjesgras of bahamagrass (*Cynodon dactylon*), een wereldwijd verbreide grassoort.

De naam berust wellicht op de gelijkenis in klank tussen de woorden Bohemen en Bahama.

1831 (Teenstra 1835, 2:366).

Zie ook: *trigriston**. ➤ /N'+N/cp/4/-.

boi: zie *booi**.

bok I. Spaanse bok (-ken), bestraffing van een slaaf, waarbij deze werd neergelegd met naar voren samengebonden handen, met de knieën tussen de armen naar boven getrokken, een stok onder de knieholten door, en vervolgens op beide zijden werd geslagen met een zweep of roede.

Europees-Nederlands *bok* was een geselbank; Amerikaans-Engels *to buck* was de wijze van geselen als boven.

Circa 1680 (in Wettengl 1998:178). - 1843 (Van Stipriaan 1993:372). Later alleen historiserend.

Opmerking 1: De straf werd in het openbaar toegediend, in Paramaribo op een variabel aantal daartoe aangewezen straathoeken. Wolbers (130, 133) meldt uit 1711 een *vierhoekse* en uit 1732 een *zevenhoekse Spaanse bok*, Nepveu (1765:80) en Hartsinck (1770:916) melden een *Spaanse bok rondom Paramaribo*.

Zie ook: *drogen**.

Opmerking 2: Vanaf 1828 op *plantages** verboden, in 1843 ook in de *stad** afgeschaft (Van Stipriaan, zie boven). ➤ /N+X/bs/1-4/-.

bok II. (-ken), bokkin, indiaan, indiaanse.

Den Besten (1992:64) oppert omtrent dit duistere woord, dat het zou kunnen komen van verouderd Arowaks *bo-kia*, betekend 'jij', met nadruk. Voor een relativerend element in zijn analyse, namelijk dat het ongewoon is volksbenamingen in de verkleinvorm te zetten, kan kritisch

verwezen worden naar *Schotjes*, de naam voor een clan van indianen in Berbice (Hartsinck 1770:289).

bok: 1740 (Helman 1968:51) - Vreede 1861 (WNT 3, 1:2590). 1883 (Westeroënen van Meeteren 11).

Eerder (1675) in de samenstelling *bokkenruilder**.

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:41, daar ook *bokje*), wellicht van daar afkomstig.

bokkin: 1758 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 305 fol. 23). - 1770 (Hartsinck 97).

Ook in Westelijk Guyana (1763, Hartsinck 1770:469). Zie ook *puyta**.

Samen: /X?W?/bc/2-5/W./.

bokhout: zie *bokkenhout**.

bokkendorp, dorp van indianen.

Zie *bok** (II).

1855 (Focke 48). ➤ /X?W?)-N/ic/4/-.

bokkengrond, *kostgrond** (2) van indianen.

Zie *bok** (II), zie *grond** (I, 3).

1761 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 313 fol. 239, *bokke grond*). ➤ /X?W?)-E/ic/2/-.

bokkenhout, **bokhout**, de boomsoort

Swartzia panacoco en zijn hout, in Surinaams-Nederlands heden genaamd *gandoe* (< Sranantongo).

Zie *bok** (II). Indianen maakten uit het hout hun strijdnokken.

1835 (Teenstra 1:350). 1855 (Van Sypesteyn 172).

Zie ook: *apoetoehout**, *basterdijzerhout**.

➤ /X?W?)-N/wp/4/-.

bokkenier: zie *boekanieer**.

bokkenkatoen (het), inheemse katoensoort (*Gossypium peruvianum*).

Zie *bok** (II). Het werd (wordt nog ?) vooral verbouwd door indianen in hun dorpen.

1835 (Teenstra 1:265). - 1926 (Cappelle 126).

Zie ook: *katoen** (1). ➤ /X?W?)-N/cwp/4-5/-.

bokkenier: zie *boekanieer**.

bokkennoot, **bokke-**, een boomsoort

(*Caryocar nuciferum*) en de noot (souarinoet) van deze als verzameld en verkocht door indianen (*bokken** II).

1822 (Lammens 1982:175). - 1855 (Focke 91). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 198).

Zie ook: *sawari*(-)*. ➤ /X?W?)-N/wp/3-5/-.

bokkenruilder (-s), handelaar in dienst van de koloniale overheid die, in ruil voor goederen, bij bevriende indianen indiaanse krijgsgevangenen verwierf ten behoeve van slavendienst; het kon een *posthouder** zijn (zie plakkaat 1780, Schiltkamp & De Smidt 980). Zie *bok** (II).

1675 (Bubberman in Teunissen 1972:33).

1769 (Fermin 1, 92).

Zie ook: *posthouder**, *zwerper**.

➤ /X?W?)-N/bs/1-2/-.

bokkewarimbo: zie *warimbo** (3).

bokkin: zie *bok** (II).

boks, taal van indianen.

Zie *bok** (II).

Bij Hartsinck (1770:55), voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *negersch**. ➤ /X/ic/2/W./.

bokscalabas (de), zie *calabas** (II).

Zie *bok** (II). Indianen en *boschnegers** kweekten en kweken de plant om van de vruchten waterkruiken te maken. Een eetbare vorm zonder harde schil heet in hedendaags Surinaams-Nederlands *poen* of *poeng* (< Sranantongo).

Bij Hartsinck (1770:54) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *corre**, *wilde fles**. ➤ /X?W?)-N/cp/2/W./.

boksjammes: zie *napie**.

bolletrie, 1. (de), een boomsoort die balata levert (*Manilkara bidentata*); 2. het hout

van deze, ook attributief.

< Engels *bully-tree* (OED 2:646). De vrucht lijkt op Engels *bully*, 'kroosje' (klein pruimpje; Van Dale. NB: Crijnsen in brief 1668 of 1669: "vyff hondert (..) Bully houtboom stukken" (Archief Staten van Zeeland, in Van der Linde (1966:90). De voorgaande afleiding weersprekt die van Van Veen & Van der Sijs (1989), te weten van Arowaks *boeroewe* via Sranantongo *bolletrie*, en die in het WNT (Aanvang p. 1008) waar de naam in verband wordt gebracht met *balata*; zie voor nog weer andere afleidingen ook Cassidy & Le Page (1980:78).

1. 1718 (Herlein 227). - 1858 (Focke c:21). →. Opmerking: Bij Hermann (1689 fol. 20) is *bolotre* een andere boomsoort, vermoedelijk *Rheedia floribunda* (Van Ooststroom 1939, nr. 20). Teenstra (1835, 1:343) noemt zekere niet identificeerbare boomsoort *hooglandsche bolletri*.*

Zie ook: *basterdbolletrie**, *Hans Ipsen bolletrie** en *zwampbolletrie**.

2. 1687 (Schiltkamp & De Smidt 173). - 1855 (Van Sypesteijn 171). →.

1 + 2: /E/wp/1-6/-.

- : **witte bolletrie**, vermoedelijk een boomsoort die veel wit melksap geeft en heden Surinaams-Nederlands *savanne-bolletrie* genoemd wordt (*Himathanthus articulatus*).

1835 (Teenstra 1:355). - 1858 (Focke c:21).
➤ /N+E/wp/4/-.

bolletrieboom, als *bolletrie** (de boom).

1770 (Hartsinck 74, *bouletri-boom*). 1771 (C. Dahlberg nr. 133). ➤ /E-N/wp/2/-.

bolletriehout, als *bolletrie** (het hout, gebruikt als timmerhout, ook voor *singels**).

1770 (Hartsinck 578, *bolatriehout*). - 1845-1849 (Boekhoudt 1874:31).

Opmerking: Van der Aa (1993:20) vermeldt de verkoop van hout uit Suriname met deze naam tussen 1847 en 1851 in

Zwolle. ➤ /E-N/wp/2-4/-.

bomba, een woord voor negerslaaf als bewaker van of opzichter over mede-slaven. Vermeld voor slavendepots in Afrika (1770), een slavenschip (1688) en *plantages** buiten Suriname (1770, 1792). Voor Suriname met betrekking tot de periode van de slavernij niet vermeld, wel later en dan historiserend.

bonboni, Braziliaanse eekhoorn (*Sciurus aestuans*).

< Sranantongo *boniboni* (Focke 1855:15). 1835 (Teenstra 2:414; *bonni bonni*). →.

Zie ook: *eekhoorn**. ➤ /S/d/4-6/-.

bonenboom: zie *zoete boontjes-boom**.

bongera, bonjera: zie *abonjera**.

Boni: zie *Bonni-negers**.

bonkelrad (-en, -eren), bonkelaar, bij een *waterwerk** het verticale aswiel aan de spil van het *scheprad** dat de draaiende beweging daarvan overbrengt op het horizontale kamrad.

Europees-Nederlands *bonkels* zijn de pin- nen aan dit aswiel.

1763 (Pistorius 46). - 1871 (De Surinaam- sche Courant nr. 145). ➤ /N-N/pt/2-4/-.

Bonni-negers (1773, Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 156), **Bonnische Bosch-Negers** (1796, Brouwn 62), groep van *boschnegers** in Noordoost-Suriname die 1765-1778 en 1789-1793 - vanaf 1773 onder deze en dergelijke namen - in oorlog was met de koloniale overheid en ten- slotte over de grens naar Frans-Guyana werd verdreven. De namen werden door anderen ontleend aan die van Boni, hun voornaamste aanvoerder vanaf 1773.

Opmerking: Later en nog heden, wonend aan de Lawa en in Frans-Guyana, werd *Boni* hun gebruikelijke naam. ➤ /X/r/2-3/-.

booi, negerslaaf als huisknecht of (ook) lijfknecht, zo ook aangesproken door zijn meester.

< Engels *boy* (huisbediende).

1759 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 309 fol. 47). - 1853 (Van Schaick in Van Putten & Zantinge. 1988:94; *boi*).

Zie ook: *buisneger**, *jongen**, *voetebooi**.

➤ /E/bc/2-5/-.

boombamba, vermoedelijk een (of meer) boomsoort(en) van de Laurierfamilie.

‘Boom’ kan duiden op het verschil met *bambamaka**, een klimmende palm.

1738 (Inventaris Archief Raad van Politie 792 fol. 1, hier attributief).

Zie ook: *boutbamba**. ➤ /N-X/wp/2/-.

boomrijp (bn.), (met betrekking tot vruchten) aan de boom gerijpt, rijp om geplukt te worden.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 84).

➤ /N-N/r/4/-.

boomtintel, tintel ‘tondel’ als gemaakt door mieren; zie *fonk**.

1855 (Focke 34). ➤ /N-N’/r/4/-.

boontjes: zoete boontjes (alleen meervoud), de zaden (boontjes) van een zoete *boontjesboom**, heden in Surinaams-Nederlands genoemd *switieboontjes**.

De zaden liggen in de peul ingebed in een zoete pulp.

1705 (Merian 51) - 1796 (Stedman 344).

➤ /N+N/wp/1-3/-.

boontjesboom: zoete boontjesboom, enige boom- en heestersoorten van het genus *Inga* die de zoete *boontjes** voortbrengen; heden in Surinaams-Nederlands genoemd *switieboontje**.

1705 (Merian 58, *zoete-boonen-boom*).

1771 (C. Dahlberg nr. 43).

Zie ook: *prokonie**, *suikerboontjesboom**, *weiki**.

Opmerking: Merian (zie boven) geeft ook *boonen-boom*. ➤ /N+(N-N)/wp/1-2/-.

bootneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam op een passagiersboot, in het bijzonder als roeier.

1735 (Inventaris Archief Raad van Politie

789 fol. 39). - 1866 (Van Schaick 130). Ook in Westelijk Guyana (Essequibo en Demararische Courant 29-12-1794) en mogelijk afkomstig van daar. ➤ /(N-Am)?W?/r/2-4/W./.

borstappel: zie *wintje-bobbie**.

borstelbras, in een katoenmolen een borstel die tegen de draaiende *rollers** (3) gezet kon worden om deze te reinigen. Zie *bras**.

1835 (Teenstra 1:292). ➤ /N-E/pt/4/-.

bos (de, -sen), met betrekking tot *bananen** en *bacoven** de gezamenlijke kammen (*handen**, 2) aan één steel.

In Europees-Nederlands betekende *bos* in dit verband eertijds ‘tros’, ‘kam’ (WNT).

1757 (Schiltkamp & De Smidt 646). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 149). →.

➤ /N’/cp/2-6/-.

bos-: zie *boschappel** en alle daarop volgende samenstellingen van *bosch**.

bosal: zie *bozal**.

bosch: het bosch, niet ontgonnen land, in het bijzonder binnenland; wildernis.

< Engels *the bush*; dat kan, maar hoeft niet bebost te zijn.

1760 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 309 fol. 47). - 1796 (Brouwn 48). →.

Opmerking: Bij Van Schaick (1866:128) in de betekenis van ‘het plantagegebied’.

➤ /E/m/2-6/-.

bosch-, als eerste lid van een zelfstandig naamwoord, kan betekenen:

1. behorende bij Europees-Nederlands *bos* (door bomen gedomineerd begroeiingstype). In de code aangeduid als N.

2. behorende bij *het bosch* (zie beneden).

In de code aangeduid als E.

3. wild, vooral gebruikt om een wilde soort van plant of dier te onderscheiden van een verwante of gelijkende, welke laatste gekweekt, gecultiveerd of gedomes-ticeerd is. In de code N’.

Combinaties van twee van deze mogelijkheden komen voor.

boschappel: grote en kleine boschappel, twee niet nader geïdentificeerde boomsoorten.

Zie *appel** (2). De beschrijvingen passen niet voldoende bij wat tegenwoordig in Surinaams-Nederlands *bosappel* heet, namelijk een (of meer dan een) soort *Chrysophyllum*.

1835 (Teenstra 2:274). ➤ /N+X/wp/4/-.

boschbewoner (-s), vaste bewoner van het *bosch** (in dit geval indiaan en *bosch-neger**).

1802 (Blom:145). →. ➤ /E-N/r/3-6/-.

boschbuffel, Zuid-Amerikaanse tapir (*Tapirus terrestris*).

Het dier leeft voornamelijk in bos. Zie *buffel**.

1768-1780 (Quandt 1807:205, *Buschbüffel*, verduitsing van het Surinaams-Nederlandse woord). →.

Zie ook: *Surinaamsche olifant**. ➤ /N-E/d/2-6/-.

boschcacao (de), een boomsoort (*Pachira aquatica*).

Zie *bosch** (3); de vrucht lijkt op een cacaokolf.

1855 (Focke 84). →.

Opmerking: Bij Teenstra (1835, 1:399) is het, vermoedelijk door een vergissing, *Gustavia augusta*.

Zie ook: wilde *cacaoboorn** ➤ /N'-N'/wp/4-6/-.

bosch-caschou (de), een soort boom, in het algemeen laag en grillig gevormd (*Curatella americana*), heden in Surinaams-Nederlands genoemd *schuurpapier-boompje*, of meer algemeen *savannekasjoe*. Zie *bosch** (3); komt voornamelijk voor op *savannen** (1) en lijkt op *caschou** (1).

1835 (Teenstra 1:359). - 1855 (Van Sypesteyn 172). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 258, *bosch-kasjoe*).

Zie ook: *wilde caschou**.

Opmerking: De naam *bosch-caschou* wordt tegenwoordig gegeven aan enige andere, in bos voorkomende bomen, in het bijzonder aan *Anacardium*-soorten.

➤ /E-Am/wp/4-5/-.

boschcommando, militaire eenheid met dezelfde doelstelling als een *boschpatrouille**. *Commando* betekent hier 'kleine, gespecialiseerde, militaire eenheid', een betekenis die in het WNT niet voorkomt.

1767 à 1802 (Van der Putte 2005:282).

Zie ook: *commanderen**, *commandoneger**, *commandoslaaf**. ➤ /E-N'/o/2-3/-.

boschcreool (-en), -criool, -criolin, in vrijheid uit *boschnegers** geboren persoon.

Zie *creool** (3); leeft in het *bosch**.

1730 (Inventaris West-Indische Compagnie 786 fol. 44). - 1796 (Brouwn 67, 71).

Zie ook: *boschneger**, *boschslaaf**, *marron**, *schuiler**, *wegloper**. ➤ /N-Am/o/2-3/-.

boschdoks, boschdoksie (-s), muskuseend (*Cairina moschata*), vermoedelijk in het bijzonder de wilde, zwart- tot bruinachtige vorm. Zie *doks**, *doksie**.

< Sranantongo *bussi-doksi* (Schumann 1783:8) < Engels *bush-duck*, Penard & Penard 1908:85.

1834 (Friderici 30). → (*bosdoks*). ➤ /S/d/4-6/-.

boschduivel, zwarte slingerap, ook (en thans) in Surinaams-Nederlands geheten *kwatta** (*Ateles paniscus*).

< Europees-Nederlands *boschduivel*, naam voor verwilderde bosbewoner, onder meer gekenmerkt door een ruig, 'ongekamd' voorkomen (WNT). Deze in *bosch** (1) levende aap roept associaties op met een dergelijke persoon.

1768 (Vosmaer 1805). 1798 (Weygandt 39). - 1934 (De Kom 1981:12). ➤ /N'/d/2-5/-.

boschduivelboom, niet geïdentificeerde wilde struik die visvergift levert.

Mogelijk een gedeeltelijke leenvertaling van Karaïbisch *kwata-oerali* (zie *kwatta**), dat is een liaan (een *Strychnos*-soort) die curare, het vergif voor pijlpunten, levert (Ostendorf 1962:187).

1770 (Hartsinck 79). ➤ /X/wp/2/-.

boschgans, niet geïdentificeerde vogelsoort, vermoedelijk de *boschdoksie** (zie aldaar).

1822 (Lammens 1982:108). ➤ /X/d/3/-.

boschgeit (-en), grauw spieshart (*Mazama gouazoubira nemorivaga*), thans in Surinaams-Nederlands in het algemeen *klein boshert* genoemd.

Een bosdier, ongeveer zo groot als een Europees-Nederlandse geit, met een onvertakt gewei.

1835 (Teenstra 2:407). →.

Zie ook: *kabriet**, *ree**. ➤ /N-N'/d/4-6/-.

boschgoejave (de), enige wilde boompjes en struiken, voornamelijk van het genus *Myrcia*.

Zie *bosch** (3); sommige komen (ook) als boom voor in bos, andere (ook) als struik in *savannen** (1). Van dezelfde familie als *guajave**.

1835 (Teenstra 1:361). →.

Opmerking: Van de 'Bosch-Gojave-Boom' uit 1774 bij Houttuyn (2, 2:527) is de ware identiteit niet vast te stellen; ook de gewone *guajave** zou er (mede) mee bedoeld kunnen worden. ➤ /N'-Am/wp/4-6/-

boschhaan, roodpootcaracara (*Daptrius americana*), zwarte caracara (*Daptrius ater*) of beide bosvogels. De naam kan berusten op het luide geschreeuw van eerstgenoemde in de ochtendschemering. Vergelijk ook de tegenwoordige Surinaams-Nederlandse naam *boesiekaka* (< Sranantongo), die hetzelfde betekent.

1854 (Kappler 1883:94). 1881 (Kappler 1883:94). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 290). →. ➤ /N-N'/d/4-5/-.

boschhond, 1. hond die geschikt is voor

jacht in het bosch; 2. persoon die zich vooral in het *bosch** thuis voelt.

Mogelijk zijn het eigen innovaties van de onderstaande anonieme schrijver. Zie *vos** (4).

1740 (Anonymus 92, betekenis 1; 83, betekenis 2, over indianen).

1: /N-N/d/2/-.

2: Als 1, metaforisch. ➤ /N-N'/bc/2/-.

boschhoorn (de), recht, houten blaasinstrument, door *boschnegers** gebruikt als signaalhoorn en oorlogstrompet.

Gebruikt in het *bosch**.

1759 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:110).

Zie ook: *toetoe**. ➤ /E-N/o/2/-.

boschkalebas, een boomsoort (*Couroupita guianensis*) en zijn vrucht.

Groeit in bos; de grote, ronde vrucht lijkt op een kleine *calabas** (1, 1).

1855 (Focke 64). →. ➤ /N-Am/wp/5-6/- en N'-Am/wp/5-6/-.

boschkalkoen, naam voor twee onderling nauw verwante sjakohoenders (*Penelope marail* en *Penelope jacupeba*).

Het zijn bosdieren die enigszins op een Europees-Nederlandse *kalkoen* lijken, onder meer door het kale, rode, losse vel aan hun keel.

1768-1780 (Quandt 1807:213 *Buschkalkune*, verduitsing van het Surinaams-Nederlands). - 1855 (Focke 77). →.

Zie ook: *maray** (thans meer gebruikelijk).

➤ /N-N'/d/2-6/-.

boschkapitein, soort boom, vermoedelijk die later *kapiteinshout* genoemd wordt (*Brosimum guianense*) en aan deze verwante soort(en) uit dezelfde familie.

Herkomst onbekend.

1858 (Van Sypesteyn 184). ➤ /X/wp/4/-.

boschkatoen, een boomsoort (*Eriotheca globosa*); vermoedelijk ook andere soorten uit dezelfde familie.

Het is een bosboom. Het rijkelijk in de vrucht aanwezige vruchtpluis werd des-

tijds, al bij Teenstra (1835, 1:370), *katoen** (2), < Engels *cotton*(-wool), genoemd.

1835 (Teenstra 1:370). →.

Opmerking: Stahel (1944:108) en andere botanische deskundigen na hem vonden de naam verwarrend en stelden er *boskapok* voor in de plaats.

/N-E/wp/4-6/-.

boschkers, naam voor enige algemene, in bos voorkomende boompjes met witte bloempjes (*Eugenia*-soorten) en hun kersachtige, eetbare vruchten; vermoedelijk ook enige verwante of gelijkende soorten uit andere genera en families.

1855 (Van Sypesteyn 184). →.

Zie ook *kers** en varianten.

Opmerking 1: Van der Aa (zie boven) vermeldt de verkoop van hout uit Suriname met deze naam op een houtmarkt tussen 1847 en 1851 in Zwolle

Opmerking 2: Teenstra (1835, 1:418) gebruikt de naam voor enige niet nader te bepalen slingerplanten met kersachtige vruchten. ➤ /N-N'/wp/4-6/-.

boschkoffie, (nog) niet geïdentificeerde boom of heester.

Wellicht is het een bosplant die, evenals alle andere soorten die heden in het Surinaams-Nederlands zo genoemd worden, lijkt op de echte, gecultiveerde koffieplant, ongeacht wetenschappelijke verwantschap. 1835 (Teenstra 1:348). →. ➤ /X/wp/4-6/-.

boschlakken, in het kader van ontbossing omgehakte bomen van takken ontdoen en in stukken verdelen die met mankracht verwijderd kunnen worden. Zie *lakken**. 1786 (Visscher Heshuysen 441). ➤ /N-E/pt/3/-.

boschmarcusa, enige wilde soorten passiebloem, waaronder *Passiflora glandulosa*. Zie *bosch** (3), zie *marcoesa**.

1835 (Teenstra 2:269). →. ➤ /N'-X/wp/4-6/-.

boschmarmeldoosje, een soort boom

(*Amajoua guianensis*).

Lijkt op *marmeldoosje** (1). Zie *bosch** (1). 1855 (Focke 78, Van Sypesteyn 178). →.

Opmerking: Later ook gebruikt voor *marmeldoos** (1 en 2). ➤ /N-X/wp/4-6/-.

boschmas, (nog) niet geïdentificeerde boomsoort met hard, zwart kernhout.

1802 (Blom 190).

boschneger (-en, -s), 1. de slavernij ontvluchte, in groepsverband feitelijk vrij levende neger; 2. in vrijheid geboren afstammeling van deze(n).

Zij leefden (en leven, zie betekenis 2) in Surinaams-Nederlands *bosch**. In de bronnen zijn de twee betekenissen niet te onderscheiden.

1740 (Anonymus 138). - 1856 (Trap in Kolfin 1999:169). → (betekenis 2).

Opmerking: Formele erkenning van hun vrijheid door de koloniale overheid ging geleidelijk, beginnend in 1760, toen met de *Aukaners** een vredesverdrag gesloten werd, en eindigend in 1856, toen de beperkingen van de bewegingsvrijheid voor alle *boschnegers* werden opgeheven (Encyclopedie van Suriname 87, 89). In 1835 (Teenstra 2:151) de term *bevredeigde boschneger*, in 1851 de term *vrije Boschneger* (Gobardhan 2001:91).

Zie ook: *boschslaaf**, *boschcreool**, *marron**, *schuiler**, *wegloper**, *vrije neger** (2). ➤ /N-N/o/2-6/-.

boschnegerkamer, onderkomen voor *boschnegers** (2) die tijdelijk in de *stad** verbleven. *Kamer* betekent hier vermoedelijk 'gebouw', als in WNT (6,11:1074, betekenis I, 15). Nadere gegevens ontbreken. 1832 (Teenstra 1842:260). ➤ /(N-N)-N'/r/4/-.

boschnegerstam, zich ontwikkelende en tenslotte bestaande gemeenschap van *boschnegers** met aan het hoofd een *granman** (1), gevestigd in een bepaald gebied in dorpen met ieder aan het hoofd een

*kapitein** (3), met een eigen taal en andere culturele eigenheden.

1855 (Focke 24). →.

Zie *Aukaner**, *Saramakaner**, *Matoeari**, *Becou en Moesinga**, *Boni** en *Aloekoe**.

➤ /E-N/r/4-6/-.

boschpapaye (-en), de boomsoorten van de genera *Cecropia* en *Pourouma*.

Zie het *bosch**; ze lijken op *papaye** (1).

1801 (Blom 38). →.

Zie ook: *papaye** (2) en varianten.

Opmerking: Plukenet (1696; zie Brinkman 1980) wist al, dat de *boschpapaye* een familielid is van de vijgenboom. Hij drukte zich in het Latijn als volgt uit: *Ficus arbor Papaie sylvestris nomine*, ofwel 'een boomvormige Ficus genaamd bospapaja'.

➤ /E-Am/wp/3-6/-.

boschpatrouille, militaire expeditie of meerdaagse tocht van een groep gewapende burgers om gevluchte slaven en hun nakomelingen op te sporen en te vangen of te doden, alsmede hun dorpen en *gronden** (I, 3) te verwoesten.

De gezochten leefden in het *bosch**.

Patrouille heeft hier niet, als in Europees-Nederlands, een betekenis die 'waken' of 'verkennen' insluit.

1730 (Bakker e.a. 1993:63). - 1854 (Van Sypesteyn 49).

Zie ook: *boschcommando**, *boschtocht**.

➤ /N-N'/o/2-4/-.

boschpeer, vrucht van twee (nog) niet identificeerbare boomsoorten.

1835 (Teenstra 2:247). ➤ /X/wp/4/-.

boschrat, **boschrot** (-ten) is in Europees-Nederlands de naam voor enige knaagdier-soorten van buiten Nederland en buiten Suriname. In het Surinaams-Nederlands zijn de betekenissen (geweest):

1. buidelrat, volgens sommigen alle soorten, volgens anderen alleen de soorten die geen buidel hebben, maar de jongen op hun rug dragen. Ze leven in de wildernis, meestal

niet in bos; sommige zijn cultuurvolgers.

1761 (Houttuyn 1, 2:325). - 1770

(Hartsinck 98). - 1926 (Cappelle 399).

Zie ook: *awari** (I), *beursrot**, *jawari**, *zakrot**. ➤ /X/d/2-5/-.

2. cayennerat, een soort stekelrat

(*Proechimys guyanensis*), thans in Suri-naams-Nederlands *maka-alata* (< Sranan-tongo).

Een dier van het *bosch**.

1855 (Focke 5, met verkeerde wetenschappelijke naam). →.

Zie ook: *macarat**. ➤ /E-N/d/4-6/-.

boschslaaf, neger die zich door weg te lopen aan de slavernij heeft onttrokken en in Europees-Nederlands *bosch** leeft, maar door de overheid formeel nog als slaaf wordt beschouwd.

1749 (Hartsinck 1770:769).

Zie ook: *boschneger**, *boschcreool**, *marron**, *schuiler**, *wegloper**. ➤ /N-N/o/2/-.

boschspin, naam voor twee soorten vogelspin, (1) de bruine *boschspin* (*Theraphosa leblondi*) en (2) de zwarte *boschspin* (*Avicularia metallica*).

De eerste leeft in bos, de tweede op allerlei plaatsen niet in bos, ook bij en in woningen. In oudere literatuur worden de toevoegingen 'bruine' en 'zwarte' weggelaten. Europees-Nederlands *boschspin* is de naam voor iedere spin die in bos leeft.

1767 (Houttuyn 1, 13:232; de bruine).

1796 (Stedman 272, *bush-spider*, Engels; de zwarte). - 1855 (Focke 14, de zwarte). → (beide).

Zie ook: *tarantula**.

1: /N-N/d/2-6/-.

2: /E-N/d/3-6/-.

boschtafelboom, enige boomsoorten van het genus *Cordia*, geheel als *tafelboom** (2, zie aldaar).

Zie *bosch** (3); ter onderscheiding van *tafelboom** (1).

1835 (Teenstra 1:394). → > /N'-(N'-N)/wp/4-6/-.

boschtamarinde, enige soorten uit diverse genera van peuldragende bomen (*Abarema*, *Hydrochorea*, *Macrolobium*, *Zygia*) en hun hout. Voorkomend in bos, verwant aan en gelijkend op de Europees-Nederlandse *tamarinde* (*Tamarindus indica*), een boomsoort uit Afrika, die al voor 1762 (Ostendorf 1962:79) in Suriname was ingevoerd. 1789 (Hoogbergen 1984:55). - 1855 (Van Sypesteyn 182). →. Zie ook: *schildpad(hout)**. /N-N'/wp/3-6/-.

boschthee, afteksel ('thee') van een wilde plant, in het bijzonder van gedroogde bladeren van *bospapaja**, zowel gebruikt als genotmiddel als tegen nier- en blaasaan-doeningen. 1854 (Kappler 1983:53). →. > /N'-N'/wp/4-/-.

boschtocht (-en), als *bospatrouille**: zie aldaar. In Europees-Nederlands kon eertijds *tocht* betekenen 'strafexpeditie' (WNT). 1730? (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 153). 1775 (De Beet 1984:170). - 1854 (Van Sypesteyn 39). > /N-N'/o/2, 3-4/-.

boschtouw (-en), liaan. WNT vermeldt *boschtouw* voor het voormalige Nederlands Oost-Indië met vindplaats van 1726 en 1750; *touw* voor slingerplanten ook in het Nederlands vanaf 1697. 1740 (Anonymus 40). 1775 (Houttuyn 2(4):143, een soort *Cissus*). - 1858 (Copijn 8). →. Zie ook: *bossi teitei**, *taytay**. > /N-N'/wp/2-6/-.

boschvis, naam voor iedere soort vis en voor de gezamenlijke vissoorten voorkomend in beken (*kreken**) en moerassen (*zwampen**),

ter onderscheiding van riviervis en zeevis. 1831 (Teenstra 2:388). 1872 (Anonymus 66). →. > /E-N/d/4-6/-.

boschwater (het), 1. water dat in een *natte tijd** in bos tot boven de oppervlakte is gestegen; 2. water als 1 dat vanuit bos cultuurgrond heeft overspoeld. 1: 1775 (De Beet 1984:174). - 1863 (Klinkers 1997:119). →. > /N-N'/m/2-6/-.

2: 1735 (Bijlsma 1923:53). 1780 (Schiltkamp & De Smidt 981). →. > /N-N'/pt/2-6/-.

boschworm, larf van enige horzelsoorten van het genus *Dermatobia*, levend in de huid van mensen en warmbloedige dieren. Zie *worm**. Het dier is enigszins wormvormig, maar beperkt zich niet tot 'bos' in enige betekenis. 1738 (Beeldsnijder 1994:202; *boswurm*). - 1796 (Stedman 320, *bush-worm*, Engels). Zie ook: *muskieteworm**. > /X-N/d/2-3/-.

boschzuurzak, enige wilde boomsoorten van het genus *Annona*, wellicht ook van andere soorten uit dezelfde familie. Ze komen voor in bos en hebben vruchten die lijken op die van de gekweekte *zuurzak** (*Annona muricata*). 1835 (Teenstra 1:402). 1855 (Focke 123). →. Zie ook: *wilde kaneelappel**. > /N-N'/wp/4-6/-.

bossi teitei, liaan. < Sranantongo *bossi teitei* (Schumann 1783:26). 1786 (Blom 44). 1845-1849 (Boekhoudt 1874:77). → (*boesitité*, < Sranantongo). Zie ook: *boschtouw**, *taytay**. > /S/wp/3-6/-.

bot, enige soorten platvis uit de familie der 'tongen' (*Soleidae*).

< Europees-Nederlands *bot*, een platvis behorend tot de familie der 'schollen' (*Pleuronectidae*). 1718 (Herlein 199). - 1804 (Roos 154). →. Oudste vindplaats in Brazilië (Keye

1659:71) en mogelijk van daar afkomstig.

➤ /NʔBraz.ʔ/d/1-6/.

bottel (-s), fles.

< Engels *bottle*.

1762 (De Beet & Price 1982:134). 1839

(Benoit 27).

Opmerking: Van Dyk (1768:14) geeft *bottelje*; < Frans *bouteille* ? ➤ /E/bc/2-4/-.

bottelarij (de, -en), in een groot huis het vertrek waar tafel- en keukengerei is opgeborgen.

De Europees-Nederlandse betekenis die het dichtst bij genoemde komt is 'vertrek waar de spijs en drank, het tafelgereedschap en dergelijke bewaard en uitgegeven wordt' (WNT).

1727 (Inventaris Archief Raad van Politie 785). - 1866 (Van Schaick 5). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 169) → (betekent keuken).

Zie ook: *botterie**. ➤ /Nʔ/bc/2-5/-.

bottelarijmeid, negerslavin (*meid**) belast met werk betreffende de *bottelarij**.

1822 (Lammens 1982:74) - 1855 (Focke 16). ➤ /Nʔ-Nʔ/bc/3-4/-.

botterie, als *bottelarie**.

Het kan ontstaan zijn uit *bottelarij**/*bottelarie* of samenhangen met Sranantongo *botri* (Focke 1855:16). Zie verder Van Donselaar (1989:94-95).

1806 (De Surinaamsche Courant nr. 10).

➤ /X/bc/3/-.

bottervisch, niet nader geïdentificeerde soort meerval (vis).

1835 (Teenstra 2:448, daar ook *kakavisch**). ➤ /X-N/d/4/-.

bovenland: de bovenlanden, het gebied stroomopwaarts, dat is ten zuiden van de noordelijkste stroomversnellingen in de grote rivieren.

< Europees-Nederlands, 'meer stroomopwaarts, hoger gelegen gebied in het algemeen'.

1786b (Voegen 2:15). 1834 (Friderici 16).

→. ➤ /Nʔ/m/3-6/-.

bovenlandsch, bijvoeglijk naamwoord bij *bovenland**.

1678 (Dragtenstein 36). 1717 (Schiltkamp & De Smidt 313). →.

Zie ook: *benedenlandsch**. ➤ /Nʔ/m/1-6/-

bovenlandsche Indianen (alleen meervoud), *bovenlandsch** wonende indianen.

1717 (Schiltkamp & De Smidt 313). →.

Zie ook: *benedenlandsche Indianen**.

➤ /Nʔ+N/r/1-6/-.

boventrekker, watergang aan de achterzijde, dat is de het verst landinwaarts gelegen zijde, van een koffieplantage.

1758-1825 (Oostindie 1989:208). ➤ /N-Nʔ/pt/2-3/-.

bovenwaarts, stroomopwaarts.

< Europees-Nederlands *bovenwaarts* '(in) de richting naar boven (hebbend)'.

1714 (Schiltkamp & De Smidt 303). 1839-1851 (Van der Aa 1993:52). →.

➤ /Nʔ/m//1-6/-.

bozal (-s), kort tevoren uit Afrika aangevoerde *neger**.

Herkomst van het woord onbekend.

1767-1802 (Van der Putte 2005:280). Bij De Groot (1983:178) meervoud *bosales* (z.j.).

Zie ook: *zoutwaterneger**, *nieuwe neger**, *oude neger**. ➤ /X/r/2-3/-.

braddelifiehout, zie *bradilifie**.

bradilifie, bradelief, enige kleine soorten

boom en heester van het genus *Coccoloba*.

< Sranantongo *bradilifi* (Focke 1855:16), 'breedblad', verwijzend naar dat kenmerk.

1835 (Teenstra 1:356, *bradilifie*, zo ook heden), echter 1845, 1855 (respectievelijk Boekhoudt 1874:77 en Van Sypesteyn 172, *bradelief*). →.

Opmerking: Voor het hout in 1804 (Eensgezindheid 32) *braddelifiehout*. ➤ /S/wp/3-6/-.

braf, blaf (de), dikke soep van variabele samenstelling, van vlees- of visbouillon

of (en ook) van (of met) *okro**, *peesjes**, *napies**, *tayer** of *bananen**.

< Sranantongo (Schumann 1783:17, *blaffo*; Focke 1855:16, *brafoe*) of < Engels *broth*, Smith 1987:224.

1769 (Fermin 1:50). - 1855 (Focke 16). - 1903 (Van Coll 534), → (ook *brafoe* en *blafoe*, < Sranantongo).

Zie ook: *banannenbraf**, *okrobraf**, *tayerbraf**.

Opmerking 1: Van Bocharen (1828:35) vermeldt een *aardappelbluffe*.

Opmerking 2: Het WNT (12, 2:2993) geeft alleen uit 1754 voor Nederland iets dergelijks, een 'Poespas braaf met Uyen', waarbij die 'poespas' op zich al een Surinaams-Nederlandse *braf* lijkt te zijn. ➤ /E?S?/ bc/2-5/-.

branden, (met betrekking tot aardewerk) bakken in een open vuur.

< Europees-Nederlands *branden*, bakken (van aardewerk) in een oven (WNT).

Opmerking: Het is een techniek van indianen.

1775 (Sneebeling 1973:10). ➤ /N'/ic/2-6/-.

- : een **grond branden**, een *grond** (I, 2, 3) in aanleg ontdoen van het hout dat na het *lakken** is achtergebleven door dit te verbranden.

1740 (Anonymus 75). →. ➤ /E+N'/pt/2-6/-.

brandewijn: Surinaamsche brandewijn (-en), rum.

Het is *brandewijn* in ruime zin, als gestookt uit suiker in Suriname. In Nederland is het gestookt uit graan.

1676 (Schiltkamp & De Smidt 78,

Zerrenamse brandewijn). - 1783

(Schiltkamp & De Smidt 1056). ➤ /N+N/ bc/1-2/-.

brandnetel, een kruid met zachte, buigzame brandharen (*Laportea aestuans*).

< Europees-Nederlands *brandnetel*, de naam voor enige verwante kruiden

(*Urtica*-soorten) met dezelfde eigenschap.

Opmerking: Het gebruik van de naam door Weygandt (1798:37) voor *brantimaka** berust vermoedelijk op een vergissing. 1769 (Fermin 1:230). - 1855 (Focke 65). → (rode *brandnetel*). ➤ /N'/wp/2-6/-.

brantimaka, een soort struik met stekels op de takken (*Machaerium lunatum*).

< Sranantongo *brantimaka* (Weygandt 1798:37). Contact met de stekels (zie *maca**, I, 4) veroorzaakt huiduitslag (Sranantongo *branti*).

1828 (Teenstra 1835, 2:134). 1854 (Kappler 1983:115; *brandi macca*). →. ➤ /S/wp/4-6/-.

bras, klamp (of iets dergelijks) om de *rollers** van een suikermolen strak tegen elkaar te zetten.

< Engels *brace*.

1835 (Teenstra 1:289, 377).

Zie ook: *aanbrassen**, *brassen**, *borstelbras**.

Opmerking: Mogelijk ook de naam voor een dergelijke voorziening aan een *koffiemolen** en aan een *katoenmolen**. ➤ /E/pt/4/-.

brassen, strak tegen elkaar zetten door middel van een *bras** van (1) de *rollers** van een suikermolen, (2) de *rollers** van een *koffiemolen**, (3) de spinnen van een *katoenmolen**.

< Engels *to brace*.

1771 (Nepveu 180). - 1835 (Teenstra 1:289).

Zie ook: *aanbrassen**. ➤ /E/pt/2-4/-.

breakfast, brekfest (de, het), 1. maaltijd omstreeks het middaguur; 2. ontbijt.

< Engels *breakfast*, de eerste maaltijd van de dag.

1: 1816 (Lammens 112. - 1866 (Van Schaick 136). →. ➤ /E/bc/3-6/-.

2: 1826 (De Surinaamsche Courant nr. 69). 1855 (Focke 17). →. ➤ /E/bc/4-6/-.

Zie ook: *breakfasten**.

Opmerking 1: Eerder *brekvorst* bij Stoelman (1790, Hoogbergen 1984:71) en *brikvorst* (1825, Bosch 125, 4) voor 'eerste maaltijd' en *brekvorsten* (*gebrekvorst*, *gebrikvorst*) bij Beutler (1791, Hoogbergen 1984:135) voor het gebruiken van de eerste maaltijd. Het is opmerkelijk dat het hier in alle drie de gevallen het spraakgebruik betreft van een van huis uit Duitstalige officier.

Opmerking 2: Opmerkelijk is ook de gelijkenis van deze woorden met *brikvorsje*, gewestelijk voor 'meevallertje' (Van Dale), en *brikvosje* in Zeeland voor een '(lekker) restje', een 'financieel meevallertje' en een 'appeltje voor de dorst' (Ghijsen 143).

Opmerking 3: De vondst *de Breegenstijt* voor 'het middaguur' (1825, Bosch 125, 4) past wellicht in dit kader (al is het mogelijk een schrijffout); in 1980 was in Suriname in gebruik, zij het bij weinigen, (*van de*) *bregfens(t)* of 's *bregfens(t)* voor 'tussen de middag'.

breakfasten, brekfesten (gebreakfest), de *breakfast** (1 of 2) gebruiken.

< Engels *to breakfast*.

1: 1828 (Teenstra 2:141). ➤ /E/bc/4/-.

2: 1855 (Focke 17). ➤ /E/bc/4/-.

Opmerking 1: Zie de Opmerkingen onder *breakfast**.

Opmerking 2: Bij Van Borcharen (1828:34) *brikvasten*.

breekhuis (het), op een koffieplantage het gebouw waar in een *koffiemolen** de buitenste schil (de *rode bast**) van de koffiebessen wordt gebroken (gekneusd), zodat deze verwijderd kan worden. Zie ook *buis**.

1768 (Van Dyk 70).

Zie ook: *morsloods**, *breekmolen**.

➤ /N-N/pt/2/-.

breekmolen (de, -s), molen voor het breken (kneuzen) van de buitenste schil (de *rode bast**) van koffiebessen.

< Europees-Nederlands *breekmolen*, een lichter werktuig voor het kneuzen van granen, bonen en dergelijke (WNT).

1769 (Fermin 2:48). - 1835 (Teenstra 1:258). Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Anonymus 1763:31) en mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *koffiebreekmolen**, *koffiemolen**, *breekbuis**, *roller** (2), *koffiemat**.

Opmerking: De omschrijving in Van Donselaar (1989:98) is niet juist.

➤ /N'W?/pt/2-4/W./.

breken (gebroken), 1. suikerrietsap verkrijgen door suikerriet uit te persen, *uitgedrukt in de verkregen hoeveelheid sap* (zie beneden); 2. zie *gebroken gronden**.

Ad 1. In Nederland kon *breken* betekenen alleen verbrijzelen in een molen of ook tevens uitpersen, bijvoorbeeld van lijnzaad (WNT).

1740 (Anonymus 125, *een back vol lekker* breeken*). 1786 (Blom 61, *ketels*) - 1835 (Teenstra 1:188, *gallons*). ➤ /N'/pt/2-4/-.

brekfest(-), brekvorst(-), brikvorst: zie *breakfast** en varianten.

briluil, maskeruil (*Pulsatrix perspicillata*).

De Surinaams-Nederlandse en de Europees-Nederlandse naam hebben beide betrekking op de koptekening.

1835 (Teenstra 2:423).

Opmerking: In Nederland duikt de Surinaams-Nederlandse naam (*Surinaamse briluil*) op in 1939 bij A.F.J. Portielje in 'Dierenleven in Artis', p. 64; Zaandam, Verkade. ➤ /N-N/d/4/-.

bromstal (de), ruimte die (tijdelijk?) als strafcel dient.

Brommen voor 'gevangen zitten' in Europees-Nederlands pas in 1840 (Philippa e.a. 386). De vraag is of er een andere, eigenlijke functie van *brommen* was.

1775 (Schiltkamp & De Smidt 886). ➤ /X/bc/2/-.

bromwied, een kruid (*Scoparia dulcis*), thans

*bezemkruid** genoemd.

< Engels (*sweet*) *broomweed* (op Jamaica en in Guyana, Cassidy & Le Page 1980:431); Engels *broom* 'bezem'. Er worden bezems van gemaakt.

1689 (Hermann fol. 13). ➤ /E/wp/1/-.

brood (het), (ook) kort voor *cassavebrood**: zie aldaar.

1705 (Merian 4, 5). 1763 (Pistorius 17, 18). →.

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:69) en mogelijk afkomstig van daar. ➤ /N'W?/ic/1-6/W/.

brug, 1. in een suikermolen de horizontale balk als onderkant van de (grote) *stoel** waarop de staande *rollers** (1) rusten; 2. in een *koffiemolen** een houten of stenen balk met holle bovenkant tussen dewelke en de *roller** (2) de *rode bast** van koffiebossen wordt vermorzeld; 3. zie *Plattebrug**.

Europees-Nederlands *brug* kan zijn "aan ene molenpers, het bovenstuk dat door de vijzel tegen de drempel wordt aangeschroefd" (WNT, met citaat uit 1849).

1: 1720 (Oostindie 1989:43). - 1834 (Teenstra 1835, 1:188). ➤ /N'/pt/1-4/-.
2: 1771 (Nepveu 180). 1781 (Schiltkamp & De Smidt 1014). ➤ /N'/pt/2-3/-.

bruidsddivisie: als aanstaande bruid en bruidegom in verschillende *divisies** wonen de aanduiding voor de divisie van eerstgenoemde.

1692 (Schiltkamp & De Smidt 199, *bruyts-devisie*). ➤ /N-E/bs/1/-.

bruin: zie Engels *bruin**.

bruinhart, een boomsoort (*Vouacapoua americana*) en zijn hout, ook attributief. Het *hart** (kernhout), gebruikt als timmerhout, ook voor meubels, is zeer fraai donkerbruin.

1718 (Herlein 227). - Focke 1858c:22. →.
➤ /N-N/wp/1-6/-.

bruinharthout, hout van de boomsoort

*bruinhart**.

1770 (Fermin 1:22). 1828 (Teenstra 1835, 2:137).

Opmerking: Van der Aa (1993:20) vermeldt de verkoop van hout met deze naam uit Suriname tussen 1847 en 1851 in Zwolle. ➤ /(N-N)-N/wp/2-3/-.

bruinpesie: zie *pees**.

brummer-uiltje, een nachtvlinder (*Erinnyis ello*, zie Rücker & Stern nr. 68).

Europees-Nederlands *uil* 'nachtvlinder'. Duits *Brummer* is 'bromvlieg'. Middel-Nederlands *brummen*, 'brommen' (De Vries & De Tollenaere 7). Het vliegen van het dier geeft een brommend geluid.

1705 (Merian 62, 68). ➤ /Dui.-N/d/1/-.

buckskin, geiten- of schapenleer.

< Engels.

1854 (Surinaamsch Weekblad nr. 48).

➤ /E/bc/4/-.

buffel (-s), Zuid-Amerikaanse tapir (*Tapirus terrestris*).

< Engels *buffalo*; vergelijk Warren

(1667:10, Engels *buffaloes*, meervoud).

Het dier lijkt enigszins op een Europees-Nederlandse *buffel*.

1718 (Herlein 170). - 1872 (Anonymus 66).

→.

Zie ook: *boschbuffel**, *Surinaamsche olifant**. ➤ /E/d/1-6/-.

buffelhout, een boomsoort, vermoedelijk dezelfde die heden in Surinaams-Nederlands *bofroe-oedoe* (< Sranantongo, Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:164, *Sacoglottis guianensis*), of een verwant van deze, genoemd wordt.

Herkomst?

1855 (Van Sypesteyn 185). ➤ /X/wp/4/-.

buiten (-s), *plantage**, wanneer gezien als 'recreatie-oord buiten de stad*'.

Vergelijk Europees-Nederlands *buiten* als afkorting van *buitengoed* en *buitenplaats* (WNT 3, 1:1785).

1834 (Friderici 18).

Zie ook: *lustplaats**; *grond** (I, 1), *staat**.
 ➤ /N'/bc/4/-.

buitendistrict (-en), ieder *district** (2) buiten Paramaribo.

1835 (Teenstra 2:150). →. ➤ /N-N'/bc/4-6/-.

buitengrond, tegen of nabij Paramaribo gelegen *plantage**.

Buiten wordt hier gedacht als 'gelegen buiten' met betrekking tot de stad. Zie *grond** (I, 1),

1768 (Schiltkamp & De Smidt 816). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 20).

➤ /N-E/pt/2-4/-.

burgerofficier (-en), officier van een burgercompagnie.

1760 (Schiltkamp & De Smidt 677). 1767 (Schiltkamp & De Smidt 687). ➤ /N-N/o/3/-.

C

ce, ch, ci; zie voor andere woorden beginnend met een c onder k en s

ceder (de, -s), een loofboomsoort (*Cedrela odorata*) en zijn hout, ook attributief. Het hout lijkt op en geurt ook als dat van Europees-Nederlands *ceder* (*Cedrus*-soorten), naaldbomen (van oorsprong) uit het Middellandse-Zeegebied; veel gebruikt voor de vervaardiging van onder meer *bankjes** en gebruiksvoorwerpen. Tropisch Amerikaans element, sub 5. 1786 (Blom 13). 1789 (Hoogbergen 1984:57, *ceder spooren**). - 1854 (Van Sypesteyn 212). →. ➤ /Am/wp/3-6/-.

- : **rode ceder**, als *ceder**.

Het hout is roodbruin (zie *rood**), in tegenstelling tot dat van *witte ceder**.

1770 (Hartsinck 75). - 1835 (Teenstra 1:360). →. ➤ /N+Am/wp/2-6/-.

- : **witte ceder**, 1. een boomsoort (*Simarouba amara*) en zijn hout, heden in Surinaams-Nederlands genoemd *soemaroeba*; 2. een boomsoort van het genus *Protium* en zijn hout.

Bij betekenis 1 is het hout even licht en gemakkelijk bewerkbaar als *cederhout**, echter wit tot geelachtig van kleur. Bij betekenis 2 gaat het om het hout, dat soms geurt als *cederhout**.

Opmerking: De betekenissen bij Von Sack (1821, 2:69) en die bij Teenstra (1835, 1:360) zijn niet duidelijk.

1: 1770 (Hartsinck 75). - 1802 (Blom. 186). Zie ook: *simarouba** (synoniem).

➤ /N+Am/wp/2-4/-.

2: 1855 (Van Sypesteyn 174). 1883 (Westeroënen van Meeteren 26).

➤ /N+Am/m/wp/4-5/-.

cederboom, als *ceder** (de boom); bij Houttuyn (1774 2(2):158) *Westindische cederboom*.

1763 (Pistorius 52). - 1855 (Focke 114). →. Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:74) en mogelijk afkomstig van daar. ➤ /(Am-N)?W?/wp/2-6/W./.

cedere(n) (bn.), van *cederhout**.

1718 (Herlein 82, *cederen plank*). 1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213, *ceedere kastje*). ➤ /Am/wp/1-2/-.

cederhout, cederen(-)hout, hout van *ceder**.

1693 (Reeps 19, *cederen hout*). - 1854 (Kappler 1883, *cederhout*). 1858 (Van Sypesteyn 139, *cederhout*).

Oudste vindplaats in Brazilië (Keye 1659:42, *cederen-hout*), ook in Westelijk Guyana 1720 (attributief, Hartsinck 1770:328).

Opmerking 1: Van der Aa (1993:20) vermeldt de verkoop van hout uit Suriname met deze naam tussen 1847 en 1851 in Zwolle.

Opmerking 2: Visscher Heshuysen (1786:339) geeft deze naam aan de soort

➤ /Am-N/wp/1-6/B./W./.

- : **rood cederhout**, zie *rode ceder**.

1802 (Blom 85).

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Anonymus 1763:14) en mogelijk afkomstig van daar. ➤ /N+(Am-N)/wp/3/W./ of /W/wp/3/W./.

centraalschool, 'kweekschool voor onderwijzers' (pedagogische akademie voor leraren ten behoeve van basisonderwijs aan 6- tot 12-jarigen), gesticht door de Evangelische Broedergemeente, aanvankelijk op *plantage** Beekhuizen, later in Paramaribo. De betekenis van *centraal* kan hier niet gegeven worden.

1852-1901 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:181, 519).

➤ /N'-N/bc/4-5/-.

chagrijtje: zie *sagouin**.

chica, chicque: zie *sieka**.

chirurgijns (of **chirurgisch**) **etablissement**, medische post (met ziekenhuisje?) in het plantagegebied.

1819; 1839-1851 (Van der Aa 1993:163; 59, 69, 83, 92 e.a.). ➤ /N+N/z/3-4/-.

cikapeper, kleine, ronde Spaanse peper (vrucht van een *Capsicum*-soort).

< Sranantongo *sikapepre* (Focke 1855:116).

1765 (Nepveu 86), 1771 (Nepveu 383).

/S/cp/2/-.

cingel: zie *singel**.

cipoe-boom, soort boom, vermoedelijk *Protium heptaphyllum*; met de toevoeging *boom** (zie aldaar) is het een pleonasme.

< Karaïbisch *sipo* (Courtz 370) ?

1771 (Nepveu 379). ➤ /K?/wp/2/-.

cirka: zie *sirika**.

citroenvla, gekscherende naam voor sterke drank.

1835 (Friderici 50; "courage pap (citroenfla zoo als men het hier noemt)"). ➤ /N'/bc/4/-.

d

daalder: zekere munt; zie onder *gulden**.

- : **Spaanse daalder**, naam voor een munt die zowel in het Nederlands van Europa als dat van Suriname (ook) *piaster* genoemd werd.

1805 (Schiltkamp & De Smidt 1256). 1854 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 488). 1874 (ibid). ➤ /N+N/bc/3-4/--

dadelpalm: **wilde dadelpalm**, soort palm (*Phoenix reclinata*), ingevoerd, gekweekt en verwilderd.

< Europees-Nederlands *dadelpalm*, de gecultiveerde verwant (*Phoenix dactylifera*).

De kleine vruchten van de Surinaams-Nederlandse *wilde dadelpalm* zijn eetbaar, maar verdienen de naam 'dadel' niet (Ostendorf 1962:261).

1771 (Nepveu 361). →. ➤ /N+N'/cwp/2-6/-.

dagoefisi, dagovis, twee soorten spilzalm (Grzimek 4:337), *Acestrorhynchus falcatus* en *Acestrorhynchus microlepis*.

< Sranantongo *dagoefisi* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917: 30). Sranantongo *dagu* 'hond'; de tanden zijn kegelvormig en scherp, als van een hond. 1742 (Inventaris Archief Raad van Politie 795 fol. 159; *daggo vis*). - 1835 (Teenstra 2:448). → (*dagoefisi*). ➤ /S/d/2-6/-.

daksingel, als *singel**.

Ter onderscheiding van *singels** die dienen voor buitenmuurbekleding van een huis, hoewel laatstgenoemde toepassing voor de onderhavige periode niet vermeld is gevonden.

1828 (Kuhn 20). ➤ /N-E/bc/4/-.

dam (**de, -men**), 1. dijk, in het bijzonder van een *plantage**.

Toentertijd lag een Europees-Nederlandse *dam* dwars over een water om dit te keren,

te leiden of te verdelen; een Europees-Nederlandse *dijk* lag langs een water of een nat gebied om aangrenzend land tegen overstroming te beschermen, zelden met de betekenis als 'dam' (WNT 3, 2-3:2599, betekenis 3). In het Middelnederlands werd dit onderscheid zo nog niet gemaakt (Verwijs & Verdam). Vergelijk Engels *dam*, dat de betekenis heeft van zowel Europees-Nederlands *dam* als Europees-Nederlands *dijk*.

1740 (Anonymus 53). 1855-1863

(Bartelink 1916:22). →.

Ook in Westelijk Guyana (Groen 1794, 5:4) en mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *achterdam**, *dwardsdam**, *voordam** en *zijdam**; *polder**. ➤ /N'ʔEʔWʔ/pt/2-6/W./.

2. zie *tap**, *val**.

dambord, zekere geruite stof (textiel).

Vergelijk het patroon van een bord voor het damspel. Vergelijk ook Engels *dam-board* (attributief) voor 'geruit' bij stof, met als oudste een vindplaats van 1870 (OED).

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 37).

Zie ook: *damruit**. ➤ /N'ʔEʔbc/4/-.

damruit, vermoedelijk als *dambord**.

1853 (De Surinaamsche Courant nr. 138). -

1950 (H. Spalburg 2004, 1:353, in advertentie). ➤ /N'-N/bc/4-6/-.

delver(s)neger, negerslaaf (*neger**) als *delver*, 'grondwerker'.

1792 (De Surinaamsche Courant nr. 48). -

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 32).

➤ /N-Am/pp/3-4/-.

Demerary, de kolonie Brits Guyana.

Sedert de landstreek *Demerara* deel uitmaakt van de kolonie Brits-Guyana en later de staat Guyana, gebruikt men in Suriname deze of een dergelijke naam voor die gehele kolonie dan wel staat.

Demerary: 1866 (Van Schaick 244). →

1923 (Blankensteijn 246).

Demerare: 1884 (Elout van Soeterwoude 31). 1929 (Ahlbrinck 10, *Demarare*).

Demerara: 1908 (Penard & Penard XIII).

→. ➤ /N'/r/4-6/-.

destrict: zie *district**.

devisie: zie *divisie**.

diaas, djaas: zie *jaas**.

diakraloe, wild struikje (*Centropogon cornutus*), waarvan de bladeren als bladgroente eetbaar zijn.

< Sranantongo *dia-kraroe* (Focke 1855:22).

Sranantongo *dia* 'hert'; zie *caleloe**.

1835 Teenstra 2:275). → (*diaklaroen*).

➤ /S/wp/4-6/-.

dieken, graven, opgraven.

< Sranantongo *diki* (Schumann 1783:31) < Engels *to dig*.

1753 (Inventaris Archief Raad van Politie 803 fol. 140). →. ➤ /S/r/2-6/-.

dienaarbroeder, dienaarzuster, inheemse, huishoudelijke hulpkracht van de Evangelische Broedergemeente.

< Duits *Dienerbruder, Dienerschwester* (Wullschlägel 1856:57). De Surinaams-Nederlandse woorden ontstonden in Suriname toen daar de Broedergemeente nog door Duitsers gedomineerd werd.

Zie ook: *helpere**, *helpster**.

1859, 1861 (Klinkers 1997:61, 63).

➤ /Dui./bc/4/-.

dienaarshuis, bediendenhuis, een apart huis voor het blanke personeel (voornamelijk *blankofficieren**) op sommige *plantages**.

1730, 1749 (Beeldsnijder 1994:173, 294).

➤ /N-N/pt/2/-.

directeur (**de**, **-s/-en**), in het bijzonder bedrijfsleider van een *plantage**, ondergeschikt aan de eigenaar of aan een *administrateur** die dan de feitelijke bewindvoerder is.

< Europees-Nederlands *directeur*, leider van enig bedrijf of instelling in het algemeen.

1695 (Schiltkamp & De Smidt 209). -

1855-1863 (Bartelink 1916:7). →.

Ook in Westelijk Guyana, 1e helft 18e eeuw (Bosman 1994:27), daar echter (ook) met een ruimere betekenis. ➤ /N'/pp/1-6/W./.

directie, 1. bedrijfsleiding over een *plantage** door een *directeur**; 2. post van *directeur**. 1: 1731 (Dragtenstein 92). - 1855-1863 (Bartelink 1916:41). →.

Ook in Westelijk Guyana: 1768-1780 (Quandt 1807:89; *Direktion*, Duitse vorm), mogelijk afkomstig van daar. ➤ /N'?W?/pp/2-6/W./.

2: 1834 (Teenstra 1842:17). ➤ /X/pp/4/-.

district, 1. (het district) het gehele land buiten Paramaribo, of (districten) een deel daarvan; 2. (-en), sedert 1863 een van de administratieve gebiedsdelen waarin Suriname toen verdeeld werd.

< Europees-Nederlands *district*, in algemene zin voor een gebiedsdeel als hier in betekenis 2.

1: Het is in deze betekenis niet een formele term.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 35, *destric-ten*). 1828, in de samenstelling *district-chirurgijn**. →. ➤ /N'/bc/1-6/-.

Opmerking: Een bijzonder gebruik van het woord betreft de vaste combinatie die zich voor het eerst voordoet in 1672 (Schiltkamp & De Smidt 70): "*Luytenant Gouverneur** van de provincie, rivieren en districten van Zerenam". Bedoeld wordt '... van het hele land'; zie ook *rivier**. De *gouverneurs** handhaafden deze formulering met kleine variaties als een epitheton tot 1812.

2: 1863 (zie boven). →.

Zie ook: *buitendistrict**. ➤ /N'/bs/4-6/-.

Opmerking: Het woord kreeg al een formele betekenis toen in 1836 de districten Nickerie (Opp- en Nederdistrict) werden ingesteld.

district-chirurgijn, chirurgijn, 'genees-

kundige', werkzaam in 'het *district**' (1), plattelandsdokter.

1828 (Kuhn 119, *district-chirurgijn*)

Zie ook: *stadsgeneesbeer**. ➤ /N'-N'/bc/4/-.

districtscommissaris (de, -sen), commissaris, in dit geval hoogste gezagsdrager, van een *district** (2).

1863 (zie *district**, 2). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 9). →. ➤ /N'-N'/bs/4-6/-.

divisie (de, -n), **devisie**, administratief gebiedsdeel, van 1669 tot 1863.

< Engels *division* of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1669 (Schiltkamp & De Smidt 25). - 1863 (zie boven).

Zie ook: *district** (2).

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:520). ➤ /E?W?/bs/1-4/W./.

djiendjamaka, **gindjamaka**, naam voor twee boomdieren, het gewone grijpstaartstekelvarken of boomstekelvarken (Surinaams-Nederlands gewone of grote *djiendjamaka*, *Coendou prehensilis*) en het 'listig' of 'wolharig grijpstaartstekelvarken' (Surinaams-Nederlands kleine *djiendjamaka*, *Coendou insidiosus*).

< Sranantongo *djiendjamaka* (Focke 1855:23, de tweede) < Afrikaans (*ogiga-e*, Lichtveld 1929:513). De relatie met Sranantongo *gindya* 'gember', als genoemd in Van Donselaar (1989) en daar ontleend aan Penard (1900 1:52), kan hoogstens volks-etymologisch geweest zijn.

Bij het oudste jaartal maakt Teenstra (1835, 2:414) wel onderscheid: *agidja-maká* voor de eerste, *gingi-a-maká* voor de tweede. Daarna, tot heden, komen zowel de schrijfwijze *djiendjamaka* als *gindjamaka* voor, maar niet om de twee soorten van elkaar te onderscheiden.

Opmerking: Grzimek (11:502) gebruikt Europees-Nederlands *boomstekelvarken*

alleen voor enige andere, niet in Suriname voorkomende dieren.

Zie ook: *egel**, *ijzervarken**, *stekelvarken**. ➤ /S/d/4-6/-.

Djoeka: zie *Joukaene**.

doe (de, -s), 1. genootschap van negerslaven dat periodiek een zang- en dansspel ten tonele voert; 2. bedoeld zang- en dansspel. < Sranantongo *doe* (Focke 1855:24) < Engels *do* (vertoning, oorspronkelijk "vulgar or dialect", vanaf 1824, OED). De etymologische verklaring in Van Donselaar (1989) is niet juist.

Zie ook: *banja**(II).

1: 1791 (Nassy 2:30, *dou*, Franse spelling). - 1866 (Van Schaick 159) → (van vrijen). ➤ /S/sc/3-4-(6)/-.

2: 1822 (Lammens 1982:93). - Focke 1858b:99.

Opmerking: Later en heden opgevoerd als folkloristische operette of musical.

Zie ook: *zangdoe**. ➤ /S/sc/3-4/-.

doidoien (gedoidoid), wiegen (van een baby).

< Sranantongo *dodoi* (Focke 1855:24) < Afrikaans, Lichtveld 1929:525.

1866 (Van Schaick 37). →. ➤ /S/bc+sc/4-6/-.

dokenoe, gerecht van gestampte maïs.

< Sranantongo *dokoenoë* (Schumann 1783:13) < Afrikaans (Cassidy & Le Page 1980:155).

1796 (Stedman 374, *doquenoo*, Engelse spelling). 1913 (J. Spalburg 49, *dokun*) → (*dokoën*, in deze en verwante betekenissen). ➤ /S/sc/3/-.

doks, muskuseend (*Cairina moschata*), in het bijzonder de cultuurvorm die bont tot wit is.

< Sranantongo *doksi* (Schumann 1783:8) < Engels *duck(s)* Echteld (1961:70).

Zie ook: *doksie**, *boschdoksie**.

1835 (Teenstra 2:431). 1855-1863 (Bartelink 1916:85). → ➤ /S/d/4-6/-

doksie, als *doks**.

< Sranantongo (zie *doks**).

Zie ook: *boschdoksie**.

1828 (Teenstra 1842:74). ➤ /S/d/4/-.

domine (de), aanvoerder, in dit geval van een groep strijdende *boschnegers**

In verouderd Europees-Nederlands is *dominee* een van eerbied getuigende titel voor een vooraanstaande man, al of niet met een leidende functie (WNT).

1774 (De Beet 1982:57). ➤ /N'/o/2/-.

domkeen (de), **donkeen** (de), een giftig kruid (*Dieffenbachia seguina*), gebruikt in de suikerfabricage.

< Engels *dumbcane* (OED); de plant is een gevaar voor grazend vee, want het sap maakt de bek en tong bewegingloos, 'stom' (Engels *dumb*). Bij Van Aerssen van Sommelsdijck (1686; Brinkman 1980:38) als Engelse naam: *dom kane*.

1763 (Pistorius 23). - 1866 (Van Schaick 76). 1881 (Kappler 1883:44).

Opmerking: Sedert 1910 (Sack 11) is de Surinaams-Nederlandse naam *donke* (< Sranantongo). ➤ /E/wp/2-5/-.

donkee: zie *domkeen**.

donkein zwamp: zie *mokomokozwamp** (opmerking).

doodshoofdje (-s), doodskopaapje, doodshoofdaapje (*Saimiri sciurus*).

De tekening van het gezicht doet denken aan het doodshoofd van een mens.

1718 (Herlein 173). - 1770 (Fermin 2:116).

Zie ook: *kaboutermannetje**, *marmazet**, *monkie**, *monkiemonkie**.

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:81), mogelijk afkomstig van daar. ➤ /N'?W?/d/1-2/W./.

door, voltooid (met betrekking tot werk).

1761 (Inventaris Archief Raad van Politie 805, *deur*). 1783 (Roos 44). ➤ /N'/r/2-3/-.

doosiesboom, als *marmeldoosje** (2): zie aldaar.

1771 (C. Dahlberg nr. 12). ➤ /N'-N/

wp/2/-.

doosje, omslagdoek voor het bovenlichaam bij *boschnegers**.

Herkomst onbekend.

1759 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:104).

➤ /X/r/2/-.

doquenoo: zie *dokenoe**.

dou: zie *doe**.

draadschuimer: zie *schuimer**.

dram (de), een slechte soort rum, het eenmalige distillatieproduct van het schuim op kokend suikerrietsap.

< Engels *dram* 'borrel' (OED, sedert 1590).

1707 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 234 fol. 255). - 1855

(Focke 27). ➔.

Zie ook: Surinaamsche *brandewijn**, *garappa**, *kilduivel**, *lowijn**, *spiritus**, *tafia**. ➤ /E/bc/1-6/-.

drambrander, brander (stoker) van *dram**.

1772 Drambrandersgracht in Paramaribo.

Zie ook: *dramstijler**, *schuimen**, *schuimer**. ➤ /E-N/bc/2-?/-.

dramhuis (het), 1. stokerij van *dram**; 2.

bewaarplaats van *dram**.

< Engels *dram-house* (OED). Zie *buis**.

Zie ook: *dramstijlderij**, *schuimbuis**, *stijlbuis**.

1: 1693 (Reeps 19).- 1855 (Focke 27).

➤ /E/pt/1-4/-.

2: 1786 (Blom 106). - 1855 (Focke 27).

➤ /E/pt/3-4/-.

dramketel, ketel waarin het schuim van het kokende suikerrietsap gedistilleerd wordt tot *dram**.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 46).

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 53).

➤ /E-N/pt/3/-.

dramstijlder (-s), stoker van *dram**.

Zie *stijlen**. De enige vindplaats van *stijl(d)er* (< Engels *stiller*, OED) voor Suriname is die van 1891 in het WNT.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname

161:306). - 1783 (Oostindie 1989:105).

Zie ook: *likeurstijlder**. ➤ /E-E/pp/2-3/-.

dramstijlderij (-en), stokerij van *dram**.

Zie *stijlen**. Oudste vindplaats van *stijlerij** (< Engels *stillery*, OED) 1884 (zie aldaar).

1753 (Hartsinck 1770:848). - 1822

(Lammens 1982:61).

Zie ook: *drambuis**, *schuimbuis**. ➤ /E-E/pt/2-3/-.

dramstijlhuisje, als *drambuis** (1).

Zie *stijlen**. Oudste vindplaats van *stijlbuis** (< Engels *still-house*) bij Teenstra (1835 1:234).

1788 (Roos 1804:34, 40). ➤ /E-E/pt/3/-.

dramvat, vat waarin *dram** wordt opgeslagen en bewaard.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 28).

➤ /E-N/pt/3/-.

dras: zie *tras**.

dres: zie *dreshuis** en *dresneger**.

dresbak, bak (of iets dergelijks) met de medicijnen en dergelijke, in gebruik bij een *dresneger**.

Zie *dressen**, zie *dressie**.

1828 (Kuhn 63). ➤ /(E?S?)-N/z/4/-.

dreshuis, gebouw(tje) op een *plantage** voor de geneeskundige en heelkundige verzorging van zieke en gewonde slaven; het is niet duidelijk of het de functie had van behandelkamer of (ook) die van plantage-hospitaal.

Zie *dressen**, zie *buis**.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213).

Opmerking: Bij Teenstra (1832; 1842:256) afgekort: in *de dres*. ➤ /(E?S?)-N/pt/2/-.

dreskast, medicijnkist of -doos van *dresneger**.

Zie *dressen**.

1768 (Oostindie 1989:219). - 1828 (Kuhn 45, 64). ➤ /(E?S?)-N/z/2-4/-.

dresmama (-'s), oude negerslavin als verzorgster van zieken en gewonden in een plantageziekenhuis.

Zie *dressen**. *Mama* (< Sranantongo) betekent hier 'oude vrouw'.

1828 (Kuhn 41). 1835 (Teenstra 2:201).

Zie ook: *dresneger**. ➤ /E?S?)-S/z/4/-.

dresneger, negerslaaf (*neger**) als lekendokter op een *plantage**.

Zie *dressen**

1758 (Oostindie 1989:261). - 1855 (Focke 27).

Zie ook: *dresmama**, *dresser**, *lapper**.

Opmerking 1: In 1838 (Hudig, 140) als afkorting *dres*.

Opmerking 2: Latere betekenis 'kwakzalver'. ➤ /E?S?)-Am/z/2-4/-.

dressen (*gedrest*), medisch (heel- of geneeskundig) behandelen.

< Sranantongo *dressi* (Schumann 1783:36) of < Engels *to dress*, Smith 1989:368 (onder meer gewonden behandelen; OED). NB:

Warren (1667:19) gebruikt *to dress* voor 'verzorgen' in het algemeen.

1745 (Inventaris Archief Raad van Politie 798). - 1840 (Winkels I:22).

➤ /E?S?/z/2-4/-.

dresser, negerslaaf als lekendokter.

Zie *dressen**. In Engeland betekent *dresser* nu 'doktersassistent' (OED).

1730-1750 (Beeldsnijder 1994:274). 1758 (Oostindie 1989:491).

Zie ook: *dresneger**, *lapper**.

➤ /E?S?/z/2/-.

dressie, geneesmiddel, medicijn.

< Sranantongo *dressie* (Schumann 1783:36).

1763 (Inventaris Archief Raad van Politie 808) - 1835 (Teenstra 1:366). →. ➤ /S/z/2-6/-.

dreswerk, pluksel van vlas, dienende als verbandmiddel zoals watten nu.

Zie *dressen**. Europees-Nederlands *werk* is onder meer draderig afval, overblijvend bij het hekelen van vlas.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). 1828 (Kuhn 64).

Opmerking: Een plukje van dergelijk pluksel heet in Europees-Nederlands *wiek*. ➤ /E?S?)-N/z/2-4/-.

drietje (-s), enigszins driekantig muntje met een waarde van drie (toenmalig Surinaamse) *stuivers**, afkomstig van Curaçao, alwaar het in 1798 zijn ontstaan dankte aan het in vierien kappen van een *pilaardaalder* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 489) en daar *driekantje* genoemd werd. 1798 (Schumann 180, verduitsd tot *Drittchen*). 1799 (Schiltkamp & De Smidt 1200). ➤ /N'/bs/2-3/-.

drogen, (met betrekking tot een slaaf die onderworpen is geweest aan een *Spaanse bok**) zich zijn bloedende wonden en rauw geslagen huid laten 'opdrogen'. 1832 (Teenstra 1842:232). ➤ /N'/r/4/-.

drogerij (-en), in het bijzonder stenen droogvloer voor koffiebossen of cacaopitten. < Europees-Nederlands *drogerij*, een inrichting in het algemeen waar iets gedroogd wordt.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213, voor koffie). 1786 (Visscher Heshuysen 417, voor beide). - 1855-1863 (Bartelink 1916:26).

Zie ook: *steen**. ➤ /N'/pt/2-4/-.

drogerspas, schriftelijk bewijs van vergunning tot het gebruik van een *drogersvaartuig**.

Pas < Engels *pass*.

1831 - 1853 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 275). ➤ /E/bc/4/-.

drogersvaartuig, kustvaarder (kleine schoener of sloep) voor het vervoer van goederen tussen Paramaribo en Nickerie.

< Engels *droguer*, in het Caribisch gebied (Cassidy & Le Page 1980:160).

1831-1853 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 275). ➤ /E-N/bc/4/-.

droog: **droge vis**, sterk *gebarbekotte** vis.

1834 (Teenstra 1842:232). →.

➤ /N'+N/r/4-6/-.

- : **droge tijd**: zie *tijd**.

droogte (de; grote en kleine), twee seizoenen met een tekort aan regen: een lang van half augustus tot begin december; een kort van begin februari tot eind april.

< Europees-Nederlands *droogte*, droge periode, niet seizoensgebonden.

1718 (Herlein 23). 1771 (Nepveu 37).

Zie ook: **droge tijd***. > /N+N'/m/1-2/-.

druiveboom, boompje (*Coccoloba uvifera*) met druifachtige vruchten, ingevoerd, gekweekt en verwilderd.

Vergelijk Engels *grape-tree* (OED), mogelijk afkomstig daarvan.

1718 (Herlein 211). 1763 (Pistorius 35).

Zie ook: **Barbadosdruif***, **rode mangro***, **zeedruif***.

Opmerking: Later ook in Europees-Nederlands (Houttuyn 2(2):303; 1774). > /X/cwp/1-2/-.

drukken, onder druk zetten met betrekking tot een persoon.

< Europees-Nederlands *drukken*, in diverse andere, verwante betekenissen.

1828 (Kuhn 89). → > /N'/r/4-6/-.

ducaatbeursjes, soort liaan of struik (*Allamanda cathartica*), thans geheten *wilkensbita*.

De bolronde vrucht gaat met twee kleppen open en bevat vele, gevleugelde zaden, aldus lijkend op een beurs met munten.

1771 (C. Dahlberg nr. 34).

Zie ook: **goudbeursjes***. > /N'/wp/2/-.

duit, zekere alleen in Suriname geldige munt, geslagen in Nederland.

< Europees-Nederlands *duit*, toentertijd een munt ter waarde van 1/8 stuiver én 'geldstuk' in het algemeen.

Korte tijd in omloop tijdens **gouverneur***

Crommelin (1756-1768; zie De Jong 1980:82).

Zie ook: **schelling***, **stuiver***. > /N'/bs/2/-.

duivel: armen duivel, niet nader geïdentificeerde soort klimplant uit de Maagden-

palmfamilie.

Europees-Nederlands *armen duivel* betekent 'beklagenswaardige persoon'.

1689 (Hermann, zie Brinkman 1980 bijl.

II). > /N'/wp/1/-.

duivelsnaaigaren, enige niet nader geïdentificeerde, sterk zodevormende grassoorten.

Opmerking: Europees-Nederlands *duivelsnaaigaren* en hedendaags Surinaams-Nederlands *duivelsnaaigaren* zijn de naam van laag bij de grond groeiende slingerplanten van het genus *Cuscuta*, Surinaams-Nederlands bovendien van pronkwinde (*Ipomoea quamoclit*).

1835 (Teenstra 1:206). > /N'/wp/4/-.

duizendbeen of **duizendbenen**, iedere mangrovesoort van het genus *Rhizophora*. Genoemd naar de vele steltwortels.

1763 (Pistorius 2). - 1787 (Blom 14).

Zie ook: **duizendbeenboom***, (**zwarte mangro*** (1), **oesterboom***. > /N-N'/wp/2-3/-.

duizendbeenboom, als **duizendbeen***, zie verder aldaar.

1855 (Focke 76). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 608).

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:34), mogelijk afkomstig van daar. > /(N-N-N)?W'/wp/4-5/W./.

dulhouwer (de, -s), lang kapmes (machete, **houwer***) waarvan het houten handvat bevestigd zit in het steelhuis van het lemmet. Middelnederlands *dul* is steelhuis, ook later in Noordoost-Nederland (Weijnen).

1771 (Nepveu 124). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 129). > /N-N'/pt/2-4/-.

dwarsdam, niet nader geïdentificeerde **dam***

(1) van een suikerplantage.

1855-1863 (Bartelink 1916:85). > /N-(N'?E?W?)/pt/4-5/-.

e

ebbenhout, hout als *ijzerhart** (zie aldaar).

Het kernhout is zwart en zeer hard, zoals het *ebbenhout* van de Oude Wereld.

De enige zekere vindplaats is die van 1768-1780 bij Quandt (1807:170), in het Duits *Ebenholz*. Bij Hartsinck (1770:42) *ebbenhout-boom* voor Suriname, Westelijk Guyana of beide en bij Keye (1659:42) voor Brazilië kan ook sprake zijn van een *Swartzia*-soort. ➤ /N'/wp/3/W./B./.

ebbenhout: groen ebbenhout, boomsoort (*Tabebuia serratifolia*) en het hout van deze.

Mogelijk vertaling van Frans *ébène verte* (Kappler 1881, 1883:79). Tegenwoordig ook in Europees-Nederlands voor het hout (Van Dale).

1835 (Teenstra 1:362; “gebruikt door sommigen”).

Zie ook: *groenhart**.

Ook in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:17) ➤ /X/wp/4/O./.

eekhoorn, Braziliaanse eekhoorn, de enige in Suriname inheemse eekhoornsoort (*Sciurus aestuans*).

< Europees-Nederlands *eekhoorn*, in het bijzonder de Europese verwant (*Sciurus vulgaris*).

1765 (Fermin 14). 1855 (Focke 15). →.

Opmerking: Misschien bedoelt Herlein (1718:182) met *rode Eekhoorn* dit dier.

Zie ook: *bonboni**. ➤ /N'/d/2-4/-.

egel, (gewoon) grijpstaartstekelvarken of boomstekelvarken (*Coendou prehensilis*).

< Europees-Nederlands *egel*, een (overigens geheel ander) zoogdier met stekels (*Erinaceus europaeus*).

1855 (Focke 2, 141).

Zie ook: *djiendjamaka**, *ijzervarken**, *stekelvarken**.

Opmerking: De “witte Indiaansche Egel” bij Herlein (1718:182) is niet te plaatsen.

➤ /N'/d/4/-.

eiercalabasje, eivormige *calabas** (II).

1771 (C. Dahlberg nr. 30).

Zie ook: *bokscalabas**, *kopcalabasje**, *kruithoornkalabas**, *corre**, *wilde fles**.

➤ /N'-N/wp/2/-.

eijzervarken: zie *ijzervarken**.

emancipatie: de emancipatie, de gezamenlijke vrijwording der negerslaven in Suriname in 1863.

Voordien had het woord zowel in Europees-Nederlands als Surinaams-Nederlands alleen betrekking op afzonderlijke individuen.

1839-51 (Van der Aa 1993:40). 1863

(Bartelink 1916:59). →.

Zie ook: *geëmancipeerde**, *manumitteren**. ➤ /N'/bs/4-6/-.

emancipatiegelden, gelden door het gouvernement uitbetaald aan iedere voormalige slavenhouder, als compensatie voor het financiële verlies geleden als gevolg van de *emancipatie**.

1864 (Oostindie 1989:297). ➤ /N'-N/bs/4/-.

emancipatieregister, bij gelegenheid van de *emancipatie** in 1863 per *plantage** opgestelde lijst met de namen van de vrijgemaakten, voorzien van nog enige andere gegevens.

Zie Oostindie (1989:264 en volgende).

➤ /N'-N/bs/4/-.

emancipatieverslag, verslag over de voortgang van ontwikkelingen voortvloeiende uit de *emancipatie**, sedert 1863 (in het Koloniaal Verslag 1864) uitgebracht door de koloniale overheid.

1863 (Gobardhan 2001:119). - ? ➤ /N'-N/bs/4/-.

Emancipatiewet, wet afgekondigd op 8 aug. 1862, waarin de *emancipatie** op 1 juli 1863 in het vooruitzicht wordt gesteld.

➤ /N'-N/bs/4/-.

Engelsch (zn.): zie *bastard-Engelsch**, *Neger-Engelsch**

- bijvoeglijk naamwoord, toegevoegd achter een maat (bedrag in geld, gewicht, inhoud en dergelijke) beduidt, dat het een Engelse maat betrof, ter onderscheiding van maten en dergelijke, met min of meer dezelfde naam, maar deel uitmakend van een ander dan Engels stelsel. Zie *Holland**, zie *Surinaams**.

Voorbeeld: Plakaat 1669 (Schiltkamp & De Smidt 35): "eenhondert ende twaelf pondt Engelsch" (in dit geval gewicht). ➤ /N+N/bs/1/-.

- : **Engelsche batterij**: zie *batterij**.

- : **Engelsch bruin**, vermoedelijk, gezien het aanbrengen op sluisdeuren, carbo-leum of (als beschreven in Van Stipriaan, 1993:89) een mengsel van "pik, teer, fijnge-stampt glas, aloësap, talk en terpentijn". < Europees-Nederlands *bruin*, ook in Europees-Nederlands gebruikelijk voor 'bruine verfstof'; voor *Engelsch* is geen verklaring gevonden.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:120). - 1804 (De Surinaamsche Courant nr. 28). ➤ /N+N'/bc/2-3/-.

- : **Engelsche peperpot**: zie *peperpot**.

- : **Engelsche planken**, vurenhouten planken uit Engels Noord-Amerika.

1726 (Schiltkamp & De Smidt 338) - 1804 (De Surinaamsche Courant nr. 20). Zie ook: *Amerikaansche planken**.

➤ /N'+N/bc/2-3/-.

- : **Engelsch raam (-en)**, houten louvre-raam, om de bovenzijde draaibaar en uitzetbaar, gesloten onder een hoek van ongeveer 20 graden met het verticale vlak naar buiten.

In tropisch Amerika gebruikelijk in Engelse koloniën en bij Engelse kolonisten. 1770 (Hartsinck 569).

Opmerking: In Suriname later genoemd

Demerara window. ➤ /N+N/bc/2/-.

- : **Engelsche zuring**: zie *rode zuring**.

erf (het, erven), 1. met slavenwoningen bebouwd stuk grond, achter en behorende bij een huis aan de straat; 2. als *combées**: zie aldaar.

< Europees-Nederlands *erf*, alle onbebouwde grond rondom en behorende bij een huis of ander gebouw.

1. 1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 139). → (met woningen bebouwd, eventueel onafhankelijk van huis aan de straat).

➤ /N'/bc/2-6/-.

2. 1804 (De Surinaamsche Courant nr. 39).

➤ /N'/bc/3/-.

eyzer varken: zie *ijzervarken**.

f

façade, breedte van een *plantage** aan de voorzijde.

< Engels *façade*, voorzijde.

1787 (Blom 114, *fasade*). →.

Zie ook: *face** en dergelijke. ➤ /E/pt/3-6/-.

face, facie, facit, breedte van een *plantage** aan de voorzijde.

< Engels *face*, of Frans *face* (voorzijde).

1724 (Schiltkamp & De Smidt 364, *face*). -

1785 (Schiltkamp & De Smidt 1079, *facit*).

1786 (Visscher Heshuysen 417, *face, facie, facit*).

Zie ook: *façade**. ➤ /X/pt/1-3/-.

faisanten, fasanten, fezanten (alleen meervoud), enige boomhoenders behorende tot de familie der hokko's (*Cracidae*); zie *powies**, *marai** en *wakago**. Bij Fermin (zie beneden) de *witkopgoean* of *blauwgeelgoean* (*Pipile cumanensis*).

In Europees-Nederlands zijn het

Phasianidae, een familie van hoenders uit Azië, waarvan één soort ook (geïntroduceerd en verwilderd) in Nederland. Tropisch Amerikaans element, sub 5. 1765 (Fermin 75) - 1855 (Focke 145). Oudste vindplaats voor de Guyana's in het algemeen bij De Laet (1625:471) als vertaling van Engels bij Harcourt (1613;1926:97). Voor het eerst niet vertaald in Brazilië (Nieuhof 1682:31). ➤ /Am/d/2-4/B./O./.

family (attributief), gezins-, met betrekking tot in vaten ingevoerde stukken vlees: *family vlees*, *family beef*. < Engels zelfstandig naamwoord, attributief. 1853 (Surinaamsch Weekblad nrs. 2 en 42). 1871 (De Surinaamsche Courant nrs. 130 en 145). ➤ /E/bc/4/-.

Fara, zekere geheimtaal van negerslaven, verkregen door lettergrepen van Srananwoorden te verlengen, naar het vermoeden van Teenstra (zie beneden) met *-pi*, *-pa* en *-poe*.

1835 (Teenstra 2:209-210).

Zie ook: *Cropina**, *Para**. ➤ /X/sc/4/-.

fiadoe, een soort gebak.

< Portugees *fiado* (Focke 1955:31).

1855 (Focke 31). → (ook *viado*). ➤ /Port./bc/4-6/-.

fingatayer, als *vingertayer**.

Zie *tayer**. Sranantongo *finga*, 'vinger' (Schumann 1783:42).

1740 (Anonymus 93). 1771 (Nepveu 261). →. ➤ /S-Am/cp/2-6/-.

fini tere, zeker rijstras.

< Sranantongo, betekent 'dunne staart' (waarom?).

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 60).

1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 610). ➤ /S/cp/4-5/-.

fire bricks, vuurvaste stenen.

< Engels.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 43). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 129). ➤ /E/

pt/4/-.

flamingo (-s), rode ibis (*Eudocimus ruber*), toentertijd in Europees-Nederlands *rode wulp*.

Europees-Nederlands *flamingo* (1646, *Phoenicopterus roseus*) < Portugees *flamingo* dat komt van een Provençaals woord, betrekking hebbend op de roze tot rode kleur van deze vogel (OED). Hoewel ook Suriname een zeer nauwe verwant van deze vogel kent (eertijds onder de naam *ticoco**, heden *zeegans**), is de naam daar overgegaan op de *rode ibis*. Een soortgelijke verschuiving vermeldt De Rochefort (1658;1681:167) voor het Frans in het Caribische gebied: *flamant* is daar de naam voor de 'rode lepelaar' (Surinaams-Nederlands *lepelbek**).

1699-1701 (Merian, in Wettengl 1998:243, *Surinaamsche flamingo*). - 1835 (Teenstra 2:430). →.

Opmerking: In hedendaags Surinaams-Nederlands ook *korikori* (< Arowaks).

➤ /N'/d/1-6/-.

fles: wilde fles, fleskalebas, de vrucht van de gelijknamige, ingevoerde en gekweekte plant (*Lagenaria siceraria*).

1740 (Anonymus 18).

Zie ook: *corre**, *calabas** (II). ➤ /N+N'/wp/2/-.

floridawater, reuk- en toiletwater op basis van alcohol, met reuk- en kleurstoffen. Heden in flesjes ingevoerd, gezien het etiket uit New York en China, zonder merknaam.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 60).

→. ➤ /X/bc/4-6/-.

fluiters (de), vermoedelijk middelste mierener of boommierener (*Tamandua longicaudata*).

Het dier kan fluiten. De hedendaagse Surinaams-Nederlandse naam is *mirafroit* (< Sranantongo), dat letterlijk 'mierenfluiter' betekent.

1770 (Vosmaer, 1805 > /N'/d/2/-.

foetoeboi: zie *voetebooi**.

foman, een boomsoort (*Chaetocarpus schomburgkianus*).

< Sranantongo (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:166).

1835 (Teenstra 1:396, *voman*). →. > /S/wp/4-6/-.

fonk, nest van de boommierensoort *Dolichoderus mucronifer*, als een bruine, viltige massa op boomtakken te vinden en gebruikt als tondel; in Surinaams-Nederlands heden genoemd *foengoe* (< Sranantongo); zie Ostendorf 1962:68.

(a) < Sranantongo *foengoe* (Schumann 1783:47) < Engels *fungus* (OED 6:270). Bij Anonymus (1740, zie beneden) gerangschikt onder de 'gewassen'. Men dacht toen en ook later nog (zie Schumann en Focke 1855:34), dat dit vormsel een *zwam* was. (b) De vorm van het woord en het gebruik van de stof als tondel suggereren invloed van Europees-Nederlands *vonk*. Zie ook *boomtintel**.

1740 (Anonymus 19). In 1835 (Teenstra 1:349) nog in *vonk* (*hoedoe*) - zie *voengo** (*hoede*) - in 1910 al *foengoe* (Penard & Penard 136). > /S/r/2/-.

footboy: zie *voetebooi**.

fort: het **fort** (of **Fort**), de nederzetting bij het fort Zeelandia en de zich daaruit ontwikkelende stad Paramaribo. Voor de komst van de Nederlanders, toen het fort in strikte zin nog 'Fort Willoughby' heette, "a small village, call'd the Fort" (Warren 1667:1); zo overgenomen. 1667 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 435). - 1855 (Focke 35). Zie ook: *binnenfort**. > /E/bc/1-4/-.

- : **aan het fort**, in Paramaribo. 1667 (ENWI 1917:435) - 1822 (Lammens 1982:69, 113).

Opmerking: Bij Van Dyk (1768:84) ook: *aan Paramaribo*. > /N+E/bc/1-3/-.

fortenaar, bewoner van het *fort** (Paramaribo).

1788 (Roos 1804:93). 1798 (Weygandt 131). > /E/bc/3/-.

fortneger, in Paramaribo wonende neger-slaaf.

Zie *fort**, zie *neger**. Gebruikt ter onderscheiding van *plantageneger**.

1822 (Lammens 1982:107). > /E-Am/3/-.

fortslaaf, als *fortneger**.

1835 (Teenstra 2:179). > /E-N/bc/4/.

frangipane, een ingevoerd sierboompje (*Plumeria rubra*).

< Frans *frangipanier* (Trésor 8:1223; 1700). 1822 (Lammens 1982:65). →.

Zie ook: *Indiaansche jasmijnboom**.

> /Fr./cp/3-6/-.

fridericibloem, (**fridericikatoen**), inheems kruid, ook gekweekt als sierplant (*Asclepias curassavica*).

Zie *katoen** (1). Overigens is de herkomst van de naam onbekend. Er was weliswaar een *gouverneur** die Friderici heette (1792-1802), maar Teenstra (zie beneden) gelooft (vermoedelijk terecht) niet, dat deze de plant ingevoerd zou hebben.

1835 (Teenstra 1:273). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 59).

Opmerking: Sack (1910:54) geeft *frederiks-katoen* en de tegenwoordige naam *koningsbloempje*. > /X-N/cwp/4-5/-.

friesjes, **frisjes**, **friessies**, **frissies**, **frisques** (meervoud), plotseling hoog water in rivier of *kreek**, als *bandjir* in Indonesië < Engels *freskes*, (later) *freshes* (OED), Visscher Heshuysen 1786:417. 1670 (Schiltkamp & De Smidt 58, *frisques*). 1691 (Schiltkamp & De Smidt 191, *friesies*) - 1720 (IJzerman 1911, *frissies*) - 1744 (Schiltkamp & De Smidt 522, *frisjes*) - 1786 (Blom 6, *friesjes*). > /E/m/1-3/-.

g

gaatschuimer: zie *schuimer**.

gadofowroe, huiswinterkoninkje, een klein, bruin zangvogeltje (*Troglodytes aedon albicans*).

< Sranantongo *gado-fowloe* (Focke 1855:37), betekent 'godsvogel(tje)' "omdat het bijgeloof wil, dat deze vogeltjes speciaal door God beschermd worden" (Penard & Penard 1910:524). Sranantongo *gado* 'god', Sranantongo *fowroe* 'vogel'.

1796 (Stedman 69). ➔.

Zie ook: *corkietje**, *huismusje**, *huisvogeltje**, *lievenheersvogeltje**, *tjotjo(vogel)**, *nachtegaal**. ➤ /S/d/3-6/-.

gadoman (de), sjamaan bij *boschnegers**.

< Sranantongo *gadoman*, betekent letterlijk 'godsmán'.

1752 (Inventaris Archief Raad van Politie 803, fol. 45, 46, 51). 1761 (Oso 16:188).

Zie ook: *loekoeman**. ➤ /S/r/2/-.

galg, bij een *waterwerk** de binnenste van de twee houten Europees-Nederlandse *stoelen*, 'stutten', waarop de as van het *scheprad** met zijn uiteinden rust.

De *galg* bestaat uit een horizontale balk (het *galgenbint**) die met zijn uiteinden rust op twee korte, staande posten, aldus lijkend op zeker model van de *galg* als executiewerktuig en op de *galg* op het dek van een schip (zie WNT), hoewel die beide hoger zijn.

1786 (Visscher Heshuysen 418).

Zie ook: *kleine stoel**. ➤ /N'/pt/3/-.

galgenbint (het, -en), de dwarsbalk van de *galg**.

Algemeen Nederlands *bint* is onder meer een houten verbindingstuk.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:303). 1739 (Oud Notarieel Archief Suriname 171:19). ➤ /N'-N/pt/2/-.

gandoe (heden): zie *apoetoehout**, *basterd-*

*ijzerhout**, *bokkenhout**. De betekenis van *gandoe-hoede* bij Teenstra (1835, 1:370) is niet duidelijk.

garappa, alcoholische drank, verkregen door het schuim op het suikerrietsap van de tweede en derde ketel gemengd met water korte tijd te laten gisten.

< Portugees *guarapo* (Von Lippman 1929:487).

1763 (Pistorius 47). 1835 (Teenstra 1:208). Opmerking: Herlein (1718:71) ontleent zijn vermelding aan een onjuiste bron.

Oudste vindplaats in Brazilië (Piso 1648:51), in Westelijk Guyana *graaf* en *graap* bij Van Berkel (1695:23, 88).

Zie ook: *Surinaamse brandewijn**, *dram**, *lowijn**, *tafia**. ➤ /Port./bc/2-4/B./W./.

gebroken (met betrekking tot een slaaf of slavin), gebrekkig (invalide, ziekelijk, afgeleefd en dergelijke) en daardoor geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt.

< Engels *broken*.

1730 (Beeldsnijder 1994, *zwaar gebroken*).- 1742 (Beeldsnijder 1994:144).

Zie ook: *malinker**. ➤ /E/z/2/-.

- : **gebroken gronden**, gebied bestaande uit een afwisseling van moerassen (*zwampen**) en zandige opduikingen.

< Engels *broken ground*, 'oneffen terrein'.

Zie *grond** (II).

1802 (Blom 82). ➤ /E/m/3/-.

- : **gebroken landen**, als *gebroken** gronden.

1776 (Wollant) - 1804 (Eensgezindheid 22). ➤ /E+N/m/3/-.

geelbagger (-s), twee soorten zeemeerval

(vissen, *Sciadeichthys luniscutis* en *Sciadeichthys parkeri*), tegenwoordig geheuten *jarabaka* (Encyclopedie van Suriname 309; < Sranantongo).

< Europees-Nederlands *bagger*, een andere soort meerval; bij de *geelbagger* tendeert de kleur van de buik vooral in de paaitijd naar geel (Encyclopedie van Suriname 309). Het Engels *gillbacker* van Guyana

(Dalton 1855, 2:349, niet in OED) is aan de Surinaams-Nederlandse naam ontleend, niet omgekeerd (Allsopp 1996:254). Zie verder Van Donselaar (1995:85).

1765 (Fermin 68, *geel-baker*). 1770 (Hartsinck 121, *gele bagger*). - 1855 (Focke 49). →.

Opmerking: De gegevens van Teenstra (1835, 2:448, 458) zijn verward ten aanzien van zowel de identiteit als van de naam.

Zie ook: *kakavis**. ➤ /N-N/d/2-6/-.

geelborst, gele toekan (Grzimek), een vogel (*Rhamphastos vitellinus*).

Het is in Suriname de enige van de zeven soorten toekan met een gele borst en keel.

1835 (Teenstra 2:426).

Zie ook: *coejakee**, *witborst**.

Opmerking: De officiële Surinaams-Nederlandse naam is heden in Suriname *geleborsttoekan* (Dienst 's Landsbosbeheer 1991:2). ➤ /N-N/d/4/-

geelhart, 1. een boomsoort (*Platonia insignis*), heden in het algemeen genoemd *pakoelie*; 2. een boomsoort (*Chlorocardium rodiaei*), heden in Surinaams-Nederlands genoemd *Demeraragroenhart*. Beide soorten hebben kernhout (*hart**) dat in kleur varieert van geel- tot groen- tot bruinachtig. Het is niet duidelijk welke soort Boekhoudt (1845-1849; 1874:6) bedoelt.

1: 1835 (Teenstra 1:361). →. ➤ /N-N/wp/4-6/-.

2: 1854 (Van Sypesteyn 212). 1883 (Westeroënen van Meeteren 23).

Zie ook: *groenhart** (opmerking).

Opmerking: Het hout uit Suriname dat blijkens Van der Aa (1993:20) tussen 1847 en 1851 onder de naam *geelhout* verhandeld werd in Zwolle, was van deze soort (zie WNT 4:667 en 5:844). ➤ /N-N/wp/4-5/-.

geelhout, enige boomsoorten van het genus *Licaria*, thans in Suriname *kaneelhart** geheten, en hun hout.

Het kernhout is in verse toestand oranje-geel.

1771 (Nepveu 365).

Zie ook: *geelhart**. ➤ /N-N/wp/2/-.

geelvogel (-en), gele troepiaal, een soort vogel (*Icterus nigrogularis*), heden in Surinaams-Nederlands genoemd *banafowroe* (< Sranantongo), of *fransmankanarie*.

1835 (Lammens 175). ➤ /N-N/d/4/-.

geëmancipeerde (-n), bij gelegenheid van de *emancipatie** vrij geworden persoon.

1869 (zie Van Kempen 2003:374). ➤ /N'/bs/4/-.

geil, de zwak zurige smaak van koffie afkomstig van de eertijds algemeen verbouwde en gebruikte *Coffea arabica*. Vergelijk de betekenis bij dranken in WNT (4:906) "Tot wellust of wulpschheid prikkelend ...", met citaat uit 17^e eeuw. Er is daarmee niet meer dan een vaag verband. 1841 (Oostindie 1989:221). Tijdens de Tweede Wereldoorlog (Walle 1975:25).

➤ /N'/bc/?/-.

gek, roodvoetropspelikaan (Grzimek 7:204; *Sula sula*).

< Europees-Nederlands *gek*, een verouderde volksnaam voor de 'Jan van Gent', een verwante vogel op welke de onderhavige enigszins lijkt. Zie verder Van Donselaar (1995:86)

1765 (Fermin 78). 1770 (Hartsinck 114).

➤ /N'/d/2/-.

gekuert: zie *cureren**.

gemaksstelletje, stilletje, kakstoel.

Europees-Nederlands *gemak* betekende een voorziening waarin men zich ontlasten kan.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). ➤ /N-N/bc/2/-.

gemanumitteerde (de, -n), persoon aan wie *manumissie** (vrijlating uit slavernij) verleend is, evenwel met beperkte burgerrechten.

1733 (Schiltkamp & De Smidt 411). - 1866

(Van Schaick 70).

Zie ook: *vrije neger**, *emancipatie**, *manumitteren**. ➤ /Lat./bc/2-4/-.

getij: zie *tij**.

geveleinde (het), topgevel, ook attributief.
< Engels *gable-end* (OED).

1771 (Nepveu 97) - 1790 (Hoogbergen 1984:74). 1815 (Schiltkamp & De Smidt 1341, *gevelend huis*). - 1835 (Teenstra 2:122, *geveleinde huis*). ➤ /E/bc/2-4/-.

gideonsappel (de), een klein type pompoen, de vrucht van *Citrus grandis*.
Zie *appel** (2). Herkomst niet achterhaald.
Richteren 6:11, waar Gideon ter sprake komt, geeft geen aanknopingspunt.
1740 (Anonymus 16). - 1872 (Anonymus 67). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 205). ➤ /X-N'/cp/2-5/-.

gindjamaka: zie *djiendjamaka**

gingambo: zie *kinkanbau**.

gladvisch, schubloze vis (alle soorten).

Het staat tegenover *schubvis*, een woord niet eerder gevonden dan bij H.N.

Dahlberg (1961:62).

1831 (Teenstra 2:388). →.

Zie ook: *katvis**, *negervisch**. ➤ /N-N/d/4-6/-.

go(a)jave: zie *guajave**.

gobbegobbe, kruidachtige plant (*Vouadzeia subterranea*), oorspronkelijk uit Afrika, en de eetbare zaden van deze, thans in Suri-naams-Nederlands geheten *bosnegerpinda*.
< Sranantongo *gobogobo* (Schumann 1783:51) < Afrikaans *gubagubs* 'pinda's' (Cassidy & Le Page 1980:213). Er is overeenkomst met pinda's in de groeiwijze en de smaak.

1771 (Nepveu 382). 1835 (Teenstra 2:286, *gobbo gobbo*). 1872 (Anonymus 67, *gobogobo pesie*, Sranantongo). ➤ /S/cp/2-4/-.

godde (-s), *calabas** (I, 2).

< Sranantongo *godo* (Focke 1855:38) < Engels *gourd*, Smith 1987:427.

1792 (Hoogbergen 1984:152, *goode*). -

1835 (Teenstra 2:257; *goddo*). 1855 (Focke 112, *godo*). ➤ /S/cp/3-4/-.

goebaij, een boomsoort (*Jacaranda copaia*).
< Sranantongo *go(e)bai* (Focke 1855:38) < Karaïbisch *kopaja* (Ostendorf 1962:168), *kupaja* (Courtz 304).

1835 (Teenstra 1:361). 1855 (Van Sypesteyn 184). → (*goebaja* < Sranantongo).

Zie ook: *basterdgoebaij**, *jashout**. ➤ /(K)S/wp/4-6/-.

goejave(-): zie *guajave(-)**.

gomboom, **gumboom**, naam voor enige boomsoorten die gom leveren, heden in het bijzonder *Sapium*-soorten.

WNT en Van Dale geven het woord later voor enige met name genoemde soorten uit de Oude Wereld en Australië.

Plukenet 1692, 1696 (Brinkman 1980, bijlage I, *gum(me-boom)*). - 1883 (Westeroën van Meeteren 47, *gomboom*).

Oudste vindplaats Brazilië (S. de Vries 1682, 1:314) en zeer waarschijnlijk afkomstig van daar; ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:77). ➤ /Braz./wp/1-5/B./W./.

gomma (de), tapioca in de vorm van zuivere *cassave** (2).

< Braziliaans-Portugees *gôma* of < Sranantongo *gomma* (Schumann 1783:51).

1835 (Teenstra 2:262). - 1871 (De Suri-naamsche Courant nr. 39). →.

➤ /Braz.?S?/bc+sc/4-6/-.

gongote (de), 1. gedroogde repen van *banaan**; 2. van 1 gemaakt bananenmeel; 3. van 2 gemaakte pap. In al deze gevallen bestemd als slavenkost.

< Sranantongo *gongote* (Schumann 1783:51; betekenis 1) < Afrikaans (Cassidy & Le Page 1980:264).

1: 1855 (Focke 39). ➤ /S/sc/4/-.

2: 1828 (Kuhn 7). - 1910 (Sack 15). →.

➤ /S/sc/4-5/-.

3: 1835 (Teenstra 2:188). →.

Opmerking: Het is niet duidelijk of

Stedman (1796:376) met *gangotay* (Engelse spelling) 2 of 3 bedoelt. ➤ /S/sc/4-6/-.

goot: zie *likagoot**.

goudbeursjes, als *duaatbeursjes**: zie aldaar < Europees-Nederlands *goudbeurs*: een beurs met goudstukken. Met deze worden de vruchten van de plant vergeleken: bolvormig en gevuld met vele gevleugelde zaden.

1823 (Anonymus 61). ➤ /N'/wp/3/-.

goudvink, goudtanager, sabeltangare, een soort vogel (*Tangara cayana*).

De naam kan ontleend zijn aan de goudgele glans op de romp. Overigens lijkt de vogel veel meer op de Engelse *goldfinch*, dat is de Europees-Nederlandse *putter* (*Carduelis carduelis*), dan op de Europees-Nederlandse *goudvink* (*Pyrrhula pyrrhula*).

1835 (Teenstra 2:428). 1900 (Penard 6). →.

➤ /X/d/4-6/.

gouvernement (het), als *gouvernements-huis**.

< Europees-Nederlands *gouvernement*, (onder meer) gebouw van provinciaal bestuur of ambtswoning van provinciale gouverneur.

1740 (Anonymus 29). - 1835 Friderici 43).

→ 1899 (J. Spalburg 19).

Ook in Westelijk Guyana, 1779 (Bosman 1994:43), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /N'W?/bs/2-5/W./.

gouvernementshuis, ambtswoning met werk- en ontvangstvertrekken van de *gouverneur**.

1683-1688 (Gids 1955:22). - 1810

(Schiltkamp & De Smidt 1287). →.

➤ /(N'W?)-N/bs/1-6/-.

gouverneur. Een algemeen Nederlands woord voor de vertegenwoordiger van het oppergezag. In Suriname in gebruik sedert 1845. Daarvoor waren andere betitelingen van deze functie *luitenant-gouverneur*, *soeverein*, *gouverneur-generaal*. Zie de Encyclopaedie van Nederlandsch West-

Indië 32.

granman, 1. hoofd van een *boschneger-stam**; 2. *gouverneur** van Suriname.

< Sranantongo *granman* (Schumann 1783:53, in betekenis 2). Sranantongo *gran*, 'voornaam', Sranantongo *man*, 'man').

1: 1769 (De Beet 87). 1839-51 (Van der Aa 1993:35). → (de o van 'oorlog' in de code hieronder heeft slechts geldigheid voor de periode van de daadwerkelijke oorlogsvoering).

Zie ook: *grootopperhoofd**, *landvoogd**.

➤ /S/o/2-6/-.

2: 1752 (Inventaris Archief Raad van Politie 803, fol. 44). 1866 (Van Schaick 22). - 1926 (J.C. Kruisland in Doelwijt 1974:97)

➤ /S/bs/2-5/-.

grasdwergje (-s), als *grasparkietje**.

1835 (Teenstra 2:425). ➤ /N-N'/d/4/-.

grasluis, zeer kleine, rode larf van enige soorten bosmijt (*Trombicularia*-soorten). Zit onder meer op grassen, stapt over op mens of dier en boort zich daar in de huid. 1783 (Schumann 133). - 1855 (Focke 74). →.

Opmerking: Schumann (p. 133) geeft als Duitse naam *Grasläuse* (meervoud), wat een letterlijke vertaling lijkt te zijn van de Surinaams-Nederlandse naam.

Zie ook: *patatte(s)luis**. ➤ /N-N'/d/4-6/-.

grasneger, negerslaaf (*neger**) als palfrenier met ook als taak het verzamelen van gras als voer voor de paarden van zijn meester. 1845-1849 (Boekhoudt 1874:31). ➤ /N-Am/bc/4/-.

grasparkietje, de zeer kleine Zuid-Amerikaanse dwergpapegaai (*Forpus passerinus*), groen van kleur en levend van graszaden; heden in Surinaams-Nederlands *okroprakiki* (< Sranantongo).

1740 (Anonymus 1740).

Zie ook: *grasdwergje**.

Opmerking: In Nederland de naam voor zekere kleine parkiet, in 1840 als kooivogel

uit Australië ingevoerd. ➤ /N-N/d/2/-.

grassnip, watersnip (*Gallinago gallinago paraguaiæ*).

Het is een *snip** die vaak in grasland zit. Europees-Nederlands *grassnip* is een niet-standaardnaam voor deze en nog een andere soort.

1763 (Pistorius 69). - 1796 (Stedman 199; *grass-snipe*, Engelse vorm). →. ➤ /N'/d/2-6/-.

grauwe munnik of **grauwe monnik**,

grauwmunnik (**de**, **-ken**), naam voor twee grote zaagbaarzen (zeevissen), namelijk een hamletvis (*Hypoplectrus chlorurus*) en de reuzentandbaars (*Epinephelus itajara*), Grzimek 5:84; heden *granmorgo*(e) (< Sranantongo).

Genoemd naar de *grauwmunnikken* of *grauwmonnikken*, de Kapucijners, die een grauwe (grijze) pij dragen. De verwijzing naar de Franciscaners, als in Van Donselaar (1989) in navolging van het WNT, is onjuist.

grauwe munnik: 1693 (Reeps 21). - 1835 (Teenstra 2:455).

grauwmunnik: 1765 (Fermin 65). - 1855 (Focke 40).

Opmerking: Sranantongo 1855 *graumonoekoe* (Focke 40) > Sranantongo heden *gra(n)morgoe* > Surinaams-Nederlands heden idem alsook *graumurg*.

Zie ook: **Jacob Evertsen***.

Oudste vindplaats in Brazilië (Keye 1659:71, *grauwe-munnik*). ➤ /Braz./d/1-4/B./.

greystock, baksteen (ook collectivum) van gewone aarde.

< Engels *grey stock* (OED).

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 129, *graijstock*; nr. 151). ➤ /E/bc/4/-.

grienen, koffiebessen van de schil (*rode bast**) ontdoen door deze in een *koffie-breekmolen** te breken en vervolgens af te scheiden door te wannen met een

*manarie** (2).

< Sranantongo *grin*.

1771 (Nepveu 180).

Zie ook: **schrobben*** ➤ /S/pt/2/-.

griet-bak-koeken, geelrugoropendola of geelstuitbuidelspreuw (*Cacicus cela*). De vogel heeft een gevarieerd vocabularium dat zich leent voor diverse interpretaties. De naam *griet-bak-koeken* wordt benaderd door een omschrijving in Penard & Penard (1910:353): *koe-lie-kwai-ka-ko*. 1740 (Anonymus 22; 96, *Griet back koekjes*, meervoud).

Zie ook: *banannebek**, *bananenvreter**.

➤ /N"/d/2/-.

grietjebie; **grietjebier** (later en heden): zie *grietjebuur**.

grietjebuur, grote kiskadie, een soort tiran (vogel, *Pitangus sulphuratus*).

De vogel lijkt dit te roepen; het betekent 'buurvrouw Grietje'. De naam komt uit Brazilië (Marcgrave 1648:216, *Grietjen-buyr*).

1740 (Anonymus 23). - 1855 (Focke 40).

1866 (Van Schaick 44, *grietje-bier*). 1910 (Penard & Penard 243, *grietjebie*). → (*grietjebie*). ➤ /Braz./d/2-4/B./.

grijze aap (**de**), grijze kapucijnaap (*Cebus olivaceus*).

Bij Hartsinck 1770:96) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *kesikesi**. ➤ /(N+N)?W?/d/2/W./.

grittie-grittie, rasp in gebruik bij voedselbereiding.

< Sranantongo *grit griti* (Wullschlägel 1856:183).

1827 (Lammens 1999:139). ➤ /S/r/4/-.

groene kost, verse levensmiddelen.

Vóór 1863 (Bartelink 1916:10).

➤ /N+N/r/4/-.

groenhart, een boomsoort (*Tabebuia serratifolia*) en het als timmerhout zeer gewaardeerde hout van deze, in het bijzon-

der het fraaie kernhout.

Het *hart** (kernhout) is olijfgroen.

1689 (Schiltkamp & De Smidt 186). - 1855 (Focke 40). →.

Zie ook: groen *ebbenhout**.

Opmerking: Hartsinck (1770:77) en WNT bedoelen met *groenhart(sboom)* de boomsoort *Chlorocardium* (eerder *Ocotea*, nog eerder *Nectandra*) *rodiaei*, die in het Engels *greenheart* en in Suriname thans *Demerara-groenhart* heet. ➤ /N-N/wp/1-6/-.

groenhartboom, als *groenhart** (de boom).

1763 (Pistorius 52). ➤ /(N-N)-N/wp/2/-.

groenharthout, als *groenhart** (het hout).

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1838 (Hudig, 140). ➤ /(N-N)-N/wp/2-4/-.

grond I., -grond (de, -en), een stuk grond, een stuk land.

< Engels *ground* ('piece or parcel of land', 1548-1733, OED) of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1. *plantage**.

1754 (De Beet & Price 1982:77). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 7).

Zie ook: *buitengrond**, *kweekgrond**; *buiten**, *staat**.

Ook in Westelijk Guyana (Groen 1794, 5:4).

2. het beplante gedeelte van een *plantage** of een deel daarvan.

1763 (Pistorius 99). - 1866 (Van Schaick 134).

Afhankelijk van het verbouwde gewas kunnen onderscheiden worden - de verwijzingen gekozen op grond van vooral eerste jaartallen:

rietgrond 'suikerrietgrond': 1695 (Schiltkamp & De Smidt 209). - 1786 (Blom 86).

caan/keengrond: 1699 (Schiltkamp & De Smidt 236). 1735 (Bijlsma 1923:54).

suikergrond: 1866 (Van Schaick 134)

coffeegrond: 1740 (Anonymus 32), *cof-*

fiegrond 1789 (Oostindie 1989:75).

cacaogrond: 1740 (Anonymus 32).

patategrond: 1773 (De Beet 1984:155).

banannegrond: 1784 (Heneman). 1802 (Blom 79).

tayer- of teyegrond: 1783 (Roos 40). 1798 (Weygandt 138).

katoengrond: 1826 (De Surinaamsche Courant nr. 71).

Opmerking: Men verbond het verblijf aldaar met het voegwoord *in*: "in den *grond* (zijn, gaan)" (1768, Van Dyk 1980:229; 1834, Tang 2000:192; 1835, Teenstra 1:218), "de *gronden* ingaan" (Van Schaick 1866:181).

Zie ook: *rijstgrond**, *houtgrond**, *kostgrond**; *vischgrond**; *Boasiegrond**.

Samen betekenis 1 en 2: /E?W?/pt/1-4/W./.

3. (de, -en), kleine, eventueel tijdelijke akker of moestuin van of in gebruik bij particulier(en), in het algemeen slaven, *boschnegers** en indianen, met voedings- en andere gewassen voor eigen gebruik. 1679 (Anonymus in Lichtveld & Voorhoeve 58). - 1796 (Brouwn 56) →. NB: de samenstellingen: *kooren grond*: 1762 (De Beet & Price 1982:169); *pinda grond*: 1762 (De Beet & Price 1982:170); *patate grond*: 1796 (Brouwn 56); *negergrond**: 1787 (Blom 122).

Zie ook: *bokkengrond**, *negerkostgrond**.

➤ /E/r/1-6/-.

4. Zie *societeitsgrond**.

grond II.: gebied, land, zonder aanduiding over de uitgestrektheid: zie *biribirigrond**, *gebroken** gronden, *mangrogrond**.

grond III.: zie *vrijmansgrond**.

grond IV.: *grond eten* (of *vreten*), het eten van aarde (of houtskool) als symptoom van de 'ziekte' *grondeter** (2) of als methode voor zelfmoord, voorkomend bij negerslaven.

1740 (Anonymus 83). - 1845-1849

(Boekhoudt 1874:104). ➤ /N+N/z/2-4/-.

grondeter (-s), **grondvreter**, 1. aardeter in

het algemeen of in het bijzonder geofaag: lijder aan een ziekte die hem of haar tot *grond** (IV) eten aanzet; 2. geofagie, dat is de eertijds veronderstelde ziekte die tot aardeten aanzet.

1: 1786 (Blom 385).- 1835 (Teenstra 2:198).
➤ /N-N/z/3-4/-.

2: 1828 (Kuhn 36, *grondvreter*, ook houtskool).

Zie ook: *zwelziekte**. ➤ /N-N/r/4/-.

grondkorjaal, *korjaal** behorend bij een *plantage** (*grond** I, 1).

1855-1863 (Bartelink 1916:50). ➤ /(E?W?)-Am/pt/4/-.

grondschoenen, vermoedelijk zeker soort schoenen geschikt voor het werk van leidinggevend op een *plantage**, dus hetzelfde als *plantageschoenen** en *bluchers**. Zie *grond** (1).

1833 (De Surinaamsche Courant nr. 46). Vermoedelijk hetzelfde als *plantageschoenen** en *bluchers**. ➤ /(E?W?)-N/pt/4/-.

grootmeester, *grote meester* (de), hoogste in het land aanwezige gezagsdrager van een *plantage**: de eigenaar of de *administrateur**.

In Nederland is *grootmeester* de titel van een opperbestuurder van sommige corporaties of orden (WNT). Er kan ook verband zijn met Sranantongo *granmasra* (Kuhn 1828:65, *Grand Massera*).

1768 (Van Dyk 83, *groote Meester*). 1776 (De Beet 1984:225, *groot Meester*). - 1840 (Winkel I:30). ➤ /N?S?/pp/2-4/-.

grootoog (de), viroog, de naam voor enige vissoorten van het genus *Anableps*; later en tegenwoordig *koetai**.

Ze hebben grote ogen die bovenop de kop staan. Fermin (1765:81; 1769, 2:265) geeft Frans *gros-yeux*, maar aangezien dit niet voorkomt in Franse woordenboeken lijkt het waarschijnlijk, dat het een vertaling door Fermin zelf betreft. De naam

wordt in 1778 en later in het Europees-Nederlands gegeven aan een geheel andere vis (WNT).

1770 (Hartsinck 123). ➤ /N-N/d/2/-.

groot opperhoofd, formele betiteling van het hoofd van een *boschnegerstam**.

Het woord kwam in gebruik nadat deze hoofden, na het sluiten van vredesverdragen met de koloniale overheid, door laatstgenoemde als zodanig erkend werden.

1835 (Teenstra 2:169, *groot opperhoofd*). - 1857 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 155, *groot-opperhoofd*). →.

➤ /N+N/bs/4-6/-.

guajave, *gujave*, *goajave*, *gojave*, *goejave* (de), guave, een wilde en gekweekte struik of kleine boom (*Psidium guajava*) en de vrucht van deze (dan ook meervoud: -s), ook attributief.

Tropisch Amerikaans element, sub 4.

1689 (Hermann fol. 40, *guajavas*) - 1765 (Nepveu 55, *goejave*). - 1872 (Anonymus 67). → (*goejave*).

Oudste vindplaats 1625 (De Laet 443, *goyave*, de boom).

Ook in Brazilië (Carpentier 1635, in De Laet 1644:448, *guajavos*) en in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:72, *goejavis*). Zie ook: *boschgoejave**. ➤ /Am/cwp/1-6/B./W./.

- : **Fransche gojave**, zekere cultuurvorm van guave uit Frans-Guyana.

1770 (Hartsinck 55). 1771 (Nepveu 359). ➤ /N+Am/cp/2/-.

guajaveboom, als *guajave** (de boom).

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck bak 3 nr. 2, *roode goejave boomtien*). - 1771 (C. Dahlberg nr. 40). ➤ /Am-N/wp+cp/1-2/-.

- : **goejave garde**, garde (roede) van twijgen van guave, gebruikt als tuchtigingsinstrument.

1765 (Nepveu 83). 1770 (Hartsinck 916). Zie ook: *tamarindegarde**. ➤ /Am-N/bc/2/-.

guds (-en), goot waardoor het suikerriet-sap van de molen naar de sapbak (*sisser**) stroomt.

Vergelijk Europees-Nederlands werkwoord *gutsen* (stromen) en *guts* (goot-vormige beitel en boor); vergelijk Engels *gutter* (goot).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:95). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 134).

Zie ook: *likagoot**. ➤ /X/pt/2-4/-.

guide (-s), lid van het Corps (later de Compagnie) Koloniale Guides (zie beneden). < Europees-Nederlands; *guides* (< Frans *guide*, 'gids') vormden legereenheden met bij een veldslag een 'geleidende' functie. 1833 (Teenstra 1842:169). - 1855 (Focke 109). Bij Van der Aa (1839-1851; 1993:159) *negerguide*. ➤ /N'/o/4/-.

- : **Compagnie Koloniale Guides**, voortzetting van het *Corps Koloniale Guides** van 1834 tot de opheffing in 1862.

Zie ook: *Korps Zwarte Jagers**, *Redi Moesoe**. ➤ /N+(N+N')/o/4/-.

- : **Corps Koloniale Guides**, voortzetting van het *Korps Zwarte Jagers** van 1818 tot 1834.

Zie ook: *Compagnie Koloniale Guides**, *Redi Moesoe**. ➤ /N+(N+N')/o/3-4/-.

gulden: in Suriname een munt met in de loop van de onderzochte periode - dat wil in dit geval zeggen van 1684 tot 1854 - een eigen, maar variabele waarde. Dezelfde omschrijving kan ook gelden voor een aantal andere munten met namen (soms ook voorafgegaan door 'halve') als die van munten in het Nederlands van Europa, maar daar terzelfder tijd met een andere waarde dan in Suriname. Dat zijn onder meer de volgende, voorzien van citeerbare jaartallen die merendeels aangetroffen kunnen worden in Schildkamp & De Smidt (1973): *cent* (1816, 1855), *daalder* (1684, 1695), *dubbelte* (1767), *dukaat* (1688, 1767), *dukaton*

(1684, 1695), *johannes* (1799), *kroon* (1684), *kroondaalder* (1766), *pistool* (1695), *quart* (1695, 1696), *rijksdaalder* (1684, 1695, 1854) en *schelling* (1684, 1767, 1799, 1855). Ze worden in dit boek verder niet apart behandeld. Dat is wel het geval met *Spaanse daalder**, *Spaanse schelling**, *Deense schelling**, *duit** en *stuiver**, alsmede *drietje**, *koperen penning** en *papegaaiepenning**. Zie ook *suikergeld** en *kaarten-geld**.

Aan dit alles kwam een (voorlopig) einde met de muntregeling van 1854, waarbij het muntwezen van Suriname gelijkgesteld werd aan dat van Nederland. Zie ook *oud Surinaams geld**. Zie Schildkamp & De Smidt (1973), Encyclopedie van Suriname (1917:484-489) en De Jong (1980).

guldenskaartje (-s), *kaart** (II) ter waarde van één *gulden**.

1768 (Schildkamp & De Smidt 1315). Zodanige *kaarten** zijn van 1761 tot 1827 in gebruik geweest (Encyclopedie van Suriname 211 ➤ /N'-N'/bs/3-4/-).

gulzig, gezegd van een bodem die te vruchtbaar is voor het gewas dat men erop wil telen.

In Europees-Nederlands gezegd van weelderig opschietende gewassen (WNT).

1771 (Nepveu 44). - 1783 (Roos 41).

➤ /N'/pt/2-3/-.

gumboom: zie *gomboom**.

h

haagmarmeldoos, een soort heester

(*Rosenbergiodendron formosum*)

Zie *marmeldoos** (3); wordt als haag (heg) aangeplant.

1855 (Focke 124).

Zie ook: kleine *marmelade**. ➤ /N-X/

cwp/4/-.

haas (**de, hazen**), paca, een soort knaagdier (*Agouti paca*).

Afgezien van de snuit, het gebit en de eetbaarheid, heeft het dier uiterlijk weinig gemeen met de Europees-Nederlandse *haas* (*Lepus europaeus*).

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1693 (Reeps 21). - 1872 (Anonymus 66).

→.

Oudste vindplaats in Oostelijk Guyana (Zeeuw 1627, in Lichtveld & Voorhoeve 1980:17). Ook in Brazilië (Keye 1659) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:21).
Opmerking 1: De aanhaling uit 1627 in Van Donselaar (1989) is niet uit Suriname.
Opmerking 2: In Suriname soms *Surinaamsche haas*, onder meer bij Focke (1855:44).

Zie ook: *bei**. ➤ /Am/d/1-6/B./O./W./.

haaymaar: zie *beimaar**.

halfmerk, merk* (1, dagtaak van een slaaf of slavin) half zo groot als de normale.

Ca. 1805 (Van Stipriaan 1993:320, in dit geval van een zwangere slavin). - 1855-1863 (Bartelink 1916:15). ➤ /N-E/pt/3-4/-.

halfmerker (-s), plantageslaaf (-slavin) gehouden aan het verrichten van *halfmerk**. 1840 (Winkels I:22).

Zie ook: *heelmerker**. ➤ /N-(E-N)/pp/4/-.

hand (-en), 1. tak van boom of struik; 2. kam, tros (*bacoven** of *bananen**).

1. Vermoedelijk < Sranantongo *anu* (Wullschlägel 1856:19, *hanoe*), dat 'arm', 'hand' en 'tak' betekent.

1740 (Anonymus 35, van cacao). - 1835 (Teenstra 1:281, van katoen). ➤ /S?/r/2-4/-.

2. < Engels *hand*.

1855 (Focke 7). →. ➤ /E/cp/4-6/-.

hangmat: zie *binden**.

hangstok, kapstok.

1798 (Weygandt 25). ➤ /N-N/bc/3/-.

Hans Ipsen bolletrie, zekere boomsoort en het hout van deze gebruikt in de bouw.

Genoemd naar een persoon (Teenstra 1835, 1:356).

1835 (Teenstra, zie boven, ook "Hans Hieps bolletrie"). 1883 (Westeroënen van Meeteren 12). ➤ /X/wp/4-5/-.

harderman (-s), vertegenwoordiger van de pantsermeervallen (vissen, familie *Callichthyidae*).

De naam kan betrekking hebben op het pantser of (ook) geïnspireerd zijn door de Europees-Nederlandse namen van de andere vissen *harder* en *harnasman*. Zie ook het gestelde over *-man* onder *blaasman**. 1740 (Anonymus 24).

Zie ook: *kwikwie**, *soke**. ➤ /X/d/2/-.

haring: Het is niet duidelijk welke vis door Kappler (1854; 1983:47) bedoeld wordt. Tegenwoordig wordt in Suriname onder deze naam Europees-Nederlands *draadharing*, een zeevis (*Ophistoma oglinum*), aangevoerd. De Europees-Nederlandse *haring* (*Clupea harengus*) wordt geconserveerd ingevoerd. Bij Teenstra (1835, 2:450) is het *sardien**. ➤ /N'/d/4/-.

hart, kan in Europees-Nederlands 'kernhout' betekenen (zie WNT), maar komt in Europa niet voor in een samenstelling die de naam is van een boomsoort of diens kernhout. Dat deed en doet het in Suriname wel: zie *bruinhart**, *geelhart**, *groenhart**, *kaneelhart**, *purperhart** en, (mede) naar analogie, *ijzerhard**, *ijzerhart** en *bijlhart**.

hartenbeesttigger: zie *rode tijger**.

hassie-maca, niet nader geïdentificeerde, stekelige soort palm.

Zie *maca** (2). Sranantongo *hassie* (*asi*), 'paard'.

1771 (Nepveu 356). ➤ /S/wp/2/-.

heelmerker (-s), plantageslaaf (-slavin) gehouden aan het verrichten van de normale dagtaak (*merk**, 1).

1840 (Winkels I:22).

Zie ook: *halfmerker**. ➤ /N-(E-N)/pp/4/-.

hei, als *baas**.

< Sranantongo *hei* (Schumann 1783:64) < Engels *bare*, Smith 1987:295.

1835 (Teenstra 2:413). →. > /S/d/4-6/-.

heimaar, haaymaar, haymar (de), een grote roofvis, nauw verwant aan de *patakker** (*Hoplias aimara*); heet tegenwoordig *anjoemara* (< Sranantongo).

< Karaïbisch *aimala* (Kloos 1975:103),

Arowaks *aiimora* (Focke 1855:4).

1718 (Herlein 199, *haaymaar*). 1749 (De

Beet & Price 1982:52, *heymare*, mv.). -

1771 (Nepveu 350, *haijmar*) - 1798

(Weygandt 40, *heymaar*). - 1858 (Copijn 15).

Opmerking: In de vertaling van Kappler (1854:41; 1883:264) staat *haimura*. Vergelijk, mogelijk uit Westelijk Guyana, bij Hartsinck (1770:122) *haimorre*.

Zie ook: *cabeljau**, *njoemara**. > /Ind./d/1-4/W./.

helper, helpster, lekenhulp van de Evangelische Broedergemeente ten behoeve van zending, prediking of onderwijs.

< Duits *Helfer(in)*. De Surinaams-Nederlandse woorden ontstonden toen de Broedergemeente in Suriname nog door Duitstaligen gedomineerd werd.

1753 (Encyclopedie van Suriname 184). -

1857 (Klinkers 1997:47). →.

Zie ook: *nationaalhelper**, *schoolhelper**, *dienaarbroeder**, *dienaarzuster**. > /Dui./bc/2-6/-.

hemd, vermoedelijk bovenkledingstuk gedragen zonder iets eronder, met het karakter van wat heden in Europees-Nederlands *overhemd* genoemd wordt.

< Europees-Nederlands *hemd*

1853 (Surinaamsch Weekblad nr.10). →.

> /N'/bc/4-6/-.

hemphaan: zie *kemphaantje**.

hiddingh, bovenkant ('deksel') of bodem van een suikervat.

< Engels *heading* (OED 7:46, betekenis 7).

1670 (Schiltkamp & De Smidt 56, 57).

Zie ook: *hoofd**. > /E/pt/1/-.

Hindostaans (bn.) komt van voor 1876 in de geraadpleegde bronnen één keer voor (1874; Klinkers 1997:139), echter niet als bijvoeglijk naamwoord bij Hindostan of Surinaams-Nederlands Hindostaan, maar ten onrechte in de betekenis van 'Hindoeïstisch', 'Hindoe-' ('...mohammedaanse en Hindostaanse feestdagen'). De voorouders van de Surinaams-Nederlandse Hindostanen in de tegenwoordige Surinaams-Nederlandse en ook Europees-Nederlandse betekenis zijn nog lang *Brits-Indiërs* en *koelies** genoemd.

hoe, waarom?

1855 (Focke 26, 27). →. > /N'/r/4-6/-.

hoep, verkorting van *hoepboom** en *hoep-hout**.

1771 (Nepveu 379). →. > /N'/wp/2-6/-.

hoepel, kort voor hoepel van een suikervat, een *suikerhoepel**.

1853 (De Surinaamsche Courant nr. 30).

> /N'/pt/4/-.

hoepelboom, hoepboom, een boomsoort (*Copaifera guianensis*).

Er werden van het hout hoepen (*hoepels**) voor suikervaten gemaakt.

1763 (Pistorius 23, *hoepboom*). - 1835

(Teenstra 1:363, *hoepelboom*). - 1910 (Sack 25).

Zie ook: *hoep**, *hoepelhout**, *hoepelolie** (2), *suikerhoepel**. > /N'-N/wp/2-5/-.

hoepelhout, hoephout, als *hoepboom**.

In Europees-Nederlands is *hoephout* hout waarvan hoepels gemaakt worden, onverschillig van welke boomsoort (WNT) en voor welke functie.

1771 (Nepveu 379). 1855 (Van Sypesteyn 174). →.

Zie ook: *hoep**, *hoepboom**, *hoepelolie** (2). > /N'/wp/2-6/-.

hoepelolie, hoepolie, 1. copaïvabalsem, de olie gewonnen uit de *hoep(boom)**; 2. als *hoepboom**; 3. hout van de *hoepboom**.

Betekenis 2 en 3 lijken een verkorting van de niet aangetroffen woorden *hoepolieboom* en *hoepoliehout*.

1: 1763 (Pistorius 23). 1775 (Sneebeling 1973:20). →. ➤ /N³-N/bc/2-6/-.

2 en 3: 1787 (Blom 303, 2). 1802 (Blom 83, 2; 178, 3). ➤ /X/wp/3/-.

hof: 1. het **Rode Hof**, en 2. het **Zwarte Hof**, de bijnamen van twee rechtscolleges.

“Deze raden of hoven werden aangeduid als de Raad van Politie en Criminele Justitie [1689-1816] en de Raad van Civile Justitie [ca. 1680-1828], respectievelijk ook wel genoemd het Rode Hof en het Zwarte Hof in verband met de kleur van hun toga's” (Encyclopedie van Suriname 60).

1: /N+N/bs/1-3/-.

2: /N+N/bs/1-4/-.

Opmerking: De straat in Paramaribo waar 2 gevestigd was, heette in 1779 *Swartenhoevebrugstraat* (Schiltkamp & De Smidt 957), heden *Zwartenhovenbrugstraat*.

Zie ook: *court**.

Hollandsch, toegevoegd achter een bedrag in geld, beduidt, dat het Hollands geld betreft, ter onderscheiding van *Surinaams**. Zonder deze toevoeging was verwarring mogelijk, doordat de namen van munten en munteenheden dezelfde waren, maar de koers niet 1:1.

1718 (Herlein 129). - 1775 (Sneebeling 1973:10) →.

In Brazilië met betrekking tot andere zaken (Keye 1659:99, “22 Kannen Hollants”).

Zie ook: *Nederlandsch**.

/N³/bc/1-6/-.

hond: **vliegende hond**, vampier (*Desmodus rotundus*).

< Engels *flying dog* (Stedman 1790:428; OED). Europees-Nederlands *vliegende hond* was toentertijd al de naam voor de *kalong* en enige andere Aziatische, plantenetende vleermuizen van het genus

Pteropus. De vampier heeft met een hond weinig meer gemeen dan het uiterlijk van de bek. Kan ook afkomstig zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden).

Bij Hartsinck (1770:98) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *vliegende kat**. ➤ /E?N³?W?/d/2/W/.

- : **wilde hond**, krabbenetende wasbeer (*Procyon cancrivorus*).

Het dier heeft qua verwantschap en qua uiterlijk slechts weinig van een Europees-Nederlandse *hond*.

1854 (Van Sypesteijn 60). 1855 (Focke 64).

Zie ook: *crabbedago**, *krabbenhond**, *vos**. ➤ /N+N³/d/4/-.

honingvogel, kolibrie (familie *Trochilidae*).

Voedt zich met nectar uit bloemen. Vermoedelijk kwam de naam al in gebruik toen men deze vogeltjes eerder waarnam op de West-Indische eilanden (zie Seba 1734, 1:108). In de Oude Wereld was het nog eerder de naam voor een andere groep van honingzuigende vogeltjes (zie WNT, zie Grzimek 9:378 en volgende).

1768-1780 (Quandt 1807:216).

Zie ook: *lonkertje**. ➤ /X/d/2/-.

hoofd, bovenkant ('deksel') van een suikervat. < Engels *heading*; zie *biddingh**.

1835 (Teenstra 1:241). ➤ /E/pt/4/-.

hoofdbastiaan, (vermoedelijk) hoogstaan-gestelde onder de *bastiaans** (1) van één *plantage**.

1855-1863 (Bartelink 1916:16). ➤ /N-S/pp/4-5/-.

hoofdloostrens (-trenzen), op een *plantage** de watergang die het overtollige water uit de *loostrenzen** opneemt en via een *loossluis** afvoert naar de rivier.

1786 (Blom 352). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 569). ➤ /N-N-(E?W?)/pt/3-5/-.

hoofdschool, particuliere school voor uitgebreid basisonderwijs.

Voor 'hoofd' is geen verklaring gevonden. 1816 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 519). - 1861 (Wolbers 774). Zie ook: *stadsschool**. ➤ /X-N/bc/3-?/-.

hoofdtrens, op een suikerplantage een watergang die een aantal kleine *trenzen** verbindt met een *loostrens**, of elders of anderszins in de waterhuishouding een middenpositie inneemt; de gegevens zijn niet eenduidig.

1739 (Oud Notarieel Archief Suriname 171:19). - 1867 (Oostindie 1989:22). Zie ook: *poldertrens**, *trekker**. ➤ /N-(E?W?)/pt/2-4/-.

hoofdvaartrens, de centraal gelegen en belangrijkste *vaartrens** op een suikerplantage.

1867 (Oostindie 1989:22). ➤ /N-N-(E?W?)/pt/4/-.

hoofdvoorstander, hoofd van de Evangelische Broedergemeente in Suriname.

Europees-Nederlands *voorstander* betekent 'leider' (in het algemeen); mogelijk ook vertaling uit Duits (*Vorsteher*), gezien de indertijd overheersende rol van Duits-taligen bij de Broedergemeente in Suriname.

1792-1893 (Van Raalte 1986:46, 49). ➤ /N-(N?D?)/bc/3-5/-.

hoog: **hoog land** (het, hoge landen), **hoogland**, (stuk) land dat van nature nooit of nooit lang onder water staat.

< Europees-Nederlands *hoogland*, dat is heuvel- en bergland.

Als bijvoeglijk naamwoord *hoog* + zelfstandig naamwoord *land*: 1773 (De Beet 1984:155). - 1835 (Teenstra 1:361).

Aaneengescreven eerder, maar aanvankelijk alleen attributief (zie *hoogland biribiri**); later ook als eerste deel van een samenstelling. ➔.

Het bijvoeglijk naamwoord *hooglandsch*: 1835 (Teenstra 1:155).

Alle woorden en combinaties samen:

/N'/m/2-6/-.

Hoogduits, Asjkenazisch (met betrekking tot joden en hun religie).

In Nederland met betrekking tot de taal Standaardduits. NB: WNT: Hoogduitser is iemand uit (Hoog-)Duitsland (citaat 1642, 1657).

1735 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 387). - 1854 (Van Sypesteyn 84). ➔. ➤ /N'/bc/2-6/-.

hoogland: zie *hoog**.

horsepesie, een ingevoerde, gecultiveerde plant (*Canavalia ensiformis*) en zijn peulen, heden in Surinaams-Nederlands genoemd *paardenboon*.

In het Engels van het Caribisch gebied sedert 1696 *horse-bean* (Allsopp 297, CL 230). Zie *pees** (II).

1835 (Teenstra 2:269). ➤ /E-S/cp/4/-.

hospitaal, ziekenhuis.

< Engels *hospital*.

1828 (Kuhn 42) - 1866 (Van Schaick 80). ➔. Opmerking: In Europees-Nederlands eerder ziekenhuis voor minvermogenenden, later voor militairen. ➤ /E/bc/4-6/-.

hout: als het tweede lid is van de naam van een boomsoort, kan het eerste lid een aanduiding zijn voor:

a. een eigenschap van de boom of van zijn hout (*baboenhout**, *bijlhout**, *geelhout**, *letterhout**, *mierenhout**, *purperhout**, *satijnhout**, *slangenhout**, *spijkerhout**, *spikkelhout**).

b. een toepassing van het hout (*apoetoehout**, *hoepelhout**, *parelhout**, *suikerhout**).

c. niet a of b: *ebbenhout**, *konthout**, *kraphout**.

houtbamba, vermoedelijk als *boombamba**.

1732 (Inventaris Archief Raad van Politie 787 fol. 31). ➤ /N-X/wp/2/-.

houtgrond (de, -en), als begrensd omschreven bosgebied waar men marktwaardige houtsoorten kapt en bewerkt, hetzij als

zelfstandig bedrijf (*houtplantage**), hetzij behorend bij een (gewone) *plantage**.

Zie *grond** (I, 2). Europees-Nederlands *houtgrond* is 'bosgrond'.

1762 (De Beet & Price 1982:113). - 1872 (Hoogbergen 1978:50). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 369).

➤ /N-(E?W?)/pt/2-5/-.

houtluis (**de**, **-luizen**), termiet, witte mier (orde *Isoptera*).

Ze leven in en voeden zich met dood hout. Vergelijk Engels *wood-louse*, sedert 1666 (OED). In Europees-Nederlands een ander insect dat in hout leeft.

1718 (Herlein 179). - 1855 (Focke 74). →.

Zie ook: *nieuwjaarsvlieg**.

➤ /N?E?d/1-6/-.

houtplantagie (**-giën**), als begrensde omschreven natuurlijk bosgebied waar een zelfstandig bedrijf marktwaardige houtsoorten kapt en bewerkt.

Het is niet een 'plantage' in eigenlijke zin, want er wordt niet geplant.

1757 (Van den Bouwhuizen e.a. 1988:9). - 1865 (Winkels III:41). ➤ /N-N'/pt/2-4/-.

houwer (**de**, **-s**), lang kapmes, machete. < Europees-Nederlands *houwer* in de betekenis van sabel (WNT).

1717 (Schiltkamp & De Smidt 313). - 1857 (Hoogbergen 1978:73). →.

Opmerking 1: Onderscheiden worden, behalve *dulhouwer**, *geelhechte houwer* (De Surinaamsche Courant 1824 nr. 27 - 1871, nr. 129) en *withechte houwer* (Surinaamsch Weekblad nr. 24). Het is niet duidelijk of dit verschil in kleur van de *hechten*, 'heften', met andere verschillen samengaan.

Opmerking 2: Bijlsma (1923:57) vermeldt van 1735 een *houwertje*. ➤ /N'/pt/1-6/-.

huis. Het is opvallend, dat in het merendeel van de samenstellingen met *huis* als tweede lid de hele samenstelling van oorsprong Engels is of zou kunnen zijn. Dit is het geval bij *dramhuis**, (*dram*)*stijlhuis**,

*dreshuis**, *jaashuis**, *kookhuis**, *koornhuis**, *negerhuis**, *stijlhuis**, *stoorbuis**, *suikerhuis**, *suikerwerkhuis**, *trashuis** en *vogelhuis**, maar niet bij *breekhuis**, *creolenhuis**, *gouvernementshuis**, *kaaihuis**, *meshuis** en *pleisterhuis**, *pienenhuisje**, *schuimbuis** en *ziekenhuis**.

huishoudster (**-s**), eufemisme voor zwarte of gemengdbloedige slavin of vrije vrouw, als concubine, eventueel tevens huishoudster, van een blanke man.

< Europees-Nederlands *huishoudster*, een vrouw die in loondienst een huishouden bestuurt.

Zie ook: *maatje**, *op zijn Surinaamsch leven**.

1819 (Lammens 161) - 1874 (Klinkers 1997:177). 1881 (Kappler 1883:29).

Opmerking: Ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië (WNT). ➤ /N'/bc/3-5/-.

huismeid, negerslavin (*meid**) als huisbediende.

Ook in Nederland eertijds gebruikelijk voor vrouwelijke huisbediende.

1739 (Beeldsnijder 1994:309). - 1863 (Ehrhardt 2000:212).

Zie ook: *huisneger**. ➤ /N-N'/bc/2-4/-.

huismier, faraomier, een zeer klein, rood miertje dat veel in huizen voorkomt (*Monomorium pharaonis*)

1835 (Teenstra 2:477). 1855 (Focke 81, ook voor andere kleine soorten).

Zie ook: *suikermier**. ➤ /N-N'/d/4/-.

huismusje, huiswinterkoninkje (*Troglodytes aedon albicans*); heden in Surinam en Surinaams-Nederlands *gadofowroe**, zie verder aldaar voor andere namen.

Het leeft en nestelt graag nabij, op of in een huis, net als de *huismus* (*Passer domesticus*) in Nederland.

1740 (Anonymus 23). ➤ /N'/d/2/-.

huisneger, negerslaaf (*neger**) als huisknecht. 1866 (Van Schaick 183).

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana: 1763 Hartsinck 1770:382), mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *jongen**, (*voete*)*booi**, *buis-meid**. ➤ / (N-Am)?W?/bc/4/W./.

huisvogeltje, als *buismusje**.

1771 (Nepveu 336). ➤ /N-N/d/2/-.

huwelijk: Surinaamsch huwelijk, concubinaat van blanke man met zwarte of gemengdbloedige *buisboudster**.

1874 (Klinkers 1997:177). → (concubinaat in het algemeen). ➤ /N+N/r/4/-.

i

igname (-s), jam, een uit Afrika ingevoerde en gekweekte klimplant (*Dioscorea alata*) en de eetbare knollen van deze.

Zie *jammes**. Het lijkt waarschijnlijk, dat ook de volgende vormen van de naam hier thuishoren: *ayaemes*, *ayames*, *ayamens*, alle meervoud (1669, Schiltkamp & De Smidt 55). Tropisch Amerikaans element, sub 1. 1763 (Pistorius 39). - 1770 (Hartsinck 60). Oudste vindplaats in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:36, *inhames*, meervoud). ➤ /Am/cp/2/O./.

igne-pipe, enige boomsoorten van het genus *Couratari* en hun hout.

< Sranantongo *ingipipa* (Focke 1855:45), 'indianenpijp'. Twee mogelijke verklaringen: 1) Indianen vervaardigen een zeer lange en dikke sigaret door een stuk bast van zo'n boom daartoe te bewerken en op te rollen, als beschreven door Ostenorff (1962:107). 2) Teenstra (1835, 1:363): "Hiengé-pipa draagt (...) eene vrucht als eene Goudsche pijpenkop, zijnde witachtig graauw van kleur, echter tot niets nut." 1740 (Anonymus 15). - 1858 (Van Sypesteyn 139, als Sranantongo, *ingi-pipa*).

→ (*ingipipa*, als Sranantongo). ➤ /S/wp/2-6/-.

ijzerhard, ijzerhart, een boomsoort (*Bocoa prouacensis*) en het zeer harde hout van deze.

Europees-Nederlands *ijzerhard* (bn.) betekent 'zo hard als ijzer'. Voor de latere schrijfwijze met -t (vanaf Teenstra 1835 1:402 of eerder): zie *bart**.

1740 (Anonymus 15). 1855 (Van Sypesteyn 184). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 571, met verkeerde wetenschappelijke naam). → (*ijzerhart*).

Zie ook: *basterdijzerhart**. ➤ /X/wp/2-6/-.

ijzerhartboom, als *ijzerhart** (de boom).

1835 (Teenstra 1:402).

Opmerking: Teenstra (zie boven) onderscheidt twee niet nader geïdentificeerde 'soorten': "man en wijve of oeman ijzerhartboom". ➤ /X-N/wp/4/-.

ijzerhout, als *ijzerhard**.

Het WNT vermeldt de naam sedert 1652 voor een aantal andere tropische boomsoorten met zeer hard hout, zo ook het OED sedert 1657 voor Engels *iron-wood*, met de toevoeging 'plaatselijk soortgebonden'. 1718 (Herlein 227). - 1768-1780 (Quandt 1807:170, *Eisenholz*, verduitsing van het Surinaams-Nederlandse woord).

Oudste vindplaats voor deze soort in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:75), mogelijk afkomstig van daar. ➤ /X/wp/1-3/W./.

ijzerkruid (het), struikachtig onkruid (*Stachytarpheta jamaicensis*).

< Europees-Nederlands *ijzerkruid*, enige verwante planten in Europa.

1769 (Fermin 1:232). 1770 (Hartsinck 87). 1913 (J. Spalburg 29). →. ➤ /N'/wp/2-6/-.

ijzervarken (het), (gewoon) grijpstaartstekelvarken of boomstekelvarken (*Coendou prehensilis*).

Europees-Nederlands *ijzervarken* was een naam voor de in Nederland inheemse

egel (*Erinaceus europaeus*). Van Riebeeck gebruikte deze naam ook al voor een stekelvarken van het genus *Hystrix* in de Kaapkolonie (1652/62, WNT).

1740 (Anonymus 21, *eyzer varken*). - 1770 (Hartsinck 91, *yzervarken*).

Zie ook: *djiendjamaka**, *egel**, *stekelvarken**.

Oudste vindplaats in Brazilië (Marcgrave 1648:233). ➤ /N'/d/2/B./.

in: zie *kreek** (2), *rivier**; *grond** (1, 1).

Indiaansch: **Indiaansche calabas**, zie *boks-calabas**.

- : **Indiaansch dak**, dak van duurzaam palmbiad. De huizen en hutten van indianen hebben zo'n dak.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 39).

➤ /N+N-/ic/bc/1/-.

- : **Indiaansche jasmijnboom**: zie *jasmijnboom**.

- : **Indiaansch katoen**, inheemse katoensoort (*Gossypium peruvianum*). Wordt verbouwd in dorpen van indianen.

1771 (Nepveu 199). 1835 (Teenstra 1:268).

Zie ook: *bokkenkatoen**, *katoen** (1).

➤ /N+N/cwp/2-4/-.

- : **Indiaansche peper**: zie *peper**.

- : **Indiaansche pot**: zie *Indiaansche waterpot**.

- : **Indiaansche ruilder**: zie *Indianen-ruylder**.

- : **Indiaansche spiegels**, spiegels om aan indianen te verkopen of bij hen te ruilen. Verondersteld kan worden dat ze een bepaalde afmeting en vorm hadden.

1745 (Schiltkamp & De Smidt 528). 1761 (Schiltkamp & De Smidt 708).

➤ /N+N/r/2/-.

- : **Indiaansche waterpot (-ten)**, poreuze kruik voor het koel bewaren van drinkwater, vervaardigd door indianen; model en versiering als bij hen gebruikelijk; de tegenwoordige naam is *watrakan* (< Sranantongo).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:158) - 1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). 1839-1851 (Van der Aa 1993:16, *Indiaansche pot*). Zie ook: *waterkan**. ➤ /N+N/ic/bc/2/-.

- : **Indiaansch zwaard**: zie *zwaard**.

Indianenruylder, **Indiaansche ruylder**, ruil(d)er, handelaar die zich toelegt op ruilhandel, in dit geval met Indianen; kan een *posthouder** zijn.

1696 (Dragtenstein 56). 1771 (Nepveu 301).

Opmerking 1: Bij Hartsinck (1770:580) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Opmerking 2: In dezelfde periode ook kortweg *ruylder* genoemd. ➤ /N-N/bc/1-2/W./

Indianin (de, -nen), indiaanse vrouw.

1680 (Van der Doe e.a. 1992:18). - 1781 (McLead 1993:99).

Zie ook: *bok** (2). ➤ /N'/ic/1-3/-.

ingenie (-n), suikerfabriek op een *plantage**.

Zie *ingenio**.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 38).

Eerder in het voormalige Nederlands

Oost-Indië (1600, WNT, Aanvang p. 4091).

➤ /Port./pt/1/-.

ingenio (-s), suikermolen, suikerfabriek.

Van Lier (1977:19) stelt, met verwijzing naar de vertaling van Warren (1667) uit 1669 en naar Herlein (1718), dat "de processen van suikerbereiding en de naam van de fabriek" - op p. 18 al genoemd,

ingenio - aan het eind van de 17e en het begin van de 18e eeuw door Nederlanders met Portugese namen werden aangeduid.

Voor Suriname is dit niet juist. Op Barbados noemden de Engelsen de fabriek inderdaad *ingenio* (Ligon 1657;1673:55), maar Warren (1667:17) geeft voor Suriname *sugar-works*. De vertaler (1669:15) heeft dit vertaald met "Zuycker wercken ofte Ingenios". Wellicht baseerde deze zich op de literatuur over Brazilië: *zuycker-*

Ingenios bij De Laet (1625:417) en *Ingenios* bij Carpentier (1635, in De Laet 1644:447). Bij Herlein komt het woord niet voor. Zie echter het eenmalige voorkomen van *ingenien**.

inginoot(e), cashewnoot, van de *caschouboom**; heden Surinaams-Nederlands *kasjoe*.

< Sranantongo *ingi*, dat is ‘indiaans’ + Europees-Nederlands *noot*, of Sranantongo *inginoto* (Stedman 1796:211). 1769 (Fermin 1:171, *inginoote*); in de vertaling van 1770 (1:157) *inginoot*.

Opmerking: Bij Focke (1855:91) en latere schrijvers verstaat men onder Sranantongo *inginoto* de *bokkenoot** of *sawarinoot**.

➤ /*(S-N)?S?/wp/2/-*.

ingipipa: zie *igne-pipe**.

ingisopo (de), mauritiushennep (*Furcraea foetida*).

< Sranantongo *ingisopo* (Schumann 1783:161), betekent ‘indiaanse zeep’. Het sap uit het blad wordt door bewoners van het binnenland als zeep gebruikt.

1835 (Teenstra 2:269, *ingoosopo*). 1872 (Anonymus 35). ➔.

Zie ook: *aloë**, *waterpinan**. ➤ /*S/wp/4-6/-*.

ingi-tayer (-s), zoete aardappel of bataat, heden *patat* (zie *patatte**).

< Sranantongo *ingi*, ‘indiaans’ + *tayer**. 1835 (Teenstra 2:283, *inje-taijer*). ➤ /*S-Braz./cp/4/-*.

inhame: zie *igname**.

inkt: rode inkt (de), bes waaruit een rode inkt gewonnen werd, afkomstig van de plant die thans in Sranantongo en Surinaams-Nederlands bekend is al *gogomango* (< Sranantongo, *Phytolacca rivinoides*).

1835 (Teenstra 2:269).

Opmerking: Sranantongo *redi inki*, ‘rode inkt’ (*Basella rubra*) heeft vlezige kelken die ook een als inkt gebruikt rood vocht

bevatten (Focke 1855:48). ➤ /*N’/wp/4/-*.

inneemketel, bij een serie van kookpannen (*suikerketels**) voor de bereiding van suiker de grootste, dienende om als eerste het dan nog onbewerkte suikerrietsap op te nemen.

1835 (Teenstra 1:224).

Zie ook: *kap**, *likaketel** en *melassieketel**, *test**. ➤ /*N-N/pt/4/-*.

inneemsluis, (water)inneemsluis, de, sluis waardoor rivierwater op een *plantage** wordt ingelaten ten behoeve van de vaarwegen en aandrijving van de watermolen. 1786 (Blom 56). 1787 (Blom 62, *waterinneemsluis*). - 1835 (Teenstra 1:170). ➔. ➤ /*N-N/pt/3-6/-*.

inneemtrens, watergang (*trens**) waardoor via de *inneemsluis** rivierwater op een *plantage** wordt ingenomen. Kon aanvankelijk tevens dienst doen als *molentrens**. 1835 (Teenstra 1:172). ➔. ➤ /*N-(E?W?)/pt/4-6/-*.

iracobi, boomsoorten van het genus

Siparuna, tegenwoordig *jarakopi* (< Sranantongo) geheten.

< Karaïbisch *irakopi* (Klooster 2003:202). 1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 17). ➤ /*K/wp/1/-*.

j

jaagneger: zie *jagerneger**.

jaas, jas (de), jaws, yaws, 1. framboesia;

2. een leishmaniasis die in hedendaags Surinaams-Nederlands *bosyaws* genoemd wordt (Van Lier 1972:476).

< Engels *yaws*, ook *yaaz* (OED, sedert 1679); *jawes* bij Warren (1667:4); mogelijk afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

Deze twee ziektes hebben in hun uiter-

lijke symptomen veel gemeen: zweren, builen en puisten op de huid. Ze werden bestreden met *jawspoeders* (1850; Oostindie 1989:146). De eerstgenoemde wordt veroorzaakt door een bacterie (*Treponema pertenue*); besmetting heeft plaats van de ene op de andere persoon door rechtstreeks lichamelijk contact. Bij de tweede is de ziekteverwekker een flagellaat (*Leishmania brasiliensis*), die wordt overgebracht door een *jaasvlieg**. De oorspronkelijke betekenis van de naam is eerstgenoemde. De tweede genoemde ziekte werd in Suriname pas onderkend in de jaren '20 van de 20^e eeuw. Voordien werden de twee ziektes over een kam geschoren.

1: 1728 (Schiltkamp & De Smidt 395, *d'jaas*). 1855 (Focke 49). → (*jawws*, *yawws*). Zie ook: *krabbejaas**, *Guinesche pokken**, *najaas**. ➤ /E?W?/z/2-6/-.

2: 1770 (Hartsinck 32). 1835 (Teenstra 1:365). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 723).

Zie ook: *negerjaas**. ➤ /E?W?/z/2-5/-.

1 of 2: 1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:108, *djaas*, *diaas*). 1771 (C. Dahlberg, onder nr. 28, *jass*). 1832 (Teenstra 1842:256, *jawwsziekte*), 1854 (Landré 1955:39, *yawws*).

Ook in Westelijk Guyana betekenis 1 of 2 of beide (Groen 1792, 2:9, *jas*), mogelijk afkomstig van daar. ➤ /E?W?/z/2/W./.

jaas(-): zie ook *jas(-)**.

jaasbonken, peesknopen als overblijfselen na framboesia (*jaas**, 1).

Vergelijk *jasie* [< Sranantongo] *bonken* (1762, Oud Notarieel Archief Suriname 213).

1786 (Blom 397).

Opmerking: Nepveu (1771:146) noemt ze "bonken van jaas".

Zie ook: *mamma-yawws**, *najaas**.

➤ /E?W?/-N/z/3/-.

jaashok, als *jaashuis**.

1735 (Van Stipriaan 1993:365). ➤ /E?W?/-N/z/2/-.

jaashuis, op een *plantage** het onderkomen voor slaven die lijden aan *jaas** (1 en 2) en wellicht ook andere besmettelijke ziektes. Vergelijk Engels *yaw(s)-house* (OED; Cassidy & Le Page 1980, citaat 1811); zie ook *buis**.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161). - 1783 (Roos 44). ➤ /E/z/2-3/-.

jaasvlieg, *jasvlieg* (-en), -je, een zandvliegje (*Lutzomyia*-soort) dat *jaas** (2) overbrengt. Vergelijk ook Sranantongo *jasifré* (Focke 1855:49) met dezelfde betekenis.

1740 (Anonymus 25). - 1855 (Focke 49, *jasvliegje*). 1881 (Kappler 1883:85, *yawws-vlieg*). ➤ /E?W?/-N/d/2-5/-.

Jacob Evertsen (of Everts), als *grauwe munnik** (een soort vis), in dit geval *Epinephelus itajara*.

In het begin van de 17e eeuw werd een zaagbaars uit oostelijke zeeën (*Serranus variolosus*) door zeelieden genoemd naar de admiraal van die naam vanwege diens taankleurige, gevlekte huid (Veth 1889:154; Sanders 1991:87). De naam raakte vervolgens verspreid over andere zaagbaarzen met spikkels, vlekken of zelfs strepen (zie WNT 7, 1:108).

1693 (Reeps 21).

Ook in Brazilië (Marcgrave 1648:169), en afkomstig van daar. ➤ /Braz./d/1/B./.

jager: Korps Zwarte Jagers, militaire eenheid van vrije negers, onder deze naam bestaande van 1772 tot 1818, vervolgens onder andere namen tot 1872.

Zie ook: *Corps Koloniale Guides**, *Compagnie K. G.**, *Redi Moesoe**, 's *Lands Vrijkorps**. ➤ /N+N/o/2-3/-.

jagerneger, *jaagneger*, negerslaaf (*neger**) aangesteld als jager.

1840 (Winkels 1:24). 1866 (Van Schaick 129). ➤ /N-Am/pp/4/-.

jagtzak, weitas. Omhangtas, in gebruik in

het binnenland, onder meer om benodigdheden bij de jacht in mee te nemen.

1766 (Hoogbergen 1985:123) - 1798

(Weygandt 128). ➤ /N-N/bc/2-3/-.

jakje (de), ja(k)kie (de), 1. een draadmeerval (soort vis; *Rhamdia quelen*); 2. de uitzonderlijk grote larf ('kikkervisje') van de paradoxale kikker of Surinaamse staartvors (*Pseudis paradoxa*).

< Karaïbisch *yaki* (Ahlbrinck 1931:540) in betekenis 1. Courtz (2005) noemt het woord in geen van de twee betekenissen voor het Karaïbisch. De twee wezens

lijken sterk op elkaar en zijn vaak verward. Overgenomen in het Sranantongo

(*djaki*) kreeg het beide betekenissen (zie Focke 1855:23), ook in het Surinaams-

Nederlands, eventueel onderscheiden als

*vetjakkie** (1) en *toddejackie** (2). De

Encyclopedie van Suriname (156 en 308) onderscheidt *djaki* (1) en *jackie* (2).

Opmerking: Het citaat uit Teenstra in Van Donselaar (1989) is verwarrend en niet meer ter zake doende.

1 a (*jakje*): 1718 (Herlein 199).- 1771 (Nepveu 349).

1 b (*jakkie*): 1769 (Fermin 2:244). 1796 (Stedman 71; *jackee*, Engelse spelling).→ (ook *djakie*, onder invloed van Sranantongo). ➤ /K/d/1-6/.

2 a (*jakje*): 1705 (Merian 71). - 1771 (Nepveu 349).

2 b (*jakkie*): 1769 (Fermin 2:244). → (ook *djakie*, < Sranantongo). ➤ /S/d/1-6/-.

jammes, james, jams (de), jammen (meervoud) jam, een uit Afrika ingevoerde en gekweekte klimplant (*Dioscorea alata*) en de eetbare knollen van deze.

Tropisch Amerikaans element, sub 1. Zie ook *igname**.

1685 (Schiltkamp & De Smidt 155). 1693 (Reeps 21, *jamas*). 1694 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 518,

jammen, mv.) - 1786 (Blom 381, *jam's*).

1789 (Hoogbergen 1984:59, *jamjes*). 1857 (Hoogbergen 1978:6, *yames*). → (*jams*).

Opmerking: Anonymus (1740:15) met *jammesie* < Sranantongo (zie boven).

Ook in Oostelijk Guyana (Reeps 1793:9, 10) en in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:71).

Zie ook: *boksjams**. ➤ /Am/cp/1-6/ O./W./.

jammesvis (de), een soort vis (*Schizodon fasciatus*), behorende tot de kopstaanders. < Sranantongo *njamsifisi* (Focke 1855:89, *njammisi-fisi*).

1740 (Anonymus 24). - 1835 (Teenstra 2:450). → (*njamsifisi*, als Sranantongo).

Opmerking: Het hoeft niet zo te zijn dat Focke (1855), hoewel de rangschikking van het Sranantongo bij hem suggereert dat hij het opvat als een samenstelling van *njammisi* (zie *jammes**), dat ook bedoelde.

Zie ook: *makamaka**. ➤ /S/d/2-4/-.

jams: zie *jammes**.

jas: zie *jaas**.

jashout, de boomsoort *Jacaranda copaia* of *Jacaranda obtusifolia* (subspecies *rhombifolia*) of beide.

Er werd volgens Teenstra (zie beneden) - nu nog? - een medicijn uit gewonnen tegen *jaas** (2). Zie voor bijzonderheden dienaangaande e.a. ook onder *basterdgoebaij**. 1835 (Teenstra 1:365).

Opmerking: Het is niet de soort die heden in Sranantongo *yasi-udu* heet (Woor-denlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1995:252). ➤ /(E?W?-N/wp/4/-.

jasmijnboom: **Indiaansche jasmijnboom**, ingevoerd en gekweekt sierboompje (*Plumeria rubra*).

Europees-Nederlands *jasmijnboom* heeft primair betrekking op heesters van het genus *Jasminum*. De naam is, wel of niet met een onderscheidend bijvoeglijk naamwoord, vervolgens gegeven aan allerlei andere heesters.

1705 (Merian 8).

Zie ook: *frangipane**. ➤ /N+N/cp/1/-.

jaswater, water in gewrichten en slijmvliesen als gevolg van framboesia (*jaas**, 1).

1855 (Focke 49). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 305).

Zie ook: *krabbejas**. ➤ /(E?W?)-N/z/4-5/-.

jawari, gewone opossum, een buidelrat (*Didelphys marsupialis*).

< Arowaks *jawarè* (Staffeleu 1975:9) of afkomstig uit Westelijk Guyana.

1740 (Anonymus 21, *jauwari*).

Bij Hartsinck (1770:89) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *awari** (1), *beursrot**, *boschrat** (1), *zakrot**. ➤ /Ar?W?/d/2/W./.

jaws(-): zie *jaas*(-)*.

jocataijapeper, poeder van *tuinpeper**.

Herkomst van het woord niet geïdentificeerd.

1835 (Teenstra 2:265). ➤ /X-N/cp/4/-.

jodenkars, zekere wilde nachtschade (*Solanum americanum*) waarvan de bladeren als groente gegeten worden.

Kars 'kers' heeft betrekking op de ronde vruchten, verder is de naam niet te verklaren.

1740 (Anonymus 16).

Zie ook: *agoema**. ➤ /N-N'/wp/2/-.

jodenkruid, niet geïdentificeerde kruidachtige plant.

De beschrijving bij Hartsinck vertoont geen gelijkenis met die van enige plantensoort die in Europees-Nederlands van verleden of heden dezelfde naam droeg of draagt.

Bij Hartsinck (1770:88) voor Suriname of Westelijk Guyana of beide. ➤ /(N-N)?W?/wp/2/W./.

Joekaas: zie *Joukaene**.

johannes: zekere munt; zie onder *gulden**.

jongen (-s), *neger** als huisknecht.

< Europees-Nederlands *jongen* (zie WNT) of < *booi** < Engels *boy*.

1768 (Van Dyk 47). 1835 (Friderici 53).

Opmerking: Ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië (WNT).

Zie ook: *buisneger**, (*voete*)*booi**.

➤ /N?S?E?/bc/2-4/-.

jongvloed, net opkomende vloed.

1818 (Lammens 151). - 1855 (Focke 36).

→. ➤ /N-N/m/3-6/-.

joosje (-s), naam voor strandlopers (vogels, voornamelijk *Calidris*-soorten).

< Sranantongo *josijosi* (Focke 1855:51); het betekent in hedendaags Sranantongo ook *kleintje* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1995:96).

1771 (Nepveu 333).

Opmerking: Penard & Penard (1908:237) gebruiken (weer?) *josie-josie*. ➤ /S/d/2/-.

jorka (de, -s), geest van overledene die zich manifesteren kan volgens de religieuze overtuiging van indianen en negers.

< Sranantongo *jorka* (Schumann 1783:75)

< Karaïbisch *joarakan* (Focke 1858a:311).

1775 (Sneebeeling 1973:20, 21). 1819

(Lammens 162). 1905 (Van Stockum 67).

→. ➤ /(K)S/ic/2-6/-.

jorojoro, 1. soort boompje (*Thevetia peruviana*); 2. snoer met gespleten vruchten van 1, slaven dienend als rammelaar bij hun dansen.

< Sranantongo *jorojoro* (Sack 1910:54), een klanknabootsing (zie betekenis 2).

1: 1835 (Teenstra 1:365, *jurrie-jurrie*). 1910 (Sack 54). →. ➤ /S/wp/4-6/-.

2: 1834 (Teenstra 1842:122, *jurrie-jurrie*).

- 1846 (Lammens, 1982:180, *jolo-jolo*).

Focke 1858b:94. →. ➤ /S/sc/4-6/-.

Joukaene (mv.), *Aukaners**.

Genoemd naar de *kreek** die thans

Djoekakreek heet, een zijstroompje van de Marowijne, waarlangs de stam woonde ten tijde van het vredesverdrag met het koloniale bestuur in 1760.

1762 (Schiltkamp & De Smidt 750). → ? (*Djoeke*).

Opmerking 1: In 1762 'Joekaase opper-

hoofden' (Dragtenstein 2002:224).

Opmerking 2: Al voor 1914 kreeg *Djoeka* ook de ruimere betekenis van 'boschneger' in het algemeen. ➤ /Nʳ/r/2-(7)/-.

juffer, juffrouw: zie *Spaans**.

jurator (-e)s), soort notaris met ruime taak.

< Latijn *jurator*, betekent: 'gezworene'.

1676 (Schiltkamp & De Smidt 80). 1684

(Schiltkamp & De Smidt 139, *juratoor*, *jurateur*). - 1754 (Schiltkamp & De Smidt 616).

Zie ook: *gezworen klerk**. ➤ /Latijn/bs/1-2/-.

jurrie-jurrie: zie *jorojoro**

k

k, ca, co, cu; zie ook onder q

kaaihuis, hut voor een menstruerende

*boschnegerin** om zich in terug te trekken en aldus contact te voorkomen met mannen, van welke de kracht van hun *obia*'s* anders zou verminderen.

Herkomst van het woord niet achterhaald.

1854 (Kappler 1983:136). ➤ /X-N/r/4/-.

kaalstaart, een soort buidelrat (*Philander opossum*). De achterste helft van de staart is onbehaard.

1763 (Pistorius 58) - ?

Opmerking: Staffeleu (1975:8) geeft de naam, in navolging van Husson (1973:6), aan dit dier, maar hij wordt in Suriname nu niet (meer) gebruikt. In Grzimek (10:61) *kaalstaartbuidelrat* voor de verwante en in Suriname zeldzame *Metachirus nudicaudatus*. ➤ /N-N/d/2-?/-.

kaan(-), **kaen**(-), **kain**(-), **caan**(-), **cain**(-);

keen(-); **kien**(-), (alle spellingen, ook in de samenstellingen) suikerriet (*Saccharum officinarum*).

< Engels *cane*.

Schrijfwijzen met *k*- vanaf 1687, met *c*- 1687-1763.

Schrijfwijzen met *-a-* 1687-1770, met *-ee-* 1733-1835. De schrijfwijze met *-ie-* heeft mogelijk onder invloed gestaan van de uitspraak in Sranan, die wellicht neigde naar een korte *i* - zie Focke (1855:56), die als alternatieve Sranantongo-spelling *kin* geeft.

kaan (het), suikerriet.

1687 (Schiltkamp & De Smidt 176). - 1788 (Roos 1804:36)

Zie ook: *riet**, *crioole** *keen**. ➤ /E/cp/1-3/-.

Bij de hieronder volgende samenstellingen heeft het deel *kaan* alle mogelijke spelvarianten. Zie ook *rietkaan**.

kaandras(-): zie *kaantras*(-)*.

kaangrond, bij een suikerplantage het met suikerriet beplante deel (zie ook *grond** I, 2).

Zie ook: *rietgrond** of *suikergrond**, *rietland** of *suikerland**

1699 (Schiltkamp & De Smidt 236). 1735

(Bijlsma 1923:54). ➤ /E-E/pt/1-2/-.

kaanpijl, topthalm van suikerrietstengel waaraan de bloei-aar (*ros*; zie ook *pijl**), in het bijzonder indien gebruikt als stek.

1835 (Teenstra 1:194-5).

Zie ook: (*riet*)*top**. ➤ /E-X/cp/4/-.

kaanpont, *pont** voor het vervoer van geoogst suikerriet.

1786 (Blom 49). - 1835 (Teenstra 1:209).

Zie ook: *rietpont**. ➤ /E-(N'?W?)/pt/3-4/.

kaansap, sap uit suikerriet.

1785 (Roos 1804:207). ➤ /E-N/cp/3/-.

kaanstok, suikerstok, suikerrietstengel (WNT 16:504, 505).

1730 (Hartsinck 1770:758). 1788 (Roos 1804:41).

Zie ook: (*riet*)*stok**, *riet** (opmerking).

➤ /E-N/cp/2-3/-.

kaanstoker, slaaf die in het *kookhuis** het vuur onderhoudt.

Als brandstof werd uitgeperste en ge-

droogde *keen** (*keentras**, *tras**, 1) gebruikt.

1762, 1764 (Oostindie 1989:110, 105).

➤ /E-N/pp/2/-.

kaantras, als *tras** (1).

1708 (Valkenburg, *kaanberg*). - 1800

(Oostindie 1989:461, *kien tras*).

Ook het Engels kent *cane-trash*, maar in de betekenis *tras** (2, zie OED). ➤ /E/pt/1-3/-.

kaantrasloods, loods voor de opslag van *keentras**. Zie ook *trasloods**.

1733 (Oostindie 1989:54) - 1827 (Oostindie 1989:54). ➤ /E-N/pt/2-4/-.

kaart I., een touwtje, grasspriet of iets dergelijks met evenveel knopen als er dagen resten tot een beraamde actie of een te voorziene gebeurtenis.

Men brak er iedere dag een stukje met een knoop af. Quandt (1807:254) noemt het een *Knoten-Kalender* (Duits). Van iets dergelijks moet ook sprake zijn geweest in 1759 (Hartsinck 1770:793): "Koorden met Knoopen". Roth (1922; 1948:24) vertaalt het woord als bij Van Berkel (zie beneden) in het Engels met *cord*.

1678 (Van der Doe e.a. 1992:12, *carte*, *caerte*; ibid. 13, *caertje*).

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:22, 50; *kaart*), mogelijk afkomstig van daar. ➤ /W?/ic/1/W./.

kaart II. (-en), stuk 'papier-geld' gemaakt van een speelkaart (dus van dun karton). Zie *kaartengeld**.

Opmerking: Behalve rechthoekige waren er ook ronde en achthoekige kaarten (Schiltkamp & De Smidt 1378, 1379); zie verder De Jong (1980:84).

1764 en volgende. (Schiltkamp & De Smidt 1350 en volgende). - 1827 (Encyclopedie van Suriname 211).

Zie ook: *guldenskaart**, *schelling(s)kaart**. ➤ /N'/bs/2-4/-.

kaarte(n)geld (het), 'papiergeld' gemaakt

van speelkaarten.

Dit geld werd door de overheid als wettig betaalmiddel in omloop gebracht van 1761 tot 1827 (Encyclopedie van Suriname 211). 1761 (Schiltkamp & De Smidt 1349). - 1827 (zie boven).

Zie ook: *koperen penning**, *papegaai-penning**, *suikergeld**. ➤ /N'-N/bs/2-4/-.

kaartenwarrande, *warrande** (3) voorzien van een uitmetingskaart.

1786 (Blom 345). ➤ /N-E/bs/3/-.

kabaai(tje), bovenkledingstuk met mouwen (nadere gegevens ontbreken) voor mannen. In Europees-Nederlands met verschillende details (WNT), uit het voormalige Nederlands Oost-Indië, het woord is van Maleis-Persische oorsprong.

1855 (Focke 52). 1866 (Van Schaick 73).

➤ /X/bc/4/-.

cabale: de *cabale*, groepering van tegenstrevers van mr. J.J. Mauricius, *gouverneur** 1742-1751, door laatstgenoemde zelf zo aangeduid (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 468). Deed zich ook gelden tijdens het tussenbestuur van *gouverneur** ad interim W. Crommelin in 1753 (Wolbers 1861:241).

Frans *cabale* betekent onder meer 'partij van Europees-Nederlandse konkelaars, raddraaiers, intriganten. Het woord is in de geschiedschrijving over Suriname tot een eigennaam geworden. ➤ /Fr./bc/2/-.

cabalist, deelhebber aan de *cabale**.

Het woord komt in het WNT niet voor in een soortgelijke betekenis als de bovenstaande.

1861 (Wolbers 242, 247). ➤ /Fr./bc/?/-.

cabbes I., enige boomsoorten, voornamelijk behorende tot de Vlinderbloemenfamilie, en hun als timmerhout gebruikte hout. < Engels *cabbage-tree* (OED). Vergelijk ook Sranantongo *kabbisi* (Focke 1855:57). Er lijkt verband te zijn met *cabbes** (II), gezien de betekenis van *cabbage* en *bark*

en hun samenstellingen in het Engels van Jamaica (Cassidy & Le Page 1980:87). De *bark* 'een grote bladschede' van een *cabbage tree* (een *cabbes**, II, 2) wordt daar gebruikt als mat. *Cabbage-tree bark* echter is daar de bast van de *cabbage-bark tree* (een *cabbes*, I, in dit geval *Andira inermis*), waaruit een wormdrankje wordt bereid. 1689 (Schiltkamp & De Smidt 86). → (*kabbes*). > /E/wp/1-6/-.

- : **rode cabbes**, de boomsoorten *Andira coriacea*, *Andira inermis* en *Andira surinamensis* en hun bruine tot steenrode (zie *rood**) hout.

1802 (Blom 186). - Focke 1858c:22. →. Opmerking: Ook *rode cabbes-hout* (De Surinaamsche Courant 1804 nr. 48). Zie ook: *wormbast**. > /N+E/wp/3-6/-.

- : **witte cabbes**, een boomsoort, vermoedelijk *Abarema jupunba*, die tot de Mimosafamilie behoort.

Het hout is wit. De gelijkenis met *rode cabbes** lijkt slechts te bestaan in de grofheid van de vezels van het hout, zoals Muntslag (1979:137) vermeldt.

1802 (Blom 186). - 1855 (Van Sypesteyn 176). →. > /N+E/wp/3-6/-.

- : **zwarte cabbes**, (de), een boomsoort (*Diplotropis purpurea*) en zijn hout. Het kernhout is donker bruin (zie *zwart**). Vergelijk Engels *black cabbage-tree* (OED, Stedman 1796:310).

1787 (Blom 303). - Focke (1858c:22). →. Opmerking: Ook *zwarte cabbes-hout* (De Surinaamsche Courant 1804, nr. 27).

> /N+E/wp/3-6/-.

cabbes II, **cabbis** (de), 1. palmkool, dat is het eetbare merg van een *cabbesboom**; 2. kort voor *cabbesboom**.

< Sranantongo *cabbesi* (C. Dahlberg 1771 nr. 65), *kjabisi*, *kabbis* (Focke 1855:57) of < Engels *cabbage* (Smith 1987:421), wellicht mede onder invloed van Europees-Nederlands *kabuis*, een soort kool.

1: 1749 (De Beet & Price 44). - 1856 (Dragtenstein 163). → (*kabbes*).

Opmerking: Bij Anonymus (1740:16) staat *kabbis kool*, zonder dat blijkt of het om de boom of de kool gaat. > /E?S?/wp/2-6/-.

2: 1755 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 296 fol. 178, *kappes*). - 1849 (Van Sypesteyn). Zie ook de Opmerking onder 1. > /E?S?/wp/2-4/-.

cabbesboom, koolpalm, dat is iedere palmsoort die palmkool (*cabbes**, II, 1) levert. 1763 (Pistorius 69, *kabes-boom*). 1772 (De Beet 133, *cabus boom*). > /(E?S?)-N/wp/2/-.

cabbesworm (-en), palmworm, dat is de larf van de palmsnuitkever (*Rhynchophora palmarum*).

Het dier leeft in en voedt zich met *cabbes** (II, 1). Zie *worm**; vergelijk Engels *cabbage-tree worm* (OED).

1740 (Anonymus 26). - 1855 (Focke 57). → (*kabbesworm*).

Zie ook: *palmietworm**. > /(E?S?)-N/d/2-6/-.

cabeljau (de), een grote roofvis van het zoete water (*Hoplias macrophthalmus*); heet heden in Surinaams-Nederlands *anjoemara* (< Sranantongo).

Behalve in de grootte is er geen bijzondere gelijkenis met de Europees-Nederlandse *kabeljauw* (*Gadus morhua*), een zeevis. 1718 (Herlein 199). - 1839 (Benoist 19). Zie ook: *heymaar**, *njoemara**.

Opmerking: De naam komt ook voor bij Keye (1659:71, Brazilië) zonder nader gegeven en bij Hartsinck (1770:121, voor Suriname of Westelijk Guyana of beide; *Americaansche kabeljauw*) als synoniem van *laulau** (zie aldaar). > /X/d/1-3/B./W./.

cabouger (de, -s), **cabougerin**, **carbouger**-(in), **carboekkel**, **cabboekkel**, 1. persoon geboren uit een neger(in) en een mulat(tin), ook attributief; 2. zambo, dat is een

persoon geboren uit een neger(in) en een indiaan(se), ook attributief; 3. vertegenwoordiger van zekere negroid gemengde indiaanse stam, gevestigd aan de Coppenname en de Tibiti.

Portugees *caboclo* < *Tupi caá-boc*, voor persoon geboren uit een blanke en een indiaan(se) (Van Veen & Van der Sijs 133). Vergelijk Sranantongo *kabugru* (Schumann 1783:77, Duitse spelling) voor betekenis 1 en 2. Vormen met en zonder -r- wisselen elkaar af.

1: 1749 (De Beet & Price 1982:67). - 1855 (Focke 52). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 114, *karboeger*). ➤ /Port./r/2-5/-.

2: 1762 (De Beet & Price 131). - 1781 (McLeod 1993:99). ➤ /Port./r/2-3/-.

3: 1711 (Dragtenstein 67). - 1839-51 (Van der Aa 1993:31). 1889 (Veth 104).

➤ /Port./r/1-5/-. Zie ook: *cabouger-neger**, *mesties**, *poesties**, *casties**, *testies**, *blanke creool**.

- : Indiaansche cabouger, als *carbouger** (2).

1835 (Teenstra 2:152). 1855 (Focke 52). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 115, *I. karboeger*). ➤ /N-Port./r/4-5/-.

cabouger-haar, hoofdhaar als van een *cabouger** (1), dat is roodachtig.

1774 (De Beet 1984:164). ➤ /Port.-N/r/2/-.

cabouger-indiaan, als *cabouger** (3).

1836 (Hoogbergen 1978:11). 1854 (Van Sypesteijn 161). 1903 (Van Coll 463). ➤ /Port.-N/r/4-5/-.

cabouger-neger (de, -s), als *cabouger** (1).

1774 (De Beet 1984:164). ➤ /Port.-Am/r/2/-.

kabouterman (-nen), doodskop- of doodshoofdaapje (*Saimiri sciurus*).

< *cabooneman* (Hartsinck 1770:96) < Arowaks *kabuanama* (Fanshawe 1949:64).

1718 (Herlein 173). 1763 (Pistorius 61). 1770 (Hartsinck 96, *kaboutermannetje*, voor Suriname of Westelijk Guyana of beide).

Opmerking: Het lijkt waarschijnlijk, dat de eerste twee vindplaatsen en wellicht ook de derde alle teruggaan op het voorkomen bij Van Berkel (1695:81) voor Westelijk Guyana.

Zie ook: *doodshoofdje**, *marmazet**, *monkie(monkie)**. ➤ /Wʔ/d/1-2/W./.

kabriet, kabrit (-ten), grauws spieshert (*Mazama gouazoubira nemorivaga*), heden in Surinaams-Nederlands genaamd *klein boshert*.

< Europees-Nederlands *kabriet* (geit, *Capra hircus*; WNT).

1718 (Herlein 170, *kabritje*). - 1770 (Hartsinck 230).

Zie ook: *boschgeit**, *ree**. ➤ /Nʔ/d/1-2/-.

cacaoboom: wilde cacaoboom, een boomsoort (*Pachira aquatica*).

De vrucht lijkt op een cacaokolf.

1770 (Hartsinck 53).

Opmerking: Vermoedelijk bedoelde ook Nepveu (1771:190) met "wilde Caracus" en "Carakus boomen" (zie *Carakische cacao**) deze soort.

Zie ook: *boschcacao**. ➤ /N-Nʔ/wp/2/-.

cacaogrond: zie *grond** (I, 2).

cacaostuk: zie *stuk**.

cachou(-): zie *caschou(-)**.

kaen(-), kain(-): zie *kaan(-)**.

cajou(s): zie *caschou**.

kakavis, niet nader geïdentificeerde soort meerval (vis), volgens Fermin (zie beneden) *geelbagger**.

< Sranantongo *kaka vischi* (Fermin 1765:68), *kakafisi* (Focke 1855:53).

Zie ook: *bottervisch**.

1771 (Nepveu 348). 1835 (Teenstra 2:448; daar ook *bottervisch**). ➤ /S/d/2-4/-.

kaketoe (-s), kraagpapegaai (*Derophtus accipitrinus*), heden in Surinaams-Neder-

lands genoemd *fransmadam*.

< Europees-Nederlands *kaketoe*, *kakatoe*, naam voor enige soorten papegaaien behorende tot de *Cacatuinae* uit Zuidoost-Azië en Australië (sedert 1662, < Maleis *kakatua*, Van Veen & Van der Sijs). Evenals deze kan de kraagpapegaai zijn kraag opzetten.

1796 (Stedman 238, *cocatoe*, Engelse vorm). 1835 (Teenstra 2:425). →.

Oudste vindplaats in Oostelijk Guyana (Van der Woude 1677; Lichtveld & Voorhoeve 51). ➤ /N'/d/3-6/O./.

kakkerlak, (ook:) albino-neger.

Wellicht erop berustend dat een albino het zonlicht schuwt, net als een *kakkerlak* 1845-1849 (Boekhoudt 1874:90).

Opmerking: Ook en eerder (1714) in het voormalige Nederlands Oost-Indië (WNT 6, 1:906), wellicht van daar afkomstig.

Zie ook: *blafard**. ➤ /N'/r/3/-.

kakkerlakkengat, **kakkerlakkenhol**,

bijnaam voor het voormalige kruitmagazijn van het fort Zeelandia, in gebruik als gevangenis (Attema 1981:46), vol ongedierte (Teenstra, zie beneden). De naam kan berusten op het laatste of op de gelijkenis met een donker gat waarin een kakkerlak zich overdag ophoudt.

1835 (Teenstra 2:124, *kakkerlakkengat*).

1866 (Van Schaick 95, *kakkerlakkenhol*).

➤ /N-N/bc/4/-.

calabas I, **callebas**, **calbas** (de, -sen), 1.

vrucht van de *calabasboom**, wellicht soms de fleskalebas (zie *calabas** II); 2. als 1, gedroogd, uitgehold en voorzien van een gat, dienende als kan en kruik; 3. de helft van 2 (niet van *calabas** II), dienende als schaal, kom, drinknap en dergelijke; 4. kort voor *calabasboom**.

Schrijfwijze met *k*- (in Suriname): 1718 (Herlein 149), 1770 (Fermin 1:175) en vanaf 1828 (Kuhn 66); heden *kalebas*, ook in de samenstellingen.

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1: 1718 (Herlein 127). - 1855 (Focke 64). →.

Zie ook: *calabasvrucht**.

Ook in Brazilië (1659 Keye 46) en Westelijk Guyana (Anonymus 1763:6). ➤ /Am/cp/1-6/B./W./.

2: 1718 (Herlein 127). - 1796 (Brouwn 1984:71). → (ook bij vrije mensen).

Zie ook: *godde**, *maraka**.

Ook in Brazilië (Keye 1659:46). ➤ /Am/sc/1-6/B./.

3: 1740 (Anonymus 93). - 1866 (Van Schaick 122). →.

Zie ook: *kalabas-schaal**, *coui**.

Ook in Brazilië (Keye 1659:46), in Oostelijk Guyana (Reeps 1692:8) en in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:11).

/Am/sc/2-6/B./O./W./.

4: 1770 (Fermin 1:175). 1913 (J. Spalburg 75). →.

Zie ook: *boschkalebas**. ➤ /Am/cp/2-6/-.

calabas II, als Europees-Nederlands woord (heden *kalebas*, ook in de samenstellingen) met equivalenten in onder meer Spaans, Portugees, Engels en Frans, betreft de fleskalebas, dat is de vrucht van *Lagenaria siceraria*, een over de grond slingerende plant. Deze vrucht heeft van oudsher in Suriname soortgelijke toepassingen als de Surinaams-Nederlandse *calabas** (I, zie 1 en 2). Indianen (en *boschnegers**) kweken de soort om van de vruchten kruiken te maken, vandaar ook de naam *Indiaansche calabas* of *bokscalabas** voor Suriname, Westelijk Guyana of beide (Hartsinck 1770:54).

Zie verder: *eiercalabas**, *kopcalabas** en *kruithoorncalabas(je)**, *calabasje**, *corre** en *wilde fles**.

calabasboom, aangeplante boomsoort (*Crescentia cujete*) die *calabassen** (I, 1) levert.

1689 (Hermann fol. 44). - 1858 (Copijn 8). →.

Zie ook: *calabas** (I, 4).

Wellicht ook in Westelijk Guyana (zie Hartsinck 1770:54).

Opmerking: De identiteit van de *man kalebasboom* bij Teenstra (1835, 1:366) is niet duidelijk. ➤ /Am-N/cp/1-6/W./.

calabasje, kruithoorn gemaakt van een *kruithoorncalabas** (zie aldaar).

1757 (Schiltkamp & De Smidt 643 (*calbassie*)). - 1790 (Hoogbergen 1984:90). ➤ /N^o/bc/2-3/-.

kalabasschaal (-en), als *calabas** (I, 3).

1828 (Kuhn 66). 1854 (Kappler 1983:21).

Zie ook: *coui** ➤ /Am-N/sc/4/-.

calabassenstroop, siroop bereid uit het sap van de *calabas** (I, 1).

1835 (Friderici 51). → (*kalebasstroop*).

➤ /Am-N/bc/4-6/-.

calabasvrucht, als *calabas** (I, 1).

1770 (Hartsinck 20). 2000 (Nederlands in Suriname 5, 2:5). ➤ /Am-N/cp/2-6/-.

calapé, **calpé**, **kalpee**, soepschildpad, een soort zeeschildpad (*Chelonia mydas*).

< Vermoedelijk een indiaans woord van het Caribisch gebied (Cassidy & Le Page 1980:90).

Al eerder in Spaans, Portugees en Engels in de betekenis van buikvlees van dit dier of een ragout daarvan. Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1740 (Anonymus 24, *calbê*). 1771 (Nepveu 327). - 1881 (Kappler 1883:235). 1900 (Penard 2:65, *krapé*). → (*krape*).

Zie ook: *groene schildpad**. ➤ /Am/d/2-6/-.

calbas(-): zie *calabas**.

calbé: zie *calapé**.

caleloe, **calaloe**, **karaloe**, **kraloe**, Surinaamse amarant, wilde plantensoorten, voornamelijk van het genus *Amaranthus*, als bladgroente gegeten.

Het woord komt al heel vroeg in Spaans, Portugees en Engels van tropisch Amerika voor; de herkomst is indiaans (Cassidy &

Le Page 1980:89) of Afrikaans (Allsopp 1996:130). Tropisch Amerikaans element, sub 1 of 2.

1693 (Reeps 21, *calleloe*). - 1787 (Blom 247, *karaloe*). 1835 (Teenstra 2:275, *kraloe*). 1872 (Anonymus 66, *klaroen*). → (*kraroen*, *klaroen*; ten dele ook gekweekt). Zie ook: *diakraloe** en *zeekraloe**. ➤ /Am/wp/1-6/-.

- : **fijne kraloe**, de kleinste soort *kraloe** (*Amaranthus blitum*).

1835 (Teenstra 2:275). → (*fijne klaroen*). ➤ /N+Am/wp/4-6/-.

- : **gekoleurde caleloe**, een *caleloe**, vermoedelijk met gekleurde bladeren en in dat geval *Amaranthus caudatus*, *Amaranthus tricolor* of beide.

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 28).

Zie ook: *kattestaart**. ➤ /N+Am/wp/1/-.

- : **grove kraloe**, een soort *kraloe**, wellicht *Amaranthus dubius*, die algemeen is en grover dan de *fijne kraloe**.

1835 (Teenstra 2:275). ➤ /N+Am/wp/4/-.

- : **Surinaamse calaloe**, een soort *caleloe**, vermoedelijk (heden) *gogomango* (< Sranantongo), *Phytolacca rivinoides*.

1771 (C. Dahlberg nr. 66).

Opmerking: Cassidy & Le Page (1980:429) vermelden uit 1774 en 1814 een *Phytolacca*-soort van Jamaica die daar *Surinam calalu* heette. ➤ /N+Am/wp/2/-.

kalkbeen, een ziekte, vermoedelijk een been met een gezwel dat hard geworden is (zie WNT 2, 1:201).

1736 (Beeldsnijder 1994:201). ➤ /N-N/z/2/-.

kamawari, Amerikaanse blauwe reiger, zwartkruinreiger of sokoireiger (*Ardea cocoi*), thans Surinaams-Nederlands *koemawari* (< Sranantongo).

< Sranantongo *kamawari*. (Focke 1855:53) of < Karaïbisch *akamawarie* (Penard & Penard 1908:155).

1796 (Stedman 319, *camawarry*, Engelse spelling). ➤ /KʔSʔ/d/3/-.

cameleon, marmerleguaan of (bij terrariumhouders) Amerikaanse kameleon (*Polychrus marmoratus*).

< Europees-Nederlands *cameleon*, een reptiel van de Oude Wereld (*Chameleo vulgaris*), dat evenals de Surinaams-Nederlandse *cameleon* naar behoefte verkleurt.

1740 (Anonymus 25). - 1855 (Focke 2). → (*kameleon*).

Zie ook: *agama**. ➤ /Nʔ/d/2-6/-.

kamer (-s), eenkamerwoning voor slaven (na 1863 voor vrijen) uit één rij in een langwerpige barak op een *erf**.

< Europees-Nederlands *kamer* onder meer voor een rijtjeshuis van één kamer.

1782 (De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamsche Courant nr. 300, *camer*). 1913 (J. Spalburg 1, 37, 68). ➤ /Nʔ/bc/3/-.

kamera wintje, een soort boom en zijn (timmer)hout.

< *kamra wentje* (Focke 1855:54). Dat betekent ook 'kamermeisje' en 'soorten hagedis die in huizen tegen de muren zitten'. Nadere gegevens ontbreken, het verband is niet duidelijk.

1835 (Teenstra 1:367). ➤ /S/wp/4/-.

kamerstel (-len), meubels voor een kamer, vermoedelijk een tafel met bijbehorende stoelen.

Genoemde betekenis wordt gesuggereerd door de soortgelijke later optredende termen *eetstel* en *terrasstel* (zie Van Donselaar 1989).

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 108). ➤ /N-N/bc/4/-.

kamferblad, kruid met bladeren die sterk naar kamfer ruiken (*Unxia camphorata*).

1835 (Teenstra 1:339). →.

Opmerking: De gegevens in Van Donselaar (1989:185) zijn onjuist. ➤ /Nʔ-N/wp/4-6/-.

camies (de, -en), *camis*, lendendoek die

tussen de benen door bevestigd is, zoals ook heden gedragen door *boschnegers** of *marrons**.

< Portugees *camisa* 'hemd, overhemd', mogelijk van Spaans.

1712 (Dragtenstein 74) - 1835 (Teenstra 2:217). 1899 (J. Spalburg 1979:92, *kamisa*, als Sranantongo). →.

Zie ook: *paantje**. ➤ /Port./sc/1-4/-.

kamikami (de, 's), trompet(ter)vogel (*Psophia crepitans*).

< Sranantongo *kamikami* (Focke 1855:53)

< *akami* (Schumann 1783:5) < Karaïbisch *akami* (Hoff 1968:14, Courtz 216).

1796 (Stedman 143, *camy-camy*, Engelse spelling). - 1855 (Focke 53). →.

Zie ook: *trompetter**.

/ (K)S/d/3-6/-.

camp (de, -en), dorp van *boschnegers** of indianen.

< Europees-Nederlands *camp*, een eenvoudige en tijdelijke behuizing; een Surinaams-Nederlands *camp* is wel eenvoudig, maar niet (met opzet) tijdelijk; later ook in de betekenis van 'hut'.

1762 (Inventaris Archief Sociëteit van Suriname 313 fol. 140). - 1858 (Copijn 5). →.

Zie ook: *wegloperskamp**. ➤ /Nʔ/r/2-6/-.

kan (-nen), *kannetje* (-s), stenen kruikje, als ingevoerd met bier of mineraalwater.

< Europees-Nederlands *kan*, een vaatwerk om mee te schenken.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1855 (Focke 54).

Ook in Westelijk Guyana (Essequibo en Demararische Courant 29-12-1793) en mogelijk van daar.

Zie ook: *spawaterkannetje**. ➤ /Nʔ?Wʔ/bc/2-4/W./.

kanawatepi(hout), niet geïdentificeerde boomsoort en zijn hout.

De naam lijkt van indiaanse herkomst.

1763 (Pistorius 51, 52). 1769 (Fermin 1:245). ➤ /Ind.?/wp/2/-.

kandra (de), zekere heester (*Jacaranda obtusifolia subspecies rhombifolia*) met in de schors geel melksap dat wordt aangewend tegen ringworm; heden genoemd *jaifi* (< Sranantongo) of *morokobita* (< Sranantongo).

Afkorting van *kandra-oedoe*, alleen bij Teenstra (1835).

Zie ook: *momooije**. ➤ /S/wp/4/-.

kaneelappel, steenappel, de eironde vrucht van de *kaneelappelboom**.

Zie *appel** (2). De vrucht smaakt enigszins naar kaneel.

1765 (Fermin 133). - 1768-1780 (Quandt 1807:146; *Kanelappel*, een verduitsing van het Surinaams-Nederlandse woord). →. Opmerking: Europees-Nederlands *kaneelappel* is een cultuurvorm van de Europees-Nederlandse *appel*(boom) (*Malus sylvestris*). Zie ook: *kleine zuurzak**. ➤ /N'-N'/cp/2-6/-.

- : **wilde kaneelappel**, vermoedelijk een wilde boomsoort van het genus *Annona*. 1771 (C. Dahlberg nr. 2).

Zie ook: *boschzuurzak** ➤ /N+(N'-N')/-wp/2/-.

kaneelappelboom, de ingevoerde steenappelboom (*Annona squamosa*), die de *kaneelappel** (steenappel) voortbrengt. 1770 (Hartsinck 50). 1774 (Houttuyn 1, 3:89). →. ➤ /(N'-N')-N/cp/2-6/-.

kaneelhart, enige boomsoorten van het genus *Licaria* (vroeger geheten *Acroclididium*) en hun hout. De naam is per soort ontleend aan een (of meer) van de volgende eigenschappen: de bast is aangenaam aromatisch, die van *Licaria guianensis* ruikt naar kaneel; het hout is aromatisch; het kernhout (zie *hart**) verkleurt aan de lucht van geel/lichtbruin naar kaneel/donkerbruin. 1802 (Blom 190). - 1855 (Van Sypesteyn 176). →.

Zie ook: *geelhart**, *kanelenhout**. ➤ /N'-

N/wp/3-6/-.

kanelenhout, als *kaneelhart**.

1718 (Herlein 210). 1770 (Nepveu 365). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 30). ➤ /N'-N/wp/1-5/-.

kankanoedoe, twee boomsoorten (*Apeiba petroumo* en *Apeiba tibourbou*).

< Sranantongo *kankanoedoe* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:80), betekent 'kamboom', genoemd naar de gestekelde vrucht.

1835 (Teenstra 1:368). →. ➤ /S/wp/4-6/-.

kankantrie(-), **kankentrie(-)**: zie *cottontrie**.

cano (de, -(e)s, -en), indiaans vaartuig, groot of klein.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 34). - 1855 (Van Sypesteyn 65).

Zie ook: *corjaar**, *periage**.

Ook in Brazilië (Keye 1659:43), Oostelijk Guyana (De Myst 1677:11) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:14).

Opmerking: In 1679 *canootje* (Lichtveld & Voorhoeve 1980:58). ➤ /Am/ic/1-4/B./O./W./.

kanten I. (gekant), voeden van een baby door deze vol pap te gieten, waarbij het kind klem ligt op schoot.

< Sranantongo *kanti* (Focke 1855:54), betekent ook inschenken in het algemeen en omleggen in het algemeen. < Engels *to cant*, Smith 1987:202, betekent onder meer 'omleggen'.

1822 (Lammens 1982:103). - 1835 (Teenstra 2:188). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 398).

Opmerking: Gebruikelijk bij negerslavin-
nen. ➤ /S/sc/3-5/-.

kanten II., disselen, in dit geval vierkant kappen (een gevelde boomstam).

< Europees-Nederlands *kanten*, dat is steen of stenen bekappen (WNT 7, 1:1368). 1745 (Inventaris Archief Raad van Politie 798).

Zie ook: *kweelen**. ➤ /N'/pt/2/-.

kanter (-s), negerslaaf met als functie te *kanter** (II).

1737 (Beeldsnijder 1994:300). - 1806 (De Surinaamsche Courant nr. 25). ➤ /N'/pp/2-3/-.

kap, kookpan voor suiker (*suikerketel**) in een suikerbedrijf.

< Sranantongo *kappa* < Engels *copper*, Focke 1855:55.

Alleen in *mallasie kap* voor *melasseketel** bij Blom (1802:71).

Opmerking: Nog bestaande exemplaren worden in Surinaams-Nederlands heden *kapa* (< Sranantongo) genoemd. ➤ /S'/pt/3/-.

capasie (de, -'s), gordeldier (in Suriname vijf soorten, uit de familie *Dasypodidae*).

< Sranantongo *capasi* (Fermin 1765:2) of < Karaïbisch *kapasi* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 398, Courtz 290).

1796 (Stedman 122; *capasee*, Engelse spelling). - 1872 (Anonymus 66). → (*kapasie*).

Zie ook: *schildvarken**, *tatou**.

➤ /K?S?/d/3-6/-.

capasi-marabons (-zen), vermoedelijk hetzelfde dier als de heden in het Surinaams-Nederlands genoemde *kapasiwaswasi* (< Sranantongo), een sociaal levende wesp (*Synoeca surinama*).

Ze hebben hun nest soms in het verlaten hol van een *capasie** (Vermeulen 1961:217).

< Sranantongo *kapasi-marabonsoe* (Focke 1855:55).

1854 (Kappler 1983:78). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 370).

Zie ook: *maribons**. ➤ /S/4-5/-.

kapasislang, bosmeester, een gifslang (*Lachesis mutus*), heden in Surinaams-Nederlands in het algemeen *maka*(slang) of *makasneki*.

Het dier huist soms in het hol van een *ca-*

*pasie**. Vergelijk Sranantongo *kapasisneki*. 1854 (Kappler 1983:56). → (*kapasislang*).

➤ /(K?S?)-N/d/4-6/-.

capitein I. (de, -s), 1. dorpshef bij indianen; 2. militaire aanvoerder bij *boschnegers**; 3. dorpshef bij *boschnegers**. Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1: 1679 (Lichtveld & Voorhoeve 1980:61). - 1855-1863 (Bartelink 1916:44). →

(*kapitein*).

Ook in Oostelijk Guyana (Zeeuw 1627 in Lichtveld & Voorhoeve 1980:16) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:50).

Opmerking: In Van Donselaar (1989:189) wordt Warren (1669) ten onrechte geciteerd. ➤ /Am/ic/1-6/O./W./.

2: 1768-1780 (Quandt 1807:113). 1771, 1773 (De Beet 91, 149).

Ook in Westelijk Guyana, 1763 (Lichtveld & Voorhoeve 1980:78). ➤ /Am/o/2/W./.

3: 1796 (Brouwn 67). - 1854 (Van Sypesteijn 159). →. ➤ /Am/r/3-6/-.

capitein II., **kapitein** (-s), vertegenwoordiger van de gouverneur in een *divisie**.

< Europees-Nederlands *capitein*, voor diverse leidinggevende functionarissen, niet echter burgerlijk ambtenaar.

1685 (Schiltkamp & De Smidt 156). 1828 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 184) ➤ /N'/bs/1-4/-.

kapoea (-'s), waterzwijn, waterhaas (*Hydrochoerus hydrochoerus*).

< Sranantongo *kapoewa* (Focke 1855:55)

< Karaïbisch *kapia* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 369), *kapirwa* (Courtz 291).

1835 (Teenstra 1:203). →.

Zie ook: *tovou**, *watervarken**. ➤ /(K)S/d/4-6/-.

kappen (gekapt), met een bijl, kapmes (machete, *bouwer**) of iets dergelijks verwonden (een paard of landbouwhuisdier).

< Europees-Nederlands *kappen*, in deze zin alleen met betrekking tot mensen.

1711 (Schiltkamp & De Smidt 281). - 1795 (Schiltkamp & De Smidt 730). →.

➤ /N'/r/1-3/-.

- : **savane kappen**, gras maaien met een lang kapmes (machete, *houwer**).

Zie *savane** (3).

1835 (Teenstra 1:186)

Zie ook: *waaien** (1), *rietskappen**.

➤ /Am+N/pt/4/-.

kapper, man die met een lang kapmes (machete, *houwer**) een pad baant of een tracé uitzet in bos of ander dichtbegroeid terrein.

1862 (Hoogbergen 1978:76). →.

Zie ook: *rietskapper**. ➤ /N'/r/4-6/-.

kappes: zie *cabbes** (II, 2).

kappewierie, **kappewieriehout**, zekere soort boom, respectievelijk houtige gewassen in het algemeen die vooral aangetroffen word(en) in *capuerie**.

1835 (Teenstra 1:361). ➤ /Braz.-N/wp/4/-.

capuerie, **ca(p)pewerie** (**de**, **-s**), **kapoeweri**, (gebied met) secundaire vegetatie, dat is spontane vegetatie (zoals ruigte, struweel en secundair bos) op een plaats waar het oerbos gekapt is.

< Braziliaans *capoeira* (Encyclopedie van Suriname 325). Mogelijk beïnvloed door Sranantongo *kapu* (kappen) en Srananton-go (*wi*)*wiri* (onder meer gras, onkruid).

1735 (Bijlsma 1923:58, *capueere*). - 1855-

1863 (Bartelink 1916:32) → (*kapoewerie*).

➤ /Braz./m/2-6/-.

- : **in capuerie**, braakliggend (gezegd van landbouwgrond).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:118). 1771 (Nepveu 41). → 1884 (Elout van Soeterwoude 41). ➤ /N+Braz./t/2-5/-.

karakara, een soort liaan (*Norantea guianensis*).

< Arowaks *karakara* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 513).

1854 (Kappler 1983:108; *caracalla*). →.

➤ /Ar/wp/4-6/-.

Carakische cacao, een type cacao (*Theobroma cacao*) van de variëteit *Forastero* met paarse zaden.

Eertijds geïmporteerd uit Venezuela (hoofdstad Caracas) of Trinidad en toen ten onrechte voorzien van deze naam, die al bestond voor een type van de variëteit *Criollo* met witte zaden (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 186) 1740 (Anonymus 42). 1771 (Nepveu 90, *tamme Caracus*). 1787 (Blom 201, *Kuraakse*, drukfout ?). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 186, *Caracas-cacao*).

Zie ook: *wilde cacaoboom**.

Opmerking: Het is niet te zeggen welke variëteit bedoeld wordt door Hartsinck (1770:53) met *Carracase cacaoboom* voor Suriname of Westelijk Guyana en door Quandt (1768-1780; 1807:149) met *Karaka* in Berbice. ➤ /N+N/cp/2-5/W/-.

karaloe: zie *caleloe**.

carapat, **carpata**, **carpat**, **krapatta**, **krapata**, wonderboom, een cultuurplant (*Ricinus communis*) van welke de oorsprong vermoedelijk in Afrika ligt.

< Spaans *carapato*, Portugees *carrapato* 'wonderolie'.

1770 (Fermin 1:42, *karapat*). 1771 (C. Dahlberg nr. 35, *carpata*). 1771 (Nepveu 201, *carpat*). - 1855 (Focke 65, *krapatta*). → (*krapata*, als Sranantongo).

Zie ook: *olyboom**. ➤ /Sp.?Port./cp/3-?/-.

carapatluis, **karpatluis** (**-luizen**), soort teek, vermoedelijk de Amerikaanse bosluis (*Amblyomma*-soort).

< Portugees *carrapato*, 'teek'.

1839-51 (Van der Aa 1993:20). 1847 (Winkels III:48).

Zie ook: *krapa** (II), *koepari**. ➤ /Port.-N/d/4/-.

carapatolie, **krapataolie**, **krapatolie**, wonderolie.

Zie *carapat**.

1770 (Fermin 1:42). - 1855 (Focke 65, *krapatta-olie*). 1903 (Van Coll 463). → (*krapata-olie*). ➤ / (Sp.?Port.?) -N/bc/2-5/-.

carbet (-s, -ten), indiaans huis.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1769 (Fermin 1:58). - 1861 (Wolbers 21).

Opmerking: Price & Price (1988:648)

veronderstellen, dat alle vindplaatsen van buiten West-Indië onjuist zijn en te wijten aan bijvoorbeeld Labat (1731, 4:23), die het woord, huns inziens ook ten onrechte, van Cayenne vermeldt.

Ook in Westelijk Guyana (Anonymus 1763:14). ➤ /Am/ic/2-4/W./.

carbougier: zie *cabougier**.

cardamon: wilde cardamon (de), fors kruid (*Renealmia alpina*) waaruit ten behoeve van de voedselbereiding een gele kleurstof en een olie worden gewonnen; thans in Surinaams-Nederlands geheten *masoesa* (< Sranantongo).

Europees-Nederlands *cardamom* is een kruid (*Elettaria cardamomum*, uit dezelfde familie) en de daaruit gewonnen specerij. Bij Hartsinck (1770:82) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /N+N'/wp/2/W./.

caro, maïs, zowel de plant (*Zea mays*) als de korrels.

< Sranantongo *karo*, *karu* (Schumann 1783:80) < Engels *corn*, Smith 1987:361. 1769 (De Beet 1984:86). - 1835 (Teenstra 1:211, 433).

Zie ook: *koorn**. ➤ /S/cp/2-4/-.

carpata(-): zie *carapat*(-)*.

carron: zie *suikertest**, *test**.

kars, **kars**, 1. vrucht van de *karsenboom** (1), geribd, met één pit, zuur; 2. vrucht van de *karsenboom** (2), glad, met vele pitjes, zoet, heden genoemd West-Indische kers. < Europees-Nederlands *kars*, de vrucht van wilde en gekweekte vormen van enige *Prunus*-soorten, waarop de Surinaams-Nederlandse *kersen* lijken.

Spelling met -a- 1740-1788; met -e- 1705-1770. →.

Zie ook: *boschkers**, *jodenkars**, *savannekers**.

1: 1770 (Hartsinck 56) →.

Zie ook: *kriekjes-over-zee**. ➤ /N'/cp/2-6/-.

2: 1740 (Anonymus 16). →. ➤ /N'/cp/2-6/-.

- : **Amerikaanse kars**, als *kars** (1).

1705 (Merian 7). ➤ /N+N'/cp/1/-.

- : **geribde kars**, 1. als *kars** (1); 2. als *karsenboom** (1).

1. 1835 (Teenstra 1:419). 1839-51 (Van der Aa 1993:22). →. ➤ /N+N'/cp/4-6/-.

2. 1771 (C. Dahlberg nr. 5). ➤ /N+N'/cp/2/-.

- : **Surinaamsche kars**, 1. als *kars** (1); 2. als *kars** (2).

1. 1770 (Fermin 1:158). →. ➤ /N+N'/cp/2-6/-.

2. 1771 (C. Dahlberg 96). ➤ /N+N'/cp/2/-.

- : **zoete kars**, als *kars** (2).

1872 (Anonymus 67). 1883 (Westeroënen van Meeteren 22). ➤ /N+N'/cp/4-5/-.

- : **zure kars**, als *kars** (1).

1872 (Anonymus 67). 1883 (Westeroënen van Meeteren 32). ➤ /N+N'/cp/4-5/-.

karsenboom, **kersenboom**, 1. inheemse, ook gecultiveerde vruchtboom (*Eugenia uniflora*); 2. uit West-Indië ingevoerde, gecultiveerde vruchtboom (*Malpighia punicifolia*); 3. als 1, 2, allebei of niet te identificeren.

1: 1718 (Herlein 205). - 1771 (C. Dahlberg nr. 5). →. ➤ /N'-N/cwp/1-6/-.

2: 1718 (Herlein 205). - 1763 (Pistorius 30). →. ➤ /N'-N/cp/1-6/-.

3: 1783 (Roos 38). →. ➤ /X/cp/3-6/-.

cas, **kas**: zie *cassa**.

caschou, **cachou**, **acajou**, **cajou** (de), 1. aangeplante vruchtboom (*Anacardium occidentale*); 2. cashew, het eetbare zaad uit de nootvormige vrucht van 1.

Tropisch Amerikaans element, sub 3.
Introductie van het woord in de samenstelling *caschou-appel** in het Europees-Nederlands is van Houttuyn (2, 2:405 en volgende; 1774).

1: 1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck bak 1 nr. 3, in Brinkman 1980:79, *cajou*). 1835 (Teenstra 1:359). → (*kasjoe*).

2: 1693 (Reeps 21, *cassioe*). 1740 (Anonymus 16). 1858 (West-Indië 2:127, *caschoupitten*). → (*kasjoe*).

Ook in Brazilië (De Laet 1625:443, *accayou*) en Oostelijk Guyana (De Myst 1677:17, *accasjouw*).

Zie ook: *inginoet**.

1+2: /Am/cp/1-6/B./O./.

- : **wilde caschou**, inheemse boom, in het algemeen laag en grillig gevormd (*Curatella americana*), heden in Surinaams-Nederlands *schuurpapierboom*pje, maar in het algemeen *savannekasjoe* genoemd.

De groeivorm lijkt op die van *caschou*. 1835 (Teenstra 1:359). 1858 (West-Indië 2:75) - 1910 (Sack 45).

Zie ook: *bosch-caschou**. ➤ /N+Am/wp/4-5/-.

caschou-appel (de, -en), de sappige schijnvrucht - het is de verdikte vruchtsteel - van de *caschou** (1).

Zie ook: *appel** (2).

1705 (Merian 16).

Oudste vindplaats in Brazilië (Keye 1659:54, *acajou-appel*), zo ook in Oostelijk Guyana (Van der Woude 1678 (Lichtveld & Voorhoeve 51) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:72, *cajouw-appel*).

Opmerking 1: Merian (zie boven) geeft ook kortweg *appel*.

Opmerking 2: Houttuyn (2, 2:408; 1774) geeft *catsjoe-Appelen* zonder aanwijzing over het gebied van herkomst. ➤ /Am-N'/cp/1/B./O./W./.

caschouboom, als *caschou** (1).

1705 (Merian 16). - 1770 (Hartsinck 46).

Ook in Brazilië (Keye 1659:53, *caziouboom*). ➤ /Am-N/cp/1-2/B./.

caseer, kaseer, kasseer, (bn., bw.), koosjer (in Joods religieuze zin).

< Sranantongo *kaseri* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:30) of van Europees-Nederlands *kasher* (WNT 7, 2:5462, z.j.).

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 28). - 1871 (De Surinaamsche Courant nrs. 54 en 119). 1884 (De Surinaamsche Courant nr. 18). ➤ /S?N?/bc/3-5/-.

casiri (de), indiaanse alcoholische drank, bereid uit het afkooksel van *cassave** (1) door dit te laten gisten.

< Karaïbisch *casiri* (Van Coll 1903:643) of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1770 (Hartsinck 25, *cassiry*). - 1854 (Kappler 1983:70). → (*kasiri*).

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:75, *cassiry*).

Zie ook: *pajarware**, *pernou**, *tapana**.

➤ /K?W?/ic/2-6/W./.

casiripo, cassiripo (de), siroop bereid uit *cassave** (1), gebruikt in gerechten. < Karaïbisch *casseripo* (Fermin 1769, 1:69), *kasiripo* (Courtz 294).

1765 (Fermin 207). - 1835 (Teenstra 2:263). → (*kasiripo*).

Opmerking: In Engels van Amerikaanse koloniën *cassareep* sedert 1832 (OED).

➤ /K/ic/2-6/-.

casoe: zie *caschou**.

cassa, cas, kas (de), uit belasting verkregen overheidsgeld met een afzonderlijke, al of niet van te voren vaststaande, gespecificeerde bestemming.

Geen enkele betekenis van *cassa* en dergelijke in verband met geld komt in het WNT (7, 1:1710-1716) met de bovenstaande overeen.

1701 (Schiltkamp & De Smidt 244). - 1815 (Schiltkamp & De Smidt 1344). ➤ /N'/

bs/1-3/-.

- : **cassa der modique lasten**, *cassa** ter bestrijding van naar verhouding matig grote, bijzondere lasten.

1701 (Schiltkamp & De Smidt 244). - 1805 (Schiltkamp & De Smidt 1257).

- : **cassa tegen de weglopers, weglopers-kassa**, *cassa** ter bestrijding van de kosten van de strijd tegen de *weglopers**.

1749 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 81). - 1815 (Schiltkamp & De Smidt 1347).

- : **cassa der gemeene weyde**, *cassa** ter bestrijding van de kosten ten behoeve van het publieke weidegebied rondom Paramaribo.

1728 (Schiltkamp & De Smidt 394). - 1815 (Schiltkamp & De Smidt 1344).

cassave, cassavi (de), 1. maniok (*Manihot esculenta*) en (of) de wortelknollen van deze (broodwortels), zonder nadere specificatie; 2. meel uit deze knollen; 3. platte koek gebakken van dit meel, ook stofnaam, aanvankelijk door indianen, later ook door anderen; zie ook *gebakken cassave**, (*cassave*)*brood**, *cassavekoek**. Tropisch Amerikaans element, sub 2. Vanaf 1692 met op het eind -e, ook in samenstellingen, vanaf 1689 tot 1718 (ook) met -i, -ie of -y op het eind.

1: 1689 (Hermann fol. 43). - (1872 Anonymus 17). → (of *kassave*, zo ook in verbindingen en samenstellingen).

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:69, *carsavy*) en Oostelijk Guyana (De Myst 1677:17, *cassavi*). ➤ /Am/cp/1-6/O./W./.

2: 1832 (Teenstra 1842:228).

Zie ook: *gomma**. ➤ /Am/r/4/-.

3: 1718 (Herlein 228). 1763 (Pistorius 17, 19; **het cassave**). →.

Opmerking: In deze betekenis al in 1872 in Van Dale (2e uitgave).

Zie ook: *cassavebrood**, *brood**, *cassave-*

*koek**. ➤ /Am/ic/1-6/-.

- : **bittere cassave**, cultuurvorm van *cassave** (1) en de knollen van deze met veel blauwzuur. 1765 (Nepveu 15). - 1855 (Focke 56). →. ➤ /N+Am/cp/2-6/-.

- : **gebakken cassave**, als *cassave** (3). 1757 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:62). - 1790 (Hoogbergen 1984:69). →.

Zie ook: *cassavebrood**, *cassavekoek**.

➤ /N+Am/ic/2-6/-.

- : **zoete cassave**, cultuurvorm van *cassave** (1) en de knollen van deze met weinig blauwzuur.

1740 (Anonymus 15). - 1855 (Focke 56). →. Ook in Westelijk Guyana (Groen 1794, 5:4). ➤ /N+Am/cp/2-6/W./.

cassavebeitel, cassaviebeitel (-s), kleine spa waarmee *cassave** (1, knollen) uit de grond gestoken worden.

In Zeeland is *beitel* het blad van een dergelijke spa, eertijds voor het uitsteken van suikerbieten (Ghijsen 1974:69).

1717 (Schiltkamp & De Smidt 313). 1718 (Herlein 247, met -i en -*bijtel*).

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:292), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /(Am- N')?W?/r/1/W./.

kassaveboom, niet geïdentificeerde boomsoort uit het hoge binnenland.

1835 (Teenstra 1:370).

Opmerking: Het is vermoedelijk niet de soort die heden *kasaba-oedoe* (< Sranantongo) genoemd wordt, want die komt vooral voor in *oude kapoeweri**, zelden in hoog bos (Ostendorf 1962:146). ➤ /X/wp/4/-.

cassavebrood, cassavibrood, (het, -en), als *cassave** (3).

Zowel in het Europees-Nederlands als in het Engels he(et)ten ook platte baksels van ongerezen deeg van oudsher *brood* (WNT) en *bread* (OED).

1718 (Herlein 110, met *cassavy*). - 1855 (Focke 56). →.

Oudste vindplaats in Oostelijk Guyana (Reeps 1692:8), ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:74); mogelijk afkomstig uit een van deze gebieden. ➤ /(Am-N)?O?W?/ic/1-6/O./W./.

cassavekoek, als *cassave** (3).

1718 (Herlein 110). - 1847 (Lenders 1986:142). →. ➤ /Am-N/ic/1-6/-.

cassavemier, parasolmier of bladsnijdersmier (*Atta cephalotes* en *Atta sexdens*), heden in het algemeen Surinaams-Nederlands *draagmier* genoemd.

In het bijzonder de bladeren van *cassave** (1) zijn zeer in trek bij deze soorten. Ze knippen die in stukjes en brengen die naar hun nest, waar ze ze infecteren met een schimmel en aldus voor hun consumptie geschikt maken.

1854 (Kappler 1983:52). 1856 (Wullschlägel 9, Duits *Cassaba-ameise*). Zie ook: *papamier**. ➤ /Am-N/d/4/-.

cassavepers, van *warimbo** (3) gevlochten buis die gevuld wordt met geraspte bittere *cassave** (1) en vervolgens, om daar het giftige vocht uit te persen, sterk wordt uitgerekt.

1786 (Visscher Heshuysen 413). 1859 (Winkels IV:286). →.

Zie ook: *matapi**.

Oudste vindplaats 1770 (Hartsinck 73), mogelijk in Westelijk Guyana en afkomstig van daar. ➤ /(Am-N)?W?/ic/3-6/W./.

cassaveplaat, metalen bakplaat waarop boven een open vuur *cassave** (3) gebakken wordt.

1739 (Oud Notarieel Archief Suriname 171:24). 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 5). ➤ /Am-N/ic/2-4/-.

cassaverasp (-en), metalen rasp voor het raspen van *cassave** (1, knollen).

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). 1855 (Focke 152). →.

Opmerking: Het oorspronkelijke model bestond bij indianen uit een plank bezet

met scherpe steentjes (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 541). ➤ /Am-N/ic/2-6/-.

cassavestok (-ken), cassavestek.

1762 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 315 fol. 335). 1881 (Kappler 1883:177). ➤ /Am-N/cp/2-5/-.

cassioe: zie *caschou**.

cassiripo: zie *casiripo**.

castagne (-s), het eetbare zaad van de *kastanjebroodboom**.

Het lijkt op Europees-Nederlands *kastanje*: het zaad van de *tamme kastanje* (*Castanea sativa*) en van de *paardenkastanje* (*Aesculus hippocastanum*).

1828 (Kuhn 77). →. ➤ /N'/cp/4-6/-.

kastanjebroodboom, een cultuurvorm van de *brood(vrucht)boom* (*Artocarpus communis*) met stompe stekels op de vrucht, thans in Surinaams-Nederlands geheten *kastanjebroodvrucht*.

1835 (Teenstra 2:248). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 56, met daar een oude wetenschappelijke naam). /N'-N/cp/4-5/-.

casties (-sen), **castice**, man geboren uit een blanke en een *mesties**, dus 7/8 blanke en 1/8 neger; ook attributief en dan ook met betrekking tot negerslavinnen.

< Portugees *castiço*, betekent iemand van goed, zuiver ras, in dit geval in een kolonie geboren uit Europese ouders.

1771 (Nepveu 103). - 1855 (Focke 56).

1913 (Themen in Polanen 1982:61).

Opmerking: Al eerder in gebruik in het voormalige Nederlands Oost-Indië voor een andere mengverhouding van het blanke en het inlandse element (WNT 7, 1:1769).

Zie ook: *cabouger**, *mistische**, *poesties**, *testies**, *blanke creool**. ➤ /Port./1/2-5/-.

castiesin, vrouw geboren uit een blanke en een *mesties**, zie *casties**.

1798 (Weygandt 19). - 1861 (Winkels

II:280). ➤ /Port./r/3-4/-.

kat: vliegende kat, een soort vampier (*Desmodus rotundus*).

Europees-Nederlands *vliegende kat* was toentertijd al en nu nog de naam voor enige plantenetende vleermuissoorten uit Zuidoost-Azië en Australië. De vampier heeft weinig meer met een kat gemeen dan het uiterlijk van de bek en van het gebit. Bij Hartsinck (1770:98) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *vliegende hond**.

➤ /N+N/pt/4-5/-.

- : **wilde kat**, *tijgerkat**, te weten ocelot (*Leopardus pardalis melanurus*) en aan deze verwante katachtige roofdieren. Europees-Nederlands *wilde kat* is de naam voor *Felis silvestris*, de kleinere kat van de Oude Wereld uit welke de huiskat gefokt is. Bij Hartsinck (1770:89) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /X/d/2/W./.

kato, zeer hoge boom, ontstaan uit zekere *abrasa** (boomwurper, in dit geval *Ficus maxima*).

< Sranantongo *katu* (Klooster e.a. 116).

1835 (Teenstra 1:337, *cato*) → (*katoe*).

Zie ook: *Adam-en-Evaas-boom**. ➤ /S/wp/4-6/-.

katoen, 1. (als in Europees-Nederlands) de plant (genus *Gossypium*), en zijn vruchtpluis, met een aantal soorten, rassen en andere variëteiten met eigen, soms niet of moeilijk te duiden namen. De meeste zijn aangetroffen bij Teenstra (1835); 2. het vruchtpluis van *boschkatoen** (zie aldaar). Zie, behalve de twee onderstaande soorten planten: *Indiaansche katoen**, *baboenkatoen**, *bokkenkatoen**, *kruipkatoen**, *tuinkatoen** en *vogelkopjeskatoen**.

*Boschkatoen** en *fridericikatoen** horen daar niet bij. Zie ook: *kleine wolboom**.

- : **Bourbons katoen**, een ras van sea-island-katoen, een gecultiveerde heester (*Gossypium barbadense*).

Dat Bourbon een streek is in Kentucky kan zonder meer de naam niet verklaren. 1835 (Teenstra 1:265). 1883 (Westeroënen van Meeteren 24).

Zie ook: *katoen**. ➤ /N+N/cp/4-5/-.

- : **rode katoen**, een vorm van sea-island-katoen (zie de vorige).

Het hart van de bloem is rood, de stengels en bladeren zijn rood aangelopen.

1835 (Teenstra 1:267). →.

Zie ook: *katoen**. ➤ /N+N/cp/4-6/-.

- : **schone** respectievelijk **vuile katoen**, katoenpluis dat bij het oogsten wit (dus niet verkleurd) respectievelijk bruin verkleurd is (Blom 1786:297). ➤ /N+N/pt/3/-.

katoengrond: zie *grond** (1, 2).

katoen-menarie (-s), als *manarie** (2).

1835 (Teenstra 1:417). ➤ /N-(S?Ind.?)pt/4/-.

katoenmolen, apparaat met een draaiend element dat ruwe katoen van zaden zuivert, hetzij aangedreven als een *beestenmolen** (a), hetzij met behulp van een trapmechaniek (b) en in dat geval ook genoemd *katoentrapmolen** of *trapmolen**. a: 1792 (Van Stipriaan 1993:189); b: 1786 (Blom 296). 1822 (Van Stipriaan 189:190). ➤ /N-N/pt/3/-.

katoentrapmolen (-s), als *katoenmolen** (b). 1804 (De Surinaamsche Courant nrs. 53 en 87). ➤ /N-N/pt/3/-.

katoenworm, rups van de vlindersoort *Aletia xyliana*.

Zie *worm**; het dier tast de katoenplant aan. 1786 (Blom 293). - 1835 (Teenstra 1:283). Ook kortweg *worm** (Lammens 1822;1982:193). ➤ /N-N/d/3-4/-.

kattenglas, mica.

Kat- duidt in samenstellingen vaak op valsheid of onechtheid (WNT 7, 1:1871). Het WNT geeft voor *mica*: 'kattenzilver' of 'kattenglimmer' (citaat van 1784).

1722 (IJzerman 1911:656).

Opmerking: Het woord hoorde tot het

jargon van bergwerkers. ➤ /N-N/r/1/-.

cattentrie: zie *cottontrie**.

kattestaart, als sierplant gebruikte cultuurvorm van *Amaranthus caudatus*.

De naam heeft betrekking op de vorm van de bloeiwijzen. Europees-Nederlands *kattestaart* (*Lythrum salicaria*) heeft dat ook, maar is geen verwant en diende vermoedelijk ook niet als voorbeeld.

1855 (Focke 134).

Opmerking 1: In hedendaags Surinaams-Nederlands is *kattestaart* de naam voor een verwante sierplant, *Amaranthus macrostachya*.

Opmerking 2: Een niet geïdentificeerd 'onkruid' wordt door Teenstra (1835, 1:205) *kattestaart* genoemd.

Zie ook: *gekoleurde caleloe**. ➤ /N-N/cp/4/-.

katvisch, enige niet nader te identificeren soorten meerval.

< Sranantongo *katfisi* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:30) of < Engels *catfish*.

Europees-Nederlands *katvisch* is 'minder soort vis, goed voor de kat' (WNT).

1771 (Nepveu 347). →. ➤ /E?S?/d/2-6/-.

kauwerie, **kawerie**, een soort meerval (vis) van het zoete water (*Pimelodus blochii*).

< Sranantongo *kaweri* (Encyclopedie van Suriname 328) of < Karaïbisch *kaweri* (Ahlbrinck 1931:214, Courtz 295).

1740 (Anonymus 24). - 1835 (Teenstra 2:448). →.

Opmerking: Bij Roos (1783:41) *kauwerier*.

➤ /K?S?/d/2-6/-.

cauwriertje, **cauriertje** (-s), witwangfluit-eend (*Dendrocygna viduata*), heden in Surinaams-Nederlands genaamd *wiswisi* (< Arowaks).

< Karaïbisch *kawlierie* (Penard & Penard 1908:103), *kawwiriri* (Ahlbrinck 1931).

1740 (Anonymus 23). - 1796 (Stedman 407; *cawereerkee*, Engelse spelling).

➤ /K/d/2-3/-.

kaw-maca, **kaumaca**, een gestekelde soort palm (*Bactris campestris*).

< Sranantongo *kaumaka* (Focke 1855:56).

1771 (Nepveu 356). 1835 (Teenstra 1:407).

Opmerking: Later ook de Surinaams-Nederlandse naam voor enige grotere, gestekelde palmsoorten, waaronder *mocaja**.

➤ /S/wp/2-4/-.

keen(-): zie *kaan*(-)*.

keentras, gestreepte kopstaander (*Leprinus fasciatus*), een riviervis behorende tot de karperzalmen, heden in Surinaams-Nederlands genaamd *kintrasi* (< Sranantongo) of *kwana*.

De naam komt in de Surinaams-Nederlandse vorm voor bij Focke (1855:68) en in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (450), maar in beide gevallen voor een verkeerde soort. ➤ /S/d/4-5/-.

keeskeesie(-): zie *kiskisi*(-)*.

kelder (-s), vaatje, tonnetje.

< Engels *kilderkin* (OED 8:426).

1718 (Inventaris West-Indische Compagnie 1139). - 1791 (Hoogbergen 1984:109).

1899 (J. Spalburg 1979:70).

Opmerking: Niet te verwarren met *kelder* in de betekenis van 'kist met vakken voor flessen', toen zowel in Nederland als in Suriname in gebruik. Het citaat uit 1899 in Van Donselaar (1989:195) heeft niet betrekking op dit laatste, maar op de hier gegeven Surinaams-Nederlandse betekenis. ➤ /E/bc/1-5/-.

kelduivel: zie *kilduivel**.

kemphaantje, jassana of leljacana, een moerasvogel (*Jacana jacana*).

Voert schijngevechten uit, net als het

Europees-Nederlandse *kemphaantje*

(*Philomachus pugnax*) in Nederland.

Herlein (zie beneden) vat *kemp* op als

hemp, beide in Nederland een gewestelijke naam voor 'hennep', en schrijft *hemphaan*.

1718 (Herlein 182). - 1770 (Hartsinck 111).

1908 (Penard & Penard 1:230). →.

➤ /Nʔ/d/1-6/-.

kerk houden, een christelijke dienst houden op een andere plaats dan in een kerkgebouw.

1873, 1878 (Klinkers 1997: 155, 156). →.

Opmerking: Heden ook met betrekking tot religieuze oefeningen van ander geloof dan christendom. ➤ /N+N/bc/4-6/-.

kerkhof: **Stenen Kerkhof (het)**, volksnaam voor de derde *Oranjetuin**: zie aldaar. Genoemd naar de hoge, stenen ommuring.

kerosinelamp, petroleumlamp.

< Engels *kerosinelamp*

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 89).

➤ /E/bc/4/-.

kers, **kersenboom**: zie *kars(enboom)**.

ketting (-, -en, -s), landmeetkundige lengtemaat van 20,714 meter, later 20 meter.

< Engels *chain* (OED, vanaf 1661).

1684 (Schiltkamp & De Smidt 143). - 1874 (zie beneden) →.

Opmerking: Sedert 1874 officieel buiten gebruik (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 467), maar in de praktijk nog voorkomend tot minstens 1990 (advertentie in krant). ➤ /E/bc/1-6/-.

keurmeester van de suikeren, ambtenaar die bij de waag de te exporteren suiker keurt.

1683 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 402) - 1828 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 403). ➤ /N+N/bs/1-4/-.

kien(-): zie *kaan(-)**.

kikvorschvogel, nachtzwaluw (zie *boetaboeta**).

De bek van zo'n vogel is, evenals bij een kikvors, zeer wijd. Vergelijk de wetenschappelijke naam van het genus *Brachystomus* en de Nederlandse naam *kikkerbek*, die hetzelfde betekenen, bij nachtzwaluwen uit Zuidoost-Azië (Grzimek 8:472). De naam kan in

Suriname ook gekomen zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden).

Bij Hartsinck (1770:114) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /X/d/2/W./.

kilduivel, **kilduvel**, als *dram**, zie aldaar.

< Engels *killdevil*.

1684 (Schiltkamp & De Smidt 142). - 1755 (Sneebeling 18; *kildevil*). - 1835 (Teenstra 1:236; *kelduivel*).

Opmerking: Buiten Suriname (of West-Indië) bij de marine (1794, WNT). ➤ /E/sc/1-4/-.

kindermeid, negerslavin (*meid**) als verzorgster van kinderen van haar meester/meesteres.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 15).

➤ /Nʔ/bc/4/-.

kinkanbau, okra, een ingevoerde plant (*Abelmoschus esculentus*) en zijn eetbare vrucht; heden Surinaams-Nederlands *oker*.

< Portugees *quingombô* (J.L. Taylor 1970:528).

1689 (Sherard, zie Brinkman 1980, bijlage 1). 1696 (ibid.). 1783 (Schumann 126; *gingambo*).

Zie ook: *althaea**, *okro**. ➤ /Port./cp/1-3/-.

kinnebakshammen. Het woord doet vermoeden, dat het stukken vlees betreft van de onderkaak van slachtvee; ze werden ingevoerd.

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 7).

kintrasi (heden): zie *keentras**.

kippenkweek: zie *kweek**.

kisikisi, **kesikesi**, naam voor de kleinere apensoorten, soms specifieker.

< Sranantongo *kisikisi* (Fermin 1765:43), *kesi kesi* (Van Dyk 1768:17). De uitspraak lag vermoedelijk in het midden, zoals ook nu nog.

1796 (Stedman 93; *keesee-keesee*, Engelse spelling). 1835 (Teenstra 2:404; *keesie keesie*). → (*keskesi*).

Opmerking 1: Later is de naam in Sranantongo en Surinaams-Nederlands beperkt

geraakt tot de twee in Suriname voorkomende *kapucijnnapen* (*Cebus*-soorten, waaronder de *mecoe**); zie Penard (1900, 1:29-30).

Opmerking 2: Volgens Lichtveld (1929:525) komt de Sranantongo-naam uit Afrika (*kése*). NB: ook Karaïbisch *kesioe* (Ahlbrinck 1931:291) voor 'satansap'.

Opmerking 3: Houttuyn (1761; 1, 1:351) vermeldt als Europees-Nederlandse roepnaam voor iedere aap *Kees*. ➤ /S/d/3-6/-.

kiskisimaka, naam voor enige soorten van kleine palmen (*Bactris*-soorten).

< Sranantongo *kisikisimaka* (Focke 1855:58).

1835 (Teenstra 1:407; *kees-keesimaka*). → (*keskesmaka*). ➤ /S/wp/4-6/-.

kistendragers, zij die ten behoeve van een begrafenis de kist met de dode dragen. In Europees-Nederlands toentertijd al *dragers*, zowel professionele als incidentele (WNT).

1742, 1750 (Schiltkamp & De Smidt 496, 591). ➤ /N-N/r/2/-.

klabaai (-en), in een kazerne een horizontale staaf voor het bevestigen van hangmatten. < Europees-Nederlands *klabaai*, een zeemansterm, met betrekking tot zo'n voorziening op een schip.

1854 (Kappler 1983:14). ➤ /N'/bc/4/-.

klaverjas, framboesia (*jaas**, 1) aan de voeten en handen.

< *krabbejaas**.

1855 (Focke 49). →. ➤ /S/z/4-6/-.

clear, met betrekking tot een stuk vlees of spek (zie *mess**) 'als op maat gesneden, zoals ingevoerd in een vat'. < Engels. 1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 42). 1871 (De Surinaamsche Courant 129, *shear clear*). ➤ /E/bc/4/-.

klerk: gezworen klerk, notaris met ruime taak.

Europees-Nederlands gezworen *klerk* had in Nederland een voornamelijk schriftelijk

registrerende functie, vermoedelijk ook zo in het voormalige Nederlands Oost-Indië (WNT 7, 2:3910). In Suriname was de taak ruimer en belangrijker, zoals die van de *sworn clerck*, in het (later) Engelse Demarara (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 513).

1699 (Schiltkamp & De Smidt 233). - 1869 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:513).

Ook in Westelijk Guyana (Van der Stoop 1797, zie Bosman 1990:186), mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *jurator**. ➤ /N'?'W?/bs/1-4/W./.

klip: de **Klip**, zekere stenen trap aan de oever van de Surinamerivier te Paramaribo, heden *de Marinetrap* geheten.

Wellicht zo genoemd, omdat het een enigszins uitstekend stenen element is.

1788 (Roos 1804:72). 1835 (Teenstra 2:111).

Opmerking: Met *de klippen* (Schiltkamp & De Smidt 750) in 1761 wordt vermoedelijk ook deze trap bedoeld. ➤ /N'/r/3-4/-.

klipsteen, uit de bodem gehaald gesteente bestaande uit een conglomeraat van zandsteen en schelpen, dienend als bouw materiaal. < Europees-Nederlands *klipsteen*, brokstukken afgehouden van klip (rots), als bouw materiaal.

1718 (Herlein 47). - 1822 (Lammens

1982:31). ➤ /N'/bc/1-3/-.

klokantaarn (-s), vermoedelijk een verhangbare, van een lampenglas voorziene lantaarn, voor gebruik in huis (Teenstra 1842:125) en buitenshuis (1822, Lammens 1982:93).

Vergelijk: "... dit dansen duurde bij het heerlijk starrenlicht en een paar verlichte glazene klokken, die daartoe in voorraad ['al klaar'] hingen, tot tien uren." (WNT 7, 2:4216 (1793-1796).

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 88) -

1842 (zie boven). ➤ /N-N/bc/3-4/-.

klopappel, de vrucht van *Ambelania acida*,

de boomsoort die thans *batbati* (< Sranantongo) genoemd wordt.

De vrucht is pas eetbaar nadat er eerst het 'melkslijm' uitgeklopt is. Zie ook *appel** (2).

Opmerking: De oudste vondst, die bij Von Sack (zie beneden), bestaat in de verduitsing *Klopfapfel*.

1821 (Von Sack, 2:70). 1835 (Teenstra 1:350). → (verouderend). ➤ /N-N'/wp/4-6/-.

knippa, een ingevoerde vruchtboom (*Melicoccus bijugus*).

Tropisch Amerikaans element, sub 3. 1689 (P. Hermann) en 1774 (C. Commelin), beide volgens Wijnands (1983:185). →.

Zie ook: *knippenboom**. ➤ /Am/cp/1-6/-.

knippen (alleen meervoud), vruchten (eetbare noten) van de *knippenboom**.

Tropisch Amerikaans element, sub 3. 1755 (Jacquin, zie Houttuyn 2, 2:277;1774). → (*knippa* < Sranantongo). ➤ /Am/wp/2-?/-.

knippenboom, een ingevoerde boomsoort (*Melicocca bijugus*).

Zie *knippen**. 1774 (Houttuyn 2, 3:692). - 1910 (Sack 42). ➤ /Am-N/wp/2-5/-.

knobbelboasi, vorm van *boasie** (lepra) met knobbels onder de huid.

1798 (Teenstra 1835, 2:195). ➤ /N-(S?W?)/z/3/-.

knoflookrank, een soort liaan die sterk naar knoflook ruikt (*Mansoa alliacea*), in Surinaams-Nederlands heden genaamd *knoflookliaan*.

1689 (Hermann fol. 35). →.

Zie ook: *uepollin**. ➤ /N'-N/wp/1-6/-.

coanali: zie *connari**.

coata: zie *kwatta**.

coe-: zie ook *cou-**

koebie (-s), een ombervis van de rivieren (*Plagoscion surinamensis*) en enige verwan-

ten van deze.

< Sranantongo *koebie* (Schumann 1783:93).

1835 (Teenstra 2:457). →.

Zie ook: *schelvis** (1 en 2). ➤ /S/d/4-6/-.

koebiston, otoliet (evenwichtssteentje) uit de kop van een *koebie**.

Er wordt magische kracht aan toegekend < Sranantongo *koebiston* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1995:68); Sranantongo *ston*, 'steen'.

1732 (Inventaris Archief Raad van Politie 792 fol. 2). →. ➤ /S/r/2-6/-.

coejakee; cojakee (-s), toekan (vogels van het genus *Ramphastos*).

< Sranantongo *koujaki* (Fermin 1765:100, Frans gespeld) of < Karaïbisch *koejake* (Penard & Penard 1910:7, Courtz 301, voor *Ramphastos tucanus*, van welke de naam de roep nabootst).

1740 (Anonymus 22, *cojakee*). 1763 (Pistorius 66, *coejakee*). - 1835 (Teenstra 2:426). → (*koejakè*).

Zie ook: *geelborst**, *witborst**.

➤ /K?S?/d/2-6/-.

koek: de **koek**, vergroting van de milt veroorzaakt door hypertrofie, een gevolg van malaria.

< Sranantongo *koekoe*: milt en miltziekte (Focke 1855:59) < Afrikaans, Koefoed & Tarenskeen. 1992:73; mogelijk afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1764 (Fermin 85; *Kouk*, Frans gespeld). - 1855 (Focke 59). 1881 (Kappler 1883:39). Ook in Westelijk Guyana (Van der Stoop 1799, zie Bosman 1990:197). ➤ /S?W?/z/2-5/W/.

koekerom: zie *kokerom**.

koelder (-s), in een suikerbedrijf een platte, houten koelbak waarin *likker** uit de *test** overgeschept wordt.

< Engels *cooler* (Ligon 1657;1673:91) voor een 'koelpan'. Blom (zie beneden) vermeldt deze laatste ook, met dezelfde func-

tie, maar duidt hem aan als *een bekken*.

1786 (Blom 68). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 129). ➤ /E/pt/3-4/-.

koelie (-s), immigrant(e) uit het toenmalige Brits-Indië.

< Europees-Nederlands *koelie*, dagloner, iemand die zware lichamelijke arbeid verricht in een kolonie in de tropen. Genoemde immigranten kwamen als contractarbeiders voor de *plantages**.

Kwamina (1869, voorwoord, in Van Kempen 2003 1:374) gebruikt het woord al in deze betekenis en een tekening van W.E.H. Winkels uit 1865 heeft als onderschrift onder meer "1863: Kolonisatie met Europ. Chine. Kulies en Portug." (*Mededelingen van het Surinaams Museum* 53:42). Het woord lag dus al klaar toen de eersten in 1873 rechtstreeks in Suriname aankwamen. In deze oorspronkelijke betekenis nog aangetroffen in 1945 (Arkieman 16). Later alleen nog pejoratief gebruikt. Zie ook: *Hindostaans**. ➤ /N'/r/4-5/-.

coemacoema (de), een soort meerval (*Arius herzbergeri*), verwant van de christusvis (*koepira**).

< Sranantongo *kumma kumma* (Schumann 1783:94) of < Karaïbisch *kumma kumma* (Van Panhuys 1904:614). 1740 (Anonymus 23, *komma komma*). 1771 (Hartsinck 121, *comcom*). 1796 (Stedman 136, *coemmacoemma*). → (*koemakoema*). ➤ /K?S?/d/2-6/-.

coemoe, comoe, een palmsoort (*Oenocarpus bacaba*) en de pruimvormige vrucht van deze waaruit een drank bereid wordt; heden *koemboe*.

< Karaïbisch *koemoe* (Ostendorf 1962:261).

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 14, *coeme*). 1740 (Anonymus 16, *comoe*). - 1845-1849 (Boekhoudt 1874:128 *coemoe*). 1899 (H. Spalberg 1979:82).

Opmerking: Pistorius (1763:30) gebruikt

comoe-boom.

Zie ook: *palissadecoemoe**; *comupien**, *pruim** (3), *komboe**. ➤ /K/wp/1-5/-.

koenatapie: zie *connatapie**.

koepari, teek, waaronder de zeer algemene Amerikaanse bosluise (*Amblyomma*-soort).

< Sranantongo *koepari* (Focke 1855:60) of < Karaïbisch *kupari* (Courtz 304).

1835 (Teenstra 2:298, *coupari*; Lammens 195, *koepari*). → (*koeparie*).

Zie ook: *krapa** (II), *karpatluis**

➤ /K?S?/d/4-6/-.

koepen, koeienstal.

Europees-Nederlands *coe* + *pen**.

Ca. 1708 (zie Van der Linde 1966, afb. 5). - 1866 (Van Schaick 45). ➤ /N-E/pt/1-4/-.

koepira, christusvis (*Sciadeichthys proops*), een soort meerval.

< Sranantongo *koepira* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:624) of < Karaïbisch *kupira*, Focke 1858a:312.

1835 (Teenstra 448, *koupira*, *koupila*). →.

➤ /K?S?/d/4-6/-.

coerehare, twee boomsoorten (*Calophyllum brasiliense* en *Calophyllum longifolium*), heden in Surinaams-Nederlands genoemd *koerali* (< Sranantongo).

< Arowaks en Karaïbisch *koerahara* (Ostendorf 1962:64).

1787 (Blom 304). - 1855 (Van Sypesteyn 176, *koerahara*).

Zie ook: *courari**. ➤ /Ind./wp/3-4/-.

koerikoeri: zie *koeroekoeroe**.

coerjaal, coerjaar: zie *corjaar**.

koeroekoeroe, koerokoero, emmervormige draagmand van indiaanse herkomst.

< Sranantongo *koeroe-koeroe* (Focke 1855:60) of < Karaïbisch *koeroekoeroe* (Van Panhuys 1904:612), (Courtz 306).

Volgens Lichtveld (1929:525) komt het Sranantongo-woord van Afrikaans *ákoré*. 1735 (Inventaris Archief Raad van Politie 789 fol. 31). - 1866 (Van Schaick 56). 1903 (Van Coll 485). → (*kroekoeroe*).

Opmerking: *Couroucourie* bij Brouwn (1796; 1984:180), *koerikoeri* Lammens (1827; 1999:139) en Kappler (1881; 1883: 180). ➤ /K?S?/ic/2-6/-.

coert: zie *court**.

koertoe, kroetoe, formeel gesprek, beraadslaging, vergadering, in het bijzonder onder en met *boschnegers** en indianen. < Sranantongo *kroetoe* (Focke 1855:67) < Engels *court*, (Smith 1987:341), 'recht-bank'.

1762 (De Beet & Price 1982:117). 1854 (Kappler 1983:136). → (*kroetoe*).

Zie ook: *court**. ➤ /S/r/2-6/-.

koesoewe, anatto, bixine of orleaan, de rode kleurstof uit de vruchten van de anattoboom (*Bixa orellana*).

< Sranantongo *koesoewe* (Focke 1855:60) of < Karaïbisch *koesoewe* (Van Coll 1903:646, Courtz 307).

1763 (Pistorius 23, *cosowee*). 1771 (Nepveu 284). - 1835 (Teenstra 1:372). → (*koe(oe)we*).

Zie ook: *rocoe**, *achiote**. ➤ /K?S?/wp/2-6/-.

koetai, vieroog, de naam voor enige vissen van het genus *Anableps*.

< Sranantongo (Fermin 1765:81; *coutai*, Franse spelling) of < Karaïbisch *koetai* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 44).

1771 (Nepveu 348, *coetaay*). - 1855 (Focke 60). →.

Zie ook: *grootoog**. ➤ /K?S?/d/2-6/-.

koewagter, wagter*, in dit geval herder, dat wil zeggen hoeder van vee (dus ook schapen, varkens enz.) op een *plantage**.

< Europees-Nederlands *koewagter*, hoeder van alleen rundvee.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:84). - 1855-1863 (Bartelink 1916:55).

➤ /N'-N'/pp/2-5/-.

koffermant: zie *pagaal**.

koffie: rode en zwarte koffie, koffie in de

*rode bast** en de *zwarte bast**: zie aldaar 1828 (Van Borcharen 40).

Zie ook: *boeba**. ➤ /N+N/pt/4/-.

- : **Surinaamse koffie**, zekere soort koffieplant (*Coffea arabica*), de bonen en de drank van deze.

Surinaams(ch) werd in de loop van de 19^e eeuw toegevoegd, ter onderscheiding van de inmiddels ingevoerde en meer gebruikte Liberica-koffie (*Coffea liberica*), die al-lengs kortweg *koffie* genoemd werd.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 153). →.

De plant /N+N/cp/4-6/-.

De drank /N+N/bc/4-6/-.

koffiebreekmolen (-s), molen voor het kneuzen (breken) van de buitenste schil (*rode bast**) van koffiebesen.

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 21).

1825 (Oostindie 1989:218).

Zie ook: *breekmolen**, *koffiemolen**, *breekhuis**, *roller** (2). ➤ /N-(N'?W?)/pt/4/-.

koffiegrond: zie *grond** (I, 2).

koffiehandbak, niet nader geïdentificeerd hulpmiddel in een koffiebedrijf, waarschijnlijk een voorloper zonder wieltjes van de *schuifbak**.

1758 (Oostindie 1989:488). ➤ /N-X/pt/2/-.

koffieloods, loods waar geoogste koffiebesen algeheel behandeld worden of pas nadat ze eerst in een *morsloods** van de *rode bast** zijn ontdaan.

1768 (Van Dyk 74). - 1801 (Oostindie

1989:219). ➤ /N-N/pt/2-3/-.

koffiemama (de), een boomsoort (*Erythrina fusca*), aangeplant als schaduwboom voor koffie en cacao. < Sranantongo *koffi-mama* (Focke 1855:60).

1835 (Teenstra 1:300). - 1855 (Focke 60). →.

Zie ook: *zandkoker**. ➤ /S/wp/4-6/-.

koffiemat, liggende boomstam met 10 à 12 gaten dienende als blokken voor het stampen van koffiebesen, opdat de buitenste schil (*rode bast**) breekt en loslaat.

Zie *mat**; bij Focke (1855:79) Sranantongo *koffi-matta*.

1764 (Oostindie 1989:488). - 1855 (Focke 79).

Zie ook: *stampmat**, *tomtom-mat**, *breekmolen**. ➤ /N-S/pt/2-4/-.

koffiemolen, als *koffiebreekmolen**.

Vergelijk Europees-Nederlands *koffie-molen*, een handmolen voor het malen van gebrande koffiebonen. Hoewel het WNT als eerste vondst hiervan 1710 geeft, lijkt het niet waarschijnlijk, dat de Surinaamse betekenis daarvan afgeleid zou zijn.

1781 (Schiltkamp & De Smidt 1014). 1825 (Oostindie 1989:218; Bosch, 125, 4). ➤ /N-N/pt/3-4/-.

koffieshop: zie *shop**.

koffiestaat, koffieplantage.

Zie *staat**.

1788 (Roos 1804:24). - 1854 (Van Sypesteyn 201). ➤ /N-E/pt/3-4/-.

koffiestuk: zie *stuk**.

koffiewaaimolen (-s), waaimolen (wanmolen) die na het stampen van de gedroogde koffiebonen de schillen scheidt van de 'bonen'.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 53, *coffy Waaymолens*). ➤ /N-N/pt/3/-.

cojakee: zie *coejakee**.

koken, suikerrietsap (*likker**) inkoken tot suiker.

Het WNT geeft wel *suikerkoken* met een citaat uit 1682 voor 'suiker fabriceren'.

1786 (Blom 61). ➤ /N'/pt/3/-.

koker (-s), slaaf die *kookt**, in een *kookhuis** (een) kookpan(nen) te weten *suikerketel*(s)* bedient.

1693 (Reeps 19). - 1855 (Focke 15).

Zie ook: *suikerkoker**. ➤ /N'/pp/1-4/-.

kokerij, als *kookhuis** (zie aldaar).

In het voormalige Nederlands Oost-Indië met betekenis 'suikerfabriek' (WNT).

1693 (Reeps 19). ➤ /N'/pt/1/-.

kokerom, **koekerom**, vrijstaande keuken.

< Engels *cook-room*.

Vormen met -o- 1711 en 1720, met -oe- 1727-1790.

1711 (Schiltkamp & De Smidt 279). - 1790 (Hoogbergen 1984:81). ➤ /E/bc/1-3/-.

kokneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam als kok.

1806 (De Surinaamsche Courant nr. 12).

➤ /N-Am/bc/3/-.

Kolonie: de **Kolonie**, Suriname.

Eertijds ter plaatse de meest gebruikelijke aanduiding, althans in geschrifte.

1822 (Lammens 1982:6). - 1908 (Penard & Penard 126). ➤ /N'/bs/3-5/-.

- : de **Nieuwe Kolonie**, de kuststrook tussen de Coppename en de Corantijn.

De kolonisatie en de aanleg van *plantages** begon hier pas omstreeks 1800. Zie ook *de Oude Kolonie**.

1835 (Teenstra 1:74). - 1854 (Van Sypesteyn 68). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 509). ➤ /N+N/bs/4-5/-.

- : de **Oude Kolonie**, de gekoloniseerde kuststrook tussen de Coppename en de Marowijne. Gebruikt ter onderscheiding van *de Nieuwe Kolonie**.

1822 (Lammens 1982:132). - 1835 (Teenstra 1:74). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 509). ➤ /N+N/bs/3-5/-.

combées (alleen meervoud), buitenverblijven en tuinderijen, gelegen in de voorstad 'De Combé', aansluitend bij Paramaribo achter het fort Zeelandia.

Het geheel nam de plaats in van een voormalige *plantage** die bewoond geweest was door de bestuursambtenaar Nicolaas Combé, overleden 1691 of 1692

(Oudschans Dentz 1959:28 en volgende).

1794 (Schiltkamp & De Smidt 1179). -

1866 (Van Schaick 192).

Zie ook: *erf** (2).

Opmerking: Op de plaats van de *combées* is nu een woonwijk met de naam 'De Combé'. ➤ /N'/bc/3-4/-.

komboe, als *coemoe**: zie aldaar

< Sranantongo (Focke 1855:59).

1835 (Teenstra 1:408). 1910 (Sack 10). → (*koemboe*). > /(K)S/wp/4-5/-.

comcom: zie *coemacoema**.

komma komma: zie *coemacoema**.

commanderen, een slaaf (of slaven) of burgers vorderen voor overheidsdienst, zowel burgerlijke als militaire.

< Europees-Nederlands *commanderen*, betekent onder meer 'oproepen' in het algemeen. Vergelijk Engels *to command*. 1693 (Reeps 19). - 1769 (De Beet 1984:88). Zie ook: *boschcommando**. > /N'/bs/1-2/-.

commandogeweer, vermoedelijk geweer als in gebruik bij een *boschcommando**.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 5).

> /N'-N/o/4/-.

commandoneger, *neger** door zijn eigenaar verplicht aan de koloniale overheid uitgeleend voor tijdelijke militaire of burgerdienst.

Zie *commanderen**, zie *boschcommando**. 1757 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:37). - 1802 (Blom 97).

Opmerking: Er is aan deze praktijk uiterlijk in 1863, met de *emancipatie**, een eind gekomen.

Zie ook: *commandoslaaf**. > /N'-Am/bs/2-3/-.

commandoslaaf, als *commandoneger**.

1781 (Schiltkamp & De Smidt 1036). 1817 (Lammens 1982:173). > /N'-N/bs/2-3/-.

communicatie, kort voor *communicatiepad** of *communicatieweg** (zie aldaar).

< Engels *communication*, betekent onder meer verbindingsweg.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 35). 1855-1863 (Bartelink 1916:26). → (in de betekenis van landweg in het algemeen).

> /E/r/4-6/-.

communicatiepad, pad langs rivier of *kreek**, *plantages** verbindend.

1777 (Schiltkamp & De Smidt 915). 1866 (Van Schaick 112). > /E-N/r/3-4/-.

communicatieweg, als voorgaande, misschien iets beter begaanbaar.

1855-1863 (Bartelink 1916:29). 1884 (Elout van Soeterwoude 31). > /E-N/r/4-5/-.

comoe(-): zie *coemoe(-)**.

compassieman, gids in het binnenland.

< Sranantongo *kompasi* (Wullschlägel 1856:5), 'kompas'. Het betekent hier echter vermoedelijk 'richting' (zie WNT 7, 2:5233).

1771, 1774, 1775 (De Beet 1984:91, 157, 196). > /S-N/r/2/-.

comphor(hout), niet nader te bepalen boomsoort uit de Laurierfamilie en het geurige hout van deze, als gebruikt voor zolders.

< Engels *comphor-wood*.

1786 (Visscher Heshuysen 336, 339). > /E/wp/3/-.

comupien, vermoedelijk bladeren van *coemoe** of *palissadecoemoe** voor dakbedekking.

Zie deze namen en *pien** (2).

1792 (Stoelman, zie Hoogbergen 1984:149). > /K-X/wp/3/-.

konamie, naam voor twee struiken (*Clibadium surinamense* en *Clibadium sylvestre*) die een visvergift leveren, dat toegevoegd aan open water te vangen vissen naar de oppervlakte drijft.

< Sranantongo *koenamie* (Focke 1855:59) of < Karaïbisch *koenami*, Focke 1858a:312, (Courtz 303).

1796 (Stedman 214; *konamee*, Engelse spelling). - 1854 (Kappler 1983:103). → (*koenami*).

Zie ook: *connari**. > /K?S?/wp/3-6/-.

conane, een inheemse palmsoort

(*Astrocaryum paramaca*).

< Karaïbisch en Arowaks *koenana* (Ostendorf 1962:259).

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 9).

Zie ook: *paramakka**. ➤ /Ind./wp/1/-.
concordantiebeginsel, in het bijzonder het streven naar overeenstemming van de wetten in Suriname met die in Nederland. 1865-1975 (Encyclopedie van Suriname 125). ➤ /N-N/bs/4-6/-.

condré: zie *contre**.

konijn (**het**, **-en**), agoeti of goudhaas (*Dasyprocta leporina*).

Het is een knaagdier dat goed springen kan, als een Europees-Nederlandse konijn (*Oryctogalus cuniculus*), maar daar overigens (korte oren!) weinig op lijkt.

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1693 (Reeps 21, *conijnties*). - 1855 (Focke 62). →.

Zie ook: *konikoni**, *cotie**.

Oudste vindplaats in Brazilië (De Laet 1625:415), ook in Oostelijk Guyana (Zeeuw 1627, zie Lichtveld & Voorhoeve 1980:17) en in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:21). ➤ /Am /d/1-6/B./O./W./.

konikoni, goudhaas (*Dasyprocta leporina*).

< Sranantongo *konikoni* (Van Dyk 1768:17) < Engels *coney*, Smith 1987:240 of < Engels *cunning*, 'slim', Echteld 1961:82. 1787 (Blom 34, *konnij konnij*) - 1872 (Anonymus 66). →.

Zie ook: *konijn**, *cotie**. ➤ /S/d/3-6/-.

koning (**de**), 1. evenals in Europees-Nederlands in een molen de verticale spil die als centraal onderdeel van het mechaniek de aandrijving overbrengt op het *malen**(1). In Suriname in het bijzonder in een suikermolen de as van de *koningsroller**, die samen met de *zijrollers** het *riet** *maalt**, ofwel uitperst. De *koning* is bij een *beestenwerk** door *zwieping*s* verbonden met de in het rond lopende trekdieren, bij een *waterwerk** door een horizontaal kamrad en het verticale *bonkelrad** met het *schep*rad*. 2. als *koningsroller**.

1: 1781 (Schiltkamp & De Smidt 1014). - 1805 (Schiltkamp & De Smidt 1258).

➤ /N'/pt/3/-.

2: 1720 (Oostindie 1989:43). - 1824 (De Surinaamsche Courant nr. 53). ➤ /N'/pt/1-3/-.

koningsroller, middelste van de drie staande walsen (*rollers**) in een suikermolen.

Zie onder *koning**.

1835 (Teenstra 1:214).

Zie ook: *koning** (2), *middelroller**, *trasroller** en *zijroller**. ➤ /N'-E/pt/4/-.

connari, als *konamie** (zie aldaar).

< Arowaks *konali* (Ostendorf 1962:212).

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 18).

Opmerking: Hartsinck (1770:79) geeft voor Suriname, Westelijk Guyana of beide *coanalie-boom*. ➤ /Ar/wp/1-3/W./.

connatepie, **koenatepi**, enige boomsoorten van het genus *Platymiscium* en hun hout.

< Arowaks, Karaïbisch en Sranantongo (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917: 407; Ostendorf 1962:97).

1740 (Anonymus 15). - 1855 (Van Sypesteyn 174). → (*koenatepie*).

Opmerking 1: Van der Aa (1993:20) vermeldt de verkoop van zeker hout uit Suriname onder de naam *konatappihout* tussen 1847 en 1851 in Zwolle.

Opmerking 2: De Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917: (466) geeft de naam, vermoedelijk ten onrechte, aan *Matayba camptoneura*. ➤ /X/wp/2-6/-.

consaca, zwemmerseczeem (epidermofytie), een schimmelinfectie aan de voeten.

< Sranantongo *kumsakka* (Schumann 1783:94) < Karaïbisch *kumisako* (Ahlbrinck 1931:237, Courtz 302).

1740 (Anonymus 20, *consakki*). 1796 (Stedman 149). → (*konsaka*). ➤ /(K)S/z/2-6/-.

consaca-wiwiri, inheems kruid (*Peperomia pellucida*) dat een medicijn tegen *consaca** levert.

< Sranantongo *kumsakkawirri*

(Schumann 1783:94), *konsakka-wiwiri* (Focke 1855:63). Zie *wiwiri**.

1796 (Stedman 238; *consaca-weeree-weeree*, Engelse spelling). → (*konsakawiwiri*).

Zie ook: *soldatensalade**. ➤ /S/wp/3-6/-.

konthout, een boomsoort (*Minquartia guianensis*) en het zeer harde hout van deze.

Herkomst van de naam onduidelijk. Mogelijk van Saramakaans *kontu-udu* (Klooster (2003:124).

1835 (Teenstra 1:351). 1855 (Van Sypesteyn 170). →.

Zie ook: *aratte**. ➤ /X-N/wp/4-6/-.

contre, contri (de, het), contrij (het, -en), woonplaats, plaats die men als zijn 'thuis' beschouwt, in het bijzonder als het een dorp is.

< Engels *country*, betekent onder meer 'thuis' (OED 3:1052; vanaf 1582). Vergelijk Sranantongo *kondre*, betekenis idem (Schumann 1783:86).

1759 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:104; *contrijen*, meervoud). 1759 (ibid. 117, *contre*). - 1772 (De Beet 1984:143, *contri*). - 1839-1851 (Van der Aa 1993:35, *condré*). ➤ /E/r/2-4/-.

contreman, landgenoot, iemand met wie men woonplaats of herkomst deelt.

Zie *contre**.

1745 (Inventaris Archief Raad van Politie 798). → (*kondreman*, als Sranantongo) ➤ /E-N/r/2/-.

kookhuis, op een suikerplantage een gebouw of deel daarvan voor het *koken** van het suikerrietsap tot suiker.

< Engels *boiling-house* (Ligon 1657; 1673:55), zie ook *huis**; of afkomstig uit Brazilië of Westelijk Guyana (zie beneden). 1680 (Van der Doe e.a. 1992:21). - 1866 (Van Schaick 65). 1884 (Elout van Soeterwoude 35). → ?

Zie ook: *huis**, *kokerij**.

Ook in Brazilië 1624-54 (Kolfin 1999:160) en Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:472). ➤ /X/pt/1-5/B./W./.

kookneger, negerslaaf (*neger**) die *kookt**, dat wil zeggen in een *kookhuis** (een) kookpan(nen), te weten *suikerketel*(s)* bedient.

1835 (Teenstra 1:230).

Zie ook: *koker**, *suikerkoker**. ➤ /N-Am/pp/4/-.

koolpot, gietijzeren kooktoestel voor één pan, met een ruimte voor het stoken van houtskool en daaronder een ruimte voor as. < Engels *coal-pot*.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 17). 1919 (H. Spalburg 2004, 1:258, in advertentie). →. ➤ /E/bc/4-6/-.

koorn, 1. (het) de plant maïs (*Zea mays*); 2. maïskorrels (ook als stofnaam); beide heden in Surinaams-Nederlands *koren*. Waarschijnlijk < Engels *corn*, *Indian corn*, 'maïs' onder meer in de VS. Europees-Nederlands *koren* is de naam voor grasachtige graangewassen en hun zaden (korrels). Maïs is niet grasachtig, werd eertijds wel *Turks koren* genoemd.

1: 1771 (De Beet 1984:93). 1783 (Roos 33). →. ➤ /N'ʔEʔ/cp/2-6/-.

2.: 1694 (Schiltkamp & De Smidt 204, *coren*). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 6). →. ➤ /N'ʔEʔ/cp/1-6/-.

Zie ook: *caro**.

koornblom, gezeefd maïsmeel.

Zie *koorn** (2). *Blom* (bloem) < Europees-Nederlands *bloem*, 'gezeefd tarwemeel'. 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 11).

Zie ook: *koornmeel**. ➤ /(N'ʔEʔ)-N/bc/4/-.

koorngrond: zie grond (I, 3).

koornhuis, opslagplaats voor *koorn** (2).

Zie ook *huis**.

1733 (Beeldsnijder 1994:171). - 1789 (Hoogbergen 1984:47). ➤ /(N'Eʔ)-X/pt/2-3/-.

koornmeel, als *koornblom**: zie aldaar

1851 (Van Lier 1977:123). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 7). → (*korenmeel*).

➤ /N'ʔEʔ)-N/r/4-6/-.

koornmolen (-s), molen voor het malen van *koorn** (2), vermoedelijk met de hand gedraaid.

1723 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 651). 1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 5).

Opmerking: Heden in Surinaams-Nederlands een keukeninstrument, ook gebruikt voor het malen van erwten, bonen en dergelijke, ➤ /N'ʔEʔ)-N/pt/2-4/-.

koornpeller (-s), hulpmiddel om maïskorrels (*koorn**, 2) van de kolf te scheiden.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 58).

➤ /N'ʔEʔ)-N/pt/4/-.

koornschoep: zie *schoep**. ➤ /N'ʔEʔ)-N/bc/1-4/-.

koorsoe wiewerie, lantana, een wilde heester (*Lantana camara*).

< Sranantongo *koorsoe wiewerie* (Focke 1855:63); betekent 'koortskruid'; een aftreksel van de bladeren (*Surinaamsche thee**) is koortswerend.

1835 (Teenstra 2:344). 1910 (Sack 55). →. Zie ook: *Surinaamsche theeboom**. ➤ /S/wp/4-6/-.

kop: zie *koppen**.

kopcalabasje, klein exemplaar van de *calabas** (II).

Gebruikt voor het maken van een *laatkop*. Europees-Nederlands *koppen* was aderlaten.

1771 (C. Dahlberg nr. 30, *kopp calbasie*). ➤ /N-N/cp/2/-.

kopie, een boomsoort (*Goupia glabra*) en het als timmerhout gebruikte hout van deze, ook voor meubels, ook attributief. Opmerking: Vers gezaagd stinkt het hout, maar dat verdwijnt.

< Sranantongo *kopi* (Schumann 1783:87)

< Karaïbisch *koepi-i* (Ostendorf 1962:144,

Courtz 304).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:67). - 1855 (Focke 63). →.

Opmerking: Teenstra (1835, 1:343) noemt een niet identificeerbare boom *witte kopie*.

➤ /K/S/wp/2-6/-.

kopiehout, als *kopie** (het hout).

1763 (Pistorius 53).- 1858 (Van Sypesteyn 139).

Opmerking: Van der Aa (1993:20) vermeldt de verkoop van hout uit Suriname met deze naam tussen 1847 en 1851 in Zwolle. ➤ /K/S-N/wp/2-4/-.

koppen (meervoud), personen, alleen als teleenheid voor aantal slaven.

< Europees-Nederlands *koppen*, in het bijzonder gebruikt voor manschappen van leger en vloot (WNT).

1730 (Inventaris West-Indische Compagnie 1140). - 1839-51 (Van der Aa 1993:21). → (personen in het algemeen).

Opmerking: Het Surinaams-Nederlandse gebruik kan tot later hebben voortgeduurd, eventueel ook met betrekking tot geïmmigreerde contractarbeiders. ➤ /N'/bs/2-4/-.

corantijschaap, zeker schapenras met bruinachtige wol.

Eertijds, voor 1835, gefokt in het district Nickerie, dat door de Corantijn begrensd wordt.

1831 (Teenstra 1835, 1:122). ➤ /N-N/d/4/-.

Cordon (de, het), eigennaam van een cordon van militaire posten, vanaf de post Gelderland aan de Surinamerivier tot aan de post Uitkijk aan de kust; beschermde het plantagegebied tegen invallen van *boschnegers**; in gebruik van 1778 tot in de eerste helft van de 19e eeuw; nog vermeld uit 1834 (Teenstra 1842:4).

Opmerking: De officiële naam was "Linie of Kordon van Defensie". ➤ /N'/o/3-4/-.

Cordonpad, het pad dat, als onderdeel van

het (inmiddels verdwenen) *Cordon**, de militaire posten verbindt; heden zijn nog vage resten in de wildernis herkenbaar (zie de Encyclopedie van Suriname 129).

➤ /N'-N/o/3-6/-.

coren(-): zie *koorn(-)**.

corjaar, coerjaar, corjaal (-s, -en), open boot van uitgeholde boomstam.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 45, *coriaer*).

- 1855 (Focke 67). → (*korjaal*).

Opmerking: 't korjaal (Roos 1804:169);

coerjaartje (1749; De Beet & Price

1982:51).

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:32, *coriaer*).

Zie ook: *cano**, *periage**, *grondcorjaar**,

*schulp(-)** en *tentcorjaal**; samenstelling

ook *vischcuriael* (De Surinaamsche

Courant 1804, nr. 32). ➤ /Am/r/1-6/W./.

corkietje, huiswinterkoning (*Troglodytes aedon albicans*); heden in Sranantongo en Surinaams-Nederlands *gadofowroe**, zie verder aldaar voor andere namen.

Herkomst onduidelijk, zie Van Donselaar (2000a:268).

1770 (Hartsinck 107). ➤ /X/d/2/-.

corre (-s), fleskalebas, de vrucht van een cultuurvorm van de Europees-Nederlandse *kalebas* (*Lagenaria siceraria*).

< Karaïbisch *koro* (Ostendorf 1962:18).

1740 (Anonymus 18).

Zie ook: *calabas** (II), *wilde fles**. ➤ /K/ cp/2/-.

korrekorre, groene ibis of cayenne-ibis (*Mesembrinibis cayennensis*).

< Sranantongo *korokoro* (Woordenlijst

Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:187)

of < Karaïbisch *korokoro* (Courtz 299);

klanknabootsing.

1835 (Lammens 173). → (*korokoro*, als

Sranantongo). ➤ /K?S?/d/4-6/-.

kost (de), verzamelnaam voor voedingsgewassen en hun voortbrengselen voor eigen

gebruik of voor verkoop ten behoeve van gebruik in eigen land.

< Europees-Nederlands *kost*, betekent 'dagelijks verstrekt voedsel'.

1679 (Anonymus, zie Lichtveld &

Voorhoeve 1980:58). - 1787 (Blom 36).

Zie ook: *kropkost**, *negerkost**, *slavenkost**; *groene kost**.

Opmerking: De samenstellingen van *kost* doen veronderstellen, dat het woord in genoemde, beperkte betekenis tot ongeveer 1900 in gebruik is geweest. ➤ /N'/ cp/1-3-5/-.

kostgrond, 1. *plantage** of deel daarvan voor de verbouw van *kost**; 2. kleine akker van particulier(en), in het algemeen van slaaf (eerst), van *boschneger(s)** (later, en dan eventueel groot) en van indianen, met *kost** voor eigen gebruik.

1. Zie *grond** (I, 2).

1685 (Schiltkamp & De Smidt 163). - 1866 (Van Schaick 122).

Zie ook: *kostplantage**, *kweekgrond**.

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:441), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /(N'-E)?W?/pt/1-4/W./.

2. Ook *kostgrondje*. Zie *grond** (I, 3).

1718 (Herlein 84). - 1858 (Van Stipriaan 1993:405). → (van particulieren in het algemeen).

Zie ook: *negerkostgrond**, *bokkengrond**.

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:272). ➤ /(N'-E)?W?/sc/1-6/W./.

kostplantage (de, -giën, -s), boerenbedrijf waar *kost** verbouwd wordt voor de verkoop.

1693 (Reeps 19). - 1771 (Nepveu 211).

Zie ook: *kostgrond** (1), *kweekplantage**.

➤ /N'-N/pt/1-2/-.

kostplanter, eigenaar, *directeur** of beide van een *kostplantage**.

1695 (H. Spalburg 2004, 2:331). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 25). ➤ /N'-N/ pp/1-4/-.

kostwagter, op een plantage *wagter** (verzorger en bewaker) van de *kost** op een *kostgrond** (1).

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213) - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 65). ➤ /N'-N'/pp/2-4/-.

kostwagtershuisje, huisje van *kostwagter** bij een *kostgrond** (1).

1787 (Blom, hoofdstuk 5). ➤ /(N'-N')-N'/pt/3/-.

cotie. Hoewel Reeps (1693:21) deze naam voor de agoeti of goudhaas (*Dasyprocta leporina*) vermeldt voor Suriname, lijkt het zeer waarschijnlijk dat hij deze meebracht uit Brazilië of Oostelijk Guyana. Alle vroege vermeldingen voor Suriname geven Surinaams-Nederlands *konijn**.

kottie kottie, enige soorten veenmol (*Gryllotalpa*-soorten).

< Sranantongo *koti-koti* (Focke 1855:63). Sranantongo *koti* betekent onder meer 'knippen' (Schumann 1783:88). Deze insecten knippen met hun scharen groene planten(delen) af.

1835 (Teenstra 1:302; 2:467, *kottekotte*). →. ➤ /S/d/4-6/-.

kottoe, kotto, 1. lange, kleurige, geklede rok als gedragen door vrije negerinnen en gemengdbloedigen, alsmede geprivilegieerde negerslavinnen; 2. afkorting van *kottoemissie**.

< Sranantongo *kotto*, betekent ook 'rok' in het algemeen (Schumann 1783:89).

1: 1866 (Van Schaick 2). →. ➤ /S/r/4-6/-.

2: 1866 (Van Schaick 131). ➤ /S/r/4/-.

kottoemissie, kottomissie (-s), vrouw die op grond van haar standing altijd of soms een *kottoe** (1) droeg. Zie *missie** (1).

Opmerking: Heden wordt een vrouw die zich bij een bijzondere gelegenheid gekleed heeft in de dracht die vroeger gebruikelijk was onder negerinnen en negroïde vrouwen, een *kotomissie* genoemd.

1866 (Van Schaick 272). - 1917 (Encyclo-

paedie van Nederlandsch West-Indië 403). ➤ /S/r/4-5/-.

cottontrie, kattentrie, kankantrie (de), wilde kapokboom (*Ceiba pentandra*).

De ontwikkeling uit Engels *cotton-tree* loopt bij het Sranantongo en het Surinaams-Nederlands min of meer parallel, waarbij het Surinaams-Nederlands zijdelings ook invloed van het Sranantongo lijkt ondervonden te hebben, en eindigt bij beide met *kankantri(e)*. Lammens (1822; 1982:180) geeft ook 'kamboom', in de onjuiste veronderstelling dat de naam ontleend zou zijn aan Sranantongo *kankan*, het woord voor 'kam'.

Bij het Sranantongo is genoemde ontwikkeling als volgt: *kattantri* (Schumann 1783:32) > *kankantri* (Focke 1855:54). De oudste vorm in het Surinaams-Nederlands is aangetroffen bij Mauricius (1750) in de samenstelling *cattentriebloom** (zie aldaar). *cottontree*: 1822 (Lammens 1982:180, *kattentrie*). 1854 (Kappler 1983:60). *cottontrie*: 1752 (Inventaris Archief Raad van Politie 803 fol. 46). 1783 (Roos 1804:160).

cottentrie: 1785 (Roos 1804:167).

Deze drie: /E/wp/2-4/-.

kattentrie: 1752 (Inventaris Archief Raad van Politie 803 fol. 46). - 1787 (Blom 422).

➤ /E/wp/2-3/-.

kankantrij: 1787 (Blom 346).

kankantrie: 1822 (Lammens 1982:180).

1835 (Teenstra 1:369). →.

Deze twee: /S/wp/3-6/-.

Buiten deze spreiding valt: *cattoentrie* (Nepveu 1771:368).

kottontrieboom als *cottontrie**.

cattentrie(-)boom: 1750 Mauricius in Van Lier 1977:40). 1771 (Nepveu 250).

kottentriebloom: 1787 (Roos 1804:65).

kankentriebloom: 1802 (Blom 192). 1915 (Weiss 32). ➤ /E-N/wp/2-5/-.

cou-: zie ook *coe**.

coui (-s), *calabas** (I, 3) als nap.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1770 (Hartsinck 54).

Zie ook: *kalebasschaal**. ➤ /Am/sc/2/-.

coupari: zie *koepari**.

courari, een boomsoort (*Calophyllum brasiliense*).

< Sranantongo *koerali* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:80).

1787 (Blom 304). 1804 (Eensgezindheid 2, *corariboom*). → (*koerali*).

Zie ook: *coerebare**. ➤ /S/wp/3-6/-.

courjaar: zie *corjaar**.

court, **coert** (de), 1. naam voor enige rechts- en bestuurscolleges, later *hof* genoemd; 2. kort voor *courtdag** (zie aldaar).

< Engels *court*.

1: 1669 (Schiltkamp & De Smidt 48). -

1736 (Schiltkamp & De Smidt 425). ➤ /E/bs/1-2/-.

2: 1685 (Schiltkamp & De Smidt 156).

1695 (Schiltkamp & De Smidt 205). ➤ /E/bs/1/-.

courtdag, zittingsdag van een *court** (1).

1669, 1670 (Schiltkamp & De Smidt 48, 58). ➤ /E-N/bs/1/-.

courtweek, week waarin een *courtdag** valt.

1701 (Schiltkamp & De Smidt 239). ➤ /E-N/bs/1/-.

kraan, Amerikaanse reuzenooievaar of jabiroe (*Jabiru mycteria*).

< Engels *crane*, dat, in tegenstelling tot het Europees-Nederlandse *kraan*, niet alleen gebruikt wordt voor 'kraanvogel' (*Grus grus*), maar lokaal ook voor sommige andere grote vogels met lange hals en poten (OED 3:1113).

1771 (Nepveu 332). - 1821 (Von Sack

1:222; *surinamische Kranich*, Duits). 1929 (Ahlbrinck 26, *kraanvogel*).

Zie ook: *blaasman**, *toejoejoe**. ➤ /E/d/2-3/-.

craauw (de), kraanral of koerlan (*Aramus guarauna*).

< Karaïbisch *karaw* (Ahlbrinck 1931:210), klanknabootsing.

1763 (Pistorius 72).

Opmerking: De hedendaagse Surinaams-Nederlandse naam is *krawkraw* (< Sranantongo). ➤ /K/d/2/-.

crabbedago, naam door enige auteurs gegeven aan verschillende hond- en beerachtige roofdieren, later beperkt tot de *krabbenhond** (zie aldaar).

< Sranantongo *krabbo-dago* (Schumann 1783:90).

1740 (Anonymus 21) - 1854 (Van Sypesteijn 60). 1900 (Penard 1:68, 70, 71). → (*krabdagoe*).

Zie ook: *wilde hond**, *vos**. ➤ /S/d/2-6/-.

krabbejaas, -**jas**, framboesia (*jaas**, 1) aan voeten en handen.

< Sranantongo *krabbo-jassi* (Schumann 1783:90) of < Engels *crab-yaws* (OED, vanaf 1739). Volgens Beeldsnijder (1994:200) liep een lijder als een krab.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:84). - 1854 (Landré 39). → (*klaverjas**). ➤ /E?S?/z/2-4/-.

krabben, (ook:) krassen, schuren.

Bij Europees-Nederlands *krabben* ontstaan geen krassen (groefjes), zoals bij Europees-Nederlands *krassen*.

1755 (De Beet & Price 1982:89, 90). →.

➤ /N?/r/2-6/-.

krabbenhond, krabbenetende wasbeer (*Procyon cancrivorus*).

< Sranantongo *krabbo-dago* (Schumann 1783:90). < Engels *crabdog*, Fokke 1855:64; niet in OED of Webster (1997). 1855 (Focke 64). - 1931 (Ahlbrinck 492). Zie ook: *crabbedago**, *wilde hond**.

➤ /S/d/4-5/-.

crabboom: zie *krapboom**.

krabvogel, krabbeneter of geelkruinkwak (*Nycticorax violacea cayennensis*), in Surinaams-Nederlands heden *dikkop*. Het dier eet onder meer krabben.

Bij Hartsinck (1770:113) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ / (N-N)?W?/d/2/W./.

krafana, een aantal vissoorten behorende tot de Ansjovisachtigen (*Engraulidae*).

< Sranantongo *krafana* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:35).

1835 (Teenstra 2:450). ➤ /S/d/4-6/-.

kraloe: zie *caleloe**.

krap, twee boomsoorten (*Carapa procera* en *Carapa guianensis*) en hun hout (heden in Europees-Nederlands *Surinaamse mahonie*), ook attributief, gebruikt als timmerhout en voor *singels**; zie verder *krap-olie**.

< Sranantongo *krapa* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917: 197) of < Karaïbisch *karapa* (Ostendorf 1962:136, Courtz 292), of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1763 (Schiltkamp & De Smidt 775). - 1804 (Eensgezindheid 31).

Oudste vindplaats Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:76).

Zie ook: *krapa** (I). ➤ /K?S?W?/wp/2-3/W./.

krapa I, als *krap**.

1835 (Teenstra 1:372). 1855 (Van Sypesteijn 176). ➤.

Opmerking: Teenstra onderscheidt *rode* en *witte krap*; betekenis daarvan niet duidelijk. ➤ /K?S?/wp/4-6/-.

krapa II, teek.

< Sranantongo *krapa* (Focke 1855:65).

1835 (Teenstra 2:479). - 1855 (Focke 65).

Zie ook: *koepari**, *karpatluis**. ➤ /S/d/4/-.

krapatolie: zie *carapatolie**.

krapboom, als *krap** (de boom).

1768-1780 (Quandt 1807:158; *Krabbaum*, verduitsing van het Surinaams-Nederlandse woord). 1771 (Hartsinck 76).

Ook in Westelijk Guyana (Berk 1695:77), mogelijk afkomstig van daar. ➤ / (K?S?W?)-N/wp/3/W./.

krape: zie *calapé**.

kraphout, als *krap** (vermoedelijk zowel het hout als de boom).

1718 (Herlein 277). - 1839 (Benoit 34).

➤ / (K?S?W?)-N/wp/1-4/-.

krap-olie, **krapa-olie**, olie gewonnen uit de vruchten van *krap(a)**.

krap-olie: 1736 (Inventaris Archief Raad van Politie 790 fol. 2). 1771 (Nepveu 153).

In deze vorm ook in WNT.

krapa-olie: 1763 (Pistorius 22). 1775 (Sneebeeling 1973:19). ➤.

Samen: / (K?S?W?)-N/wp/2-6/-.

kraskras, naam voor jeukende huidaandoeningen.

< Sranantongo *krassikrassi* (Schumann 1783:90) < Engels *cratch*, Smith 1987:250. 1742 (Inventaris Archief Raad van Politie 798). - 1835 (Teenstra 2:400). ➤ (*kraskrasi*, als Sranantongo).

Opmerking: Stedman (1796:273) geeft *crassy-crassy* (Engelse spelling). ➤ /S/z/2-4/-.

kraskreek, doorsteek, gegraven watergang die twee rivieren met elkaar verbindt.

< Sranantongo *krassi-kriki* (Focke zie beneden). Sranantongo *krasi* (< Engels *cross*) betekent hier 'dwars'. Zie *kreek**.

1855 (Focke 65). ➤ /S/m/4/-.

krasmier, brandmier (*Solenopsis geminata*).

< Sranantongo *krassi-mira* (zie Schumann 1783:90). Sranantongo *krasi* betekent hier 'jeukend, brandend'.

1770 (Hartsinck 106). 1845-1849

(Boekhoudt 1874:135). ➤ /S/d/2-4/-.

krastayer, verwilderde *tayer** (zie aldaar) waarvan de knol niet eetbaar is.

< Sranantongo *krassi-taja* (Focke 1855:65). Sranantongo *krasi* betekent hier 'scherp smakend'.

1740 (Anonymus 92). - 1835 (Teenstra 1:207). ➤ /S-Braz./cp/2-6/-.

kraswater, onstuimig water.

< Sranantongo *krassi-watra* (Focke

1855:65). Sranantongo *krasi* betekent onder meer wild, onstuimig.

1818 (Lammens 151). → (*kras water*).

➤ /S/r/3-6/-.

kreek, behalve Europees-Nederlands 'kreek' ook: kleine rivier, beek.

< koloniaal Engels *creek* (OED 3:1142), of afkomstig uit Brazilië of Westelijk Guyana (zie beneden).

1669 (Schiltkamp & De Smidt 45). - 1835 (Teenstra 1:93). →.

Opmerking: Een *kraskreek** is gegraven. Oudste vindplaats Brazilië (Keye 1659:68), ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:38). ➤ /X/m/1-6/B./W./.

- : in de **kreek** of **kreken**, in het gecultiveerde gedeelte van het stroomgebied van een *kreek** of enige kreken.

Naar analogie van "in de *rivieren**".

1669 (Schiltkamp & De Smidt 45). - 1777 (Schiltkamp & De Smidt 914). ➤ /X/m/1-3/-.

creole, crioolle, ingeboren, bijvoeglijk naamwoord bij *creool** (1, 2, 3 en 4).

Aangetroffen bij: *neger** (1688-1784), slaaf (1740), zuster (1742), *keen** (1761), *meid** (1771), dorp (1784), smoel (1785), *negerin** (1788), kindertjes (1793), os (1871), paard (1917). Zie echter ook *creole-riet**.

➤ /Am/r/1-5/-.

creolenhuis, crèche voor slavenkinderen (*creolen**, 2) op een *plantage**.

1860-62 (Voorduin in Kolfin 1999:10).

1862 (Oostindie 1989:150). ➤ /Am-N/sc/4/-.

creolenmama, oude plantageslavin als oppas en verzorgster van slavenkinderen (*creolen**, 2) van overdag werkende moeders.

Zie ook onder *creole**.

1786 (Blom 374). - 1866 (Van Schaick 130).

Zie ook: *nene**. ➤ /Am-N'/pp/3-4/-.

creolenmoeder, als *creolenmama**.

1768 (Oostindie 1989:109). - 1862 (Lamur

1983:63). ➤ /Am-N'/pp/2-4/-.

kreolen-neger, als *creole neger**.

1760 (Dragtenstein 206). - 1839-51 (Van der Aa 1993:29). ➤ /Am-Am/r/2-4/-.

creole-riet, 1. naloper(s) van suikerriet, dat is opslag die zich niet goed ontwikkelt doordat al aanwezig *riet** dat belemmert.

Herkomst van *creole* is hier niet duidelijk.

1835 (Teenstra 1:210).

Zie ook: *crioolle keen**.

Opmerking: Bij Oostindie (1989:31) blijkt dat *creole* met betrekking tot suikerriet ook betekend kan hebben 'van eigen bodem', dit ter onderscheiding van (een) later geïmporteerd(e) ras(sen). ➤ /X-N/cp/4/-.

creool, criool (-en), 1. ingeboren neger (en dan ter onderscheiding van *zoutwater-neger**) of persoon van gemengd zwart en blank ras, hetzij slaaf, hetzij vrije; 2. in het bijzonder jonge kinderen van slaven als 1; 3. ingeboren *boschcreool**; 4. (ook attributief) ingeboren landbouwhuisdier en het vlees daarvan.

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1: 1704 (Inventaris Archief Sociëteit van Suriname 2205, fol. 137; *crioolen*, meervoud). - 1863 (de *emancipatie**). →.

Opmerking: Na de *emancipatie** vrije persoon als boven.

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:434).

Zie ook: *criools**. ➤ /Am/r/1-6/W./.

2: 1742 (Beeldsnijder 1994:150). - 1855 (Focke 88). ➤ /Am/r/2-4/-.

3: 1770 (Hartsinck 756). 1775 (De Beet 1984:196).

Opmerking: De vrouwelijke vorm is *criolin* (1776; Beet 1984:207). ➤ /Am/r/2/-.

4. 1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:310, *criool* met betrekking tot een paard). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 65, *creool rund- en varkensvlees*).

Zie ook: *creole(n)**. ➤ /Am/r/2-4/-.

- : **blanke creool**, persoon van gemengd ras, minstens 15/16e blanke, overigens

neger.

1835 (Teenstra 2:152).

Zie ook: *testies**.

N-Am/r/4/-.

crico, cayenneral of cayennebosral, een moerasvogel (*Aramides cajanea*).

De naam is een nabootsing van het geluid van het dier. Deze kan origineel Surinaams-Nederlands zijn of geleend van het Sranantongo (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:36) of ontleend aan het Engelse *killicow* (Penard & Penard 1908:202).

1763 (Pistorius 65). 1908 (Penard & Penard 202). → (*kriko*). > /N'ʔEʔSʔ/d/2-6/-.

kriekjes over zee, *karsen** (1).

< Europees-Nederlands *kriekjes over zee* was eertijds de naam voor een aantal soorten van de Nachtschadefamilie en hun besen, welke laatste op een *kriek* 'kers' lijken. Bij Hartsinck (1770:56) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. > /N'ʔWʔ/cp/2/W./.

crioole keen, als *creole-riet**.

Zie *keen**.

1761 (Inventaris Archief Raad van Politie 805). > /X-E/cp/2/-.

criools, bijvoeglijk naamwoord bij *criool** (1).

1733 (Oostindie 1989:188). > /Am/r/2/-.

kroekoeroe: zie *koeroekoeroe**.

kroeroe: zie *kroro**.

kroeskroes, platboomde roeiboot voor het vervoer van plantageproducten.

< Sranantongo *kroesoe-kroesoe* (Focke 1855:67).

1757 (Van den Bouwhuisen e.a. 1988:62). - 1855 (Focke 67). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 435).

Zie ook: *lastdrager** (1), *pont**. > /S/pt/2-5/-.

kroetoe: zie *koertoe**.

krombek, regenwulp (*Numenius phaeopus hudsonicus*).

Het dier heeft een lange, kromme snavel.

1796 (Stedman 319; *cromback*, Engelse spelling). 1908 (Penard & Penard 269, *krombekkie*). →. > /N-N/d/3-6/-.

kroon, zekere munt; zie onder *gulden**.

kroondaalder, halve kroondaalder, zekere munt, zie onder *gulden**.

krop (de, -pen), de totale hoeveelheid van:

1. een te velde staand oogstproduct; 2. een hoeveelheid geoogst product.

< Engels *crop*, Visscher Heshuysen

1786:424. Zie ook *kroppen**.

1: 1695 (Schiltkamp & De Smidt 209). - 1835 (Teenstra 1:211, 215). →. > /E/pt/1-6/-.

2: 1693 (Reeps 20). - 1804 (Eensgezindheid 116). →. > /E/pt/1-6/-.

Opmerking: In een reglement van 1695 (Schiltkamp & De Smidt 209) worden onder *kroppen* de producten verstaan.

- : **krop houden**, vruchtbaar zijn (met betrekking tot een gebied of een bodem).

1818 (Lammens 149). - 1855-1863

(Bartelink 1916:24; *krophoudend* voor 'vruchtbaar'). > E+N/pt/3-5/-.

Cropina, zekere geheimtaal van negerslaven, verkregen door lettergrepen van Srananwoorden te verlengen, naar het vermoeden van Teenstra (zie beneden) met *-ra*, *-ri* en *-roe*.

Vermoedelijk genoemd naar het plantagegebied langs de beek Coropina.

1835 (Teenstra 2:209-210).

Zie ook: *Para** en *Fara**.

Opmerking: Voor zover er in Suriname veel later of nog sprake is van Kropina als gebruikt door jonge mensen, wordt dit door Eva Essed (in Hijlaard 1978) als volgt omschreven: "geheimtaal waarbij de volgorde der letters of lettergrepen uit de normale taal wordt omgekeerd." > /X/sc/4/-.

kropkost, voedingsgewassen en hun voortbrengselen voor verkoop ten behoeve van gebruik in eigen land.

Zie *krop**, zie *kost**.

1763 (Pistorius 97). 1787 (Blom 40). ➤ /E-N'/cp/2-3/-.

kroppen, oogst opleveren.

< Engels *to crop*.

1825 (Bosch, 125, 2).

Zie ook: *krop**. ➤ /E/pt/3/-.

kroro. De onderstaande vindplaats uit 1835

kan betrekking hebben op (a) enige soorten tandbaars van de genera

Epinephelus en *Mycteroperca* (Sranantongo

kroro, Woordenlijst van het Sranantongo

1961:37) of op (b) een knorvis

(*Genyatremus luteus*, Karaïbisch en

Arowaks *kororo*, Courtz 300), die in

hedendaags Surinaams-Nederlands *neertje* genoemd wordt.

1835 (Teenstra 2:450, *kroe roe*). →.

➤ /ʔ/d/-/-.

krowkrow, een soort ombervis (*Stellifer rastrifer*).

< Sranantongo *kroro* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:196).

1835 (Teenstra 2:450). ➤ /S/d/4/-.

kruidendeeg (de), een preparaat of iets dergelijks van of met (een) kruid(en) waaraan magische invloed wordt toegeschreven.

De achtergrond van *deeg* is niet duidelijk.

1743 (Van den Berg 2000:34). ➤ /N-

N/t/2/-.

kruidnoot: wilde kruidnoot, een boomsoort

(*Viola surinamensis*), in Surinaams-Nederlands heden genaamd *baboen*.

Het is een verwant van de toen al in

Europees-Nederlands zo genoemde

kruidnoot of *muskaatboom* van de Molukken

(*Myristica fragrans*) en heeft met deze

enige opvallende kenmerken gemeen.

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr.

26).

Zie ook: *baboenhout**, *baboentrie**,

*waroesi**. ➤ /N+N/wp/1/-.

kruipkatoen, lage, kruipende heester,

vermoedelijk een ras van de katoensoort

Gossypium peruvianum.

Over de eigenschappen valt niet meer te

zeggen dan wat de naam al doet. Nepveu

(1771:199): "De kruypende catoen is thans niet bekend."

1835 (Teenstra 1:268). ➤ /N-N/cp/4/-.

kruithoorn-calabas, kleine, peervormige *calabas** (II).

Er kan een kruithoorn van gemaakt worden.

Bij Hartsinck (1770:54) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *calabasje**. ➤ /N-N/o/2/W./.

kuiperneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam als kuiper.

1755 (De Beet & Price 1982:80).

Zie ook: *negerkuiper**, *timmerneger**.

➤ /N-Am/pp/2/-.

cultivat, met plantagegewassen beplante grond.

< Engels *cultivation*, in deze betekenis op Jamaica en in Guyana (Cassidy & Le Page 1980:136).

1788-1867 (Oostindie 1989:83, 22). 1855-1863 (Bartelink 1916:21).

Opmerking: Bartelink (zie boven p. 29) vermeldt *bananencultivat*. ➤ /E/pt/3-

4/-.

Kuraakse: zie *Carakische**.

curema, curima, naam van enige soorten harder (vissen; genus *Mugil*).

< Portugees *curimã* (J.L. Taylor 1970:195).

1693 (Reeps 21). 1796 (Stedman 322).

Opmerking: Het is niet zeker dat deze naam in Suriname werkelijk gebruikt is.

Zie het commentaar op de twee auteurs.

Het voorkomen bij Herlein (1718:196)

berust vermoedelijk op overname uit Keye (1659, Brazilië).

Zie ook: *prasie**, *queereman**.

➤ /Port./d/1, 3/B./.

curen (gecuert), **cureren**, laten uitlekken (gezegd van suiker in een *curpot**).

< Engels *to cure*, onder meer 'verduur-

zamen'; vergelijk het *cureing-house* op Engelse suikerplantages (Ligon 1657;1673:56). Het is opmerkelijk, dat op de eerste en tweede vindplaats als werkwoord *cureren* (Europees-Nederlands 'zuiveren') gebruikt wordt en als voltooid deelwoord *gecuert*.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 38). 1670 (Schiltkamp & De Smidt 63, 64). 1677 (Schiltkamp & De Smidt 88).

Zie ook: *laxeren** (1). > /E/pt/1/-.

cureren: zie *curen**.

curpot (-ten), taps toelopend vat van hout of steen met een gat aan de onderkant voor het laten uitlekken van suiker ter verkrijging van een suikerbrood.

Het woord is in Engelse bronnen niet gevonden, wel *cureing* en *pot* afzonderlijk, in boven bedoelde samenhang (Ligon 1657;1673).

1669 (Schiltkamp & De Smidt 38).

Zie ook: *warimbo** (2). > /E-E/pt/1/-.

kuur: in de kuur, met betrekking tot een slaaf of slavin: onder medische behandeling, vermoedelijk voor *jaas** en dan door middel van een *kwijlkuur* (zie *kwijl**).

1742, 1747 (Beeldsnijder 1994: 199, 309; 199). > /N+N?/z/2/-.

kw-: Een woord dat met *kw* begint kan een (meestal ouder) equivalent hebben beginnend met *qu*. In dat geval kan het gerangschikt zijn onder de 'Q'.

kwakwa I., knolstaartgekkoo (*Thecadactylus rapicauda*).

Kort voor *kwakwasneki**.

1835 (Teenstra 2:442). 1903 (Van Coll 558).

Zie ook: *kwakwaslang**, *sterrepootje-hagedis** > /S/d/4-5/-.

kwakwa II., ritme-instrument in de vorm van een laag, houten bankje of van een liggende plank met een steuntje aan één kant; er wordt op geslagen met twee stokken. Dat geeft een geluid dat als *kwakwa* omschreven kan worden. Heden in

Surinaams-Nederlands genoemd *kwak-wabangi* (< Sranantongo).

< Sranantongo *kwakwa* (Focke 1855:68)

< Afrikaans *kwakwa* (Wooding 1972:518).

Klanknabootsing.

Opmerking: Nepveu (1771:231) beschrijft als Sranantongo *quagua* een kleine trom waarop met stokken geslagen wordt.

1796 (Stedman 376 en figuur 69, 1; *quagua*, Engelse spelling). Focke 1858b:96.

1904 (Cappelle 1926:256). > /S/sc/3-5/-.

kwakwaplank, als *kwakwa** (II).

1845 (Boeckhoudt 1874:98). Focke

1858b:94. > /S-N/sc/4/-.

kwakwaslang, als *kwakwasneki** en van die naam de vertaling.

1845-1849 (Boeckhoudt 1874:134). - 1927

(Fernandes in Stahel 188). > /S/d/4-5/-.

kwakwasneki, knolstaartgekkoo

(*Thecadactylus rapicauda*).

< Sranantongo (Focke 1855:68). Het dier

roept *kwakwa*. Hoewel de Sranantongo-naam (*sneki*) dat suggereert, is het dier niet een slang.

1835 (Teenstra 2:442). 1853 (Winkels

II:280). →. > /S/d/4-6/-.

kwarie, quarie, boomsoorten van de familie *Vochysiaceae*, in het bijzonder van de genera *Vochysia* en *Qualea* en hun in het bijzonder als timmerhout gebruikte hout, ook attributief.

< Sranantongo *kwari* (Focke 1855:68), of < Karaïbisch *kuwari*, Courtz.

1763 (Schiltkamp & De Smidt 775 - 1787

(Visscher Heshuysen 336, *quarie*) - 1855

(Focke 68, *kwari*). →.

Opmerking: Blom (1787:304) gebruikt de naam *quarijboom*). > /K?S?/wp/2-6/-.

kwariehout, quariehout, hout van de boomsoort *kwarie**.

1739 (Oud Notarieel Archief Suriname

171:34). 1802 (Blom 184). > /(K?S?)-N/

wp/2-3/-.

K?S?/wp/2-6/-.

kwas(i)kwasi, **kwasje**: zie *quassie**.

kwassiemama: zie *quassimama**.

kwatta, **qua(t)a (de)**, zwarte slingeraap (*Ateles paniscus*).

< Sranantongo *quata* (Fermin 1765:44) of
< Karaïbisch *kwatta* (Encyclopaedie van
Nederlandsch West-Indië 60), *kuwata*
(Courtz 309), of afkomstig uit Westelijk
Guyana (zie beneden).

1763 (Pistorius 60; *kwatten*, meervoud). -
1835 (Teenstra 2:410, *kwatta*). →.

Opmerking 1: Tussen de twee genoemde
vindplaatsen ook *quata* en *quato*.

Opmerking 2: Warren (1667:11 en
1669:11) geeft in Engels en vertaald naar
Nederlands *quotto*; zo ook overgenomen
door Herlein (1718:171).

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck
1770:97, *quatta*; Dalton 1855, 2:448).

Zie ook: *boschduivel**. ➤ /K?S?W?/d/1,
2-6/W./.

kwatta patoe, een boomsoort (*Lecythis
zubuca*) en zijn vrucht.

< Sranantongo *kwatta-pattoe* (Focke
1855:68), 'pot van de kwatta', genoemd
naar de vorm van de grote vrucht, die
voorzien is van een deksel.

1835 (Teenstra 1:375). 1858 (Van Sypesteyn
139). →. ➤ /S/wp/4-6/-.

kweek, zowel het *kweken** van landbouw-
huisdieren als het resultaat daarvan, het
gezamenlijke 'gekweekte'.

1776 (Schiltkamp & De Smidt 902, *queek*).

1786 (Visscher Heshuysen 425). Samen-
stellingen: *kippenkweek*, *varkenskweek*
(1855-1863, Bartelink 1916: 14, 25). ➤ /N'/
pt/3-5/-.

kweekbeest (-en), landbouwhuisdier dat een
product (vlees, melk, wol) levert.

Ter onderscheiding van trekbeest.

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 17).
➤ /N'-N/d/3/-.

kweekgrond, *grond** (1) gebruikt voor het
*kweken** van landbouwhuisdieren, veebe-

drijf.

1791 (Schiltkamp & De Smidt 1162,
queekgrond). 1844 (Encyclopaedie van
Nederlandsch West-Indië 358). 1839-1851
(Van der Aa 1993:116, 139, 141). ➤ /N'-E/
pt/3-4/-.

kweekplantage, als *kweekgrond**: zie aldaar
1871 (De Surinaamsche Courant nr. 19).

➤ /N'-N/pt/4/-.

kweelen, **kwelen**, disselen: vierkant kappen
(een boomstam).

< Sranantongo *kweri* (Schumann 1783:96)

< Engels *to square*, Smith 1987:229.

1783 (Roos 39). 1835 (Teenstra 1:190).

1899 (J. Spalburg 1979:85, *kwijlen*). →
(*kwijlen*).

Zie ook: *kanten** (II). ➤ /S/pt/3-6/-.

kweepie, een boomsoort (*Licania apetala*
en wellicht andere uit dezelfde familie).

< Sranantongo *kweepie* (Encyclopaedie
van Nederlandsch West-Indië 1917: 452),
of Karaïbisch *kweepie*, Focke 1858a:312,
(Courtz 309).

1763 (Pistorius 18). - 1855 (Van Sypesteyn
18). → (*kwepie*).

Opmerking: Ostendorf (1962:67) nam
waar, dat indianen voor het bakken van
hun kruiken en potten altijd houtskool
gebruikten van kwepiebast. Dat deden ze
wellicht in de onderzochte periode ook al.

➤ /K?S?/wp/2-6/-.

kweerman, **kweriman** (ook heden): zie
*queereman**.

kwejoe: zie *quejou**.

kweken, (op)fokken, telen, grootbrengen,
verzorgen van landbouwhuisdieren, zowel
grote, kleine als pluimvee, *niet* van planten.
Europees-Nederlands *kweken* idem,
maar ook van planten. Zie ook *kweek** en
samenstellingen.

1855-1863 (Bartelink 1916:11). ➤ /N'/
pt/4-5/-.

kwijl: in de **kwijl**, met betrekking tot een
slaaf of slavin: onderworpen aan een *kwijl*-

kuur om te genezen van *jaas**.

Beeldsnijder (1994:199): "De ziekte (*jaas**) werd bestreden door het stimuleren van speekselafscheiding, ..."

1750 (Beeldsnijder 1994:199, *in de queil*).

Zie ook: in de *kuur**. ➤ /N+N'/z/2/-.

kwikwi: zie *quiqui**.

1

laaglandsch: zie *bebe**.

laan, 1. hout van de boom *tapoeripa**; 2.

blauwe kleurstof uit de vrucht van *tapoeripa**, door indianen en negerslaven gebruikt op de huid, zowel ter versiering als ter wering van ongedierte.

< Arowaks *lana*, voor de vrucht (Focke 1855:133).

1: 1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 99). Bij Stedman (1796:209) Engels *lawna tree*. ➤ /Ar/wp/2-3/-.

2: 1770 (Hartsinck 49, 82, 913), voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Opmerking: Hartsinck (49) geeft een onjuiste beschrijving van de herkomst van de kleurstof. ➤ /Ar?W?/ic+sc/2/W./.

labaria, labarra, lanspuntslang (*Bothrops atrox*).

< Arowaks *labaria* (Quandt 1807:222), of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1835 (Teenstra 2:441, *labarra*). → (*labaria*).

Bij Hartsinck (1770:102) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Opmerking: De vorm *labarra* kan door Teenstra ontleend zijn aan Bancroft (1769:215; 1782:174) en bij deze berusten op een zetfout.

Opmerking: Zie ook: *oeroekoekoe** (II).

➤ /Ar?W?/d/4-6/W./.

lakasirie, rakasirie, 1. klevrige, medicinaal

aangewende balsem uit de bast van 2; 2.

een boomsoort (*Protium aracouchini*).

Beide: < Sranantongo *lakasirie* (Focke 1855:69) < Arowaks en Karaïbisch *alak(oe)seri* (Ostendorf 1962:134).

1: 1761 (Hudig, 114, *rakasirie*). 1775 (Sneebeling 1973:16 e.a., *rakasirie*).

➤ /S/z/2/-.

2: 1835 (Teenstra 1:375). 1855 (Focke 69). 1903 (Van Coll 481).

Opmerking 1: De soort wordt heden alsook andere *Protium*-soorten Surinaams-Nederlands *tingimonie** (< Sranantongo) genoemd (zie *tienge monnie**). De naam *lakasirie* behoort nu toe aan twee soorten *Caraipa*.

Opmerking 2: *Rakka sierie* bij Teenstra (1835, 1:400) is een andere plant: zie *sergeantskloten**. ➤ /S/wp/4-5/-.

lakken, lokken, een omgehakte boom van takken ontdoen en in stukken verdelen die met mankracht verplaatst kunnen worden. < Engels *to log*.

1740 (Anonymus 79, *lokken*). 1771 (Nepveu 124, *lakken*). - 1835 (Teenstra 1:183). →. Zie ook: *boschlakken**. ➤ /E/pt/2-6/-.

lampila, een soort karperzalm (*Chalceus macrolepidotus*), ook bekend als *morokko**. < Sranantongo *alamppja* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:195), *lampya* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1995:277).

1835 (Teenstra 2:450). → (*alamppila*; *alampia*, < Sranantongo). ➤ /S/d/4-6/-.

land: zie *gebroken landen**.

landbouw: grote landbouw, plantagelandbouw.

Grootschalig en alleen of voornamelijk voor de export producerend, met slaven (later ook met contractarbeiders) als arbeidskrachten.

1863 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 338). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 18). →. ➤ /N+N'/pt/4-6/-.

- : **kleine landbouw**, landbouw op bedrijven van kleine grondbezitters en pachters, producerend voor eigen gebruik en de binnenlandse markt.

1863 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 338). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 18). →. > /N+N/bc/4-6/-.

landingplaats, aanlegplaats voor boten, wellicht ook aanlegsteiger.

1735 (Bijlsma 1923:57). 1835 (Teenstra 1:98).

Opmerking: Bij Van Dyk (1768:78) *land-plaats*. > /N-N/r/2-4/-.

landsbriefje, waardepapier uitgegeven door de overheid in ruil voor gedeeltelijke verhypotheking van een huis of een erf.

Europees-Nederlands *landsbrief* was toentertijd in Nederland een document waarin zekere rechten en plichten in de relatie overheid-onderdanen waren vastgelegd.

1772 (Schiltkamp & De Smidt 1355).

> /N'/bs/2/-.

landsgrond (de), aanduiding voor enige

*gronden** (I) aan de stadsrand van of nabij Paramaribo, waaronder de *kostgrond** (1) *Boneface*, in eigendom van 'het land', met andere woorden van de *Societeit**.

Opmerking: Thans volksnaam voor wat formeel heet "s Lands Weldadigheids Gesticht", eerder "Weldadigheidsgesticht 's Landsgrond Boniface"; het is gebouwd op een van die voormalige *landsgronden*.

1777 (Schiltkamp & De Smidt 904): "de nieuwe landsgrond", namelijk aan het Pad van Wanica tegenover de *Vrijmansgrond**.

Zie ook: *societeitsgrond**. > /N-E/r/3/-.

landsneger, negerslaaf (*neger**) in eigendom bij de koloniale overheid.

1787 (Schiltkamp & De Smidt 115). - 1793 (Schiltkamp & De Smidt 1174).

Zie ook: *societeitsneger**. > /N-Am/bs/3/-.

landsslaaf, als *landsneger**.

landvoogd, *gouverneur** van Suriname.

< Europees-Nederlands *landvoogd*, be-

heerder namens een vorst.

1779 (De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamsche Courant nr. 140). - 1845-1849 Boekhoudt 1874:88) - 1954.

Ook voor de gouverneur van het voormalige Nederlands Oost-Indië.

Zie ook: *granman** (2). > /N'/bs/3-5/-.

landziekte, vermoedelijk dezelfde als *zwelziekte**.

Wellicht vertaling van Engels *country disease* als bij Warren (1667:4), of afkomstig uit Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:13).

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck, in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:447). 1770? (Hartsinck 32).

Opmerking: Merian (1704:38) gebruikt *landziekte* in de Europees-Nederlandse betekenis van een endemische ziekte in het algemeen > /E?W?/z/1-2?/W./.

lapper, negerslaaf als lekendokter.

< Europees-Nederlands *lapper*, 'kwakzalver'.

1740 (Anonymus 64, *swarte lapper*).

Zie ook: *dresser**, *dresneger**. > /N'/z/2/-.

lastdrager, 1. platboomde roeiboot voor het vervoer van plantageproducten; 2. slaaf als drager van goederen bij een *bosch-patrouille** of andere tocht door het *bosch**.

Europees-Nederlands *lastdrager* is iedere persoon die een last draagt.

1: 1782 (De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamsche Courant nr. 301) - Focke 1858a:314.

Zie ook: *kroeskroes**, *pont**.

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana in 1763 (Hartsinck 1770:450), mogelijk afkomstig van daar. > /N'/pt/3/W./.

2: 1711 (Dragtenstein 2002:71). - 1852 (Oostindie 1989:117).

Ook in Westelijk Guyana in 1763 (Hartsinck 1770:499), mogelijk afkomstig van daar. > /N'?W?/o/1-4/W./.

lastdragneger, als *lastdrager** (2).

1796 (Brouwn 58). ➤ / (N'P?W?) - Am/o/3/-.

lataan, **latanus**, een soort waaierpalm

(*Mauritia flexuosa*), thans *maurisiepalm** geheten.

Tropisch Amerikaans element, niet nader te preciseren.

1718 (Herlein 143, *latanir*). Alleen de vindplaats bij Hartsinck (1770:71, *latanus*) voor Suriname, Berbice of beide lijkt betrouwbaar; 1869.

Opmerking: 1839-1851 (Van der Aa 1993:163, *latanusboomenhout*).

laulau, een soort meerval (vis;

Brachyplatystoma vaillanti).

< Sranantongo *laulau* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917: 177) of < Arowaks *laulau* (Schumann 1783:132), of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1770 (Hartsinck 121). ➤ (*lawlaw*).

Mogelijk ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:121).

Zie ook: *blinkert-laulau**, *passiessie**.

➤ /Ar?S?W?/d/2-6/W./.

laxans, laxeermiddel, een medicijn dat verstopping in het darmkanaal verhelpt.

< Latijn *laxans*, een medische vakterm (sedert 1824, Van Dale), in Suriname ook volkstaal.

1835 (Van Stipriaan 1993:366, *laxants*).

1855 (Focke 109). ➤ /Latijn/z/4-6/-.

laxeren, overvloedige vloeistof verliezen doordat deze uitzakt: laxeren van suiker (uitlekken); 2. van bodem (goed doorlatend zijn); ook *uitlaxeren**.

< Portugees *laxar* (J.L. Taylor 1970:382).

1: 1786 (Blom 64). - 1835 (Teenstra 1:108; 232 ook *laxering*).

Zie ook: *curen**. ➤ /Port./pt/3-4/-.

2: 1786 (Blom 9). ➤ /Port./pt/3/-.

leba, lagere god in het kader van de (of een) religie van negers.

< Sranantongo *leba* (Focke 1855:71, in de

verdraaide en beperkte betekenis van 'boze geest'). Afkomstig uit een Afrikaanse taal (Wooding 1972:188).

1773 (De Beet 1984:145). 1913 (J. Spalberg 42). ➤ /S/sc/2-6/-.

leditere: zie *reditere**.

leervrouw, leermeesteres.

1855 (Focke 9, in dit geval voor een naai-lerares).

Zie ook: *matres**. ➤ /N-N/bc/4/-.

lekker: zie *likker**.

lekker bak, als *likaketel** (zie aldaar).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:292). 1759 (Oostindie 1989:53).

➤ /E-N/pt/2/-.

lekkie-han, dwergmiereneter (*Cyclopes didactylus*).

< Sranantongo *likkihan* (Focke 1855:73), betekent 'likhand'. In gevangenschap likt het dier indien hongerig voortdurend zijn voorpoten.

1835 (Teenstra 2:406). - 1910 (Penard 1:93, *likki han*).

Opmerking: De tegenwoordige Sranantongo-vorm is *likanu*, de Surinaams-Nederlandse vorm *likan*. ➤ /S/d/4-5/-.

lelie: rode lelie, zekere plant met oranje-rode (zie *rood**) bloemen (*Hippeastrum puniceum*), heden in Surinaams-Nederlands kortweg *lelie* of *grote pingping*.

1705 (Merian 22). ➤ /N+N/wp/1/-.

lemisje(-): zie *lemmetje(-)**.

lemmetje (-s), gekweekte vruchtboom of heester (*Citrus aurantiifolia*) en de kleine, zeer zure vrucht van deze; heden in Suriname vaak *zure lemmetje* genoemd, in Nederland *limoen*.

< Europees-Nederlands *limmetje* < Frans *limette*, Van Veen & Van der Sijs 1997:513. 1718 (Herlein 81, de boom; 204, de vrucht). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 84). ➤.

Opmerking: Ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië. ➤ /N'/cp/1-6/-.

- : zoet **lemmetje**, zoete vrucht van een ingevoerde soort heester (*Triphasia triflora*). Lijkt op (zure) **lemmetje***.

1835 (Teenstra 2:260). →. > /N+N'/cp/4-6/-.

lemmetjesboom, boom als **lemmetje***.

1708 (Valkenburg). - 1835 (Teenstra 2:253). 1899 (H. Spalburg 1979:78). > /N'-N'/cp/1-5/-.

lemmetjeshaag, **lemmetjesheg**, heg van **lemmetjes***-heesters.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:118). - 1855 (Focke 71). > /N'-N'/r/2-4/-.

lemmetjeshyning ('-heining'), als **lemmetjesbaag***.

1770 (Hartsinck 569). > /N'-N'/r/2/-.

lengvisch, leng (*Molva molva*) als stokvis. Pleonasme.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 19). > /N-N/bc/4/-.

lepel (-s), schoep van een **scheprad***: een door stromend of vallend water aangedreven rad van een watermolen.

Europees-Nederlands **lepel** is een schoep aan een schoepenrad: een rad van een watermolen die water opvoert (WNT 8, 1:1591).

1786 (Blom 58). 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 55).

Zie ook: **schepper***. > /N'/pt/3-4/-.

lepelbek, 1. rode lepelaar (*Platalea ajaja*); 2. bruine pelikaan (*Pelecanus occidentalis*). 1. De snavel heeft de vorm van een platte lepel aan een steel, evenals bij de nauw verwante Europees-Nederlandse **lepelaar** (*Platalea leucorodia*).

1740 (Anonymus 22). - 1769 (Fermin 2:153). 1908 (Penard & Penard 136). →. Bij Hartsinck (1770:113) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. > /N'/d/2-6/W./.

2. De ondersnavel heeft de vorm van een open zak.

1763 (Pistorius 73).

Zie ook: **rotgans***. > /N'-N'/d/2/-.

leriman (de, -s), voorganger of zendeling van de Evangelische Broedergemeente.

< Sranantongo **leriman**, 'leraar' in het algemeen (Schumann 1783:101).

1845-1849 (Boekhoudt 1874:40). - 1871 (Klinkers 1997:142). →. > /S/bc/4-6/-.

letterhout, bij uitbreiding niet alleen de naam voor het toen al in Nederland onder die naam bekende hout (1637, zie WNT), maar ook voor boomsoorten van hetzelfde genus (*Brosimum*) en hun hout, ook indien daarin op doorsnede de karakteristieke figuurtjes ('letters') ontbreken.

Europees-Nederlands **letterhout** is de naam voor het hout met daarin donkere, lettervormige tekenen, waarschijnlijk van (vooral) *Brosimum guianense* (Ostendorf 1962:20).

1855 (Van Sypesteyn 178). →.

Zie ook: **spikkelhout***. > /N'/wp/4-6/-.

letterhoutland, bosgebied rijk aan Europees-Nederlands **letterhout**.

1671 (Mogge), 1678 (Doncker). > /N'-N'/m/1/-.

lieveheersvogeltje, huiswinterkoning (*Troglodytes aedon albicans*).

Vermoedelijk vertaling van Sranantongo en Surinaams-Nederlands **gadofowroe*** (zie aldaar, ook voor andere namen).

1770 (Hartsinck 107). > /S/d/2/-.

lijk: **achter een lijk** (**lopen**), deelhebben(d) aan een begrafenistoet.

In verouderd Europees-Nederlands kon **lijk** ook betekenen 'begravenis' en 'lijkdienst'.

1768 (Van Dyk 111). 1840 (Winkels I:60). > /N'/bc/2-4/-.

lijm pesie, limaboon (*Phaseolus lunatus*).

< Amerikaans-Engels **lime bean** + **pesie***.

1835 (Teenstra 1:420, de plant).

Zie ook: **sebijari***, **zevenjaarsboon***. > /X/cp/4/-.

lika (de), suikerrietsap zoals het uit het *riet** geperst is tot en met het einde van het inkookproces.

< Sranantongo *lika* (Focke 1855:7) < Engels *liquor*, Smith 1987:273. 1769 (Fermin 2:32). - 1854 (Van Sypesteyn 206). 1913 (J. Spalburg 16, *lieka*). Zie ook: *likker**. ➤ /S/pt/2-5/-.

likagoot, goot waardoor de *lika** van de molen stroomt naar de sapbak (*sisser**). 1835 (Teenstra 1:188).

Opmerking: In 1871 (De Surinaamsche Courant nr.129) te koop aangeboden als kortweg *goten* (meervoud). Zie ook: *guds**. ➤ /S-N/pt/4/-.

likaketel, de tweede bij een serie van vier kookpannen (*suikerketels**) voor het indikken van *lika** tot suiker.

1835 (Teenstra 1:227). Zie ook: *inneemketel**, *kap**, *mallassieketel**, *test**. ➤ /S-N/pt/4/-.

likeurstijlder, apparaat voor het distilleren van likeur, in de betekenis van sterke drank, wellicht *dram**.

Zie *stijlen**, *dramstijlder**. 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 73). ➤ /N-E/pt/4/-.

likker, lekker, als *lika* *.

< Engels *liquor* (Dalton 1855, 2:175). Spelling met *-i-* of *-e-* vertoont geen regelmaat. 1693 (Reeps 19). - 1855-1863 (Bartelink 1916:46). ➤ /E/pt/1-5/-.

likkergoot, als *likagoot**.

1824 (Teenstra 1842:151). ➤ /E-N/pt/3/-.

lennenegger, negerslaaf (*neger**) belast met de zorg voor het linnengoed.

1840 (Winkels 1:24). Opmerking: De zin met dit woord ontbreekt in de weergave bij Kolfin (1997). ➤ /N-Am/bc/4/-.

lintpesie, niet geïdentificeerde peulvrucht(plant).

Zie *pees** (II). Gedacht kan worden aan Surinaams-Nederlands *kouseband*, een

ingevoerde *Vigna*-soort en zijn zeer lange, dunne peulen.

1835 (Teenstra 2:269). ➤ /N-S/cp/4/-.

lo (de, -'s), matrilineaire clan van *boschnegers**, zowel de levenden als de overledenen omvattende.

Woord uit de bosnegertalen, afkomstig uit Afrika (Wooding 1972:518).

1850 (Van der Aa 1993:35, *loo*). ➔. ➤ /X/r/4-6/-.

Loango, Louango, slaaf uit het Afrikaanse volk der *Loango*, waarvan vele leden naar Suriname zijn ontvoerd; ook attributief. 1720 (Oostindie 1989:188) - 1770 (Bakker e.a. 1993:40). ➤ /X/r/2-3/-.

loango-taytay, naam voor een van de twee of beide volgende lianen: *Aristolochia surinamensis* en *Cissampelos pareira* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1995:237).

< Sranantongo *loango-tetei* (Focke 1855:72). Zie *Loango**, zie *taytay**; achtergrond van de naam onbekend.

1835 (Teenstra 1:421). ➔. ➤ /S/wp/4-6/-.

locus (de), een boomsoort (*Hymenaea courbaril* variant *courbaril*) en zijn hout, dat als timmerhout gebruikt wordt, ook voor meubels; ook attributief.

< Engels *locust-tree* (OED 8:1094), *locust* (Ligon 1657;1673:41). De vruchten (peulen) lijken enigszins op een Engelse *locust* (sprinkhaan).

1718 (Herlein 227). - 1854 (Van Sypesteyn 212). ➔ (*lokus*).

Opmerking 1: In 1781 (Schiltkamp & De Smidt 1014): "een locusse plaat".

Opmerking 2: Teenstra (1835 1:378) noemt ook een *witte locus* (of *zandlocus*) met wit hout, die evenwel wetenschappelijk geen aparte status blijkt te hebben (Klooster e.a. 58).

Zie ook: *simirie**. ➤ /E/wp/1-6/-.

locusboom, als *locus** (de boom).

1763 (Pistorius 51). - 1855 (Focke 73).

➤ /E-N/wp/2-4/-.

locushout, *locus** (het hout).

1740 (Anonymus 15). →. ➤ /E-N/wp/2-6/-.

loecken, kijken.

< Sranantongo *lukku* (Schumann

1783:104) of < Engels *to look*.

1745 (Inventaris Archief Raad van Politie 798). ➤ /E?S?/r/2/-.

loekeman, **loekoeman** (de, -s), helderziende, waarzegger (-ster) in het verband van de Afro-Amerikaanse religie van de *negers**; zie *winti**.

< Sranantongo *lukkuman* (Schumann

1783:105). Sranantongo *luku* 'zien'.

1745 (Inventaris Archief Raad van Politie 798). - 1835 (Teenstra 2:171). →. ➤ /S/sc/2-6/-.

logge logge, twee soorten mesvis (*Gymnotus anguillaris* en *Gymnotus carapo*).

< Sranantongo *logologo* (Focke 1855:73, voor een aalvormige vertegenwoordiger van dit genus).

1835 (Teenstra 2:446; Lammens 178). → (*logologo*, als Sranantongo).

Zie ook: *saprap**. ➤ /S/d/4-6/-.

lokken: zie *lakken**.

lomp, een soort paddevis (*Batrachoides surinamensis*), een zeedier.

De stompe kop lijkt op die van de Europees-Nederlandse *lomp*, de naam van enige andere vissoorten, in het bijzonder de puitaal.

1740 (Anonymus 23). - 1855 (Focke 74). →. ➤ /N'/d/2-6/-.

lonkertje, kolibrie (familie *Trochylidae*).

< Sranantongo *lonkeriki* (Focke 1855:74)

< *ronkertje*. Dit laatste woord wordt

voor het eerst vermeld door Houttuyn (1, 4:442) in 1762, na het eerdere *ronkje* door Seba (1:108) in 1734. In beide gevallen is het niet duidelijk wie het zeiden en waar.

Het berust op het 'ronkende' geluid van de vleugelslag. De naam kan door Neder-

landers in tropisch Amerika bedacht zijn, of ontleend zijn aan de (vooral Zuid-) Nederlandse naam voor de meikever (die ook zo zoemt), of een vertaling zijn van het Engelse *humming-bird*.

1765 (Fermin 68). - 1855 (Focke 74).

Zie ook: *boningvogel**. ➤ /S/d/2-4/-.

loo: zie *lo**.

loodsbastiaan, opzichter (*bastiaan**, 1) over *loosnegers**.

1828 (Kuhn 41). 1838 (Hudig, 140).

Zie ook: *loosofficier**, *looswagter**.

➤ /N-S/pp/4/-.

looskoker, koker (buis) of duiker voor het lozen van overtollig water, wel of niet voorzien van een klep.

1835 (Teenstra 1:170). →. ➤ /N-N/r/4-6/-.

loosneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam in of bij een loos (loods) of ander bedrijfsgebouw van een *plantage**, ter onderscheiding van *veldneger**.

1825 (Oostindie 1989:491).

Zie ook: *looswagter**. ➤ /N-Am/pp/3/-.

loosofficier, **loodsofficier**, opzichter (*officier**) als *loodsbastiaan**, ter onderscheiding van *veldofficier**.

1788 (Oostindie 1989:491). - 1839 (Hudig, 140). ➤ /N-E/pp/3-4/-.

loossluis, uitwateringssluis, in het bijzonder als onderdeel van het lozingssysteem van een *plantage**.

1786 (Blom 109). - 1854 (H. Spalburg

2004, 2:348, in advertentie). ➤ /N-N/pt/3-4/-.

loostrens, watergang (*trens**) voor de lozing van overtollig water, in het bijzonder als onderdeel van het lozingssysteem van een *plantage** (zie *loossluis**).

1771 (Nepveu 156). - 1855-1863

(Bartelink 1916:21). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 568).

Zie ook: *hoofdloostrens**. ➤ /N-(E?W?)/pt/3-5/-.

looswagter, vermoedelijk *wagter** met een

positie tussen die van *loodsbastiaan** en *loosneger**.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). ➤ /N-N'/pp/2/-.

lootsman (een soort aap): zie Van Donselaar (1989:97). Het woord is in Suriname waarschijnlijk nooit gebruikt.

loowijn, lowijn, sterk alcoholhoudende vloeistof, verkregen als naloop bij het distilleren van *dram**.

< Engels *low-wine* (OED 9:73).

1763 (Pistorius 49). - 1835 (Teenstra 1:236).

Opmerking: Het woord was in 1981 wel bij sommigen in Suriname bekend, maar werd niet meer gebruikt.

Zie ook: *Surinaamsche brandewijn**, *garappa**, *tafia**. ➤ /E/pt/2-4-?/-.

lota, vlek(ken) op de huid als gevolg van de huidziekte *pityriasis versicolor*.

< Sranantongo *lotta* (Schumann 1783:104).

1760 (Stedman 370). 1855 (Focke 74). ➤ /S/z/3-6/-.

lotavlek, als *lota**.

1855 (Focke 58). ➤ /S-N/z/4-6/-.

luitenant-gouverneur: zie *gouverneur**.

lusthof, als *lustplaats**.

< Europees-Nederlands *lusthof*: zie *lustplaats**.

1783 (Roos 74). ➤ /N'/bc/3/-.

lustplaats, eufemistisch of dichterlijk voor *plantage**.

< Europees-Nederlands *lustplaats*: een plaats waar men voor zijn genoegen tijdelijk verblijft, in Surinaams-Nederlands wanneer de eigenaar die elders woont zijn *plantage** als zodanig gebruikt.

Ca. 1780 (Anonymus, zie Lichtveld & Voorhoeve 1980:174).

Zie ook: *buiten**, *lusthof**. ➤ /N'/bc/3/-.

m

maatje, huishoudster* die slavin is, ook als aanspreektitel.

< Sranantongo *mati*, 'vriendin' (Focke 1855:79) < Engels *mate*, dat ook (huwelijks)partner kan betekenen.

1822 (Lammens 1982:114). 1854 (Kappler 1983:23).

Zie ook: *mati**. ➤ /S/bc/3-4/-.

maca 1. (de, -s), **maccai, maka**, 1. specifieke naam voor een aantal soorten van stekelige planten; 2. stekelige plant in het algemeen; 3. struweel van stekelige planten; 4. stekel of doorn van een plant of dier; 5.

Osnabrugs linnen (dat is ruw en prikt aan de huid); 6. een runderziekte die zich uit in witte, doornachtige uistekels aan de zijkant van de tong.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1. 1705 (Merian 6, *maccai*, voor *Solanum stramonifolium*; zie ook *quacici**; thans in Surinaams-Nederlands *matrozendruif*.

Ibid (24, voor *Argemone mexicana*). 1786 (Blom 15, voor *Machaerium lunatum*, die thans in Sranantongo en Surinaams-Nederlands *brantimaka** genoemd wordt).

➤ /Am/wp/1-3/-.

2: 1770 (Hartsinck 575). - 1816 (Lammens 119). ➤ /Am/wp/2-3/-.

3: 1744 (Schiltkamp & De Smidt 522). - 1780 (Schiltkamp & De Smidt 982).

➤ /Am/wp/2-3/-.

4: 1771 (Nepveu 32). 1835 (Teenstra 2:220). ➤ /Am/r/2-6/-.

5: 1759 (Van den Bouwhuisen e.a.

1988:18). - 1865 (Ehrhardt 2000:200). 1913 (J. Spalburg 43). ➤ /Am/r/2-5/-.

6: 1831 (Teenstra 1835, 2:382). ➤ /Am/r/4/-.

Opmerking 1: Winkels (1:23; 1840) geeft *maca* als ziekte van een kalkoen.

Opmerking 2: Er zijn veel planten en dieren met doorns of stekels waarvan de naam een samenstelling is met *maca* als tweede lid; zie de planten *bambamaca**, *blakamaca**, *brantimaca**, *bassiemaca**, *paramaca**, *kawmaca** en *kiskisimaca** en het dier *djiendjamaka**.

maca II, pit van een palmvrucht.

< Sranantongo *makka* (Focke 1855:75). 1761 (Inventaris Archief Raad van Politie 788). 1762 (Inventaris Archief Raad van Politie 806).

Zie ook: *mauricimaca** ➤ /S/wp/2/-.

macaland, gebied begroeid met *maca** (I, 3).

1786 (Blom 14). ➤ /Am-N/m/3/-.

macarat, cayennerat, een soort stekelrat (*Proechimys guyanensis*), thans in Surinaams-Nederlands *maka-alata* (< Sranantongo).

< Sranantongo *makka-aratta* (Focke 1855:5). Zie *maca** (I, 4).

1835 (Lammens 171, *makka rat*).

Zie ook: *boschrat** (2). ➤ /S/d/4/-.

macavisch, zekere karperzalm (*Curimatus schomburgkii*), een zoetwatervis, of mogelijk (ook) verwant(en) van deze.

< Sranantongo *maka-fisi* (zie de Encyclopedie van Suriname 391).

1771 (Nepveu 259). - 1804 (De Surinaamsche Courant nr. 34). - 1942 (Junker 148).

➤ /S/d/2-6/-.

macht, magt (de, -en), de gezamenlijke slaven van één eigenaar, één huishouden, één *plantage** of andere onderneming, of van het hele land.

< Europees-Nederlands *macht*, alle mensen die ergens gezamenlijk wonen.

1757 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:37). - 1855 (WNT 9:74).

Ook in Westelijk Guyana (1779; Bosman 1994:72), mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *negermacht**, *plantagemacht**, *slavenmacht**. ➤ /N'W?/pp/2-4/-.

maho(boom), een soort heester (*Hibiscus*

tiliaceus).

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1771 (Nepveu 358, *mahoboom*). - 1855 (Van Sypesteyn 178, *maho*). →.

Zie ook: *witte mangro**. ➤ /Am/wp/2-6-.

maka: zie *maca** (I).

makamaka, een soort vis (*Schizodon fasciatus*) behorende tot de kopstaanders, heden in Surinaams-Nederlands genaamd *njamsifisi* (< Sranantongo).

Herkomst van de naam niet bekend.

1771 (Nepveu 350).

Zie ook: *jammesvis**. ➤ /X/d/2/-.

maker (-s), makoe (-'s), naam voor enige malariamuskieten (*Anopheles*-soorten).

< Sranantongo *maku* (Schumann 1783:106) of < Karaïbisch *mako* (Ahlbrinck

1931:264), Courtz 312.

1718 (Herlein 179). - 1796 (Stedman 16;

mawker, Engelse spelling). - 1835

(Teenstra 2:464, *makoe*). → (*makoe*).

➤ /K?S?/d/1-6/-.

makka rat: *macarat**.

makka-fissi: zie *macavisch**.

makoe: zie *maker**.

makreel, naam voor tonijnsoorten

(*Thunnus*-soorten).

< Europees-Nederlands *makreel*, een verwante soort (*Scomber scomber*).

1718 (Herlein 199; *makkerellen*, meer-

voud). 1765 (Fermin 86, *makreel*). - 1857

(Van Stipriaan 1993:453). →.

Oudste vindplaats in Brazilië (S. de Vries 1682:558); mogelijk afkomstig van daar.

Opmerking: In 1834 bij Teenstra (1842:73) ook genoemd onder *zoutevisch**.

➤ /Braz.?N'?/d/1-6/B./.

malassie: zie *mallassie**.

malebons: zie *maribons**.

malen (gemalen), (ook:), 1. uitpersen (van suikerriet, *kaan**, in een suikermolen); 2. verzagen (hout) met een grote trekzaag. < Engels *to mill* (OED 9:779) heeft onder meer betekenis 1, en 'verzagen van hout in

een houtzaagmolen'. Houtzaagmolens met wind- of waterkracht hebben in Suriname nooit bestaan; die met stoomkracht bestonden ten tijde van het citaat nog niet.

1: 1671 (Van der Doe e.a. 1992:7). 1763 (Hudig, 115).

Zie ook: *afmalen**, *maling**. ➤ /E/pt/1-2/-.
2: 1757 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:35). 1876 (Klinkers 1997), 1879 (ibid.). ➤ /E/pt/2-5/-.

maling (-s), het *malen** (1) gedurende een beperkte periode, in een watermolen in het algemeen als het tij daartoe gunstig is. 1763 (Hudig, 115). ➤ /E/pt/2/-.

malinker, malinger, malenger, 1. (zn., -s), gedeeltelijk arbeidsongeschikte slaaf, ook attributief; 2. (bn.) gedeeltelijk arbeidsongeschikt.

Europees-Nederlands *malinker* (zn.) kan betrekking hebben op iedere persoon, met eventueel de bijbetekenis van 'simulant'.

1: 1705 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 232 fol. 156, *malinger*). 1718 (Herlein 91, *malinker*). - 1838 (Hudig, 140). ➤ /N'/z/1-4/-.

2: 1701 (Inventaris West-Indische Compagnie 1137, *malinger*). - 1750 (Schiltkamp & De Smidt 596, *malinker*) - 1874 (Klinkers 1997:175, *malenger*).

Zie ook: *gebroken**. ➤ /N'/z/1-4/-.

malinkering, arbeidsongeschikt zijnde of dat voorwendend.

Oostindie 1989:403, 520 (z.j.).

mallassie, malassie (de), alternatief naast *melass(i)e* (< Frans), de siroop die achterblijft als de suiker uit het suikerrietsap geheel uitgekristalliseerd is.

1714 (Schiltkamp & De Smidt 299) - 1834 (Teenstra 1842:6). ➤ /N/pt/1-4/-.

mallassie bak, als *mallassi ketel** (zie aldaar). 1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:293). 1765 (Hudig, 116). ➤ /N-N/pt/2/-.

mallassie kap: zie *mallassi ketel**, zie *kap**.

mallassi ketel, de derde bij een serie van vier kookpannen (*suikerketels**) voor het indikken van suikerrietsap.

Het product van deze ketel is melasse.

1771 (Nepveu 136). 1802 (Blom 71). 1835 (Teenstra 1:227, *melassieketel*).

Zie ook: *mallassie bak**, *inneemketel**, *likaketel**, *test**.

Opmerking: Bij Blom (zie boven) ook *mallassie kap*; zie *kap**. ➤ /N-N/pt/3-4/-.

malva, niet geïdentificeerd kruid.

< Europees-Nederlands *malva*, enige andere kruiden (*Malva*-soorten). De enige beschrijving (bij Teenstra 1835, 2:344) past niet bij een van de kruiden die later en nu nog in Surinaams-Nederlands *malva* genoemd worden. ➤ /X/wp/4/-.

malvenroos: Chinesche malvenroos,

Chinese roos, een ingevoerde sierheester (*Hibiscus rosa-sinensis*), die heden in Surinaams-Nederlands *matrozenroos* genoemd wordt.

Bij meerdere *Hybiscus*-soorten is in het verleden gesteld dat ze leken op of zelfs deel uitmaakten van het genus *Malva*.

1823 (Anonymus 61). ➤ /X/cp/3/-.

mama: zie *watermama**.

mama-: zie ook *mamma**.

mamahout, een boomsoort (*Gustavia augusta*).

Zie het synoniem *watramamabobi**.

1835 (Teenstra 1:399).

Zie ook: *aribanarix**. ➤ /X-N/wp/4/-.

mamavogel, kloek.

< Sranantongo *mamafowloe* (Focke 1855:75). Zie *vogel**.

1840 (Winkels 1:23). ➤ /S/d/4/-.

mambrari, mammarij, twee boomsoorten en hun vruchten: 1. de inheemse *Pouteria multiflora*; 2. de ingevoerde *Pouteria macrophylla*.

< Sranantongo (voor 1.) < indiaanse namen voor *Pouteria trigonosperma* en enige andere boomsoorten (Klooster e.a. 142).

1: 1771 (Nepveu 363). 1835 (Teenstra 1:378, *man-bijari*). → (*mamiari*). ➤ /S/wp/2-6/-.

2: 1822 (Lammens 1982:175). 1835 (Teenstra 1:378, *man-bijari*). → (zie Ostendorf 1962:151). ➤ /S/cp/3-6/-.

mamma-yaws, een vorm van framboesia (*jaas**, 1) gepaard gaande met een kwaadaardig gezwel.

Sranantongo *mamma* kan als eerste lid van een samenstelling erop duiden, dat het om iets gaat dat in zijn soort buitengewoon of schrikbarend groot is (Schumann 1783:106).

1764 (Fermin 125). ➤ /X-(E?W?)/r/2/-.

mammarij: zie *mambrari**.

mammie (-s), mami(e), 1. een ingevoerde en gekweekte boomsoort (*Mammea americana*); 2. de eetbare vrucht van deze. Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1: 1787 (Roos 1804:69). 1855 (Focke 76, Van Sypesteyn 185). →.

Zie ook: *abrikoos**. ➤ /Am/cp/3-6/-.

2: 1770 (Fermin 1:169). - 1872 (Anonymus 67). →. ➤ /Am/cp/2-6/-.

mammie-appel, als *mammie** (2); zie ook *appel** (2).

1740 (Anonymus 16). 1796 (Stedman 261). ➤ /Am-N/cp/2-3/-.

mammie-boom, als *mammie** (1).

1770 (Hartsinck 45). - 1835 (Teenstra 2:245). ➤ /Am-N/cp/2/-.

Opmerking: Houttuyn (2, 3:16) geeft in 1774 als Nederlandse naam *prammenboom*. Deze berust kennelijk op de onjuiste veronderstelling dat *mammie* iets met *pram* te maken zou hebben.

mampier: zie *mompier**.

man-, voorvoegsel bij een aantal merendeels aan het Sranan ontleende plantennamen, met een onderscheidende functie ten opzichte van een (of meer) gelijkende verwante soort(en). Om welke soorten het dan in het verleden ging, is veelal niet

of niet met zekerheid uit te maken. Soms staat er *oema(n)*- 'vrouw' tegenover; daarvoor geldt hetzelfde

manarie, menarie (de, -s), 1. gevlochten zeef gebruikt bij voedselbereiding; 2. zeer grote, houten of metalen zeef om koffiebessen van hun gekneusde omhulsels te scheiden of katoenpluis van de pitten. < Sranantongo *manari* (Schumann 1783:106) of < Arowaks *manali* (Focke 1855:76), < Karaïbisch *manari* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 462), betekenis 1. Van betekenis 1 overgedragen op betekenis 2. Kan ook in betekenis 1 afkomstig zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1: 1740 (Anonymus 103). - 1835 (Teenstra 1:259). → (*manarie*).

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:24). ➤ /S?Ind.?W?/ic/2-6/W./.

2: 1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1835 (Teenstra 1:259; ook (292), *menaar*).

Zie ook: *katoen-menarie**, *grienen**. ➤ /S/pt/2-4/-.

manbarklak, manberklak, enige boomsoorten van het genus *Eschweilera* en hun hout, gebruikt als timmerhout; ook attributief.

< Sranantongo *manbarklak* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:284). Zie *barklak**, zie *manbarklak**. 1786 (Visser Heshuysen 338). - 1858 (Van Sypesteyn 138). → (*manbarklak*).

Zie ook: *oemanbarklak**. ➤ /S/wp/3-6/-.

man-bijari: zie *mambrari**.

mandarine, de vrucht van een cultuurvorm van zekere citrussoort (*Citrus reticulata*); heden in Surinaams-Nederlands *pompon*. < Frans *mandarine*.

1855 (Focke 68).

Zie ook: *Curaçaoese oranje**. ➤ /Fr./cp/4/-.

mangras, soort gras (*Eleusine indica*).

< Sranantongo *mangrasi* (Focke 1855:40,

met onjuiste wetenschappelijke naam).

1835 (Teenstra 1:206). →. ➤ /S/wp/4-6/-.

mangro (**mangroën**), **mangroe**, 1. enige boomsoorten van het getijdengebied, in het bijzonder mangrovesoorten (genus *Rhizophora*) en hun als timmerhout bruikbare hout, ook attributief; 2. vegetatie waarin *mangro* (1) overheerst.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1: 1740 (Anonymus 15). - 1855 (Van Sypesteyn 178). →.

Zie ook: **duizendbeen(boom)***, **oesterboom***. ➤ /Am/wp/2-6/-.

2: 1711 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 239 fol. 42). - 1766 (Inventaris Archief Raad van Politie 812).

Zie ook: **mangrobosch***. ➤ /Am/wp/1-2/-.

Opmerking: De hieronder volgende bevindingen betreffende de betekenissen van *rode*, *witte* en *zwarte mangro* zijn niet gelijk aan die met de corresponderende kleuren in de Engelstalige literatuur.

- : **rode mangro**, gekweekt boompje (*Coccoloba uvifera*), ingevoerd van andere Amerikaanse kusten en verwilderd.

Het kernhout is roodachtig (zie **rood***) en levert een rode kleurstof. Zie de opmerking onder **mangro***.

1770 (Hartsinck 78). - 1802 (Blom 186).

Zie ook: **Barbadosdruijf***, **druiveboom***, **zeedruif***. ➤ /N+Am/cp/2-3/-.

- : **witte mangro**, een soort heester van het kustgebied (*Hibiscus tiliaceus*).

Het kernhout is wit. Zie de opmerking onder **mangro***.

1770 (Hartsinck 78). - 1802 (Blom 186).

Zie ook: **mabo***, de tegenwoordige naam. ➤ /N+Am/wp/2-3/-.

- : **zwarte mangro**, als **mangro*** (1) alsmede **parwa***.

Het kernhout is (donker)bruin (zie **zwart***). Zie de opmerking onder **mangro***.

1770 (Hartsinck 77). - 1802 (Blom 186).

➤ /N+Am/wp/2-3/-.

mangroboom, als **mangro*** (1, de boom).

1771 (C. Dahlberg nr.44). - 1854 (Van Sypesteyn 58). 1910 (Penard & Penard 207). ➤ /Am-N/wp/2-5/-.

mangrobosch, als **mangro*** (2).

1781 (Anonymus, zie Koeman 1973:135).

1783 (Roos 50, *mangroboschje*) - 1849 (Van Sypesteyn). →. ➤ /Am-N/m/3-6/-.

mangroduif, rosse duif (*Columba cayennensis*), voorkomend in onder meer **mangro*** (2).

1835 (Teenstra 2:429). 1908 (Penard & Penard 331). → (*mangrodoifi*, als Sranan-tongo).

Zie ook: **parwaduif***. ➤ /Am-N/d/4-5/-.

mangrogrond, **grond*** (II) met **mangro*** (2).

1744 (Schiltkamp & De Smidt 522). 1780 (Schiltkamp & De Smidt 982). ➤ /Am-N/m/2-3/-.

mangrokust, kust begroeid met **mangrobosch***.

1849 (Van Sypesteyn). ➤ /Am-N/m/3/-.

mangroland, als **mangrogrond***.

1770 (Hartsinck 813). 1784 (Heneman). ➤ /Am-N/m/2-3/-.

mani, hars van de **maniboom***, gebruikt als kitmiddel en als brandend element van een toorts. < Karaïbisch *mani* Focke (1858a:313), Arowaks *mani* (Courtz 313). 1854 (Kappler 1983:98). →. ➤ /Ind./wp/4-6/-.

maniboom, de boomsoort die **mani*** levert, heden in Surinaams-Nederlands genoemd **matakie*** (*Symphonia globulifera*).

1854 (Kappler 1983:98). - 1944 (Stahel 84). ➤ /Ind.-N/wp/4-5/-.

manicole: dit woord voor de palm **pien*** alsmede **manicole bosch** staan weliswaar in Van Donselaar (1989:243), maar de daar genoemde auteurs alsmede Van Sypesteyn (1849) hebben het ten onrechte overgenomen uit Berbice.

manja (**de**), 1. mango, ingevoerde vruchtboom (*Mangifera indica*); 2. de vrucht van

deze.

< Maleis *mangga*, de naam in het voormalige Nederlands Oost-Indië.

1: 1801 (Blom 10). - 1855 (Focke 77). →

(ook *manje*). ➤ /Maleis/cp/3-6/-.

2: 1845-1849 (Boekhoudt 1874:76). - 1872 (Anonymus 67). → (ook *manje*). ➤ /X/cp/4-6/-.

manjaboom, als *manja** (1).

1835 (Teenstra 2:106). 1855 (Focke 15). →

(ook *manjeboom*). ➤ /Maleis-N/cp/5-6/-.

mankaneelhart: zie *kaneelhart**.

manneger, **man neger**, mannelijke *neger**.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 25).

- 1853 (Surinaamsch Weekblad nrs. 25 en 55). ➤ /N-Am/r/3-4/-.

manumissie, het vrijlaten van een slaaf, evenwel met restricties met betrekking tot zowel de 'vrijlater' als de 'vrijgelatene', als omschreven in reglementen van 1733, 1741, 1761, 1772 (Schiltkamp & De Smidt 411, 471, 727, 841).

< Europees-Nederlands *manumissie* (< Latijn *manumissio*) voor genoemde vrijlating zonder meer.

1772 (Schiltkamp & De Smidt 845, in "brief van manumissie"; zie beneden) - 1866 (Van Schaick 70).

Opmerking: Al in 1670 (Schiltkamp & De Smidt 57) is er sprake van vrijgelaten *negers**. ➤ /N'/bc/2-4/-.

- : **brief van manumissie**, akte die een geval van *manumissie* vastlegt.

1772 (Schiltkamp & De Smidt 845, 847). -

1857 (Bakker e.a. 1993:53).

Zie ook: *vrijbrief**. ➤ /N+N/bs/2-4/-.

manumitteren (**gemanumitteerd**),

*manumissie** verlenen.

1733 (Schiltkamp & De Smidt 411). - 1866 (Van Schaick 70).

Zie ook: *gemanumitteerde** ➤ /N"/bs/2-4/-.

marabons: zie *maribons**.

marai, **maraij** (**de**, **-en**), twee onderling

nauw verwante sjakohoenders:

marailsjakohoen (*Penelope marail*) en nog een (*Penelope jacupeba*).

< Sranantongo *marai* (Focke 1855:77) of < Karaïbisch *marai* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 464, Courtz 313). 1763 (Pistorius 64). - 1872 (Anonymus 66). →.

Zie ook: *boschkalkoen**, *faisanten**.

➤ /K?S?/d/2-6/-.

maraka, rammelaar van een grote, uitgeholde *calabas** (I, 1), door indiaanse sjamaan (*piaiman**) gebruikt bij rituele handelingen.

< Karaïbisch *maraka* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:464), *marhaka* (Sabajo 1989:215).

1718 (Herlein 137). - 1854 (Kappler 1983:104). →.

Opmerking: In hedendaags Surinaams-Nederlands en Sranantongo is een *maraka* (ook) een rammelaar als ritme-instrument, zoals een sambabal.

Zie ook: *saka**. ➤ /K/ic/1-6/-.

marcoesa (**de**, **-s**), enige soorten passiebloem (*Passiflora*) en hun vruchten.

< Sranantongo *markusa* (Schumann

1783:108) < Karaïbisch *merekojea*

(Ostendorf 1962:57, Courtz 316; Arowaks *moeroekoeja*, *merekuja* (Focke 1855:78, respectievelijk Courtz 316).

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr.

16, *marcussa*). - 1866 (Van Schaick 37). →.

In Brazilië *marakuia* (Nieuwhof 1682:207).

Zie ook: *boschmarcusa**, *paramarcusa**, *snekimarcusa** en *tuinmarcusa**,

*marquisade**, *merecoje**. ➤ /S/wp/1-6/-.

- : **kleine marcoesa**, een gekweekte en verwilderde variëteit van *paramarcusa** en de vrucht van deze.

1866 (Van Schaick 37). →. ➤ /N+S/cp/4-6/-.

maribons, **marabons** (**-en**), enige soorten veldwesp (genus *Polistes*).

< Sranantongo *marbunse* (Schumann 1783:105), *marabonsoe* (Focke 1855:77)
 < Portugees *marimbondo*, ‘wesp’ in het algemeen (J.L. Taylor 1970:409).
 1705 (Merian 60, *maribonse*). - 1787 (Schouten, zie Lichtveld & Voorhoeve 1980:183; *marrabonsen*, meervoud). - 1855 (Focke 77). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 370). →
 (*marbonsoe*, als Sranantongo).

Zie ook: *capasie-maribons** ➤ /S/d/1-5/-.

maripa, een soort palm (*Attalea maripa*) en zijn vrucht.

< Sranantongo *maripa* (Fermin 1765:181) of < Karaïbisch *maripa* (Ostendorf 1962:260, Courtz 314).

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 12, *maripe*). - 1771 (Nepveu 286, *maripa*). - 1835 (Teenstra 1:409). →. ➤ /K?S?/wp/1-6/-.

marmadas, als *marmalada** (zie beneden).
 Herkomst onduidelijk.

1689 (Hermann fol. 11).

markeur, stempelaar, merker, vermoedelijk persoon die slaven van een *merk**(2) voorziet, dat wil zeggen brandmerkt.

< Frans *marqueur*.

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 19).

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 18), daar gevraagd in een advertentie met de toevoeging “maar vrij persoon”. ➤ /Fr./bc/3-4/-.

marmalada, een boomsoort (*Duroia eriopila*).

< Portugees *marmalada*: jam van kweeperen; daarop lijken de vruchten van de genoemde boom.

1689 (Sherard, zie Brinkman 1980, bijlage VI).

Zie ook: *marmelade(doosies)boom**, *doosiesboom**, *marmeldoosje** (2).

➤ /Port./wp/1/-.

marmazet: waarschijnlijk in Suriname nooit gebruikte naam voor het doodskopaapje (*Saimiri sciurus*). Het woord versijnt in

1669 als leenvertaling van het Engels bij Warren (1667:11) en vervolgt, mede door toedoen van Van Berkel (1695:118), via Herlein (1718:178) zijn weg door de literatuur over Suriname tot Pistorius (1763:61).
 Zie ook: *doodshoofdje**, *kaboutermanne-tje**, *monkie**, *monkiemonkie**.

marmelade: grote marmelade, als *marmalada** (zie aldaar).

De vruchten zijn groter dan die van de *kleine marmelade**.

1771 (Nepveu 361). ➤ /N+Port./wp/2/-.

- : **kleine marmelade**, soort heester (*Rosenbergiodendron formosum*).

De vruchten zijn kleiner dan die van de *grote marmelade**.

Zie ook *haagmarmeldoos**, *marmeldoos** (3).

1771 (Nepveu 361). 1835 (Teenstra 2:260).

➤ /N+Port./cp/2-4/-.

marmelade-appel, de vrucht van *marmalada**.

Zie *appel** (2).

1835 (Teenstra 2:256).

Zie ook: *marmeladedoos**, *marmeldoosje**.

➤ /Port.-N’/wp/4/-.

marmeladeboom, als *marmalada**.

1763 (Pistorius 32). - 1821 (Von Sack 1:189).

Zie ook: *marmeladedoosiesboom**, *doosiesboom**, *marmeldoosje** (2).

➤ /Port.-N’/wp/2-3/-.

marmeladedoos(je), de vrucht van *marmalada**.

Deze vrucht lijkt op een gesloten ‘doos’ met daarin marmelade.

1705 (Merian 43). - 1839 (Benoit 20).

➤ /Port.-N’/wp/1-4/-.

marmeladedoosiesboom, als *marmalada** en *marmeladeboom**.

1705 (Merian 43).

Zie ook: *marmeldoosje** (2). ➤ /Port.-N’-N’/wp/1/-.

marmeldoos(je), 1. als *marmeladedoos**; 2. als *marmeladeboom**; 3. als *kleine*

*marmelade**.

< *marmeladedoos*(je)*. Deze afleiding weerspreekt andere geopperde mogelijkheden waarbij het Engelse *marmelade-box* of andere Portugese woorden rechtstreeks of via het Sranan in het spel zouden kunnen zijn geweest.

1: 1835 (Teenstra 2:256). →. ➤ /X/wp/4-6/-.

2: 1835 (Teenstra 1:381). →. ➤ /X/wp/4-6/-.

3: 1855 (Focke 78). →.

Zie ook: *kleine marmelade**.

*baagmarmeldoos**. ➤ /X/wp/4-6/-.

Zie ook: *boschmarmeldoosje**.

Opmerking: Het voorkomen van Sranantongo *marmadosso* (< Surinaams-Nederlands *marmeldoos*) bij Schumann (1783:108) wijst erop, dat de Surinaams-Nederlandse naam als boven ouder moet zijn dan 1835.

maroni:- zie *Marowijne**.

Marowijnediamant, topaas, als voorkomend langs de Marowijne.

In het Engels kan *diamond*, indien voorafgegaan door een plaatsaanduiding, ook betrekking hebben op andere gesteenten dan diamant. Dat gold eertijds ook voor Sranantongo *djamanti* (Focke 1855:23).

1796 (Stedman 226; *Marawinidiamond*, Engelse spelling). 1854 (Kappler 1983:37).

Opmerking: Bij Kappler (1883:211) ook *maronidiamanten*. ➤ /N-E/m/3-4/-.

Marowijnesteen, als *Marowijnediamant**.

1854 (Van Sypesteyn 57, *rode en witte marowijnesteen*).

Opmerking: Bij Kappler (1883:193)

maronistenen. ➤ /N-N/r/4/-.

marquiaas: zie *marquisade**.

marquisade(de), enige wilde en (ook) gecultiveerde soorten passiebloem (*Passiflora*) en hun vruchten.

< Engels *marquisate* < Portugees *marquesado*, J.L. Taylor 1970:410.

1845 (Boeckhoudt (1874:76). - 1872

(Anonymus 67).

Zie ook: *marcoesa**.

Opmerking: Merian (1705:21) geeft *marquiaas* voor de vrucht. ➤ /E/cwp/4/- en E/cp/4/-.

marron (-s), de slavernij ontvluchte en feitelijk in vrijheid levende neger(in) of afstammeling van dezen.

Van Veen & Van der Sijs (543) geven als eerste voorkomen in het Europees-Nederlands 1847, < Frans. Van Dale vermeldt de eerste vondst uit Suriname uit 1770, en eveneens < Frans. Dat laatste valt te betwijfelen. In het Engels (ook < Frans) van Jamaica komt *maron* in bovengenoemde betekenis voor in 1744 (Cassidy & Le Page 293). Wellicht kreeg Suriname het woord uit het Engels.

1770 (Hartsinck 574). - 1854 (Van Sypesteyn 162). →.

Zie ook: *boschneger**, *boschcreool** en *boschslaaf**; *schuiler**, *wegloper**.

➤ /Fr.?E?/o/2-6/-.

marucawa, niet geïdentificeerde plant, “dragende gele bloemen met roode blaatsjes rondom” (Van Aerssen van Sommelsdijck 1686 bak 1 nr. 2). Deze beschrijving doet vermoeden, dat het de (nu zo geheten) *savannebloem* (*Amasonia campestris*) betreft.

Het lijkt een indiaanse naam te zijn.

➤ /Ind.?/wp/1/-.

maschietebroek: zie *musquitebroek**.

masoewa, **maswa**, visfuik gevlochten van biezen, lianen en dergelijke.

< Sranantongo *masoewa* (Focke 1855:79)

< Karaïbisch *masiwa* (Courtz 315), of < Afrikaans *maswá* (Huttar 1986, zie Bruyn 2002:166).

1854 (Kappler 1983:54). →. ➤ /S/r/4-6/-.

massen (**gemast**), kneuzen, vermorzelen.

< Sranantongo *masi* (Schumann 1783:108) of < Engels *to mash*, Echteld 1961:104.

1740 (Anonymus 40; *gemascht*, van koffie-bessen; hoe uitgesproken ?). →. ➤ /E?S?/

pt/2-6/-.

mat (de, -ten), stampblok.

< Sranantongo *matta* (Schumann 1783:109) < Engels *mortar*, Ehteld 1961:172.

1771 (Nepveu 184). - 1855-1863 (Bartelink 1916:28) → (*mata*, als Sranantongo).

Zie ook: *koffiemat**, *stampmat** en *tomtommat**, *tomtomblok**, *matatiki**.

➤ /S/pt/2-6/-.

matagnie: zie *matakie**.

matakie, **matagnie** (de), een boomsoort (*Symphonia globulifera*) en zijn hout gebruikt voor duigen; zie verder onder *mani**.

< Sranantongo *matakee* (Stedman (1796:134, Engels gespeld).

1739 (Oud Notarieel Archief Suriname 171, *matagnie hout*). - 1771 (C. Dahlberg nr.69, *matagnie boom*). 1786 (Visscher Heshuysen 341, *matakie*). - 1855 (Van Sypesteijn 180). →.

Zie ook: *maniboom**, *trompet**.

Opmerking: De identificatie met *Caraipa richardiana* bij Focke (1855:79) en wellicht in navolging van deze van *matakiehout* bij Sack (1910:46) lijkt een vergissing. ➤ /S/wp/2-6/-.

matakie zwamp, moeras (*zwamp**) met een vegetatie waarin *matakie** overheerst.

1852 (Hoogbergen 1978:69).

Zie ook: *trompettenzwamp**. ➤ /S-(E?W?)/m/4/-.

matapi (-'s), gevlochten, buisvormige *cassavepers**.

< Sranantongo *matapi* (Schumann 1783:109) of < Karaïbisch *matapi*, Focke 1858a:313, (Courtz 315).

1740 (Anonymus 103). - 1859 (Winkels IV:286). →. ➤ /K?S?/ic/2-6/-.

matatiki, stamper behorend bij een *mat**.

< Sranantongo *matta-tiki* (Schumann 1783:109). Sranantongo *tiki* 'stok' in het algemeen).

1835 (Teenstra 1:261, *matta tikki*). →.

➤ /S/ic/4-6/-.

Matawarie: zie *Matoeari**(I).

mati, vriend(in), kameraad; ook als vertrouwelijke aanspreekvorm voor *creolinnen**.

< Sranantongo *mati* (Schumann 1783:109)

< Engels *mate*, Smith 1987:202.

1866 (Van Schaick 3). →. ➤ /S/r/4-6/-.

matischap, kameraadschap tussen vriendinnen.

1866 (Van Schaick 93). ➤ /S-N/r/4/-.

Matoeari I., *boschneger** van de stam der *Matoeari*.

De stam en de Boven-Saramaca aan welke deze gevestigd is, worden in de bosneger-talen beide *Matawai* (of een naam die daarop lijkt) genoemd.

1772 (De Beet & Price 1982:173, *Mattawarries*). 1859 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 156, *Matuari*).

→.

Zie ook: *Becou en Moesinga**. ➤ /X/r/2-6/-.

matoeari II. (-'s), niet nader geïdentificeerde soort fel gekleurde vlinder.

1785 (Roos 1804:178). →. ➤ /X/d/3-6/-.

matoeri, een soort forelzalm (*Erythrinus erythrinus*).

< Sranantongo *matuli* (Schumann 1783:109).

1740 (Anonymus 23). 1835 (Lammens 178). → (*matoeli*). ➤ /S/d/2-6/-.

matoetoe, een soort mand.

< Sranantongo *matutu* (Schumann 1783:109).

1834 (Teenstra 1842:231). ➤ /S/r/4/-.

matoewari, twee onderling nauw verwante soorten kambaars (Grzimek 5:559):

Crenicichla alta en *Crenicichla saxatilis*; beide in Surinaams-Nederlands heden *datra*.

< Sranantongo *matoewari* (Focke 1855:79)

< Karaïbisch *mataware* (Courtz 315).

1740 (Anonymus 24, *matuwaari*). - 1771

(Nepveu 350, *matawarie*). - 1835 (Teenstra 2:448). →.

/ (K)S/d/2-6/-.

matoziran, een boomsoort (*Pterocarpus robrii*); heden in Surinaams-Nederlands *hooglandbebe*.

< Karaïbisch *matoesiran* (Ostendorf 1962:97), Karaïbisch *mutusiran* (Klooster e.a. 87).

1689 (Hermann fol. 48, zie Van Ooststroom 1939 nr. 48). ➤ /K/wp/1/-.

matres, leermeesteres.

< Europees-Nederlands (verouderd) *matres* voor vrouwelijke leerkracht op een 'gewone' school.

1855 (Focke 9, in dit geval voor een naai-lerares).

Zie ook: *leervrouw** ➤ /N'/bc/4/-.

matrozenmes (-sen), kort mes, gedragen aan de gordel, Europees-Nederlands *kortjan*.

In Europees-Nederlands niet eerder dan 1906 (Köster Henke 36, in Sanders 1999).

Daarvoor *kortjan* (zie WNT 7, 2:5751).

Mogelijk: < Engels *sailor's knife* (OED: -; in Graham Greene 1940 - *The power and the glory*, p. 68).

1759 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:121).

- 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 75).

Zie ook: *negermes**. ➤ / (N-N)?E?/r/2-4/-.

matrozenpont, grote, overdekte, platboom-de roeiboot voor goederenvervoer.

Zie *pont**. Vooral gebruikt voor vervoer van plantageproducten, (aanvankelijk) door matrozen, naar hun in lading liggende zeeschepen. Zo'n vaartuig heette in Nederland een *lichter*, maar in het laatste geval wordt in het WNT (12, 2:3292) al vermeld met betrekking tot 'West-Indië' als kortweg *pont*.

1835 (Teenstra 1:241). - 1855 (Focke 79).

Zie ook: *scheepspont**. ➤ /N-(N'?W?)/pt/4/-.

maurici, **maurisi(e)**, **mauriti**, **morisi**, 1.

soort waaierpalm (*Mauritia flexuosa*); 2. ve-

zel uit de bladtongen van 1, ook attributief. < Sranantongo *morisi* (Schumann 1783:113) of < Karaïbisch *morisi* (Ahlbrinck

1931:309); deze herkomst geldt ook voor de wetenschappelijke genusnaam *Mauritia*

van 1781 (Wessels Boer 1965:10). De spelling met een -c- of -ts-, met -au- (heden en wellicht ook eertijds al zo uitgesproken)

en met een hoofdletter berusten veelal op de onjuiste en nog steeds voortlevende veronderstelling dat deze palm vernoemd

zou zijn naar Johan Maurits van Nassau, gouverneur van Nederlands Brazilië (1636-1644), of naar Jan Jacob Mauricius,

*gouverneur** van Suriname (1742-1751).

De spelling met -o- is de oudste, die met -au- de hedendaagse; daartussen wisselen

ze elkaar zonder regelmaat af.

1: 1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 13, *morici*). 1775 (De Beet 1984:188). → (*maurisie(palm)**)

Zie ook: *lataan**. ➤ /K?S?/wp/1-6/-.

2: 1768 (De Beet 1984:78, *moricie hangmakken*: hangmatten als vervaardigd door Arowakken). ➤ /K?S?/wp/2/-.

mauricieboom, als *maurici** (1).

1771 (Nepveu 284). - 1796 (Stedman 144, *maureecce tree*; Engelse vertaling). →.

➤ / (K?S?)-N/wp/2-6/-.

Maurici-maca, het eetbare vruchtvlees uit de noot van *maurici** (1).

Zie *maca** (II).

1762 (Inventaris Archief Raad van Politie 806). ➤ / (K?S?)-S/wp/2/-.

mauricipalm, als *maurici** (1).

1835 (Teenstra 1:410). 1849 (Van Sypesteijn, *Mauriti Palm*). 1854 (Kappler 1983:35, *mauritiuspalm*). →. ➤ / (K?S?)-N/wp/4-6/-.

Maurisbroek (de), zekere niet nader te identificeren soort broek.

1730 (Hartsinck 760, *roode Maurisbroek*).

➤ /X-N/r/2/-.

maurisiezwamp, moeras (*zwamp**) met een

vegetatie waarin *maurisie** overheerst.
1772 (De Beet 1984:133, *mauritseswamp*).
→ (*mauriszwamp*).
/(K?S?)-(E?W?)/m/2-6/-.

Maurits-ridder, lid van de vrijwillige
erewacht van J.J. Mauricius (gouverneur,
1742-1751).
Europees-Nederlands *ridder* komt ook
voor als titel voor lid van een erewacht in
Amstelridder (Vondel, zie WNT 13:85).
1743-1745 (Wolbers 1861:216). ➤ /N'-N/
bs/2/-.

mecoe, zwarte kapucijnaap (*Cebus apella*).
< Sranantongo *mekoe* (Focke 1855:80) of <
Karaïbisch *mekoe*, Focke 1858a:313.
1740 (Anonymus 21). - Focke 1858b:107.
→. ➤ /K?S?/d/2-6/-.

meester: zie *grootmeester**.

meid (de, -en, -ens), **mijd**, volwassen neger-
slavin.

< Europees-Nederlands *meid* voor
vrouwelijke werkkraft, in het algemeen
arbeidster.
1740 (Beeldsnijder 1994:297). - 1836 (Van
Stipriaan 1993:394).

Opmerking: Ook later, in samenstelling.
Zie: *bakjesmeid**, *bottelariemeid**,
*huismeid**, *kindermeid**, *naaimeid**,
*negermeid**, *stadsmeid**, *veldmeid**,
*vogelmeid**, *wasmeid**.

Ook in Westelijk Guyana, daar alleen in
samenstelling aangetroffen. ➤ /N'/bc/2-
4/W/.

- : **kleine meid**, **klein meisje**, negermeisje.
1756 (Inventaris Archief Raad van Politie
940 fol. 237). 1834 (Friderici 16).
➤ /N+N'/r/2-4/-.

- : **roode meyd**, indiaanse slavin.

1735 (Van Kempen 2003:248).
Zie ook: *rode slaaf**. ➤ /N+N'/bc/2/-.

mekoe: zie *mecoe**.

melassieketel: zie *mallassie ketel**.

melkboom, **melkhout**, **melkhoutboom**,
vage naam aangetroffen voor enige boom-

soorten met veel wit melksap in de bast.
1787 (Roos 1804:61). - 1835 (Teenstra
1:337). ➤ /N-N/wp/3-4/-.

melksoké, vermoedelijk zekere doornmeer-
val (een *Acanthodorus*-soort).

Zie *soké**. Als bovenbedoelde vis boven
water wordt gehaald, scheidt hij bij de
borstvinnen een witte vloeistof af (mede-
deling W. Polder, in brief).
1835 (Teenstra 2:450). ➤ /N'-S/d/4/-.

menarie: zie *manarie**.

menhaden, **mynhaden**, **manhaden**, haring-
achtige zeevis (*Breevoortia tyrannus*), in va-
ten ingevoerd uit Engels Noord-Amerika.
< Engels *menhaden*.

1806 (De Surinaamsche Courant 13). -
1871 (ibid. nr. 129). ➤ /E/bc/3-4/-.

mercoje, een niet nader te identificeren soort
passiebloem (*Passiflora*-soort).

< Karaïbisch *merekojea* (Ostendorf
1962:57).
1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr.
16).

Zie ook: *marcoesa** en verder aldaar.
➤ /K/wp/1/-.

merie, soort struik of boom (*Humiria*
balsamifera).

< Karaïbisch *meri* (Ostendorf 1962:122).
1776 (De Beet 1984:221, *merie*).

Opmerking: Teenstra (1835, 1:382) ver-
meldt een niet te identificeren
Commewijne merie.

Zie ook: *basterd bolletrie**, *blakberi**.
➤ /K/wp/3/-.

meribei, als *merie** of de vrucht van deze, of
beide.

Bei, eertijds een Nederlands woord voor
'bes' en andere kleine vruchten.
1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 7).
/K-N/wp/1/-.

merk (**het**), 1. voorgeschreven dagtaak van
slaaf en slavin op een *plantage**; 2. kort
voor brandmerk op de huid van een neger-
slaaf (-slavin) dat aangeeft wie de eigenaar

is.

1. < Sranantongo *marki* (Schumann 1783: 108) < Engels *mark* 'merkteken', Smith 1987:342. *Merk* betekent hier en bij de samenstellingen hieronder steeds 'vastgestelde en als zodanig meetbare hoeveelheid'. 1765 (Nepveu 59). - 1868 (Bartelink 1916:71).

Zie ook: *halfmerk**. > /S/pt/2-4/-.

2. 1770 (Hartsinck 902).

Zie ook: *markeur**. > /N'/t/2/-.

- : op het merk werken, volgens een *merk** (1, dagtaak) werken.

1768 (Van Dyk 57).

Zie ook: *merkwerken**. > /S+N/pt/2/-.

merkpul (de, -len), kruik voor *dram** of melasse van 3 gallons (ongeveer 13 ½ l.), ook dienende als maat.

Zie *merk** (1), zie *pul**.

1786 (Blom 76). > /S-N'/pt/3/-.

merkstok (-ken), 1. stok, als piket in de grond gestoken om een opgedragen hoeveelheid veldwerk in lengte of oppervlakte aan te duiden; bij Van Dyk (1768:64) gaat het om graafwerk; 2. stok als maatlat waarop is aangegeven tot welke hoogte een geoogst product opgestapeld dient te reiken; gedacht kan worden aan producten in een mand; dit suggereert Van Dyk (1768:66). Roos (1783:46, 1 of 2). Zie *merk**.

Betekenis 2: < Sranantongo *marki-tiki* (Focke 1855:78) of < Engels *mark-stick* (Echteld 160); betekenen beide 'maatlat'. Zie *merk** (1); Sranantongo *tiki*, 'stok' in het algemeen). > /E?S?/pt/2-3/- . > /S/pt/3/-.

merkwerk, werk op basis van een voorgescreven dagtaak (*merk**, 1).

1802 (Blom 105). > /S-N/pt/3/-.

merkwerken, zie: op het *merk** (1) werken.

1786 (Blom 384). > /S-N/pt/3/-.

mes, de kantine voor officieren in Paramaribo.

< Engels *mess*. Het woord (*mess*) komt in

het Europees-Nederlands, en dan in de betekenis van 'kantine voor militairen', niet eerder voor dan in de 20e eeuw (WNT, aanvang p. 4624).

1835 (Teenstra 2:125, ook *meshuis*). > /E/bs/4/-.

mesman, beheerder van de *mes**.

< Engels *mes man*

1806 (De Surinaamsche Courant nr. 25).

1835 (Teenstra 2:125). > /E-N/bs/3-4/-.

mespil: zie *mispel**.

mess, stuk (vlees of spek) van het juiste gewicht voor één maaltijd, in het bijzonder op maat gesneden en aldus ingevoerd in vaten.

< Engels, in deze betekenis toen in Amerika nog niet verouderd (OED; Webster 505). De OED geeft het volgende citaat uit 1883: "Useful Anim. Mess Beef. This is usually put up in pieces of 8 lbs [4 1/2 pond], and sold in tierces of 304 lbs. [170 pond]."

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 2). -

1871 (De Surinaamsche Courant nrs. 108, 111 en 129). > /E/bc/3-4/-.

mesties: zie *mistische**.

metselneger, metselaarneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam als metselaar.

Voor 1750 (Beeldsnijder 1994:138). - 1832 (Teenstra 1842:244). > /N-Am/pp/2-4/-.

middagschot, loos kanonschot op het Fort Zeelandia dienende als tijdsein van 12 uur voor Paramaribo.

Het is van 1838 tot 1913 in gebruik geweest. > /N-N/bs/4-5/-.

middeljaarsspel: zie *spel** (II).

middelpad, middenpad, pad dat in het midden door de (vaak gehele) diepte van een *plantage** loopt, eventueel over een dam. 1768 (Van Dyk 55). - 1867 (Oostindie 1989:22). > /N-N/pt/2-4/-.

middelroller, middelste van de drie staande walsen (*rollers**) in een suikermolen.

1835 (Teenstra 1:214).

Zie ook: *koningsroller**, *trasroller**,

*zijdroller**. ➤ /N-E/pt/4/-.

mierenbeer, grote miereneter

(*Myrmecophaga tridactyla*).

< Engels *ant-bear* (onder meer bij Warren 1667:10).

1670 (WNT 9:696). 1900 (Penard 1:6).

Opmerking: Het woord is veel later ook in het Europees-Nederlands opgenomen en toen ook gebruikt door Penard (zie boven). Bij Houltuyn (1, 1:486; 1761) nog niet in gebruik.

Zie ook: *tamanoa**. ➤ /E/d/1/-.

mierenboom, een boomsoort (*Triplaris weigeltiana*).

Er leven mieren in de holle stam en takken. 1855 (Focke 81). 1903 (Van Coll 543).

Zie ook: *mierenhout**. ➤ /N-N/wp/4-5/-.

miereneter, enige soorten wormhagedis (genus *Amphisbaena*), heden in Surinaams-Nederlands *toe-edo-sneki* (< Sranantongo). Deze dieren eten vooral mieren en termieten (*houtluizen**).

1770 (Hartsinck 103). →.

Zie ook: *mierenslang**. ➤ /N-N/d/3-6/-.

mierenhout, als *mierenboom**.

1855 (Focke 81, Van Sypesteyn 180). →.

Opmerking: Teenstra (1835, 1:382) geeft *mira* en *miraboom*. Mogelijk moeten *mierenhout* en *mierenboom** (ook) in verband gebracht worden met Sranantongo *mira-oedoe* (Focke 1855:81; Sranantongo *mira* = mier, Sranantongo *oedoe* = hout), dat in 1910 door Sack (20) als ook Surinaams-Nederlands wordt beschouwd.

➤ /N-N/wp/4-6/-.

mierenslang, als *miereneter**.

< Sranantongo *mira-sneki* (Fermin

1765:36), met letterlijk dezelfde betekenis.

Het dier is slangvormig.

1718 (Herlein 176). ➤ /S/d/1/-.

miesje: zie *missie**.

miet, naam voor kleine, donker gekleurde kevertjes van meerdere soorten die leven in voorraden zetmeelhoudend voedsel (meel,

rijst en dergelijke).

Vermoedelijk < Europees-Nederlands *mijt*, de naam voor zekere spinachtige dieren.

Op onderstaande vindplaatsen (volgens Fermin Nederlands *mijt*) gaat het echter blijkens de context om bovengenoemde Surinaams-Nederlandse betekenis. De vertaling 'houtluis' bij Fermin (1770. 1:281) is niet juist.

1769 (Fermin 2:316; *mite*, Franse spelling).

1804 (Eensgezindheid 108, *myt*). →.

➤ /N'/d/2-6/-.

misi, misje: zie *missie**.

mispel, 1. vrucht van een *mispelboom** (1); 2. als *mispelboom** (1); 3. sapotille.

De vrucht (1) lijkt op de Europees-Nederlandse *mispel*, de vrucht van *Mespilus germanicus*. De herkomst van betekenis 3 is niet duidelijk.

1: 1770 (Fermin 1:160). →.

2: 1771 (C. Dahlberg nr. 110, *Surinaamse mispel*). - 1872 (Anonymus 67). →.

1+2: /N'/wp/2-6/-.

3: 1835 (Teenstra 2:270). ➤ /X/cp/4/-.

mispelboom, 1. vele boomsoorten van de familie *Melastomataceae*; 2. de ingevoerde boomsoort *sapotille* (*Manilkara zapotilla*). Voor betekenis 1: zie *mispel**.

1: 1692, 1696 (Plukenet, zie Brinkman 1980:45; *mespilboom*). 1718 (Herlein 208, *mispelboom*). 1771 (C. Dahlberg nr. 110). →. ➤ /N'/wp/1-6/-.

2: 1770 (Hartsinck 56). 1774 (Houltuyn 2, 2:447). ➤ /X-N/cp/2/-.

Opmerking 1: Onzeker is de identiteit bij Merian (1705:53) en Pistorius (1763:31). Opmerking 2: Commelin (1689) geeft de naam *mispelboom* aan *Gustavia augusta* (zie Brinkman 1980:45), dat is *watramamabobi**.

mispelhout, vermoedelijk als *mispelboom** (1).

1835 (Teenstra 1:383). ➤ /N'-N/wp/4/-.

missie, misje, miesje, 1. meesteres (met betrekking tot een slaaf); 2. zwarte of gemengbloedige, vrije vrouw, veelal *huisboudster** van een blanke man; 3. vrije gemengdbloedige vrouw in het algemeen. In al deze gevallen ook als aanspreektitel. < Sranantongo *missi* (Nepveu 1771:276) < Engels *miss*.

1: 1745 (Inventaris Archief Raad van Politie 798; *klijne miessie*, voor dochtertje van meesteres). 1759 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 308, fol. 55). 1866 (Van Schaick 31). ➤ /S/r/2-4/-. Opmerking: Later ook met betrekking tot vrij dienstpersoneel en dergelijke.

2: 1761 (Inventaris Archief Raad van Politie 805). - 1866 (Klinkers 1997:176). 1927 (Stahel 27). ➤ /S/r/2-5/-.

3: 1828 (Kuhn 51). - 1887 (Martin, zie Van Putten & Zantinge 1988:38). ➤ /S/r/4-5/-.

mistische, mistice, mistis, mestiche, mestice, mesties, mustice, persoon geboren uit een mulattin en een blanke vader, dus 3/4 blank en 1/4 neger; ook attributief. < Spaans *mestizo*, Portugees *mestiço*, dat is gemengdbloedige in het algemeen. Door Nederlanders eerder en elders gebruikt voor halfbloed van blanke en niet-blanke. In de loop van de tijd nemen schrijfwijzen met *-e-* en met *-ice* en *-ies* toe. 1740 (Anonymus 87, *mistische*). - 1855 (Focke 85). - 1913 (Themen, zie Polanen 1982:62, *mesties*).

Opmerking 1: Schrijfwijzen met *-u-* (1797, zie Koulen 1973:19 - 1806, De Surinaamsche Courant nr. 1) zijn beïnvloed door Sranantongo *mostiesie* (Weygandt 1798:19).

Opmerking 2: *Mestiezin* bij Lammens (1822; 1989:99) en Winkels (II:279; 1870); Helmig van der Vegt (1844:37) *mostisin*; Weygandt (zie boven) geeft ook *mustizin*. Zie ook: *cabouger**, *casties**, *poesties**, *testies**, *blanke creool**.

➤ /Port.?Sp.?/r/2-5/-.

mocaja, een soort gestekelde palm (*Acrocomia aculeata*), heden in Surinaams-Nederlands *kawmaka* (< Sranantongo, zie ook *kawmaca**).

< Karaïbisch *mokaja* (Ostendorf 1962:259).

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 11). 1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 14). ➤ /K/wp/1/-.

modderbank, bankvormige slibafzetting voor de kust.

< Engels *mudd-bar* of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1693 (Reeps 19). - 1854 (Van Sypesteijn 87). →.

Ook in Westelijk Guyana (Anonymus 1763:2). ➤ /E?W?/m/1-6/W/.

modderhieltje, modderieltje (-s), een soort zeegrondeel (vis; *Gobionellus oceanicus*).

< Sranantongo *modriri* (Focke 1855:82). 1835 (Teenstra 2:446). 1855 (Focke 82).

➤ /S/d/4/-.

modderschop: zie *schop**.

moepier: zie *mompier**.

Moesinga: zie *Becou**.

moffe krijgen, bericht krijgen.

< Sranantongo *muffe* (Schumann 1783:116), *mofo* (Focke 1855:83) voor mond, woord, gezegde, stem.

1792 (Hoogbergen 1984:142).

➤ /S+N/r/3/-.

mokkomokko, mokomoko, mookemokke,

mokemoke, 1. zekere moerasplant (*Montrichardia arborescens*); 2. (een stuk) vegetatie waarin deze overheerst.

< Sranantongo *mokko mokko* (Schumann 1783:112) of < Karaïbisch *mukumuku* (Hoff 1968:417). De schrijfwijzen met *-o* en *-e* op het eind wisselen elkaar onregelmatig af.

1: 1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck bak 2 nr. 2, *mocoemoke*). - 1858 (West-Indië 2:74). →.

Mogelijk ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:83, *mokke mokke*).

➤ /KʔSʔ/wp/1-6/W./.

2: 1780 (Schiltkamp & De Smidt 982; *mokemockes*, meervoud). ➤ /KʔSʔ/wp/3/-.

mokomokozwamp, moeras (*zwamp**)

waarin *mokomoko** (1) overheerst.

1758 (Hoogbergen 1985:172) -1849 (Van Sypesteijn). →.

Opmerking: Met de “donkein zwamp” van 1852 (Hoogbergen 1978:69) wordt ongetwijfeld een *mokomokozwamp* bedoeld, gezien de gelijkenis tussen de betreffende soorten. ➤ /(KʔSʔ)-(EʔWʔ)/m/2-6/-.

molenaar (-s), müller-amazone (Grzimek 8:382) of grote amazone, een papegaai (*Amazona farinosa*) die heden in Suri-naams-Nederlands *mason* genoemd wordt. Er ligt een meelachtig waas over de veren. Het kan ook de vertaling zijn van het al oudere Franse *meunière*, of afkomstig zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden). De naam bij Grzimek (zie boven) staat hier geheel buiten; die verwijst naar een persoon met de naam Müller.

1770 (Hartsinck 108) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /X/d/2/W./.

molenkreek, als *molentrens**.

1855-1863 (Bartelink 1916:84). ➤ /N-E/pt/4/-.

molenofficier, *officier** die toezicht houdt bij het *malen** (1) van een suikermolen.

1764 (Oostindie 1989:105). ➤ /N-E/pt/2/-.

molentrens, molensloot, in dit geval de watergang (*trens**) die water uit een rivier rechtstreeks toevoert aan de watermolen van een *plantage**.

1733 (Beeldsnijder 1994:171). - 1835 (Teenstra 1:172).

Zie ook: *inneemtrens** en de opmerking bij *trens**. ➤ /N-(EʔWʔ)/pt/2-4/-.

momooije, een boomsoort, vermoedelijk *Jacaranda obtusifolia* subspecies *rhombifolia*, die heden in Surinaams-Ne-

derlands *jaifi* (< Sranantongo) of *morokobita* (< Sranantongo) genoemd wordt.

< Sranantongo *momoi* (Focke 1855:84).

1835 (Teenstra 1:383).

Zie ook: *kandra**. ➤ /S/wp/4/-.

mompe: zie *mope**.

mompier, **mampier** (-en), knaasje of knut, een aantal kleine, stekende muggen (*Culicoides*-soorten).

< Sranantongo *mapira* (Schumann

1783:108), *mampira* (Focke 1855:76)

< Karaïbisch *mapiri*, Focke 1858a:312,

(Courtz 313). Schrijfwijze met zowel

-o- als -a- vanaf 1855 (Focke) tot heden; eertijds soms ook *monpier*.

1718 (Herlein 179, *moepier*). 1740

(Anonymus 25, *mompier*). - 1855 (Focke 76). →. ➤ /(K)S/d/1-6/-.

monkie, **monkje**, doodskopaapje of eekhoornaapje (*Saimiri sciurus*).

< Engels *monke*: soorten kleinere apen in het algemeen.

1734 (Seba 1:52, *monkje*). - 1770 (Fermin 2:116, *monkie*).

Zie ook: *doodshoofdje**, *kabouter-mannetje**, *marmazet**, *monkiemonkie**.

➤ /E/d//2/-.

monkiemonkie, als *monkie**: zie aldaar

< Sranantongo *monki-monki* (Focke

1855:84) < Engels *monkey*.

1835 (Teenstra 2:404). →. ➤ /S/d/4-6/-.

monpe: zie *mope**.

monpier: zie *mompier**.

mope, **mompe**, **monpe**, een boomsoort (*Spondias mombin*) en de eetbare vrucht van deze.

< Sranantongo *mopé* (Focke 1855:84) of < Karaïbisch *mope* (Ostendorf 1962:141). De uitspraak luidt (heden) *mopée*.

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 2). - 1796 (Stedman 312). 1900 (Penard 2:23). →.

Zie ook: *basterdmope**, *pruim**. ➤ /KʔSʔ/

wp/1-6/-.

mopeboom, als *mope** (de boom).

1771 (C. Dahlberg nr. 124). 1775

(Sneebeling 1973:3). →.

Zie ook: *pruim(en)boom**. ➤ /KʔSʔ)-N/
wp/2-6/-.

mora, een boomsoort (*Mora excelsa*) en zijn hout.

< Arowaks *mora* (Van Coll 1903:565).

1768-1780 (Quandt 1807:88; *Mora-holz*, verduitsing van het Surinaams-Nederlandse woord). 1910 (Sack 26). →.

Eerder in Oostelijk Guyana (De Laet 1630:568, *moura*), ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:71, *mouraboom*).

Zie ook: *peto**. ➤ /Ar/wp/2-6/O./W./.

morisie: zie *maurisi**.

morokko, twee soorten karperzalm die veel op elkaar lijken: a. *Brycon falcatus* en b. *Chalceus macrolepidotus*.

< Sranantongo *morokko* (< a. Karaïbisch *myroko*, b. Karaïbisch *myrokòu* (Courtz 322-323)).

1835 (Lammens 178; Teenstra 2:450). →.

Zie ook: *lampila**. ➤ /KʔSʔ)/d/4-6/-.

morsloods, op een koffieplantage de loods waar de buitenste, *rode bast** (schil) van de koffiebesen gebroken (gekneusd) wordt, zodat deze verwijderd kan worden.

Morsen betekent hier 'vermorzelen', zoals ook in het Middelnederlands (Van Veen & Van der Sijs 1997:578). Vergelijk Engels *to mash*.

1771 (Nepveu 178). - 1835 (Teenstra 1:255).

Zie ook: *breekbuis**. ➤ /N-N/pt/2-4/-.

moskiet(-): zie *moskiet(-)**.

mossel (de, -en), onduidelijke naam voor enige verwanten van de Europees-Nederlandse *mossel* (*Mytilus edulis*); in latere literatuur worden genoemd *Mytilla charuana* en het genus *Crassostrea*.

1740 (Anonymus 24). 1783 (Roos 29). → (*Surinaamse mossel*).

Zie ook: *oester**. ➤ /N'/d/2-6/-.

mosterd, **Surinaamsche mosterd**, piccalilly, een gekruide, meestal zure saus.

< Europees-Nederlands *mosterd*, een smeerbare kruiderij uit de zaden van twee Europese planten.

1855-1863 (Bartelink 1916:12). 1939

(Schoonhoven 160). →. ➤ /N'/bc/5-6/-.

mouton, anioema, een vogelsoort in moerasen (*Anhima cornuta*).

< Portugees *mutum*, in Suriname door schrijvers vermoedelijk rechtstreeks ontleend aan de naam in Brazilië en door anderen nooit gebruikt.

1693 (Reeps 21). 1718 (Herlein 183).

In Brazilië (Keye 1659:66).

Zie ook: *pennevogel**. ➤ /Braz./d/1/B./.

mulattenbal, bal van vrije kleurlingen, zich onderscheidend door grote verfijning.

1796 (Stedman 324; *mulatto ball*, Engelse vertaling). 1823 (Anonymus 81). ➤ /N-N/r/3/-.

mulattenschool, school voor kinderen van vrije mulatten (en andere gemengdbloedigen) en vrije negers.

1761 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 518). ➤ /N-N/r/2/-.

muscus, abelmos, een ingevoerde en gekweekte plant die het muskuszaad voortbrengt (*Abelmoschus moschatus*); heden in Surinaams-Nederlands genaamd *wilde oker*.

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 3, *muscus*). 1705 (Merian 42, *musculusbloem*)

➤ /N'/cp/1/-.

muskiet, **moskiet (-en)**, steekmug (familie *Cuculidae*).

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

Oudste vindplaats in het Nederlands bij De Laet (1630:566) voor Oostelijk Guyana *mosquitos* (meervoud), rechtstreeks uit het Portugees van Zuid-Amerika.

Suriname: *muskyta* in de vertaling (1669: 17) uit het Engelse *muskeeta* bij Warren

(1667:22). Ook zo (*muskita*) in 1718 (Herlein 178) en 1763 (Pistorius 78). Daarna volgen, ook de samenstellingen in aanmerking genomen, *muschiet* (Anonymus 1769:18), *musquit(e)* van 1770 (Hartsinck 913) tot 1788 (Roos 45), *moskiet* (Focke 1855:78) en *muskite/muskiet* van 1822 (Lammens 1982:42) tot heden.

In Westelijk Guyana *musschiet* (Van Berkel 1695:14) en *muskiet* (Groen 1792, 2:5).

In Nederland en het voormalige Nederlands Oost-Indië niet veel eerder dan 1872; zie Van Dale (2^e druk) en WNT (9:1276).

➤ /Am/d/1-6/O./W./.

muskietenkleed (-kleden), muskietkleed, klamboe.

1822 (Lammens 1982:42, *muskietenkleed*).

- 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 17).

→. ➤ /Am-N/bc/3-6/-.

muskietenwaaier, handwaaier voor het verjagen van muskieten.

1857 (Hoogbergen 1978:62). ➤ /Am-N/bc/4/-.

muskieteworm, larf van enige horzelsoorten van het genus *Dermatobia*, levend in de huid van mensen en warmbloedige dieren. Uit de naam blijkt, dat men indertijd al wel wist te doen te hebben met de larf (*worm**) van een vliegend insect, maar nog niet van het juiste.

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1835 (Teenstra 2:201; Lammens 196). →.

Zie ook: *boschworm**.

Opmerking: Hartsinck (1770:914) geeft de naam ten onrechte aan de *beenworm*; hier is verwarring in het spel. ➤ /Am/d/4-6/-.

musquit: zie *musket**.

musquitenbroek, kleding ter bescherming tegen muskieten: 1. een lange broek; 2. een tulen hansop.

Vergelijk voor betekenis 1 Engels *mosquito trousers*. Kan ook afkomstig zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1: Bij Hartsinck (1770:913). voor Suri-name, Westelijk Guyana of beide.

➤ /E?W?/r/2/W./.

2: 1783 (Roos 45). 1798 (Weygandt 142, *maschiete broek*, vermoedelijk onder invloed van Sranantongo *maskita*).

➤ /Am-N'/bc/3/-.

mustice: zie *mistische**.

mynhaden: zie *menbaden**.

myt: zie *miet**.

n

naaimeid, negerslavin (*meid**) als (interne) naaister.

1845-1849 (Boekhoudt 1874:31). ➤ /N-'N/bc/4/-.

naainaai fissi, spoelgeep, een zoetwatervis (*Potamorrhaphis guianensis*).

< Sranantongo *nanaifisi* (Focke 1855:86), 'naaldvis'; het dier is lang en zeer dun.

1796 (Stedman 314). 1835 (Teenstra 2:450).

→. ➤ /S/d/3-6/-.

naapjes, napjes, zie *napie**.

nachtegaal, huiswinterkoning (*Troglodytes aedon albicans*); heden in Surinaams-

Nederlands *gadofowroe** (< Sranantongo) geheten; zie voor andere namen aldaar.

< Europees-Nederlands *nachtegaal*, een vogel die ook 's nachts zingt; de Suri-

naams-Nederlandse *nachtegaal* begint met zingen ruimschoots voor zonsopkomst.

1798 (Weygandt 38). - 1844 (Helmig van der Vegt 52). ➤ /N'/d/1-4/-.

najaas, najas, peesknopen als overblijfselen na framboesia (*jaas**, 1).

1764 (Oostindie 1989:104). 1787 (Blom 340). 1855 (Focke 1855:114, *na-yaws*).

Zie ook: *jaasbonken**. ➤ /N-(E?W?)/

/z/2-4/-.

namoe, grote tinamoe, een vogel behorende

tot de kortstaart- of stuihoenders
(*Tinamus major*).

< Sranantongo *namu* (Schumann 1783:121)
of < Karaïbisch *njamoe* (Penard & Penard
1908:318), *inamu* (Hoff 1968:14, Courtz
275).

1740 (Anonymus 22). 1783 (Schumann
121).

Zie ook: *anamoe**, *patrijs**. ➤ /(K)S/d/2-
3/-.

napeibo, niet nader geïdentificeerde, in-
heemse (vermoedelijk houtige) plant: “een
Americaansche Myrthus”, “vrugt als mis-
peltjes” (Van Aerssen van Sommelsdijck
zie beneden).

De naam is vermoedelijk indiaans.

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr.
17). ➤ /Ind.2/wp/1/-.

napie (-s); **naapjes**, **napjes** (meervoud),
windend kruid (*Dioscorea trifida*), ook
gekweekt, en zijn eetbare knollen.
< Sranantongo *napi* (Schumann 1783:121)
< Karaïbisch *napoi* (Ahlbrinck 1931:315),
napyi (324 Courtz).

Opmerking 1: Karaïbisch *napi* betekent
‘bataat’ (zie *patate**); de bovengenoemde
plant heet in het Karaïbisch *napoi* (zie
boven).

Opmerking 2: Volgens Fermin (1765:196)
is Sranantongo *napi* ‘jam’ (*jammes**); dat
is niet juist. Echter, Hartsinck (1770:60)
bedoelt met *boks-jammes* zeer waarschijn-
lijk wél *napie*.

Opmerking 3: Het is niet duidelijk welke
knol door De Laet (1630:57) wordt be-
doeld met *Napi* en ook niet waar en door
welke indianen het woord gebruikt werd.

Opmerking 4: NB: een “gekookte Napies
*braf**” (ca. 1792 (H. Spalburg 2008:180)).

1711 (Dragtenstein 71). 1740 (Anonymus
15, *naapis*; 108 *napjes*). - 1872 (Anonymus
17). → (*napie*). ➤ /(K)S/cp/1-6/-.

nationaalhelper, *helper** ten behoeve van
zending en prediking.

De strekking van *nationaal* is niet deide-
lijk; het komt van Duits *Nationalgehilfe*
(Wullschlägel 1856:121).

Ca. 1840 (Lenders 1986:151). - 1868 of
later (zie beneden). 1857 *nationaalhelpster*
(Klinkers 1997:62).

Opmerking: In 1868 de *Nationaal-
helperschool* (Gobardhan 2001:174). ➤ /N-
Dui./bc/4-5/-.

Nederlandsch, toegevoegd achter een be-
drag in geld, beduidt, dat het Nederlands
geld betreft, ter onderscheiding van
*Surinaamsch**. Zie verder onder
*Hollandsch**.

1828 (Kuhn 61). →. ➤ /N'/bs/4-6/-.

neger (de, -s), negerslaaf, negerslavin.

Tropisch Amerikaans element, sub 5, als
verbijzondering van ‘een persoon van het
zwarte ras’.

1667 (Encyclopaedie van Nederlandsch
West-Indië 434). - 1863 (de *emancipatie**).

Zie ook: *negerin**, *negero**.

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck
1770:434). ➤ /Am/r/1-4/W./.

- : **Afrikaanse neger**, uit Afrika aange-
voerde negerslaaf (*neger**).

1806 (De Surinaamsche Courant nr.15).

Zie ook: nieuwe *neger**, *zoutwaterneger**.

➤ /N+Am/r/3/-.

- : **nieuwe neger**, kort tevoren uit Afrika
aangevoerde *neger**.

1762 (Inventaris Archief Raad van Politie
806). - 1792 (De Surinaamsche Courant nr.
48).

Zie ook: *Afrikaanse* en *oude neger**,
*zoutwaterneger**. ➤ /N+Am/r/2-3/-.

- : **oude neger**, al enige tijd geleden uit
Afrika aangevoerde *neger**.

1767-1802 (Van der Putte 280). ➤ /
N+Am/r/2-3/-.

- : **rode neger**, *neger** met roodachtig haar.
1774 (De Beet 1984:164). ➤ /N+Am/r/2/-.

- : **vrije neger**, (vrije *negerin*), 1. *gema-
numitteerde**, dus beperkt vrije neger

(negerin); 2. *boschneger** (2).

1: 1670 (Dragtenstein 27). - 1793 (Schiltkamp & De Smidt 1174). - vermoedelijk 1863 (de *emancipatie**).

Zie ook: *gemanumitteerde**, *vrijneger**.

➤ /N'+N/r/1-4/-.

2: 1823 (Lammens 1982:183). ➤ /N+N/r/33/-.

-**neger**: de woorden met *neger** als tweede deel van een samenstelling kunnen als volgt gerubriceerd worden:

- Niet het bezit van een particuliere eigenaar: *landsneger** en *societeitsneger**.

- Woonplaats: *fortneger** en *plantageneger**.

- Specialisatie in het bijzonder op een *plantage**: *ambachtneger**, *bakkerneger**, *bootneger**, *delverneger**, *dresneger**, *grasneger**, *buisneger**, *jagerneger**, *kokneger**, *kookneger**, *kuiperneger**, *linneneger**, *loosneger**, *metselneger**, *ponteneger**, *roeineger**, *smitneger**, *stalneger**, *timmerneger**, *tuinneger**, *veldneger**, *vissherneger** en *wagtneger**.

- 'Op commando': *commandoneger**, *lastdragneger**, *schutterneger** en *werkneger**.

- Overig: *cabougneger**, *manneger**, *papaneger**, *schuiler(s)neger**, *zoutwaterneger**.

Bij *vrijneger** en meestal ook bij *boschneger** gaat het niet om een slaaf (zie aldaar).

Opmerking: Als alternatieve mogelijkheid soms *neger* voorafgegaan door een attributief gebruikt zelfstandig naamwoord.

neger bastiaan, als *bastiaan** (1, zie ook 2).

negerbijl, aks.

1763 (Price & Price 1980:19). 1804 (De Surinaamsche Courant nr. 49, *neeger bylen*).

➤ /Am-N/pt/2-3/-.

negerbuffel (-s), jasje of buis bestemd om gedragen te worden door negerslaven (*negers**).

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 2).

➤ /Am-N/bc/3/-.

negercontriepeper, paradijskorrels, de peperige zaden van een ingevoerde, gekweekte plant (*Aframomum melegueta*); Nederlandse handelsnaam *meleguetapeper*.

< Sranantongo *ningrekondre-pepre* (Focke 1855:88), betekent letterlijk 'neger-land-peper', dus 'Afrikaanse peper'.

1762 (De Beet & Price 1982:203). - 1828 (Kuhn 63). ➤ /S/cp/2-4/-.

negerdeur, als *negerpoort**,

Vergelijk Sranantongo *ningredoro* (Focke 1855:127), mogelijk vertaling daarvan.

1822 (Lammens 1982:8). ➤ /S?(Am-N)?/bc/3/-.

negerduffel (-s), zeker jasachtig kledingstuk voor slaven (*negers**).

Het lijkt niet waarschijnlijk, dat het hier gaat om dezelfde dikke wollen stof met de naam *duffel* in Nederland.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 5).

➤ /Am-N'/r/4/-.

Neger-Engelsch (zn.), verzamelnaam voor alle in Suriname gesproken, maar nog niet apart als zodanig onderkende creooltalen van negerslaven en *boschnegers**; ook bijvoeglijk naamwoord, met name in *Neger-Engelsche taal* en *Neger-Engelsche spraak*. Mogelijk vertaling van 'Negro-English' voor het Engels van negerslaven in het algemeen; de oudste vondst daarvan (uit Virginia) dateert van 1704 (OED 10:305). Zie ook: *bastaaard-Engelsch**, *negertaal**, *negersch**.

1718 (Herlein 121). - 1862 (Encyclopedie van Suriname 564). →.

Opmerking: Nadat in het Nederlands de bosnegertalen eigen namen gekregen hadden, bleef de naam *Neger-Engelsch* bestaan voor de taal die aanvankelijk ook nog, vaak denigrerend, *Taki-taki*, 'taaltje' werd genoemd en tenslotte de naam *Sranantongo* kreeg. ➤ /(N-N)?E?/sc/2-6/-.

negergemeente, plaatselijke of regionale

gemeente van negerslaven deel uitmakend van de Evangelische Broedergemeente. 1835 (Gobardhan 2001:88). 1892 (ibid. 184, van vrije negers). ➤ /Am-N/r/4-?/-.

negergrond, zie *grond** (I, 3), zie *negerkostgrond**.

negerguide: zie *guide**.

negerhoed (-en), hoed als gedragen door *negers**.

Afbeeldingen tonen slaven en slavinnen zonder hoofddekseel of met een hoofddoek als zij aan het werk zijn, anders met een vrij diepe hoed van vlechtwerk met een rand. 1718 (Herlein 244). - 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 12).

Zie ook: *slavenhoed**, *officiershoed**.

Opmerking 1: Bij *neger jongens hoeden* (De Surinaamsche Courant 1806 nr. 1) gaat het mogelijk om een apart model voor een *voetebooi**.

Opmerking 2: Het WNT (9:1805) geeft het woord zonder precisering met een citaat uit 1770. ➤ /Am-N/sc/1-4/-.

negerhuis, (**negerwoning**), enkelvoudige woning, veelal bestaande uit één kamer, of langwerpig gebouw verdeeld in meerdere wooneenheden als bewoond door *negers**, hetzij op een *plantage**, hetzij op een *erf** in Paramaribo.

Zie *huis**.

1685 (Schiltkamp & De Smidt 160). - 1866 (Van Schaick 22, *negerwoning*). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 88).

Zie ook: *negerij**.

Opmerking: Nog heden staan woningen als deze op erven achter woonhuizen aan de straat. In 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 552) werden ze nog *negerhuis* genoemd, later *erfwoning*.

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:83). ➤ /Am-N/r/1-4/W./.

negerhuur, het huren van een negerslaaf of -slaven.

1786 (Blom 126).

Zie ook: *slavenhuur**. ➤ /Am-N/bc/3/-.

negerij, **negerrij (-en)**, woning van *neger(s)**.

1793 (Groen 3:3). 1828 (Van Borcharen 27).

Zie ook: *negerhuis**.

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:370 e.a.). ➤ /N?W?/pt/3-4/W./.

negerin (-nen), komt aanvankelijk alleen voor in de betekenis van 'zwarte slavin' (zie *neger**), vervolgens, als *vrije negerin* (zie *vrije neger**) voor 'zwarte vrouw'. Betekenis slavin: 1768 (Van Dyk 1980:245, 247). - 1832 (J. Melker in Oso 22:257). Oudste vindplaats 1636 (De Laet 1644:526). ➤ /X/r/2-4/-.

negerjaas, zekere niet nader identificeerbare *jaas** (zie aldaar)

Het is niet *krabbejas**, want daar wordt het in de bron naast gezet.

1740 (Anonymus 20). ➤ /Am-X/z/2/-.

negerkoning, spottende naam bij blanken voor iemand uit hun midden die *negers** mild behandelt.

< Europees-Nederlands *negerkoning*, de 'koning' (of iets dergelijks) van een negervolk.

1768 (Van Dyk 98). ➤ /Am-N/bc/2/-.

negerkop, schimmelkopooievaar of kaalkopooievaar (*Mycteria americana*).

Het dier heeft een onbevederde, zwarte kop.

1740 (Anonymus 22). - 1855 (Focke 89). 1908 (Penard & Penard 146). →

(*nengrekopoe*, < Sranantongo). ➤ /Am-N/d/2-5/-.

negerkost, *kost** als in het bijzonder bestemd voor negerslaven (*negers**), te weten *bananen** en allerlei knollen.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 55). - 1835 (Teenstra 1:435).

Zie ook: *negrosspijze**, *slavenkost**.

➤ /Am-N/r/1-4/-.

negerkostgrond, **negergrond**, *kostgrond** (2) van negerslaaf.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1787 (Blom 122). ➤ /Am-X/pt/2-3/-.

negerkuiper, negerslaaf (*neger**) werkzaam als kuiper.

1707 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 234 fol. 257). 1755 (De Beet & Price 1982:80).

Zie ook: *kuiperneger**. ➤ /Am-N/pp/1-2/-.

negermacht, als *macht**.

1828 (Kuhn 123). - 1866 (Van Schaick 50).

Zie ook: *slavenmacht**. ➤ /Am-N'/r/4/-.

negermeid, volwassen negerslavin.

Zie *neger**, zie *meid**.

1816 (Lammens 117). - 1855 (Focke 88).

Opmerking: Latere betekenis 'vrije negerin als huisbediende' (Cappelle 1926:248).

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:426), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /(Am-N')?W?/r/3-4/W./-.

negermes, kort mes, gedragen aan de gordel, Europees-Nederlands *kortjan*.

Bij de jaarlijkse *uitdeling** kregen de negerslaven (*negers**) zo'n mes (Lammens 1822; 1982:112).

Zie ook: *matrozenmes**.

1759 (Beeldsnijder 1994:278). ➤ /Am-N/sc/2/-.

negernaam, naam die een negerslaaf (*neger**) al had voordat hij of zij zijn of haar formele naam kreeg toegewezen door de zich daartoe gerechtigd achtende persoon. Vermoedelijk in de meeste gevallen een *dagnaam*: een eigennaam behorende bij de dag van de week op welke de betreffende persoon geboren is.

1762 (Schiltkamp & De Smidt 756).

➤ /Am-N/sc/2/-.

negerofficier (de, -s), 1. blanke plantage-opzichter over negerslaven; 2. zwarte plantage-opzichter over slaven, zelf ook slaaf.

1. Zie *officier**; *neger** heeft hier betrekking op de slaven.

1718 (Herlein 85). - 1746 (Schiltkamp & De Smidt 561).

Zie ook: *societeitsnegerofficier**, blanke *officier**. ➤ /Am-E/pp/1-2/-.

2. *Neger** kan hier betrekking hebben op zowel de man zelf als op de slaven.

1718 (Herlein 85). - 1855 (Focke 9).

Zie ook: *bastiaan** (1), zwarte *officier**.

Ook in Westelijk Guyana (1791; Bosman 1994:56), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /(Am-E)?W?/pp/(1-4/W./-.

negerpad, pad dat *plantages** verbindt, voornamelijk gebruikt door *negers**.

1867 (Oostindie 1989:468). ➤ /Am-N/pt/4/-.

negerpesie, vermoedelijk een als struikje gecultiveerde vorm van de ingevoerde *Vigna sinensis* en diens zaden, thans geheten *djari-pesie* (< Sranantongo) of *kapucijner*. Zie *pees** (II). Achtergrond van *neger* (nog) niet bekend.

1835 (Teenstra 2:269, 278).

Zie ook: *bruine pesie**. ➤ /Am-S/cp/4/-.

negerpijp (-pen), aardewerk tabakspijpje met korte steel.

Verstrekt aan *negers** en negerslavinnen.

1732 (Beeldsnijder 1994:170, 304). - 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 58).

➤ /Am-N/sc/2-4/-.

negerpont, *pont** als bediend door *negers**.

1866 (Van Schaick 111).

Zie ook: *pontneger**. ➤ /Am-(N')?W?/pt/4/-.

negerpoort, door de *negers** gebruikte poort (deur) die de verbindingsgang tussen de straat en een *erf** aan de straatzijde afsluit.

1761 (Inventaris Archief Raad van Politie 805). - 1866 (Van Schaick 192). →

(*nengredoro*, < Sranantongo, gebruikt door bewoners van een hedendaags erf).

Zie ook: *negerdeur**. ➤ /Am-N/bc/2-4/-.

negersch (zn.), het Afrikaanse aandeel in het *Neger-Engelsch**.

1835 (Gobardhan 2001:93).

Zie ook: *boks**. ➤ /N'/r/4/-.

negerspiegeltjes, vermoedelijk spiegeltjes als verstrekt aan en in gebruik bij negerslaven (*negers**).

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 11).

➤ /Am-N/bc/3/-.

negertaal, negersche taal, de taal van de negerslaven (*negers**), heden geheten Sranantongo.

1804 (De Surinaamsche Courant nrs. 54 en 89).

Zie ook: *bastaard-Engelsch**, *Neger-Engelsch**, *negersch**. ➤ /Am-N/sc/3/-.

negervisch, schubloze vis (alle soorten).

In de slaventijd alleen gegeten door *negers**. Vergelijk Sranantongo *ningre fissi* (Schumann 1783:122), mogelijk vertaling daarvan.

1831 (Teenstra 1835, 2:388). - 1855 (Focke 89). →.

Zie ook: *gladvisch**. ➤ /(Am-N)?S?/d/4-6/-.

negerwoning: zie *negerhuis**.

negerzout, zout verkregen door de as van verbrande *palissadepalm** uit te logen.

Alleen *boschnegers** deden dit.

1835 (Teenstra 1:412). ➤ /N-N/r/4/-.

neger-zuster, vrije negerin als lidmaat van de Evangelische Broedergemeente.

Het woord deed zijn intree in de 19e eeuw, voor 1863 (zie de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 180). ➤ /N-N/r/?/-.

negro (-'s), in het bijzonder negerslaaf.

Het is in Europees-Nederlands van de 16e en 17e eeuw het oudere woord voor *neger*. Als Surinaams-Nederlands woord: Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1670 (Schiltkamp & De Smidt 62). - 1738 (Schiltkamp & De Smidt 449).

Ook in Westelijk Guyana: 1713 (Hartsinck 1770:302). ➤ /Am/r/1-2/-.

negrosspijze, als *negerkost**.

1726 (Schiltkamp & De Smidt 389).

Zie ook: *slavenkost**. ➤ /Am-N/r/2/-.

negro-wantem, niet geïdentificeerde

houtsoort(en).

Sranantongo *wantem* betekent 'meteen, terstond'.

1835 (Teenstra 1:383; *nogro wantem*, zet-fout). - 1858 (Van Sypesteijn 184).

Bij Teenstra wordt het gebruikt als brandhout. Bij Van der Aa (1993:20), volgens wie de vertaling 'zwart-altijd' zou zijn, werd het 1847-1851 in Zwolle op de houtmarkt verkocht. ➤ /X/wp/4/-.

nekoe, lianen, voornamelijk *Lochocarpus*-soorten, van welke de wortels een visvergift leveren, dat toegevoegd aan open water te vangen vissen naar de oppervlakte drijft. < Sranantongo *nekoe* (Focke 1855:87) of < Karaïbisch *nekoe* (Ostendorf 1962:101), *ineku* (Courtz 275).

1847 (Hartmann, zie Oso 5:144, *nekoet*).

1859 (Winkels IV:286, *nekoehout*). 1900 (Penard 1:77, *nekoe*). → (*nekoe*).

Opmerking: De toevoeging *hout* (zie boven) wellicht als het alleen de wortel betreft.

Zie ook: *stinkhout**. ➤ /K?S?/wp/4-6/-.

nekoehout: zie *nekoe**.

nene, negerslavin die kleine kinderen van haar meesteres oppast en verzorgt, *kinderjuffrouw*.

< Sranantongo *nene* (Focke 1855:88), betekent 'oude(re) (neger)vrouw in het algemeen', < Engels *nanny*.

1838 (Lenders 1986:140). 1866 (Van Schaick 4). → (vrije vrouw in dezelfde functie).

Zie ook: *creolenmama**. ➤ /S/bc/4-6/-.

neut (-en), laag paaltje of paal van variabele hoogte, van steen of van hout, onder een post, op een aantal van welke een houten huis of ander bouwwerk een eindje boven de grond rust.

Europees-Nederlands *neut* had en heeft diverse betekenissen in de bouwkunde, maar nergens deze.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname

213). 1802 (Blom 181). → (ook van hout).
Zie ook: *stenen voet**. ➤ /N'/bc/2-6/-.

nieuw (met betrekking tot *neger**), kort
tevorens uit Afrika aangevoerd.

1745 (Van den Berg 2000:33). ➤ /N'/r/2/-.

nieuwjaar vragen, nieuwjaar eisen, om een
nieuwjaarsdouceurtje vragen.

1709 (Schiltkamp & De Smidt 272).

Opmerking: In het citaat alleen met be-
trekking tot slaven. Voor het latere gebruik
jari vragen, jari eisen zie Van Donselaar
(1989:178). ➤ /N'+N/sc/1/-.

nieuwjaarsgoed, eenmaal per jaar, op of
omstreeks nieuwjaarsdag, aan slaven ver-
strekke kledingstukken en lappen.

1804 (Eensgezindheid 15). 1813 (Oostindie
1989:185). ➤ /N-N/sc/3/-.

nieuwjaarsspel: zie *spel** (II).

nieuwjaarsvlieg, de gevleugelde gedaante
van een termiet (*boutluis**).

Vermoedelijk een of enkele soorten van
welke de gevleugelde (geslachtelijke) die-
ren omstreeks Nieuwjaar uitzwermen.

1835 (Teenstra 2:477). ➤ /N-N/d/4/-.

njoemara, een grote roofvis (*Hoplias
macrophthalmus*), die heden in Surinaams-
Nederlands *anjoemara* (< Sranantongo)

genoemd wordt.

< Sranantongo *njoemara* (Focke 1855:90).
1796 (Stedman 241; *newmara*, Engelse
spelling).

Zie ook: *cabeljau**, *heimaar**. ➤ /S/d/3/-.

noja, een soort meerval (vis; *Parauchenipte-
rus galeatus*).

< Sranantongo *noja* (Focke 1855:90) of
< Karaïbisch *nuya*, (Courtz 326).

1771 (Nepveu 349, *nouja*). 1835 (Teenstra
2:448). →. ➤ /K?S?/d/3-6/-.

nonnetje, witkopriettiran of witkopwater-
tiran, een kleine, zwarte vogel met een
witte kop (*Fluvicola leucocephala*).

Het verenkleed doet denken aan de kle-
ding van sommige nonnen. Vergelijk ook
*soeur** (2), de tegenwoordige naam (naast

dominee).

1740 (Anonymus 23). ➤ /N'/d/2/-.

nooddeur, valdeur waarmee in geval van een
ongeluk de watertoevoer op het rad van
een watermolen op slag geblokkeerd kan
worden, zodat ook de *rollers** niet meer
kunnen draaien.

1786 (Blom 60). - 1835 (Teenstra 1:221).

➤ /N-N/pt/3-4/-.

noteboom, niet geïdentificeerde boomsoort.

1835 (Teenstra 1:383), daar ook genoemd
*waterhout**. ➤ /X/wp/4/-.

O

obé maka, 1. oliepalm, ingevoerd uit Afrika
(*Elaeis oleifera*); 2. inheemse soort palm
(*Elaeis melanococca*).

< Sranantongo (thans *obe*) < Afrikaans *obi*
(‘colanoot’), Holm & Oyediji in Oso 3:85.
Zie *maca** (I, 2).

Beide 1835 (Teenstra 1:417). → (*obe*, als
Sranantongo).

1: /S-Am/cp/4/-.

2: /S-Am/wp/4/-.

obia, amulet of willekeurig voorwerp (even-
tueel een constructie) aangewend om actief
magische invloed te laten uitoefenen, als
voorkomend bij negerslaven en *boschne-
gers**.

< Sranantongo *obia* (Schumann 1783:125)

< Afrikaans, Wooding 1972:518.

1796 (Stedman 364). - 1855 (Focke 92). →.

Zie ook: *toelala** (2), *wissie**. ➤ /S/sc/3-6/-.

obiaman (-s), vervaardiger, samensteller van
obia’s*, negroïde ‘medicijnman’.

< Sranantongo *obiaman* (Schumann

1783:125, in de betekenis van sjamaan).

1796 (Brouwn 68). 1900 (Penard 1:63). →.

➤ /S/sc/3-6/-.

occossuwa: zie *acosjuna**.

odo (-'s), spreekwoord in het Sranantongo (zie *Neger-Engelsch**) of daaruit vertaald. < Sranantongo *odo* (Schumann 1783:126). 1835 (Teenstra 2:209). →. > /S/sc/4-6/-.

oemanbarklak, oemanberklak, omanbarklak, enige boomsoorten van de genera *Eschweilera* en *Lecythis* en hun hout. < Sranantongo *oeman* 'vrouw'; Focke 1855:46) + *barklak** (< Sranantongo). Zie *manbarklak**.

1787 (Blom 310, *oman bariklak*). - 1835 (Teenstra 1:354, *oeman berclack*). 1858 (Van Sypesteyn 138). → (*oemabarklak*). Zie ook: *manberklak** > /S/wp/3-6/-.

oeroekoekoe I., uil.

< Sranantongo *hurukuku* (Schumann 1783:70), *oeroekoekoe* (Weygandt 1798:38), een geluidnabootsing. 1796 (Stedman 31; *ooroocookoo*, Engelse spelling). 1866 (Van Schaick 127). →. Opmerking: Teenstra (1835, 2:423) noemt zekere nachtzwaluw *orecoekoe*. > /S/d/3-6/-.

oeroekoekoe II. (-'s), lanspuntslang (*Bothrops atrox*).

< Karaïbisch *orukuku* (Courtz). Opmerking: Lammens (zie beneden) legt een verband met de *oeroekoekoe** (I) en vertaalt: 'nagtuileslang'.

1835 (Teenstra 2:441, *owroekoekoe*). 1835 (Lammens 193). → (*owroekoekoe*, < Sranantongo).

Zie ook: *labaria**. > /K/d/4-6/-.

oeroekoekoeslang, als *oeroekoekoe** (II).

< Sranantongo *oeroekoekoe-sneki* (Focke 1855:92) < Karaïbisch *orukuku* (Courtz) + Sranantongo *sneki*, 'slang'.

Focke (zie boven) en Stedman (1796:294) zien de naam als een samenstelling van *oeroekoekoe** (I, uil), Penard (1900:35) en Vermeulen (1961:35) vertalen (zoals Lammens hiervoor): uilslang.

1763 (Pistorius 8). 1855-1863 (Bartelink 1916:33, *owroekoekoe*). 1927 (IJzerman in Stahel 88). → (*owroekoekoe*, als Sranan-

tongo).

> /S/d/3-5/-.

oester, onduidelijke naam voor enige verwanten van de Europees-Nederlandse *oester* (*Ostrea edulis*); in latere literatuur worden genoemd *Mytilla charruana* en het genus *Crassostrea*.

1740 (Anonymus 24). - 1796 (Weygandt 40). → (*Surinaamse oester*).

Oudste vindplaats in Brazilië (Keye 1659:74), ook in Oostelijk Guyana (Van der Woude, 1677; Lichtveld & Voorhoeve 51), mogelijk ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:118).

Zie ook: *mossel**. > /N'/d/2-6/B./O./W./.

oesterboom, enige mangrovesoorten van het getijdengebied (*Rhizophora*-soorten).

Zij dienen *oesters** als aanhechtingsplaats. Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1774 (Houttuyn 2, 2:495). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 517).

Zie ook: *duizendbeen(boom)**, *mangro** (1). > /Am/wp/3-5/-.

officier (de,-s), (ook) plantage-opzichter over negerslaven, hetzij rechtstreeks en zelf ook slaaf (*zwarte officier*), hetzij een rang hoger, eventueel tevens boekhouder en blank (*blanke officier*).

< Engels *overseer*. Zie de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:141.

officier: 1686 (Schiltkamp & De Smidt 166). - 1839 (Hudig, 140).

Zie ook: *plantage-officier**, *molenofficier**, *loosofficier**, *veldofficier**. > /E/pp/1-4/-.

blanke officier: 1757 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:64) - 1804 (Eensgezindheid 120).

Zie ook: *blankofficier**, *negerofficier** (1).

> /N+E/pp/2-3/-.

zwarte officier: 1763 (Pistorius 90). - 1796 (Brouwn 59).

Zie ook: *bastiaan** (1), *loosofficier** en *negerofficier** (2).

Ook in Westelijk Guyana (Anonymus

1763:48). ➤ /N+E/pp/2-3/W./.

officiershoed, hoed als gedragen door een blanke *officier**.

Afbeeldingen tonen in het algemeen een ondiepe, breedgerande hoed met een lint erom.

1853 (Van Stipriaan 1993:454).

Zie ook: *negerhoed**, *slavenhoed**. ➤ /E-N/bc/4/-.

ogr'ai, het boze oog (gezegd van iemands blik als die verondersteld wordt kwaad te kunnen doen).

< Sranantongo *ougri hai* (Schumann 1783:56). Sranantongo *ogri*, 'slecht'; Sranantongo *ai*, 'oog'.

1835 (Teenstra 2:154). →. ➤ /S/r/4-6/-.

okersoep, dikke soep van *okro**.

1840 (Winkels I, bijlage in Kolfin 1997:164). Ook heden.

< Sranantongo *okro* + *soep*.

Zie ook: *okrum-soep**, *okro-braf**.

➤ /S-N/bc/4/-.

okro, okra, okrum, oker, gekweekte plant van onbekende herkomst (*Abelmoschus esculentus*) en zijn eetbare vrucht, heden in Europees-Nederlands *okra* en in Surinaams-Nederlands *oker* geheten.

< Sranantongo *okro* (Schumann 1783:126).

De plant heeft Suriname bereikt vanuit Afrika en had daar al in een Engels pidgeon de naam *okra* (Smith 1987:104), afkomstig van een Afrikaans woord.

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 4, *okkoro*). 1689 (Hermann fol. 1, *okra*). 1705 (Merian 37, *okkerum*) - 1855-1863

(Bartelink 1916:79; *okro* en *oker*) - 1910 (Sack 43; *okro, okrum*). → (*oker*).

Opmerking 1: Houttuyn (2, 5:419-420) behandelt de plant uitvoerig, maar weet er (in 1775) nog geen Europees-Nederlandse naam voor te noemen.

Opmerking 2: Fermin (1769, 1:206) verfranst de Surinaamse naam tot *ocre* en dat is in de vertaling van 1770 (1:68) 'voor-

tijdig' vernederlandst tot *oker*. De eerste authentieke vondst van *oker* (los) is van 1913 (J. Spalburg 81); zie echter *okersoep**. Zie ook: *althaea**, *kinkanbau**. ➤ /S/cp/1-5/-.

okro-braf, dikke soep (*braf**) van *okro**.

Zie *okro**, zie *braf**. < Sranantongo *okro-brafoe* (Focke 1855:93).

1835 (Teenstra 2:264, *okrum blaf*). - 1855 (Focke 93). ➤ /S-(E?S?)/bc/4/-.

okrum-soep, als *okro-braf**.

1855 (Focke 93). ➤ /S-N/bc/4/-.

olifant: Surinaamsche olifant, Zuid-Amerikaanse tapir (*Tapirus terrestris*).

Het is een groot, log dier met een slurfje.

1816 (Lammens 118). 1835 (Teenstra 2:409).

Zie ook: *boschbuffel**, *buffel**. ➤ /N+N'/d/3-4/-.

olyboom, wonderboom (*Ricinus communis*).

Lever wonderolie.

1705 (Merian 30).

Zie ook: *carapat**. ➤ /N-N/cp/1/-.

omslaan, bij landbouwgrond de bovengrond loshakken met een houweel of een *tjap**.

1764 (Oostindie 1989:27). - 1787 (Blom 41).

Zie ook: *tjappen**. ➤ /N'/pt/2-3/-.

onderbosch, onderhout, ondergroei, dat is in een bos alles behalve de bomen.

1745 (Schiltkamp & De Smidt 533). 1905 (Van Stockum 79). →. ➤ /N-N/m/2-6/-.

onderbosschen (geonderboscht), van een bos het *onderbosch** verwijderen.

1740 (Anonymus 79). - 1835 (Teenstra 1:181). →. ➤ /N'/r/2-6/-.

onderhaler: "2 Onderhalers, die op de *brug**

[1, van een suikermolen] de uitgeperste *lika** met het fijne vuil en de vezelen van het *gemalen riet** voorwaarts naar de *lika-goot** schuiven, om verstopping en overloopping voor te komen" (Teenstra 1835, 1:188). ➤ /N-N/pp/4/-.

ondertrouw in (of aan) huis, 'ondertrouw' die niet volgens de ambtelijke voorschriften aangegeven is en daarom wordt beboet,

maar wel feitelijk wordt erkend.
1773 (Schiltkamp & De Smidt 856).
➤ /N+N/bs/2/-.

onrust, (nog) niet nader gedetermineerde soort vlinder, behorende tot de pijlstaarten.
< Europees-Nederlands *onrust*, (heden) verouderde naam voor de 'meekrapvlin-der' (ook een pijlstaart) in Nederland. Er is gelijkenis.
1705 (Merian 14). ➤ /N'/d/1/-.

oorsnijder, "keurmeester van het bestiaal", van het vee.

Het was eertijds gebruikelijk om bij land-bouwhuisdieren als bewijs van goedkeu-ring een punt uit een oor te snijden.
1740 (Anonymus 8). ➤ /N-N/bc/2/-.

opbinden, aan samengebonden polsen ophangen en in die toestand geselen of anderszins martelen (in het algemeen van een slaaf).

1745 (Inventaris Archief Raad van Politie 798). - 1776 (De Beet 1984:207).
Zie ook: *opteyen**. ➤ /N'/bc/2-3/-.

openen, (met betrekking tot een stuk land) toegankelijk en bruikbaar maken door de wilde plantengroei te verwijderen.
1786 (Blom 23). ➤ /N'/r/3/-.

opening, bosontginning, bosontsluiting of ander stuk cultuurgrond omgeven door wildernis.

1740 (Anonymus 133). - 1801 (Oostindie 1989:26). ➤ /N'/pt/2-3/-.

ophalen (*opgehaald*), schoonmaken en zo nodig uitdiepen (waterloop).

In Europees-Nederlands is het object dat-gene wat uit het water opgehaald wordt.
1785 (Schiltkamp & De Smidt 1079). - ca. 1854 (Oostindie 1989:209). →.
Zie ook: *bedelven** (2), *uitmodderen**.
➤ /N'/r/3-6/-.

opland; de **Oplanden**, eertijds naam van de *divisie** die toen een groot stuk van het hogere binnenland omvatte.
< Engels *upland*.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 39). 1671 (Schiltkamp & De Smidt 65).

Opmerking: Opgeheven eerder dan 1795 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 273). ➤ /E/bs/1-2/-.

opteyen, als *opbinden**.

< Engels *to tie up*. Zie ook *teitei**.

1687 (Schiltkamp & De Smidt 175). 1699 (Schiltkamp & De Smidt 236). ➤ /E/bc/1/-.

oranje (-s): **zure** en **zoete oranje**, twee cul-tuurvormen van zekere citrussoort (*Citrus aurantium*) en de vruchten van deze die meer dan wel minder zuur smaken.
Beide: 1718 (Herlein 81). - 1835 (Teenstra 2:253). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 84, *zure*). 1872 (Anonymus 67, *zoete*). →.
➤ /N+N/cp/1-6/-.

oranjestokje, **oranjestok**, takje van een oranjeboom (sinaasappelboom), aan één eind uitgekauwd tot een borsteltje, om de tanden ermee te reinigen en de mond te verfrissen.

< Sranantongo *aranja tiki* (Focke 1855:5), dat ook in Surinaams-Nederlands gebruikt wordt (zie *alanjatiki**).

1853 (C. van Schaick in Van Putten & Zantinge 1988:93). 1855 (Focke 137). →.
➤ /S/r/4-6/-.

Oranjetuin (de), naam van achtereenvolgens drie begraafplaatsen in Paramaribo (zie Mulder & Dikland 2005:264-265).

- de eerste, gelegen op de plaats van het te-genwoordige Kerkplein, ingericht in 1670 en gesloten in 1801;

- de tweede, aan de Henk Arronstraat (toen geheten Gravenstraat), bijgenaamd *Kitty's Hof*, ingericht in 1801 en gesloten in 1864;

- de derde, aan de Henk Arronstraat (zie boven), bijgenaamd *Stenen Kerkhof**, ingericht in 1756 en gesloten in 1961.

De eerste dankte zijn naam aan de oran-jebomen (sinaasappelbomen) ter plaatse. Voor de tweede en derde werd deze naam

overgenomen.

oroekoekoe(-), **oroekoekoe(-)** zie **oeroekoekoe(-)***.

Othaheitische broodboom, een cultuurvorm van de broodvruchtboom (*Artocarpus communis*) zonder pitten in de gladde vruchten; de tegenwoordige naam is *njamsi-bredebon* (< Sranantongo). Afkomstig van *Otaheite*, de oude Engelse naam voor Tahiti, en via het Engelstalige Jamaïca in Suriname ingevoerd (Ostendorf 1962:18).

1835 (Teenstra 2:248). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 56).

➤ /E+N/cp/4-5/-.

Oucas: zie **Aukaans***.

oud wijffe, **oud wijf**, onduidelijke naam voor een aantal vissoorten.

Niet vastgesteld kan worden of er overeenkomsten zijn tussen vissen met deze Surinaams-Nederlandse naam en die met dezelfde naam in het Europees-Nederlands, alsmede *old wife* in het Engels of *owroewefi** in het Sranantongo en Suri-naams-Nederlands van verleden of heden. 1770 (Hartsinck 120). - 1828 (H.H. Dieperinck in Medendorp 1999:125, *oudwijffe*). ➤ /X/d/2-3/-.

owroekoekoe: zie **oeroekoekoe***.

owroewefi, een aantal baarsachtige vissoorten van de familie *Cichlidae*, in het bijzonder *Cichlasoma bimaculatum*, verder enige *Aequidens*- en *Chaetobranchus*-soorten. De heden in Surinaams-Nederlands meer gebruikelijke naam is *krobia* (< Sranantongo). 1835 (Teenstra 2:456). 1855 (Focke 94). Zie ook: **oud wijffe***. ➤ /S/d/4-6/-.

p

paantje, **paantie**, **pantje** (de, -s), lap als

kledingstuk, in het bijzonder omslagdoek om het onderlichaam als gedragen door negerinnen.

< Portugees *pano*, Spaans *pañó*, 'lap'. In Afrika al door Nederlanders *paantje* genoemd, zowel in bovengenoemde betekenis als in die van **camies*** (WNT 12, 1:128). Later wellicht invloed van Sranantongo *panji* (Schumann 1783:128).

paantje, *paantie*: 1718 (Herlein 96) - 1855 (Focke 96).

pantje: 1769 (De Beet 1984:86). →.

Samen: /Port?Sp?/sc/1-6/-.

paardengras, zekere grassoort (*Oplismenus holciformis*).

Het lijkt op enige grassoorten van het genus *Holcus* die eertijds in Europees-Nederlands *paardengras* genoemd werden. 1855 (Focke 151). - 1883 (Westeroüen van Meeteren 24).

Opmerking: Later en ook al bij Teenstra (1835 1:206) naam voor diverse andere grassoorten. ➤ /N'/wp/4-5/-.

paardenwerk, paardenmolen, rosmolen.

Algemeen Nederlands *werk* betekent hier 'mechanisme, bewegend toestel'.

1740 (Anonymus 124). - 1854 (Van Sypesteyn 108).

Zie ook: **beestenmolen*** en **beestenwerk***, **waterwerk***. ➤ /N-N/pt/2-4/-.

paarl: zie **parel*** (I en II).

paceiwa, niet nader geïdentificeerde, inheemse, vermoedelijk houtige plant, "Americaansche Myrthus met swarte besien", Van Aerssen van Sommelsdijck (zie beneden).

De naam is vermoedelijk indiaans.

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 18). ➤ /Ind.2/wp/1/-.

pagaal (de, -en), zeer dicht van **warimbo***

(2) gevlochten mand(je), in de vorm van een rechthoekige doos met losse dek-sel, vervaardigd door indianen; bij Focke (1855:95) 'koffermant'.

< Sranantongo *pagala* (Stedman 1796:221) of < Karaïbisch *pagala* (Stedman 1796:221), *pakara* (Courtz 334), of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden). 1678 (Van der Doe e.a. 1992:12, *pagale*). - 1859 (Hoogbergen 1978:62). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 721). → (*pagara*, < Sranantongo).

Opmerking 1: Bij Herlein (1718:127) een *pagaaltje*, in 1731 (Beeldsnijder 1994:176) en 1834 (Friderici 29) *pegaal*, bij Van der Aa (1839-51; 1993:33) *pegaals* (meervoud). Opmerking 2: Bij C. Dahlberg (1771 onder nr. 90) *bagalen* (meervoud), in 1772 (Beet 1984:133) *bakallen* (meervoud).

Zie ook: *warimbo** (1).

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:229). ➤ /K?S?W?/ic/1-5/W./.

pagarawarimbo: zie *warimbo** (3).

pagayer: zie *pogaier**.

pajarware, gegiste drank, door indianen bereid uit het afkooksel van *cassave** (1) waarin aangebrand *cassavebrood** geweekt is.

< Karaïbisch *payawaru* (Ahlbrinck 1931:367), of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden), waar het blijkens Kouwenberg (649) aan het Arowaks ontleend kan zijn.

1763 (Pistorius 17). 1923 (Blankensteijn 127). → (*paiwari*).

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:74, *payewar*).

Zie ook: *casiri**, *pernou**, *tapana**.

➤ /K?W?/ic/3-5/W./.

pakasi, een boomsoort (*Caryocar microphyllum*) met saponine in de bast.

< Sranantongo *pakasi* (Klooster e.a. 61). 1763 (Pistorius 52).

Zie ook: *zeepboom** ➤ /S/wp/2/-.

pakiera (-s), **pakier**, **pakkier**, halsbandpekari, een soort navelzwijn (*Tayassu tajacu patira*). Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1693 (Reeps 21). - 1855 (Focke 95). →

(*pakira*).

Opmerking 1: In 1699 (Schiltkamp & De Smidt 236) *pikieres* (meervoud); *pak(k)ier* van 1783 (Roos 41) tot 1903 (Van Coll 469).

Opmerking 2: Pistorius (1763:87) gebruikt *pakiera* voor een soort vis, vermoedelijk een soort meerval. ➤ /Am/d/1-6/-.

pakoessie, twee soorten schijfzalm (*Myleus paco* en *Myleus ternetzi*).

< Karaïbisch *pakusi* (Ahlbrinck 1931:356). 1718 (Herlein 199). 1763 (Pistorius 87). →.

➤ /K/d/1-6/-.

pakro-schulp, slakkenhuisje.

< Sranantongo *pakro* (Schumann 1783:130), 'huisjesslak' (later ook diverse schelpen) + Europees-Nederlands *schulp* 'kalkschaal van weekdieren'.

1835 (Teenstra 2:156). ➤ /S-N/d/4/-.

palissade (de, -n), 1. stam van 2, ook attributief; 2. de palmsoort *pien** (*Euterpe oleracea*).

Europees-Nederlands *palissade* was/is een paal of staak gebruikt voor een omheining alsook die omheining zelf. In Suriname werden (en worden) de muren van sommige eenvoudige woningen gebouwd uit een rij onderling verbonden *palissaden* (al of niet gespleten of geplet) als in betekenis 1. Het is mogelijk, dat *palissade* in betekenis 2 van oorsprong een verkorting is van *palissadeboom**.

1: 1718 (Herlein 82). - 1850 (Hoogbergen 1978:55). →.

Zie ook: *pien** (2). ➤ /N'/r/1-6/-.

2: 1772 (De Beet 1984:111). - 1845-1849 (Boekhoudt 1874:52). - 1927 (Stahel 12).

Zie ook: *pienboom**, *pinapalm**. ➤ /N'/wp/2-5/-.

palissadeboom, als *palissade** (2), zie verder aldaar.

1689 (Hermann fol. 28). - 1816 (Lammens 110). ➤ /N'-N/wp/1-3/-.

palissadebosch, moerasbos waarin *palissade** (2) overheerst.

1784 (Heneman).

Zie ook: *pinebosch**. ➤ /N'-N/m/3/-.

palissadecoemoe, een palmsoort

(*Oenocarpus oligocarpa*).

Verwant van *coemoe** en vermoedelijk ook gebruikt als bouw materiaal als *palissade** (1).

1771 (Nepveu 361). ➤ /N'-(K?S?)/wp/2/-.

palissadeland, moerasland bedekt met

*palissadebosch**.

1771 (Nepveu 124). - 1787 (Blom 13).

➤ /N'-N/m/2-3/-.

palissadepalm, als *palissade** (2).

1835 (Teenstra 1:411). - 1929 (Ahlbrinck

14). ➤ /N'-N/wp/4-5/-.

palmiet, twee aangeplante soorten palm,

beide thans Europees-Nederlands *koningspalm* genoemd: 1. de 'echte' *koningspalm* (*Roystonea regia*); 2. de andere (*Roystonea oleracea*).

Europees-Nederlands *palmiet* was en is 'palmkool'. *Palmiet* is hier de afkorting van *palmietboom*.

1. 1883 (Westeroënen van Meeteren 37).

1910 (Sack 10). ➤ /N'/cp/5/-.

2. 1822 (Lammens 1982:34). - 1866 (Van Schaick 157-158). ➤ /N'/3-4/-.

palmietworm, palmworm: de larf van de palmsnuitkever (*Rhynchophora palmarum*).

Zie *worm**. *Palmiet* is verouderd Europees-Nederlands voor 'palm'.

1705 (Merian 48).

Zie ook: *cabbesworm**. ➤ /N'-N/d/1/-.

pampoen, (spaghetti)pompoen, de vrucht van *Cucurbita pepo*.

< Sranantongo *pampoen* (Schumann

1783:129).

Opmerking: Het WNT (12, 2:3246) vermeldt *pampoen* wel, maar alleen in het Vlaams.

1735 (Inventaris Archief Raad van Politie 789 fol. 28). 1787 (Blom 122.). →. ➤ /S/cp/2-6/-.

pan, open, visrijke vijver in het kustgebied.

< Engels *pan* (OED 11:118).

1771 (Nepveu 349). 1783 (Roos 29). 1900 (Penard 1:4). →.

Zie ook: *watergat**. ➤ /E/m/2-6/-.

panapana, de grote hamerhaai (*Sphyrna tudes*).

< Karaïbisch *panapana* (Courtz 336) of < Sranantongo *panapana* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:52).

1835 (Teenstra 2:446). →.

Zie ook: *bakkra oeman**. ➤ /K?S?/d/4-6/-.

pannekoeksblad (-en), **pannekoekblad**, de soorten waterlelie (*Nymphaea*-soorten).

< Europees-Nederlands *pannekoek(en)*, eertijds een naam voor onder meer waterlelie in Nederland (Heukels 1907:164). De drijvende bladen zijn groot en (vrijwel) rond, zoals een Nederlandse pannekoek.

De Surinaams-Nederlandse toevoeging *blad* moet vermoedelijk toegeschreven worden aan de invloed van de Sranantongo-naam *pankoekoewiwiri* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:82; Sranantongo *wiwiri*, onder meer 'blad'), die ook in Surinaams-Nederlands heden de meest gebruikelijke is.

1740 (Anonymus 19). 1835 (Teenstra 1:207). → (zelden). ➤ /N'-N/wp/2-6/-.

panta, enige boomsoorten van het genus *Tabebuia* (en wellicht nog andere) en hun hout.

< Sranantongo *panta* (Focke 1855:96) of

< Karaïbisch *panda* (Ostendorf 1962:170), *panta* (Courtz 336).

1787 (Blom 310). 1855 (Van Sypesteyn 180). →.

Teenstra (1835, 1:384) onderscheidt *witte panta*, dat is vermoedelijk *Tabebuia insignis* (heden *zwamppanta*), en een niet nader geïdentificeerde *rode panta*.

➤ /K?S?/wp/3-6/-.

pantje: zie *paantje**.

papa, boa constrictor (*Boa constrictor*).

Verkorting van Sranantongo *papasneki* (Fermin 1765:240). Volgens Focke

(1855:96) zijn het de *Papá-negers** voor wie deze slang een religieuze betekenis heeft. Sranantongo *sneki*, 'slang'.

1769 (Fermin 2:229). 1796 (Stedman 365, *papaw*).

Zie ook: *papaslang**, *papasneki**, *aboma**.

➤ /S/d/2-3/-.

papageld, kaurischelp.

Vertaling van Sranantongo en Surinaams-Nederlands *papamonie**: zie aldaar

1741 (Inventaris Archief Raad van Politie 794). ➤ /S/sc/2/-.

papaije, papaij: zie *papay** en varianten.

papaje: zie *papaya**.

papamier, parasolmier of bladsnijdersmier (*Atta cephalotes* en *Atta sexdens*), heden in Surinaams-Nederlands in het algemeen *draagmier* genoemd.

< Sranantongo *papamira* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:53).

1804 (Eensgezindheid 12). 1835 (Teenstra 2:477).

Opmerking: Fermin (1765:117) vermeldt *papa myr* als Sranantongo-naam.

➤ /S/d/4/-.

papamonie (-s), kaurischelp, dat is het huisje van de porseleinhoornslak (*Cypraea moneta*).

< Sranantongo *papa-moni* (Focke 1855:96).

Voor *papa* zie *papaneger**. Sranantongo *moni*, 'geld'; deze schelp werd indertijd als betaalmiddel gebruikt in de kleinhandel met de *boschnegers** (2) (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië zie beneden).

1742 (Inventaris Archief Raad van Politie 795 fol. 51). - 1763 (Inventaris Archief Raad van Politie 808). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 138). →.

➤ /S/r/2-6/-.

papamoniedoosje, een soort liaan, vermoedelijk *Pithecoctenium crucigerum*, en vermoedelijk ook de vrucht van deze. Zie *papamonie**. De vrucht van bovengenoemde soort bevat een groot aantal platte

zaden die op munten lijken (dus wel *moni*, maar niet *papa*).

1835 (Teenstra 2:279). ➤ /S-N/wp/4/-.

papaneger, negerslaaf (*neger**) van de Afrikaanse stam Papa.

1707 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 234 fol. 254) - 1855 (Focke 96). 1761 *papanegerin* (Dragtenstein 2002:264). ➤ /Afrikaans-Am/r/1-4/-.

papaslang, als *papa** (zie aldaar).

< Sranantongo *papasneki* (Fermin 1765:240).

1835 (Teenstra 2:440). →. ➤ /S/d/4-6/-.

papasneki, als *papa** (zie aldaar).

1839 (Benoit 36). →. ➤ /S/d/4-6/-.

papaya (-s), van biezten of iets dergelijks gevlochten ligmat.

< Sranantongo *papaija* (Schumann 1783:4).

1796 (Stedman 374). - 1872 (Anonymus 37). → (ook *papaje*, sedert Van Schaick 1866:174).

Zie ook: *papayemat**. ➤ /S/sc/3-6/-.

papaye, papaije, papay, 1. boomsoort

(*Carica papaya*) en de vruchten van deze, thans geheten *papaja* en tussentijds Europees-Nederlands ook *meloenboom*.

2. de boomsoorten van de genera *Cecropia* en *Pourouma*, thans geheten *bospapaja** respectievelijk ook *manbospapaja*.

Spellingen met -y- of -ij- en met of zonder -e aan het eind komen, ook in de samenstellingen, voor zonder regelmaat.

1. Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr.

6). - 1771 (Nepveu 370). 1839-1851 (Van der Aa 1993:22, *papaijers*, de vruchten). → (*papaja*).

Oudste vindplaats Brazilië, 1633 (De Laet 1644:351; *papayen*, meervoud).

Zie ook: *pompoenboom** ➤ /Am/cp/1-4/B./W./.

2. Tropisch Amerikaans element, sub 2. De boom lijkt sterk op *papaye** (1).

1718 (Herlein 221; *papaye, papayo*). - 1835

(Teenstra 1:384, *papay*).

Zie ook: *boschpapaye** en zie hieronder.

➤ /Am/wp/1-4/-.

- : **wilde papaye**, als *papaye** (2).

‘Wild’ staat hier tegenover de gekweekte *papaye** (1).

1787 (Blom 71). 1835 (Teenstra 1:206,

wilde papaija). ➤ /N+Am/wp/3-4/-.

papayboom, als *papaye** (2).

1772 (De Beet 1984:113). ➤ /Am-N/wp/2/-.

- : **wilde papayboom**, als *papayeboom** (2).

1771 (C. Dahlberg nr. 47). ➤ /N-(Am-N)/wp/2/-.

papayemat, als *papaya**.

1839-51 (Van der Aa 1993:51). →. ➤ /S-N/sc/4-6/-.

papegaai, naam voor papegaaiensoorten van middelmatige grootte, veelal groen, in het algemeen met een korte, stompe staart; bij uitstek de Europees-Nederlandse amazonepapegaaien (*Amazona*-soorten).

< Europees-Nederlands *papegaai*, de verzamelnaam voor niet alleen deze, maar ook alle andere papegaaiensoorten, dat zijn de vogelsoorten van de orde *Psittaciformes*.

1770 (Hartsinck 108). - 1855 (Focke 105). →.

Zie ook: *raven**. ➤ /N'/d/2-6/-.

- : **paarse papegaai**, een soort *papegaai**

(*Pionus fuscus*) die heden in Surinaams-

Nederlands en Europees-Nederlands *bruine margrietje* genoemd wordt.

De kleuren zijn blauw, roodachtig en paars.

1770 (Fermin 2:153). 1835 (Teenstra 2:425).

➤ /N+N'/d/2-4/-.

papegaaiëbek, naam voor een niet nader geïdentificeerde plantensoort van het genus *Heliconia* (Lanjouw & Uittien 1935-1936:7).

Zie *papegaaietong**.

1771 (C. Dahlberg nr. 13). ➤ /N'/wp/2/-.

papegaaiëpenning, koperen munt waarop afgebeeld een papegaai en een cijfer dat de waarde in ponden suiker aangeeft; in ge-

bruik 1679-1681 en enige tijd na 1688. Het woord *papegaaiëpenning* is pas in latere literatuur te vinden (zie de Encyclopedie van Suriname 211), maar is vermoedelijk ouder. Zie ook: *koperen penning**, *kaartengeld**, *suikergeld**.

papegaaietong, zekere kruidachtige plant (*Heliconia psittacorum*), heden in Surinaams-Nederlands *popokaitongo* (< Sranantongo).

De vrucht heeft de vorm van een papegaaietong en ligt in een schutblad zoals de tong in de bek, in dit geval de ondersnavel, van de vogel.

1835 (Teenstra 1:205). →.

Zie ook: *papegaaiëbek**. ➤ /N'/wp/4-6/-.

papegaaislang, naam voor diverse soorten groene slangen.

De kleur is groen, als die van vele soorten *papegaai**. Vergelijk ook de namen voor dergelijke slangensoorten in het Karaïbisch (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 228), het Arowaks (Sabajo 1989:209), het Sranantongo (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:56) en het Engels (Dalton 1855:372), die alle ‘papegaaislang’ betekenen.

1770 (Hartsinck 102). 1854 (Kappler 1983:64). →.

Opmerking: Het WNT vermeldt een niet nader omschreven gifslang als *papegaaislang* uit 1852. ➤ /N-N'/d/2-6/-.

Para, zekere geheimtaal van negergeslaven, verkregen door lettergrepen van Srananwoorden te verlengen, naar het vermoeden van Teenstra (zie beneden) met *-gi*, *-ga* en *-goe*.

Vermoedelijk genoemd naar het plantagegebied langs de rivier de Para.

1835 (Teenstra 2:209).

Zie ook: *Cropina**, *Fara**. ➤ /X/sc/4/-.

paragras, omstreeks 1850 als snijgras ingevoerd veevoedergras (*Brachiaria mollis*). De herkomst van de naam is onduidelijk.

1845-1852 (zie Elout van Soeterwoude 1884:61). →. > /X-N/cp/4-6/-.

paramakka, stekelige palmsoort (*Astrocaryum paramaca*) en zijn vrucht. < Sranantongo *paramakka* (Schumann 1783:130). Zie *maca** (I, 1). Genoemd naar het *district** of (en) de rivier Para in Suri-name. NB: Bij de wetenschappelijke naam van 1843 is de soort aanduiding ontleend aan de Surinaams-Nederlandse naam. 1771 (Nepveu 356). - 1855 (Focke 75). →. Zie ook: *conane**. > /S/wp/2-6/-.

paramarkoesa, een soort passiebloem (*Passiflora laurifolia*) en zijn vrucht. < Sranantongo *paramarkoesa* (Focke 1855:78). Een *marcoesa**, genoemd naar het talrijke voorkomen in het *district** Para. Zie ook: *kleine marcoesa**. 1835 (Teenstra 2:268, hoewel de beschrijving daar niet klopt). →. > /S/wp/4-6/-.

parane of **paraue**, een inheemse, ook gecultiveerde boomsoort (*Annona muricata*). Herkomst van het woord onbekend, vermoedelijk indiaans. 1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 5), 1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck bak 2 nr. 2). Zie ook: *prikkelappel**, *zuurzak**. > /Ind.?/cwp/1/-.

parasol, (ook:) paraplu. Hetzelfde geldt voor Sranantongo *p(a)-rasoro*, al bij Focke (1855:107). Vergelijk Engels *umbrella*, dat ook beide betenissen heeft. 1845-1849 (Boekhoudt 1874:83). > /N'/bc/4/-.

parataijer, kleine knol van zekere cultuurvorm van *tayer**. De plant gedijt vooral goed op de zandgronden van het *district** Para. 1786 (Blom 34). > /N-Am/cp/3/-.

parciesie: zie *passiessie**.

parel I. (-s), paarl, parl, gevlochten scherm om een beek of kreek mee af te zetten ten

behoefte van de visvangst.

< Karaïbisch *pari* (Ahlbrinck 1931:362). 1772 (De Beet 1984:106; *perrels*, meervoud). - 1854 (Kappler 1983:103). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 554). > /K/ic/2-5/-.

parel II. (-s), paarl, parl, 1. peddel, pagaai; 2. grote roerspaan als gebruikt in een suikerfabriek.

< Europees-Nederlands *parrel* (zie WNT 12, 1:525). Het gestelde in Van Veen & Van der Sijs (645) met betrekking tot *parrel* moet betwijfeld worden. NB: Volgens Herlein (1718:128) noemen indianen een stuurriem *parl*, volgens Pistorius (1763:18) *parlen* (meervoud) en Sneebeling (1775; 1973:11) *parels* (meervoud). 1: 1749 (Van den Bouwhuysen e.a. 1988:71). - 1858 (Copijn 5). →. > /N?Ind.?/r/2-6/-.

2: 1835 (Teenstra 1:231). > /X/pt/4/-.

parelen, parrelen, 1. peddelen, pagaaien; 2. roeren met een *parel** (II, 2).

< *parel** (II, 1) en Europees-Nederlands *parrel*.

1: 1817 (Lammens 137). 1855 (Focke 97). →. > /X/r/3-6/-.

2: 1855-1863 (Bartelink 1916:50). Zie ook: *waaien**. > /X/pt/4-5/-.

parelhout, drie boomsoorten van hetzelfde genus: *Aspidosperma excelsum*, *Aspidosperma marcgravianum* en *Aspidosperma oblongum* en hun hout. Van het hout worden *parels** (II, 1) gemaakt.

1845 (Boekhoudt 1874:77). 1855 (Van Sypesteyn 180). →.

Opmerking: Van der Aa (1993:20) vermeldt de verkoop van hout uit Suriname onder deze naam tussen 1847 en 1851 in Zwolle. > /X-N/wp/3-6/-.

pariepe (-s), enige stekelige palmen van het genus *Bactris*, waaronder *Bactris gasipaes*. < Karaïbisch *paripe* (Wessels 1965:107),

Arowaks *paripi* (Klooster e.a. 45).

1740 (Anonymus 16). ➤ /Ind./wp/2/-.

parnouw: zie *pernou**.

parrelen: zie *parelen** (1).

parwa, **parua**, een boomsoort van het getijdengebied (*Avicennia germinans*) en zijn hout.

< Sranantongo *paroewa*, *parwa* (Focke 1855:97).

1786 (Visser Heshuysen 341, *parua*). - 1855-1863 (Bartelink 1916:21, *parwa*). →. ➤ /S/wp/3-6/-.

parwaboom, als *parwa**: zie aldaar.

1771 (Nepveu 32). - 1854 (Van Sypesteijn 58). 1923 (Blankensteijn 88). ➤ /S-N/wp/2-5/-.

parwabosch, bos waarin *parwa** overheerst.

1781 (Anonymus, zie Koeman 1973:135). - 1850 (Van der Aa 1993:88). →. ➤ /S-N/m/3-6/-.

parwaduif, vermoedelijk dezelfde vogel als *mangroduif** (zie aldaar).

1835 (Lammens 176). ➤ /S-N/d/4/-.

parwa-land, gebied met *parwabosch**.

1786 (Blom 14). ➤ /S-N/m/3/-.

pasensie, patiëntie of spinaziezuring, een ingevoerde groente (*Rumex patientia*).

< Sranantongo *pasiensie* (Schumann 1783:131).

1872 (Anonymus 66). ➤ /S/cp/4/-.

passiessie, een soort meerval (vis;

Brachyplathystoma vaillanti).

< Sranantongo *passisi* (Schumann 1783:132) of < Karaïbisch *pasisi* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 177, Courtz 340).

1740 (Anonymus 23, *parciesie*). 1763 (Pistorius 87). - 1835 (Teenstra 2:449). →. Zie ook: *laulau**. ➤ /K?S?/d/2-6/-.

patacoe wane. In hedendaags Sranantongo en Surinaams-Nederlands wordt de naam *patakuwana* gegeven aan twee boomsoorten, te weten *Chaenochiton kappleri* en *Gordonia fruticosa* (Woordenlijst Sranan-

tongo-Nederlands-Engels 1995:242). Toen ook al?

1835 (Teenstra 1:385). ➤ /S/wp/4-6/-.

patakker, jaagzalm (*Hoplias malabaricus*).

< Sranantongo *patakka* (Schumann 1783:133) < Karaïbisch *patakai* (Ahlbrinck 1931:364, Courtz 340).

1740 (Anonymus 23). - 1855 (Focke 99).

→ (*pataka*, < Sranantongo).

Opmerking: In 1742 *pattage* (Inventaris Archief Raad van Politie 795 fol. 159), in 1763 (Pistorius 87) *batagger*, in 1770 (Fermin 2:233) *battager*. ➤ /K?S?/d/2-4/-.

patategrond: zie *grond** (I, 2 en 3).

patatte, **patate (-s)**, **patatter (-s)**, **battatte**,

batatte (-s), 1. bataat, dat is de eetbare knol van 2, heden in Surinaams-Nederlands ook genoemd *zoete patat*; 2. een ingevoerd cultuurgewas (*Ipomoea batatas*).

1. In de betekenis van Europees-Nederlands *bataat* komen in de taal van Nederlanders in de tropen voor sedert 1565 *batate* (Van Veen & Van der Sijs 78) respectievelijk 1635 *patates*, meervoud (Carpentier in De Laet 1644:448). De oorsprong van deze woorden ligt, evenals bij andere Europese talen, bij *batata*, via het Spaans ontleend aan het Taino, een indiaanse taal van Brazilië. Tropisch Amerikaans element, sub 2.

De oudste vondst voor Suriname is van 1670, *patates* (meervoud, WNT 12, 1:748). Daarna volgen *pa(t)a(t)te (-s)* vanaf 1692 (Schiltkamp & De Smidt 197) en van 1763 tot 1871 ook *patatter (-s)*. De oudste vondst in de betekenis van de plant die de knollen voortbrengt (*Ipomoea batatas*) is van 1763 (Pistorius 16). *Patat* en *petat* zijn in Suriname van recente datum.

Alleen Merian (1705:41) en Teenstra (1835, 1:189) geven *ba(t)tattes* (meervoud) voor de knollen.

Al deze woorden zijn en worden in Suriname niet anders gebruikt dan voor de

bataat, nooit voor de Europees-Nederlandse *aardappel* (*Solanum tuberosum*).

Zie ook: *aardappel**, *ingi-tayer**.

Ook in Brazilië (1635, De Laet 1644:448), Oostelijk Guyana (Van der Woude 1678; Lichtveld & Voorhoeve 51) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:71). ➤ /Am/cp/1-6/B./O./W./.

2. 1763 (Pistorius 16). - 1796 (Brouwn 56). →. ➤ /Am/cp/2-6/-.

patatte wirriwirri, vermoedelijk als *patatter-taytay** (zie ook *wirriwirri**), zo nodig gebruikt als voer voor paarden.

1740 (Anonymus 126). ➤ /Am-S/wp/4/-.

patatter-taytay, windend kruid (*Ipomoea tiliacea*) waarvan de bladeren gebruikt worden als voer voor konijnen.

Verwant van *patatte**(2). Zie verder *taytay**. Het is mogelijk dat het woord als geheel ontleend is aan Sranantongo *patatta-tetei* (Focke 1855:99).

1835 (Teenstra 1:206). → (*patatatite* < Sranantongo). ➤ /(Am-S)?S?/wp/4-6/-.

patattesluis, **patatteluis**, zeer kleine, rode larf van enige soorten bosmijt (*Trombicula*-soorten).

Zit op planten, stapt over op mens of dier en boort zich daar in de huid. Er zijn geen aanwijzingen voor enige binding met de *patatte**(2). Het is mogelijk dat het woord als geheel ontleend is aan Sranantongo *patatta-losso* (Schumann 1783:133).

1718 (Herlein 179). - 1855 (Focke 99). →. Zie ook: *grasluis**. ➤ /X/d/1-6/-.

patrijs, niet eenduidige naam voor enige kwartels en stuithoenders.

< Engels *partridge*, dat een ruimere betekenis had en heeft dan Europees-Nederlands *patrijs* voor *Perdix perdix*; NB: Warren (1667:9) en Willoughby (1650, in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 749).

1835 (Lammens 173) - 1872 (Anonymus 66). →. ➤ /E/d/4-6/-.

pauwies (-en), gewone, zwarte of gekuifde hokko, een boomhoen (*Crax elector*).

< *Spaans pauxi* (uitspraak 'pausji'), de naam voor verwante hoenders van het genus *Pauxi* (OED 12:266) in een taal van indianen in Mexico (Houttuyn 1, 5:346; 1763). Kan ook afkomstig zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1740 (Anonymus 22, *pauwiezen*, meervoud). - 1855 (Focke 107, *pouwies*). 1872 (Anonymus 66). - 1900 (Penard 1:2, *powies*). → (heden in Surinaams-Nederlands ook *powisi*, < Sranantongo).

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:84, *pauys*).

Zie ook: *faisanten**. ➤ /X?W?/d/2-6/W./.

peeradvocaat, als *advocatenpeer**.

1835 (Teenstra 2:250).

Zie ook: *appeladvocaat**. ➤ /N-Am/cp/4/-.

peeradvocaatboom, *advocatenboom** met peervormige vruchten.

1835 (Teenstra 2:250).

Zie ook: *appeladvocaatboom**. ➤ /(N-Am)-NX/cp/4/-.

pees I, **pies** (ook meervoud), stuks, met betrekking tot rollen stof van een bepaalde afmeting, heden in Surinaams-Nederlands *pièce* (als Europees-Nederlands, < Frans). < Engels *pees*, *piece* (OED 11:792).

1749 (De Beet & Price 1982:41). - 1853 (Surinaamsche Courant nr. 15).

Opmerking: Bij Winkels (I:24; 1840) *piesie* (< Sranantongo). ➤ /E/bc/2-3/-.

pees II, **peesjes**, **pies**, **piesjes**, **peesie**, **pesie**, ingevoerde, peulendragende (voornamelijk voedings)gewassen en hun eetbare zaden (boontjes), ook collectivum.

< Sranantongo *pesi* (Schumann 1783:132)

of < Engels *peas*, Smith 1987:236. De genoemde vormen vertonen chronologisch geen regelmaat; hun oorspronkelijke herkomst kon niet achterhaald worden.

Echter, in 1694 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 518) één maal *peas*

en na 1825 (zie beneden) alleen nog *pesie*, onder invloed van Sranantongo.

1692 (Schiltkamp & De Smidt 197). - 1825 (Bosch, 125, 2). → alleen *pesie*.

Zie ook: *horsepesie**, *lintpesie**, *negerpesie**, *sabinapesie** en *wandoepesie** en *gekookte Peesjes braf** (ca. 1792, H. Spalburg 2008:180), dat is 'erwtensoepe' of 'bonensoepe'. ➤ /E?S?/cp/1-6/-.

- : **bruine pesie**, vermoedelijk een cultuurvorm van *Vigna sinensis* en diens lichtbruine boontjes, thans geheten *djari-pesie* (< Sranantongo) of *kapucijner*.

1835 (Teenstra 2:269; 278, *bruinpesie*).

Zie ook: *negerpesie**. ➤ /N- (E?S?)/cp/4/-.

- : **lovango peesies**, niet geïdentificeerde peulvrucht(plant).

Uit Afrika (C. Dahlberg 1771:118); Loango is de naam van een Afrikaans negervolk.

1771 (C. Dahlberg 118). 1822 (Schouten in Medendorp 1999:90, *loango peesjes*).

➤ /Afrikaans-(E?S?)/cp/2-3/-.

- : **zevenjarige pesie**, zie *zevenjaarsboon**.

1835 (Teenstra 2:278). ➤ /N+(E?S?)/cp/4/-.

pegaal: zie *pagaal**.

pegrekoe: zie *pejerakoe**.

peje (-s), indiaanse sjamaan, indiaanse 'medicijnman'.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1763 (Pistorius 20). - 1796 (Stedman 208, *peii*).

Zie ook: *pogaier**, *piaiman**, *piajen**.

➤ /Am/ic/2-3/-.

pejerakoe, **pegrekoe**, boomsoorten van het genus *Xylopi*a en hun hout, in het bijzonder *Xylopi*a *frutescens* en de vruchtjes van deze.

< Sranantongo *pejereko*, *pegreko* (Schumann 1783:219), *pegrekoe* (Focke 1855:99).

1740 (Anonymus 16, *pejerakoe*). 1802 (Blom 140, *perecou*). 1835 (Teenstra 1:385, *pegrekoe*). →. ➤ /S/wp/2-6/-.

pen (de, -nen), stal.

< Engels *pen*.

1834 (Teenstra 1835, 1:111). 1855 (Focke 99), (eerder in samenstellingen: zie beneden). →.

Zie ook: *beestenpen**, *koepen**, *schapenpen**, *varkenspen**. ➤ /E/pt/4-6/-.

pennevogel, anioema, een grote, plumpe moerasvogel (*Anhima cornuta*).

De vleugels dragen ieder twee naar voren gerichte sporen.

1763 (Pistorius 63). 1770 (Hartsinck 110).

1881 (Kappler 1883:211).

Zie ook: *mouton**. ➤ /N-N)/d/2-5/-.

penning: **koperen penning**, koperen munt waarop de afbeelding van een papegaai en een cijfer dat de waarde in ponden suiker aangeeft.

1681 (Schiltkamp & De Smidt 113) - 1688 (Schiltkamp & De Smidt 178).

Zie ook: *papegaaiepenning**, *suikergeld**.

➤ /N+N/bs/1/-.

pentrie, twee boomsoorten (*Viola michelii* en *Viola sebifera*), heden bekend als *hooglandbaboen*.

< Sranantongo *pintri* (Klooster e.a. 118, 119). Ook *pentri*, in bosnegertalen (Ostendorf 1962:47).

1763 (Pistorius 52). ➤ /S/wp/2/-.

peper, Spaanse peper, cultuurvormen van ingevoerde *Capsicum*-soorten en hun peperig smakende vruchten, ook collectivum. < Europees-Nederlands *peper*, een poeder verkregen uit de vruchtjes van enige geheel andere planten (*Piper*-soorten).

1745 (Inventaris Archief Raad van Politie 798). 1823 (Anonymus). →.

Zie ook: *aratakaka**, *atty**, *piment**, *tuinpeper**. ➤ /N'/cp/2-6/-.

- : **Indiaansche of Indische peper**, als *peper**.

< Engels *Indian pepper*.

1705 (Merian 55). - 1775 (Sneebeeling 1973:13). ➤ /E/cp/1-2/-.

peperazijn, azijn met *peper** erin.

1866 (Van Schaick 138). →. ➤ /N'-N/

bc/4-6/-.

peperhout, niet eenduidige naam voor enige boomsoorten, voornamelijk uit de familie *Annonaceae*.

De soort bij Teenstra (1835, 1:386) is "dragende een zaad, dat veel overeenkomst met peper heeft".

1835 (Teenstra, zie boven). - 1855 (Van Sypesteyn 184). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 275). ➤ /N'-N/wp/4-5/-.

peperpot, 1. dikke soep met zeer veel *pepers** als door indianen in grote hoeveelheid bereid en permanent beschikbaar gehouden; 2. grote aarden pot waarin deze soep bereid en bewaard wordt; 3. dunne, gepeperde vissoep, gegeten met *cassavebrood**. Uit de tekst is soms niet op te maken of het betekenis 1 of 2 betreft. In die betekenissen thans alleen nog in de praktijk voorkomend met betrekking tot het voedsel bij *bovenlandsche Indianen**.

1: 1769 (Fermin 2:256). - 1903 (Van Coll 494).

Opmerking: Teenstra (1834; 1842:72) noemt dit *Engelsche peperpot*.

2: 1763 (Pistorius 19). - 1854 (Kappler 1983:28).

In Westelijk Guyana 1 (Van Berkel 1695:30) en 2 (ibid. 22), en vermoedelijk van daar naar Suriname.

1+2: /W/ic/1-5/W./.

3: 1790 (Fermin 536; *pepper-pot*, Engels). - 1855 (Focke 99). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 556).

Opmerking: De hedendaagse Surinaams-Nederlandse naam is *peprewatra* (< Sranantongo). ➤ /W/r/3-5/-.

peperwortel, de ingevoerde behen(noten)-boom (*Moringa oleifera*).

De fijngestampte wortel smaakt enigszins als de Europees-Nederlandse *peperwortel*, 'mierikswortel'.

1693 (Reeps 21). 1872 (Anonymus 67). →

(peperwortelboom). ➤ /N'/cp/1-6/-.

pereyn: zie *pirijn**.

periage (-s, -n), indiaans vaartuig, gemaakt van een uitgeholde boomstam.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

De hier gegeven schrijfwijze komt het meest voor en loopt vanaf het begin tot 1770, dat is bijna het eind. Andere schrijfwijzen, onregelmatig verdeeld, zijn: *prejage*, *priago*, *priaag*, *priak*, *pirague*, *periaque*, *periac*, *piroque*.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 45). - 1775 (Sneebeling 1973:10, 229).

Ook in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:56, *periago*) en Westelijk Guyana (1720; Hartsinck 1770:328, *priago*).

Zie ook: *cano**, *corjaar**. ➤ /Am/ic/1-2/O./W./.

periak, **periaque**: zie *periage**.

permit, tijdelijke concessie aan een particulier om zeker stuk domeingrond in bewerking te nemen. < Engels.

1842 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 338). ➤ /E/bs/4/-.

pernou, gegiste drank, bereid door indianen uit afkooksel van *cassave** (1) met toevoegingen.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1763 (Pistorius 17, *parnouw*). - 1771 (Nepveu 299).

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:25).

Zie ook: *casiri**, *pajarware**, *tapana**. ➤ /Am/ic/2/W./.

perokiet raven, naam voor kleine ara's (*Ara*-soorten).

Algemeen Nederlands parkiet + *raven**.

1740 (Anonymus 22).

Zie ook: *raafparkiet**. ➤ /N-Braz./d/2/-.

perrel: zie *parel** (I).

pesie: zie *pees** (II).

petatte: zie *patatte**.

peto, een boomsoort (*Mora excelsa*) en zijn hout.

< Saramakaans *peto* (Ostendorf 1962:77). 1838 (Hudig, 140). 1854 (Van Sypesteyn 212). →.

Zie ook: *mora**. ➤ /Saramakaans/wp/4-6/-.

piaien, magisch beïnvloeden, als gedaan door een *piaiman**.

< Sranantongo *piai* (Focke 1855:100).

1771 (Nepveu 297). - 1858 (Copijn 14). →.

➤ /S/ic/2-6/-.

piaihuis, zekere hut waar een *piaiman* zijn werk doet.

1858 (Copijn 8, *piay-huis*). ➤ /S-N/ic/4/-.

piaiman (de, -s), indiaanse sjamaan, indiaanse 'medicijnman'.

< Sranantongo *piaiman* (Focke 1855:100)

< Karaïbisch *piai* (OED 11:392).

1854 (Kappler 1983:94). → (ook *piai*, *piaaiman*).

Zie ook: *pogaier**, *peje**. ➤ /S/ic/4-6/-.

pieken: zie *pikken**.

pien, **piene**, **pine**, **pijn**, **pijne**, **pina**, 1. bladeren van 3 als (dak)bedekking; 2. stam(men) van 3, al dan niet geplet, naast elkaar verbonden tot een muur, ook attributief; 3. zekere palmsoort (*Euterpe oleracea*).

Betekenis 1 betreft vooral bouw materiaal voor een tijdelijk te gebruiken onderkomen of, en dan in combinatie met 2, voor een eenvoudige woning of ander bouwswel voor permanent gebruik. Een uitzondering vormt het *pinahuisje* uit 1740 (zie hieronder). De vindplaatsen van het woord in zijn verschillende vormen, betekenissen, perioden van voorkomen, ook in samenstellingen, geven geen uitsluitsel over de herkomst en geen sluitend beeld van de ontwikkeling. Vermelding verdient het voorkomen van *pina* in het Sranantongo in betekenis 1 bij Schumann (1783:224) en in betekenis 3 bij Focke (1855:102). Opmerkelijk is de vroege vondst (1749) van *pina* voor de palm (De Beet & Price 1982:73) - dat komt pas weer terug in de 19e eeuw - en de al genoemde samenstelling van 1740.

Zie ook *palissade**.

NB: In afwijking van de alfabetisch juiste volgorde zijn ook de samenstellingen van *pina* en *pine* hier opgenomen.

A. *pien*(e), *pine*, *pijn*(e)

1: 1722 (Schiltkamp & De Smidt 349). -

1802 (Blom 178).

Zie ook: *comupien**.

2: (attributief) 1775 (Sneebeling 1973:16, *piene loots*).

3: 1772 (De Beet 1984:103). - 1796 (Brouwn 51).

B. *pina*

1: 1835 (Teenstra 1:411). - 1871 (De Suri-naamsche Courant nr. 61). →.

2: 1828 (Kuhn 13). 1850 (Hoogbergen 1978:55). →.

3: 1749 (De Beet & Price 1982:73). - ? →.

Samen betekenis 1: /X/r/1-6/-. Zie ook: *pienebladen**.

Samen betekenis 2: /X/r/4-6/-.

Samen betekenis 3: /X/wp/2-6/-.

Zie ook: *pieneboom**, *pinapalm**.

Opmerking: Bij de volgende samenstellingen van *pien** en bij die van *pina** en *pine** (zie verderop) is soms wel, maar vaker niet uit te maken of ze beschouwd moeten worden als behorende bij betekenis 1, 2 of 3.

pien- zie *pina**.

pienda(kaas): zie *pinda(kaas)**.

pienebladen, als *pien** (1).

1740 (Anonymus 38). 1771 (Nepveu 140, *peen-bladeren*). → (*pinabladen*) ➤ /X-N/r/2-6/-.

pieneboom, **pineboom**, als *pien** (3).

1763 (Pistorius 69). - 1787 (Blom 12). 1835 (Teenstra 1:411; *pinaboom*).

Zie ook: *pinapalm**. ➤ /X-N/wp/3-4/-.

pienenhuis, eenvoudig huis, gebouwd met of van *pien** betekenis 1, 2 of beide.

1788 (Roos 1804:25). 1828 (Kuhn 14, *pinahuis*).

Zie ook: *pinahut**, *pinahuisje**. ➤ /X-

N/r/3-4/-.

piengo: zie *pinko**.

pienja, kleine bomen behorende tot het genus *Vismia*.

< Sranantongo *pienja* (Focke 1855:101).

1835 (Teenstra 1:386). → (*pinja*). ➤ /S/ wp/4-6/-.

pies: zie *pees** (I en II).

piet, plant waarvan de bladeren een vezel leveren (*Bromelia alta*).

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1730 (Hartsinck 1770:761).

Opmerking: *Pita* is in allerlei talen van West-Indië en ook in het Europees-Nederlands (daar ook *pitte*) de naam voor deze en andere planten die op soortgelijke wijze vezels leveren.

Zie ook: *zeilgras**. ➤ /Am/cwp/2/-.

pijl (-en), tophalm (ros) van suikerrietstengel waaraan de bloeiar zit.

Mogelijk verkorting van *keenpijl**. In

Brabant en Vlaanderen kan (of kon) *pijl* ook 'halm' betekenen (WNT 12, 1:1618; De Clerck 1981:373). Vergelijk ook Engels *arrow* (OED 1:653, vanaf 1779).

1786 (Blom 41). - 1835 (Teenstra 1:195).

Ook Westelijk Guyana? (Hartsinck 1770:63). ➤ /X/cp/3-4/W/.

pijlzetting, het inboeten, in dit geval het vervangen van verwijderde suikerrietstengels door stekken (*pijlen**).

1835 (Teenstra 1:195). ➤ /X-N/pt/4/-.

pijn, pijn(-): zie *pien(-)**.

pikax (-en), houweel.

< Engels *pick-ax*.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 11). → (*pikaks*). ➤ /E/pt/4-6/-.

pikere, enige kleine vissoorten van de familie der karperzalmen (*Characidae*).

< Karaïbisch *pikiri* (Ahlbrinck 1931:374).

1771 (Nepveu 350).

Zie ook: *serebe**, *sriba**, *zilvertje**.

➤ /K/d/2/-.

pikie-njan, illegale *manumissie**, dat wil

zeggen zonder officiële kennisgeving en betaling van de betreffende belasting en andere kosten.

< Sranantongo. De letterlijke betekenis heeft betrekking op de noodzaak voor de aldus vrijgelaten persoon zijn of haar eigen kostje (*njan*) te moeten opscharrelen (*piki*). Zie Koulen (1973:24).

1821 (Koulen, zie boven). ➤ /S/bs/3/-.

pikieres: zie *pakiera**.

pikken, pieken, 1. plukken, in het bijzonder van plantageproducten; 2. kiezen, selecteren, in het bijzonder scheiden van hele en gebroken koffiebossen.

< Sranantongo *pikki* (Schumann 1783:136; betekenis 1), *piki* (Focke 1855:101; betekenis 1 en 2) of < Engels *to pick* (Smith 1987:172).

1: 1762 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 315 fol. 335). - 1840 (Winkels 1:23). ➤ /E?S?/pt/2-4/-.

2: 1786 (Visscher Heshuysen 436). - 1835 (Teenstra 1:261). →.

Opmerking: *Uijtgepikt* (1825; Bosch 125, 4) voor koffie die de behandeling onder betekenis 2 geheel heeft ondergaan.

➤ /E?S?/pt/3-6/-.

pimba, pijpaaarde (een witte klei), door *boschnegers** aangewend voor rituele doeleinden.

< Sranantongo *pimba* < Afrikaans, Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 562.

1854 (Kappler 1983:135). →. ➤ /S/r/4-6/-.

piment, Spaanse peper (*Capsicum*-soorten en hun vruchten).

< Europees-Nederlands *piment*, sedert 1300 (Van Veen & Van der Sijs 667) specerij in het algemeen of althans een zeker aantal kruiden (kruidenrijen).

1705 (Merian 55). - 1855 (Focke 23).

Zie ook: *aratakaka**, *atty**, *peper**.

Ook Brazilië (Keye 1659:72, *Brazylse piement*) en Oostelijk Guyana (Reeps 1693:8). ➤ /N'/cp/1-4/B./O./.

pina(-): zie *pien(e)** en varianten.

pinadak, dak van *pien** (1).

1835 (Teenstra 2:148). →. > /X-N/r/4-6/-.

pinahuisje, schaduwdakje voor cacao.

1740 (Anonymus 37). > /X-N/pt/2/-.

pinahut, als *pienenbuis**.

1838 (Kuhn 140). - 1857 (Hoogbergen

1978:71). →. > /X-N/r/4-6/-.

pinapalm, als *pien** (3).

1834 (Teenstra 1842:93). 1845-1849

(Boekhoudt 1874:54). →. > /X-N/wp/4/-.

pinda (-'s), **pienda**, 1. pinda, de vrucht van 2, ook collectivum; 2. de plant pinda (*Arachis hypogaea*), ingevoerd uit Afrika.

Het woord is van oorsprong Afrikaans, kwam in betekenis 1 via het Papiamentto naar Nederland en wordt daar pas vanaf 1912 gebruikt (De Vries & De Tollenaere 284).

Voor Suriname geldt: < Sranantongo *pinda*

(Schumann 1783:137); in die taal bij

Fermin (1769, 1:151) en Stedman

(1796:283) ook met betekenis 'pistache'.

1: 1740 (Anonymus 16; *pintaas*, meer-

voud). 1754 (Van den Bouwhuijsen e.a.

77). - 1872 (Anonymus 27). →.

Bij Hartsinck (1770:60) *pinjes* en *akonipjes* voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

> /S/cp/2-6/W./.

2: 1759 (Van den Bouwhuijsen e.a. 116).

→. > /S/cp/2-6/-.

pindagrond: zie *grond** (I, 2 en 3).

pindakaas, als hedendaagse *pindakaas* in

Europa, echter vaster van vorm, niet

smeerbaar, maar snijdbaar.

Zie *pinda**; 'kaas', te rangschikken onder de 'oneigenlijke toepassingen' als onder II in het WNT. Zie verder Van Donselaar (2005).

1783 (Schumann 33 en 137, Duits *Pinda-*

Käse, als verduitsing van Surinaams-

Nederlands). 1855 (Focke 25, 100,

pienda-kaas). 1917 (Encyclopaedie van

Nederlandsch West-Indië 26, *pienda-kaas*). → (*pindakaas*).

Opmerking: In Nederland dateert het

vroegste voorkomen van de naam van 1912

(WNT). > /S-N/bc/3-6/-.

pine(-): zie *pien(e)** en varianten.

pinebosch, **pineland**, moerasbos waarin

*pien** (3) overheerst.

1784 (Heneman, beide). > /X-N/m/3/-.

pinezwamp, moeras (*zwamp**) met een

vegetatie waarin *pien** (3) overheerst.

1772 (De Beet 1984:111). - 1849 (Van

Sypesteyn) → (*pinazwamp*).

Opmerking: Heneman (1784) op blad 14

B in Koeman (1973) geeft *ananas swamp*,

kennelijk als gevolg van een misvatting

over de betekenis van *pine*. > /X-(E/

W?)/m/2-6/-.

pingo: zie *pinko**.

pinja: zie *pienja**.

pinjes: zie *pinda**.

pinko, **pingo** (de, -'s), 1. witlippekari, een

soort navelzwijn (*Dicotyles pecari*); 2.

scheldwoord voor *boschneger** en indiaan.

In betekenis 1 kan het ontleend zijn aan het

Engels als bij Warren (1667:11, *pinko*), of

aan het Karaïbisch (Kappler 1881, 1883:79,

poeingo; Van Coll 1903:648; Courtz 355,

pyinko), of het daaruit voortgekomen

Sranantongo (Fermin 1765:12, *pingo*).

1: *pinko*: 1693 (Reeps 21). - 1769 (Fermin

2:92, *pingo*). - 1872 (Anonymus 66). →

(*pingo*). > /E?K?S?/d/1-6/-.

2: 1801 (Schiltkamp & De Smidt 1205,

pingo). > /X/r/3/-.

pintaas: zie *pinda** (1).

pipa, **pipal** (de), pipa, Surinaamse pad (*Pipa pipa*).

< Karaïbisch *pipa* (Ahlbrinck 1931:375).

1705 (Merian 71). - 1835 (Teenstra 2:436). →.

Opmerking: Eerste vindplaats in Neder-

land bij Houuttuyn (1, 6:187; 1764).

> /K/d/1-6/-.

pirague: zie *periage**.

pirijn (de), soorten piranha (vissen), waaronder de grote *Serrasalmus rhombeus*.

< Sranantongo *piren* (Focke 1855:102) < Karaïbisch *pirai* (Hoff 1968:14, Courtz 345). 1693 (Reeps 21, *pierhein*). 1740 (Anonymus 24, *pereyn*). - 1855 (Focke 102).

Opmerking: Vanaf 1900 (Penard 1:75) *pireng* (< Sranantongo *piren*). ➤ /(K) S/d/1-4/-.

pirogue: zie *periage**.

pisie, een aantal boomsoorten uit de Laurier-familie).

< Sranantongo *pisie* (Focke 1855:103). Van een aantal ruikt het vers gevelde hout naar urine.

1855 (Van Sypesteyn 180). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 502). ➔. ➤ /S/wp/4-6/-.

pistool: zekere munt; zie onder *gulden**.

plantage, plantagie, plantaadje (de, -s), grootlandbouwbedrijf, doorgaans particulier, in een kolonie in een tropisch land, met de functie een product of enige verhandelbare producten voor de uitvoer voort te brengen; door slaven bewerkt. Deze omschrijving valt onder die in het WNT (12, 1:2293) bij betekenis 7b. De oudste daar gegeven vindplaats in het algemeen is die bij Van Berkel (1695:13) voor Berbice; de oudste vindplaats voor het voormalige Nederlands Oost-Indië 1745 in de samenstelling *suyker plantagie* (WNT 16:502).

Voor Suriname geldt, dat in een "instruktie" van de Staten van Zeeland aan gouverneur Lichtenberg van 18 november 1668 sprake is van "de plantage Paramhill" (Schiltkamp & De Smidt 20). De oudste vindplaats in Suriname zelf is een plakkaat van 1669 (Schiltkamp & De Smidt 24, *plantatien*, meervoud).

In het Engels van Suriname voor 1668 gebruikte men *plantation* (Warren 1667:2; Schiltkamp & De Smidt 10).

- : **plantage** werd gebruikt zonder lidwoord of bezittelijk voornaamwoord

wanneer het de eigen plantage betrof, in uitdrukkingen als: *naar plantage gaan*, bijvoorbeeld 1834 (Oso 19:191), *op plantage zijn*, bijvoorbeeld 1798 (Weygandt 99), *op plantage wonen* (1801, Oostindie 1989:185). Deze uitdrukkingen zijn in Suriname nog steeds in gebruik, ook wanneer men spreekt over het plantagedorp waarmee men rechtstreeks of via familie verbonden is, of als men spreekt over het buitenstadse cultuurgebied van Suriname in het algemeen. Zie Van Donselaar (1989:294).

Zie ook: *boutplantage**, *kostplantage**, *kweekplantage** en *societeits-plantage** (eventueel met andere uitgangen). ➤ /N'/pt/2-?/-.

plantagemacht, de *macht** van één *plantage**. 1828 (Kuhn 16).

Zie ook: *negermacht**, *slavenmacht**.

➤ /N-N'/pp/4/-.

plantageneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam op een *plantage**.

1765 (De Beet 1984:75). - 1822 (Lammens 1982:107). 1881 (Kappler 1883:179). ➤ /N-Am/pp/2-5/-.

plantage-officier, als *officier**.

1684 (Van der Linde 1966:67). ➤ /N-E/pp/1/-.

plantageschoenen, vermoedelijk dezelfde als *grondschoenen** en *bluchers**: zie aldaar.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 19).

➤ /N-N'/pt/3/-.

plat, ondiep (met betrekking tot water).

Tot 1873 alleen aangetroffen in de eigen-naam de *Plattebrug**; zie aldaar.

platille (-s), plattielje, plattielje, een fijne soort linnen, wit of bont, afkomstig uit Silezië (OED 15:468).

< Engels *platilla* (1699-1858) of < Spaans *platilla*, OED 11:1004, of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1718 (Herlein 242). - 1839 (Benoit 69, daar verkeerd vertaald).

Ook in Westelijk Guyana (Essequibo en Demararische Courant 29-12-1794).

➤ /E?Sp.?W?/bc/1-4/W./.

Plattebrug: de **Plattebrug** eigennaam van zekere Surinaams-Nederlandse 'platte brug' aan de Waterkant in Paramaribo. Eertijds ook *Platte brug* (Teenstra 1835, 2:117; Arons 1881, in Attema 1981:34). *Brug* betekent hier aanlegplaats (in dit geval voor kleine boten), bestaande uit een onderwaterse, zeer geleidelijk oplopende, stenen helling waar het water *plat**, 'ondiep', is.

1822 (Lammens 1982:53). →. ➤ /N'-N'/r/3-6/-.

Plein, plein (het), eigennaam van het grote, onbebouwde terrein voor het (indertijd zo geheten) *gouvernementshuis** in Paramaribo. Het is nooit bebouwd of door bebouwing omgeven geweest. Oudste vindplaats van de (eigen)naam op een kaart van Tirion, volgens (Volders 14) van ca. 1740, volgens Y. Attema in Fontaine (1980:92) van ca. 1760. Oudste vindplaats van een nader gespecificeerde eigennaam 1917 (Gouvernementsplein, in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 551), sedertdien bij herhaling omgedoopt.

1740 (zie boven). - 1804 (Hiemcke). 1913 (J. Spalburg 21, *het plein*). ➤ /N'/r/2-5/-.

pleisterhuis(je), provisorisch hutje als tijdelijke, eventueel ook nachtelijke pleisterplaats in het *bosch**.

1749 (De Beet & Price 1982:48). - 1773 (De Beet 1984:145).

Oudste vindplaats in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:16), mogelijk afkomstig van daar. ➤ /(N-N')?W?/r/2/W./.

pley (-en), danspartij van negerslaven, soms kort voor *wintipley**.

< Sranantongo *pre* (Nepveu 1771:278) of < Engels *play*, Echteld 1961:114.

1765 (Nepveu 80). - 1786 (Blom 388, *play*). Zie ook: *baljaar**, *baljaring**, *spel** (II).

➤ /E?S?/sc/2/-.

pleyen, een *pley** houden.

1776 (Inventaris Archief Sociëteit van Suriname 544).

Zie ook: *spelen**, *spel** (II) hebben.

➤ /E?S?/sc/3/-.

poenale sanctie, strafbepaling in het contract van een geïmmigreerde plantage-arbeidskracht, betrekking hebbend op eventuele toekortkomingen zijner- of harerzijds. *Poenaal*, dat wil zeggen betrekking hebbend op straf; *sanctie* betekent dwangmiddel. 1856-1948 (Encyclopedie van Suriname 485).

Ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië met betrekking tot plantage-arbeiders. ➤ /N+N/bs/4-5/-.

poesties, persoon geboren uit een blanke en een *castiesin**, dus 15/16e blank en een 16e neger.

< Portugees *postizo* of Spaans *postizo*, 'onecht'.

1798 (Weygandt 19). - 1854 (Van Sypesteyn 161). - 1913 (Themen, in Polanen 1982:61).

Zie ook: *mistische**, *casties**, *testies**.

Opmerking: Ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië, maar voor een andere mengverhouding tussen het blanke en het inlandse element (WNT 7, 1:1769).

➤ /Port.?Sp.?/r/3-5/-.

poetoe: zie *apoetoe**.

pogaier (-s), indiaanse sjamaan, indiaanse 'medicijnman'.

Herkomst van het woord niet bekend, mogelijk afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1768-1780 (Quandt 240, *pogaier*; 258, *bogaier*). 1796 (Stedman 208, *pagayer*), 1839-51 (Van der Aa 34, *bogajer*).

Opmerking: Hartsinck (1770:26) geeft *pageyer*, maar onderscheidt Suriname en Westelijk Guyana niet. Groen (1793, 4:8) geeft voor Westelijk Guyana *pagaiermans*

(meervoud).

Zie ook: *piaiman**, *peje**. ➤ /X?W?/ic/2-4/W./.

pokken: Guinesche pokken, framboesia.

Eertijds kon Europees-Nederlands *pokken* ook 'framboesia' betekenen (WNT 12, 2:3055). De ziekte is uit Afrika naar Suriname gekomen.

1835 (Teenstra 2:197). 1855 (Focke 49).

Zie ook: *jaas** (1). ➤ /N+N/z/4/-.

polder (-s), dijk van een *plantage** welke laatste beneden het niveau van de vloed ligt en aldus zelf een Europees-Nederlandse polder is.

De vermelding van *polder* in de betekenis van 'dijk' door Kiliaen (1599) berust volgens het WNT (12, 2:3087) op een vergissing.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:166). - 1838 (Van Stipriaan 1993:97). →.

Zie ook: *achterdam**, *binnendam**, *voordam** en *zippolder**, *dam**. ➤ /N'/pt/2-6/-.

- : in **polder**, bedijkt, ingepolderd.

1806 (De Surinaamsche Courant nr. 39).

➤ /N+N'/pt/3/-.

- : in **polder leggen**, bedijken, inpolderen.

Zie *polder**.

1786 (Blom 23, 174).

Opmerking: WNT (12, 2:3089) geeft voor de 17^e eeuw Europees-Nederlands *in polders leggen* voor 'inpolderen, bedijken'.

➤ /N+N'/pt/3/-.

polderdam, dijk aan de voorzijde, dat is de rivierzijde van een *plantage** die beneden het niveau van de vloed ligt.

Gezien de betekenis van *polder** en *dam** een merkwaardig woord.

1855-1863 (Bartelink 1916:70). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 568).

Zie ook: *voordam**. ➤ /N'-(N'?E?W?)/pt/4-5/-.

poldertrens, sloot (*trens**) aan de binnenzijde langs een *polder**.

Een *poldertrens* is ontstaan op de plaats

waar men grond uitgroef om er de *polder** mee op te werpen (Anonymus 1740:53).

1740 (zie boven). - 1788 (Roos 1804:28).

Zie ook: *hoofdtrens**, *trekker**. ➤ /N'-(E?W?)/pt/2-3/-.

pomma: zie *aboma**.

pomme de cythère, ingevoerde vruchtboom

(*Spondias cythera*) en de vrucht van deze.

< Frans, betekent 'appel van Cythera';

Cythera is een Grieks eiland, eertijds aan Venus gewijd.

1835 (Teenstra 2:246). - 1872 (Anonymus 67). →.

Zie ook: *venusappel**.

Opmerking: Algemener Surinaams-Nederlands is heden *pomsteri* of *pomoesteri* (< Sranantongo). ➤ /Fr./cp/4-6/-.

pomme de rose (of *roze*), ingevoerde vruchtboom

(*Syzygium jambos*) en de vrucht van deze, thans genoemd *pommeroo*s.

< Frans, betekent 'rozenappel', in verband met de geur als van een roos.

1835 (Teenstra 2:246). 1855 (Van

Sypesteijn 185, *pomme-rose*). 1883

(Westeroënen van Meeteren 26). ➤ /Fr./cp/4-5/-.

pompoenboom, papajaboom, meloenboom

(*Carica papaya*).

De vrucht (papaja) lijkt op een Europees-Nederlandse *pompoen*.

Zie ook: *papaye**.

1689 (J. Commelin in Brinkman 1980).

1774 (Houttuyn 2, 3:524). ➤ /N'-N'/cp/1-2/-.

ponpon, twee grote soorten oropendola

(vogels), de zwarte of kuiforopendola

(*Psarocoleus decumanus*) en de groene

(*Psarocolius viridis*).

< Sranantongo *ponpon* (Focke 1858a:314).

De naam is ontleend aan een geluid van deze vogels.

Focke 1858a:314, *pompon*). 1910 (Penard & Penard 346). →. ➤ /S/d/4-6/-.

ponsen, vissen vangen door het water met

een bedwelmend middel te vergiftigen.

< Sranantongo *ponsoe* (Focke 1855:105) < Engels *to poison*, Smith 1987:243.

1835 (Teenstra 1:420). →. > /S/r/4-6/-.

pont (de, -en), platboomde, houten of metalen boot met een stompe steven, voor het vervoer van plantageproducten, voortbewogen door roeien of bomen.

< Europees-Nederlands *pont*, een soortge-
lijk meer algemeen gebruikt vrachtautog
in Nederland, in het bijzonder op bin-
nenwateren. Zie ook *matrozenpont**. Het
Surinaams-Nederlandse gebruik kan ook
gekomen zijn uit Westelijk Guyana (zie
beneden).

1688 (Hartsinck 1770:658). - 1854 (Van
Sypesteyn 80). - 1917 (Encyclopaedie van
Nederlandsch West-Indië 569).

Zie ook: *kaanpont**, *matrozenpont**,
*negerpont**, *rietpont**, *rivierpont**,
*scheepspont**, *suikerpont**, *tentpont** en
*visserpont**; *pontje**. In 1871 (De Suri-
naamsche Courant nr. 70) wordt genoemd
een (zeer grote) *slagterspont**.

Ook in Westelijk Guyana (1763, Hartsinck
1770:451). > /N'W?/pt/1-5/W/.

pontenmaker, bouwer van *ponten**.

1855-1863 (Bartelink 1916:83). > /
(N'W?)-N/bc/4/-.

ponteneger, negerslaaf (*neger**) als
*pontroeier** op een *plantage**.

1806 (De Surinaamsche Courant nr. 3).

1862 (Wim Hoogbergen & Okke ten Hove
in Oso 19:282).

Opmerking: Focke (1855:105) geeft als
vertaling van Sranantongo *pondo-ningre*
ook 'ruwe, onbeschaafde neger'. Blijkbaar
waren de als *ponteneger* aangestelde slaven
de wat ruigere types.

Zie ook: *negerpont**. > / (N'W?)-Am/
pp/3-4/-.

pontentrens, vaarwater op een suikerplan-
tage, tevens deel van het waterreservoir dat
het *waterwerk** doet draaien.

Zie *pont**, zie *trens**.

1856 (Oostindie 1989:187). - 1867 (Oost-
indie 1989:22).

Zie ook: *vaar(t)trens**. > / (N'W?)-
(E?W?)/pt/4/-.

pontenwerf, werf voor de bouw en reparatie
van *ponten**.

1775 (Schiltkamp & De Smidt 892).

- 1855-1863 (Bartelink 1916:83) > /
(N'W?)-N/bc/2-5/-.

pontevaarder, zelfstandige schipper die met
een *pont** goederen vervoert tussen
*plantages**, de stad en schepen op de rede.
1720 (Schiltkamp & De Smidt 332). - 1781
(Schiltkamp & De Smidt 1032).

> / (N'W?)-N/bc/1-3/-.

pontevoerder, **pontvoerder**, als
*pontevaarder**.

1712 (Hartsinck 1770:684). - 1866 of 1867
(Ehrhardt 2000:209). > / (N'W?)-N/bc/1-
4/-.

pontje, klein vaartuig als een *pont** voor het
vervoer van personen.

1704 (Inventaris Archief Sociëteit van Su-
riname 231 fol. 137). - 1855 (Focke 105).

Zie ook: *scheepspontje** en *tentpontje**.

> /N'r/1-4/-.

pontroeien, roeien van een *pont**.

1770 (Hartsinck 684). > / (N'W?)-N/pt/2/-.

pontroeier, roeier van een *pont**.

1855 (Focke 105).

Zie ook: *ponteneger**. > / (N'W?)-N/
pp/4/-.

poppetjeswiwiri, zekere struik (*Jatropha*
gossypifolia).

Herkomst van het woord onbekend.

Sranantongo *wiwiri* 'kruid, blad'.

1771 (C. Dahlberg nr. 14, *poppetjes viviri*).

> /X-S/wp/2/-.

porcelein, **postelein**, een wilde bladgroente
(*Talinum fruticosum*).

Lijkt naar uiterlijk en smaak op Europees-
Nederlands *postelein* (*Portulaca oleracea*).

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1693 (Reeps 21). - 1872 Anonymus 66). → (beide vormen).

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:71).

Zie ook: *zeeporselein**. ➤ /Am/wp/1-6/W./.

port (de), haven.

Het WNT (12, 2:3520) geeft citaten tot 1643 (met meervoud -s). Wellicht stond het gebruik in 1668 (Schiltkamp & De Smidt 15) in Suriname (mede) onder invloed van het Engels.

port d'armes, vergunning om een geweer te dragen.

< Frans.

1828 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 89). →.

Opmerking: Heden beperkt tot een jachtgeweer. ➤ /Fr./bc/4-6/-.

post, standplaats van een *posthouder**.

1780 (Schiltkamp & De Smidt 978). ➤ /N'/bs/3/-.

postelein: zie *porcelain**.

postentrie, **possentrie**, boom met scherpe stekels en giftig melksap (*Hura crepitans*) en het hout van deze.

< Sranantongo *posso(e)ntrie* (Focke 1855:106) < Engels *poison-tree*.

1835 (Teenstra 1:386). 1855 (Focke 106, *possentrie*). - 1858 (Van Sypesteyn 140) → (*posentri*, < Sranantongo).

Zie ook: *puistentrie**, *zandkoker** (1).

➤ /S/wp/4-6/-.

posthouder, ambtenaar gevestigd op een *post** nabij het woongebied van gepacificeerde indianen en later ook *boschnegers**, als contactpersoon en om op dezen toezicht te houden. Hij kon blijkens een instructie van 1780 (Schiltkamp & De Smidt 980) en 1768-1780 (Quandt 1807:281, die hem in zijn Duits *Posthalter* noemt), tevens optreden als *bokkenruilder**.

Het woord is vermoedelijk overgenomen uit het toenmalige Nederlands Oost-Indië, waar een soortgelijke functie bestond;

oudste vindplaats daar 1688 (WNT 12, 2:3626).

1744 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 273 fol. 708). - 1863 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 579).

Zie ook: *bijlegger**, *uitlegger**.

Ook in Westelijk Guyana (Anonymus 1763:26). ➤ /X/bs/2-4/W./.

postlegger, als *posthouder**: zie aldaar.

Europees-Nederlands *legger* betekende strikt genomen 'handelsagent in het buitenland' (WNT 8, 1:1446).

1744 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 273 fol. 971). 1770 (Hartsinck 281).

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:370). ➤ /(N-N')?W?/bs/2/W./.

powies, **pouwies**: zie *pauwies**.

prake (uitspraak 'prakee'), sidderaal (*Electrophorus electricus*).

< Sranantongo *prake* (Focke 1855:107) < Karaïbisch *purake* (Ahlbrinck 1931:395), *pyrake* (Courtz 356).

1835 (Teenstra 2:446; Lammens 178). →.

➤ /(K)S/d/4-6/-.

prapie, aarden kom van indiaanse herkomst.

< Sranantongo *prapi* (Focke 1855:107) of < Karaïbisch *parapi*, Focke 1858a:314, (Courtz, 338).

1850 (Winkels IV:286). →. ➤ /K?S?/ic/4-6/-.

prapra, een boomsoort (*Macrolobium multijugum* variatie *multijugum*).

< Sranantongo *prapra* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:83).

Vermoedelijk bedoelt Teenstra (1835, 1:388) met *prapa* deze soort. ➤ /S/wp/4?/-.

prariprari, **prarprari**, **praprari (de)**, soorten meerval (vissen) van het genus *Ageneiosus*.

< Sranantongo *prari-prari* (Focke 1855:107) < Karaïbisch *purapurari* (Courtz 353).

1718 (Herlein 199, *preparie*). - 1771

(Nepveu 347, *prapararie*). 1796 (Stedman

322, *prareprare*). 1835 (Teenstra 2:458). → (*prarprari*). ➤ / (K)S/d/1-6/-.

prasia, naam voor (minstens) drie soorten harder (vissen; *Mugil curema*, *Mugil incilis* en *Mugil trichodon*).

< Sranantongo *prasi* (Focke 1855:107) < Karaïbisch *parasi* (Courtz 338).

1835 (Teenstra 2:450). →.

Zie ook: *curema**, *queereman**. ➤ / (K)S/d/4-6/-.

preparie: zie *prariprari**.

presentkaasje, “Eene [spottende] uitdrukking die men bezigt voor iemand die opgedrongen is en als laatste uitvlucht, [vanuit Nederland] naar plantage gezonden wordt, om hem fatsoenlijk uit de voeten te maken” (Van Schaick 1866:125).

De letterlijke betekenis is ‘een kaasje van de beste kwaliteit (“exportkwaliteit”) dat men iemand ten geschenke zendt’ (WNT 7, 1:149). 1840 (Winkels I:20). 1866 (Van Schaick 125). Ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië (WNT 12, 2:4039). ➤ /N’/pp/4/-.

priaag, priago, priague, priak: zie *periage**.

prikkelappel, een inheemse, ook gecultiveerde boomsoort (*Annona muricata*) en zijn gestekelde, eetbare (verzamel)vrucht.

< Engels *prickled apple* (OED 12:461).

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 5). 1689 (Hermann fol. 461).

Zie ook: *parane**, *zuurzak**. ➤ /E/cp/1/-.

prime, van eerste kwaliteit met betrekking tot etenswaar, in het bijzonder bij vlees en spek.

< Engels.

1853 (Surinaamsch Weekblad nrs. 2 en 36).

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 129).

➤ /E/bc/4/-.

prisatie (de, -ën), taxatie op geldswaarde.

Afgeleid van *priseren**.

1717 (Schiltkamp & De Smidt 315). - 1805 (Oostindie 1989:19). ➤ /Fr./bs/1-3/-.

priseren (gepriseerd), appriseren, taxeren op geldswaarde.

< Frans *priser*.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 40, *appriseren*). - 1734 (Schiltkamp & De Smidt 417). 1802 (Blom 101). ➤ /Fr./bs/1-3/-.

priseur, taxateur van onroerend goed.

Afgeleid van *priseren**. Vergelijk *priezer* in Zeeland (Ghijsen 1974:750).

1762 (Oostindie 1989:171). - 1770

(Hartsinck 690). ➤ /Fr./bs/2/-.

pritijarie, pritjarie, een boomsoort

(*Zanthoxylum pentandrum*) en zijn hout.

< Sranantongo *pritiari* (Focke 1855:109).

1835 (Teenstra 1:388). 1855 (Van Sypesteyn 180). →. ➤ /S/wp/4-6/-.

prokonie, enige boomsoorten van het genus *Inga*, waaronder *Inga alba*, *Inga edulis*, *Inga pezizifera* en *Inga stipularis*, heden genoemd Surinaams-Nederlands *switieboontje**.

< Sranantongo *plokoni* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 383) <

Karaïbisch *apurukuni* (Courtz 236).

1835 (Teenstra 1:388, *prokonie* of

prokonje). →.

Zie ook: *suikerboontjesboom**, *zoete*

*boontjesboom**, *weiki**. ➤ / (K)S/wp/4-6/-.

provoost, guyanadolfijn (*Sotalia guianensis*).

< Sranantongo *profosoe* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:58) < Engels *porpoise*.

1796 (Stedman 322, *provost*). 1793 (Geschiedenis in de klas 11, 32:42). - 1900 (Penard 1:84; *profosoe*, als Sranantongo).

→ (‘profosoe’). ➤ /S/d/2-?/-.

pruim, 1. vrucht van de *pruimenboom**; 2.

*pruimenboom**; 3. als *coemoe** (de boom).

De vrucht lijkt op een Europees-Nederlandse *pruim*, de vrucht van zekere *Prunus*-soorten.

1: 1705 (Merian 13). ➤ /N’/wp/1/-.

2: 1854 (Kappler 1983:70, *indiaansche pruim*). ➤ /N’/wp/4/-.

3: 1770 (Hartsinck 68), voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /N’?W?/

wp/2/W/.

Opmerking: Van oude vindplaats bij De Myst (1677:17), Van der Woude (1678; Lichtveld & Voorhoeve 51) en Reeps (1692:8) is niet uit te maken over welke soort het gaat.

pruimenboom, Amerikaanse of Indiaanse pruim(en)boom, een boomsoort (*Spondias mombin*).

Zie *pruim**.

1705 (Merian 13). - 1883 (Westeroënen van Meeteren 46).

Zie ook: *mope**.

Opmerking: Zie de Opmerking onder *pruim**. ➤ /N+N'/wp/1-5/-.

psalm-gezelschap, bijeenkomst van vrije, gemengdbloedige mensen om samen geestelijke liederen te zingen.

1861 (Wolbers 773). ➤ /N-N/1/4/-.

puistentrie, een boomsoort (*Hura crepitans*). < Engels *poison-tree* (zie *postentrie**), wellicht mede onder invloed van de 'puisten' (in dit geval stekels) op de stam of de ontstekingen die men krijgen kan waar het giftige melksap op de huid terechtgekomen is.

1771 (Nepveu 378). - 1802 (Blom 185).

Zie ook: *zandkoker**, *zandkokerboom**.

➤ /E/wp/2-3/-.

pul (de, -len), kruik voor *dram** en melasse van 3 gallon (ongeveer 13 ½ liter), ook dienende als standaardinhoudsmaat.

< Europees-Nederlands *pul* is onder meer kruik in het algemeen, zonder vaste maat.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 1161:100). - 1821 (Oostindie 1989:479). - 1881 (Kappler 1883:13, daar 4 gallon).

Zie ook: *merkpul**. ➤ /N'/pt/2-5/-.

purperhart, (purperhard), twee boomsoorten (*Peltogyne paniculata* en *Peltogyne venosa*) en hun zeer gewaardeerde hout, ook attributief.

Het *hart** (kernhout) is bij beide paars.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname

161:312). - 1855 (Van Sypesteyn 182). →.

Zie ook: *purperhout**, *bascouriaar**.

Opmerking: Van der Aa (1993:20) vermeldt de verkoop van *purperharthout* tussen 1847 en 1851 in Zwolle.

Zie ook: *purperhout(boom)**. ➤ /N-N/4-6/-.

purperhartboom, als *purperhart** (de boom). 1763 (Pistorius 52). 1787 (Blom 307).

➤ /N-N-N/wp/2-3/-.

purperhout, als *purperhart** (het hout). 1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:312). - 1839 (Benoit 33). ➤ /N-N/wp/2-4/-.

purperhoutboom, als *purperhartboom**. 1770 (Hartsinck 76). ➤ /N-N-N/wp/2/-.

putter, zijden of kleine koevogel (*Molothrus bonariensis minimus*), een ondersoort van de glanskoevogel (Van Loon).

Herkomst van de naam onduidelijk; er is geen noemenswaardige overeenkomst met de Europees-Nederlandse *putter*, een vinkachtige zangvogel.

1765 (Fermin 99). 1770 (Hartsinck 111). →. ➤ /X/d/2-6/-.

puyte. "... als men tegens soodanige een ge-segt heeft *Puyte* (dit is de generaale naam, die men aan d'Indiaanen geeft)". (Anonymus 1740:91).

Herkomst? Ahlbrinck (1931:392) geeft een Karaïbisch werkwoord *puita-ma*, 'respec-teren'.

Zie ook: *bok** (II).

q

q: zie ook *k*

qu-: zie ook *kw-*

quacici, een doornstruik (*Solanum stramonifolium*), heden in Surinaams-

Nederlands *matrozendruif* genoemd.

< Karaïbisch *kwasasi* (Ahlbrinck 1931:26). 1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 15).

Zie ook: *maca** (I, 1). ➤ /K/wp/1/-.

quaqua: zie *kwakwa** (II).

quarantaine, geneeswijze bestaande in de toediening van een geneeskrachtige stroop, gekookt uit zekere hout- en wortelsoorten en suiker, gepaard gaande met een streng dieet en opsluiting van de patiënt.

Kuhn (zie beneden) veronderstelt, dat de term samenhangt met het element 'opsluiting' uit de Europees-Nederlandse betekenis van het woord *quarantaine*: verplichte afzondering gedurende welke een latent aanwezige besmettelijke ziekte aan het licht kan komen.

1828 (Kuhn 41). ➤ /N'/z/4/-.

quarantaine-drank, geneeskrachtige drank als genoemd onder *quarantaine**.

1855 (Focke 63). ➤ /N'-N/z/4/-.

quarie, quarij: zie *kwarie*(-)*, vlechtwerk.

1689 (Hermann fol. 8).

Zie ook: *warimbo** (3). ➤ /K/wp/1/-.

quassie, quassi-quassi, rode neusbeer (*Nasua nasua vittata*).

< Sranantongo *qu(ou)asi* (Fermin 1765:11; Franse spelling), *kwassi-kwassi* (Schumann 1783:169) < Karaïbisch *kwasi* (Ahlbrinck 1931:231), *kuwasi* (Courtz 308).

quassie: 1734 (Seba 1:68, *kwasje*). 1740 (Anonymus 21). - 1769 (Fermin 2:105). ➤ /K?S?/d/2/-.

quassi-quassi: 1796 (Stedman 399). 1835 (Teenstra 2:405, *kwassie kwassie*). → (*kwaskwasi*).

Opmerking: Bij Teenstra (1835, 2) is de betekenis van de naam op pp. 411 en 415 onduidelijk.

Zie ook: *vos**. ➤ /(K)S/d/3-6/-.

quassie-bitter, Surinaams bitterhout, kwassiehout (*Quassia amara*).

Een heester uit het hout waarvan een bit-

ter, koortswerend elixer verkregen wordt.

Quassie is de naam van de negerslaaf, later vrije, die de werking in 1730 ontdekte (Encyclopedie van Suriname 199).

1788 (Voegen 9:75). - 1855 (Focke 12).

Opmerking 1: Vanaf 1910 (Sack 35)

kwassibita (< Sranantongo).

Opmerking 2: Houttuyn (2, 2:436; 1774)

vermeldt, dat in Nederland de naam

Quassie-Hout al in 1764 is verschenen in Uitgezogte Verhandelingen (Amsterdam) 9:394, in een uit het Zweeds vertaalde rede over de plant. ➤ /N-N/wp/3-4/-.

quassiemama, kwassimama, een soort meerval (*Hypophthalmus*-soort).

< Sranantongo *kwassimamma* (Schumann 1783:96).

1771 (Nepveu 347). 1835 (Teenstra 2:449, *kwassi mama*). → .

Opmerking: De identificatie in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (450) is onjuist. ➤ /S/d/2-6/-.

quata, quatta: zie *kwatta**.

queek(-): zie *kweek*(-)*.

queereman (de), quereman, querman,

kweriman, een soort harder (vis, *Mugil brasiliensis*).

< Sranantongo *kiweriman* (Schumann 1783:83) < Karaïbisch *couéréman* (Van Panhuys 1903:613) of < Arowaks *kiwerime* (Focke 1855:68).

1718 (Herlein 199). - 1835 (Teenstra 2:450, *kweeriman*). → (*kweriman*).

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:41), mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *curema**, *prisie**. ➤ /S?W?/d/1-6/W/.

queil: zie *kwijl**.

quejou, kwejoe, kleine, schortvormige, van of met kralen vervaardigde schaamlap, oorspronkelijk gedragen door alle indianen, later alleen door de vrouwen.

< Sranantongo *kwejoe* of < Arowaks

kiwejoen, Focke 1855:68, of Sranantongo

< Karaïbisch *kweyu* (Ahlbrinck 1931:261). 1771 (Nepveu 285). - 1839-51 (Van der Aa 1993:34). → (*kwejoe*, in de betekenis van *kamisa*, < Sranantongo; zie *camies**). Opmerking: Bij Hartsinck (1770:10) *couyou* in Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /S/ic/2-6/-.

quinquongue, zeker plantverband van cacaobomen of -struiken, te weten vier als punten van een vierkant en een vijfde in het midden daarvan.

Latijn *quinque* (5).

1765 (Nepveu 59; 1771:186). ➤ /Latijn/pt/2/-.

quiqui (de, -s), kwikwi, enige soorten pantsmermeerval van de genera *Callichthys* en *Hoplosternum*.

< Sranantongo *quiqui* (Fermin 1765:79), *kwikwi* (Schumann (1783:96). Klankna-bootsing; als het dier boven water wordt gehaald, maken de schuivende kieuwplaten soms dit geluid.

1740 (Anonymus 24). - 1855 (Focke 69). →. ➤ /S/d/2-6/-.

quotto: zie *kwatta**.

r

raaf I., zwarte raaf, vier zwarte giersoorten van de genera *Cathartes* en *Coragyps*.

< Europees-Nederlands *raaf*, een zwarte, kraai-achtige vogel van dezelfde grootte die ook aas en afval eet (*Corvus corax*). 1765 (Fermin 71, *rave*). 1798 (Weygandt 38, *zwarte raaf*). 1844 (Helmig van der Vegt 47, *zwarte raaf*).

Zie ook: *stinkvogel**. ➤ /N'/d/2-4/-.

raaf II.: zie *raven**.

raafparkiet, naam voor de kleinere ara's (*Ara*-soorten), in het bijzonder de dwergara (*Ara severa*).

Qua grootte horen ze tot de grote parkieten, maar door hun gestalte (*habitus*), vooral hun lange staart, lijken ze op een *raaf** (II).

1835 (Teenstra 2:425). → (ook: *rafroe-prakiki*, < Sranantongo).

Zie ook: *perokiet raven**. ➤ /N-N/d/4-6/-.

rakasirie: zie *lakasirie**.

raquetten, een soort zuilcactus (*Cereus hexagonus*).

De plant is zuilvormig, tot 10 meter hoog, en doet daardoor aan een nog af te schieten raket (vuurpijl) denken.

1771 (C. Dahlberg nr. 131).

Opmerking: Het lijkt mogelijk dat Dahlberg de naam zelf bedacht heeft. ➤ /N'/wp/2/-.

raven (de, -s), raaf (raven), drie grote ara's: de blauwgele ara (*Ara ararauna*), de groen-vleugelara (*Ara chloroptera*) en de rode of geelvleugelara (*Ara macao*); hun heden-daagse Surinaams-Nederlandse namen zijn *tjambaraaf*, *warauraaaf* en *bokraaf*.

De enige (zwakke) gelijkenis met de Europees-Nederlandse *raaf* (vroeger *raven*, *Corvus corax*), een kraai-achtige vogel, is het geluid. De naam lijkt Suriname vanuit Brazilië (Keye 1659:66) bereikt te hebben. Opmerkelijk is evenwel, dat van Mauritius in 1601 de naam *Indische raaf* genoemd wordt voor een (daar nu inmiddels uitgeroeide) geheel andere soort papegaai (Moree 2001:54 en 260).

Raven: 1693 (Reeps 21). - 1771 (Nepveu 334).

Raaf: 1775 (Sneebeling 1973:26, 27; ook *rode raaf*, 'rode ara'. - 1855 (Focke 69). →. Ook in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:17); bij Hartsinck (1770:109, *Westindische raven*) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *raafparkiet**. ➤ /Braz./d/1-6/B./O/.W./.

redekotte, een (of meer) soort(en) meerval

van het genus *Arius* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1995:279), verwanten van de christusvis. < Sranantongo *redikodokoe* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:197).

1771 (Nepveu 350). ➤ /S/d/2/-.

Redi Moesoe, bijnaam voor (lid van) een militaire eenheid die bestond van 1772 tot 1862 en achtereenvolgens heette *Korps Zwarte Jagers**, *Corps Koloniale Guides** en *Compagnie Koloniale Guides**. < Sranantongo, betekent 'roodmuts(en)' (Focke 1855:109), een woord dat door Teenstra (1842:169) in deze betekenis gebruikt wordt. Bij de oprichting droegen de leden een groene muts, later (wanneer?) een rode. Zie de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:4260, De Beet (1984:137, 239). ➤ /S/o/?-4/-.

reditere, kielrugslang of geelbuikslang (*Chironius carinatus*).

< Sranantongo *reditere* (Schumann 1783:158, *leditereb*); Sranantongo *ledi* (*redi*) (ook, verouderd) 'geel' (Schumann 1783:144), Sranantongo *tere* 'staart'. NB: de *buik* is geel tot oranje.

1845-1849 (Boekhoudt 1874:134, *ledi-tere*). →. ➤ /S/d/4-6/-.

ree (-ën), grauw spieshart (*Mazama gouazoubira nemorivaga*), heden in Suri-naams-Nederlands *klein boshert* genoemd. < Europees-Nederlands *ree*, een andere kleine hertensoort in Europa (*Capreolus capreolus*).

1718 (Herlein 170). - 1855 (Focke 22). Oudste vindplaats 1596 (Van Linschoten III; 1934:235 e.a.) voor diverse plaatsen in Zuid-Amerika. Ook Brazilië (Keye 1659:65), Oostelijk Guyana (De Myst 1677:36, *ree-bocken*) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:77).

Zie ook: *boschgeit**, *kabriet**. ➤ /X/d/1-4/B./O./W./.

regentijd: grote en kleine regentijd, twee regenseizoenen, een lang van ongeveer eind april tot half augustus, en een kort van begin december tot begin februari. Beide: 1718 (Herlein 23, 24). - 1866 (Van Schaick 40). →.

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:289), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /(N+N')?W?/m/1-6/W./-.

regenworm, guineaworm of medinaworm (*Dracunculus medinensis*), een draadworm die de draadwormziekte in de huid van mensen veroorzaakt.

Herkomst onbekend. Europees-Nederlands *regenworm* (ook *aardworm* of *pier*) is een geheel andere soort worm die in de grond leeft.

1771 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 341).

Zie ook: *boasieworm**. ➤ /N-N/d/2/-.

revideren, ter plaatse inspecteren van een *plantage** door de *administrateur**.

< Europees-Nederlands *revideren*, betekent controleren, in het bijzonder of schriftelijk vastgelegde voorschriften, afspraken en dergelijke worden nagekomen. 1855-1863 (Bartelink 1916:13, 70).

➤ /N'p/4-5/-.

riet, afkorting voor suikerriet (*Saccharum officinarum*).

Van oudsher in het Nederlands buiten Europa de gebruikelijk naam voor dit gewas op de plaatsen waar het verbouwd werd en wordt. Zie WNT 13:137-138. Oudste vondst in Suriname 1670 (Schiltkamp & De Smidt 58). In Europees-Nederlands de naam voor de moerasplant *Phragmites australis*.

Zie ook: *kaan**, *creole-riet**.

Opmerking: Pistorius (1763:42) geeft *rieten* voor suikerrietstengels.

Oudste vindplaats voor Zuid-Amerika Ruiters (1623; 1913:37). Ook in Brazilië (Keye 1659:105) en Westelijk Guyana (Van

Berkel 1695:91); ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië. ➤ /N/cp/1-6/B./W/.

- : **othahijtasche riet**, een cultuurvorm van suikerriet die kort voor 1800 via Jamaica in Suriname geïntroduceerd werd en tot 1870 in gebruik bleef (Oostindie 1989:461). < Engels *Otaheite-cane* (OED 10:979), uit Engels *Otaheite*, 'Tahiti'.

1801 (Oostindie 1989:31). - 1870 (zie boven).

Opmerking: Oostindie (1986:30-31) veronderstelt, dat deze vorm ook bedoeld werd met de in Suriname opduikende namen *Bourbons*, *Moluks* en *Ostendiesch riet*. ➤ /E/cp/3-4/-.

rietbak, als **rietpont***: zie aldaar

In verouderd Europees-Nederlands kon *bak* 'veerpont' betekenen (WNT 2, 1:871).

1861 (WNT 13:146). ➤ /N-N'/pt/4/-.

rietbed, **bed*** als onderdeel van een suikerplantage.

rietgat, plantgat voor suikerriet, in dit geval van een tophalm (**riettop***).

1851 (WNT 13:146). ➤ /N-N'/pt/4/-.

rietgrond: zie **grond*** (I, 2).

riethertebeest, rood spieshart (*Mazama americana*).

Het dier houdt zich vaak op in suikerrietvelden (zie **riet***), vandaar de latere Surinaams-Nederlandse naam *plantage-herb*; heden in Surinaams-Nederlands *groot boshert*.

1835 (Teenstra 2:407). ➤ /N-N'/d/4/-.

rietkappen, suikerriet (**riet***) oogsten door het te kappen met een lang kapmes (**houwer***).

1740 (Anonymus 79). - 1835 (Teenstra 1:188). →. ➤ /N-N'/pt/2-6/-.

rietkapper, negerslaaf die als taak heeft **riet*** te kappen.

1835 (Teenstra 1:187). → (later een beroep). ➤ /N-N'/pp/4-6/-.

rietland (-en), het met suikerriet (**riet***) beplante deel van een suikerplantage.

1693 (Reeps 20). 1771 (Nepveu 141).

Zie ook: **kaangrond*** en **rietgrond***, **suikerland*** en **suikergrond***. ➤ /N-N'/pt/1-2/-.

rietpont, **pont*** voor het vervoer van ge-oogst suikerriet (**riet***).

1804 (Eensgezindheid 128). - 1855-1863 (Bartelink 1916:50).

Zie ook: **kaanpont***, **rietbak***. ➤ /N-(N'W?)/pt/3-5/-.

rietsteker, negerslaaf aan een suikermolen met staande **rollers*** die verse suikerrietstengels (**riet***) tussen een **zijdroller*** en de **koningsroller*** stak om ze voor de eerste maal te doen uitpersen.

1804 (Eensgezindheid 125; er staat *riet-stoker*, maar dat is een drukfout). 1835 (Teenstra 1:88).

Zie ook: **rietstopper***, **trasdraaijer***.

➤ /N-N'/pp/3-4/-.

rietstok (-ken), suikerrietstengel.

1786 (Blom 41).

Zie ook: **keenstok***, **stok***, **riet*** (opmerking). ➤ /N-N'/pt/3-.

rietstopper, als **rietsteker***, ook indien aan een suikermolen met liggende **rollers***, waar de rietstengels vanaf een **schuifbank*** in hun volle lengte tussen geschoven werden.

1829 (Van Stipriaan 1993:176). 1835 (Teenstra 1:221). ➤ /N-N'/pp/4/-.

rietstuk: zie **stuk***.

riettop (-pen), bovenste deel van een suikerriethalm met bloeiaar, in het bijzonder indien gebruikt als stek (plantgoed).

Europees-Nederlands *top*, dat is het bovenste deel van een gewas in het algemeen (zie **top***) en **riet***; zie ook (**keen**)**pijl*** en **pijlzetting***.

1853 (Algemeen Nieuws en Advertentieblad nr. 47). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 12). ➤ /N-N'/pt/4/-.

riettrassen, te velde staand suikerriet (**riet***) ontdoen van de onderste en verdorde

bladeren en van andere delen die niet in de suikermolen uitgeperst moeten worden; ze worden ter plaatse als *tras**(2) achtergelaten. Zie *trassen**, *trasbranden**.

1786 (Blom 46). 1802 (Blom 109). ➤ /N-E/pt/4/-.

rietveld, blok (*veld**, *stuk**) suikerriet (*riet**).

1763 (Pistorius 45).→.

Oudste vindplaats 1635 (De Laet 1644:447) voor Brazilië, ook bij Keye (1659:101).

➤ /N-N'/pt/2-6/B./.

rijksdaalder: zekere munt; zie onder *gulden**.

rijstgrond, aanplant van rijst op droge grond, voor inlands gebruik.

Tussen 1841 en 1846 (Van der Aa 1993:69, 103). ➤ /N-E/r/3/-.

rio, rivier (alleen bij eigennamen).

< Spaans en Portugees *rio*, of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1688 *Rio Suriname*, *Rio Cottica* (F. de Wit in Koeman 1973, kaart 10). - 1804, *rio Saramacca* (De Surinaamse Courant, nr. 33).

Ook in Westelijk Guyana (Anonymus 1763:2, *Rio de Berbice*; e.a.). ➤ /Port.?Sp.?/m/1-3/W./.

rits (-en), zand- of schelprug als verhoging in een vlak landschap.

< Engels *ridge*.

1745 (Van Stipriaan 1993:442). - 1839-51 (Van der Aa 1993:18). 1900 (Penard 1:4).→.

Zie ook: *schulpenrits** en *zandrits**.

➤ /E/m/2-6/-.

ritsachtig, met *ritsen**.

1784 (Heneman).- 1849 (Van Sypesteyn).

➤ /E/m/3-4/-.

rivier (de, -en), (ook:) gebied, in het bijzonder gecultiveerd, langs (een) rivier(en).

Het woord kwam in Nederland tot en met de 17e eeuw onder meer voor in de betekenis van 'oeverstreek' langs stromend water (WNT 13:615). Het voorkomen in

deze betekenis loopt in Suriname van 1667 tot en met minstens 1855 door, echter alleen in plaatsbepalende zin: *in* of *van de rivier(en)*. Zie ook *in de kreek** of *kreken*. Verder kan het volgende onderscheid gemaakt worden:

1. Er wordt (worden) achter (*de*) *rivier(en)* niet de betreffende eigennaam (-namen) toegevoegd: 1672 (Schiltkamp & De Smidt 71, "... dat den laetsten kooper van de [indiaanse] slaeff die deselve opbrenght in dese riviere [in dit geval de Surinamerivier] sal kooper wesen ..."). - 1774 (Oostindie 1989:495).

2. Wel met na(a)m(en) erachter: 1684 (Schiltkamp & De Smidt 151, "... alle planters ende ingesetenen van de rivieren Suriname, Commewine en resorten ..."). - 1855-1863 (Bartelink 1916).

Opmerking: Soms wordt zelfs het woord *rivier* weggelaten, bijvoorbeeld door Nepveu (1771:293, 'in de Corantijn'); zo ook Hartsinck in Westelijk Guyana (1770:424, "in de Canje").

3. *de rivieren* voor het totale gekoloniseerde gebied langs de gezamenlijke rivieren: 1737 (Schiltkamp & De Smidt 450). - 1828 (Kuhn 38), bijvoorbeeld "De Chirurgijns in de rivieren (wij zouden in Europa zeggen: ten platte lande) ..."

4. In de vaste combinaties *rivieren en districten* (1669, Schiltkamp en De Smidt 71 - 1811, Schiltkamp en De Smidt 1294) en *Rivieren en Divisien* (Voegen 1786a; 1981:5), waarmee in beide gevallen bedoeld wordt 'het hele land'. Zie *district** (1) en *divisie**.

rivierpont, *pont** voor gebruik op rivieren.

1871 (De Surinaamsche Courant nrs. 6 en 61). ➤ /N-(N'?W?)/pt/4/-.

rocoe, **roucou**, 1. anattoboom (*Bixa orellana*); 2. anatto, bixine of orleaan, de rode kleurstof uit de vruchten van deze. Tropisch Amerikaans element, sub 3.

1: 1689 (Hermann fol. 12, *rucu*). - 1854 (Van Sypesteyn 214) - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 140; *roekoe*).

Oudste vindplaats 1630 (De Laet 539).

Ook in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:58), in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:293).

Zie ook: *achiote**. ➤ /Am/cwp/1-5/O./W./.

2: 1707 (Nassy 1791, tabel). - 1771 (Nepveu 153). 1884 (De Surinaamsche Courant nr. 36).

Bij Houttuyn (2, 3:9; 1774) voor Westelijk Guyana.

Zie ook: *koesoewe**. ➤ /Am/cwp/1-5/W./.

roeineger, negerslaaf (*neger**) als roeier op een (*tent*)boot*.

1685 (Van der Linde 1966:96). - 1866 (Van Schaick).

Ook in Westelijk Guyana (1763; Hartsinck 1770:507), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /(N-Am)?W?/r/1-4/W./.

roller (de, -s), **rollder** (-s), **rol** (-len), 1. een van de drie staande, later (ook) liggende walsen, die in een suikermolen het sap uit het *riet** persen; 2. in een (*koffie*) *breekmolen** een van de twee liggende cilinders, die, gedrukt tegen de holle *brug** (2), de buitenste schil (*rode bast**) van de koffiebessen breken (kneuzen); 3. in een *katoenmolen** (b) een van de twee liggende cilinders tussen welke het pluiz en de zaden van elkaar gescheiden worden.

< Engels *rol(ler)* (Ligon 1657; 1673:56).

1: 1693 (Reeps 20). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 145).

Bij Hartsinck (1770:74) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *koning(sroller)**, *middelroller**, *suikerroller**, *trasroller** en *zijdroller**, *stoel**. ➤ /E?W?/pt/1-4/W./.

2: 1771 (Nepveu 180). 1774 (Van Stipriaan 1993:156). ➤ /E/pt/2/-.

3: 1835 (Teenstra 1:292). ➤ /E/pt/4/-.

rood kan allerlei tinten van rood betekenen, ook roze en roodbruin, vooral als het de kleur van een houtsoort betreft. Zie, behalve het onderstaande: *bast**, *ceder**, *cabbes** (1), *inkt**, *katoen** (1), *koffie**, *krapa**, *lelie**, *locus**, *mangro**, *Marowijnsteen**, *panta**, *raven**, *tijger**, *zuring**.

Zie ook: *wit**, *zwart**; *hof**.

- : **rode hond**: zie *roodhond**.

- : **rode meid**: zie *meid**.

- : **rode neger**: zie *neger**.

- : **rode slaaf** (**rode slavin**), indiaanse slaaf (slavin). Ter onderscheiding van de zwarte negerslaven.

1689 (Schiltkamp & De Smidt 185). - 1777 (Schiltkamp & De Smidt 904).

Ook in Westelijk Guyana (1763, Hartsinck 1770:409), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /(N+N)?W?/bc/1-3./.

roodborst (-je, -s), soldatenspreeuw (*Leistes militaris*).

Het mannetje heeft een rode borst. Overigens is er geen opmerkelijke overeenkomst met het Europees-Nederlandse *roodborst* (dat een oranje borst heeft). Wellicht is het een neologisme.

1740 (Anonymus 23). - 1855 (Focke 109).

→. ➤ /N-N/d/2-6/-.

roodhond, **roode hond**, warmtepuistjes (*roseola*), dat zijn bij blanken lichte ontstekingen aan de uiteinden der zweetklieren. De 'puistjes' zijn rood. Het woord werd en wordt overal in de tropen door Nederlanders in deze betekenis gebruikt. Ook in Brazilië (Piso 1648:37, *roothont*), ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië. < Europees-Nederlands *rode hond*, eertijds de aanduiding voor verscheidene, toen nog slecht onderscheiden ziektes die rode vlekken veroorzaken.

1740 (Anonymus 20). - 1855 (Focke 74).

→ (*rode hond*).

Opmerking: Bij Stedman (1796:56) *root-*

vont, een verbastering (WNT 13:1206).

➤ /N'/z/2-6/B./.

roodmutsen: zie *Redi Moesoe**.

rooimeester der malassievaten (en dramvaten), ambtenaar die vaten op de juiste inhoud controleert en van een keurmerk voorziet.

In verouderd Europees-Nederlands werd *rooimeester* alleen gebruikt met betrekking tot *rooien*, dat is het 'meten' en 'berekenen' van rooilijnen.

1714 (Schiltkamp & De Smidt 299, *roymeester*). - 1828 (Bosch, 129). ➤ /N'/bs/1-4/-.

rootvont: zie *roodhond**.

rot: zie *beursrot**, *waterrot** en *zakrot**.

rotgans, bruine pelikaan (*Pelecanus occidentalis*).

Vergelijk Europees-Nederlands *rotgans*, de klanknabootsende naam voor een in Nederland doortrekkende ganzensoort.

Zie ook: *lepelbek** (2).

1770 (Hartsinck 113) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /X/d/2/W./.

rotinissade, zekere niet nader te identificeren wilde boomsoort uit de familie *Melastomataceae*.

Houttuyn (1772, 2 (2): 448) meldt, dat volgens Plukenet de boom zo genoemd wordt door 'die van Suriname'. ➤ /X/wp/2/-.

roucou: zie *rocou**.

rucu: zie *roucou**.

S

zie ook z

sabakkaar, sapakara (-'s), een soort reuzenteju, een grote hagedis, reptiel, *Tupinambis teguixin*.

< Sranantongo *sapagar* (Fermin 1765:31), *sapakarra* (Teenstra 1835, 2:224). Het lijkt

mogelijk, dat dit Sranantongo-woord komt van *sauvegard**.

1763 (Pistorius 86, *sabegaal*). 1783 (Roos 41, *sabakkar*). 1835 (Teenstra 2:224, *sapagara*; ibid. 438, *sapakara*). → (*sapakara*).

Zie ook: *salamander**. ➤ /S/d/2-6/-.

sabakoe, soorten reiger, in het bijzonder enige kleinere.

< Sranantongo *sabakoe* (Focke 1855:111) < Karaïbisch *sawaku* (Ahlbrinck 1931:428).

1796 (Stedman 177, *sabacoo*, Engelse spelling). - 1855-1863 (Bartelink 1916:34). →.

Zie ook: *sawakoe**. ➤ /(K)S/d/3-6/-.

- : **blauwe sabakoe**, kleine blauwe reiger (*Egretta coerulea*).

1835 (Teenstra 2:431). →. ➤ /N+S/d/4-6/-.

- : **witte sabakoe**, Amerikaanse kleine zilverreiger (*Egretta thula*).

Het dier is wit.

1835 (Teenstra 2:431). →. ➤ /N+S/d/4-6/-.

sabinapesie, peulendragende heester van onbekende herkomst (*Caesalpinia pulcherrima*), thans in Sranantongo en Surinaams-Nederlands *krerekrere*.

Zie *pesie**. De plant levert een abortivum, evenals de Europees-Nederlandse sevenboom, een naaldboom in Europa, eertijds wetenschappelijk *Sabina officinalis*, heden *Juniperus sabina*.

Zie ook: *sevenboom**.

1835 (Teenstra 2:278).

Opmerking: In de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (194) *sabinabloem*.

➤ /Latijn- (E?S?)/cp/4(-6)/-.

sagopalm, naam voor twee voor de sier ingevoerde planten (*Cycas revoluta* en *Cycas circinata*).

Ze lijken op een palm en leveren een stof die op sago lijkt, als van de echte Europees-Nederlandse *sagopalmen* (*Metroxylon*-soorten).

1821 (Von Sack 2:6; *Sagopalme*, Duits gespeld). 1835 (Teenstra 1:414). →. ➤ /N'/

cp/3-6/-.

sagovin, sagouin e.a., roodhandtamarin, een klauwaapje (*Saguinus midas*).

Tropisch Amerikaans element, sub 3.

1718 (Herlein 173, *sagovin*). 1740 (Anonymus 21, *sagrewyntje*). 1763 (Pistorius 61, *sagevin*). - 1770 (Hartsinck 96, *sagouin*).

- 1855 (Focke 112, *sagwijntje*). → (*sagoewijntje, sagoewintje*).

Oudste vindplaats Van Linschoten (1596; 1934:134, *sagovin*), maar voor een ander aapje. Ook in Oostelijk Guyana (David de Vries 1655: 198, *sagewijntje*).

Opmerking 1: Bij Penard (1900 1:16, 35) *sagoewinki*.

Opmerking 2: Stedman (1796:229) zegt, dat het dier door Nederlanders in Suriname *shagrintee* genoemd wordt 'being chagrined at the smallest trifle'. Von Sack (1821, 1:208), een Duitser, vermeldt dat ook: *chagrintee*. ➤ /Am/d/1-6/O./.

saidbord: zie *sideboard**.

saka, rammelaar van een uitgeholde

*calabas** (I, 1), gebruikt als ritme-instrument; sambabal.

< Sranantongo *saka* (Focke 1855:113).

Sranantongo *saka* 'schudden'.

1845-1849 (Boekhoudt 1874:98). Focke 1858b:94. →.

Opmerking: Heden ook genaamd *sekseki* (< Sranantongo).

Zie ook: *maraka**, *sakasaka** (I). ➤ /S/sc/4-5/-.

sakasaka I., als *saka**.

< Sranantongo *sakasaka* (Stedman 1796:377).

1827 (Lammens 1999:139). 1835 (Teenstra 2:191). ➤ /S/sc/4/-.

sakasaka II.: "Te droog gemalen *riet**, waarvan men de fijne *tras** *sakka sakka* heet ..." (Teenstra, zie beneden).

Sranantongo *sakasaka* (Schumann 1783:148), betekent ruimer: verkruid en anderszins licht afval. Betekent heden

droesem.

1835 (Teenstra 1:215). ➤ /S/pt/4/-.

salamander (de), een soort reuzenteju, een grote hagedis, reptiel, *Tupinambis teguixin*. Europees-Nederlands *salamander* is de naam voor een groep qua vorm op de Surinaams-Nederlandse *salamander* gelijkende amfibieën. Het dier heet(te) in Guyana (Westelijk Guyana) *salempenta* (Dalton 1855, 2:363) of *salampanta lizard* (Fanshawe 1949:69). Grzimek (1975, 6:323) geeft voor een verwante soort in het midden van Zuid-Amerika *salompenter*. Waarschijnlijk moet bij deze (en dergelijke) woorden de basis gezocht worden voor een volksetymologische vervorming tot *salamander*.

1718 (Herlein 182, *Indiaansche salamander*). 1796 (Stedman 232).

Bij Hartsinck (1770:99) wellicht voor Westelijk Guyana en afkomstig van daar.

Zie ook: *sabakkaar**, *sauvegarde**.

➤ /X/d/1-3/W./.

salempoeris, salemporis, naam voor een stof uit het toenmalige Brits-Indië, eertijds wijd verbreid in gebruik onder meer in Engelse en Nederlandse koloniën. Zie OED 14:390, WNT, Aanvang 3:5630. Echter, Teenstra (1835, 1:156) vermeldt voor Suriname: "Bij ziekte bezigen zij [bijgelovige 'kleurlingen'] een stuk salempoeris (Haarlems bont) en binden het om de enkels, als een afleidingsmiddel der ziekte." Ibid. (1:160): "Ik meen, dat dit blaauwe lijnwaad, ..., salempoeris heet, en uitsluitend voor deze kolonie te Haarlem vervaardigd wordt." WNT (3, 1:372): "Haarlemmer bont".

1718 (Herlein 243). - 1871 (De Surinaamse Courant Nr. 20). 1881 (Kappler 1883:195). ➤ /X/sc/1-5/-.

salie, enige boomsoorten van het genus *Tetragastris* en daaraan verwante, en hun als timmerhout bruikbare hout.

Herkomst onbekend. Oudste vindplaats in Sranantongo in de Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels (1980:176).

1755 (Schiltkamp & De Smidt 625) - 1855 (Van Sypesteyn 182). →. > /X/wp/2-6/-.

salpoenet, blauwe, zijde-achtige stof (McLeod 1993:124).

Herkomst van het woord onbekend.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). > /X/bc/2/-.

sambo. Stedman (1796:53) gebruikt *samboe* (Engels) voor een persoon die in Suriname *cabouger** (1) genoemd werd. In de Nederlandse vertaling van zijn boek (1799, II p. 88) is dat woord overgenomen. Later gebruik in deze betekenis in Nederlandse literatuur is alleen historiserend. Niet te verwarren met Europees-Nederlands *zambo* (WNT 27:799) in de betekenis van *cabouger** (2)

sameje, "een [inheems] boomtie draegent welruijkende geele bloemties" (Van Aerssen van Sommelsdijck 1686 nr. 1). Meer gegevens ontbreken. > /X/wp/1/-.

sansan, sterk gezouten, overlans gesneden repen van vissen voor consumptie, in vaten ingevoerd uit Engels Noord-Amerika. < Sranantongo.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 149).

1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 618, daar ten onrechte alleen als Sranantongo aangemerkt). Zie ook Hijlaard 1978:65).

Zie ook: *slivers**. > /S/bc/4-5/-.

sapagara: zie *sabakkaar**.

saprapi, soorten mesvis, in het bijzonder *Sternopygus macrurus*, ook wel *Eigenmannia*-soorten.

< Sranantongo *saprapi* (Focke 1855:114) < Karaïbisch *asaparapi* (Courtz 243).

1835 (Teenstra 2:446). →. > /(K)S/d/4-6/-.

Sarakrekers, aan de Sarakreek gevestigde *Aukaners**.

1850 (Van der Aa 1993:35, 166). > /X-

N'/r/4/-.

Saramakaansch (bn.), van of behorende bij *Saramakaners**.

1816 (Lammens 1982:183). →.

> /Saramakaans/r/3-6/-.

Saramakaner (-s), *boschneger** van de stam der *Saramakaners*, voornamelijk gevestigd aan de Boven-Suriname.

De Surinaams-Nederlandse naam is ontleend aan de naam die deze mensen zelf, in hun taal (het Saramakaans), gaven (en gaven) aan de bovenloop van de Surinamerivier: *Saamaka* of *Gaan* ('grote') *Saamaka*. 1770 (Hartsinck 801, *Saramakaanders*). - 1854 (Van Sypesteyn 159). →.

> /Saramakaans/r/2-6/-.

sarasara, garnaal.

< Sranantongo *sarasara* (Weygandt 1798:40).

1796 (Stedman 212). - 1840 (Winkels I:24).

1881 (Kappler 1883:250, *sarre sarre*). → (*sarasara*). > /S/d/3-6/-.

sardien, **sardijn**(tje), soort vis (*Pellonia flavipinnis*).

< Europees-Nederlands *sardien*, het visje *Sardina pilchardus*; er is enige verwantschap en gelijkenis.

1693 (Reeps 21, *sardin*). 1835 (Teenstra 2:450). →.

Zie ook: *baring**. > /N'/d/1-6/-.

sarre sarre, 1: zie *sarasara**.

2: Blom (1787:239) gebruikt deze naam voor een waterplant en bedoelt daarmee vermoedelijk wat nu *sarasarawiwiri* (< Sranantongo, *Cabomba*-soorten) genoemd wordt.

satijnhout, in het bijzonder het hout van een (nu) gelijknamige boomsoort (*Brosimum rubescens*).

Door politoeren krijgt het geelachtig rood-bruine hout een fraaie glans, als van satijn. Europees-Nederlands *satijnhout* is de naam voor meerdere niet gespecificeerde houtsoorten met dezelfde eigenschap.

1858 (Van Sypesteijn 184). 1866 (Van Schaick 276). →. > /N'/wp/4-6/-.

sauvegard (-en), een reuzenteju, een hagedis, reptiel, *Tupinambis teguixin*.

In Europees-Nederlands de naam voor enige hagedisachtigen; < Frans *sauvegarde*, 'bescherming', in de 17e eeuw zo ook gebruikt in Nederland (van Sterkenburg 1977). Opmerkelijk is in dit verband een verhaal van Dobru (1968:32), waarin zekere vrij rondlopende *sapakara** beschouwd wordt als de talisman van een (hedendaags) *erf* (zie *erf**) in Paramaribo.

1705 (Merian 4, 70). 1765 (Fermin 31).

Zie ook: *sabakkaar**, *salamander**.

> /N'/d/1-2/-.

savane, savaane (de, -n, -s), 1. heel of half natuurlijk, ongecultiveerd gebied met een voornamelijk lage, open vegetatie, altijd droog;

2. (stuk) laagland met een open, hoge kruidenvegetatie dat in de *regentijd** onder water staat; in de *droge tijd** is de bodem hoogstens nat; een tegenwoordige naam is *zwampsavanne*; 3. als 1, beweide, of kunstmatige veeweide, of cultuurgrasland; 4. open land, ontstaan waar bouwland verlaten is.

Tropisch Amerikaans element, sub 2.

1: 1693 (Reeps 19, *savana*). 1718 (Herlein 12, *zavanen*; 204, *savanes*, meervoud). - 1858 (Copijn 6). → (*savanne*).

Ook in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:13) en in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:39).

Zie ook: de *savane** (2), *zandsavanne**.

> /Am/m/1-6/O./W./.

2: 1749 (De Beet & Price 1982:44). 1796 (Brouwn 53, 54). → (*savanne*).

Ook in Oostelijk Guyana (Hartsinck 1770:180) en in Westelijk Guyana (Groen 1793:14).

Zie ook: *biribiriesavane**. > /Am/m/2-6/O./W./.

3: 1740 (Anonymus 111). - 1835 (Teenstra 2:356).

Zie ook: de *savane** (1), *savane kappen**.

> /Am/r/2-4/-.

4: 1783, 1827 (Oostindie 189:28, 25).

> /Am/m/3-4/-.

- : de *savane*, de *Savane*, 1. het publieke, open gebied rondom Paramaribo, in beheer bij de overheid, grotendeels in gebruik als 'gemene weide', ook als begraafplaats voor onvermogenen (soldaten, matrozen en vrije *negers**); 2. kort als eigennaam voor zeker gebied met *savannen** (1) aan de Surinamerivier en het aldaar gelegen joodse dorp, volledig genaamd Joden Savane.

1: 1718 (Herlein 47). - 1832 (Teenstra 1842:224).

Zie ook: *savane** (1 en 3). > /Am/r/1-4/-.

2: 1711 (Schiltkamp & De Smidt 280). - 1804 (Roos 79). > /Am/r/1-3/-.

savaneboontjes: wilde savaneboontjes, niet geïdentificeerde peulen of zaden en vermoedelijk ook de plant waaraan deze groeien.

1740 (Anonymus 18). > /N+(Am-N)/wp/2/-.

savanegras, grassen en grasachtige planten, waaronder biesen, op *savannen** (1, 2 en 3).

1762 (Oostindie 1989:33). - 1835 (Teenstra 1:282). → (1 en 2, *savannegras*).

> /Am-N/wp/2-6/-.

savanehert, savanehertbeest, witstaarthert (*Odocoileus virginianus cariacou*).

Een dier van open landschappen; zie *savane** (1).

1770 (Hartsinck 93, *savaanhart*). - 1835 (Teenstra 2:407). → (*savannehert*).

Zie ook: *awojo**, *strandbert** > /Am-N/d/2-6/-.

savanehond, savannevos, een inheems hondachtig roofdier (*Cerdocyon thous*) van open terreinen (*savane**, 1).

1783 (Schumann 90, Duits *Sawanne*-

Hund, als verduitsing van Surinaams-Nederlands). →.

Opmerking: Bij Penard (1900, 11:68) een naam voor de *krabbenbond**.

Zie ook: *vos**. ➤ /Am-N/d/3-6/-.

savanekers (-en), vrucht van een struikje (*Eugenia punicifolia*).

De soort komt voor op *savanen** (1) en is verwant aan de *kersenboom** (1); de vrucht lijkt op een Surinaams-Nederlandse *kers** (1).

1835 (Teenstra 1:419). → (*savannekers*).

➤ /Am-N/wp/4-6/-.

savaneschout (de), opzichter over de *savane** (1), veldwachter.

1754 (Schiltkamp & De Smidt 614). - 1820 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 576).

Zie ook: *bastiaan** (2). ➤ /Am-N/bs/2-3/-.

savanne(-): zie (ook) *savane*(-)*.

sawakoe (-s), enige soorten reiger, in het bijzonder kleinere.

< Karaïbisch *savakoe* (Penard & Penard 1908:159), *sawaku* (Ahlbrinck 1931:428). 1740 (Anonymus 22).

Zie ook: *sabakoe**. ➤ /K/d/2/-.

sawari, een boomsoort (*Caryocar nuciferum*) en de noot (souarinoot) van deze.

< Karaïbisch *sawari* (Ahlbrinck 1931:428), of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1770 (Hartsinck 74, *sawariboom*) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. 1855 (Focke 91, *sawarinoot*). →.

Zie ook: *bokkenoot**. ➤ /K?W?/wp/2, 4-6/W/.

schaftlijst, lijst die vermeldt welke vaste maaltijden op achtereenvolgende dagen opgediend worden.

Algemeen Nederlands verouderd *schaffen*, *schaften*, kan betekenen met betrekking tot voedsel en drank 'opdissen' (WNT 14:210-212).

Vermoedelijk kort voor 1793 (H. Spalburg 2008:180), met betrekking tot het weekmenu in 's Lands gasthuys', oftewel 'ziekenhuis'. ➤ /N-N/bc/3/-.

schapenluiaard, tweetenige luiaard (*Choloepus didactylus*).

De vacht is dik en ruig als van een schaap, aldus de verklaring van Stedman (1796:87); het vlees smaakt naar schapenvlees 'zeg men' (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 204).

1821 (Von Sack 130; Duitse vertaling: *Schaaf-Faultbier*) - 1903 (Van Coll 518). → (*skapoeleiri* < Sranantongo).

Zie ook: *zonluiaard**. ➤ /N-N/d/3-5/-.

schapenpen, schapenstal.

Zie *pen**.

1786 (Blom 110). ➤ /N-E/pt/3/-.

scharensliiep, **scharenslijper** (-s), zingcicade (*Tibicen*-soorten), heden Surinaams-Nederlands *siksjoeroe* (< Sranantongo).

Het geluid klinkt alsof een schaar of een mes geslepen wordt op een ronddraaiende slijpsteen, zoals een Europees-Nederlandse *scharensliiep* dat doet.

1740 (Anonymus 26). - 1881 (Kappler 1883:95). ➤ /N'/d/2-5/-.

scheepskaas, zekere soort kaas, niet nader gespecificeerd.

Wellicht hadden Nederlandse schepen zulke kazen aan boord.

1798 (Weygandt 30). ➤ /N-N/bc/3/-.

scheepspont, **pont*** voor het vervoer van plantageproducten naar in lading liggende schepen op de rede; lichter.

1801 (Schiltkamp & De Smidt 1208). -

1809 (Schiltkamp & De Smidt 1276).

Opmerking 1: Een later, min of meer synoniem woord, is *matrozenpont**.

Opmerking 2: Ouder is het voorkomen van *scheepspontje*: 1739 (Oud Notarieel Archief Suriname 171:36) - 1824 (De Surinaamsche Courant nr. 21). Wat dat was en waar dat voor dient, is niet duidelijk.

➤ /N-(N'W?)/pt/3/-.

schelling, Surinaamse munt met een in de loop van de tijd variabele, niet te achterhalen waarde. Volgens Teenstra (1832;1842:221) en Focke (1855:127) in hun tijd 8 cent, voordien '15 *stuivers** *oud Surinaamsch geld**'. In 1917 nog in gebruik (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 488).

< Europees-Nederlands *schelling*, naam voor diverse munten.

1737 (Inventaris Archief Raad van Politie 791 fol. 45). - 1855 (zie boven). 1917 (zie boven).

Opmerking: Er is sprake van *Deense schellingen* (1799, Schiltkamp & De Smidt 1200), ingevoerd in 1768 en 1769 (Nassy 1791, 2:36) en van *Spaanse schellingen* (1740, Schiltkamp & De Smidt 468).

➤ /N'/bs/1?2-5/-.

schellingskaart, schellingkaart (-en), kaart* (II) met de waarde van een zeker aantal *schellingen**; bijvoorbeeld: "vier schellingskaarten" (1778, Schiltkamp & De Smidt 1362).

1778 (Schiltkamp & De Smidt 1362). - 1804 (Schiltkamp & De Smidt 1377).

➤ /N-N'/bs/3-4/-.

schelprijs: zie *schulp(en)rijs**.

schelvisch, 1. een ombervis van de rivieren (*Plagoscion surinamensis*) en enige verwanten van deze, heden Surinaams-Nederlands *koebie**; 2. een zeevis (*Cynoscion acoupa*), die heden in het algemeen *banban* (< Sranantongo) genoemd wordt. Er is enige gelijkenis met de Europees-Nederlandse *schelvisch* (*Melanogrammus aeglefinus*), een zeevis.

1: 1740 (Anonymus 23). - 1855 (Focke 59).

➤ /N'/d/2-4/-.

2: 1771 (Nepveu 346). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 359). →.

➤ /N'/d/2-5/-.

Opmerking: Van de oudste vindplaats

voor Suriname (Reeps 1693:21) kan niet vastgesteld worden of het betekenis 1 of 2 betreft, zo ook bij Helmig van der Vegt (1844:52), die als Sranantongo-naam geeft *skilfisi*. De betekenis van het woord in Brazilië (Keye 1659:71) is geheel onzeker.

schepper (-s), schoep van een *scheprad**.

In Europees-Nederlands is een gelijkende betekenis van *schepper* 'roeispaan'.

1693 (Reeps 19) - 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 55).

Zie ook: *lepel**. ➤ /N'/pt/1-4/-.

scheprad, door stromend of vallend water aangedreven rad van een Europees-Nederlands *waterwerk* en Surinaams-Nederlands *waterwerk**.

< Europees-Nederlands *scheprad*. In Europees-Nederlands alleen gebruikt voor een schoepenrad, dat is het rad van een watermolen die water opvoert (WNT 14:465).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:183). - 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 66).

Zie ook: *lepel**, *schepper**. ➤ /N'/pt/2-4/-.

schijtnoot, purgeernoot, een heester (*Jatropha curcas*), en de vrucht van deze. Uit de zaden wordt een purgeermiddel bereid. Mogelijk is het woord afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1740 (Anonymus 19). - 1835 (Teenstra 1:389). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 391).

Opmerking: In Belgisch-Nederlands *schijtnoten*, 1896, voor 'kruisbladwolfsmelk', *Euphorbia lathyris* (Heukels 1907:99).

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:73). ➤ /(N-N)?W?/cwp/2-5/W./.

schildpad: **groene schildpad**, soepschildpad, een zeeschildpad (*Chelonia mydas*).

Genoemd naar de kleur van het schild, dat groener is dan dat van andere schildpadden (Hartsinck (1770:117) of naar de kleur van het vet (Vermeulen 1961:180). Vergelijk

ook Engels *green turtle*.

1770 (Hartsinck 117). →.

Zie ook: *calapé**. ➤ / (N-N) ?E ?/d/2-6/-.

schildpadhout, **schildpad**, soort boom (*Zygia racemosa*) en zijn hout, heden genaamd *gevlamde bostamarinde*.

Herkomst van de naam (nog) niet bekend.

1835 (Teenstra 1:337, *schildpad*). 1872

(Anonymus 27). ➤ /X/wp/4/-.

schildpadtigger: zie *tijger** (1).

schildvarken, **schildpadverken** (het, -s), gordeldier (in Suriname vijf soorten, uit de familie *Dasypodidae*).

De dieren lijken qua postuur op een varkentje en hebben een rugpantser van schilden.

1740 (Anonymus 21). - 1855 (Focke 55).

1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 754).

Eerder in Brazilië (Marcgrave 1648:231), bij Hartsinck (1770:91) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *capasie**, *tatoe**.

Opmerking: Mogelijk indertijd al doordringend tot Europees-Nederlands, maar dan waarschijnlijk uit Suriname afkomstig.

Zie Houttuyn 1761 (1, 2:277): *schildvarkentje*; Van Dale 1872. ➤ /Braz./d/2-5/B./W./.

schoollhelper, *helper**, in het bijzonder ten behoeve van het onderwijs op een school van de Evangelische Broedergemeente.

1868 (Gobardhan 2002:174).

Zie ook: *nationaalhelper**. ➤ /N-Dui./bc/4-?/-.

schop: voor het opscheppen van verschillende zaken worden daartoe verschillende gevormde schoppen onderscheiden: *koffyschop*, *koornschop* (zie *koorn**, 2), *modderschop* (De Surinaamsche Courant 1806 nr. 27).

schotelvisch, een soort schijfzalm (*Myleus rhomboidalis*), heden in Surinaams-Nederlands *koemaroe* (< Sranantongo <

Karaïbisch).

Het dier is nagenoeg cirkelrond.

1770 (Hartsinck 123). ➤ /N'-N/d/2/-.

schotje (-s), schots, dat is een vertegenwoordiger van een handelsonderneming (com-mies) op een koopvaardij-schip.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 55). 1674

(Schiltkamp & De Smidt 74). ➤ /N'/bc/1/-.

schrapen, slijpen.

< Engels *to scrape*. Vergelijk Europees-Nederlands *scharpen*, *scherpen*.

1761 (Schiltkamp & De Smidt 719, in dit geval van een degen). ➤ /E/r/2/-.

schrijver, boekhouder op een *plantage**, of *blankofficier** als ook de boekhouding tot diens taak behoort.

1740 (Anonymus 61). - 1855 (Focke 119).

➤ /N'/pp/2-4/-.

schrobben (intransitief werkwoord), koffie-bessen van de rode schil (*bast**) ontdoen door ze met een steen over een stenen vloer te wrijven.

De beweging lijkt op die bij het schrobben van een oppervlakte met een borstel.

1788 (Roos 39).

Zie ook: *grienen**. ➤ /N'/pt/3/-.

schuifbak, bak op wieltjes waarin nog vochtige koffiebonen bij droog weer overdag naar buiten gereden werden om daar te drogen.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1769 (Fermin 2:48, 66). - ? (in 1835 niet meer in gebruik volgens Teenstra 1:261).

Ook in Westelijk Guyana (Anonymus 1763:31), mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *koffiehandbak**. ➤ / (N-N) ?W ?/pt/2/W./.

schuifbank, in een suikermolen met horizontale *rollers** een schuine tafel waar de suikerrietstengels af en tussen de *rollers** schuiven.

1829 (Van Stipriaan 1993:176). ➤ /N-N/pt/4/-.

schuifdeur, 1. valdeur van een sluis; 2. bij een *waterwerk** aan het eind van een *molentrens** een valdeur die, indien geopend, gescht water toegang geeft tot het waterrad (*schepad**).

1. 1786 (Blom 27). ➤ /N-N/pt/3/-.

2. 1786 (Blom 60, Visscher Heshuysen 438). ➤ /N-N/pt/3/-.

schuil(d)er (-s), de slavernij ontvluchte neger(in) die door de overheid als voortvluchtige slaaf werd aangemerkt. Een *schuilder* schuilde, dat wil zeggen hield zich schuil.

1762 (De Beet & Price 1982:164). - 1855 (Focke 54).

Zie ook: *schuilersneger**, *boschneger**, *boschcreool**, *boschslaaf**, *marron**, *wegloper**. ➤ /N'/r/2-4/-.

schuilersneger, als *schuilder**.

1825 (Bosch 125, 2). 1835 (Teenstra 2:150).

➤ /N'-Am/r/4/-.

schuimer (-s), grote, metalen schuimspaan om het schuim van kokend suikerrietsap (zie *kookhuis**) te schuimen, dat wil zeggen af te scheppen.

Het kan afkomstig zijn van Engels *scummer*.

1718 (Herlein 246). - 1854 (De Surinaamsche Courant nr. 48). ➤ /N'E?pt/2-4/-.

Opmerking: Onderscheiden worden (De Surinaamsche Courant 1853 nr. 55) *schuimers* van welke het scheppende deel gaten heeft (*gaatschuimers*), dan wel bestaat uit een vlechtwerk van metaaldraad (*draadschuimers*).

schuimhuis, gebouw waar geschuimd en *dram** gestookt werd.

Voor *schuim* zie *dram**.

1835 (Teenstra 1:213).

Zie ook: *dramhuis** (1), *dramstijlerij**, *stijlhuis**. ➤ /N'-N/pt/4/-.

schuimvat (-en), vat waarin het schuim op kokend suikerrietsap met een *schuimer** werd overgeschept.

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 21).

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 6).

➤ /N-N/pt/3-4/-.

schulp (-en), hetzelfde als *schulpcorjaal** en vermoedelijk daarvan een verkorting.

1791 (Hoogbergen 1984:131).

Ook in Westelijk Guyana (Groen 1793, 4:1), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /W?/r/3/W./.

schulpcorjaal, vermoedelijk een gewone *corjaal**.

De herkomst van *schulp* is onduidelijk.

Gedacht kan worden aan Engels *scull* voor onder meer een korte roeiriem. Vergelijk ook *schepcorjaar* in Westelijk Guyana (1763, Hartsinck 1770:434), van Europees-Nederlands *scheppen*, 'peddelen'.

1791 (Hoogbergen 1984:131). ➤ /X-Am/r/3/-.

schulpenrits, **schulprits**, zandrug rijk aan schelpen en schelpgruis als verhoging in het landschap.

Zie *rits**.

1740 (Anonymus 31). - 1854 (Van Sypesteijn 57). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 6). → (*schelprits*).

Zie ook: *zandrits**. ➤ /N-E/m/2-6/-.

schutterneger, met een geweer gewapende negerslaaf (*neger**) als deelnemer aan een *boschpatrouille**.

1711 (Dragtenstein 71). - 1796 (Brouwn 47). ➤ /N-Am/o/1-3/-.

sebastopol, lage zwarte schoen met een grote, zwarte strik.

Herkomst onbekend. Sebastopol is een stad in het zuiden van Rusland.

1855-1863 (Bartelink 1916:26). →.

➤ /X/r/4-6/-.

sebijari, een overjarig cultuurras van de ingevoerde limaboon (*Phaseolus lunatus*) en zijn 'bonen' (zowel zaden als peulen).

< Sranantongo *sebijari* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:83) < Engels *seven-years-peas* (Cassidy & Le Page 1980:402).

Zie verder *zevenjaarsboon**, *lijm pesie**.

1835 (Teenstra 2:279, *sevijari*). 1910 (Sack 31). →. > /S/cp/4-6/-.

secroetie: zie *soecroerie**

seibord: zie *side-board**.

sekiraparoere, “een [inheems] boomtje dat schoone welruijkende bloemen draagt” (Van Aerssen van Sommelsdijck 1685 nr. 15). Vermoedelijk een indiaans woord.

> /Ind.?/wp/1/-.

semiri-boom: zie *simiri**.

sempervies, aloë (*Aloe barbadensis*), een gekweekte plant.

< Sranantongo *semprefsi* (Focke 1855:115)

< *semper vivens* (Latijn) of iets dergelijks als gebruikt in het Engels (zie Allsopp 498). 1740 (Anonymus 19). → (*semprefsi*, als Sranantongo).

Zie ook: *aloë**. > /S/cp/2/-.

serebe (de), enige kleine vissoorten van de familie der karperzalmen (*Charicidae*); zie de Encyclopedie van Suriname 574 onder *sriba**, de tegenwoordige naam.

< Arowaks *serebe* (Sabajo 1989:225), in die taal zijn het ‘bijzalmen’; of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

Bij Hartsinck (1770:122) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *pikere**, *zilvertje**. > /Ar?W?/d/2/W/.

sergeantenkloten, naam voor enige boomsoorten met grote, eironde vruchten. Sommige auteurs willen het woord niet neerschrijven en gebruiken een eigen alternatief:

C. Dahlberg (1771 nr. 27) *sergeants* voor *boschcacao** (*Bombax aquaticum*, zie Lanjouw & Uittien 1935-1936:178).

Blom (1787:303) *sergeante hout* voor een *anaura** (*Licania*-soort).

Teenstra (1835, 1:400) *sergeantskloten* voor *watramamabobi** (*Gustavia augusta*).

Echter: Westeroënen van Meeteren (1883:25) *sergeanteklotten* voor *Henriettea*

patrisiana.

Heden: *Licania macrophylla*, die nu ook *sponsbout* heet, en *Licania licaniflora*.

De naam is ook gebruikt in het voormalige Nederlands Oost-Indië voor diverse vruchten (WNT 14:1312). > /N'/wp/2-6/-.

serpentaria, serpentkruid, vermoedelijk een plant waarmee medicinaal of magisch de uitwerking van de beet van een serpent (slang) kan (of heet te kunnen) worden bestreden.

In het Portugees en Engels is *serpentaria* de naam voor een andere plant.

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck bak 2 nr. 2, *serpentaria*). 1689 (Commelin; zie Brinkman bijlage 1, *serpent-kruydt*). > /X/wp/1/-.

servant (-s). In het Engels van Warren (1667:5) heeft het de betekenis ‘gecontracteerde blanke plantage-arbeider’. Dezelfde betekenis (en ook met het meervoud *servants*) heeft het in Nederlandstalige versies van stukken (1668, Schiltkamp & De Smidt 14 en 16) betreffende de overgave van de kolonie (1667), waarbij gedoeld wordt op genoemde arbeiders op *plantages** die in het bezit van Engelsen bleven. In latere literatuur wordt het woord, met als meervoud *servanten*, gebruikt voor onder meer als soldaat gecontracteerde armlastigen, zonder verwijzing naar een contemporain citaat.

sevenboom, peulendragende heester van onbekende herkomst (*Caesalpinia pulcherrima*), thans in Sranantongo en Surinaams-Nederlands *krerekrere* genoemd.

De plant levert een abortivum, evenals de Europees-Nederlandse *sevenboom* (*Juniperus sabina*) in Europa.

1796 (Stedman 344).

Zie ook: *sabinapesie**. > /N'/cp/3/-.

shear: zie *clear**.

shoulder (-s), schouderstuk, voorbout (als

vlees voor consumptie).

< Engels.

1853 (Surinaamsch Weekblad nrs. 4 en 36).

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 96).

1884 (De Surinaamsche Courant nr. 124).

➤ /E/bc/4-5/-.

sibisibi, handbezem, in het bijzonder bestaande uit de uitgebloeide bloeiwijze van een *pinapalm**.

< Sranantongo *sibisibi* (Schumann

1783:155).

1822 (Lammens 1982:80).

Opmerking: Bij Teenstra (1835, 1:260)

siebi. ➤ /S/r/3/-.

side-board, een soort kast, ongeveer zoals een buffet of een dressoir.

< Engels *side-board*, onveranderd en (gedeeltelijk) vernederlandst (zie beneden).

1822 (Lammens 1982:43; *zijboard*). - 1845-

1849 (Boekhoudt 1874:32; *side-board*).

1853 (Van Schaick in Samson 1959,

said-board). 1866 (Van Schaick 53;

seibord). ➤ /E/bc/3-4/-.

siebi: zie *sibisibi**.

sieka, sika (de, -as), **sieke** (-n), **chica** (-s), **chicque** (-s, -n) e.a., zandvlo (*Tunga penetrans*).

De literatuur en de bronnen geven een onontwarbare vermenging te zien van woorden van tweeërlei herkomst: indiaanse en Afrikaanse. De OED (3:112) noemt het Engels *chigoe* een West-Indisch woord en waagt zich niet aan een verdere etymologische analyse. Dat voorbeeld wordt hier gevolgd. Evenwel, het woord kan afkomstig zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1740 (Anonymus 20, *siekaas*, meervoud).

- 1870 (Winkels II:279). → (vanaf 1835

alleen nog *si(e)ka*).

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel

1695:38, 88; *zieke*). ➤ /W?/d/2-6/W./.

siliba, zie *sriba**.

silver-: zie *zilver**.

simarouba, simaruba (de), 1. een inheemse boomsoort (*Simarouba amara*) en zijn hout; 2. bast van de boom.

< Karaïbisch *simaruba* (Van Panhuys 1904:613), Arowaks *simaroepa* (Ostendorf 1962:132), of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1. 1768-1780 (Quandt 1807:217; Duits *Simarubabaum*). - 1854 (Van Sypesteijn 214). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 626).

Bij Hartsinck (1770:74) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Opmerking 1: De jaartallen 1872 (voor *soumarouba**) en 1917 (voor *simaroeba**) doen vermoeden, dat in de periode daartussen beide vormen gebruikt kunnen zijn.

Opmerking 2: Anonymus (1872:27) geeft *soumarouba*, dat is heden de naam in Sranantongo en Surinaams-Nederlands (*soemaroeba*). Opmerkelijk is dan wel, dat de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (zie boven) ook voor Sranantongo *simaroeba* geeft. ➤ /Ind.?W?/wp/2-5/W./.

2. 1754-1791 (Nassy 1791, tabel, *symarouba*). 1765 (Fermin (188).

Houttuyn (1774; 2, 2:245) vermeldt, dat de bast sedert 1713 in Nederland wordt ingevoerd en dient voor de bereiding van een medicijn tegen diaree. ➤ /Ind./wp/2-3/-/.

simirie, kopal, de hars van een boomsoort (*Hymenaea courbaril* var. *courbaril*), die bij Hartsinck (1770:74) voor Suriname of Westelijk Guyana *semiri-boom* genoemd wordt.

< Karaïbisch *simiri* (Klooster e.a. 58) of afkomstig uit Westelijk Guyana.

1763 (Pistorius 19). 1835 (Teenstra 1:377).

Zie ook: *locus**.

Opmerking: Het is niet uitgesloten, dat Van Aerssen van Sommelsdijck (1686 nr. 11) met *siniri* deze boom bedoelt.

➤ /K?W?/wp/2-4/W./.

sinapletoe, een boomsoort (*Dicorynia*

guianensis).

< Saramakaans, Paramakaans (Klooster e.a. 278) of beide.

1835 (Teenstra 1:377).

Zie ook: *basterdlocus**. ➤ /X/wp/4/-.

singel, cingel (de, -s), rechthoekig plankje, dienst doende als dakbedekking, geheel op de wijze van een dakpan, 'houten dakpan'.

< Sranantongo *single* (Schumann

1783:155), *siengri* (Focke 1855:116) of <

Engels *shingle*, Echteld 1961:40.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 39). - 1855

(Focke 116). →.

Opmerking: De spelling met *c*-. 1763-1854.

Zie ook: *daksingel**. ➤ /E?S?/r/1-6/-.

- : **Engelse cingel**, vermoedelijk *singel**

ingevoerd uit Engels Noord-Amerika.

Vergelijk *Engelse planken**.

1781 (Schiltkamp & De Smidt 1014).

➤ /N+E?S?/r/3/-.

sipari, pijlstaartrog, zweepstaartrog (*Potamotrygon motoro* en *Potamotrygon reticulatus*).

< Sranantongo *sipari* (Teenstra 1835,

2:452) of < Karaïbisch *sibari* (Van Panhuys

1904:613), *sipari* (Courtz 370).

1771 (Nepveu 348). 1796 (Stedman 353;

separee, Engelse spelling). 1927 (Stahel

101). → (*sparrie*). ➤ /K?S?/d/2-5/-.

sirika, cirka (-as), een soort zwemkrab

(*Callinectes bocourti*), levend in rivieren.

< Sranantongo *s(i)rika* (Focke 1855:127) of

< Karaïbisch *sirika* (Courtz 370).

1740 (Anonymus 24, *cirkaas*, meervoud).

1796 (Stedman 211; *seereeca*, Engelse spel-

ling). 1835 (Teenstra 2:443, *sirika-crab*).

➤ /K?S?/d/2-4/-.

sis, aanspreektitel voor slavin, gebruikt door een ander dan haar meester(es).

< Sranantongo *sis*, aanspreekvorm voor

slaven onderling met betrekking tot vrou-

wen die jong of van middelbare leeftijd

zijn (Focke 1855:117).

1822 (Lammens 1982:114).

Zie ook: *basie**. ➤ /S/r/3/-.

sisser, cisser (de), bij een suikermolen de bak waarin het zojuist uitgeperste suikerrietsap wordt opgevangen.

< Engels *cistern* (OED 3:247), in boven-

genoemde betekenis van *sisser* bij Ligon

(1657; 1673:84a).

1720 (Oostindie 1989:49). - 1871 (De Suri-

naamsche Courant nr. 61).

Opmerking: In 1727 (Oud Notarieel Ar-

chief Suriname 161:95, 185) *sitser, sister*.

➤ /E/pt/1-4/-.

skroertje: zie *soecroerie**.

slaaf (Europees-Nederlands), als tweede

lid van een zelfstandig naamwoord, zie:

*ambachtslaaf**, *boegslaaf**, *boschslaaf**,

*commandoslaaf**, *fortslaaf**, *landsslaaf**,

*negerslaaf**, *plantageslaaf**, *tuinslaaf**;

*rood** (*rode slaaf*).

slaapjapon, nachtjapon, nachtpon.

1866 (Van Schaick 161). →. ➤ /N-N/bc/4-

6/-.

slabbe (de, -n), schaalstuk, dat is van een

boom die aan planken gezaagd is een bui-

tenste, halfbolle plank.

< Engels *slab* (OED 15:638).

1786 (Visscher Heshuysen 439). 1787

(Blom 312). Volgens de Encyclopaedie van

Nederlandsch West-Indië (634) een woord

uit de slaventijd. ➤ /E/pt/3/-.

slabbetje, zekere plant met peulen, genees-

kundig aangewend (*Senna alata*), en mo-

gelijk een (of meer) verwant(en) van deze,

heden in Surinaams-Nederlands genoemd

slabriki (< Sranantongo).

< Sranantongo *slabikiki, srabiki* (Focke

1855:119).

1855 (Focke 119). 1883 (Westeroüen van

Meeteren 15).

Zie ook: *slapertje**. ➤ /S/wp/4-5/-.

slagterstentcorjaal, slagtersboot, slagters-

pont, vaartuig voor niet geïdentificeerd

gebruik.

Zie *tentcorjaal**, zie *pont**.

1853 (Surinaamsch Weekblad respectievelijk nr. 29 en nr. 30). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 70). ➤ /X/?/4/-.

slangegras, een kruidachtige plant (*Eryngium foetidum*) met een geneeskundig aangewende olie.
< Sranantongo *sneeki-wirriwirri* (Schumann 1783:158); zie Surinaams-Nederlands *snekiwiwiri**; of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden). Volgens de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (284) in andere delen van Amerika gebruikt tegen slangenbeten. 1771 (C. Dahlberg nr. 9). Bij Hartsinck (1770:103) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.
Zie ook: *slangekruid**. ➤ /S?W?/wp/2/W./.

slangekruid, als *slangegras**: zie aldaar. Zie Surinaams-Nederlands *sneki-wiwiri**. Europees-Nederlands *slangekruid* betreft geheel andere planten in Europa. 1689 (Hermann fol. 36). - 1771 (Nepveu 340). ➤ /S/wp/1-2/-.

slangenhout, een boomsoort (*Loxopterygium sagotii*). Mogelijk berust de naam op het kleurpatroon van het doorgezaagde hout dat doet denken aan dat op de huid van sommige slangen: lichtbruin met donkerder bruine strepen en vlekken. 1821 (Von Sack 2:69). - 1855 (Van Sypesteyn 182). →.
Opmerking: In de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (454) wordt de soort *bastaard-slangenhout* genoemd.
➤ /N'-N/wp/3-6/-.

slangevisch (de), gemarmerde kieuwspleet-aal (*Synbranchus marmoratus*). Het dier heeft een slangvormig lichaam. Europees-Nederlands *slangevisch* is een naaldvis (*Ophidium*-soorten). 1740 (Anonymus 24). - 1770 (Hartsinck 124).

Zie ook: *aal**, *snekifisi**, *sombo**. ➤ /N'-N/d/2/-.

slaper, slapertje (-s), enige inheemse en ingevoerde planten van het genus *Cassia*, *Senna* of beide.
Herkomst van het woord onbekend. 1687 (Hermann 556, citaat in Wijnands 1983:60). - 1771 (C. Dahlberg nr. 88). ➤ /X/cwp/1-2/-.

slavengoederen. Aangetroffen op een rekening uit 1857 voor een plantage (Oostindie 1989:497). Gedacht kan worden aan kleedingstukken, *negerhoeden**, *negermessen**, *negerpijpen**. Zie ook *uitdeling**.

slavenhoed (-en), hoed als gedragen door negerslaven; zie verder *negerhoed**. 1749 (De Beet & Price 1982:41).
Zie ook: *officiershoed**. ➤ /N-N/sc/2/-.

slavenhuur, het huren van een slaaf of slaven. 1756 (Schiltkamp & De Smidt 634) - 1774 (Schiltkamp & De Smidt 1358).
Zie ook: *negerhuur**. ➤ /N-N/bc/2/-.

slavenkost, als *negerkost**. 1759 (Schiltkamp & De Smidt 673). - 1813 (Schiltkamp & De Smidt 1316).
Zie ook: *negrosspijze**. ➤ /N-N'/sc/2-3/-.

slavenmacht, de *macht**, te weten de gezamenlijke slaven, van (a) een *plantage**, (b) een eigenaar, (c) het hele land. a: 1819 (Lammens 1982:181). - 1855-1863 (Bartelink 1916:18). b: 1866 (Van Schaick 53). c: 1835 (Teenstra 1:58).
Zie ook: *negermacht**, *plantagemacht**. ➤ /N-N'/r/3-4/-.

slavenregister, lijst met de namen van alle slaven in het bezit van één eigenaar. Sedert 1826 (Klinkers, 1994, in Oso 13:39). - 1863 (Klinkers 1997:87).
Opmerking: Ook in het voormalige Nederlands Oost-Indië (1883, WNT 1:1418). ➤ /N-N/bc/3/-.

sleephout, niet geïdentificeerde

boomsoort(en) met zacht hout.

Gebruikt om paden mee te beleggen waarover andere gevelde boomstammen uit het bos geslept kunnen worden.

1835 (Teenstra 1:348). ➤ /N-N/wp/4/-.

slivers, sterk gezouten, overlangs gesneden repen van vissen voor consumptie, in vaten ingevoerd uit Engels Noord-Amerika.

< Engels (daar met een ruimere betekenis). 1871 (De Surinaamsche Courant nrs. 93, 129, 149). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 618).

Zie ook: *sansan**. ➤ /E/bc/4-5/-.

sloeproeier (-s), begrafenisbediener.

Deze mensen lopen bij het dragen in twee rijen aan weerszijden van de kist, zoals roeiers in een sloep geplaatst.

1866 (Van Schaick 201). ➤ /N'/bc/4/-.

smitneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam als smid.

1764 (Oostindie 1989:104). 1806 (De Surinaamsche Courant nr. 9). ➤ /N-Am/pp/2-3/-.

smokkelaar (-s), 1. handelaar die wettige voorschriften inzake de handel niet in acht neemt, in dit geval handelt zonder vergunning, niet juiste maten en gewichten toepast, aan slaven voor hen verboden waar verkoopt, onrechtmatig ingevoerde goederen verhandelt en dergelijke; 2. verkoper in het klein van levensmiddelen en andere dagelijkse levensbehoeften, waaronder textiel, gereedschap en dergelijke. Europees-Nederlands *smokkelen* in ruime zin: een voorschrift of verbod ontduiken ten eigen bate.

1: 1740 (Anonymus 69). - 1855 (Schiltkamp & De Smidt 535). ➤ /N'/bc/2-4/-.

2: 1835 (Teenstra 1:47). 1855 (Focke 120).

Zie ook: *vettewarier**. ➤ /N'/bc/4/-.

smokkelkroeg (-en), kroeg zonder tapvergunning.

< Europees-Nederlands *smokkelen*; zie *smokkelaar** (1).

1669 (Schiltkamp & De Smidt 187). - 1761 (Schiltkamp & De Smidt 708). ➤ /N'-N/bc/1-2/-.

smookpot, pot met een rookvuurtje ter verdrijving van muskieten en ander vliegend gedierte.

1855-1863 (Bartelink 1916:9). →. ➤ /N-N/bc/4-6/-.

smous (ook attributief), **smousin**. De vindplaatsen tonen of doen vermoeden, dat deze woorden niet alleen gebruikt werden met betrekking tot jood, jodin en joods, als in Europees-Nederlands, maar ook en mogelijk pejoratief met betrekking tot personen met alleen een joodse vader (zie Penard & Penard 1910:37) of alleen aan joden gelieerd.

1727 (Inventaris Archief Raad van Politie 785 fol. 77): *smousin* voor de negerslavin van een jood.

1773 (Inventaris Archief Raad van Politie 932): *smouse neegers* voor negerslaven van een plantage met een joodse eigenaar.

1866 (Van Schaick 32): *smouse mulat*, voor een persoon met alleen een joodse vader.

Onduidelijk is "Jooden & Smousen" (Anonymus 1740:3). ➤ /N'/r/2-5/-.

smouse neus (**smouse neuzen**), twee vogelsoorten, de (kleine) ani (*Crotophaga ani*) en de grote ani (*Crotophaga major*), heden in Surinaams-Nederlands genaamd *kawfoetoeboi* (< Sranantongo).

Smouse is hier attributief gebruikt, van *smous*, 'jood'. Deze vogels hebben een kromme kam op hun bovensnavel die daardoor op een joodse neus lijkt.

1740 (Anonymus 23). ➤ /N'/d/2/-.

smouse-vogel, **smousvogel**, als *smouse neus**.

1835 (Lammens 175). - 1926 (Cappelle 405), ➤ /N'-N/d/4-5/-.

snekifisi, gemarmerde kieuwspleetaal (*Synbranchus marmoratus*).

< Sranantongo *snekifisi* (Schumann

1783:250). Sranantongo *sneki*, 'slang', Sranantongo *fisi*, 'vis'. Het dier heeft een slangvormig lichaam.

1835 (Teenstra 2:446), *snikkifissi*. 1845-

1849 (Boekhoudt 1874:136). →.

Zie ook: *aal**, *slangevisch**, *sombo**.

➤ /S/d/4-6/-.

sneki-komkommer, een soort klimmende plant (*Melothria pendula*) en zijn kleine, ovale, besachtige, eetbare vrucht.

< Sranantongo *sneki-komkomro* (Focke 1855:120).

1835 (Teenstra 1:207, *snikki-komkommer*).

➤ /S-N'/wp/4/-.

snekimarcosa, twee soorten passiebloem (*Passiflora foetida* en *Passiflora vespertilio*), wellicht ook nog *Passiflora coccinea*.

< Sranantongo *snekimarcosa* (Focke 1855:120). Sranantongo *sneki*, 'slang'; zie *marcosa**.

1845 (Teenstra 2:269, *snikkimarcusa*). →.

➤ /S/wp/4-6/-.

snekiwiwiri, geheel als *slangekruid**: zie aldaar.

< Sranantongo *snekiwiwiri* (Schumann 1783:158, *snikki-wirriwiri*); Sranantongo *sneki*, 'slang', Sranantongo *wi(ri)wi(r)ri* (onder meer 'gras, kruid').

1771 (C. Dahlberg nr. 9). 1796 (Stedman 344; *snakee weeree weeree*, Engelse spelling). →. ➤ /S/wp/2-6/-.

snijboontje (-s), spercieboon, peul van een cultuurvorm van *Phaseolus vulgaris*. In Suriname gesneden, in Nederland niet. In Nederland is *snijboon* de peul van een andere cultuurvorm van dezelfde plantensoort.

1733 (Inventaris Archief Raad van Politie 788 fol. 109; *sneyboonties*, meervoud).

1768 (Van Dyk 54). →. ➤ /N-N'/cp/2-6/-.

snikki-: zie *sneki*-*.

snip (-pen), verzamelnaam voor alle soorten waadvogels, in het bijzonder die (periodiek) in groepen leven (plevier, ruiters,

snippen, strandlopers en dergelijke).

In hedendaags Europees-Nederlands is *snip* de naam voor enige middelgrote van deze soorten. De Engelse betekenis van *snipe* is van oudsher veel ruimer (OED 15:855), maar niet zo ruim als die van *snip* in het koloniale Nederlands van Zuid-Amerika.

1693 (Reeps 21). - 1855 (Focke 51). →.

Eerder in Brazilië (Keye 1659:68). Bij Hartsinck (1770:111) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /N'/d/1-6/B./W./.

snoek (de, -en), olijfgroene snook (Grzimek. 5:81), Amerikaanse zeesnoek (*Centropomus undecimalis*).

< Europees-Nederlands *snoek*, een vis in Europa (*Esox lucius*). Alleen de vorm van de kop vertoont gelijkenis.

1718 (Herlein 199). - 1855 (Focke 120). →.

Eerder in Brazilië (Keye 1659:71; betekenis ?). ➤ /N'/d/1-6/B./.

Societeit (de), de *Geoctroyeerde Societeit van Suriname*, een genootschap van 1683 tot 1792, toentertijd eigenaar van het toenmalige Suriname. Deelgenoten waren de West-Indische Compagnie, de stad Amsterdam en (tot 1770) de familie Van Aerssen van Sommelsdijck. Zie de Encyclopedie van Suriname 60.

Als genitiefvorm en in samenstellingen: zie beneden; verder onder meer *societeits-troepen*.

sociëteits dienaar (-en), ambtenaar in dienst van de koloniale overheid.

Zie de *Societeit**. In Europees-Nederlands *dienaar* alleen voor ambtenaar indien werkzaam bij gerecht of politie.

1777 (Schiltkamp & De Smidt 932). Wellicht in gebruik tot 1792 (zie *Societeit**).

➤ /N-N'/bs/3/-.

societeitsgrond: de *societeitsgrond*, zeker stuk *grond** (I) aan de stadstrand van Paramaribo, bezit van de *Societeit**.

1768 (Schiltkamp & De Smidt 929). 1777

(Schiltkamp & De Smidt 929). Wellicht in gebruik tot 1792 (zie *Societeit**). ➤ /N-E/r/2-3/-.

societeshospitaal, het ziekenhuis van de *Societeit**, met andere woorden van het land.

1761 (Schiltkamp & De Smidt 729). - 1778 (Schiltkamp & De Smidt 941).

Zie ook: *ziekenhuis**. ➤ /N'-E/z/2-3/-.

societitsneger, negerslaaf (*neger**) in eigendom bij de *Societeit**.

1747 (Mauricius; zie Van Lier 1977:127). Wellicht in gebruik tot 1792 (zie *Societeit**).

Zie ook: *landsneger**. ➤ /N-Am/bs/2-3/.

societits negerofficier, *negerofficier** in dienst van de *Societeit**.

1744 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 273, in dit geval een blanke *negerofficier*). Wellicht in gebruik tot 1792 (zie *Societeit**). ➤ /N-(Am-E)/bs/2-3/-.

societitsplantage, *plantage** in eigendom bij de *Societeit**.

1687 (Schiltkamp & De Smidt 176, *societeys plantage*). Wellicht in gebruik tot 1792 (historiserend 1839-1851, Van der Aa 1993:97, in dit geval een *kostgrond**, te weten Kwatta). ➤ /N-N/pt/1-3/-.

soecroerie, **soecroer** (zie de citaten), de naam heeft heden alleen betrekking op de zwartbuikboomeend of zwartbuikfluiteend (*Dendrocygna autumnalis*). Verder geldt hetzelfde als voor *anaatje** (zie aldaar).

< Sranantongo *soekroeriki*, *skoerki* (Focke 1855:119) of < Karaïbisch, Focke 1858a:314, (Courtz 373, *sukururu*).

Het voorkomen van het woord: 1763 (Pistorius 71, *soecroerie*). 1796 (Stedman 407; *sookooroorkée*, Engelse spelling). 1785 (Roos: 1804:177, *soecroer*). 1835 (Teenstra 2:432, *secroeties*, meervoud). 1855 (Focke 119, *skoertje*). 1908 (Penard & Penard 100, *skoertje*). → (*skoertje*).

➤ /K?S?/d/2-6/-.

soemaroeba (ook heden): zie *soumarouba**, *simarouba** en *witte ceder**.

soesa, soort dans van negerslaven en *boschnegers**.

< Sranantongo *soesa* (Focke 1855:123). < Afrikaans, Wooding 1972:519.

1796 (Stedman 375). - Focke (1858b:94).

→. ➤ /S/sc/3-6/-.

soeur (-s), 1. non, in het bijzonder als onderwijzeres; 2. zie beneden

< Europees-Nederlands *soeur* met dezelfde betekenis, maar in Nederland alleen gebruikelijk in het zuiden.

Het woord kwam naar Suriname met de "Eerwaarde Soeurs Franciskanessen van Roosendaal", die in 1856 het onderwijs op rooms-katholieke scholen ter hand namen (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 474).

1856 (zie boven). 1910 (Penard & Penard 208). →. ➤ /N/bc/4-6/-.

2. (zekere vogelsoort, heden): zie *nonnetje**.

soeverein: zie *gouverneur**.

soké, onduidelijke naam voor enige kleine vissoorten behorende tot de pantsermeervallen en de doornmeervallen.

< Sranantongo *soké* (Focke 1855:123).

1771 (Nepveu 347). 1796 (Stedman 346; *sokay*, Engelse spelling). →.

Opmerking: Teenstra (1835, 2:450) onderscheidt *melksoké** en *agosoké*. ➤ /S/d/2-6/-.

soldatensalade, inheems, sappig kruid, dat als groente gegeten kan worden (*Peperomia pellucida*), heden in Surinaams-Nederlands genaamd *consacawiwiri**.

Wellicht zo genoemd omdat (vooral) soldaten te velde er noodgedwongen gebruik van maakten.

1855 (Focke 63). 1883 (Westeroüen van Meeteren 29). ➤ /N-N/wp/4-5/-.

sombo, gemarmerde kieuwspleetaal (*Synbranchus marmoratus*).

< Sranantongo *sombo* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:63).

1835 (Teenstra 2:446).

Zie ook: *aal**, *snekifisi**, *slangevisch**.

➤ /S/d/4/-.

soopjeskelder: zie *sopies kelder**.

sopie (-s), klein glaasje of bekertje *dram**, borrel.

< Sranantongo *sopie* (Schumann 1783:161)

< Europees-Nederlands *zoopje*, met dezelfde betekenis.

1757 (Van den Bouwhuijsen e.a. 96). - 1866

(Van Schaick 111). ➔. ➤ /S/bc/2-6/-.

sopies kelder (-s), in vakken verdeeld krat (kelder) voor even zovele flessen *dram** of andere sterke drank.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 11, ook *soopjeskelder*). ➤ /S-N/bc/4/-.

sopropo, bittere komkommer of balsempeer, een ingevoerde klimplant (*Momordica charantia*).

Vergelijk Sranantongo *sopropo* (Focke 1855:124). Het is niet bekend of de naam het eerst in het Sranantongo of in het Surinaams-Nederlands optrad en ook niet of de gelijknamige vrucht van dit gewas al voor 1873 gegeten werd.

1835 (Teenstra 2:277). 1855 (Focke 124).

➔. ➤ /X/cp/4-6/-.

soumarouba, een boomsoort (*Simarouba amara*) en zijn hout.

< Sranantongo *soumarouba* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:177)

< Karaïbisch of Arowaks (zie *simarouba**).

1872 (Anonymus 27). ➔ (*soemaroeba*).

Zie de opmerking onder *simarouba**, zie ook *witte ceder**. ➤ /Ind./wp/4-6/-.

Spaans: zie *bok** (I), *daalder**, *schelling**.

- : **Spaanse juffrouw**, **Spaanse juffer** (de), bidsprinkhaan, in het bijzonder de grote groene *Stagmatoptera femoralis*.

De houding en de statige bewegingen van het dier doen denken aan een voorname dame, de bolle ogen lijken op een hoog

opgebold kapsel.

1740 (Anonymus 18, *Spaanse juffrouw*; 25, *Spaanse juffer*). - 1855 (Focke 125).

Oudste vindplaats in Brazilië (Marcgrave 1648:255, *Spaanse juffrouw*).

Opmerking 1: Anonymus (1740) onderscheidt *staande* en *lopende Spaanse juffrouw*. Wellicht wordt met de laatste een 'wandelende tak' bedoeld.

Opmerking 2: Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (1917:540) geeft *Spaanse vrouw*; dat is de naam sedertdien. ➤ /Braz./d/2-4/B./.

- : **Spaans spek**, kanteloep, dat is een niet veredelde meloen, de vrucht van *Cucumis melo*.

Menkman (1932:247) vermeldt de naam voor 1618 uit Zuid-Afrika, blijkens het WNT (14:2664) voor een ander minderwaardig type meloen. "*Spaansch* zal hier wel een smalende betekenis hebben" (WNT). Het vruchtvlees is dun.

1740 (Anonymus 121). - 1835 (Teenstra 2:276). - Stahel (1944). ➤ /X/cp/2-5/-.

- : **Spaansche zuring**: zie *rode zuring**.

spawaterkannetje, **kannetje*** gebruikt voor mineraalwater.

Spawater was toentertijd ook in Nederland het gebruikelijke woord.

1781 (Schiltkamp & De Smidt 1032). -

1798 (Weygandt 11, 29). ➤ /N-N'/bc/3/-.

Specialiën, notitieboeken van Herrnhutter zendelingen.

Herkomst van het woord niet gevonden. Wellicht afkomstig uit het Duits.

1836 (Klinkers 1997:87). - 1878 (ibid.: 179). ➤ /?/bc/4-5/-.

spekkop (-pen), vermoedelijk de afgehouden kop van een vet varken of zo'n varken zelf.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 130).

Opmerking: Het WNT geeft uit 1899-1906 als betekenis in Nederland 'dik, vet hoofd; iemand met zulk een hoofd'. ➤ /N'/bc/4/-.

spel I., spul, 1. ploeg slaven; 2. wacht of waakbeurt van een slaaf in het huis van zijn meester, op de *plantage**, in de fabriek enz.; 3. span trekdieren.

< Engels *spell*, een ploeg mensen.

1: 1740 (Anonymus 130). 1804 (Eensgezindheid 125). ➤ /E/pp/2-3/-.

2: 1866 (Van Schaick 59). ➤ /E/r/4/-.

3: 1765 (Nepveu 61). - 1787 (Blom 61).

➤ /E/pt/2-3/-.

spel II., danspartij van negerslaven.

Vermoedelijk leenvertaling van Sranantongo *pre* of van Engels *play* (zie *pley**).

1777 (Schiltkamp & De Smidt 928). - 1855 (Focke 125).

Opmerking 1: Klinkers (1997:59) geeft een citaat over een *spel* waarbij de *water-mama** gedanst werd en een deelnemer *winti** kreeg.

Opmerking 2: Als *spel* op een vaste tijd komen voor *nieuwjaarsspel* (1853; Oost-indie 1989:189) en *middeljaarsspel* (Van Stipriaan 1993:371). ➤ /E?S?/sc/3-4/-.

- : (een) **spel geven**, toestemming geven voor een *spel** (II), een *spel** (II) aanbieden. 1777 (Schiltkamp & De Smidt 928). - 1855 (Focke 104). ➤ /E?S?+N/bc/3-4/-.

- : **spel hebben**, met een *spel** (II) bezig zijn, zo'n danspartij houden.

1834 (Friderici 16). 1866 (Van Schaick 59).

Zie ook: *pleyen**, *spelen**. ➤ /E?S?+N/sc/4/-.

spelen, met een *spel** (II) bezig zijn, zo'n danspartij houden.

< *spel** (II) of leenvertaling van Sranantongo *pre* of Engels *to play*.

1733 (Schiltkamp & De Smidt 409). - Focke 1858b:99.

Zie ook: *pleyen**, *spel** (II) hebben.

➤ /E?S?/sc/2-4/-.

spiegel: indiaanse spiegel, spiegel zoals aan indianen verschaft.

Vermoedelijk een *spiegel* van een bepaalde afmeting of een bepaalde vorm.

1745 (Schiltkamp & De Smidt 528). 1761 (Schiltkamp & De Smidt 708).

➤ /N+N/r/2/-.

spiegeldrager, een vlindersoort (*Rotschildia hesperus*), heden in Surinaams-Nederlands *vensterolinder*.

< Europees-Nederlands *spiegeldrager*, een andere vlindersoort, van de Oude Wereld (*Bombax paphia*).

1705 (Merian). 1765 (Fermin 127).

➤ /N'/d/1-2/-.

spiegelkat, tijgermeerval (*Pseudoplatystoma fasciatum*), heden genoemd *spikrikati* (< Sranantongo).

Vermoedelijk "verbastering van *spik-kelkat**" [zie aldaar] (Focke 1855:125).

NB: Focke (ibid.) geeft voor Sranantongo zowel *spigrikati* (Sranantongo *spigri*, 'spiegel') als *spikrikat* (Sranantongo *spikri*, 'spijker'), waarbij zij aangetekend dat het dier lange, scherpe stekels aan de borstvinnen heeft.

1835 (Teenstra 2:458). 1855 (Focke 125).

Zie ook: *tijgervisch**. ➤ /X/d/4/-.

spier (-en), 1. maïskolf; 2. lege spil van maïskolf.

< Engels *spear* (betekenis 1).

1: 1757 (Schiltkamp & De Smidt 646). - 1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 7). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 456). → . ➤ /E/cp/2-6/-.

2: 1855 (Focke 137). → . ➤ /E/cp/4-6/-.

spijkerhout, boomsoorten van het genus *Mouriri* en hun hout.

Het hout is zeer hard. NB: vergelijk de uitdrukking *zo hard als een spijker*.

1835 (Teenstra 1:393). 1858 (Van Sypesteyn 184). → . ➤ /N-N/wp/4-6/-.

spikkelhout, letterhout, in het bijzonder boomsoorten van het genus *Brosimum* en hun hout.

< Engels *speckle-wood*, van Engels *speckle*, 'spikkel', in dit geval de donkere figuurtjes (*spikkels*) in het hout die op letters lijken.

1718 (Herlein 227). 1763 (Pistorius 86).
 ➤ /E/wp/1-2/-.

spikkelkat, tijgermeerval (*Pseudoplatystoma fasciatum*), heden in Surinaams-Nederlands *spikrikati* (< Sranantongo).
 Het is een kat (dat is 'katvis, meerval') met spikkels. Evenwel: zie ook *spiegelkat**.
 1740 (Anonymus 23). - 1855 (Focke 125).
 Zie ook: *tijgervisch**. ➤ /X/d/2-4/-.

spinazie, zekere ingevoerde en gecultiveerde bladgroente (*Basella alba*) die smaakt als Europees-Nederlands *postelein*.
 < Engels (*Malabar*) *spinach*. In Europa zijn Europees-Nederlands *spinazie* en Engels *spinach* beide een andere bladgroente (*Spinacia oleracea*).
 1835 (Teenstra 2:273). →. ➤ /E/cp/4-6/-.

spiritus, als *dram**.
 < Europees-Nederlands *spiritus*, sterke drank in het algemeen.
 1835 (Teenstra 1:236). 1855-1863 (Bartelink 1916:71). 1902 (Bakhuys 21).
 ➤ /N'/bc/4-5/-.

spoor (sporen), wortellijst, plankwortel.
 < Engels *spur*.
 1789 (Hoogbergen 1984:57). 1835 (Teenstra 1:360). →. ➤ /E/wp/3-6/-.

spotvogel, onduidelijke naam voor een (of enige) vogelsoort(en). Gedacht kan worden aan de Europees-Nederlandse (tropische) spotlijster (Engels *mocking bird*, *Mimus gilvus*), die inderdaad *spot*, ofwel 'imiteert' (heden in Surinaams-Nederlands *dagoefowroe* < Sranantongo), en aan buidelspreeuwen (*Cacicus*-soorten), zoals bij Kappler (1883:50). Heden in Surinaams-Nederlands *banabeki* (< Sranantongo; zie *banannebek**). De Europees-Nederlandse *spotvogel* imiteert ook, maar is overigens geheel anders.
 1821 (Von Sack 35; verduitsd *Spottvogel*).
 1866 (Van Schaick 127). 1883 (zie boven).
 ➤ /N-N/d/3-5/-.

sprinckelappel: zie *prikkelappel**.

spring (de), periode van springvloed, in dit geval wanneer de vloed zo hoog oploopt, dat men met het dan ingelaten water het *waterwerk** van een suikerplantage vervolgens langdurig kan laten draaien.
 Wellicht afgeleid van zowel Engels *springs* als van Europees-Nederlands *springvloed*.
 1721 (Schiltkamp & De Smidt 341). - 1855 (Focke 126).
 Zie ook: *voorspring**. ➤ /X/m/1-4/-.

springwater, springvloed.
 Zie *spring**, zie *water** (1 en 2).
 1787 (Blom 63). →. ➤ /X-N'/m/3-6/-.

spul: zie *spel** (1).

sriba, siliba, 1. bijlzalm (2 soorten, zie de Encyclopedie van Suriname 574); 2. als *serebe** (zie aldaar).
 < Sranantongo *s(i)riba* (Focke 1855:127) < Arowaks *sérebe* (Sabajo 1989:225).
 1, 2 of beide: 1771 (Nepveu 350, *sriba*).
 1796 (Stedman 346, *siliba*). 1835 (Teenstra 2:459). →.
 Zie ook: *pikere**, *zilvertje**. ➤ /S/d/3-6/-.

staat, -staat ((-)staten), hetzelfde als *plantage**.
 < Engels *estate* (OED 5:408), WNT 15:408.
 1667 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:434). - 1828 (Kuhn 89).
 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 647).
 Zie ook: *buiten**, *grond** (1, 1), *koffie-staat**, *suikerstaat**. ➤ /E/pt/2-5/-.

staatstoezicht, toezicht van de staat van 1863 tot 1873 op de collectief vrij verklaarde voormalige slaven die verplicht waren tot 1873 plantage-arbeid te blijven verrichten. ➤ /N'/bs/4/-.

stad: de Stad, Paramaribo.
 Het was en is de enige stad in Suriname.
 1822 (Lammens 1982:49). →.

Opmerking: In een plakkaat van 1670 (Schiltkamp & De Smidt 59) "de stadt Torarika" (toentertijd de belangrijkste vestiging in Suriname). ➤ /N'/bc/3-6/-.

stadsgeneesheer, arts in overheidsdienst ten behoeve van de gezondheidszorg in de *Stad**.

1853 (De Surinaamsche Courant nr. 31).

1856 (Encyclopedie van Suriname 67). →.

Zie ook: *district-chirurgijn**. ➤ /N'-N/bc/4-/-.

stadsheelmeester, als *stadsgeneesheer**.

1853 (De Surinaamsche Courant nr. 119).

➤ /N'-N/bc/4-/-.

stadsmeid (-en), meid* (negerslavin) uit de *stad**.

1834 (Klinkers 1997:51). ➤ /N'-N'/r/4-/-.

stadsonderwijzeres, onderwijzeres op een *stadsschool**.

1853 (De Surinaamsche Courant nr. 29).

➤ /N'-N/4-/-.

stadsschool, gewone lagere (basis)school in Paramaribo. Zie *stad**.

1812 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 519). - 1845-1849 (Boekhoudt 1874:40).

Zie ook: *hoofdschool**. ➤ /N'-N/bc/3-4-/-.

stadsslaaf, slaaf in Paramaribo (zie *stad**), ter onderscheiding van plantageslaaf.

1855 (Focke 35). ➤ /N'-N/bc/4-/-.

stalneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam als stalknecht.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 74).

➤ /N-Am/bc/3-/-.

stamploods, stamploos, loods op een koffieplantage waar de koffiebossen gestampt worden in *koffiematten**.

1828 (Van Borcharen 39). ➤ /N-N/pt/4-/-.

stampmat, stampblok.

Zie *mat**; *stampmat* is een pleonasme.

1855 (Focke 79).

Zie ook: *koffiemat**; *tomtomblok**, *tomtommat**. ➤ /N-S/pt/4-/-.

starappel, eetbare vrucht van een ingevoerde boomsoort (*Chrysophyllum cainito*), in 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 204) en daarna *sterappel*. < Engels *star-apple* voor idem.

1855 (Focke 100). ➤ /E/cp/4-/-.

starrenbloesem, starrebloesem, ziekte van de koffieplant: de bloem gaat voortijdig open als niet meer dan een groenachtig sterretje en valt dan af.

1771 (Nepveu 176). 1801 (Blom 45).

➤ /N'-N/z/2-3-/-.

Staten (de), 1866-1980: In de koloniale tijd ten behoeve van het bestuur een vooral raadgevend en controlerend college, deels bestaande uit personen aangewezen door de gouverneur, deels uit afgevaardigden van een beperkt aantal kiesgerechtigden. Daarna parlement, via politieke partijen gekozen door het hele volk. Het college heet sedert 1980 *Assemblee*.

steen, stenen droogvloer voor koffiebossen. Op "oude koffieplantages" (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:569). De Winkler Prins encyclopedie van 1953 citeert als functie voor slaven in Suriname "werkt op steen". Zie ook: *drogerij**.

steenduifje, (steenduifie), drie soorten grondduifje van het genus *Columbina*. Ze zitten veelal op de grond, niet bij voorkeur op steen. Europees-Nederlands *steenduifje* was toentertijd een naam voor duivensoorten die in rotsholen nestelen. 1740 (Anonymus 23). - 1855 (Focke 128). →. Zie ook: *tortelduif**. ➤ /N'-N/d/2-6-/-.

steenezel (-s), ezel (*Equus asinus*).

Steen heeft betrekking op de koppigheid, zoals ook vaak op het gebruik van *steen-ezel* als Europees-Nederlands scheldwoord.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 30). -

1871 (ibid. nr. 46). 1944 (Stahel 21).

Opmerking: Bij Stahel 1944:21 en ook vaak later nog wordt met *ezel* in Suriname bedoeld 'muilezel'. Mogelijk was dat ook al eerder het geval. ➤ /N-N/d/3-5-/-.

steenspringerij, vermoedelijk steengroeve.

1822 (Lammens 1982:25). 1839-1851 (Van der Aa 1993:117) ➤ /N-N/r/4-/-.

steenuil, tropische schreeuwuil of choliba-schreeuwuil (*Otus choliba*), de kleinste uilensoort van Suriname.

< Europees-Nederlands *steenuil*, de kleinste uilensoort in Nederland (*Athene noctua*).

1835 (Teenstra 2:423). →. > /N'/d/4-6/-.

stekelvarken, (gewoon) grijpstaartstekelvarken of boomstekelvarken (*Coendou prehensilis*), een boomedier.

< Europees-Nederlands *stekelvarken*, in strikte zin een gestekeld, bodembewonend dier, voorkomend in het Middellandsezegebied (*Hystrix cristata*).

1770 (Hartsinck 91). - 1854 (Van

Sypesteyn 61). →.

Zie ook: *djiendjamaka**, *egel**, *ijzer-varken**. > /N'/d/2-6/-.

steken (overgankelijk werkwoord, met een voorwerp als subject), prikken.

1855 (Focke 123, *een doorn heeft mij gestoken*). →. > /N'/r/4-6/-.

sterrepootjehaagdis, knolstaartgekko (*Thecadactylis rapicauda*), in Surinaams-Nederlands heden *kwakwasneki** genoemd.

Als de teentjes gespreid staan hebben de voetjes de vorm van een ster.

1770 (Hartsinck 100) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. > /(N'-N)-N'/d/2/W./.

stijlen, *dram** stoken.

< Engels *to still*, 'distilleren' in het algemeen.

1759 (Inventaris Archief Raad van Politie 974). - 1855-1863 (Bartelink 1916:46).

Zie ook: *dramstijlder**, *drambrander**.

> /E/pt/2-5/-.

stijlerij, afdeling op een suikerplantage waar *dram** en verwante producten gestookt worden.

< Engels *stillery* (OED).

Niet eerder aangetroffen dan van 1884

(De Surinaamsche Courant nr. 9) tot 1962

(Ostendorf 230); *dramstijlderij** al veel

eerder (1770); in het voormalige Nederlands Oost-Indië 1890 (WNT). Zie ook *stijlerijslangen**.

stijlerijslangen, slangen als onderdeel van een distilleerapparaat voor *dram**.

Zie *stijlen**. *Stijlerij* hier op te vatten als 'het stijlen'.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 2).

> /E-N/pt/4/-.

stijlhuis, stokerij van *dram**.

< Engels *stillhouse* (Ligon 1757; 1673:84a).

Zie *stijlen**, zie *huis**.

1835 (Teenstra 1:234).

Zie ook: *dram(stijl)huis(je)**, *dramstijlderij**. > /E/pt/4/-.

stinkhout, enige liaansoorten van het genus *Lonchocarpus*.

De bast stinkt en bevat een visvergif (zie het synoniem *nekoehout**).

1685 (Schiltkamp & De Smidt 162). - 1858 (Copijn 16). →.

Zie ook: *nekoehout**. > /N-N/wp/1-6/-.

stinkvogel, vier zwarte giersoorten behorende tot de genera *Cathartes* en *Coragyps*.

Echteld (1961:152) vat de Sranantongo-naam *tingifowroe* op als 'indirecte ontleuning' aan niet bestaand Engels *stink-fowl*.

Dan moet de Sranantongo-naam in 1667 bestaan hebben en is Surinaams-Nederlands *stinkvogel* daarvan de leenvertaling.

1740 (Anonymus 22). - 1855 (Focke 136). →.

Opmerking: In hedendaags Surinaams-Nederlands ook vaak genoemd bij de Sranantongo-naam.

Zie ook: *raaf** (I). > /S/d/2-6/-.

stoel, bij een molen met staande *rollers** (1), hetzij *beestenwerk** of *waterwerk**, de houten constructie die het persmechaniek (de *rollers**, 1) overeen doet staan en omvat.

< Europees-Nederlands *stoel* voor constructies met in principe dezelfde functie en een soortgelijke vorm als bij andere al eerder bestaande typen molen.

1720 (Oostindie 1989:43). - 1851 (Van Stipriaan 1993:194).

Zie ook: *brug** (1), *grote* en *kleine stoel**.

➤ /N'/pt/1-4/-.

- : *grote stoel*, *stoel** bij een *waterwerk**.

Ter onderscheiding van de *kleine stoel**.

1786 (Blom 58). ➤ /N+N'/pt/3/-.

- : *kleine stoel*, bij een *waterwerk** de buitenste van de twee houten Europees-Nederlandse *stoelen* (stutten) waarop de as van het *scheprad** met zijn uiteinden rust. Ter onderscheiding van de *grote stoel**. Zie ook *galg**, *galgenbint**.

1786 (Blom 58). ➤ /N+N'/pt/3/-.

stok (-ken), suikerrietstengel.

1786 (Blom 41).

Zie ook: *rietstok**. ➤ /N'/pt/3/-

stookgat (-en), in een *kookhuis** het gat bij de *test** waardoor brandstof wordt ingebracht.

1721 (Schiltkamp & De Smidt 341; *strook-gat* is een zetfout). 1787 (Blom 65). ➤ /N-N'/pt/1-3/-.

stoorhuis (-huizen), pakhuis, magazijn.

< Engels *store-house*. Zie *huis**.

1669 (Schiltkamp & De Smidt 52).

➤ /E/r/1/-.

straatvoogd, voogd van een slaaf zonder eigenaar.

< Europees-Nederlands *straatvoogd*, voogd van een niet-handelingsbekwame vrouw om die in rechte te vertegenwoordigen.

1797 (Koulen 1973:19). - 1824 (De Surinaamsche Courant nr. 2). ➤ /N'/bs/3/-.

straatvoogdij, voogdij als uitgeoefend door een *straatvoogd**.

1853 (De Surinaamsche Courant nr. 19).

➤ /N'/bs/4/-.

strandhert, witstaarthert (*Odocoileus virginianus cariacou*).

Het is een dier van open landschappen en kan ook op het strand worden aangetroffen.

1835 (Teenstra 1:407). →.

Zie ook: *awojo**, *savanehert**. ➤ /N-

N/d/4-6/-.

stroopteer, taaie massa die ontstaat als men suikerrietsap te lang laat indikken.

1835 (Teenstra 1842:168). ➤ /N-N'/pt/4/-.

stuiver, zekere, alleen in Suriname geldige munt, geslagen in Nederland.

< Europees-Nederlands *stuiver*, munt met in de loop van de tijd verschillende waarden, gebruikt zowel in Nederland als in Suriname.

Korte tijd in omloop geweest tijdens gouverneur Crommelin (1756-1768).

Waar eerder sprake is van *stuiver* wordt een munt bedoeld die zowel in Nederland als in Suriname geldig was (zie De Jong 1980:82). Teenstra (1834; 1842:215) noemt een *halve stuiver*. ➤ /N'/bs/2/-.

stuk (**het**, -ken), blok, rechthoekig perceel als deel van een *plantage**, met vaste afmetingen, verdeeld in *bedden**, beplant met één gewas, of zonder gewas en anderszins gebruikt.

< Europees-Nederlands *stuk*, dat kan betekenen 'stuk grond' in het algemeen, of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 94). - 1867 (Oostindie 1989:460). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 569).

- *Cacaostuk*: 1855-1863 (Bartelink 1916:55).

- *Koffiestuk*: 1770 (Hartsinck 866). 1798 (Weygandt 141).

- *Rietstuk*: 1762 (Oostindie 1989:28).

- *Suikerstuk*: 1835 (Teenstra 1:197).

Ook in Westelijk Guyana (Groen 1793, 2:9).

Zie ook: *tuin**, *veld**. ➤ /N'?W?/pt/2-5/W./.

stukland, deel van een *plantage** dat in *stukken** verdeeld is.

1771 (Nepveu 124). 1787 (Blom 40).

➤ /N'-N'/pt/2-3/-.

stuurman, *administrateur** (zie aldaar).

< Engels *steersman*, 'leider' in het algemeen (OED 16:620).

1798 (Weygandt 129). ➤ /E/pp/3/-.

suikerbier, zekere in Suriname geproduceerde alcoholische drank; details ontbreken (niet *dram**); het heeft iets met suiker te maken gehad.

1722 (Schiltkamp & De Smidt 344). 1740 (Schiltkamp & De Smidt 464). ➤ /N-N/r/1-2/-.

suikerboontjesboom, als *zoete boontjesboom** (zie aldaar).

Bij Hartsinck (1770:82) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *weiki**. ➤ /(N'-N)?W? /wp/2/W/-.

suikergeld, suiker als wettig betaalmiddel; in gebruik 1667-1761.

Het woord wordt pas in latere literatuur aangetroffen, bijvoorbeeld in de Encyclopedie van Suriname (211): "periode van het suikergeld".

Zie ook: *kaartengeld**, *papegaaiëpenning**.

suikergrond: zie *grond** (1, 2).

suikerheer (-heren), in Suriname wonende eigenaar of directeur van een suikerplantage. 1677 (Schiltkamp & De Smidt 83). - 1682 (Schiltkamp & De Smidt 114). ➤ /N-N/pp/1/-.

suikerhoepel (-s), ook kortweg *hoepel**, hoepel voor en van een suikervat.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 23). ➤ /N'-N'/pt/4/-.

suikerhout, soort boom (*Micropholis guyanensis*) en zijn hout; heden Surinaams-Nederlands *riemhout*.

Van het hout werden suikervaten gemaakt (Westeroënen van Meeteren 1883:47).

1835 (Teenstra 1:393). 1855 (Van Sypesteyn 182). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 658). ➤ /N'-N'/wp/4-5/-.

suikerhuis: zie *suikerwerkhuis**.

suikerketel, kookpan voor de bereiding van suiker in een suikerbedrijf.

1855 (Focke 15).

Zie: *kap**, *inneemketel**, *malassieketel**, *likaketel**, *test**, *kap**.

Ook in Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:27), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /(N-(N?W?)/pt/4/W/-.

suikerkoker, slaaf die in een *kookhuis** een kookpan (*suikerketel**) bedient; ook kort *koker**.

Opmerking: Het WNT (16:496) geeft als betekenis 'suikerfabrikant' (citaat 1776).

1727-1754 (Beeldsnijder 1994:300-301). - 1862 (Lamur 1983:62). ➤ /N-N/pp/2-4/-.

suikerland, het met suikerriet beplante deel van een suikerplantage.

1822 (Lammens 1982:193).

Zie ook: *kaangrond**, *rietgrond** en *suikergrond**, *rietland**. ➤ /N'-N'/pt/3/-.

suikerlepel (-s), grote, metalen lepel voor het opscheppen van suiker-in-wording als gebruikt in een *kookhuis**.

18^e eeuw (zie Oostindie 1989:51). 1804 (De Surinaamsche Courant nr. 28). 1854 (De Surinaamsche Courant nr.48). ➤ /N-N'/pt/2-4/-.

suikermier, faraomier, een zeer klein, rood miertje dat veel voorkomt in huizen en daar de suikerpot opzoekt (*Monomorium pharaonis*).

1765 (Fermin 117). 1835 (Lammens 196, *zuikermier*). 1856 (Wullschlägel 9, Duits *Zucker-ameise*). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (371).

Opmerking: Europees-Nederlands *suikermier* is een soort van de Oude Wereld die nesten maakt tussen de wortels van suikerriet (*Formica saccharivora*).

Zie ook: *huismier**. ➤ /N-N'/d/2-5/-.

suikerpont, *pont** voor het vervoer van suiker van een *plantage** naar een zeeschip op de rede.

Prent ca. 1760-1772 (Fontaine red).

1980:44). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 696). ➤ /N-(N'W?)/pt/2-5/-.

suikerrolder (-s), als *roller** (1).

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 134).

➤ /N'-E/pt/4/-.

suikerschoof (-schoven). Vermoedelijk bos suikerriet.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 58).

➤ /N'-N/pt/4/-.

suikerstaat, suikerplantage.

Zie *staat**.

1763 (Oostindie 1989:81). 1788 (Roos 1804:26). 1884 (Elout van Soeterwoude 37). J. Spalberg 1913:7. ➤ /N-E/pt/2-5/-.

suikerstuk: zie *stuk**.

suikertest (-en), kookpan (*suikerketel**)

voor de bereiding van suiker.

Zie *test**.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 5, *carron suikertest*). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 61).

Opmerking: Carron, een stad in Schotland met metaalindustrie. ➤ /N-E/pt/4/-.

suikerwerk, suikermolen.

< Engels *sugar-works* (Warren 1667:17).

Europees-Nederlands *werk* betekent hier 'mechaniek', 'bewegend toestel'.

1668 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 344). - 1724 (Schiltkamp & De Smidt 369). ➤ /E/pt/1/-.

suikerwerkhuis, bedrijfsgebouw op een suikerplantage.

Zie *suikerwerk**, zie *huis**.

1763 (Pistorius 4, 9).

Opmerking: Vermoedelijk bedoelt Reeps (1693:19) met *suikerhuis* hetzelfde.

➤ /E-N/pt/2/-.

suikerworm, rups van de suikerrietmot

(*Diatraea saccharalis*).

Zie *worm**; het dier tast suikerrietstengels aan.

1786 (Visscher Heshuysen 447). Bij Blom (1787:46) kortweg *de wurm*. ➤ /N'-

N/d/3/-.

**suppleijen, suppleien, suppleyen, sup-
plyen; suppleren** (gesuppleerd), **supleren**,
inboeten, dat is verouderde en afgestorven
exemplaren van een cultuurgewas vervan-
gen door jonge planten.

< Engels *to supply*, 'vervangen, aanvullen'
in het algemeen - evenwel bij Ligon voor
Barbados in 1657 (1673:88) in de betekenis
als in Surinaams-Nederlands - of afkom-
stig van Europees-Nederlands *suppleren*
waarin het een aantal verwante betekenis-
sen kon hebben, maar niet deze (WNT).

Suppleyen e.a. zonder -r-: 1740 (Anony-
mus 34). - 1835 (Teenstra 1:202).

Suppleren e.a. met -r-: 1727 (Oud Nota-
rieel Archief Suriname 161:128). - 1835
(Teenstra 1:288). 1917 (Encyclopaedie van
Nederlandsch West-Indië 662).

Samen: /E?N'?/pt/2-5/-.

Surinaamsch: zie *augurk**, *brandewijn**,
*flamingo**, *calaloe**, *huwelijik**, *mosterd**,
*olifant**, *thee**, *theeboom**.

- : Toegevoegd achter een bedrag in geld
beduidt het, dat het Surinaams geld betreft,
ter onderscheiding van *Hollandsch** (zie
verder aldaar) of *Nederlandsch**.

1718 (Herlein 86). - 1822 (Lammens
1982:89). →. ➤ /N'/r/1-6/-.

- : Er zijn in Suriname dieren die daar de-
zelfde naam hadden en soms nog hebben
als een ander dier in Nederland. In zo'n
geval treft men nogal eens aan, dat een au-
teur aan de naam in Suriname *Surinaamsch*
toevoegt, bijvoorbeeld *Surinaamsche vos*.
Vrijwel altijd blijkt echter uit het totale
bronmateriaal, dat zo'n aanduiding een
incidenteel geval betreft en lijkt de toe-
voeging althans in Suriname niet werkelijk
gebruikt te zijn. Er is in dit boek dan ook
geen aandacht aan besteed. Voor dergelijke
namen van planten geldt hetzelfde.

- : **oud Surinaamsch geld**, al het geld
(munten en dergelijke) dat bij de munt-

regeling van 1854 werd ingetrokken en vervangen door geld als in Nederland. Zie *gulden**.

1855 (Focke 127, 136). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 488).

➤ /N'/bs/4-5/-.

- : **op zijn Surinaamsch leven**, als blanke man in concubinaat leven met een negerin of een gemengdbloedige vrouw. Ter onderscheiding van de huwelijkse staat met een blanke vrouw; daarvoor bestaat niet een onderscheidende formulering. Zie ook *huishoudster**.

1842 (in Van Lier 1977:556, 57). ➤ /N+N/bc/4/-.

swamp(-): zie *zwamp(-)**.

swieping: zie *zwieping**.

swiepvīs: zie *basjafisi**.

switie-boontje, enige bomen en struiken van het genus *Inga*, hun peulen en zaden.

< Sranantongo *switi boonki* (Focke 1855:129). Het is zeer waarschijnlijk een vertaling van Surinaams-Nederlands *zoete boontjes(boom)**. Zie verder aldaar.

1855 (Van Sypesteyn 185). - 1910 (Penard 101). →.

Zie ook: *prokonie**, *weiki**, *basterd-zwieti boonti**. ➤ /S-N/wp/4-6/-.

switie moffo, **swit(i)e moffe**, lekker hapje, in het bijzonder dierlijke toespijs.

< Sranantongo *switi moffo* (Focke 1855:129); Sranantongo *switi*, 'lekker'; Sranantongo *mofo* (onder meer 'hapje').

1749 (Beeldsnijder 1994:170). - 1845-1849 (Boekhoudt 1874:125). →. ➤ /S/r/2-6/-.

symarouba: zie *simarouba**.

tabakhout, niet geïdentificeerde, inheemse boomsoort en zijn hout.

1835 (Teenstra 1:394). ➤ /X-N/wp/4/-.

tabbetje, **tappetje (het, -s)**, eiland in een rivier, ook indien ontstaan door kunstmatige afsnijding van een bocht.

< *tap** (stroomversnelling): zie aldaar.

Natuurlijke eilanden komen veelal voor samen met stroomversnellingen (*vallen**).

Tabbetje: 1738 (Schiltkamp & De Smidt 450). - 1855 (Focke 129). →. ➤ /S/m/2-6/-.

Tappetje: 1737 (De Lavaux). - 1791 (Hoogbergen 1984:129). ➤ /S/m/2-3/-.

tafelboom, 1. een ingevoerde, aangeplante boomsoort (*Terminalia catappa*), thans genoemd *amandelboom**; 2. enige boomsoorten van het genus *Cordia*.

1. De boom wordt zodanig tot schaduwboom gesnoeid, dat de kroon de vorm krijgt van een rond tafelblad.

1786 (Blom 70). 1855 (Focke 3). ➤ /N'-N/cp/3-4/-.

2. De kroon is van nature plat.

1835 (Teenstra 1:352). →.

Zie ook: *boschtafelboom**. ➤ /N'-N/wp/4-6/-.

tafelkrans (-en), "een opengewerkt zilveren blad op pootjes als gebruikt op de tafel in een kamer, soms om iets op te zetten, soms als bovenstel van een komfoor" (WNT 16:754).

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 58, in de eerste bovengenoemde betekenis).

Opmerking: De citaten in het WNT doen vermoeden, dat het woord, behalve in Suriname, alleen in 17^e- en 18^e-eeuws Nederlands in het voormalige Nederlands Oost-Indië gebruikt werd. ➤ /N-N'/bc/3/-.

tafia, een slechte soort rum, het eenmalige distillatieproduct van het schuim op kokend suikerrietsap.

< Frans *tafia*. Het wordt tegenwoordig onder deze naam ingevoerd uit Frans-Guyana; wellicht vroeger ook al.

t

taaie, **taaijer**: zie *tayer**.

taas: zie *tas**.

1854 (Kappler 1983:113). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 74). →.

Zie ook: *Surinaamse brandewijn**, *dram**, *kilduivel**, *garappa**, *lowijn**.

➤ /Fr./r/4-6/-.

tajer(-), tajer(-): zie *tayer(-)**.

takroeba, niet nader identificeerbare boomsoort.

< Sranantongo *takroeba* (Focke 1855:131). 1835 (Teenstra 1:394). 1855 (Focke 131).

➤ /S/wp/4/-.

tamanoa (de), grote miereneter

(*Myrmecophaga tridactyla*).

Tropisch Amerikaans element, sub 3; voor meerdere soorten miereneter.

1835 (Teenstra 2:406). 1900 (Penard 1:90). →.

Opmerking: Al genoemd door Houttuyn (1, 1:486; 1761): “in Amerika (...) *tamandua* geheeten”. Wat bedoelt hij met “Amerika”? ➤ /Am/d/4-6/-.

tamarindegarde, tamarinderoede(n),

tamarindestokken, roede van twijgen van de tamarinde, gebruikt als tuchtigingsinstrument.

Tamarindegarde: 1765 (Nepveu 83). 1770 (Hartsinck 916).

Tamarinderoede(n): 1832 (J. Melker in Oso 22:255). - 1855 (Focke 150).

Tamarindestokken: 1768 (Van Dyk 51, *tammeryn-stokken*). - 1834 (Teenstra 1842:46).

Opmerking: In WNT (16:847)

tamarinderoede bij Nicolaas Beets.

Zie ook: *goejavegarde**.

Samen: /N-N/bc/2-4/-.

tanuki, niet geïdentificeerde plant: “Myrthus draegende roode besien” (Van Aerssen van Sommelsdijck 1686 nr. 29).

De naam is vermoedelijk indiaans.

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck zie boven). ➤ /Ind.?/wp/1/-.

tap (de, -pen), stroomversnelling, waterval; in Surinaams-Nederlands heden *dam*,

soela en *val**.

< Sranantongo *tapu* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1995:90) voor onder meer ‘stop’ (zelfstandig naamwoord) en ‘versperren’ < Engels *stop*, Smith 1987:227. Volgens OED kunnen Engels *stop* (16:775) en Schots *stap* (16:519) betekenen ‘waterkering’ of ‘dam’ in een rivier, een Engelse *water stop*. Een stroomversnelling of een waterval kan een versperring zijn die noopt tot een ‘stop’ als men met een boot passeren wil. Het woord kan echter ook afkomstig zijn uit Oostelijk Guyana of Westelijk Guyana (zie beneden).

1770 (Hartsinck 574).

Ook in Oostelijk Guyana en Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:174 en 266).

(S?W?/m/2/O./W/).

tapana, gegiste drank, door indianen bereid uit het afkooksel van *cassave** (1) waarin aangebrand *cassavebrood**.

< Arowaks en Karaïbisch *tapana* (Van Coll 1903:649).

1854 (Kappler 1983:97). - 1858 (Copijn 15). →.

Zie ook: *casiri**, *pajaware**, *pernou**.

➤ /Ind./ic/4-6/-.

tapoer(i)pa, taproepa, een boomsoort

(*Genipa americana*), zijn hout en zijn vrucht.

< Karaïbisch *tapoeripa* (Van Coll 1903:649), *tapurûpo* (Courtz 383) of < Sranantongo *tapoeroepa* (Focke 1855:133).

1740 (Anonymus 19). - 1855 (Focke 133, Van Sypesteyn 12). →. ➤ /K?S?/wp/2-6/-.

tarantula, tarantel, de *zwarte boschspin**,

misschien ook de bruine (zie beneden).

< Europees-Nederlands *tarantula*, een grote wolfspin uit Zuid-Europa (*Lycosa tarentula*).

1771 (Nepveu 339). - 1855 (Focke 4). →.

Bij Hartsinck (1770:101) de *bruine boschspin** voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. ➤ /N?W?/d/2-6/W/.

tas, tasch, 1. blad(eren) van de *taspalm** als dakbedekking, ook attributief; 2. *taspalm** (zie aldaar).

< Sranantongo *tassi* (Hermann 1689, fol. 29) < Engels *thatch*, Smith 1987:225.

1: 1711 (Schiltkamp & De Smidt 279). -

1802 (Blom 178). →. > /S/r/1-6/-.

2: 1855 (Focke 133). →. > /S/wp/4-6/-.

tasblad (-en, -eren), als *tas** (1).

1718 (Herlein 82). - 1770 (Hartsinck 761).

> /S-N/r/1-2/-.

tashout, stammetje(s) van de *taspalm** als bouw materiaal.

1730 (S. de Groot in Weekkrant Suriname 24-9-1988). 1770 (Hartsinck 761). > /S-

N/r/2/-.

taspalm, kleine soort palm (*Geonoma baculifera*), die *tas** (1) levert.

1854 (Kappler 1983:31). - 1927 (Stahel 12).

> /S-N/wp/4-5/-.

tasse, taschen (bn.), 1. van *tas** (1), alleen in de combinatie *tasse daeken*; 2. beheerst door *tas** (2).

1: 1685 (Schiltkamp & De Smidt 159). 1725 (Schiltkamp & De Smidt 385). > /S/r/1/-.

2: 1784 (Heneman, *tasse swamp*); zie *zwamp**. > /S/wp/3/-.

tasstok (-ken), stok of rotting van een stammetje van *tas** (2) om te gebruiken als wandelstok of om ermee te slaan; in Surinaams-Nederlands heden *tastiki* (< Sranantongo).

1740 (Anonymus 71). - 1835 (Teenstra 1:415). > /S-N/bc/2-4/-.

tatou (-s), gordeldier (in Suriname vijf soorten uit de familie *Dasypodidae*).

Tropisch Amerikaans element, sub 3.

1693 (Reeps 21). - 1769 (Fermin 2:110).

Oudste vindplaats voor Zuid-Amerika in het algemeen Van Linschoten (1596:130).

Ook in Brazilië (Keye 1659:65, *tattous*, meervoud), in Oostelijk Guyana (De Myst 1677:39, *tatoes*, meervoud) en Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:91).

Zie ook: *capassie**, *schildvarken**.

> /Am/d/1-2/B./O./W./.

tavou: zie *tovou**.

tayer, teyer, tyer, taijer, teijer, tijer (de, -s),

1. eetbare knollen van 2, ook collectivum;

2. wilde en gecultiveerde vormen van (a) de plant *Xanthosoma sagittifolium* en (b) gecultiveerde vormen van *Colocasia esculenta*.

< Braziliaans *taja* (Marcgrave 1648:35), voor de knol.

Spelling die uitspraak met *ai* suggereert 1692-1855, met *ei* 1685-1788. Opvallende spellingen: *taaijer* (Nepveu 1771:189), *taaie* (1881, Kappler 1883:33) en *teie* (meervoud -n, Pistorius 1763:89).

Zie ook: *fingatayer**, *ingitayer**, *krastayer**, *paratayer**, *varkenstayer**, *vingertayer**.

1: 1685 (Schiltkamp & De Smidt 155). - 1872 (Anonymus 17). → (*tajer*)

Ook in Westelijk Guyana (Groen 1792, 2:10; *tyers*, meervoud).

Opmerking: Teenstra (1834;1835, 2:283) geeft *koffoe-tayer* voor vuistgrote knollen (Sranantongo *kofu*, 'vuist'). > /Braz./cp/1-6/W./.

2: 1769 (De Beet 1984:86). - 1787 (Blom 36). 1910 (Sack 11). → (*tajer*).

Bij Hartsinck (1770:62) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. Voor Brazilië zie boven > /Braz./cwp/2-6/B./W./.

tayerblad (-en, -eren), 1. als (wilde) *tayer** (2); 2. bladeren van *tayer** (2a) gegeten als groente.

1: 1689 (Hermann fol. 47). > /Braz.-N/wp/1/-.

2: 1718 (Herlein 120, *Teyer bladeren*). 1913 (J. Spalburg 81, *tajebladen*). →. > /Braz.-N/cp/1-6/-.

tayerbraf, dikke soep (*braf**) met gekookte *tayer** (1) erin; heden Surinaams-Nederlands *tajersoep*.

1765 (Nepveu 86). 1771 (Experientia 14).

> /Braz.-(E?S?)/r/2/-.

tayergrond: zie *grond** (1, 2 en 3).

taytay, teijteij, teteij, naam voor lianen en andere klim- en slingerplanten en delen van deze, in het bijzonder indien gebruikt als bindmateriaal.

< Sranantongo *tetey* (Weygandt 1789:23), *tetei* (Focke 1855:135), betekent garen, touw en dergelijke < Engels *tie*, Echteld 1961:171.

1740 (Anonymus 19). - 1835 (Teenstra 1:423).

Zie ook: *bossi teitei**, *boschtouw**, *loango-taytay**, *patatter-taytay**. ➤ /S/r/2-4/-.

taytay-hoepel, hoepel van suikervat gemaakt van een liaan.

Zie *taytay**.

1835 (Teenstra 1:241). ➤ /S-N'/pt/4/-.

teie(-), teijer(-): zie *tayer(-)**.

teijteij: zie *taytay**.

temba: zie *timba**.

tenhout, niet geïdentificeerde boomsoort, "leverende een niet duurzaam 8 à 9 dm. kanthout op" (Teenstra 1835, 1:348, 396), enige vindplaats). ➤ /X/wp/4/-.

tent (de, -en), 1. afdak van palmlaad op *pont** en *corjaal** om goederen of mensen te beschutten tegen zon en regen; 2. ruime en comfortabele houten kajuit op een *tentboot**.

Europees-Nederlands *tent* is een afdak in betekenis 1, maar van zeildoek of iets dergelijks. Het WNT (16:1522) geeft betekenis 2 voor Nederland, maar de twee citaten (van 1702 en 1870) duiden op een kleiner en eenvoudiger onderkomen. Evenwel, het woord kan in beide betekenissen ook afkomstig zijn uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1: 1722 (Schiltkamp & De Smidt 349). - 1763 (Pistorius 18). →.

Ook in Westelijk Guyana (Groen 1793, 4:7). ➤ /N'W?/pt/1-6/W./.

2: 1826 (De Surinaamsche Courant nr. 68). 1866 (Van Schaick 119).

Opmerking: Het voorkomen van *tentboot** van 1684 tot 1917 doet vermoeden, dat de periode waarover *tent* in betekenis 2 is gebruikt, veel langer is geweest dan de twee vindplaatsen suggereren. ➤ /N'W?/bc/4/-.

tentboot (de, -en), grote roeiboot met vier, zes of acht roeiers, voor het vervoer van mensen, voorzien van een *tent** (2). 1684 (Schiltkamp & De Smidt 146). - 1866 (Van Schaick 44). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 569).

Ook in Westelijk Guyana (1763, Hartsinck 1770:478), mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *uitloperje**. ➤ /(N'W?)-N/bc/1-5/W./.

tentcorjaal, corjaal* voor het vervoer van mensen, voorzien van een *tent** (1).

1755 (De Beet & Price 1982:79). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 6).

Ook in Westelijk Guyana (1763, Hartsinck 1770:418), mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *slagtertentcorjaal**. ➤ /(N'W?)-Am/bc/2-4/W./.

tentpont, pont* voorzien van een *tent** (1).

1740 (Anonymus 10). - 1825 (Oostindie 1989:494).

Opmerking: Bij Blom (1787:82) een *tentpontje*; zie *pontje**. ➤ /(N'W?)-(N'W?)/pt/2-3/-.

test (de), de laatste en kleinste van een serie van vier *suikerketels** (kookpannen) voor de bereiding van suiker.

< Engels *tatch, tach*, bij Ligon (1657;

1673:90 e.a.), gezien de algehele overeenstemming in betekenis. NB: Portugees

tache (J.L. Taylor 597), < Engels, betekent 'suikerketel' in het algemeen.

1765 (Nepveu 630) - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 129, *carron test*).

Opmerking 1: Carron, een stad in Schotland met metaalindustrie.

Opmerking 2: "De test is rijp" betekent dat de massa in de test de juiste dikte heeft

gekregen (West-Indië 2:133; 1858).

Zie ook: *inneemtest**, *likatest** en *suikertest**, *mallassie ketel**. ➤ /E/pt/2-4/-.

testies, persoon geboren uit een blanke en een *poesties**, dus 31/32^e blank en 1/32^e neger. Opgenomen, hoewel in de onderhavige periode niet vermeld gevonden. Het woord vormt het eind van het opmerkelijke rijtje mulat, *mesties**, *casties**, *poesties**, testies.

1883 (Veth 1889:103). 1913 (Themen in Polanen 1982:62).

teteij; zie *taytay**

tetoemore, niet geïdentificeerde boomsoort: "een fraaije boom dragende seer ...[onleesbaar] rijkende bloemen" (Van Aerssen van Sommelsdijck, zie beneden), inheems.

De naam is vermoedelijk indiaans.

1686 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 30). ➤ /Ind. ?/wp/1/-.

teyer: zie *tayer**

thee: **Surinaamsche thee**, aftreksel ('thee') van bladeren van de *Surinaamsche theeboom**, gebruikt als drank.

1835 (Teenstra 2:344). ➤ /N+N'/1/4/-.

theeboom: **Surinaamsche theeboom**, *lantana*, een wilde heester (*Lantana camara*), die heden in Surinaams-Nederlands *korsoewiwiri* (zie *koorsoewiewerie**) genoemd wordt.

< Europees-Nederlands *theeboom*, de boom *Camellia sinensis*, de leverancier van de 'echte' thee.

1771 (C. Dahlberg nr. 8). ➤ /N+(N'-N)/wp/2/-.

ticoco, rode flamingo (*Phoenicopterus roseus*), heden in Surinaams-Nederlands genoemd *zeegans* of *segansi*.

< Sranantongo *ticoco* (Fermin 1765:91; Focke 1855:137) < Karaïbisch *tokoko* (Courtz 388).

1763 (Pistorius 71). 1770 (Hartsinck 1770:114). ➤ /(K)S/d/2/-.

tiekie: zie *alanjatiki**

tienge monnie, enige boomsoorten van de onderling verwante genera *Protium* en *Trattinickia*.

Sranantongo *tingimoni* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:179). 1835 (Teenstra 1:396). 1855 (Van Sypesteyn 182). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 591). → (*tingimoni*).

➤ /S/wp/4-6/-.

tigre: zie *tijger**

tigrifowroe, rosse tijgerroerdomp (*Tigrisoma lineatum*).

< Sranantongo *tigrifowroe* (Focke 1855:137) < *tijgervogel** (zie aldaar). 1796 (Stedman 80, Engelse spelling). →.

➤ /S/d/3-6/-.

tigriston, handjesgras of bahamagrass (*Cynodon dactylon*), een wereldwijd verbreide grassoort.

< Sranantongo *tigriston* (Woordenlijst van het Sranantongo 1961:84). Sranantongo *tigri*, hetzelfde als *tijger**; Sranantongo *ston*, 'testikel'. De naam is (nog) niet verklaard.

1835 (Teenstra 1:282, *tikriston*). →.

Zie ook: *Boheems gras**. ➤ /S/wp/4-6/-.

tij, duur van een tij (getij), zes uur.

< Europees-Nederlands *tij*, met enige betekenissen met betrekking tot de afwisseling van eb en vloed; niet deze.

1866 (Van Schaick 107).

Zie ook: *water** (3). Lammens (1818:147) schrijft: "De plantagie, was ruim twee getijden waters, *binnenwaards** van de mond der rivier gelegen (...)." ➤ /N'/m/4/-.

- : **tij stoppen** (**tij gestopt**), **tijstoppen** (**tijstopte**), wachten met verder varen tot het tij (in dit geval de richting waarin het water stroomt) gunstig is.

In Europees-Nederlands alleen gebruikt met betrekking tot voor de kust ankerende zeeschepen (WNT 15:1964). In Suriname uitgebreid tot het gedrag van mensen die

met een kleine boot op weg zijn over een benedenrivier, als eb en vloed zich daar doen gelden.

tij stoppen: 1693 (Reeps 19). - 1808 (Schiltkamp & De Smidt 1273).

tijstoppen: 1809 (Schiltkamp & De Smidt 1283). - 1866 (Van Schaick 49). →.

Opmerking: Ook *het getijde stoppen* in 1783 (Schiltkamp & De Smidt 1055).

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:262).

Zie ook: *tijstop** en varianten. ➤ /N'/r/1-6/-.

tijd (**de**, **-en**), in het bijzonder seizoenen met betrekking tot het klimaat; alleen in *droge tijd** en *natte tijd**.

Europees-Nederlands *tijd* in een dergelijke betekenis van 'seizoen' komt alleen voor in *regentijd* en samenstellingen die pleonasmen zijn, bijvoorbeeld de *wintertijd*.

- : **droge tijd**, 1. seizoen met een tekort aan regen; 2. als grote *droge tijd** (zie aldaar).

1: 1786 (Visscher Heshuysen 444). →.

➤ /N+N'/m/3-6/-.

2: 1670 (Schiltkamp & De Smidt 58). - 1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 42). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 189). →. ➤ /N+N'/m/1-6/-.

- : **grote droge tijd**, *droge tijd** die in Noord-Suriname ongeveer duurt van half augustus tot begin december.

1770 (Hartsinck 868). - 1858 (Copijn 3). →.

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:289), mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *droogte**. ➤ /X/m/2-6/W./.

- : **kleine droge tijd**, *droge tijd** die in Noord-Suriname ongeveer duurt van begin februari tot eind april.

1770 (Hartsinck 868). - 1839-51 (Van der Aa 1993:19). →. ➤ /N+(N+N)/m/2-6/-.

- : **natte tijd**, lang seizoen met overmaat aan regen, in Noord-Suriname ongeveer van eind april tot half augustus.

1670 (Schiltkamp & De Smidt 58). 1679 (Lichtveld & Voorhoeve 1980:61). →.

Zie ook: *grote regentijd**. ➤ /

N+N'/m/1-?-6/-.

tijger(-): zie *tayer*(-)*.

tijger, 1. jaguar (*Panthera onca*); 2. poema (*Puma concolor discolor*).

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

Europees-Nederlands *tijger* is een Aziatische katachtige, *Felis tigris*.

1: 1835 (Teenstra 2:412). 1855 (Focke 136). →.

Zie ook: *bonte tijger**.

Opmerking: Bij Hartsinck (1770:89) *schildpadtijger* voor Suriname, Westelijk Guyana of beide. Vermoedelijk is het slechts de letterlijke vertaling van de Arowakse naam. De vlekken op de vacht lijken op die op het schild van een Surinaamse landschildpad.

Ook in Brazilië (S. de Vries 1682, 2:1193).

➤ /Am/d/4-6/B./.

2: 1693 (Reeps 21). - 1835 (Teenstra 2:411). →.

Ook in Brazilië (Marcgrave 1648:235), in Oostelijk Guyana (Van der Woude 1677; Lichtveld & Voorhoeve 51) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:80).

Opmerking: Heden voor betekenis 2 *diatigri* (< Sranantongo). ➤ /Am/d/1-6/B./O./W./.

- : **bonte tijger**, jaguar.

Zie *tijger** (1). Het is mogelijk dat het een leenvertaling is van Sranantongo *penitigri* (zie Staffeleu 1975:35), maar het omgekeerde kan ook. *Bont* betekent hier 'gevekt'. 1763 (Pistorius 54). ➤ /S?(N-Am)?/d/2/-.

- : **gevekte tijger**, geheel als *bonte tijger**: zie aldaar.

1854 (Van Sypesteyn 60). ➤ /S?(N-Am)?/d/4/-.

- : **rode tijger**, poema.

Zie *tijger** (2); de vacht kan roodachtig zijn (zie *rood**). Het kan ook een leenvertaling zijn van Engels *red tiger* (bij Warren 1667:12) of van Sranantongo *redi-tigri*

(Focke 1855:136).

1763 (Pistorius 54). - 1855 (Focke 136). →.

Opmerking: Bij Hartsinck (1770:89)

bartenbeestijger voor Suriname, Westelijk Guyana, of beide berustend op de kleur als van een hert (Stahel 1927:204). Dat kan een leenvertaling zijn van zowel een Arowakse naam als van Sranantongo *diatigri*, welke laatste nu ook de Surinaams-Nederlandse naam is. ➤ /X/d/2-6/-.

tjgerkat, naam voor drie katachtige roofdieren, de Europees-Nederlandse tjgerkat (*Leopardus tigrinis*), de ocelot (*Leopardus pardalis melanurus*) en de margay (*Leopardus wiedii vigens*).

< Engels *tiger-cat* (OED 18:80, sedert 1699).

1718 (Herlein 169). - 1855 (Focke 136). →.

Zie ook: *wilde kat**.

Opmerking 1: De eerste vermelding in Nederland is van 1842 (WNT 17, 1:88).

Opmerking 2: Hartsinck (1770:89) geeft de naam voor Suriname, Westelijk Guyana of beide aan de taira (zie *aira**). ➤ /E/d/1-6/-.

tjgervisch, tjgermeerval, een grote roofvis van het zoete water (*Pseudoplatystoma fasciatum*), in Surinaams-Nederlands heden genoemd *spikerikati* (< Sranantongo). Het dier is gevlekt zoals een *tijger** (1) en wordt als 'vraatzuchtig' beschouwd.

1770 (Hartsinck 121). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 592).

Zie ook: *spiegelkat**, *spikkelkat**. ➤ /Am-N/d/2-5/-.

tjgervogel, rosse tjgerroerdomp (*Tigrisoma lineatum*).

De volgroeide, maar nog niet geslachtsrijpe exemplaren zijn bruingeel-zwart gestreept, zoals een Europees-Nederlandse tjger uit Azië. Mogelijk dacht men eertijds met een aparte soort te maken te hebben.

1740 (Anonymus 22). - 1855 (Focke 137). - 1908 (Penard & Penard 170). →

(*tigrifowroe**). ➤ /Am-N/d/2-5/-.

tjstop, tijdelijke onderbreking van een

boottocht over binnenwater om gunstiger tij af te wachten.

Zie *tij stoppen**.

1809 (Schiltkamp & De Smidt 1282).

➤ /N'-N/r/3/-.

tijstoppen: zie *tij stoppen**.

tijstopplaats, in het bijzonder van overheidswege aan *boschnegers** aangewezen plaats waar het hun is toegestaan een *tijstop** te houden.

1809 (Schiltkamp & De Smidt 1283).

➤ /(N'-N)-N/bs/3/-.

timba, temba, loopplank als brug over een sloot (*trens**), vlonder over een moeras (*zwamp**).

< Sranantongo *tiemba* (Focke 1858a:315).

1850 (Hoogbergen 1978:65, 67). - ca. 1850 of wat later (Winkels IV:287). 1915

(Rustwijk 3). ➤ /S/r/4-5/-.

timmerkrijt, krijt in de vorm van een blokje, gebruikt door bouwvakkers om een gespannen draad wit te maken, die dan dient voor het afdrukken van een rechte, witte lijn op een horizontaal ondervlak.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 16). →

(*timmermanskerijt*) ➤ /N'-N/r/4/-.

timmerloods, op een suikerplantage een timmermanswerkplaats, meer in het bijzonder voor de vervaardiging van suikervaten.

1768 (Van Dyk 110). 1835 (Teenstra 1:213).

Zie ook *timmerneger**. ➤ /N-N/pt/2-4/-.

timmerman (-s), (ook:) specht.

De vogels kloppen met hun snavel goed hoorbaar op stammen en takken.

1740 (Anonymus 22) - 1866 (Van Schaick 127). →. ➤ /N'/d/2-6/-.

timmerneger, negerslaaf (*neger**) werkzaam als timmerman in het algemeen of in het bijzonder als kuiper.

1740 (Winkels I:24). - 1866 (Van Schaick 142).

Ook in Westelijk Guyana (1763, Hartsinck 1770:394), mogelijk afkomstig van daar.

Zie ook: *kuiperneger**. ➤ /N-Am)?W?/

pp/2-4/W./.

tingimoni: zie *tienge monnie**.

tjap, hak, een gereedschap om de bovenlaag van de grond mee los te hakken.

< Sranantongo *tjappo* (Schumann 1783:180) < Engels *to chop*, 'hakken', Focke 1855:137.

1828 (Kuhn 170). - 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 92). →. > /S/pt/4-6/-.

tjappen (getjapt), werken met een *tjap**.

1855-1863 (Bartelink 1916:86). →.

Zie ook: *omslaan**. > /S/pt/4-6/-.

tjotjo, huiswinterkoning, een klein vogeltje (*Troglodytes aedon albicans*), heden genoemd *gadofowroe** (< Sranantongo), zie aldaar voor andere namen.

< Sranantongo *tjotjo* (Focke 1855:138), een geluidnabootsing.

1786 (Roos in Letterkundige Uitspanningen 3:28). - 1855 (Focke 138). →. > /S/d/3-6/-.

tjotjovogeltje, als *tjotjo**.

1835 (Teenstra 2:428). - 1855 (Focke 138).

> /S-N/d/4/-.

todde (-n), pad (het dier).

< Sranantongo *todde* (Fermin 1765:12), *todo* (Focke 1855:138) < Engels *toad*, Echtd 1961:76.

1835 (Teenstra 2:436) - 1866 (Van Schaick 281). → (*todo*, als Sranantongo). > /S/d/4/-.

toddejackie, de uitzonderlijk grote larf ('kikkervisje', in dit geval groter dan het volwassen dier) van de paradoxale kikker of Surinaamse staartvors (*Pseudis paradoxa*). < Sranantongo *tododjaki* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 592). Van Sranantongo *todo*, dat betekent onder meer 'kikker', en *jakje** (2).

1835 (Teenstra 2:436). > /S/d/4/-.

todo ax (todo axen), zekere, niet nader omschrijfbare soort *ax** (aks).

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 5) 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 17, *Ameri-*

kaansche todo axen; nr. 49). > /X-E/bc/4/-.

toecoemaun-boom, een palmsoort

(*Astrocaryum aculeatum*).

< Sranantongo *toekoemaw* < Karaïbisch *toekoemoe* (Ostendorf 1962:258).

1771 (Nepveu 356). > /S-N/wp/2/-.

toejoejoe (de), Amerikaanse reuzenooievaar of jabiroe (*Jabiru mycteria*).

< Karaïbisch *toejoejoe* (Penard & Penard 1908:142),

1740 (Anonymus 22, *toejuye*). 1763

(Pistorius 71).

Zie ook: *blaasman**, *kraan**. > /K/d/2/-.

toelala, tourara, 1. enige plantensoorten van het genus *Caladium*, waarmee men verondersteld wordt een magische invloed te kunnen uitoefenen; 2. een stof, door indianen bereid uit 1, die, toegevoegd aan spijs of drank, verondersteld wordt een magische invloed te hebben.

< Sranantongo *toelala* of < Karaïbisch *toelala*, Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 682.

1: 1771 (C. Dahlberg nr. 121). 1907 (F.P. & A.P. Penard in Doelwijt 1974:59). →.

> /K?S?/wp/2-6/-.

2: 1744 (Inventaris Archief Raad van Politie 797). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 110).

Zie ook: *kruidendeeg**, *obia**, *wissie**.

> /K?S?/ic/2-5/-.

toetoe, toutou (-s), recht, houten blaasinstrument, door *boschnegers** gebruikt als signaalhoorn en oorlogstrompet.

< Sranantongo *toetoe* (Schumann 1783:90), blaasinstrument in het algemeen 1768 (De Beet 1984:77). - 1789-92 (Hoogbergen 1984:135, 142).

Zie ook: *boschhoorn**. > /S/o/2-3/-.

toetoeman, hoornblazer bij oorlogvoerende *boschnegers**.

< Sranantongo *toetoeman*

? (Hoogbergen 1985:493). > /S/o/?/-.

Toevinga (-s), groepje van 8 à 10 bosindianen

met als afwijking zodanige samengroeiingen van vingers en tenen dat het in het ergste geval lijkt of een hand slechts twee vingers heeft en een voet twee tenen; zij woonden bij een dorp van *Saramakaners**. < Sranantongo *Toevinga*; Sranantongo *toe*, 'twee'; Sranantongo *figa*, 'vinger(s)', 'te(e)n(en)', dus 'tweevingerigen' en 'tweetenigen'.

1762 (De Beet & Price 1982:114; ook *Toevingers*). 1763 (De Beet & Price 1982:194, *Touvinga*). ➤ /S/r/2/-.

toke (-s), (helm)parelhoen (*Numida meleagris*), ingevoerd en gekweekt. < Karaïbisch *toke* (Courtz 388) of < Arowaks *tokje* voor *anamoe** (Sabajo e.a. 1989:231) of < Sranantongo *toke* (Focke 1855:139). 1796 (Stedman 349; *tokay*, Engelse spelling). 1785 (Roos 1804:177). → (ook *tok*). Opmerking: Bij Boekhoudt (1845-1849; 1874:136) *tokki-tokki*. ➤ /Ind.?S?/d/3-6/-.

tokkee: zie *toke**.

tom: zie *tomtom**.

tomkin: zie *tonka**.

tomtom, grote noedels, gekneet uit pasta verkregen door (1) gekookte maïs of (2) gekookte *bananen** te stampen. < Sranantongo *tumtum* (Schumann 1783:189) < Afrikaans, Lichtveld 1929:525. Het woord bootst het geluid van het stampen na. 1: 1718 (Herlein 120). - 1796 (Stedman 374). ➤ /S/sc/1-3/-.

2: 1765 (Nepveu 85) - 1855 (Focke 140). →. ➤ /S/sc/2-6/-.

tomtomblok, stampblok, in het bijzonder voor *tomtom**.

1835 (Teenstra 1:432; 2:266). ➤ /S-N/sc/4/-.

tomtommat, als *tomtomblok**.

Zie *tomtom**, zie *mat**.

1855 (Focke 79).

Zie ook: *stampmat**. ➤ /S-S/sc/4/-.

tonka, twee onderling verwante boomsoorten, (a) *Dipteryx odorata* en (b) *Dipteryx punctata*.

Het woord of een samenstelling ervan komt ook voor in het Sranan (Focke 1855:140), het Frans (WNT 17, 1:1087), het Engels (OED 18:228), het Duits 1768-1780 (Quandt 1807:157) en het Portugees. Buarque (z.j.) stelt, dat het Portugees *tonca* heeft ontleend aan *tōca*, uit een Caribische indianentaal. Zie verder *tonkaboom**.

1835 (Teenstra 1:396). - 1845-49 (Boekhoudt 1874:77). →.

Opmerking: Het is mogelijk, dat met *tomkin* (Anonymus 1740:18) hetzelfde wordt bedoeld. ➤ /X/wp/4-6/-.

tonkaboom, als *tonka**.

1835 (Teenstra 1:119). 1855 (Focke 140).

Opmerking: Eerste voorkomen in Nederland 1872 (WNT 17, 1:1087). ➤ /X-N/wp/4-6/-.

tonkaboon (collectivum), **tonkabonen**, zaad (bonen) van *tonka** (a).

Deze bonen bevatten cumarine, een reukstof. Eertijds werden ze gefermenteerd, gedroogd en gemalen en dan als poeder toegevoegd aan snuif en tabak. Hartsinck (1770:82) zegt van de bonen, dat ze ruiken naar *Tonquin Tabak*, kennelijk niet wetend dat het verband omgekeerd was. Hierdoor werd de suggestie gewekt, dat die tabak genoemd zou zijn naar het Aziatische gebied Tonkin, dat inderdaad tabak voortbracht. Opmerkelijk is, dat Stedman (1796:25) in het Engels *tonquin beans* gebruikt, in strijd met andere vindplaatsen in de OED (18:228). Zie ook *tomkin* onder *tonka**.

1855 (Focke 140). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 6). →.

Opmerking: Eerste vondst in Nederland 1871 (WNT 17, 1:1087). ➤ /X-N/wp/4-6/-.

tonquin-boontjes-boom, als *tonka** (a).

Zie *tonkaboom**, *tonkaboon** en *tomkin**.

(onder *tonka**).

1770 (Hartsinck 82). ➤ / (X-N)-N/wp/2/-.

top, als *riettop**: zie aldaar.

1761 (Inventaris Archief Raad van Politie 805). - 1835 (Teenstra 1:199). ➤ /N'/cp/2-4/-.

tor, **zwarte tor**, zeker dier dat te velde staande *tayer** aanvreet.

1736 (Beeldsnijder 1994:167). 1740 (Anonymus 67, 94, *de swarte tor*).

➤ /N+N/d/2/-.

toriman, kleine chachalaca, een boomhoen (*Ortalis motmot*).

< Sranantongo *toriman* (Schumann 1783:184). De betekenis is 'verklikker'; de vogel blijft als hij een mens heeft opgemerkt, deze roepend volgen.

1796 (Stedman 199, *toreman*). 1908 (Penard & Penard 262).

Zie ook: *wakago**. ➤ /S/d/3-5/-.

tortelduif, musduif (Van Loon), een kleine soort duif (*Columbina passerina*).

< Europees-Nederlands *tortelduif*, een duivensoort in Europa (*Streptopelia turtur*); er is niet een opvallende gelijkenis.

1740 (Anonymus 23). - 1835 (Teenstra 2:429). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 211).

Zie ook: *steenduijfe**. ➤ /N'/d/2-6/-.

tourara: zie *toelala**.

toutou: zie *toetoe**.

Touvinga: zie *Toevinga**.

touw: **aan het touw**, aan de boven het hoofd samengebonden polsen hangend aan een touw (gezegd van een slaaf of slavin die in deze toestand geïsoleerd of anderszins gepijnigd wordt).

1733, 1740 (Beeldsnijder 1994:216, 218). - 1768 (Van Dyk 50). ➤ /N'/bc/2/-.

tovou, **tavou**, naam ten onrechte vermeld voor (een) ottersoort(en). Zie Van Donselaar (1997a: 227).

1718 (Herlein 172). 1763 (Pistorius 58).

1769 (Fermin 2:95). 1796 (Stedman 94).

trap, val voor het vangen of doden van een dier.

Ook Europees-Nederlands, maar in het WNT met laatste citaat uit 1669. In Suriname mogelijk < Sranantongo *trappu* (Schumann 1783) of < Engels *trap*.

1835 (Teenstra 2:360). → (niet algemeen). ➤ /X/r/4-6/-.

trapmolen, als *katoenmolen** (b).

WNT (17, 1:2130) geeft het woord alleen als gewestelijk (1903) voor een apparaat waarmee gebräakt vlas gezuiverd werd.

1835 (Teenstra 1:290). ➤ /N-N/pt/4/-.

trapoen, tarpoen of tarpon, een vis (*Megalops atlanticus*).

< Sranantongo *trapoen* (Focke 1855:141). 1835 (Teenstra 2:460). →. ➤ /S/d/4-6/-.

trapper (-s), vermoedelijk soort spade.

1740 (Anonymus 50). ➤ /N'/pt/2/-.

tras (de), afval van suikerriet: 1. ampas of bagasse, dat zijn geheel uitgeperste stengels; 2. afgekapte bladeren en ander afval dat op het veld achterblijft.

Zie ook: (*riet*)*trassen**.

< Engels *trash* (afval, in het bijzonder van suikerriet), Smith 1987:262.

1: 1763 (Inventaris Archief Raad van Politie 808). - 1858 (West-Indië 2:288). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 661).

Opmerking 1: De Eensgezindheid (1804:124) schrijft *dras*.

Opmerking 2: WNT geeft het woord ook (1843) voor het voormalige Nederlands Oost-Indië. ➤ /E/pt/2-5/-.

2: 1786 (Visscher Heshuysen 442). - 1835 (Teenstra 1:202). →. ➤ /E/pt/3-5/-.

trasbranden, uitgedroogde *tras** (2) op het veld verbranden.

1786 (Blom 50). 1835 (Teenstra 1:187). ➤ /E-N/pt/3-4/-.

trasdraaijer (-s), (bij een suikermolen met staande *rollers**) 1. negerslaaf die al één maal tussen de eerste *zijroller** en de *mid-delroller** geplette suikerrietstengels (zie *rietsteker**) aanpakt, draait, en tussen de

*middelroller** en de *trasroller** steekt om ze ten tweede male tot *tras** (1) te doen uitpersen; 2. een gebogen houten buis of plaat die het één maal geplette *riet** verder voert zoals ook *trasdraaijer* (1) dat doet. In het Engels is een *trash-turner* zo'n plaat als 2 (OED 18:439). Het is niet uit te maken wat de herkomst is van het woord *trasdraaijer* in de betekenissen als hierboven: Engels of een Surinaams-Nederlandse nieuwvorming.

1: 1804 (Eensgezindheid 125, *drasdraaijer*; zie *tras**, 1). 1835 (Teenstra 1:188). ➤ /X/pp/3-4/-.

2: 1835 (Teenstra 1:220). 1850 (Oostindie 1989:48). ➤ /X/pt/4/-.

trasdrager, negerslaaf die *tras** (1) naar de *trasloods** draagt of gedroogd *tras** (1) van de *trasloods** naar de oven.

1835 (Teenstra 1:189). ➤ /E-N/pp/4/-.

trashuis, als *trasloods**.

< Engels *trash-house* (OED).

1733 (Beeldsnijder 1994:171). ➤ /E/pt/2/-.

trasloods, **trasloos** (-en), loods voor het opslaan en drogen van *tras** (1), dat daarna gebruikt zal worden als brandstof.

1770 (Van Stipriaan 1993:114). - 1866 (Van Schaick 177). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 685).

Zie ook: *keentrasloods**.

Opmerking: WNT geeft het woord ook (1863) voor het voormalige Nederlands Oost-Indië. ➤ /E-N/pt/2-5/-.

trasroller, de *zijdroller** tussen dewelke en de *koningsroller** of *middelroller** het *riet** voor de tweede maal wordt uitgeperst tot *tras** (1).

1835 (Teenstra 1:214). ➤ /E-E/pt/4/-.

trassen (getrast), te velde staand suikerriet (*riet**) ontdoen van verdorde bladeren, alle lagere bladeren en andere delen die niet in de suikermolen uitgeperst moeten worden; ze worden ter plaatse als *tras** (2) achtergelaten.

< Engels *to trash*.

1786 (Blom 46). - 1835 (Teenstra 1:212).

1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (660). →.

Zie ook: *riettrassen**, *trasbranden**.

Opmerking: WNT geeft het woord (1863) voor het voormalige Nederlands Oost-Indië. ➤ /E/pt/3-6/-.

travado (-s), **travaat** (de, -en), korte, hevige windvlaag (ook op het land).

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

Oorspronkelijk een zeemansterm en alleen gebruikelijk op zee.

1735 (Bijlsma 1923:56, *travade(n)*). - 1775

(Schiltkamp & De Smidt 890). - 1822

(Lammens 1982:23, *travaat*).

Ook in Oostelijk Guyana (Reeps 1693:15) en Westelijk Guyana (Van Berkel 1695:102, *travande*). ➤ /Am/m/2-3/O./W./.

treef, levensmiddel op het gebruik waarvan een persoonsgebonden taboe rust.

< Sranantongo *treffe* (Schumann

1783:185), *trefoe* (Focke 1855:142) < He-

breeuws/Jiddisch *treif(e)* (WNT 17, 1:2352).

1787 (Blom 346). - 1855 (Focke 142). →.

➤ /S/sc/3-6/-.

treefvlek (-ken), vlek op de huid, naar verondersteld wordt het gevolg van het verontachtzamen van het taboe op een *treef**.

1828 (Kuhn 36, *treefvlak*). 1855-1917

(Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 686). ➤ /S-N/z/4-5/-.

trekbak, in een suikerbedrijf een opvangbak voor het schuim dat afgeschept is uit een *suikerketel** (kookpan) en nog verwerkt moet worden tot *dram**.

Trekken sluit hier aan bij 'aftappen'.

1720, 1801 (Oostindie 1989:466). ➤ /N'-N/pt/1-3/-.

trekken: te hoog of te laag trekken (suikerrietsap), te veel of te weinig laten inkoken. Voor *trekken* zie onder *trekbak**. *Hoog* en *laag* hebben vermoedelijk betrekking op

de hoogte tot waarop men het vuur onder de ketel 'optrekt' (doet opvlammen).

1771 (Nepveu 137). - 1835 (Teenstra 1:230). ➤ /N+N/pt/2-4/-.

- : **de test trekken**, suikerrietsap overscheppen van de *test** in de *koelder**.

Voor *trekken* zie onder *trekkak**.

1787 (Blom 123). ➤ /E+N/pt/3/-.

trekker (-s), 1. met betrekking tot een plantage een watergang die de kleine *trenzen** verbindt met een *hoofdloostrens** (*polder-trens**); 2. grotere watergang ten behoeve van de ontwatering van Paramaribo.

< Europees-Nederlands *trekken*, met betrekking tot waterafvoer: door een zuigen- de werking wegtrekken; mogelijk afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1: 1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1802 (Blom 155). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 569). →. Ook in Westelijk Guyana (Groen 1792, 2:9).

Zie ook: *boventrekker**, *zijtrekker**, *loostrens**. ➤ /N'W?/pt/2-6/W./.

2: 1815 (Schiltkamp & De Smidt 1341). ➤ /N'/r/3/-.

trens (de, -en), sloot, watergang in het algemeen.

< Engels *trench*, of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1728 (Schiltkamp & De Smidt 393) - 1866 (Van Schaick 41). →.

Zie ook: *blinde trens**, *kleine trens**, *hoofdtrens**, *inneemtrens**, (*hoofd*)-*loostrens**, *molentrens**, *polder-trens**, *pontentrens**, (*hoofd*)*vaar(t)trens**, *trekker**.

Opmerking: Blom gebruikt in zijn versie van 1787 (p. 61) de woorden *molensloot* en *vaarsloot*.

Ook in Westelijk Guyana (Groen 1792, 2:8). ➤ /E?W?/r/2-6/W./.

- : **blinde trens**, *trens** zonder aan- en afvoer, in het bijzonder zoals ontstaan door-

dat ten behoeve van de aanleg van een dijk (*dam**, 1) de bovengrond is weggegraven.

Blind betekent hier 'zonder uitgang'. Het kan ook komen van Engels *blind trench*.

1787 (Blom). 1835 (Teenstra 1:170). →. ➤ /N+(E?W?)? E?/pt/3-6/- of /E/pt/3-6/-.

- : **kleine trens**, kleinste vertakking van het stelsel van watergangen (*trenzen**) op een plantage.

1740 (Anonymus 50). - 1855-1863 (Bartelink 1916; Teenstra 1:173).

➤ /N+(E?W?)?/pt/2-4/-.

troeli, 1. (de), een palmsoort (*Manicaria saccifera*); 2. (het), dakbedekking bestaande uit de zeer grote bladeren van 1.

< Sranantongo *troelie* (Focke 1855:143) < Karaïbisch *toeroeli* (Ostendorf 1962:262), *tururi* (Courtz 394).

1: 1796 (Stedman 128; *trooly*, Engelse spelling). - 1855 (Focke 143). →. ➤ /(K)S/wp/3-6/-.

2: 1839-51 (Van der Aa 1993:36). 1910 (Penard & Penard 525). →.

Eerder in Westelijk Guyana (1735; Anonymus 1736:7), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /(K)S?W?/r/4-6/W./.

troelipalm, als *troeli** (1).

1858 (Copijn 8). ➤ /(K)S-N/wp/4/-.

troessen, duwen.

< Sranantongo *troesoe* (Helmig van der Vegt 1844:28).

1775 (Sneebeling 1973:18). ➤ /S/r/2/-.

trompet, ademwortel van *matakie** die lusvormig boven de grond uitsteekt.

De lus doet denken aan die in het blaasinstrument.

1796 (Stedman 271; *trumpet*, Engelse spelling). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 671). ➤ /N'/wp/3-5/-.

trompettenzwamp of **trompetterzwamp**, moeras (*zwamp**) begroeid met bos waarin de boom *matakie** vele *trompetten** vormt.

1772 (De Beet 1984:131). - 1852 (Hoog-

bergen 1978:70). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 671).

Zie ook: *matakiezwamp**. ➤ /N'-(E?W?)/m/2-5/-.

trompetter, 1. trompettervogel (*Psophia crepitans*); 2. naam voor enige zoetwater-vissen van de genera *Aspredo*, *Aspredinichthys* en *Platystacus*.

1. Tropisch Amerikaans element, sub 5. De naam is ontleend aan een geluid van het dier.

1740 (Anonymus 22). - 1835 (Teenstra 2:431).

Zie ook: *kamikami**. ➤ /Am/d/2-4/-.

2. Deze dieren maken een geluid, zowel onder water als wanneer ze boven water worden gehaald; dit wordt veroorzaakt door hun 'darmademhaling'.

1740 (Anonymus 24). 1770 (Hartsinck 121, *trompettervisch*). 1835 (Teenstra 2:450).

1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 60, 575).

Opmerking: Europees-Nederlands *trompetter* is de naam voor enige zeevissen, ontleend aan de vorm van hun bek.

➤ /N'/d//2-5/-.

tuin, blok, te weten rechthoekig perceel als deel van een *plantage**, met vaste afmetingen, beplant met één gewas.

In Europees-Nederlands, indien met een voedingsgewas, altijd met groente of fruit.

1735 (Bijlsma 1923:56). →.

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1763:396).

Opmerking 1: Zie voor dergelijke woorden tussen 1735 en 1950 ook *stuk** en *veld**; in 1917 *riettuin* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 660).

Opmerking 2: In het voormalige Nederlands Oost-Indië gebruikt voor *plantage**.

➤ /N'/pt/2-?-6/W./.

tuinkatoen, vermoedelijk een ras van een *Gossypium*-soort.

Zie *katoen** (1); *tuin* doet uitkomen dat de

plant alleen als sierplant gekweekt wordt.

1835 (Teenstra 1:265). ➤ /N'-N/cp/4/-.

tuinmarkoesa, een soort passiebloem (*Passiflora quadrangularis*) met eetbare vruchten.

Zie *marcoesa**; wild en gekweekt in tuinen.

1855 (Focke 78). →. ➤ /N-S/cwp/4-6/-.

tuinneger, negerslaaf (*negerslaaf**) als tuinman, wellicht als verzorger van het hele erf bij een huis.

1824 (De Surinaamsche Courant nr. 5). -

1855 (Focke 23).

Zie ook: *tuinslaaf**. ➤ /N-Am/bc/3-4/-.

tuinpeper, een vorm (ras?) van (*Spaanse*)

*peper**, vermoedelijk in het bijzonder gekweekt in tuinen.

1855 (Focke 24).

Zie ook: *jocataijapeper**. ➤ /N-N'/cp/4/-.

tuinslaaf, als *tuinneger**.

1822 (Lammens 1982:74). ➤ /N-N/bc/3/-.

tyer(-): zie *tayer(-)**.

tyty: zie *taytay**.

U

uepollin, knoflookliaan (*Mansoa alliacea*).

< Karaïbisch *woe-ipole* (Ostendorf

1962:166), *wypore* (Courtz 431).

1689 (Hermann fol. 35).

Zie ook: *knoflookrank**. ➤ /K/wp/1/-.

uil, indiaanse aanvoerder in de strijd.

Vermoedelijk ontleend aan een indiaans woord, mogelijk afkomstig uit Westelijk Guyana; vergelijk *ala* voor 'aanvoerder' en dergelijke in Berbice (Kouwenberg 1994:556).

1722 (IJzerman 1911:653). 1796 (Stedman 217).

Ook in Westelijk Guyana in 1709 (Hartsinck 1770:8; ook 265, 270).

➤ /Ind.?W?/ic/1-3/W./.

uitdelen, het doen plaats hebben van een *uitdeling**.

1813, 1853 (Oostindie 1989:185, 189).

➤ /N'/pp/3-4/-.

uitdeling (-en), periodieke uitdeling van een standaardpakket levensbehoeften aan de slaven van een *plantage**.

1822 (Lammens 1982:112). 1853 (De Surinaamsche Courant nr. 100).

Uitdelingsgoederen (De Surinaamsche Courant 1853 nrs. 4 en 108).

Plantaadje uitdelingen (De Surinaamsche Courant 1853 nr. 28).

Zie ook: *nieuwjaarsgoed**, *slavengoederen**. ➤ /N'/pp/2-4/-.

uitdieken (uitgediekt), uitgraven.

Europees-Nederlands *uit* + *dieken** (zie aldaar).

1740 (Anonymus 110). → ➤ /N-S/r/2-6/-.

uitklaren (een dode), bezorgen.

Europees-Nederlands *uitklaren* kan betekenen: zeeklaar maken (een schip).

1866 (Van Schaick 201).

Zie ook: *uitwaaien**. ➤ /N'/bc/4/-.

uitlaxeren, geheel *laxeren** (1 en 2), dat wil zeggen tot al het overvloedige vocht uitgezakt is.

Europees-Nederlands *uit* + *laxeren**.

1786 (Blom 73), 1787 (Blom 74). 1801

(Blom 63; *uitlaxeering*). ➤ /N-Port./pt/3/-.

uitlegger (de, -s), ambtenaar gevestigd op een *post** nabij het woongebied van gepacificeerde indianen, als contactpersoon en om op dezen toezicht te houden. Zie verder onder *posthouder** en *postlegger**. Zie ook: *bijlegger**.

1780 (Schiltkamp & De Smidt 979). ➤ /N'/bs/3/-.

uitlopen, (in het bijzonder, met betrekking tot negerslaven) tijdelijk de eigen *plantage** verlaten om zijn of een vrouw op een andere te bezoeken.

1826 (Kuhn 26).

Opmerking: Vermoedelijk langer in

gebruik, gezien de tegenwoordige betekenis: buiten de echtelijke woning overspel plegen. ➤ /N'/sc/4/-.

uitloper, slaaf die *uitloopt**.

1825 (Teenstra 1842:28).

Opmerking: Als bij *uitlopen**. ➤ /N'/sc/3/-.

uitloperkje, tentboot* met vier roeiers en een stuurman.

De herkomst van het woord is onduidelijk.

1849 (Winkels IV:288). ➤ /X/bc/4/-.

uitmodderen, modderen, uitbaggeren.

1856 (Oostindie 1989:187). 1858 (Van Stipriaan 1993:84).

Zie ook: *bedelven** (2), *ophalen**.

➤ /N-N/pt/4/-.

uitpielen, afpellen, te weten de korrels van een maïskolf.

< Engels *to peel off*.

1740 (Anonymus 76). ➤ /E/pt/2/-.

uitpikken: zie *pikken** (1).

uitwaaien (een dode), afleggen.

De beschrijving bij Van Schaick (zie beneden) doet vermoeden dat de behandeling niet verder gaat dan grondig reinigen.

1866 (Van Schaick 197).

Zie ook: *uitklaren**. ➤ /X/bc/4/-.

V

vaartrens, vaarttrens, vaarwater op een suikerplantage, tevens deel van het waterreservoir dat het *waterwerk** doet draaien. Zie *trens**; er wordt op gevaren en het heeft de afmeting van een vaart. Mogelijk afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1740 (Anonymus 55). - 1835 (Teenstra

1:183). 1884 (Elout van Soeterwoude 35).

Zie ook: *hoofdvaartrens**, *poldertrens**; zie ook de opmerking bij *trens**.

Ook in Westelijk Guyana: 1703 (Hartsinck 1770:404, *vaarttrens*). ➤ /N-(E?W?)/pt/2-

5/W./.

vaatsuiker, niet geraffineerde suiker, het Surinaamse product zoals in vaten bewaard en geëxporteerd.

1757 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:95; "een bloom vaatje [blomvaatje] met vaatsuyker"). ➤ /N-N/pt/2/-.

vader: mijn vader!, uitroep van verbazing of ontzetting.

1855 (Focke 79). ➔. ➤ /N+N'/r/4-6/-.

val (de, -len), stroomversnelling, waterval, tussenvorm of complex van deze twee. < Engels *fall, falls*, of uit Oostelijk Guyana of Westelijk Guyana (zie beneden).

1718 (IJerman 1911:649). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 644). ➔.

Zie ook: *tap**.

Ook in Westelijk Guyana (Van Wallenburg 1629:11, oudste vindplaats) en Oostelijk Guyana (Hartsinck 1770:177). ➤ /E?W?/m/1-6/O./W./.

valax (-en), velbijn, een *ax** (zwarte bijl, aks), om bomen mee te vellen.

Zie *vallen**.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 19; *Amerikaansche valaxen*). 1871 (De Surinaamsche Courant nr. 54). ➤ /Amerikaans-E/pt/4/-.

vallen (gevallen), vellen (een boom, een bos).

< Sranantongo *falla* (Schumann 1783:40) of van (Amerikaans-)Engels *to fall* (Webster 288).

1761 (Hudig 114). - 1852-1855 (Oostindie 1989:461). ➤ /E?S?/pt/2-4/-.

vanggeld, loon, verschuldigd aan iemand die een weggelopen slaaf of huisdier vangt en terugbezorgt, te betalen door de eigenaar. 1783 (Beeldsnijder in Oso 22:175). - 1824 (De Surinaamsche Courant nr. 21).

➤ /N-N/bs/3/-.

varkensweek: zie *kweek**.

varkenspen, varkenshok.

Zie *pen**.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname

161:167). - 1855 (Focke 41). ➤ /N-E/r/2-4/-.

varkenstayer (-s), de slechtste *tayer** (1), wel geschikt als varkensvoer.

1835 (Teenstra 2:283). ➤ /N-Braz./cp/4/-.

vasijne (-n), bos takken voor het maken van een vlonder (*barbekot**, 3).

< Frans *fascine*, 'rijswerk'.

1772 (De Beet 1984:109). ➤ /Fr./r/2/-.

veen (de), zwarte aarde, dat is (bijna) geheel uit verteerde en verkrumelde plantenresten bestaande bodemsoort, als bovenste bodemlaag; in Surinaams-Nederlands heden genoemd *pegasse*.

< Europees-Nederlands *veen* (het), bodemsoort bestaande uit verteerde plantenresten, in een permanent waterig milieu.

1786 (Blom 9). 1788 (Roos 1804:32).

➤ /N'/m/3/-.

veld, blok, te weten een rechthoekig perceel als deel van een *plantage**, met vaste afmeting, beplant met één gewas.

< Europees-Nederlands *veld* in de betekenis van een stuk land in het algemeen.

1855-1863 (Bartelink 1916:25).

Zie ook: *stuk**, *tuin**, *rietveld**. ➤ /N'/pt/4-5/-.

veldax (-en), vermoedelijk een *ax**, dat is een grote bijl (aks), voor werk op een *plantage**.

1853 (De Surinaamsche Courant nr. 108).

➤ /N'-E/pt/4/-.

veldezel, veldbed, stretcher.

< Europees-Nederlands *veldezel*, 'een schildersezal'. Het overeenkomende kenmerk is de inklapbaarheid.

1872 (Anonymus 69). 1884 (Elout van Soeterwoude 30). ➔. ➤ /N'/bc/4-6/-.

veldmeid, negerslavin (*meid**) als veldarbeidster.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1855 (Kolfin 1997:76). ➤ /N-N'/pp/2-3/-.

veldneger, negerslaaf (*neger**) als

veldarbeider.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1855 (Focke 32). ➤ /N-Am/pp/2-4/-.

veldofficier, plantage-opzichter (*officier**) over veldwerk.

1784 (Schiltkamp & De Smidt 1070). ➤ /N-E/pp/3/-.

venusappel, de vrucht van een ingevoerde vruchtboom (*Spondias cythera*). Zie onder *pomme de cythère**. Zie ook *appel** (2).

1835 (Teenstra 2:246). ➤ /N-N/cp/4/-.

verbond, niet wettige, maar wel door een zendeling ingezegende man-vrouw-verbintenis, van ca. 1850 tot 1863 tussen slaven, later van 1880 tot 1893 tussen vrijen (Encyclopedie van Suriname 138). ➤ /N'/bs/4-5/-.

vestigingsplaats, door de overheid aangewezen en ingericht gebied (in het algemeen nabij een *plantage**), waar men als zelfstandige landbouwer gevestigd mag zijn. 1862 (Encyclopedie van Suriname 633). - 1926 (WNT 21:50). ➤ /N'/bs/4-5/-.

vetjakje, **vetjakkie**, een soort draadmeerval, een vis (*Rhamdia quelen*). Zie *jakje** (1). De betekenis van *vet* is hier niet duidelijk.

1783 (Roos 45). 1798 (Weygandt 142). Zie ook: *toddejakkie**. ➤ /N-S/d/3/-.

vettewarier (-s), verkoper in het klein van levensmiddelen en andere dagelijkse levensbehoeften, waaronder textiel, huisraad, gereedschap en dergelijke.

< Europees-Nederlands, betekende aanvankelijk verkoper in het klein van *vette waren*, later kruidenier (WNT 21:166).

1745 (Schiltkamp & De Smidt 528). - 1855 (Focke 120). 1932 (Menkman 248).

Zie ook: *smokkelaar** (2). ➤ /N'/bc/2-5/-.

vettewarierswinkel, winkel van een *vettewarier**.

1745 (Schiltkamp & De Smidt 528). 1761

(Schiltkamp & De Smidt 708). ➤ /N'-N/bc/2/-.

vierkant: met een vierkant, niet nader identificeerbare wijze van bestraffing, in dit geval (zie beneden) van een *gemanu-mitteerde**.

1769 (Schiltkamp & De Smidt 820). ➤ /X/bs/2/-.

vingertayer, een cultuurvorm van *tayer** (2) en de bovengrondse, gesteelde, vingervormige knollen van deze.

1740 (Anonymus 93). - 1835 (Teenstra 2:283). → (*vingatajer**). ➤ /N-Braz./cp/2-4/-.

violethout, enige niet geïdentificeerde boomsoorten en hun violetkleurig kernhout.

Die van Hartsinck (1770:75), in de index *violethoutboom* genoemd, heeft hout dat als het gewreven wordt ruikt naar welriekende violetten, 'viooltjes'.

Tropisch Amerikaans element, sub 5.

1765 (Fermin 155). - 1821 (Von Sack, 1:183; Duits gespeld).

Ook in Brazilië (Keye 1659:42, *violettenhout*). ➤ /Am/wp/2-3/B./.

vischgrond (-en), *grond** (I), in dit geval gebied van een verlaten *plantage**, ingericht voor de visteelt; viskwekerij.

1855-1863 (Bartelink 1916:25-26, 30), maar vermoedelijk pas later ook werkelijk voorkomend. ➤ /N-E/r/4/-.

vischneger, negerslaaf (*neger**) op een *plantage** belast met visvangst.

1840 (Winkels I:24). ➤ /N-Am/pp/4/-.

vischtroffel (-s), visschep (een lepel met gaten om toe bereide vis mee uit een pan of schaal te scheppen).

Troffel zonder meer kon in Europees-Nederlands deze betekenis al hebben (WNT 17, 2:3060).

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 21).

➤ /N-N/bc/4/-.

visschersboot, open boot, spits toelopen en

platbooms, dienende niet alleen om mee te vissen voor de kust en in de beneden-rivieren, maar ook voor transport en andere doeleinden; Bakhuis (1902:22) geeft voor de lengte ongeveer 17 meter en voor de breedte 3,5 meter, de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (714) vermeldt (voor eertijds) 8 of 10 roeiers.

1871 (De Surinaamsche Courant nr. 19).

1873 (Klinkers 1997:1873). → (heden met buitenboordmotor). ➤ /N'bc/2-6/-.

visscherspaard, een soort slikslede waarmee een visser zich bij laag water over een **modderbank*** beweegt naar staande netten om daar de gevangen vissen uit te halen; heden in Surinaams-Nederlands (ook **modderpaard** genoemd).

1855 (Focke 89). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 715). → (1959).

➤ /N-N'/1/4-6/-.

visscherspont, bij visvangst gebruikt vaartuig. Nadere gegevens ontbreken. De enige vindplaats betreft de inventarislijst van een **plantage***, 1720-1870.

? (Oostindie 1989:65). ➤ /N-(N'?W?)/pt/?/-.

vleeschtijd (de), "tijd gedurende welken men vleesch mag eten (als tegenst. tot den vastentijd)" (WNT 21:1664, met als toevoeging 'verouderend' en als laatste jaartal 1686). 1768 (Van Dyk 7, *Vlees-Tijd*, als letterlijke vertaling van Sranantongo *Metti Tem*).

voengo (hoede), **vongo-hoedoe**, enige boomsoorten, in het bijzonder van de genera *Parinari* en *Licania*, en hun hout. < Sranantongo *foengoe* (Focke 1855:34), vermoedelijk een afkorting van Sranantongo *foengoe-oedoe*, in de Woordenlijst van het Sranantongo (1961:79) *foengoe-bon*, 'foengoe boom'.

Zowel de Sranantongo als de Surinaams-Nederlandse naam *foengoe* is afgeleid van die van de gelijknamige 'tondel' (zie **fonk***). Een van de boomsoorten, te weten

Parinari campestris (heden *echte* of *rode foengoe* genaamd), heeft op zijn twijgen de bruine haren van welke de onder **fonk*** genoemde mieren hun nesten (dus **fonk***, *foengoe*) maken. De andere boomsoorten van de hier al genoemde genera hebben hout dat op dat van *rode foengoe* lijkt. 1835 (Teenstra 1:349). 1855 (Van Sypesteyn 182). → (*foengoe*).

Opmerking 1: Teenstra rept niet over de herkomst van *voengo*. Uit de formulering "...Vonk of Voengo hoede ..." valt niet op te maken of hij *vonk* apart als naam bedoelt of slechts als deel van de combinatie met *hoede*. Zie evenwel **fonk***, en **vonkbout***.

Opmerking 2: Teenstra (ibid.) onderscheidt twee soorten, namelijk *zwarte voengo* (met lichtbruin hout) en *witte voengo* (met geelachtig hout): zie **zwart*** en **wit*** (2). Het is de vraag of deze overeenkomen met de twee soorten die heden dezelfde namen dragen, te weten *Licania micrantha* en *Drypetes variabilis*. ➤ /S/wp/4-6/-.

voet: stenen voet, liggende stenen balk of één van een aantal lage, stenen paaltjes waarop een houten huis of ander bouwwerk een eindje boven de grond rust. In Europees-Nederlands enige min of meer gelijkende betekenis van *voet*, nooit deze (WNT 22, 1:352-353).

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1828 (Kuhn 114).

Zie ook: **neut***. ➤ /N+N'/1/2-4/-.

voetebooi (de, -en, -s), **foetoeboi**, negerslaaf als huisknecht, lijfknecht of beide.

voetebooi < Sranantongo *foetoeboi* (Schumann 1783:48) of < Engels *footboy*, Echteld 1961:155.

1723 (Inventaris Archief Raad van Politie 1784 fol. 74). - 1865 (Winkels III:42).

➤ /E?S?/bc/1-4/-.

foetoeboi < Sranantongo *foetoeboi* (zie

boven).

1788 (Voegen 9:75). - 1866 (Van Schaick 80).

Zie ook: *booi**, *huisneger**, *jongen**.

Opmerking 1: Bij Van der Putte (2005:282) in 1767-1802 een jonge indiaan.

Opmerking 2: *footboys* (meervoud, De Surinaamsche Courant 1826, nr. 68). ➤ /S/bc/3-4/-.

vogel (-s), in het bijzonder kip.

< Sranantongo *fowroe* (Focke 1855:35) of < Engels *fowl*, beide in deze betekenis. In Europees-Nederlands gaat de betekenisbeperking bij uitzondering tot 'pluimvee' (WNT 22, 1:503).

1768 (Van Dyk 54) - 1839-1851 (Van der Aa 1993:84). → (1855, in samenstellingen).

Zie ook: *mamavogel**. ➤ /E?S?/d/2(-4)/-.

vogelencweek, vogelkweek, hoenderkweek.

Zie *vogel**.

1840 (Winkels 1:23). 1866 (Van Schaick 174). ➤ /N'-N/r/4/-.

vogelhok, kippenren of hoenderhok.

Zie *vogel**.

1870 (Oostindie 1989:219). ➤ /N'-N/r/4/-.

vogelhuis, als *vogelhok**.

< Engels *fowl-house*.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). 1855 (Focke 35). ➤ /E/r/2-4/-.

vogelkaka (de), alle plantensoorten behorend tot het genus *Phoradendron*; heden in Surinaams-Nederlands *fowroedoti* (< Sranantongo) genoemd.

< Sranantongo *fowroekaka* (Focke 1855:35). Letterlijke betekenis 'vogelpoep': De zaden worden verspreid via het darmkanaal van vogels die de bessen van deze planten eten. Ze ontkiemen op takken van bomen.

1740 (Anonymus 19). - 1835 (Teenstra 1:101). ➤ /S/wp/2-4/-.

vogelkopjeskatoen, een vorm (ras?) van *katoen** (1), vermoedelijk van *Gossypium peruvianum*, gekweekt door indianen. Herkomst van de naam onbekend.

1835 (Teenstra 1:271). ➤ /N'-N/cp/4/-.

vogelmeid, negerslavin (*meid**) belast met de zorg voor de kippen (*vogels**) of meer in het algemeen het pluimvee.

1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). 1768 (Beeldsnijder 1994:309). ➤ /N'-N'/pp/2/-.

vogeloppasseres, als *vogelmeid**.

1855-1863 (Bartelink 1916:41). ➤ /N'-N'/pp/4-5/-.

vonkhout, enige boomsoorten, in het bijzonder van de genera *Parinari* en *Licania*, en hun hout.

Zie *fonk**, *voengo**.

1855 (Van Sypsteyn 182). ➤ /S-N/wp/4/-.

voordam, dijk (*dam**) aan de voorzijde van een *plantage** die beneden het niveau van de vloed gelegen is.

1808 (Schiltkamp & De Smidt 1269).

Zie ook: *polderdam**, *voorpolder**. ➤ /N-(N'?E?W?)/pt/3/-.

voorhaler, negerslaaf aan een suikermolen, "die het roostertje voor de *lika-goot** schoon houdt, doende gezegde vezelen en stukken *riet** in een *baskietje**" (Teenstra, zie beneden).

Hij voorkomt verstopping door vezels en dergelijke tijdig weg te halen.

1835 (Teenstra 1:189). ➤ /N-N/pp/4/-.

voorhuis, voorkamer, woonkamer.

< Europees-Nederlands *voorhuis*, dat is het voorste deel van een huis. Bij de meeste huizen in Suriname gaf en geeft de voordeur rechtstreeks toegang tot de voorkamer die de woonkamer is.

1768 (Van Dyk 25) - 1855 (Focke 35). →. ➤ /N'/bc/2-6/-.

voorkapper, bij mensen die als groep door het bos lopen een man die voorop of vooruit gaat om een (provisorisch) pad te kappen.

1862 (Hoogbergen 1978:76). 1927 (Stahel 87-91). →. ➤ /N-N/r/4-6/-.

voorpolder, als *voordam**.

Zie *polder**.

1740 (Anonymus 53). - 1855-1863 (Bartelink 1916:38). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 568). ➤ /N-N'/pt/2-5/-.

voorspring, periode met hoger wordende vloeiden voor nieuwe of volle maan.

Zie *spring**.

1839-51 (Van der Aa 1993:20). ➤ /N-X/m/4/-.

vos (-sen), enige middelgrote roofdieren met, net als de Europees-Nederlandse *vos* (*Vulpes vulpes*), een (enigszins) spitse snuit of een langbehaarde en daardoor dikke staart of beide:

1. krabbenetende wasbeer (*Procyon cancrivorus*); 2. rode neusbeer (*Nasua nasua vittata*); 3. savannevos (*Cerdocyon thous*); 4. boschhond (*Speothos venaticus*). Mogelijk (ten dele) afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1763 (Pistorius 57; vermoedelijk alle vier).

1770 (Fermin 2:91; 1, 2, 4). 1768-1780

(Quandt 1807:95). 1798 (Weygandt 39; 1).

1855 (Focke 20; 1). → (1, 2, 3).

Bij Hartsinck (1770:95; 1 e.a.) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *crabbedago**, *krabbenhond**, *savanebond**, *wilde hond**, *quassie**.

➤ /N'?W?/d/2-6/W./.

vrijbrief, akte waarin een geval van *manumissie** is vastgelegd.

Het is, zoals een Europees-Nederlandse *vrijbrief* meer in het algemeen, een 'brief' (dat is hier een 'geschreven stuk') waarin een machtiging of iets dergelijks is vastgelegd, in dit geval om een slaaf de vrijheid te geven.

1772 (De Beet 1984:123). - 1866 (Van Schaick 70).

Zie ook: brief van *manumissie**. ➤ /N'/bs/2-4/-.

Vrijkorps, 's Lands Vrijkorps, een militaire eenheid van vrije (waaronder daartoe *gemanumitteerde**) kleurlingen en ne-

gers, bestaande van 1770 tot 1804 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:426).

Europees-Nederlands *vrijkorps* is een korps van vrijwilligers.

1776 (Schiltkamp & De Smidt 898). 1796 (Brouwn 45).

Zie ook: *Korps Vrijnegers**, *Korps Jagers**.

➤ /N'/o/3/-.

vrijmansgrond (-en), woongebied van vrijlieden ('voormalige slaven') nabij Paramaribo. *Grond** betekent hier 'stuk grond', 'gebied'. Wellicht vertaling van Sranan-tongo *friman-gron* (Focke 1855:36).

1772 (kaart in Fontaine, red., 1980:88-89). (1835 (Teenstra 2:178). ➤ /(N-

E)?S?/r/2-4/-.

vrijneger, 1. vrije neger, *gemanumitteerd** of anderszins; 2. van 1770 tot en met 1804 in het bijzonder lid van het *Korps Vrijnegers**.

1: 1761 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 313 fol. 240). - 1828 Gobardhan 2001:87).

Zie ook: *boschneger** (opmerking). ➤ /N-N/r/2-4/-.

2: 1770-1804 (zie boven). ➤ /N-N/o/2-3/-.

- : *Korps Vrijnegers*, als 's *Lands Vrijkorps**.

1770 - 1804 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 424, 426). ➤ /N+(N-N)/o/2-3/-.

vuur-ripse, naam van een niet bekende insectenlarve of insect.

1740 (Anonymus 26), staat op deze plaats in een rijtje met wel identificeerbare insecten. Opgenomen omdat *ripse* een Middelnederlandse vorm is voor wat later *rups* is gaan heten (WNT 13:1851). ➤ /N-N/d/2/-.

W

waaien, (ook:) 1. maaïen van gras of onkruid met een lang kapmes (machete, *bouwer**), thans genoemd *wieden*; 2. roeren in suikerrietstroop bij de bereiding van suiker. < Sranantongo *wai* (Schumann 1783:192), onder meer heen en weer bewegen. In beide betekenissen van *waaien* wordt de arm heen en weer bewogen.

1: 1825 (Bosch, 125, 2; *waijen*). 1855-1863 (Bartelink 1916:86).

Zie ook: *savanne kappen**. > /S/pt/3-4-5/-.

2: 1835 (Teenstra 1:231).

Zie ook: *parelen** (2). > /S/pt/4/-.

waaihand: een waaihand geven, als volgt wuiven: “met den uitgestreken arm, de hand zachtjes heen en weder wiggelende” (Lammens 1822 (1982:63).

< Sranantongo *wai hanoe* (Focke 1855: 145), ‘met de hand wuiven’.

1822 (Lammens zie boven). > /S+N/bc/3/-.

waaiwaay, gevlochten vuurwaaiër.

< Sranantongo *waiwai* (Schumann 1783:193), ‘waaiër’ in het algemeen 1740 (Anonymus 103, *wy wy*). 1827 (Lammens 1999:140). > /S/r/2-4/-.

waakjas (-sen), warme jas als gedragen door een (be)waker, een schildwacht en dergelijke.

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 10). 1857 (Hoogbergen 1978:71). > /N-N/r/4/-.

waakrok (-ken), als *waakjas**.

1822 (Lammens 1982:112). 1824 (De Suri-naamsche Courant nr. 18).

Opmerking: Het WNT (24:676) geeft het woord alleen met betrekking tot het voormalige Nederlands Oost-Indië vanaf 1753, vermoedelijk niet eerder in Europees-Nederlands dan 1901. > /X/r/3/-.

wagt (wacht) houden, op een *plantage** ergens toezicht op houden, iets verzorgen,

iets bewaken.

1793 (Oostindie 1989:181, hier met betrekking tot *kostgronden**) > /N'+N/pt/3/-.

wagter (wachter) (de), op een *plantage** een negerslaaf met als functie(s) ergens toezicht op te houden, iets te verzorgen of te bewaken.: zie *koewagter**, *kostwagter** en *looswagter**.

Europees-Nederlands *wagter* heeft onder meer een betekenis die slechts een nuance anders ligt dan ‘verzorger’ hier (WNT 24, 508, betekenis 2).

1783 (Roos 40, in dit geval kort voor *kostwagter**). - 1844 (Helmig van der Vegt 48).

> /N'/pp/3-4/-.

wagtneger, wachtneger, negerslaaf (*neger**) als *wagter**.

1772 (De Beet 1984:96). 1855 (Focke 146). 1866 (Van Schaick).

Opmerking: In verslagen van *boschpatriouilles** betekent het ‘*boschneger** als schildwacht bij zijn dorp of bij een andere concentratie van boschnegers ten tijde van hun vrijheidsstrijd’. > /N'-Am/pp/2-4/-.

wajakarra, enige boomsoorten van de familie *Lauraceae*.

< Karaïbisch *waikjara* (Klooster e.a. 296), *waikara* (Courtz 420).

1872 (Anonymus 27). > /K/wp/4/-.

wakago (-'s), kleine chachalaca, een boomhoen (*Ortalis motmot*).

< Sranantongo (Focke 1855:145). Het dier lijkt dit te roepen, “*waka go!*”, betekenis ‘ga [loop] heen’ (Nepveu 1771:277).

1740 (Anonymus 22, *wakkego*). - 1854 (Kappler 1983:69). →.

Zie ook: *toriman**, *faisanten**. > /S/d/2-6/-.

wakawakamier, wakamier, soorten trek-mier van het genus dat heden in Suri-naams-Nederlands *pingomier* heet.

< Sranantongo *wakwakamira* (zie Schumann 1783:193). Sranantongo *wakwaka*, onder meer ‘trekken, zich over een grote afstand verplaatsen’. Echter:

Focke (1855:145) en de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië (371) geven deze naam, vermoedelijk abusievelijk, aan de *suikermier**.

1835 (Teenstra 2:478; Lammens 196). →. Opmerking: Fermin (1765:117) vermeldt *wakwaka myr* als Sranantongo-naam. ➤ /S/d/4-6/-.

walaba, een boomsoort (*Eperua falcata*) en het hout van deze, ook attributief.

< Arowaks *walaba* (Schumann 1783:17). 1854 (Van Sypesteyn 213). →. Zie ook: *bijlbout** en varianten. ➤ /Ar/wp/4-6/-.

walplaat (-en), muurplaat, spanplaat, 'een balk op de bovenrand van een muur waar aan de dakspanten bevestigd zitten'.

< Engels *wall-plate*. 1786 (Visscher Heshuysen 336). 1806 (De Surinaamsche Courant nr. 10). →. ➤ /E/r/3-6/-.

wana: zie *wane**.

wanakoe, witkopsaki, een soort aap (*Pithecia pithecia*).

< Sranantongo *wanakoe* (Focke 1855:146) of < Karaïbisch *wanakoe* (Staffeleu 1975:13), *wanuku* (Courtz 422). 1796 (Stedman 228). - 1855 (Focke 146). →. Zie ook: *witbaard**. ➤ /K?S?/d/3-6/-.

wandoe, (**wandoepestie**), ingevoerd en gecultiveerd peulgewas (*Cajanus cajan*) en zijn eetbare zaden (boontjes).

< Sranantongo *wandoe* (Focke 1855:146). Zie ook *pestie**. 1835 (Teenstra 2:259, *wandoe-pestie*). - 1872 (Anonymus 67). →. ➤ /S/cp/4-6/-.

wane, **wana**, een boomsoort (*Sextonia rubra*) en het hout van deze, dat als timmerhout gebruikt wordt, ook voor meubels; ook attributief.

< Karaïbisch *wana* (Ahlbrinck 1931:492), *wonu* (Courtz 429) of < Sranantongo *wana* (Schumann 1783:197). Zie ook: *basterdwane**.

1718 (Herlein 227). - 1858 (Bakker e.a. 1993:50). →. ➤ /K?S?/wp/1-6/-.

wanehout, als *wane** (het hout).

1718 (Herlein 81). - 1859 (Winkels IV:286). →. ➤ /(K?S?)-N/wp/1-6/-.

wanepiesie, enige boomsoorten van het genus *Ocotea*.

< Sranantongo *wanepiesie* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1980:179).

1835 (Teenstra 1:399). →. ➤ /S/wp/4-6/-.

warakoe, een soort slijkzalm (*Leporinus friderici*).

< Sranantongo *warakoe* (Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels 1995:280) of < Karaïbisch *waraku* (Courtz 422). 1835 (Teenstra 2:450). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 450, *kleine warakoe*). →.

Opmerking: In de Encyclopedie van Suriname (358, 661) en Van Donselaar (1989:396, 466) verkeerdelijk *wanakoe* genoemd. ➤ /K?S?/d/4-6/-.

warana, een soort zeeschildpad (*Lepidochelys olivacea*).

< Karaïbisch *warana* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 202). 1854 (Kappler 1983:107, *varana*). 1900 (Penard 2:68). →. ➤ /K/d/4-6/-.

warapper (de, -s), **warappe (-n)**, een soort forelzalm (*Hoplerythrinus unitaenialis*).

< Sranantongo *warappa* (Schumann 1783:197) of < Karaïbisch *warapa* (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 365), (Courtz 423).

1685 (Schiltkamp & De Smidt 162, *warappen*; meervoud). 1718 (Herlein 199). - 1855 (Focke 147). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 365; *warappa*, < Sranantongo). → (*walapa* als Sranantongo).

Opmerking: WNT (24:1170) geeft *warap* als enkelvoud, toen abusievelijk gededuceerd uit *warappen* van 1685 (zie boven).

➤ /KʔSʔ/d/1-4/-.

warei: zie *worei**.

warimbo (-'s), 1. mand in de vorm van een rechthoekige doos met deksel, zeer dicht gevlochten van *warimbo** (3); heden in Surinaams-Nederlands genoemd *pagara* (zie *pagaal**); 2. van tenen gevlochten vorm met dezelfde functie als een *curpot** (zie aldaar); 3. (de) enige grote planten met lange, brede bladeren van de genera *Ischnosiphon*, *Calathea* en *Monotagma*. 1: < Sranantongo *warimbo* (Schumann 1783:198) < Karaïbisch *wayarimbo* (Ahlbrinck 1931:158). 1749 (De Beet & Price 1982:46). - 1796 (Stedman 285). ➤ /S/r/2-3/-.

2: < *warimbo* (1).

1787 (Blom 76)./ ➤ /S/pt/3/-.

3: < Sranantongo *warimbo* (Schumann 1783:198) < *warimbo* (1).

1740 (Anonymus 19; *warimpes*, meervoud). 1771 (C. Dahlberg nr. 90). 1786 (Visscher Heshuysen 413, *warimba*) - 1835 (Teenstra 1:162). →.

Opmerking 1: Teenstra (1835, 1:417) geeft de niet nader gedefinieerde soorten *basketewarimbo* (zie *basket**), *pagara-warimbo* (zie *pagaal**) en *bokkewarimbo*.

Opmerking 2: De planten heten in het Karaïbisch *waruna* (Hoff 1968:14). Zie ook *quarunna**. ➤ /S/wp/2-6/-.

waroesi, een boomsoort (*Viola surinamensis*), heden in Surinaams-Nederlands genaamd *baboen* (als Sranantongo). < Karaïbisch *warusi* (Courtz 424). Van Aerssen van Sommelsdijck (1685 nr. 26) geeft *waro ocje*, 'wilde *cruytnote**'. 1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck zie boven).

Zie ook: *baboenhout**, *baboentrie**. ➤ /K/wp/1/-.

warrande-kaart, uitmetingskaart behorende bij een *warrant** (3). 1771 (Nepveu 162).

Zie ook: *kaartenwarrande**. ➤ /E-N/bs/2/-.

warrant (-s), **warrand**(e) (de, het, -s, -en), 1. giftbrief betreffende een van overheidswege toegewezen stuk grond; 2. grondbrief als bewijs van eigendom; 3. toegewezen grond; 4. dagvaarding.

< Engels *warrant*, onder meer volmacht, waarborg (OED 19:929).

1: 1687 (Schiltkamp & De Smidt 174). - 1832 (Teenstra 1842:212).

Zie ook: *warring** (1). ➤ /E/bs/1-4/-.

2: 1740 (Anonymus 30). - 1894 (Gouvernementsblad van Suriname 33a. 1).

Zie ook: *warring** (2). ➤ /E/bs/2-5/-.

3: 1684 (Schiltkamp & De Smidt 137).

➤ /E/bs/1/-.

4: 1685 (Schiltkamp & De Smidt 161).

1707 (Schiltkamp & De Smidt 266). ➤ /E/bs/1/-.

warrawarra, naam voor alle soorten harnas- of zuigmeervallen (vissen; *Loricariidae*).

< Sranantongo *warrawarra* (Focke 1855:147) of < Karaïbisch *warawara* (Ahlbrinck 1931:495, Courtz 423).

1740 (Anonymus 24, *warre warre*). - 1835 (Teenstra 2:459). →. ➤ /KʔSʔ/d/2-6/-.

warring, 1. als *warrant** (1); 2. als *warrant** (3).

< *warrant* (WNT 24:1334).

1: 1685 (Schiltkamp & De Smidt 162).

➤ /E/bs/1/-.

2: 1684 (Schiltkamp & De Smidt 143).

➤ /E/bs/1/-.

wasmeid, negerslavin (*meid**) als (interne) wasvrouw.

1782 (De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamsche Courant nr. 302). - 1863 (Ehrhardt 2000:212).

Ook in Westelijk Guyana (Essequibo en Demararische Courant 29-12-1793), mogelijk afkomstig van daar. ➤ /(N-N')ʔWʔ/bc/3-4/W./.

wassen, met een daartoe samengesteld kruidenaftreksel iemand of iets ontdoen

(reinigen) van niet-materiële (mystieke) ongerechtigheden.

1763 (Nationaal Archief, Raad van Politie 808). 1911 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 1917:686). →. > /N'/sc/2-6/-.

wassiewassie I., wesp, in het bijzonder sociaal levende wespensoorten die raten bouwen (familie *Polistidae*).

< Sranantongo *wassiewassie* (Schumann 1783:198) < Engels *wasp*, Echteld 1961:111.

1740 (Anonymus 25). - 1835 (Teenstra 2:465). →. > /S/d/2-6/-.

wassiewassie II., twee boomsoorten, *Vochysia surinamensis* variant *surinamensis* en *Qualea dinizii*.

< Sranantongo *wassiewassie* (Focke 1855:147) < Karaïbisch *wosiwosi* (Ostendorf 1962:127, Courtz 430).

1739 (Oud Notarieel Archief Suriname 171:23, *wasjewasje*). - 1855 (Van Sypesteyn 184).

Zie ook: *basterdwane**. > /(K)S/wp/2-4/-.

- : **blauwe wassiewassie**, vermoedelijk de boomsoort *Qualea coerulea*, heden in Surinaams-Nederlands genaamd *gronfolo* (< Sranantongo).

Volgens Blom (1802:185) een verwant van *quarie**. Van al deze soorten onderscheidt bovengenoemde zich door zijn uitbundig blauwe bloei; de andere in Suriname hebben gele bloemen.

1802 (Blom 185). > /N+S/wp/3/-.

water, 1. getij (een periode van eb of vloed); 2. vloed (als fase van 1); 3. de duur van 1, dat is zes uur.

1: 1866 (Van Schaick 186). > /N'/m/4/-.

2: 1835 (Teenstra 1:222). > /N'/m/4/-.

3: 1823 (Anonymus 95).

Zie ook: *tij**. > /N'/m/3/-.

waterdak, vermoedelijk een vlot met een dak erboven, gebruikt bij werkzaamheden bij de aanleg van een laag gelegen *plantage**.

1788 (Roos 1804:33). > /N-N/pt/3/-.

watergat (-en), visvijver, veelal verkregen door uitgraving, in het bijzonder van een stuk zoetwatermoeras; heden in Suri-naams-Nederlands *visgat* genoemd.

1788 (Roos 45). - 1881 (Kappler 1883:283).

Zie ook: *pan**. > /N-N/r/3-5/-.

watergras, diverse soorten grassen en grasachtige planten op natte groeiplaatsen, in het bijzonder de soorten die drijvende matten vormen.

< Europees-Nederlands *watergras*, andere soorten met dezelfde eigenschappen in Nederland.

1787 (Blom 239). 1835 (Teenstra 1:206).

> /N'/wp/3-4/-.

watergroenhart, **watergroenhard**, een boomsoort (*Acosmium nitens*) en het hout van deze.

De naam lijkt de leenvertaling van een niet aangetroffen contaminatie in het Sranantongo, te weten van *watragrin* (de onderhavige soort) en *grinati* (*groenhart**), twee soorten die niets opvallends met elkaar gemeen hebben. De boom groeit aan rivieroeveren en heeft kernhout (zie *hart**) dat niet groen is, maar vaalbruin.

1787 (Blom 303). - 1804 (Eensgezindheid 2). - 1929 (Ahlbrinck 99). > /X/wp/3-5/-.

waterhond, de reuzenotter (*Pteronura brasiliensis*) en een kleinere ottersoort (*Lutra enudris*).

< Sranantongo *watradagoe* (Focke 1855:148).

1740 (Anonymus 21). - 1855 (Focke 148). →.

Opmerking: Heden vrijwel verdrongen door *watradagoe* (< Sranantongo). > /S/d/2-6/-.

waterhout, niet geïdentificeerde boomsoort. 1835 (Teenstra 1:383, daar ook genoemd *noteboom*).

Opmerking: Het is niet de soort die heden *waterhout* genoemd wordt als in de Encyclopedie van Suriname (663). > /N-N/

wp/4/-.

waterinneemsluis: zie *inneemsluis**.

waterkan, grote, poreuze kruik voor het koelen en bewaren van water, in het bijzonder het model als vervaardigd door indianen; heden in Surinaams-Nederlands *watrankan* (< Sranantongo) genoemd. < Europees-Nederlands *waterkan*, iedere kan voor water.

1835 (Teenstra 1:375; 2. 257). 1903 (Van Coll 491).

Zie ook: *Indiaanse waterpot**. ➤ /N'/r/4-5/-.

watermama (de), 1. rituele dans van neger-slaven, waarbij de dansers bezeten (onder meer door 2) dan wel in trance raken; 2. zekere godin of geest.

< Sranantongo *watramama* (Schumann 1783:200). Het ritueel is van Afrikaanse herkomst (Van Lier 1977:142, 217). In het Afrika Museum te Berg en Dal (Nederland) staat een beeld uit Benin van een 'vruchtbaarheids-zeemeermin', geheten *Mami Wata*.

1: 1740 (Anonymus 84). - 1839 (Benoit 54). Opmerking: Bij Nassy (1791, 2:60) *mama*, bij Teenstra (1835, 2:194) *watra mama*, in 1776 (Schiltkamp & De Smidt 896, *water-mamadanzén*, meervoud).

Zie ook: *wintipley**. ➤ /S/sc/2-4/-.

2: 1765 (Nepveu 81). 1854 (Kappler 1883:60). Vanaf 1926 (Cappelle 335) *watramama* (< Sranantongo). →. ➤ /S/sc/2-4/-.

waterpinan, mauritiushennep (*Furcraea foetida*); zie verder onder *ingisopo**.

< Spaans *pina*, 'ananas', een verwant waar *waterpinan* op lijkt. De plant groeit in stroomversnellingen.

1718 (Herlein 112).

Zie ook: *aloë**. ➤ /N-Sp./wp/1/-.

waterpot: zie *Indiaansch**.

waterrat, een soort woelmuis (*Nectomys squamipes*).

< Europees-Nederlands *waterrat*, de volksnaam voor enige soorten ratten en woelmuizen die, evenals bovenstaand dier, aan en in water leven.

1770 (Fermin 2:98, *waterrot*). 1900 (Penard 1:4). →. ➤ /N'/d/2-6/-.

watervarken (-s), waterzwijn, waterhaas, een groot knaagdier (*Hydrochoeris hydrochoeris*).

Het dier heeft min of meer de gedaante van een big.

1740 (Anonymus 21). - 1855 (Focke 55).

1900 (Penard 1:41).

Ook in Brazilië, 1743 (WNT 24:1742).

Opmerking: Het lijkt mogelijk, dat ook het woord *waterzwijn* in een van de koloniën ontstaan is. Het WNT (24:1996) geeft als oudste citaat voor Nederland 1857 (het citaat aldaar van 1762 is onjuist).

Zie ook: *kapoea**, *tovou**. ➤ /X/d/2-5/B./.

waterwerk, suikermolen op een *plantage**, in het bijzonder aangedreven door bij vloed ingelaten rivierwater dat bij eb weer uitgelaten wordt en daarbij het schoepenrad (*schep-rad**) doet draaien.

< Algemeen Nederlands *waterwerk*, het woord voor onder meer alle typen energie leverende watermolens. Het hier genoemde type is in Nederlandssprekend Europa onbekend.

1689-1696 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 739). - 1854 (Van Sypesteyn 65).

Zie ook: *beestenmolen**, *beestenwerk**, *paardenwerk**, en de onderdelen *schep-rad**, *bonkelrad**, *stoel** (grote en kleine), *brug** (1), *roller**, *koning**, *galg** en *galgenbint**.

Ook in Westelijk Guyana (1763, Hartsinck 1770:394), mogelijk afkomstig van daar.

➤ /N'?W?/pt/1-4/W./.

waterwerkplantage, *plantage** met een *waterwerk**.

1855-1863 (Bartelink 1916:37). ➤ /N'-N/

pt/4-5/-.

waterworm, Surinaamse paalworm (een soort *Neoteredo*), een weekdier.
< Europees-Nederlands *waterworm*, niet specifieke naam voor allerlei kleine waterdieren (WNT 24:1768). Zie ook *worm**. 1788 (Oostindie 1989:26), in 1783 (ibid.) kortweg *worm*, bij Blom (1786:27) *de worm*. ➤ /N'/d/3/-.

watramama: zie *watermama** (2).

watramamabobi, een boomsoort (*Gustavia augusta*).

< Sranantongo *watramamabobi* (Focke 1855:148). Zie *watermama** (2); Sranantongo *bobi*, 'borst van een vrouw' verwijst naar de vorm van de vrucht.

1855 (Focke 13). →.

Zie ook: *aribanarix**, *mamabout**. ➤ /S/wp/4-6/-.

wegloper (-s), de slavernij ontvluchte neger(in), door de overheid als een voortvluchtige slaaf aangemerkt. (Van Dyk, 1768:89, vermeldt als criterium "minstens twee achtereenvolgende etmalen absent"). Al eerder in gebruik voor 'deserteur' en dergelijke. Mogelijk afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden). 1668 (Schiltkamp & De Smidt 14). - 1835 (Teenstra 2:151). 1866 (zie *wegloperkamp**). Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:271, 430).

Zie ook: *boschneger**, *boschcreool**, *bosch-slaaf**, *schuiler**, *marron**; *cassa** tegen de weglopers. ➤ /N'?W?/o/1-4/W./.

wegloperij, het weglopen van negerslaven. 1834 (Teenstra 1842:221). 1839 (Van Stipriaan 1993:395). ➤ /N'?W?/o/4/-.

weglopersdorp, dorp van *weglopers**.

1717 (Hartsinck 1770:756). - 1772 (Bakker e.a. 1993:64).

Ook in Westelijk Guyana (Hartsinck 1770:286).

Zie ook: *wegloperskamp**. ➤ /N'?W?/-N/o/1-2/W./.

weglopershagel, zekere plantensoort van het genus *Canna*, waarschijnlijk *Canna coccinea*; heden in Surinaams-Nederlands *kana* of *sakasiri* genoemd.

De naam heeft betrekking op de ronde, zwarte zaden en suggereert gekscherend dat de *weglopers** zich van deze als ammunitie zouden bedienen. De *weglopers** hadden namelijk een chronisch tekort aan ammunitie en gebruikten daarom noodgedwongen allerlei zaken waarmee geschoten kon worden, zoals vormloze stukjes metaal, potscherven en dergelijke.

1771 (C. Dahlberg nr. 91). ➤ /N'?W?/-N'/wp/2/-.

wegloperskamp, als *weglopersdorp**.

Zie *kamp**.

1752-53 (Inventaris Archief Raad van Politie 803 fol. 99-101). - 1866 (Van Schaick 196). ➤ /N'?W?/-N'/o/2-4/-.

wegloperskassa: zie *cassa** tegen de weglopers.

weiki, zekere niet nader geïdentificeerde boomsoort (of boomsoorten) van het genus *Inga*.

< Arowaks *waiki* (Fanshawe 1949:72) of < Karaïbisch *waiki* (Ahlbrinck 1931:491). 1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr. 8). 1705 (Merian 51, *wycke*). ➤ /Ind./wp/1/-.

Zie ook: *suikerboontjesboom**, *zoete boontjesboom**, *switie-boontje**. ➤ /Ind./wp/1/-.

wentje(-): zie *wintje*(-)*.

werkneger, negerslaaf (*neger**) als veldarbeider.

1772 (De Beet 1984:137). 1777 (Schiltkamp & De Smidt 911). ➤ /N-Am/pp/2/-.

wieden, ook wateren (*trenzen** en dergelijke) van ongewenste begroeiing ontdoen. 1867 (Oostindie 1989:25). ➤ /N'/pt/4/-.

wiesie(-): zie *wissie*(-)*.

winti hebben, (met betrekking tot negerslaven) bezeten zijn in het verband van hun

religie.

Contemporaine bronnen suggeren, dat iemand dan in het bijzonder bezeten zou zijn door de (of een) *watermama**. Het woord *winti* (< Sranantongo) in de betekenis van 'bezetenheid' of van de betreffende religie zelf is echter in het Nederlands van de bronnen tot 1875 niet aangetroffen. Evenwel, Nepveu (1765:81) geeft het woord in de betekenis 'bezetenheid' wel voor het *Neger-Engels**. Opmerkelijk is ook de mededeling van Teenstra (1835, 2: 121) dat de *negers** de vrijmetselaarsloge Concordia in Paramaribo *bakra-winti* (zie *bakra**) noemden.

1836-1837 (Klinkers 1997:59). → (met betrekking tot anderen). ➤ /S+N/sc/4-6/-.

wintipley, dansritueel van negerslaven in het verband van hun religie, waarbij deelnemers bezeten raken.

< Sranantongo *wintipley* (Wooding 1972:257). Zie *pley**.

1796 (Stedman 364; *wintiplay*, Engelse spelling). → (met betrekking tot anderen). Zie ook: *watermama** (1). ➤ /S/sc/3-6/-.

wintje-bobbie, sodomsappel, een ingevoerde en gecultiveerde heester (*Solanum mammosum*), en zijn vrucht.

< Sranantongo (*njoen-*)*wentje-bobi* (Focke 1855:149), 'jonge-meisjes-borst', daarop lijkt de vrucht.

1835 (Teenstra 2:342). →.

Opmerking: Bij Fermin in het Frans *pomme de tetton* en in het Nederlands *borstappel* (1769, 1:189 en 1770, 1:173). Zie ook: *appel van Sodom**. ➤ /S/cwp/4-6/-.

wirriwirri (het), kruid (dat is niet houtige wilde of gekweekte plant).

< Sranantongo *wirriwirri* (Nepveu 1771:280).

1735 (Inventaris Archief Raad van Politie 789 fol. 25). 1761 (S. de Groot in Oso 16:188). ➤ /S/cwp/2/-.

wissie, gifmengsel bereid om, toegevoegd aan spijs of drank, iemand te vermoorden; alleen onder negers en kleurlingen.

< Sranantongo *wissie* (Nepveu 1771:280); bij Focke (1855:151) met een ruimere betekenis: tovermiddel, toverkracht, om iemand, ook op afstand, kwaad te doen. Als werkwoord: vergiftigen en betoveren, als in 1761 (Inventaris Archief Raad van Politie 805).

< Engels *witch*, Ehteld 1961:33, of < Afrikaans *awisi*, Wooding 1972:212.

1759 (Schiltkamp & De Smidt 672). - 1784 (Schiltkamp & De Smidt 1072). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 751).

Opmerking: Heden alleen 'bezweringsmiddel, met kwaadwillige bedoeling aangewend'.

Zie ook: *obia**, *toelala** (2). ➤ /S/sc/2-5/-.

wissiemán, bereider van *wissie**, gifmenger.

< Sranantongo *wissiemán* (Schumann 1783:204).

1760 (Inventaris Archief Raad van Politie 932, *wiesiemán*). 1854 (Kappler 1983:53) - (1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 751). ➤ /S/sc/2-5/-

wit, 1. kleurloos en doorzichtig.

1855 (Focke 18, met betrekking tot speeksel). Ook heden.

2. kan ook betekenen dat de kleur lichter is dan een andere waarmee vergeleken wordt, in het bijzonder met *zwart** en *rood** en als het de kleur van een houtsoort betreft.

Zie: *bast**, *bolletrie**, *boschgoejave**, *cabbes** (1), *ceder**, *krapa**, *locus**, *mangro**, *Marowijnesteen**, *panta**, *sabakoe**, *voengo**.

witbaard (de), witkopsaki, een soort aap (*Pithecia pithecia*).

Het dier heeft een witte baard. De naam is mogelijk afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1770 (Hartsinck 96) voor Suriname, Wes-

telijk Guyana of beide.

Zie ook: *wanakoe**. ➤ / (N-N)?W?/ d/2/W./.

witborst, roodsnaveltoekan (*Ramphastos tucanus*); heden in Surinaams-Nederlands *witborsttoekan* (Dienst 's Landsbosbeheer 1991:2).

Het is in Suriname de enige soort toekan met een witte borst en keel. Zie ook *geelborst** en *coejakee**.

1835 (Teenstra 2:426). ➤ /N-N/d/4/-.

wojowojo-: zie *woywoy**.

wolboom: grote wolboom, wilde kapok-boom (*Ceiba pentandra*).

< Europees-Nederlands *wolboom* voor verscheidene boomsoorten die bruikbaar zaadpluis voortbrengen. Deze is in Suriname verreweg de grootste.

1718 (Herlein 218).

Zie ook: *cottontrie**, *kleine wolboom**.

➤ /N+N/wp/1/-.

- : kleine wolboom, *katoen** (1), een heester (*Gossypium*-soorten).

Zie grote *wolboom**.

1718 (Herlein 218). ➤ /N+N/wp/1/-.

wooiwooi (-en), markt.

< Sranantongo *woijowoi* (Schumann 1783:204). Volgens Focke (1855:152) een woord dat het roepen van de kooplieden nabootst.

1822 (Lammens 1982:78). ➤ /S/r/3/-.

wooywooyman (-s), marktverkoper, zowel man als vrouw.

< Sranantongo *wooywooyman* (Schumann 1783:204). Zie *wooiwooi**.

1781 (Schiltkamp & De Smidt 1007).

Zie ook: *woywoymeid**. ➤ /S/r/3/-.

worm, (**wurm**). Evenals in (nu vooral verouderend) Europees-Nederlands en Engels kan een *worm* behalve een 'echte' worm (een dier behorende tot de *Vermes*) ook enig ander kruipend, voortkrabbellend of borend dier zijn, in het bijzonder in samenstellingen. Zie: *boschworm**, *cabbes-*

*worm**, *musketeworm**, *palmietworm**, en *regenworm**, en in het bijzonder *katoenworm**, *suikerworm** en *waterworm**.

wormbast, een boomsoort (*Andira surinamensis*) en wellicht andere soorten van hetzelfde genus.

Uit de bast wordt een middel tegen ingewandswormen gemaakt (Teenstra 1835, 1:400). Vergelijk Engels *worm-bark tree*, 1777 op Jamaica, voor *Andira inermis* (Cassidy & Le Page 1980:482).

1802 (Blom 90). - 1854 (Van Sypesteyn 214). ➔.

Zie ook: *rode cabbes**. ➤ /N-N/wp/3-6/-.

woywoymeid (-en), marktkoopvrouw.

Zie *wooiwooi**. Zie *meid**. Kan echter ook een vrije negerin zijn, als bij Teenstra 1842:52).

1835 (Teenstra 2:118). 1845-1849

(Boekhoudt 1873:98, *wojowojomeid*).

➤ /S-N/r/4/-.

wurm: zie *worm**.

wy wy: zie *waaiwaay**.

y

yaws: zie *jaas**.

yzervarken: zie *ijzervarken**.

Z

zie ook s

zakrot, gewone opossum, een buidelrat (*Didelphys marsupialis*).

Europees-Nederlands *zak* betekent hier de buidel; het dier lijkt op een gewone rat of rot (knaagdier). Mogelijk afkomstig uit

Westelijk Guyana (zie beneden).

1705 (Merian 66). 1765 (Fermin 27).

Bij Hartsinck (1770:98) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *awari** (1), *beursrot**, *bosschrat** (1), *jawari**. ➤ / (N-N')?W?/d/1-2/W./.

zandkoker, 1. kort voor *zandkokerboom**: zie aldaar; 2. een boomsoort (*Erythrina fusca*).

1. 1771 (C. Dahlberg nr. 1). ➤ /N'/wp/2/-.

2. De boom lijkt op de voorgaande door zijn opmerkelijke grootte en de stekels op de stam en de takken en komt samen met deze voor in de kustmoerassen van westelijk Suriname. Hartsinck (1770:73) geeft een beschrijving die de twee soorten ineenschuift.

1835 (Teenstra 1:300).

Zie ook: *koffiemama**. ➤ /X/wp/4/-.

zandkokerboom, een boomsoort (*Hura crepitans*).

De vrucht valt uiteen in delen die de vorm hebben van een zandkoker, dat was eertijds een koker waaruit zand gestrooid werd ter droging van met inkt geschreven schrift.

1771 (Nepveu 378). - 1802 (Blom 185).

Zie ook: *postentrie**, *puistentrie**.

Opmerking: Volgens Houttuyn (2, 3:448; 1774) is de naam een leenvertaling uit het Engels, en Focke (1855:106) stelt, dat de naam alleen gebruikt wordt in Berbice.

Dat betekent, dat de vermeldingen bij Westeroënen van Meeteren (1883:26) en Sack (1910:37) berusten op het overnemen uit oudere literatuur. ➤ /N'-N/wp/2-3/-.

zandlocus: zie *locus**.

zandrits, zandrug (zie *rits**) als een verhoging in het landschap.

1707 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 238 fol. 42). - 1855-1863 (Bartelink 1916:57). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 6). ➤.

Zie ook: *schulpenrits**. ➤ /N-E/m/1-6/-.

zandsavanne, *savanne** (1) met een bodem

van louter wit zand, heden in Surinaams-Nederlands *witzandsavanne* genoemd.

1773 (Frederici). - 1835 (Teenstra 1:367).

➔. ➤ /N-Am/m/2-6/-.

zangdoe, *doe** (2) binnenshuis, waarbij niet gedanst wordt maar alleen gezongen.

1822 (Lammens 1982:94). ➤ /N-S/sc/3/-.

zeebosch, mangrovebos.

1822 (Lammens 1982:131, 132). ➤ /N-N/m/3/-.

zeedruif, ingevoerd, gekweekt en verwilderd boompje (*Coccoloba uvifera*) en de eetbare (schijn)vrucht daarvan.

Verwilderd aan de kust. De 'vrucht' heeft de vorm en de kleur (eerst groen, dan paars) van een Europees-Nederlandse druif. Het buitenste, sappige deel is in feite een deel van het uitgegroeide bloemdek.

1835 (Teenstra, 2:257). 1855 (Focke 28, Van Sypesteyn 184). ➔.

Zie ook: *Barbadosdruif**, *druiveboom**, *rode mangro**. ➤ /N-N'/cwp/4-6/-.

zeekraloe, een *kraloe** (zie *caleoe**), vermoedelijk *Philoxerus vermicularis*, die in Surinaams-Nederlands heden *strandklaroen* wordt genoemd.

Komt voor aan de kust.

1835 (Teenstra 2:275). ➤ /N-Am/wp/4/-.

zeekust: de *Zeekust*, het *district Coronie**.

Het is vanuit Paramaribo gezien het dichtstbijgelegen gebied waar men over een grotere afstand over land aan de kust kan komen.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 39). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 229). ➤ /N'/r/3-5/-.

zeepboom, twee boomsoorten (*Caryocar glabrum* en *Caryocar microphyllum*), in Surinaams-Nederlands heden beide genaamd *sopo-oedoe* (< Sranantongo) en *sawari*.

De bast bevat saponine. Diverse bomen met dit kenmerk uit diverse windstreken worden in Europees-Nederlands *zeep-*

boom of *zeephout* genoemd, in Engels *soap-tree*. Het kan een leenvertaling zijn, maar het omgekeerde is evenzeer mogelijk. Zie ook: *pakasi**.

1771 (Nepveu 353, 371). ➤ /N'ʔE?/wp/2/-.

zeeporselein, een kruidachtige plant (*Batis maritima*).

De plant groeit op zoute plaatsen aan de kust en lijkt veel meer op Surinaams-Nederlands *porcelain** dan op Europees-Nederlands *zeeporselein* (*Honckenia peploides*).

1770 (Fermin 1:182). - 1872 (Anonymus 27). ➤ /N-Am/wp/2-4/-.

zeilgras, zijlgras, zekere plant (*Bromelia alata*).

De bladeren, die niet grasachtig zijn, leveren een vezel waarvan *zeel*, 'touw', gemaakt kan worden. Schrijfwijzen met *-ei-*, *-eij-*, *-ey-*, *-ij-* en *-y-* wisselen elkaar zonder regelmaat af.

1740 (Anonymus 19). - 1835 (Teenstra 2:162). - 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 182). →.

Zie ook: *piet**. ➤ /N-N'/wp/2-6/-.

zevenjaarsboon, zevenjaarsboontje, een overjarig cultuurras van de ingevoerde limaboon (*Phaseolus lunatus*) en zijn 'bonen' (zowel zaden als peulen), heden in Surinaams-Nederlands genaamd *sebijari** (*pesi*) (< Sranantongo).

< Engels *seven-years beans* (OED 15:95, uit 1666), ook voor andere peulvruchtgewassen. *Zeven* staat hier voor 'veel' en duidt op de overjarigheid.

1740 (Anonymus 17). - 1872 (Anonymus 67). 1910 (Sack 31).

Zie ook: *lijm pesie**, *sebijari**, *zevenjarige pesie**.

Opmerking: Bij Herlein (1718:233) "bonen van zevenjaren". ➤ /E/cp/2-5/-.

zieken (meervoud): zie *sieka**.

ziekenhuis, gebouw op een *plantage** waar zieke en gewonde slaven verblijven en verzorgd worden.

< Europees-Nederlands *ziekenhuis*, in-richting voor zieken in het algemeen, zoals toentertijd in Suriname *hospitaal* genoemd. 1733 (Beeldsnijder 1994:171). - 1836 (Klinkers 1997:59). ➤ /N'/z/2-4/-.

ziekte: de ziekte, verhullende naam voor lepra. Vergelijk Middelnederlands *sieken* in het bijzonder voor melaatsen (Verdam 1932:539); ook daar verhullend taalgebruik. 1866 (Van Schaick 214, 215).

Zie ook: *besmet**, *boasie**. ➤ /N'/z/4/-.

zijboard: zie *side-board**.

zijdam, dijk (*dam**) als aan de twee zijkan-ten van een *plantage**.

1758 (Van Stipriaan 1993:85). - 1804 (Roos 172).

Zie ook: *zijpolder**, *binnenpolder**. ➤ /N-(N'ʔE?W?)/pt/2-3/-.

zijdgebouw, zijgebouw, op een *plantage** of buitenplaats een gebouw dienende als woonhuis voor de *directeur** en andere blanken, keuken voor blanken, magazijn voor etenswaren en voor gereedschappen. Het stond ter zijde van de woning van de planter, die in het front stond. Europees-Nederlands *zijgebouw* is een gebouw ter zijde van een hoofdgebouw in het algemeen. 1762 (Oud Notarieel Archief Suriname 213). - 1825 (Oostindie 1989:218). ➤ /N'/pt/2-3/-.

zijdroller, zijroller, in een suikermolen een van de twee staande *rollers** ter weerszijden van de *middenroller**.

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname 161:249). - 1835 (Teenstra 1:214). ➤ /N-E/pt/2-4/-.

zijlgras: zie *zeilgras**.

zijpolder, dijk (*polder**) als aan de twee zijkanten van een *plantage**.

1782 (De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamsche Courant nr. 301, *zeypolder*). - 1835 (Teenstra 1:172). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 568).

Zie ook: *zijdam**, *binnenpolder**. ➤ /N-

N'/pt/3-5/-.

zijtrekker, niet nader geïdentificeerde watergang van een suikerplantage.

Zie *trekker**.

1855-1863 (Bartelink 1916:85). ➤ /N-X/pt/4-5/-.

zilversmit, niet geïdentificeerde soort vogel.

1740 (Anonymus 23, *silversmits*, meervoud). ➤ /X/d/2/-.

zilvertje, **zilvervis(je)**, kleine vissoorten van de familie der karperzalmen (*Characidae*). < Europees-Nederlands *zilvervis* (WNT 28:1005) of < Engels *silver* (OED 15:482), voor allerlei zilverkleurige, niet alleen kleine vissoorten.

1740 (Anonymus 14; *silvertjes*, meervoud).

1771 (Nepveu 350, *silver-vissies*). 1835 (Teenstra 2:446, *zilvervis*).

Opmerking: Bij Houttuyn (1, 7:310; 1764) *Westindische zilvervischjes*.

Zie ook: *pikere**, *serebe**, *sriba**.

➤ /X/d/2-4/-.

zoet: zie *boontje**, *boontjesboom**, *kars**, *cassave**, *lemmetje**, *oranje**, *pata(t)te**.

zonluiaard, drietenige luiaard (*Bradypus tridactylus*).

Zon heeft betrekking op de gele vlek op de rug van het mannetje.

1835 (Teenstra 2:414). 1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 177). ➔ (*sonloiri*, < Sranantongo).

Zie ook: *schapenluiaard**. ➤ /N'-

N/d/4-5/-.

zonnevisch, oogvlekbaars (*Cichla ocellaris*), een zoetwatervis, heden Surinaams-Nederlands *toekoenarie*.

Zon heeft betrekking op de zwarte, witomzoomde vlek op beide flanken. Er zijn in het Europees-Nederlands enige geheel andere soorten zeevis die de naam *zonnevisch* hebben.

1765 (Fermin 99). - 1796 (Stedman 254).

1917 (Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 205). ➤ /N'-N/d/2-5/-

zonnevogel, zonnereiger of zonnerral (*Eurypyga helias*).

Het dier spreidt zijn vleugels en staart vaak en zeer opvallend uit. Dit wordt wel opgevat als een teken van behagen in de zonneschijn. Er worden ook andere betekenissen aan toegeschreven (Penard & Penard 1908:192; Grzimek 8:117).

1740 (Anonymus 22 *sonnevogel*). - 1855 (Focke 124). ➔ (*zonvogel*).

Opmerking: Enige meer of minder aan deze verwante vogelsoorten hebben in het Europees-Nederlands ook deze naam gekregen, maar later. ➤ /N-N/d/2-6/-.

zoutevisch, stokvis, ingevoerd uit Noord-Amerika, droog, of opgeweekt en dan aangevoerd in vaten; aanvankelijk alleen als voedsel voor de slaven.

< Europees-Nederlands *zoutevisch* was en is schoongemaakte en gezouten vis, eertijds in het bijzonder kabeljauw en verwante soorten.

1808 (De Surinaamsche Courant nr. 45). - 1855 (Focke 129). ➔.

Zie ook: *bakkeljauw**, *makreel**. ➤ /N'/sc/3-6/-.

zoutwater, afkorting van *zoutwaterneger**.

1761 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 313 fol. 311). - 1766 (Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname 330 fol. 50). ➤ /N'/pp/2/-.

zoutwater karga, het zodanig berekenen van de verkoopprijs voor een overzees invoerproduct, dat de winst exorbitant hoog wordt; de koopman verdisconteert daartoe in die prijs niet alleen het transport, de verzekering en zo meer, maar ook de interest van de waarde van het goed gedurende een als zeer lang veronderstelde periode van opslag.

Karga betekent hier 'factuur'.

1822 (Lammens 1982:60). ➤ /N'-N/bc/3/-.

zoutwaterneger, uit Afrika aangevoerde negerslaaf (*neger**).

Afkomstig van "over zee".

1759 (Van den Bouwhuijsen e.a. 1988:123).

- 1866 (Van Schaick 25).

Bij Hartsinck (1770:899) mogelijk voor Westelijk Guyana en afkomstig van daar.

Zie ook: *zoutwater**, *Afrikaanse neger**

en *nieuwe neger**, *creool** (1). ➤ / (N'-Am)?W?/pp/2-4/W./.

zuring, zuurling, roselle, een uit Afrika ingevoerd voedingsgewas (*Hibiscus sabdariffa*) waaruit een zure drank en een gelei bereid worden.

< Europees-Nederlands *zuring*, de naam voor geheel andere planten (*Rumex*-soorten) in Europa die ook zuur smaken; of < Engels *sorrel*, met geheel dezelfde achtergrond, in West-Indië ouder dan in Suriname (Cassidy & Le Page 1980:416). 1770 (Fermin 1: 182). 1872 (Anonymus 66). →.

Opmerking: *Zuring* bij Lammens (1822:1982:75) en *zuurling* bij Teenstra (1835, 2:264) hebben betrekking op de eertijds ook in Suriname gekweekte *Rumex acetosa* (zie boven). ➤ /X/cp/2-6/-.

- : **Guinesche zuring**, als *zuring**.

De naam legt het verband met de Afrikaanse herkomst.

1770 (Fermin 1:182). 1835 (Teenstra 1:264).

➤ /N+X/cp/2-4/-.

- : **rode zuring**, een type *zuring** met rode stengels.

Wellicht < Engels *red sorrel* (Cassidy & Le Page 1980:416).

1740 (Anonymus 105, *roode Engelse of Spaanse zuring*). - 1872 (Anonymus 67). →.

➤ /N+X/cp/2-4/-.

zuurgoed, stukken komkommer, augurk, ui, onrijpe papaja, onrijpe *manja** (2), *birambi**, *cabbes** (II) e.a., apart of in combinatie ingelegd in azijn, genuttigd als versnapering.

1804 (De Surinaamsche Courant nr. 89). -

1853 (Surinaamsch Weekblad nr. 10). →.

Opmerking: Blijkens De Surinaamsche Courant 1824 nr. 7 ook ingevoerd.

➤ /N-N/bc/3-6/-.

zuurling: zie *zuring**.

zuurzak, een inheemse, ook gecultiveerde boomsoort (*Annona muricata*) en zijn eetbare vrucht.

Al eerder vervorming van een inlandse naam van de broodvrucht(boom) in Azië (zie WNT 29:528-530). De (verzamel)vruchten van de twee lijken op elkaar.

1705 (Merian nr. 14).- 1855 (Focke 123). →.

Zie ook: *boschzuurzak**, *kleine zuurzak** en *wilde zuurzak**, *parane**, *prikkelappel**.

Opmerking: De naam kreeg allengs in Nederland bekendheid voor de boom, niet voor de vrucht. ➤ /N'/cwp/1-6/-.

- : **kleine zuurzak**, steenappel, de vrucht van zekere verwant van *zuurzak** (*Annona squamosa*).

Deze vrucht is veel kleiner dan die van de voorgaande soort.

1705 (Merian nr. 3).

Zie ook: *kaneelappel**. ➤ /N+N'/wp/1/-.

- : **wilde zuurzak**, als *zuurzak**.

Vermoedelijk werd de soort aanvankelijk aangezien voor een wilde verwant van de broodvruchtboom, die toen al in het voormalige Nederlands Oost-Indië *zuurzak* genoemd werd.

1685 (Van Aerssen van Sommelsdijck nr.

5). 1689 (Caspar Commelin, zie Brinkman 1980, bijlage 1). ➤ /N+N'/cwp/1/-.

zwaard, indiaansch zwaard, indiaanse strijdknops.

Het is, evenals een Europees-Nederlands *zwaard*, een wapen waarmee gezwaaid wordt, en het heeft een scherpe onderrand. 1698 (Schiltkamp & De Smidt 220). - 1741 (Schiltkamp & De Smidt 484).

Oudste vindplaats van *zwaard* in Brazilië (Z. Wagner 1634-41 in Buvelot, red., 2004:68). Ook in Oostelijk Guyana (Reeps 1692:8, *swaerd*) en Westelijk Guyana (Van

Berkel 1695:54). Mogelijk afkomstig van een van deze gebieden.

Bij Hartsinck (1770:13) voor Suriname, Westelijk Guyana of beide.

Zie ook: *apoetoe**. ➤ /X/ic/1-2(-3)/B./O./W./.

zwamp (de, -en), moeras.

< Engels *swamp*, of afkomstig uit Westelijk Guyana (zie beneden).

1722 (Schiltkamp & De Smidt 347) - 1855 (Focke 128). →.

Zie ook: *biribirizwamp**, *domkeinzwamp**, *matakiezwamp**, *maurisiezwamp**, *mokomokozwamp**, *pinezwamp** en *trompettenzwamp**.

Ook in Westelijk Guyana (1763, Hartsinck 1770:425).

Opmerking 1: Ouder dan 1722 in de samenstelling *zwampboom** (zie aldaar).

Opmerking 2: *Swampje* en *swampie* in 1775 (De Beet 1984:188, 197).

Opmerking 3: Bij Warren (1667:5) met drukfout (*swanyes*, meervoud)

Opmerking 4: De vermelding van het woord als Europees-Nederlands in Nederlandse lexicografische bronnen is onbegrijpelijk en wordt ook nergens verantwoord. ➤ /E?W?/m/1-6/W./.

zwampachtig, moerassig.

< Engels *swampy*.

1784 (Heneman, *swampagtig*). - 1849 (Van Sypesteyn). →.

Zie ook: *zwampig**. ➤ /E/m/3-6/-.

zwampbolletrie, niet met zekerheid geïdentificeerde boomsoort; in WNT (1911) *Dipholis nigra*.

Zie *zwamp**, zie *bolletrie**.

1835 (Teenstra 1:355). ➤ /E?W?-E/wp/4/-.

zwampboom, boomsoort, vermoedelijk *Terminalia lucida*.

Van Ooststroom (1930): Hermann nr. 32 (zie beneden) lijkt op *Terminalia catappa*, dat is *amandelboom**. Woordenlijst Sranantongo-Nederlands-Engels (1995:247):

Sranantongo *swampu-amandra*, dat is *Terminalia lucida*.

1689 (Hermann nr. 32, *swamp boom*).

➤ /E?W?-N/wp/1/-.

zwampig, moerassig.

< Engels *swampy*.

1787 (Blom 38). - 1855 (Focke 12). →.

➤ /E/m/3-6/-.

zwamprijk, met veel moerassige plekken.

1839-1851 (Van der Aa 1993:143, *zwamprijk* bos) ➤ /E-N/m/4/-.

zwampschildpad, soorten moerasschildpad, in het bijzonder *Kinosternon scorpioides*.

Zie *zwamp**.

1855 (Focke 5). →. ➤ /E?W?-N/d/4-6/-.

zwampvisch, vis(sen) voorkomend in moerassen (*zwampen**) en beken (*kreken**).

1771 (Nepveu 225). - 1855 (Focke 147). →.

➤ /E?W?-N/d/2-6/-.

zwart: kan ook (donker)bruin betekenen, in het bijzonder als het gesteld wordt tegenover een andere, lichtere kleur (in het bijzonder wit) en als het de kleur van een houtsoort betreft. Zie: *bast**, *cabbes** (I), *koffie**, *mangro**, *raaf** (I), *tor**, *voengo**. Zie ook: *rood**, *wit**, *hof**, *korps**.

zweeping: zie *zwieping**.

zwelziekte, een vorm van beriberi, pas laat als zodanig onderkend (zie *Flu* 1912 in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië 47 en Stahl 1927:206).

Uit zich in 'opgeblazenheid', 'waterzucht', vaak gepaard gaande met *grondvreter** (2).

1828 (Kuhn 36). - 1835 (Teenstra 2:198). - 1929 (Ahlbrinck 151).

Zie ook: *landziekte**. ➤ /N-N/z/4-5/-.

zwieping (-s, -en), bij een *beestenwerk** een van de radiaire balken aan de *koning** (1) waar een trekdier voor gespannen werd.

< Engels *sweep* (Ligon 1657; 1673:56).

1727 (Oud Notarieel Archief Suriname

161:95; *swieplings*, meervoud). - 1786

(Blom 69, *zweeping*). 1835 (Teenstra 1:215,

zwieping). ➤ /E/pt/2-4/-.

5 Niet als trefwoord opgenomen, duistere en/of onbetrouwbare woorden

a

aakster. Teenstra 1835, 1:426. Soort vogel, heden in Surinaams-Nederlands *boesikaw* (< Sranantongo).

agamis. Kappler 1854 (1983:49). *Kamikami** (trompetter).

agoewema. Focke 1855:3. Soort plant.

aloe papa mony. Anonymus 1740:19. Soort plant.

anarca. Herlein 1718:189. Niet in Suriname, niet *anaca**.

ape-maka. Teenstra 1835, 1:407. *Kiskisimaka**.

aransa. Focke 1855:5. Soort plant, vermoedelijk *Psidium* species.

arolpen. Lammens 1835, 13, 3:173. Soort watervogel.

arompo. Teenstra 1835, 2:405.

assoua (wiwiri). 1745, Beeldsnijder 1994:315, 228. Kruidachtige plant.

avetano. Teenstra 1835, 1:352. Soort hout.

awa. Teenstra 1835, 1:352. Soort boom.

b

babotto. Teenstra 1835, 2:207. Soort onkruid.

bakker. Herlein 1718:172; Hartsinck 1770:

96. Soort aap, overgenomen van Van Berkel (1695:81) voor Westelijk Guyana.

bakra oeman. Teenstra 1835, 2:452. Soort aap.

balkhout (Indiaansch balkhout). Teenstra 1835, 1:352. Soort boom.

bedjakplant. Anonymus 1740:18. Soort plant.

betbagger. Teenstra 1835, 2:448. Soort vis.

blaauwe boonen koffij (heelee blaauwe boonen koffij). Surinaamsche Courant 1871 nr. 22.

blaeuwvink: Guiaanse blaeuwvink. Bancroft 1782:141. Letterlijke vertaling uit Engels. Soort vogel.

bloemslang. Herlein 1718:176, 177, geeft deze en de volgende niet voor Suriname te plaatsen namen voor slangensoorten: *buffel-*, *honds-*, *klip-*, *oog-*, *rivier-*, *sink-*, *slaap-*, en *stinkslang*.

boschmama. Teenstra 1835, 1:337. Soort boom. *Brittanies* (textiel). Surinaamsche Courant 1804, nr. 53.

brokko bakka. Teenstra 1835, 2:448. Soort vis.

buffelslang. Zie *bloemslang* hiervoor.

burger cassa. Schiltkamp & De Smidt 640. Zie *cassa**.

butsel. 1749 in De Beet & Price 1982:41. Vermoedelijk een werktuig.

c

cacikes. Herlein 1718:146. Indiaans dorps-hoofd, ontleend aan De Lery.

cemelvliege. Warren 1668:8. Soort vlieg.
Vertaling van Engels *camel-flye* (Warren 1667).
climeene (mv.?). Anonymus 1740:23. Soort vogel.
cluster: *glazen cluster*. 1762, Oud Notarieel Archief Suriname 213:2. Huisraad, vermoedelijk lustre, luchter.
colloos (vermoedelijk mv.). Anonymus 1740:23. Soort vogel.
coraal boontjes. Anonymus 1740:18. Boontjes van zeker gewas.
cormoran. Herlein 1718:186. Vermoedelijk een aalscholver of een slangenhalvogel.
cotiaan. Stedman 1796:344. Soort boom (*Inga*).

d

dago maka. Teenstra 1835, 1:417. Soort palm.
dakloper. Lammens 1835 (13, 3:188). Soort reptiel of amfibie.
dam bi. Teenstra 1835, 2:450. Soort zoetwatervis.
das. Weygandt 1798:39. Verkeerde vertaling van *quassie** ('neusbeer').
demmering. Anonymus 1740:88. Avondschemering. Vergelijk Duits *Dämmerung*.
didibrisirika. Lammens 1835 (13, 3:179). Vermoedelijk rode duivelskrab.
distelvink. Fermin 1765:68. Soort vogel.
donderpad. Herlein 1718:198. Soort vis.
drij weri. Teenstra 1835, 2:450. Soort vis.
duivel. Herlein 1718:182. Vermoedelijk grote miereneter (zie *mierenbeer**, *tamanoa**).
duivelsboom. Herlein 1718:211; Pistorius 1763:33. Soort boom.
duivelsvogel. Herlein 1718:187; Hartsinck 1770:113. Soort vogel.

e

eije bakka. Teenstra 1835, 2:450. Soort riviervis.

ekster. Fermin 1765:100; Hartsinck 1770:109. Toekan. Onjuiste interpretatie van wetenschappelijke namen.
Engels werk. 1739, Oud Notarieel Archief Suriname 171:28. Vermoedelijk soort breuwwerk.
estopille (textiel). Surinaamsch Weekblad 1853 nr. 11.

f

faras. Teenstra 1835, 2:405. Soort buideldier.

g

galanga. Anonymus 1823:61. Soort plant.
gasjaries. Van der Aa 1839-51 (1993:22), Soort vruchten.
gasketting. Surinaamsche Courant 1871 nr. 130.
geervis of *orphi*. Anonymus 1740:24. Soort vis.
goedbriefjes. Surinaamsche Courant 1824 nrs. 21 en 79.
gongolet glazen. 1739, Oud Notarieel Archief Suriname 171:31, daar gerangschikt onder 'gereedschappen'.
goudrat: *Surinaamsche goudrat*. Teenstra 1835, 2:406.
groenhoutboom. Kappler 1854 (1983:35). Vermoedelijk *groenhartboom**.
Guineese boontjes. Anonymus 1740:17.

h

haalmes. 1727, Oud Notarieel Archief Suriname 161:188. Soort mes.
hamerling. Herlein 1718:182. Soort dier.
hondevis. Nepveu 1771:350. Vermoedelijk Sranantongo *dagufisi* (*Acestrorhynchus microlepis*). Soort vis.
hondsslang. Zie *bloemslang* hiervoor.

horenaap. Teenstra 1835, 2:404. Soort aap.
huisslang. Herlein 1718:81. Soort(en) slang.

j

jammes: wilde jammes. Beeldsnijder 1994:
 228. Plant.
Jan-Bralie. Teenstra 1835, 1:337. Soort hout.

k

kamutry. Lammens 1835:173. Soort vogel.
kamvogel. Fermin 1765:81. Lijsterachtige
 vogel, vermoedelijk verdraaiing van
 Europees-Nederlands *kramsvogel*.
kapa dirie. Teenstra 1835, 2:450. Soort zoet-
 watervis.
kasababoom. Teenstra 1835, 1:370. Soort
 boom.
kaya-polin. Teenstra 1835, 2:405. Soort
 buideldier.
kernspits. Surinaamsche Courant nr.1806
 nr. 5; Surinaamsch Weekblad 1853 nr.49
 (*kernspitzen*).
kikvorsvogel. Hartsinck 1770:114. Soort
 vogel.
klipslang. Zie *bloemslang* hiervoor.
koe-harte: wilde koe-harte. Anonymus
 1740:18. Soort plant, medicinaal gebruikt.
koema koema. Teenstra 1835, 2:448. Soort
 vis.
kopie: witte kopie. Teenstra 1835, 1:343.
 Soort boom.
kopsplinters. Surinaamsch Weekblad 1853
 nr. 7.
krabbo lompo. Teenstra 1835, 2:448. Soort
 vis.
krijter. Hartsinck 1770:108. Soort papegaai,
 vermoedelijk uit Westelijk Guyana.
krippel. Anonymus 1740:102. Greppel?
kwakoe mama. Teenstra 1835, 2:446. Soort
 vis van zout water.

kwikstaart. Diverse onwetende schrijvers.
 Soort(en) vogel.

l

langeman. Anonymus 1740:15. Boom- of
 houtsoort.
lawetra. Anonymus 1740:25. Soort reptiel of
 amfibie.
lijm pesie. Teenstra 1835, 1:420. Soort boon,
 gedoord.
lootsman. Kapucijnaap. Verder geheel als
bakker.
lucretia. Teenstra 1835, 2:448. Soort vis.

m

maanvisch. Hartsinck 1770:123. Zie *Schotel-
 visch**. Vertaling uit Frans.
macogroenten. Winkels 1:15; 1840.
mallabatrurum. Teenstra 1835, 1:421. Soort
 liaan.
mankrassie hoede. Teenstra 1835, 1:380.
 Soort boom.
man-piesie. Teenstra 1835, 1:381. Soort
 boom.
man tienge. Teenstra 1835, 1:396. Soort
 boom.
marpoerie. Teenstra 1835, 1:381. Soort
 boom.
mawieere of *mawioere*. Anonymus 1740:16.
 Soort boom of hout.
meernadel. Fermin 1765:558. Zeenaald,
 Duits.
mees. Diverse onwetende schrijvers.
 Soort(en) vogel.
meniste bloem. Anonymus 1740:18. Plant.
merel. Diverse onwetende schrijvers. Soort
 vogel.
mey-bloem. Herlein 1718:82. Plant.
minogje: zwarte minogje. Herlein 1718:185;
 Pistorius 1763:69. Vermoedelijk *bananne-
 bek** (1).

mira(boom). Teenstra 1835, 1:382. Soort boom en hout.

mol: Indiaansche mol. Herlein 1718:182. Soort dier.

motto motto lomp. Teenstra 1835, 2:448. Soort vis van zout water.

mus. Fermin 1765:87. Soort vogel.

n

nebee: zie *niby*.

neger-aap. Hartsinck 1770:76. Soort aap.

negerkrop. Hartsinck 1770:114. Contaminatie van twee woorden bij Fermin (1765:80, 89), namelijk *kropvogel* ('pelikaan') en *negerkop**.

niby, nebee. Luchtwortel van zekere lianen. Hartsinck 1770:83, Stedman 1796:192. Van Bancroft (1769:99) uit Westelijk Guyana.

o

okseldoek aan een hemd. Focke 1855:94.

oogslang. Zie *bloemslang* hiervoor.

orphi of *geervis*. Anonymus 1740:24. Soort vis.

p

pajawaral. Van Aerssen van Sommelsdijck 1686 bak 3 nr. 1. Inheems kruid.

paling. Herlein 1718:194. Soort vis.

Weygandt 1798:40. *Aal**.

paorelle bloem. Anonymus 1740:18. Plant.

papier bloem. Anonymus 1740:18. Plant.

patatte bloem, wilde patatte bloem. Anonymus 1740:18. Plant.

pato tappoe. Teenstra 1835, 2:450. Soort vis.

peperpot (1). Anonymus 1740:22. Soort vogel.

peperpot (2). Teenstra 1835, 2:458. Soort vis.

pest: rode pest. 1860 (Oostindie 1989:49, 143). Een ziekte.

pickboom: indiaansche pickboom. Van Aerssen van Sommelsdijck 1685 bak 3 nr. 4. Soort boom.

piloris. Teenstra 1835, 2:406. Soort muis.

pingo tay-tay. Teenstra 1835, 1:423. Soort liaan.

pinino-wiel. Surinaamsche Courant 1871 nr. 145. Vermoedelijk deel van een suikermolen.

pluvier. Diverse onwetende schrijvers. Soort(en) vogel.

poelsnip. Nepveu 1771:333. Watersnip.

Poolsch bruin. Surinaamsch Weekblad 1853 nr. 24. Een kleurstof of iets dergelijks.

post. Herlein 1718:199. Soort vis.

potto. Teenstra 1835, 2:405. Vermoedelijk rolstaartbeer.

r

rivierslang. Zie *bloemslang* hiervoor.

rondvis. Fermin 1765:81. Vermoedelijk (een) soort(en) levendbarende tandkarper (*Poecilia*).

rotennissade. Houttuyn 1774, 2, 2:448.

rottestaartwortel. Anonymus 1740:19. Wortel van vermoedelijk een gras(achtige plant).

s

salm. Fermin 1765:99. Als *heimaar**. Vertaling van verkeerd woord.

salvia americana. Van Aerssen van Sommelsdijck 1685 nr. 16. Soort plant.

sarki. Teenstra 1835, 2:446. Voor zaagvis; niet juist.

savanne boontjes, wilde savanne boontjes. Anonymus 1740:18.

savannemier: zwarte savannemier. Teenstra 1835, 1:270. Soort mier.

sayou. Teenstra 1835, 2:404. Soort aap.

schotlantaarn. Lammens 1822:42.

semper florens. Van Aerssen van Sommelsdijck 1685 nr. 7, 1686 nr. 27. Soort plant.

sieka fatto of *sieka vet*. Teenstra 1835, 1:392.

Soort plant.

siepa. Teenstra 1835, 1:392. Soort plant.

silversmit. Anonymus 1740:23. Soort vogel.

simaruba kwassie. Teenstra 1835, 1:374.

Soort boom.

sinkslang. Zie *bloemslang* hiervoor.

sipisipi. Anonymus 1740:19. Soort plant.

slaapslang. Zie *bloemslang* hiervoor.

slangeboom. Anonymus 1740:18.

smelter. 1767-1802 (Putte 2005:282). Functie van een slaaf.

snipkatoen. Teenstra 1835, 1:267. Katoensoort.

soema kondé. Teenstra 1835, 1:393. Soort plant.

sopohout. Teenstra 1835, 1:393. Vermoedelijk *zeepboom**.

spikkeljaari. Anonymus 1740:15. Soort boom of hout.

spiljouter. Van Dyk 1768:22.

spreeuw. Diverse onwetende schrijvers.

Soort(en) vogel.

sprinkelappel. Van Aerssen van Sommelsdijck 1686 bak 2 nr. 2. Verdraaiing van *prikkelappel*.

stationet bailles. 1762, Oud Notarieel Archief Suriname 213:2.

stinkslang. Zie *bloemslang* hiervoor.

St. Jans torretjes. Anonymus 1740:26.

Torrensoort.

struisvogel. Herlein 1718:186. Soort vogel.

suikerbroodananas. Hartsinck 1770:61.

Nieuwvorming op grond van tekst bij Fermin (1765:147).

t

tagstocken. 1761, Dragtenstein 2002:208.

taillade. 1739, Oud Notarieel Archief Suriname 171:9. Zekere werkzaamheid van een slaaf.

tamovata. Herlein 1718:199; Pistorius 1763:85. Soort vis.

tanareipo. Van Aerssen van Sommelsdijck 1686 nr. 19. Vermoedelijk een soort heester. Zie Klooster e.a. 291-292.

telketer. Teenstra 1835, 2:428. Soort vogel.

terliaane. Hartsinck 1770:111. Soort vogel.

toere toere. Teenstra 1835, 2:449. Soort moerasvis.

torte, tortes, Anonymus 1740:25. Vermoedelijk soort insect.

tron hati. Teenstra 1835, 1:396. De naam suggereert een braakmiddel. Zie Focke (1855:143).

v

vienca. Teenstra 1835, 2:148. Soort plant.

vingerlikker. Weygandt 1798:39. Vertaling van *lekkie-han**.

vink. Diverse onwetende schrijvers.

Soort(en) vogel.

vitrioolslang. Hartsinck 1770:102. Soort slang. Nieuwvorming op grond van tekst bij Fermin (1765:55).

vocaba. Teenstra 1835, 1:418. Soort heester of liaan.

vulborden. Eensgezindheid 1804:121. Onduidelijk onderdeel van een suikermolen.

w

wandelboom. Herlein 1718:211. Soort boom.

wannannetje. Pistorius 1763:71. Soort vogel.

waterkoe. Nepveu 1771:326. Zeekoe.

waterkonijn. Hartsinck 1770:94. Soort dier.

wensiedie. Teenstra 1835, 1:4400. Soort boom.

wezel. Weygandt 1798:39. Verkeerde vertaling van *awari** (1).

wezelaap. Teenstra 1835, 2:404. Soort dier.

worstpalm. Teenstra 1835, 1:418. Soort boom.

woudezel. Hartsinck 1770:23, 92. Tapir. Nieuwvorming op grond van tekst bij Pistorius (1763:55).

Z

zeebond. Fermin 1769, 2:123. Zeekoe.

zeeperoket. Herlein 1718:195. Vermoedelijk
een soort vis.

zeerot. Herlein 1718:182. Soort dier.

zeisel. Surinaamsche Courant 1871 nr. 92.

Een werktuig.

zilverrat: *Surinaamsche zilverrat*. Teenstra

1835, 2:406. Soort rat.

zurie-kat. Herlein 1718:186. Soort dier.

6 Contraregisters

6•I *Hedendaags en/of toenmalig Europees-Nederlands - (toenmalig) Surinaams-Nederlands*

a

aanlegplaats, aanlegsteiger - landingplaats, landplaats
aanvoerder - domine
aardappel: zoete aardappel - ingi-tayer, patatte
aardeten - grondeter
aardschildpad: Zuid-Amerikaanse aard-schildpad - arakaka
abelmos - muscusbloem
afleggen (een dode) - uitwaaien
afpellen - uitpielen
agoeti - konijn
albinoneger - blafard, kakkerlak
aloë - sempervies
amarant: Surinaamse amarant - caleloe
amazone: grote amazone - molenaar
amazonepapegaai - papegaai
ampas - kaantras, tras (I)
amulet - obia
anaconda - aboma
anatto - koesoewe, rocoe (2).
anattoboom - achiote, rocoe (I)
ani - smouse neus, smouse-vogel
anioema - mouton, pennevogel
ansjovisachtigen - krafana
ara - perokiet raven, raaf parkiet, raaf (II), raven.
arrowroot - araroet
Asjkenasisch (religieus) - Hoogduits

aubergine - berangine
avocado - advocaat (2) en varianten.

b

bagasse - kaantras, tras (I)
bahamagras - Boheems gras, tigriston
bahamapijlstaart - anaatje
bakbanaan - bananna
bakken (aardewerk) - branden
balsempeer - sopropo
banaan - bacove, bana(n)na
bananenmeel - gongote
bananenplantage - banannagrond (zie grond I,2)
bandjir (als in Indonesië) - friesjes
banjo - banja (II)
barbecue - barbekot (I)
bataat - ingi-tayer, patatte
bedijken - in polder leggen
bedijking - bepoldering
bedijkt - in polder
bedrijfsleider van een plantage - directeur
bedrijfsleiding over een plantage - directie
beek - kreek
behennotenboom - peperwortel
bekken van metaal - blaker
beriberi - zwelziekte
bewaken - wacht houden
bewaker - wagter, wagneger

bezorgen (een dode) - uitklaren
 bidsprinkhaan - Spaanse juffrouw
 bijlzaam - sriba (1)
 bijworteltjes - baarden
 binnenbetimmering - beslag
 bisschopstangare - blauwtje
 bitterhout: Surinaams bitterhout - quassie-
 bitter
 bixine - koesoewe, rocoe (2)
 bladsnijdersmier - cassavemier, papamier
 blanke - bakra
 blauwgeelgoean - faisanten
 blimbing - birambi
 blok (perceel met een cultuurgewas) - stuk,
 tuin, veld
 boa constrictor - papa, papaslang, papasneki
 boekhouder op een plantage - schrijver
 bonkelaar - bonkelrad
 boommiereneter - fluit
 boomstekelvarken - grote djiendjamaka,
 egel, ijzervarken, stekelvarken
 boontje (zaad) - pees
 bootsnavel - arapapa
 borrel - sopie
 boshond - vos
 bosluis: Amerikaanse bosluis - carapatluis,
 krapa (II), koepari
 bosmeester - capasieslang
 bosmijt - grasluis, patatteluis
 bosontginning - opening
 bosyaws - jaas (2), negerjaas
 braak liggend - in capuerie
 brandmerk (op huid) - merk (2)
 brandmier - krasmier
 breedte van een plantage - façade, face
 brits - barbekot (2)
 broodvruchtboom - kastanjebroodboom,
 Otaheitsche broodboom
 brulaap - baboen, baviaan
 buidelrat - awari (1), beursrot, boschrat (1),
 jawari, kaalstaart, zakrot
 buidelspreeuw - banannebek
 buikpijn - beljak

c

cacaoplantage - cacaogron (zie grond I,2)
 calicot - boekjes
 caracara: zwarte caracara - boschhaan
 carambola - grote birambi
 carbolineum - Engelsch bruin
 cashewnoot - caschou (2), inginoot
 cayenne-ibis - korrekorre
 cayenneral - crico
 cayennerat - boschrat (2), macarat
 cederboom: West-Indische cederboom -
 cederboom
 chachalaca: kleine chachalaca - toriman,
 wakago
 Chinese roos - malvenroos
 cholibaschreeuwuil - steenuil
 christusvis - koepira
 commies op een schip - schotje
 concessie inzake grondgebruik - permit
 concubine - huishoudster

d

dagtaak van slaaf - merk (1)
 dagvaarding - warrant (4)
 dakbedekking - tas
 danspartij van slaven - baljaar, baljaring,
 pley, spel (II)
 dijk - dam, polder
 disselen - kanten (II), kweelen
 distilleerderij - stijlhuis
 distilleren (alcohol) - stijlen
 doodshoofdaapje, doodskopaapje - dood-
 hoofdje, kabouterman, marmazet, monkie-
 monkie
 doornmeerval - soké
 doorsteek (water) - kraskreek
 dorp van binnenlandbewoners - camp
 dorpschoofd bij binnenlandbewoners -
 capitein (I)
 draadharing - haring
 draadmeerval - jakje

draagmand - baskiet, batatta, koeroekoeroe,
matoetoe
drank (sterke) - citroenvla
droogvloer voor koffie of cacao - drogerij,
steen
duif: rosse duif - mangroduif
duwen - troessen
dwergara - perokiet raven, raafparkiet
dwergmierener - lekki-han
dwergpapegaai: Zuid-Amerikaanse dwerg-
papegaai - grasparkietje

e

eekhoorn: Braziliaanse eekhoorn - bonboni,
eekhoorn
eekhoornaapje - monkie
eenkamerwoning - kamer
ezel - steenezel

f

faraomier - suikermier
flamboyant - acacia
flamingo: rode flamingo - ticoco
fleskalebas - bokscalabas
forelzalm (diverse soorten) - matoeri,
warapper
framboesia - Guinesche pokken, jaas (1)
fuik - masoewa

g

garnaal - sarasara
gebrekkig (slaaf) - gebroken
geelbuikslang - reditere
geelkruinkwak - krabvogel
geest (metafysisch) - jorka
geneeskundig behandelen - dressen
geneesmiddel - dressie
geofagie - grondeter
gesprek (formeel) - koertoe
getij - water (1)

gids - compassieman
gier (diverse soorten) - raaf (1), stinkvogel
gifmenger - wissiemann
gifmengsel - wissie
gifslang - adderdier
giftbrief met betrekking tot grond - warrant
(1), warring (1)
glanskoevogel - zie putter
gordeldier - capassie, schildvarken, tatou
goudhaas - cotie, konijn, konnij konnij
goudtanager - goudvink
gouverneur van Suriname - granman, land-
voogd
graven - dieken
grijpstaartstekelvarken: gewoon grijpstaart-
stekelvarken - grote djiendjamaka, egel,
ijzervarken, stekelvarken
grijpstaartstekelvarken: listig of wolharig grijp-
staartstekelvarken - kleine djiendjamaka
grison - aira (2)
grondbelasting - akkergeld
grondbrief - warrant (2), warring (2)
grondduifje - steenduijfe
grondwerker - delverneger
guave - guajave
guineaworm - boasieworm, regenworm
Guyana (de kolonie Brits-Guyana, later de
staat Guyana) - Demerary
guyanadolfijn - provoost

h

hak (werktuig) - tjap
halsbandpekari - pakiera
hamerhaai: grote hamerhaai - bakkra oema,
panapana
handbezem - sibilisibi
handjesgras - Boheems gras, tigriston
harder - curema, prasie, queereman
harnasmeerval (diverse soorten) - basjafisi,
warrawarra
heks - asema
helderziende - loekeman

helmpareelhoen - toke
 herder - koewachter
 hibiscus - zie malvenroos
 hoenderhok - vogelhok, vogelhuis
 hoenderkweek - vogelenkweek
 hokko: gewone, zwarte of gekuifde hokko -
 pauwies
 hoornblazer - toetoeman
 houweel - pikax
 huisbediende (slavin) - huismeid
 huishoudster - missie (2)
 huisknecht - booi, voetebooi, huisneger, jongen
 huiswinterkoninkje - corkietje, gadofowroe,
 huismusje, huisvogeltje, lieveheersvogeltje,
 nachttegaal, tjoetjo

i

ibis: groene ibis - korrekorre
 ibis: rode ibis - flamingo
 inboeten (van planten) - suppleyen
 indiaan - bok (II)
 indiaanse - bokkin, indianin
 indiaanse slaaf - rode slaaf
 indigo - anilplant
 ingepolderd - in polder
 inpolderen - in polder leggen
 inspecteren van een plantage - revideren

j

jaagzalm - patakker
 jabirole - blaasman, kraan, toejoejoe
 jager - jagerneger
 jaguar - tijger, bonte tijger
 jam (knol) - igrane, jammes
 jassana - kemphaantje

k

kaalkopooievaar - negerkop

kam (bananen) - hand (2)
 kambaars - matoewari
 kameleon: Amerikaanse kameleon - agama,
 cameleon
 kameraad - mati
 kameraadschap tussen vriendinnen -
 matischap
 kanteloep - Spaans spek
 kanten (boomstam) - kweelen
 kantine - mes
 kapmes (lang) - houwer, dulhouwer
 kapokboom: wilde kapokboom - cottontrie
 en varianten, grote wolboom
 kapstok - hangstok
 kapucijnaap - grijze aap, kesikesi, mecoe
 katoen - kleine wolboom
 kaurischelp - papageld, papamonie
 kernhout - hart
 ketel - kap
 keuken - kokerom
 keurmeester van vee - oorsnijder
 kielrugslang - reditere
 kieuwspleetaal - aal, slangevisch, snekifisi,
 sombo
 kiezen - pikken
 kijken - loecken
 kikker: paradoxale kikker - jakje (1)
 kip - vogel
 kippenren - vogelhok
 kiskadie: grote kiskadie - grietjebuor
 klamboe - muskietenkleed
 kloek - mamavogel
 knaasje - mompier
 kneuzen - massen
 knoflookliaan - knoflookkrank, uepollin
 knolstaartgekko - kwakwa, kwakwaslang,
 kwakwasneki
 knut - mompier
 koelbak (in suikerbedrijf) - koelder
 koevogel: kleine of zijden koevogel - putter
 koffieplantage - koffiegroond (zie grond 1,2),
 koffiestaat
 kolibrie - honingvogel, lonkertje
 koliek: droge koliek - beljak

kom - papie
 komkommer: bittere komkommer - sopropo
 kookbanaan - bananna
 kookpan voor suikerbereiding - kap, suikerketel
 koolpalm - cabbesboom
 koosjer - caseer
 kopstaander: gestreepte kopstaander - keentras, makamaka
 kopstaander (soort) - jammesvis
 kortjan - matrozenmes, negermes
 kraagpapegaai - kaketoe
 krabbeneter - krabvogel
 krassen - krabben
 kroonlijst - balcon
 kruid (plant) - wirriwirri
 kruik - pul
 kruikje van steen - kan, kannetje
 kruithoorn - calabasje
 krukje - bankje
 kuiper - kuiperneger, negerkuiper, timmer-neger
 kuipersbijl - baard
 kustvaartuig - drogersvaartuig
 kwassiehout - quassie-bitter
 kweekschool - centraalschool

I

landgenoot - contreman
 lanspuntslang - labaria, oeroekoekoe (II), oeroekoekoeslang
 lantana - Surinaamsche theeboom
 leermeesteres - leervrouw, matres
 leishmaniasis - jaas (2), negerjaas
 lekendokter - dresser, dresneger, lapper
 leljacana - kempaantje
 lendendoek - camies, paantje
 lepelaar: rode lepelaar - lepelbek (I)
 lepelbekreiger - arapapa
 lepra - boasie, de ziekte; zie ook: besmet
 lepralijder - boasier
 liaan - boschtouw, bossi teitei, taytay

lichter - scheepspont; ook matrozenpont
 ligmat - papaya, papayemat
 lijfknecht - booi, voetebooi
 limaboon - zevenjaarsboon, sebijari, lijmpesie
 limmetje - lemmetje
 limoen - lemmetje
 loogkruid - barillaplant
 loopplank - temba
 luiaard: drienige luiaard - zonluiaard
 luiaard: tweetenige luiaard - schapenluiaard
 lunch - breakfast (I)
 lunchen - breakfasten (I)

m

maaien (gras) - kappen, waaien (I)
 maatstok - merkstok
 machete - dulhouwer, houwer
 magazijn - stoorhuis
 mais(korrels) - caro, koorn
 maïsbril - akansa, tomtom (I)
 maïskolf - spier
 maïsmeel - koornblom, koornmeel
 maïspap - akansa, tomtom (I)
 malariamuskiet - maker, makoe
 mand - baksie, baskiet, batatta, koeroe-koeroe, matoetoe, pagaal, warimbo (I)
 mangrove (boom) - duizendbeen, mangroe, oesterboom
 mangrovebos - zeebosch
 maniok (plant) - cassave
 margay - tijgerkat
 margrietje: bruine margrietje - paarse papegaai
 marilsjakohoen - marai
 markt - woaijwoaij
 marktkoopman - wooywooyeman
 marktkoopvrouw - woywoymeid
 marmerleguaan - agama, cameleon
 maskeruיל - briluil
 mauritiushennep - aloë, ingisopo, waterpinan

medicijn - dressie
 medicijnkast - dreskast
 medicijnman - obiaman, piaiman, pogaier
 medinaworm - boasieworm, regenworm
 medisch behandelen - dresen
 meelvat - blomvat
 meerval (diverse soorten) - coemacoema,
 katvisch, laulau, noja, passiesie,
 prarprarie, quassiemama, redekotte
 meerval: zie ook in de onderhavige lijst
 onder draadmeerval, harnasmeerval en
 pantsermeerval
 meesteres (van slaaf) - missie (1)
 meloenboom - pompoenboom
 mesvis(soorten) - logge logge, saprapi
 metselaar - metselneger
 middagmaal - breakfast (1)
 mier: witte mier - houtluis
 miereneter: dwergmiereneter - lekki-han
 miereneter: grote miereneter - mierenbeer,
 tamanoa
 miereneter: middelste miereneter - fluit
 miltvergroting, miltzwellling - de koek
 modderschildpad: Zuid-Amerikaanse
 modderschildpad - arakaka
 moeras - zwamp
 moerasachtig, moerassig - zwampachtig,
 zwampig
 moerasschildpad - zwampschildpad
 moestuin - grond (1,3), kostgrond (2)
 molensloot - molentrens
 mug - muskiet
 müller-amazone - molenaar
 musduif - tortelduif
 muskuseend - boschdoks, doks, doksie
 muurplaat - walplaat

n

nachtjapon, nachtpoon - slaapjapon
 nachtzwaluw - boetaboeta; kikvorschvogel;
 ook: oeroekoekoek
 navelwijn - pakiera, pinko

negermeisje - kleine meid, klein meisje
 negerslaaf - neger
 negerslavin - meid
 neusbeer: rode neusbeer - quassie(-quassie),
 vos
 notaris - jurator, gezworen klerk

o

ocelot - tijgerkat
 okra - althaea, kinkanbau, okro
 ombervis (diverse soorten) - koebi,
 schelvisch
 omslagdoek - paantje
 ontbijt - breakfast (2)
 ontbijten - breakfasten (2)
 oog: boos oog - ogr'ai
 oogvlekbaars - zonnevisch
 opgraven - dieken
 opossum (gewone) - awari, beursrot,
 boschrat, jawari, zakrot
 opzichter - bastiaan
 orleaan - koesoewe, rocoe (2)
 oropendola - banannebek, bananenvreter,
 griet-bak-koeken, spotvogel, ponpon
 otter - waterhond
 overhemd - hemd

p

paalworm: Surinaamse paalworm -
 waterworm
 paardenmolen - beestenmolen, beestenwerk,
 paardenwerk
 paca - haas, hei
 pad (dier) - todde
 paddevis (soort) - lomp
 pagaai - parel (11,1)
 pagaaien - parelen (1)
 pakhuis - stoorhuis
 palfrenier - grasneger
 palmkool - cabbes (2a)
 palmsnuitkever (larf) - cabbesworm,

palmietworm

palmworm - cabbesworm, palmietworm
pantsermeerval (diverse soorten) - quiqui,
soké

papaja - papaye

papajaboom - papaye (1), pompoenboom

paradijskorrels - negercontriepeper

paradoxale kikker - jakje (2)

Paramaribo - het fort (Fort), de stad (Stad)

paranoot - bokkenoot, sawarinoot

paraplu - parasol

parasolmier - cassavemier, papamier

parelhoen - toke

passiebloem - marcoesa (en samenstellingen)

paternosterboontje - anakokke

patiëntie - pasensie

peddel - parel (II,1)

peddelen - parelen (1)

peesknopen - jaasbonken

pelikaan: bruine pelikaan - lepelbek (2), rotgans

penale sanctie - poenale sanctie

peper: Spaanse peper - aratakaka, atty, peper,
piment, tuinpeper

perceel - stuk, tuin, veld

petroleumlamp - kerosinelamp

piccalilly - (Surinaamsche) mosterd

pijlstaartrog - sipari

pijlwortel - araroet

pijpaarde - pemba

pinda - akonipje, pinda, pinje

piranha - pirijn

plankwortel - spoor

plantage - buiten, grond (I), staat

plantagelandbouw - grote landbouw

plantage-opzichter - bastiaan, blankofficier,
negerofficier, officier

plattelandsdokter - districts-chirurgijn

ploeg (werkploeg) - spel (I,1)

plukken - pikken

poema - tijger, rode tijger

pompelmoes - gideonsappel

pompoen - pampoen

porcelainhoornslak - papageld, papamonie

purgeernoot - schijtnoot

r

rammelaar - maraka, saka

rasp - grittie-grittie

regenwulp - krombek

reiger - sabakoe

reiger: Amerikaanse blauwe reiger -
kamawari

reiger: kleine blauwe reiger - blauwe sabakoe

reuzenooievaar: Amerikaanse reuzen-
ooievaar - blaasman, kraan, toejoejoe

reuzenotter - waterhond

reuzentandbaars - grauwmunnik

reuzenteju - sabakkaar, sauvegard

rivier - rio

roeier - roeineger

roeren - parelen (2), waaien (2)

roerspaan - parel (II,2)

rok (van vrouw) - kottoe

rolgordijn - blinders

roodhandtamarin - sagovin

roodpootcaracara - boschhaan

roodsnaveltoekan - witborst

roodvoetrotspelikaan - gek

roos: Chinese roos - malvenroos

roosteren (vlees, vis) - barbekotten

ros (tophalm) - pijl

roselle - zuring, rode zuring, Guinesche
zuring

rosmolen - beestenmolen, -beestenwerk,
paardenwerk

rotting - tasstok

rug (in vlak landschap) - rits

ruigte (vegetatie) - capuerie

rum - dram, kilduivel, Surinaamsche
brandewijn, tafia

s

sabeltangare - goudvink

sambabal - saka

sapbak (bij suikermolen) - sisser

sapotille (boom) - mispelboom (2)

sapotille (vrucht) - mispel (3)

savannevos - savanehond, vos
 schaalstuk - slabbe
 schaamlap - camies, quejou
 schaduwdakje (voor cacao) - pinahuisje
 schapenstal - schapenpen
 schelprug - schulpenrits
 schijfzalm (diverse soorten) - pakoesie,
 schotelvisch
 schijngras - baboen-nefi
 schimmelkopooievaar - negerkop
 schoep aan het waterrad van een suiker-
 molen - lepel, schepper
 school - centraalschool, hoofdschool, stads-
 school
 schots (commies op een schip) - schotje
 schouderstuk (vlees) - shoulder
 schreeuwuil: tropische schreeuwuil - steenuil
 schuimspaan: schuimer
 schuitbekreiger - arapapa
 schuren - krabben
 sea-island-katoen - Bourbons katoen, rode
 katoen
 seizoen (met betrekking tot klimaat) - tijd
 selecteren - pikken
 sesam - abonjera
 sidderaal - prake
 signaalhoorn - toetoe
 sjakohoen (soort) - boschkalkoen, marai
 sjamaan - peje, pogaier, piai(man)
 slaaf - neger, negro
 slakkenhuisje - pakro-schulp
 slavenhuis - negerij, negerhuis
 slijkzalm (diverse soorten) - keentras,
 warakoe
 slijpen (scherpen) - schrapen
 slikslede - visscherspaard
 slingeraap: zwarte slingeraap - boschduivel,
 kwatta
 slingerplant - boschtouw
 sloot - trens
 smid - smitneger
 snook: olijfgroene snook - snoek
 sodomsappel - appel van Sodom,
 wintje-bobbie

soep - braf
 soepschildpad - calapé, groene schildpad
 sokoireiger - kamawari
 soldatenspreeuw - roodborst
 souarinoot - bokke(n)noot, sawari(noot)
 Spaanse peper - aratakaka, atty, peper,
 piment, tuinpeper
 span (trekdieren) - spel (1,3)
 spanplaat - walplaat
 specht - timmerman
 sperzieboon - snijboon
 spieshert: grauw spieshert - boschgeit,
 kabriet, ree
 spieshert: rood spieshert - riethertebeest
 spilzalm (diverse soorten) - dagoe fisi
 spinaziezuring - pasensie
 spoelgeep (soort) - naainai fissi
 spotlijster - spotvogel
 spreekwoord - odo
 springvloed - spring, springwater
 staartvors: Surinaamse staartvors - jakje (1)
 stal - pen
 stamhoofd - granman, grootopperhoofd
 stampblok - mat, koffiemat, stampmat, tom-
 tommat, tomtomblok
 stamper (bij stampblok) - matatiki
 steekmug - muskiet
 steenappel - kaneelappel
 steenappelboom - kaneelappelboom
 stekelvarken: listig of wolharig stekelvarken
 - kleine djiendjamaka
 stervrucht - grote birambi
 stoken (alcohol) - stijlen
 stokvis - bakkeljauw, zoutevisch
 strafcel - bromstal
 strandloper - joosje
 stretcher - veldezel
 strijdnokts (indiaanse) - apoetoe, indiaansch
 zwaard
 stroomafwaarts - benedenwaarts
 stroomopwaarts - bovenwaarts
 stroomversnelling - tap, val
 struweel - capuerie
 suikerketel - inneemketel, likaketel, mallassie-

ketel, kap, test
 suikermolen - suikerwerk
 suikerplantage - kaangrond, rietgrond (zie
 grond 1,2), suikerstaat (zie staat)
 suikerriet(-) - kaan(-), riet(-)
 suikerrietmot (rups) - suikerworm
 suikerstok - kaanstok, rietstok

t

taboe op levensmiddel - treef
 taira - aira (1)
 tak - hand
 tandbaars (diverse soorten) - grauwmunnik,
 krokro
 tangara: blauwe tangara - blauwtje
 tapioca - gomma
 tapir - boschbuffel, buffel
 tarpoen - trapoen
 taxateur - priseur
 taxatie - prisatie
 taxeren - priseren
 teek - carapatluis, krapa (II), koepari
 termiet - houtluis, nieuwjaarsvlieg
 tijgermeerval - spikkelkat, tijgervisch
 tijgerroerdomp: rosse tijgerroerdomp -
 tigrifowroe, tijgervogel
 timmerman - timmerneger
 tinamoe: grote tinamoe - anamoe, namoe
 tiran (vogel) - grietjebuurt
 toekan - coejakee
 toekan: gele toekan - geelborst
 toezicht houden - wacht houden
 tondel - fonk
 tonijn - makreel
 tonnetje - kelder
 topgevel - geveleinde
 tophalm van suikerriet - pijl
 trekmiert - wakawakamier
 treksloot - trekker
 troepiaal: gele troepiaal - banannenvogel,
 geelvogel
 trompet(ter)vogel - kamikami, trompetter

tuinman - tuinneger, tuinslaaf

u

uil - oeroekoekoe (I)
 uitbaggeren - uitmodderen, ophalen,
 bedelven (2)
 uitgraven - uitdieken
 uitwateringssluist - loossluis

v

vaatje (tonnetje) - kelder
 val (voor het vangen van dieren) - trap
 vampier (dier) - vliegende hond, vliegende
 kat
 vampier (mytisch) - asema
 varken - spekkop
 varkenshok, varkensstal - varkenspen
 veebedrijf - kweekgrond, kweekplantage
 veenmol - kottie kottie
 veeweide - savaane (3)
 velbijl - valax
 veldarbeider - veldneger
 veldarbeidster - veldmeid
 veldbed - veldezel
 veldwesp - maribons
 vellen - vallen
 verbindingsweg, verbindingsspad - communi-
 catie en varianten
 vergadering - koertoe
 vermorzelen - massen
 verpleegster - dresmama
 verplegen - dresnen
 verpleger - dresneger
 vieroog - grootoog, koetai
 visfuik - masoewa
 viskwekerij - vischgrond
 visschep (huishoudelijk) - vischtroffel
 visser - visscherneger
 visvijver - pan, waterrat
 vloed (getij) - water (2)

vlonder - barbekot (3), temba
 vlotbrug - barbekot (4)
 vogellijm (plant) - vogelkaka
 vogelspin - boschspin
 voorbout (vlees) - shoulder
 voorkamer - voorhuis
 voorzijde van plantage - façade, face
 vorderen (slaaf) - commanderen
 vriend, vriendin - mati
 vrijwording (slaven) - emancipatie
 vruchtbaar (bodem) - gulzig
 vurenhouten plank - Engelsche plank
 vuurmier - brandmier
 vuurvaste stenen - fire bricks
 vuurwaaier - waaiwaay

W

waadvogels - snippen
 waarom? - hoe?
 waarzegger, waarzegster - loekeman
 wals in suikermolen - roller
 wandelende tak - Spaanse juffrouw
 warmtepuistjes (roseola) - roodhond
 wasbeer: krabbenetende wasbeer -
 krabbenhond, crabbedago, vos
 waterboa - aboma
 waterhaas - kapoea, watervarken
 waterkruid - Indiaansche waterpot,
 waterkan
 waterlelie - pannekoeksblad
 watermolen - waterwerk
 watersnip - grassnip
 waterval - tap, val
 waterzwijn - kapoea, watervarken
 weitas - jagtzak
 werkploeg - spel (1)
 wesp - wassiwass
 wiegen (baby) - doidoien
 wiek (pluksel) - dreswerk

wildernis - het bosch
 witkopgoean - faisanten
 witkopriettiran - nonnetje
 witkopsaki - wanakoe, witbaard
 witkopwatertiran - nonnetje
 witlippekari - pinko
 witstaarthert - awojo, savannehert,
 strandhert
 wonderboom - carapat, olyboom
 wonderolie - carapatolie
 woonkamer - voorhuis
 woonplaats - contre
 wormhagedis - miereneter
 wortellijst - spoor
 wuiven - een waaihand geven
 wulp: rode wulp - flamingo

Z

zaagstelling - barbekot (6)
 zambo - cabouger (2)
 zandmug (soort) - jaasvlieg
 zandrug - zandrits
 zandvlo - sieka
 zeegrondeel (soort) - modderhieltje
 zeesnoek: Amerikaanse zeesnoek - snoek
 ziekenverzorger - dresneger, dresser
 ziekenverzorgster - dresmama
 zilverreiger: Amerikaanse kleine zilverreiger
 - witte sabakoe
 zingcicade - scharensliiep
 zonneral, zonnereiger - zonnevogel
 zuigmeerval (diverse soorten) - warrawarra
 zuurzak - prikkelappel
 zwartbuikboomeend, zwartbuikfluiteend -
 soecroerie
 zwartkruinreiger - kamawari
 zweepstraartrog - sipari
 zwemmerseczeem - consaca

6.2

*Hedendaags (vanaf 1954) Surinaams-Nederlands -
(ook) toenmalig Surinaams-Nederlands*

a

abongra - abonjera
alampila - lampila
anjoemara - cabeljauw, heimaar, njoemara

b

baboen (boom, hout) - baboentrie, kruid-
noot, waroesi
bamba: dikke bamba - aracourou
banabeki - banan(n)ebek, spotvogel
banaflowroe - geelvogel
banban - schelvisch (2)
basralokus - basterdlocus
batbati - klopappel
boesikaka - boschhaan
bofro-eoedoe - buffelhout
bokraaf - raven
boshert: groot boshert - riethertebeest
- : klein boshert - boschgeit, kabriet, ree
boskapok - boschkatoen
bosnegerpinda - gobbegobbe
bosyaws - jaas (2)
brafoe - braf
boulanger - berangine

d

dagoefowroe - spotvogel
dam (stroomversnelling) - tap
datra (vis) - matoewari
Demeraragroenhart - geelhart (2), groenhart

Demerara window - Engelsch raam
diatigri - tijger (2), rode tijger
dikkop - krabvogel
djakie - jakje
djaripesi - bruine pesie, negerpesie (onder
pees II)
dokoën - dokenoe
dominee (vogel) - nonnetje
donke - domkeen
draagmier - cassavemier, papamier

e

erfwoning - negerhuis

f

foengoe - fonk, voengo
fowroedoti - vogelkaka
fransmadam - kaketoë
fransmanbirambi - (grote) birambi
fransmankanarie - banan(n)evogel, geelvogel

g

gadofowroe - huismusje, nachtegaal
gandoe - apoetoehout, basterdijzerhout,
bok(ken)hout
geleborsttoekan - geelborst
gogomango - Surinaamsche caleloe
granmorgoe (vis) - grauwe munnik
gronfolo - blauwe wassiewassie

h

Hindostaan(se) - koelie
 hooglandbaboen - pentrie
 hooglandbebe - matoziran

i

ingipipa - igne pipe

j

jaifi (boom) - kandra, momooije
 jarabaka - geelbagger
 jarakopi - irakopi

k

kana - weglopershagel
 kapa (ketel) - kap
 kapasiwaswasi - capasimarabons
 kapoewerie - capuerie
 kapucijner - bruine pesie, negerpesie (onder pees II)
 kasjoe - caschou, inginoot
 kasripo - casiripo
 kastanjeboom - kastanjebroodvruchtboom
 kawa - keentras
 kawfoetoeboi - smousvogel
 kers: West-Indische kers - kers (2).
 keskesi - kiskisi
 kintrasi (vis) - keentras
 klaroen - caleloe
 knoflookliaan - knoflookkrank
 koebie - schelvisch (I)
 koelimatoe - macavisch
 koemaroe - schotelvisch
 koemboe - coemoe
 koenamie - konamie
 koerali - courari, coerehare
 kokobe - (droge) boasie
 kokrietje, kokriki - anakokke
 koningsbloempje - fridericibloem
 koren (maïs) - koorn
 korokoro - korrekorre
 korsoewiwiri - Surinaamsche theeboom
 kouseband (groente) - lintpesie

krabdagoe - krabbenhond
 krapat - carapat, olyboom
 krawkraw (vogel) - craauw
 krerekrere - sabinapesie, sevenboom
 krobia - owroewefi
 kwakwabangi - kwakwa (II)
 kwakwasneki - sterrepootjehaagdis
 kwasibita - quassi-bitter
 kwijlen (disselen) - kweelen

l

likan - lekkie-han

m

maka, makaslang, makasneki - capasieslang
 maka-alata - boschrat (2), macarat
 manbospapaja - papay
 masoesa - wilde cardamon
 mason - molenaar
 matrozendruif - maca (I, I), quacici
 matrozenroos - malvenroos
 mirafroiti - fluitier
 modderpaard - visscherspaard
 moetete - batatta
 morokobita - kandra, momooije

n

neertje - zie kroro
 nengrekopoe - negerkop
 njamsi-bredebon - Othaheitische brood-boom
 njamsifisi - jammesvisch, makamaka

o

oker - althaea, kinkanbau, okro
 - : wilde oker - muscusbloem
 okroprakiki - grasparkietje
 oranje: Curaçaose oranje - mandarine

p

paardenboon - horsepesie
 pagara - pagaal, warimbo (I)

paiwari - pajarware
 pakira-oedoe - cipoe-boom
 pakoelie - geelhart (I)
 paloeloe, grote paloeloe - wilde banan(n)a
 pankoekoewiwiri - pannekoeksblad
 papagodo - calabas (II)
 papegaai: paarse papegaai - bruine margrietje
 patat - ingi-tayer
 pegasse - veen
 peprewatra - peperpot (3)
 pièce, piès - pees (I)
 pingomier - wakawakamier
 pingping: grote pingping - rode lelie
 pireng - pirijn
 poe, poen - bokscalabas
 pommeroos - pomme de rose
 pom(oe)steri - pomme de cythère
 pompom - mandarine
 popokaitongo - papegaai(e)tong
 powisi - powies
 profoesoe - provoost

r

raster - grittie-grittie
 riemhout - suikerhout

s

sagoewintje - sagovin
 sapakara - sabakkaar
 savannebolletrie - witte bolletrie
 savannekasjoe - bosch-caschou, wilde caschou
 schildpad(hout) - gevlamde boschtamarinde
 schuurpapierboompe - bosch-caschou,
 wilde caschou
 segansi - ticoco
 sekiseki - saka
 shift - spel (I, I)
 siksijeroe - scharensliiep
 skapoeloiri - schapenluisaard
 skoertje - soecroerie
 slabriki - slabbetje
 soela - tap
 soemaroeba - witte ceder

sonloiri - zonluisaard
 Spaanse vrouw - Spaansche juffrouw
 spari - sipari
 spikrikati - spikkelkat, spiegelkat, tijgervisch
 sponshout - sergeantenkloten
 Sranantongo - Neger-Engelsch, Basterd-
 Engelsch
 sterappel - starappel
 strandklaroen - zeekraloe
 switiboontjes - zoete boontjes

t

tajersoep - tayerbraf
 tapijtslang - papa, papaslang, papasneki
 tastiki - tasstok
 timmermanskrijt - timmerkrijt
 tingifowroe - stinkvogel
 todo - todde
 toe-edde-sneki - miereneter
 toekoenari - zonnevisch
 tsjambaraaf - raven

v

val (stroomversnelling) - tap
 venstervlinder - spiegeldrager
 visgat - watergat

w

warrauraaf - raven
 watrabebe - laaglandsche bebe
 watradagoe - waterhond
 watrakan - waterkan
 wieden - waaien (I)
 wilkensbita - ducaatbeursjes, goudbeursjes
 wiswisi (eend) - cau(w)riertje
 wiswiskwari - basterdwane, wassiewassie (II)
 witzandsavanne - zandsavana

z

zeegans - ticoco
 zwamppanta - witte panta
 zwampsavanne - savane (2), biribirisavane
 zwampzuurzak - aracicoeran

6.3

*Wetenschappelijke namen van dieren en planten -
toenmalig Surinaams-Nederlandse naam, 1667-1876*

Zoogdieren

- Agouti paca - haas, hei
 Alouatta seniculus straminea - baboen, baviaan
 Ateles paniscus - boschduivel, kwatta
 Bradypus tridactylus - zonluiaard
 Cebus apella - mecoe; zie ook: kisikisi
 Cerdocyon thous - savanehond, vos
 Choloepus didactylus - schapenluiaard
 Coendou-soorten - djiendjamaka, egel, ijzervarken, stekelvarken
 Cyclopes didactylus - lekkie-han
 Dasypodidae (familie) - capasie, schildvarken, tatou
 Dasyprocta leporina - konijn, konnij konnij, cotie
 Desmodus rotundus - vliegende hond, vliegende kat
 Dicotyles pecari - pinko
 Didelphis marsupialis - awari (1), beursrot, boschrat (1), jawari, zakrot
 Eira barbata - aira (1)
 Equus asinus - steenezel
 Galictis vittata - aira (2)
 Hydrochoerus hydrochoerus - kapoea, watervarken
 Leopardus pardalis melanurus - wilde kat, tijgerkat
 Leopardus tigrinis - tijgerkat
 Leopardus wiedii vigens - tijgerkat
 Lutra enudris - waterhond
 Mazama americana - riethertebeest
 Mazama gouazoubira nemorivaga - boschgeit, kabriet, ree
 Myrmecophaga tridactyla - mierenbeer, tamanoa
 Nasua nasua vittata - quassie(-quassie), vos
 Nectomys squamipes melanius - waterrat
 Odocoileus virginianus cariacou - awojo, savanehert, strandhert
 Panthera onca - (bonte) tijger
 Philander opossum - kaalstaart
 Pithecia pithecia - wanakoe, witbaard
 Procyon cancrivorus - krabbenhond, vos
 Proechimys guyannensis - boschrat (2)
 Pteronura brasiliensis - waterhond
 Puma concolor discolor - (rode) tijger
 Saguinus midas - sagovin, sagouin
 Saimiri sciurus - doodshoofdje, kabouter-mannetje, marmazet, monkie(monkie)
 Sciureus aestuans - bonboni, eekhoorn
 Sotalia guianensis - provoost
 Speothos venaticus - vos
 Tamandua longicaudata - zie fluitert
 Tapirus terrestris - (bosch)buffel, Surinaamsche olifant
 Tayassu tajacu patira - pakiera

Vogels

- Amazona farinosa - molenaar
 Amazona-soorten: zie papegaai
 Anas-soorten: zie anaatje en soecroer
 Anhimus cornuta - mouton, pennevogel
 Ara ararauna - raaf (II), raven
 Ara chloroptera - raaf (II), raven
 Ara macao - raaf (II), raven
 Ara severa - perokiet raven, raafparkiet
 Aramides cajanea - crico
 Aramus guarauna - craauw
 Ardea cocoi - kamawari
 Cacicus-soorten - banannebek, griet-bak-
 koeken, spotvogel
 Cairina moschata - boschdoks, doks, doksi
 Calidris-soorten - joosje
 Cathartes-soorten - raaf (I), stinkvogel
 Cochlearius cochlearius - arapapa
 Columba cayennensis - mangroduif,
 parwadruif?
 Columbina (diverse soorten) - steenduijfe
 Columbina (of Columbigallina) passerina -
 tortelduif
 Coragyps atratus brasiliensis - raaf (I), stink-
 vogel
 Crax elector - pauwies; zie faisanten
 Crotophaga-soorten - smouse neus,
 smous-vogel
 Daptrius ater - boschhaan
 Daptrius americana - boschhaan
 Dendrocygna-soorten: zie anaatje en soecroer
 Dendrocygna viduata - cauwierijte
 Derophtus accipitrinus - kaketo
 Egretta coerulea - blauwe sabakoe
 Egretta thula - witte sabakoe
 Eudocimus ruber - flamingo
 Eurypyga helias - zonnevogel
 Fluvicola leucocephala - zie nonnetje
 Forpus passerinus - grasparkietje
 Gallinago gallinago paraguayae - grassnip
 Icterus nigrogularis - banannenvogel, geel-
 vogel
 Jabiru mycteria - blaasman, kraan, toejoetje
 Jacana jacana - kempheantje
 Leistes militaris - roodborst
 Mesembrinibis cayennensis - korrekorre
 Mimus gilvus: zie spotvogel
 Molothrus bonariensis minimus - putter
 Mycteria americana - negerkop
 Numenius phaeopus hudsonicus - krombek
 Numida meleagris - toke
 Nycticorax violacea cayennensis - krabvogel
 Ortalis motmot - toriman, wakago; zie
 faisanten
 Otus choliba - steenuil
 Pelecanus occidentalis - lepelbek (2), rotgans
 Penelope jacupeba - boschkalkoen, marai;
 zie faisanten
 Penelope marail - boschkalkoen, marai; zie
 faisanten
 Phoenicopterus roseus - ticoco
 Pionus fuscus - paarse papegaai
 Pipile cumanensis: zie faisanten
 Pitangus sulphuratus - grietjebuurt
 Platalea ajaja - lepelbek
 Psarocolius decumanus - ponpon
 Psarocolius viridis - ponpon
 Psophia crepitans - kamikami, trompetter (I)
 Pulsatrix perspicillata - briluil
 Rhamphastos-soorten - koejake
 Rhamphastos tucanus - witborst
 Rhamphastos vitellinus - geelborst
 Sturnella militaris - roodborst
 Sula sula - gek
 Tangara cayana - goudvink
 Thraupis episcopus - blauwtje, bisschops-
 tangare
 Tigrisoma lineatum - tigrifowroe, tijgervogel
 Tinamidae (familie) - anamoe
 Tinamus major - anamoe, namoe
 Troglodytes aedon albicans - corkietje,
 gadofowroe, huismusje, huisvogeltje,
 lieveheersvogeltje, tjotjo

Reptielen en amfibieën

Amphisbaena-soorten - miereneter
 Boa constrictor - papa(sneki), papaslang
 Bothrops atrox - labaria, oeroekoekoe (II),
 oeroekoekoeslang
 Chelonia mydas - calapé, groene schildpad
 Chironius carinatus - reditere
 Eunectes murinus - aboma
 Kinosternon scorpioides - arakaka
 Lachesis muta - capasislang

Lepidochelys olivacea - warana
 Polychrus marmoratus - agama, cameleon
 Pseudis paradoxa - jakje (2), toddejackie
 Rhinoclemmys punctulata - arakaka
 Thecadactylus rapicauda - kwakwa(sneki),
 kwakwaslang, sterrepootjehagedis
 Tupinambis teguixin - sabakkaar, salamander, sauvegard

Vissen

Acanthodorus: zie melksoké
 Acestrorhynchus falcatus - dagoefisi
 Acestrorhynchus microlepis - dagoefisi
 Aequidens (diverse soorten) - owroewefi
 Ageneiosus-soorten - prarprari
 Anableps-soorten - grootoog, koetai
 Arius (diverse soorten) - redekotte
 Arius herzbergeri - coemacoema
 Aspredo: zie trompetter (2)
 Asprenidychthys: zie trompetter (2).
 Batrachoides surinamensis - lomp
 Brachyplatystoma vaillanti - laulau,
 passiesie
 Breevoortia tyrannus - menhaden
 Brycon falcatus - morokko
 Callichthys (diverse soorten) - quiqui
 Centropomus undecimalis - snoek
 Chaetobranchius (diverse soorten) -
 owroewefi
 Chalceus macrolepidotus - lampila,
 morokko
 Cichla ocellaris - zonnevisch
 Cichlasoma binaculatum - owroewefi
 Crenicichla alta - matoewari
 Crenicichla saxatilis - matoewari
 Curimatus schomburgkii - macavisch
 Cynoscion acoupa - schelvisch (2)
 Eigenmannia-soorten - saprapi

Electrophorus electricus - prake
 Engraulidae (familie) - krafana
 Epinephelus (diverse soorten) - kroro
 Epinephelus itajara - grauwe munnik, Jacob
 Evertsen
 Erythrinus erythrinus - matoeri
 Genyatremus luteus - kroro
 Gobionellus oceanicus - modderhieltje
 Gymnotus anguillaris - logge logge
 Gymnotus carapo - logge logge
 Hoplerythrinus unitaenialis - warapper
 Hoplias macrophthalmus - cabeljauw,
 heimaar, njoemara
 Hoplias malabaricus - patakker
 Hoplosternum (diverse soorten) - quiqui
 Hypophthalmus-soort - quassiemama
 Hypoplectrus chlorurus - grauwe munnik
 Leporinus fasciatus - keentras
 Leporinus friderici - warakoe
 Loricaria cataphracta - basjafisi
 Megalops atlanticus - trapoen
 Mugil-soorten - curema, prasie, queereman
 Myctoperca (diverse soorten) - kroro
 Myleus paco - pakoesie
 Myleus rhomboidalis - schotelvisch
 Myleus ternetzi - pakoesie
 Ophistoma oglinum - haring
 Parauchenipterus galeatus - noja

Pellonia flavipennis - sardien	kamaka
Pimelodes blochii - kauwerie	Sciadeichthys luniscutis - geelbagger
Plagioscion surinamensis - koebi, schelvisch (I)	Sciadeichthys parkeri - geelbagger
Platystacus: zie trompetter	Sciadeichthys proops - koepira
Potamorrhaphis guianensis - naainaai fissi	Serrasalmus rhombeus - pirijn
Potamotrichon-soorten - sipari	Soleidae (familie) - bot
Pseudoplatystoma fasciatum - spiegelkat, spikkelkat, tijgervisch	Sphyrna tudes - bakkra oema, panapana
Rhamdia quelen - jakje (2), vetjakje	Stellifer rastrifer - krow krow
Rocca saxatilis - bass	Sternopygus macrures - saprapi
Schizodon fasciatum - jammesvisch, ma-	Synbranchus marmoratus - aal, slangevisch, snekifisi, sombo
	Thunnus-soorten - makreel

Ongewervelde dieren

Aletia xyliina - catoenworm	Lutzomyia-soort - jaasvliegje
Amblyomma-soorten - carapatluis, krapa (II), koepari	Monomorium pharaonis - huismier, suikermier
Anopheles-soorten - maker	Mytilla charuana - mossel
Atta-soorten - cassavemier, papamier	Neoterodo-soort - waterworm
Avicolaria metallica - boschspin (2)	Polistes-soorten - maribons
Calinectes bocourti - sirika	Rhynchophora palmarum (larf) - cabbesworm
Crassostrea - mossel	Rothschildua hesperus - spiegeldrager
Culicoides-soorten - mompier	Solenopsis geminata - krasmier
Cyprea moneta - zie: papageld, papamonie	Stagmatoptera femoralis - Spaanse juffrouw
Dermatobia (larf) - boschworm, muskieteworm	Synoecca surinama - zie: capasie-marabons
Diatraea saccharalis - suikerworm	Theraphosa leblondi - boschspin (I)
Dracunculus medinensis - boasieworm, regenworm	Tibicen-soorten - scharensliiep
Eciton-soorten - wakawakamier	Trombicularia flui (larf) - grasluis, patattesluis
Erinnyis ello - brummer-uiltje	Trombicularia vanommereni (larf) - grasluis, patattesluis
Gryllotalpa-soorten - kottie kottie	Tunga penetrans - si(e)ka

Planten (zowel wilde als gekweekte)

Abarema-soorten - boschtamarinde	Acosmium nitens - watergroenhart
Abelmoschus esculentus - althaea, kinkanbau, okro	Acrocomia aculeata - mocaja
Abelmorchus moschatus - muscusbloem	Aframomum melegueta - negercontriepeper
Abrus precatorius - anakokke	Allamanda cathartica - ducaatbeursjes, goudbeursjes

- Aloe barbadensis* - sempervies
Amaranthus (diverse soorten) - caleloe
Amaranthus blitum - fijne kraloe
Amaranthus caudatus - kattestaart; zie ook: gekleurde caleloe
Amaranthus dubius - grove kraloe
Amaranthus tricolor: zie gekleurde caleloe
Amasonia campestris - savannebloem; zie ook: marucawa
Ambelania acida (vrucht) - klopappel
Anacardium occidentale - caschou
Andira coriacea - rode cabbes
Andira inermis - rode cabbes
Andira surinamensis - rode cabbes, wormbast
Annona (diverse soorten) - boschzuurzak
Annona glabra - aracicouran
Annona muricata - parane, prikkelappel, (wilde) zuurzak
Annona squamosa - kaneelappelboom, kleine zuurzak
Apeiba petoumo - kankanoedoe
Apeiba tibourbou - kankanoedoe
Arachis hypogaea - akonipje, pinda
Argemone mexicana - maca (1,1)
Aristolochia surinamensis: zie loango-taytay
Artocarpus communis: zie Othaheitische broodboom
Asclepias curassavica - fridericibloem
Astrocaryum aculeatum - toecoemaunboom
Astrocaryum paramaca - conane, paramakka
Astrocaryum vulgare - awara en varianten
Attalea maripa - maripa
Averrhoa bilimbi - birambi
Averrhoa carambola - grote birambi
Avicennia germinans - zwarte mangro, parwa

Bactris (diverse soorten) - keskesimaka
Basella alba - spinazie
Batis maritima - zeeporselein
Bixa orellana - achiote, rocoe (1), koesoewe
Bocoa prouacensis - ijzerhard, ijzerhout, ebbenhout

Brachiaria mollis - paragrass
Bromelia alta - piet, zeilgras
Brosimum rubescens - satijnhout
Brosimum soorten - letterhout, spikkelhout

Cabomba-soorten - sarre sarre
Caesalpinia pulcherrima - sabinapesie, sevenboom
Cajanus cajan - wandoe
Caladium (diverse soorten) - toelala
Calathea-soorten - warimbo (3)
Calophyllum brasiliense - coerehare, courari
Calophyllum longifolium - courari
Canavalia ensiformis - horsepesie
Canna-soorten - weglopershagel
Capsicum-soorten - aratakaka, atty, cikapeper, (Indiaansche) peper, Indische peper, piment
Carapa guianensis - krap, krapa, kraphout
Carapa procera - krap, krapa, kraphout
Carica papaya - papaye, pompoenboom
Caryocar glabrum - zeepboom
Caryocar microcarpum - pakasi, zeelboom
Caryocar nuciferum - bokke(n)noot, sawari(noot)
Cassia (diverse soorten) - slapertje
Cecropia-soorten - boschpapaye, (wilde) papaye, papayeboom
Cedrela odorata - ceder
Ceiba pentandra - cottontrie, grote wolboom
Centropogon cornutus - diakraloe
Cereus hexagonus - raquetten
Cestrum latifolium - bita wirri wirri
Cestrum-soort - aloema
Chaetocarpus schomburgkianus - voman
Chaunochiton kappleri - patacoe wane
Chlorocardium rodiaei - geelhart
Chrysophyllum cainito - starappel
Cissampelos pareira: zie loango-taytay
Cissus-soorten - boschtouw
Citrus aurantiifolia - lemmetje
Citrus aurantium - zoete oranje, zure oranje
Citrus grandis - gideonsappel

- Citrus reticulata* - mandarine
Clibadium surinamense - konamie, connarie
Clibadium sylvestre - konamie, connari
Coccoloba (diverse soorten) - bradilifie
Coccoloba uvifera - Barbadosdruif, druive-boom, zeedruif, rode mangro
Colocasia esculenta - tayer
Copaifera guianensis - hoep, hoepelboom, hoepelhout, hoepelolie
Cordia (diverse soorten) - boschtafelboom, tafelboom (2)
Couratari-soorten - igne-pipe
Couroupita guianensis - boschkalebas
Crescentia cujete - cal(a)bas (4), calabasboom
Cucumis melo - Spaans spek
Cucurbita pepo - pampoen
Curatella americana - bosch-caschou, wilde caschou
Cycas-soorten - sagopalm
Cynodon dactylon - Boheems gras, tigriston
Cyperus-soort - boerenverdriet

Delonix regia - acacia
Desmoncus (diverse soorten) - bambamaka
Desmoncus orthacanthus - aracourou
Dicorynia guianensis - basterdlocus, sinapletoe
Dieffenbachia seguine - domkeen
Dioscorea alata - igrane, jammes
Dioscorea trifida - napie
Dipholis nigra: zie zwampbolletrie
Diplotropis purpurea - zwarte kabbes
Dipteryx odorata - tonka
Dipteryx punctata - tonka

Elaeis melanococca - obé maka
Elaeis oleifera - obé maka
Eleusine indica - mangras
Eperua falcata - bijlhout, walaba
Eriotheca globosa - boschkatoen
Eryngium foetidum - slangegras, slangekruid, snekiwiwiri
Erythrina fusca - koffiemama, zandkoker (2)
Eschweilera-soorten - barklak, manbarklak

Eugenia (diverse soorten) - boschkers
Eugenia puniceifolia - savanekers
Eugenia uniflora - kers en varianten, kriekjes over zee
Euterpe oleracea - palissade (2), palissade-boom, palissadepalm; pien (3), palissade-boom, palissadepalm

Ficus maxima - Adam-en-Evaas-boom, kato
Furcraea foetida - aloë, ingisopo, seprevies, waterpinas

Galipia officinalis: zie wajakarra
Genipa americana - tapoeripa
Geonoma baculifera - tas(palm)
Gordonia fruticosa - patacoe wane
Gossypium: zie katoen, kleine wolboom
Gossypium peruvianum - baboenkatoen, bokkenkatoen, (Indiaansch) katoen
Goupia glabra - kopie(hout)
Gustavia augusta - aribanarix, mamahout, watramamabobi: zie ook mispelboom

Hebepetalum humiriifolium - cipoe-boom
Heliconia: zie papegaaielik
Heliconia psittacorum - papegaai(e)tong
Hibiscus rosa-sinensis: zie malvenroos
Hibiscus sabdariffa - zuring, guinesche zuring, rode zuring
Hibiscus tiliaceus - (witte) mangro, maho
Himatanthus articulatus - witte bolletrie
Hippeastrum puniceum - rode lelie
Hirtella (diverse soorten) - anaura
Humeria balsamifera - basterdbolletrie, blakbere, meri
Hura crepitans - postentrie, puistentrie; zandkoker (1), zandkokerboom
Hymenaea courbaril - locus; zie ook simirie

Indigofera-soorten - anilplant
Inga-soorten - boontjesboom (zoete), suikerboontjesboom, switie-boontje, weiki
Ipomoea batatas - ingi-tayer, patatter
Ipomoea tiliacea - patatter-tay-tay

- Ischnosiphon obliquus* - quarunna, warimbo (3)
Jacaranda obtusifolia subspecies
 rhombifolia - kandra, zie ook momooije
Jacaranda-soort: zie basterdgoebaij, jashout
Jatropha curcas - schijtnoot
Jatropha gossypifolia - poppetjeswiwiri
Jatropha urens - brandnetel

Lagenaria siceraria: zie calabas (II)
Lantana camara - koorsoe wiwiri,
 Surinaamsche theeboom
Laportea aestuans - brandnetel
Lecythis zubucao - kwatta patoe, oeman
 barklak
Lepianthes-soort(en) - anijsblad
Licania (diverse soorten): zie anaura,
 sergeantenkloten, voengoe, vonkhout
Licania apetala - kweepie
Licaria (diverse soorten): zie geelhout, ka-
 neelhart, kaneelhout
Lonchocarpus-soorten - nekoehout, stink-
 hout

Machaerium lunatum - brantimaka, maca
 (I, I)
Malpighia puniceifolia - kers, en varianten.
Mammea americana - abrikoos, mammie
Mangifera indica - manja
Manicaria saccifera - troeli
Manihot esculenta - cassave
Manilkara bidentata - bolletrie
Manilkara zapotilla - mispelboom (2)
Mansoa alliacea - knoflookrank, uepollin
Maranta arundinacea - araroet
Mauritia flexuosa - maurici

Melastomataceae (familie) - mispel (I),
 mispelboom (I)
Melicoccus bijugus - knippa, knippenboom
Melothria pendula - sneki-komkommer
Micropholis guyanensis - suikerhout
Minquartia guianensis - konthout

Momordica charantia - sopropo
Monotagma: zie warimbo (3)
Montrichardia arborescens - mokkomokko
Mora excelsa - mora, peto
Moringa oleifera - peperwortel
Mouriri-soorten - spijkerhout
Musa: zie bacove, bananna
Myrcia-soorten - boschgoejave

Norantea guianensis - karakara
Nymphaea-soorten - pannekoeksblad

Ocotea globulifera - wanepiesie
Ocotea-soorten: zie boombamba, hout-
 bamba
Oenocarpus bacaba - coemoe, pruim (3)
Oenocarpus oligocarpa - palissadecoemoe
Oplismenus holciformis - paardengras
Ormosia-soorten - anakokke

Pachira aquatica - boshcacao, wilde cacao-
 boom
Parinari-soorten - vo(e)ngo, vonkhout
Passiflora-soorten - marcoesa
Passiflora coccinea - snekimarcoesa
Passiflora foetida - snekimarcoesa
Passiflora glandulosa e.a. - boschmarcoesa
Passiflora laurifolia - kleine marcoesa,
 paramarcoesa
Passiflora quadrangularis - tuinmarkoesa
Passiflora vespertilio - snekimarcoesa
Peltogyne paniculata - bascouriaar, purper-
 hart, purperhout
Peltogyne venosa - bascouriaar, purperhart,
 purperhout
Peperomia bellucida - consaca-wiwiri,
 soldatensalade
Persea americana - advocaat
Phaseolus lunatus - zevenjaarsboon, zeven-
 jarige pesie
Phaseolus vulgaris - snijboontje
Phenacospermum guyanense - wilde
 banana
Philoxerus vermicularis - zie zeekraloe

Phoenix reclinata - wilde dadelpalm
Phoradendron-soorten - vogelkaka
Phyllanthus acidus - kleine of ronde birambi
Phytolacca rivinoides - rode inkt,
 Surinaamse calaloe
Pithecoctenium crucigerum - papamonie-
 doosje
Platonia insignis - geelhart
Platymiscum-soorten - connatepi
Plumeria rubra - frangipane, Indiaansche
 jasmijnboom
Potomorphe-soort(en) - anijsblad
Pourouma-soorten - boschpapaye, zie
 (wilde) papaye(boom)
Pouteria macrophylla - mambrari
Pouteria multiflora - mambrari
Protium aracouchini - laksirie
Protium-soort(en) - witte ceder (2), tienge
 monnie
Psidium guajava - goejave
Pterocarpus officinalis - (laaglandsche) bebe
Pterocarpus rohrii - matoziran

Qualea coerulea - blauwe wassiewassie
Quassia amara - quassie-bitter

Randia formosa - (haag)marmeldoos
Renealmia alpina - wilde cardamon
Rhizophora-soorten - duizendbeen, (zwarte)
 mangroe, oesterboom
Ricinus communis - carapat, olyboom
Rosenbergiodendron formosum - kleine
 marmelade
Roystonea oleracea - palmiet
Roystonea regia - palmiet
Rumex patientia- pasensie

Saccharum officinarum - kaan, riet
Sacoglottis guianensis - zie buffelhout
Salsola kali - barillaplant
Sapium-soorten - gomboom
Scleria-soorten - baboen-nefi
Scoparia dulcis - bromwied, bezemkruid
Senna alata - slabbetje

Sextonia rubra - wane
Simarouba amara - witte ceder (1),
 simarouba, soumarouba
Siparuna-soorten - iracobi
Solanum americanum - agoema, jodenkars
Solanum mammosum - appel van Sodom,
 borstappel, wintje-bobbie
Solanum melongena - antroea, berangine
Solanum stramonifolium - maca (1,1), quacici
Spondias cytherea - pomme de cythère,
 venusappel
Spondias mombin - mope, pruim(enboom)
Stachytarpheta jamaicensis - ijzerkruid
Swartzia panacoco - apoetoehout, basterd-
 ijzerhout, bokkenhout
Symphonia globulifera - maniboom, matakí
Syzygium samarangense - appel (1)

Tabebuia insignis - zie witte panta
Tabebuia serratifolia - groen ebbenhout,
 groenhart
Tabebuia-soorten - panta
Talinum fruticosum - porcelein
Tapirira guianensis - basramope
Terminalia catappa - amandel, tafelboom (1)
Terminalia lucida - zie zwampboom
Tetragastris-soorten - salie
Theobroma cacao - Carakische cacao
Thevetia peruviana - jorojoro
Trattinickia (diverse soorten) - tienge monnie
Triphasia triflora - zoete lemmetje
Triplaris weigeltiana - mierenboom, mieren-
 hout

Unxia camphorata - kamferblad

Vigna sinensis - zie bruine pesie, negerpesie
Virola michelii - pentrie
Virola sebifera - pentrie
Virola surinamensis - baboentrie, wilde
 kruidnoot, waroesi
Vismia (diverse soorten) - pienja
Vochysia guianensis - basterdwane, wassie-
 wassie

Vochysia surinamensis - quarie
Vouacapoua americana - bruinhart
Vouadzeia subterranea - gobbegobbe

Xanthosoma sagittifolium - tayer
Xylopia (diverse soorten) - pejerakoe

Zanthoxylum pentandrum - pritijarie
Zea mays - caro, koorn
Zygia racemosa - schildpad(hout)

7 Lijst van literatuur en bronnen

Sommige auteursnamen worden voorafgegaan door een asterisk; over deze auteurs is achtergrondinformatie te vinden in hoofdstuk 4.

- *Aa, A.J. van der (1839-1851), *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*. Zie Janssen & Ten Hove (1993).
- *Aerssen van Sommelsdijck, C. van (1685), Lijst van genummerde namen behorende bij een pakje met zaden, verzonden als bijlage bij een brief d.d. 8 maart 1685. Algemeen Rijksarchief, Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname inventaris nr. 213, f. 160 nr. 38.
- *Aerssen van Sommelsdijck, C. van (1686), Lijst met genummerde namen behorende bij een pakje met zaden en drie bakken met genummerde planten, verzonden als bijlage bij een brief d.d. 22 april 1686. Algemeen Rijksarchief, Brieven en Papieren, Archief Sociëteit van Suriname inventaris nr. 215, f. 263-264.
- Ahlbrinck, W. (1929), *Vijf maanden in het oerwoud*. Rotterdam, E. de Bont & Zn.
- Ahlbrinck, W. (1931), 'Encyclopaedie der Karaïben'. *Verhandelingen van de Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde* N.S. 27,1:1-555.
- Allsopp, Richard (1996), *Dictionary of Caribbean English Usage*. New York, Oxford University Press.
- Aloema, Nardo, M.J. Pierre & C.N. van der Ziel (1987), *Kalina Nederlands Woordenboek*. Paramaribo, Instituut voor Taalwetenschap (proefuitgave).
- Alphen, G. van (1960), *Jan Reeps en zijn onbekende kolonisatiepoging in Zuid-Amerika, 1692*. Assen, Van Gorcum.
- *Anonymus (1679), 'Extract uyt de dagelyckse Annotatien tot Suriname voorgevallen'. In Lichtveld & Voorhoeve 1980:55-61.
- Anonymus (1736), *A voyage to the new colony of Berbice in 1735*. [Een document uit het Nederlands vertaald]. Demerara, W.B. Jamieson, 1877.
- *Anonymus z.j. (1740), *Ontwerp tot Een Beschryving van Surinaamen*. Getypte kopie van een verloren handschrift uit de Koloniale Bibliotheek te Paramaribo, Catalogus 1911 Nr. C 17. In de Centrale Bibliotheek van het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam.
- Anonymus (1763), *Kortbondige beschryvinge van de Colonie de Berbice*. Amsterdam, S.J. Baalde.
- *Anonymus z.j. (1769), *De West-Indische klapper, of het leven van sommige directeurs op de plantagen in de colonien der Nederlandsche West-Indien*. In Universiteitsbibliotheek,

Leiden.

Anonymus (1781), 'Kaart'. In Koeman 1973:135.

Anonymus (E. Beijer) (1823), *Suriname in deszelfs tegenwoordigen toestand, door eenen inwoner aldaar*. Amsterdam, C.G. Sulpke.

Anonymus (1872), *Nederland en kolonisatie naar Suriname*. Uitgegeven door een vereniging van Surinamers. Amsterdam, Jan D. Brouwer.

*Apricius, Joh., en 14 anderen (1677), 'Brief aan de Admiraliteit te Amsterdam, d.d. 25 maart 1677'. In Hartsinck 1770:929-934.

Arends, Jacques & Matthias Perl (1995), *Early Surinamese Creole texts: a collection of 18th-century Sranan and Saramaccan documents*. Frankfurt am Main, Vervuert; Madrid, Ibero-america. (Bibliotheca Ibero-Americana 49).

Attema, Ypie (1981), *Monumentengids van Paramaribo*. Paramaribo, Vaco; Zutphen, De Walburg Pers.

Baarle, Peter van (1995), 'Leenwoorden in het Arawak en de contacten tussen Arawakken en Europeanen van 1500 tot 1800'. *Yumtzilob* 7,1:25-53.

Baarle, P. van, M.A. Sabajo, A.L. Sabajo, L.L. Sabajo & G. van der Stap (1989), *Arhwaka Lokonong Djang. Arowakse taal cursus en woordenboek*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Algemene Taalwetenschap/Haarlem, Sociaal-culturele vereniging Ikyoshie.

Baarle, P. van & M.A. Sabajo (1989), Deel I, II en III in P. van Baarle e.a. 1989.

Bakhuis, L.A. (1902), *Verslag der Coppename-expeditie*. Leiden, Brill.

Bakker, Eline, Leo Dalhuisen, Maurits Hassankhan & Frans Steegh (1993), *Geschiedenis van Suriname*. Zutphen, Walburg Pers.

*Bancroft, Edward (1769), *An essay on the natural history of Guiana in South America*. Londen, T. Becket & P.A. De Hondt.

*Bancroft, Edward (1782), *Proeve over de natuurlyke geschiedenis van Guiana in vier brieven*. [Anonieme vertaling uit het Engels van 1769.] Utrecht, Abraham van Paddenburg & Jan Martinus van Vloten.

*Bartelink, E.J. (1916), *Hoe de tijden veranderen. Herinneringen van een ouden planter*. Paramaribo, H. van Ommeren.

Beeldsnijder, Ruud (1994), "Om werk van jullie te hebben". *Plantageslaven in Suriname, 1730-1750*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie.

*Beet, Chris de (1984), *De eerste Bonni-oorlog, 1765-1778*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie.

*Beet, Chris de & Richard Price (1982), *De Saramakaanse vrede van 1762: geselecteerde documenten*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie.

*Beijer, E., Zie Anonymus (1823).

Benamins, H.D. (1926), 'Over het boek van Ottho Keye'. *West-Indische Gids* 7:535-544.

Benamins, H.D. & J.F. Snelleman (red.): zie *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*.

*Benoit, P.J. (1839), *Voyage à Surinam. Description des possessions néerlandaises dans la Guyane*. Brussel, Société des beaux arts. Herdruk (facsimile) Amsterdam, S. Emmering, 1967.

*Benoit, P.J. (1980), *Reis door Suriname. Beschrijving van de Nederlandse bezittingen in Guiana*. [Vertaling en bewerking door Chris Schriks naar het Frans van 1839. Met een sum-

- mary door Sylvia W. de Groot] Zutphen, De Walburg Pers.
- Berg, Donna Lee (1993), *A guide to the Oxford English Dictionary*. New York, Oxford University Press.
- Berg, Margot C. van den (2000), "Mi no sal tron tongo." *Early Sranan in court records 1667-1767*. Nijmegen, University of Nijmegen, master's thesis.
- *Berkel, Adriaan van (1695), *Amerikaansche Voyagien, Behelzende een Reis na de Rio de Berbice, ..., Mitsgaders een andere na de Colonie van Suriname*. Amsterdam, Johan ten Hoorn.
- Besten, Hans den (1992), 'De makke van de etymologie van koloniale woorden in het Nederlands'. *Jaarboek 1991 van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie* 1992:52-82.
- Bies, Renata de (2008), *WBSN. Woordenboek van de Surinaamse Bijdrage aan het Nederlands*. Paramaribo, Universiteit van Suriname.
- Bijlsma, R. (1921), 'De annotatiën van gouverneur Jan Nepveu op Herlein's beschrijving van Suriname'. *West-Indische Gids* 2:310-314.
- Bijlsma, R. (1922), 'Surinaamsche plantage-inventarissen uit het tijdvak 1713-1742'. *West-Indische Gids* 3:325-332.
- Bijlsma, R. (1923), 'Aanwijzingen voor plantage-onderneming in Suriname 1735 (volgens memorie van vrouwe M.M. van Gelre, weduwe Boxel)'. *West-Indische Gids* 4:53-58.
- *Blom, Anthony (1786), *Verhandeling over den Landbouw, in de colonie Suriname*. Haarlem, Cornelis van der Aa.
- *Blom, Anthony (1787), *Verhandeling van den Landbouw in de colonie Suriname*. Amsterdam, J.W. Smit.
- *Blom, A. (1801-1802), *Vervolg van den Surinaamschen Landman*. Paramaribo, Engelbrecht en Comp.
- Blonden, J.L. (1930), *Levensbericht en werken van Dr. Philip Fermin, schrijver over Suriname, overleden te Maastricht in 1813*. Maastricht, Boosten & Stols.
- *Boekhoudt, W. (1874), *Uit mijn verleden: bijdrage tot de kennis van Suriname*. Winschoten, J.D. van der Veen.
- Boer, M.G. (1899), 'Een Nederlandsche nederzetting aan de Oyapock (1677)'. *Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde* 14:321-342.
- Bogan, J. e.a. (1997), *Checklist of the plants of the Guianas (Guyana, Surinam, French Guiana)*. Washington D.C., Smithsonian Institution, Smithsonian's Biological Diversity of the Guianas Program publ. 30.
- Borcharen, H. van (1828), Brief, gepubliceerd in 1947 door P. Wagenaar Hummelinck onder de titel 'Het dagelijksche leven op de Surinaamsche koffie-plantage "Kokswoud" in 1828'. *West-Indische Gids* 28:33-42.
- Bosch, G.B. (1829-1843), *Reize in West-Indië en door een gedeelte van Zuid- en Noord-Amerika. Derde deel: Reize naar Suriname, in brieven*. Utrecht: Bosch.
- Bosman, L. (1990), 'Brieven naar Patria uit Berbice van Jan Jacob van der Stoop (1775-1819)'. *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* 44:185-202.
- Bosman, L. (1994), *Nieuw-Amsterdam in Berbice (Guyana). De planning en bouw van een koloniale stad, 1764-1800*. Hilversum, Verloren.
- *Bouwhuysen, Harry van den, Ron de Bruin & Georg Horeweg (1988), *Opstand in Tempati, 1757-1760*. Universiteit Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie.

- Boxer, C.R. (1957), *The Dutch in Brazil, 1624-1654*. Oxford, Clarendon Press.
- Brinkman, Jaap (1980), *Surinaamse planten in Nederland in de zeventiende eeuw*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Instituut voor Geschiedenis van de Biologie, doctoraalverslag.
- *Brouwn, Charles (1796), 'Historie der Oorlogen met de Marrons of Surinaamsche Bosch-negers'. In De Beet 1984:43-74.
- Bruijne, G.A. (red. 1982), *Bijdragen tot de Kennis van de Kolonie Suriname. Tijdvak 1816 tot 1822. Mr. A.F. Lammens*. Amsterdam, Vrije Universiteit, Geografisch en Planologisch Instituut.
- Bruijning, C.F.A. & J. Voorhoeve (red.): zie *Encyclopedie van Suriname*.
- Bruyn, Adrienne (2002), 'The structure of Surinamese Creoles'. In Carlin & Arends 2002:154-182.
- Buarque de Holanda Ferreira, Aurelio (z.j.), *Nova dicionário de la língua Portuguesa*. Editora Nova Fronteira.
- Bubberman, Frans C. (1983): zie Kappler 1854.
- Buffon, George-Louis Leclerc graaf de Buffon (1749-88), *Histoire Naturelle*. Parijs, L'Emprimerie Royale.
- Buvelot, Quentin (red.) (2004), *Albert Eckhout, een Hollandse schilder in Brazilië*. Den Haag, Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis/Zwolle, Waanders Uitgevers.
- Cappelle, H. van (1926), *Mythen en sagen uit West-Indië*. Zutphen, Thieme.
- Carlin, Eithne B. & Jacques Arends (2002), *Atlas of the languages of Suriname*. Leiden, KITLV Press (Caribbean series 22).
- Cassidy, F.G. & R.B. Le Page (1980), *Dictionary of Jamaican English*, 2^e editie (1^e editie 1967). Cambridge, Cambridge University Press.
- Clerck, Walter de (1981), *Zuid-Nederlands woordenboek*. 's-Gravenhage/Antwerpen, Martinus Nijhoff.
- Colenbrander, H.T. (1911): zie David Pietersz. De Vries 1655.
- Coll, C. van (1903), 'Gegevens over land en volk van Suriname'. *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië* 7,1:451-650.
- Commelin, J. (1689): zie Brinkman 1980.
- Copijn, L. (1858), 'Bijdrage tot de kennis van Suriname's binnenland'. *West-Indië* 2:3-17.
- Courtz, Hendrik (2008), *A Carib grammar and dictionary*. Toronto, Magoria Books.
- *Dahlberg, C.G. z.j. (1771), Catalogus der Vlessen, van Boom, Struik, Plant & rank gewassen, dewelke ik in Spiritus Vini bewaard heb. Manuscript. Londen, archief Linnean Society. Handgeschreven kopie (door H. Uittien, mei 1934) in de bibliotheek van het Nationaal Herbarium.
- Dahlberg, H.N. (1961), *Suriname in de aardrijkskunde*, 3^e druk. Paramaribo, Kersten.
- Dalton, Henry G. (1855), *History of British Guiana*, 2 delen. Londen, Longman, Brown, Green & Longmans.
- Dienst 's Landsbosbeheer (1991), *Suriname wildlife export quota + minimale F.O.B. (USD LRS) voor 1991*. Paramaribo, Dienst Landsbosbeheer; intern stuk.
- Dobru, R. (1968), *Wasoema*. 2^e druk. Paramaribo (drukkerij Eldorado).
- *Doe, F. van der, A.C. Meijer & J.H.F. Schwartz (red.) (1992), *Indianen in Zeeuwse bronnen. Brieven over indianen in Suriname tijdens het Zeeuwse bewind gedurende de periode 1667-1682*. Paramaribo, Stichting 12 oktober 1992.

- Doelwijt, Thea (red.) (1974), *Geen geraas of getier. Verhalen, gedichten, liedjes na de emancipatie vóór de tweede wereldoorlog. Bloemlezing*. Paramaribo, Bureau Volkslectuur.
- Doncker, H. (1678), 'Kaart 34'. In Koeman 1973.
- Donicie, Antoon & Jan Voorhoeve z.j. (1963), *De Saramakaanse woordenschat*. Bureau voor Taalonderzoek van de Universiteit van Amsterdam.
- Donselaar, J. van (1989), *Woordenboek van het Surinaams-Nederlands*, 2^e ed. Muiderberg, Coutinho.
- Donselaar, J. van (1990), 'Een ongepubliceerd werkstuk van de Penards'. *Oso* 9,1:75-78.
- Donselaar, J. van (1993), 'De boeken van Warren (1667, 1669), Van Berkel (1695) en Herlein (1718) en hun onderlinge betrekkingen'. *Oso* 12,1:87-93.
- Donselaar, J. van (1994), 'Karaïbische en Arowakse plante- en dierenamen in het Sranantongo en het Nederlands van Suriname'. *Oso* 13,1:53-65.
- Donselaar, J. van (1995), 'Vroege(re) dateringen van dierenamen in bronnen over Zuid-Amerika'. *Trefwoord* 10:84-90.
- Donselaar, J. van (1996), "Ontwerp tot Eene Beschryving van Surinaamen", een belangwekkend document uit ca. 1740'. *Oso* 15,1:125-127.
- Donselaar, J. van (1997a), 'Namen van viervoeters bij Hartsinck (1770). Betekenis, bronnen, verbreiding en taalkundige herkomst, met bijzondere aandacht voor de *tavous*'. *Oso* 16,2:220-231.
- Donselaar, J. van (1997b), 'Vroege vindplaatsen van woorden (1624-1644) in de boeken van Iohannes de Laet'. *De Woordenaar* 1,1:9-10.
- Donselaar, J. van (1997c), 'Koopmanschappen bij Herlein (1718). Hun presentie en datering in het WNT'. *De Woordenaar* 1,2:6-8.
- Donselaar, J. van (1997d), 'Woorden in de Surinaamse plakaten van de zeventiende eeuw en hun presentie en datering in het WNT'. *Trefwoord* 11:133-141.
- Donselaar, J. van (1998a), 'Over de woordenschat van zeventiende-eeuwse Nederlanders in Zuid-Amerika'. *Trefwoord* 12:123-133.
- Donselaar, J. van (1998b), 'Vroege vindplaatsen van woorden bij Van Linschoten (1596) en Ruiters (1623)'. *De Woordenaar* 2,2:5-7.
- Donselaar, J. van (1999), 'On-surinaamse namen voor vogels uit Suriname'. *Oso* 18, 2:228.
- Donselaar, J. van (2000a), 'Gelebek en andere namen van vogels in het Surinaams-Nederlands - hun herkomst en geschiedenis'. *Oso* 19,2:260-277.
- Donselaar, J. van (2000b), 'On the vocabulary of the Dutch in their seventeenth-century South American colonies'. *Publications of the American Association for Netherlandic Studies* 13:49-59.
- Donselaar, J. van (2005), 'Pindakaas, een oud woord uit Suriname'. *Trefwoord*, november 2005; internet www.fa.knaw.nl.
- Dragtenstein, Frank (2002), 'De ondraaglijke stoutheid der wegloopers.' *Maronnage en koloniale beleid in Suriname, 1667-1768*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie.
- *Dyk, Pieter van z.j. (1768), *Nieuwe en nooit bevoorens geziene onderwyzinge in het Bastert Engels of Neeger Engels, zoo als het zelve in de Hollandsze Colonien gebruikt word*. Amsterdam, Erven de Weduwe Jacobus van Egmont. Ook in Arends & Perl 1995.
- Echteld, J.J.M. (1961), *The English words in Sranan*. Groningen, Wolters.

- Eensgezindheid (De) (1804), *Verzameling van uitgezochte verhandelingen, betreffende den landbouw in de kolonie Suriname, opgesteld door het landbouwkundig genootschap De Eensgezindheid*. Amsterdam, H. Gartman & P.J. Uylenbroek.
- Ek, Renske C. (1991), *Index of Suriname plant collectors. Flora of the Guianas, supplement series 2*. Koenigstein, Koeltz Science Books.
- Elout van Soeterwoude, W. (1884), *Onze West*. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff.
- Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* (1914-1917), H.D. Benjamins & J.F. Snelleman (red.). 's Gravenhage, Martinus Nijhoff; Leiden, Brill. Herdruk (facsimile) Amsterdam, S. Emmering, 1981.
- Encyclopedie van Suriname* (1977), C.F.A. Bruijning & J. Voorhoeve (red.). Amsterdam/Brussel, Elsevier.
- Essai Historique*: zie Nassy (1791).
- Essequibo en Demerarische Courant*. Verscheen in Stabroek. Algemeen Rijksarchief 2.21.077, collectie Gülcher nr. 345.
- Everaert, Huub (1999), *Een zoektocht naar de aard van man-vrouw relaties onder Surinaamse slaven*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, proefschrift; uitgave in eigen beheer.
- *Experientia, Don (1771), *Het Surinaamsche Leeven, toneelschwyse verbeeld*. Vermoedelijk Paramaribo. In de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam.
- Fanshawe, D.B. (1949), 'Glossary of Arawak names in natural history'. *International Journal of American Linguistics* 15,1:57-74. Zie ook Forte (1996).
- *Fermin, P. (1764), *Traité des maladies les plus frequentes à Surinam, et les remèdes les plus propres à les guerir, avec une dissertation sur le fameux crapaud de Surinam, nommé Pipa*. Maastricht, Jacques Lekens.
- *Fermin, Philippe (1765), *Histoire naturel de la Hollande équinoxial: ou description des plants, fruits, etc.... de la colonie de Surinam*. Amsterdam, M. Magerus.
- *Fermin, Philippe (1769), *Description général, historique, géographique et physique de la colonie de Surinam, etc. enrichie de figures, d'une carte topographique du pays*. Amsterdam, E. van Harrevelt.
- *Fermin, Ph. (1770), *Nieuwe algmeene beschrijving van de colonie van Suriname. Behelz. al het merkwaardige van dezelve, met betrekking tot de historie, aardrijks- en natuurkunde*. [Anonieme vertaling uit het Frans van 1769.] Harlingen, Plaats.
- *Focke, H.C. (1855), *Neger-Engels woordenboek*. Leiden, P.H. van den Heuvel.
- *Focke, H.C. (postuum) (1858a), 'Correcties en aanvullingen op het eigen woordenboek van 1855, verzorgd door C. Moes 1857'. *West-Indië* 2:304-316.
- *Focke, H.C. (postuum) (1858b), 'De Surinaamsche negermuziek'. *West-Indië* 2:94-107.
- *Focke, H.C. (postuum) (1858c), 'Nog iets over hout'. *West-Indië* 2:18-22.
- Focke, John (1983), 'Mr. Hendrik Charles Focke, 1802-1856 (een vergeten Surinamer?)'. *Mededelingen van het Surinaams Museum* 40:26-34.
- Fontaine, Jos (red.) (1980), *Uit Suriname's historie. Fragmenten uit een bewogen verleden*. Zutphen, De Walburg Pers.
- Forte, Janette (red.) (1996), *The Fanshawe/Boyan glossary of Arawak Names in natural history*. Georgetown, University of Guyana.
- Frederici of Friderici, J.F. (beide schrijfwijzen komen voor) (1772-1773), 'Figuren'. In Koeman 1973: 47.

- Friderici-Besier, Esther Wilhelmina (1834-1835), Brieven uit Suriname. Kopiën in typoscript in de Centrale Bibliotheek van het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam, onder 'Uw liefhebbende dochter Hesje'.
- Furet, Mr.: zie W.E.H. Winkels.
- Getrouw, C.F.G. (1964), 'Henri Rikken, C.S.R., schrijver van historische romans uit de slaven-tijd'. In *Emancipatie 1863-1963*: 138-149. Paramaribo, Lionarons.
- Ghijsen, Ha.C.M. (1974), *Woordenboek van de Zeeuwse dialecten*, 3^e druk (1^e druk 1964). Den Haag, Van Goor & Zn.
- Gids van Suriname* (1955), Uitgegeven ter gelegenheid van het bezoek van H.M. Koningin Juliana en Z.K.H. Prins Bernhard, oktober-november 1955. Paramaribo (drukkerij Eldorado).
- Ginckels, Wim (1979), *De ontwikkeling van de taalgemeenschap in Suriname*. Leuven, Katholieke Universiteit, Dept. Germaanse linguïstiek.
- Gobardhan-Rambocus, Lila (2001), *Onderwijs als sleutel tot maatschappelijke vooruitgang. Een taal- en onderwijsgeschiedenis van Suriname, 1651-1975*. Zutphen, De Walburg Pers.
- Goslinga, Cornelis Ch. (1985), *The Dutch in the Caribbean and the Guianas, 1680-1791*. Assen, Van Gorcum.
- *Groen, Pieter Constantijn (1792-94), Een journaal over een inspectiereis naar enige plantages in Suriname en andere Nederlandse koloniën in Zuid-Amerika in opdracht van de eigenaars in Nederland; in vijf handgeschreven delen. Deel 2 over Berbice, deel 3 over Suriname en Demerara, deel 4 over Essequibo en Pommeroon, deel 5 over Demerara en Pommeroon. Nationaal Archief 2.21.077, collectie Gülcher nr. 34,2.
- Groot, Silvia W. de (1980), 'Summary with annotations'. In Benoit 1980: 85-99.
- Groot, Silvia W. de (1883), 'Tussen twee werelden'. *Oso* 2:121-129.
- Grzimek (1973-76), *Het leven der dieren*, delen 1-13; 2^e druk. Vertaald uit en bewerkt naar het Duits van 1971. Utrecht/Antwerpen, Het Spectrum.
- Haeringen, C.B. (1936), *Franck-Van Wijk - Etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal - supplement*. Onveranderde herdruk 1984, toegevoegd aan N. van Wijk 1912/1984. Leiden, Martinus Nijhoff.
- Harcourt, Robert (1613), *A relation of a voyage to Guiana*. Londen, I. Beale. Ook: Londen, E. Allde, 1926.
- *Hartsinck, Jan Jacob (1770), *Beschryving van Guiana, of de Wilde Kust, in Zuid-Amerika ...*, 2 delen. Amsterdam, Gerrit Tielenburg. Herdruk (facsimile) Amsterdam, S. Emmering, 1974.
- Haugen, E. (1950), 'The analysis of linguistic borrowing'. *Language* 26:210-232.
- Helmig van der Vegt, A. (1844), *Proeve eener handleiding, om het Neger-Engelsch, ..., te leeren verstaan en spreken*. Amsterdam, P.N. van Kampen.
- Heneman, J.C. (1784), 'Kaart van de Kolonie Suriname, 1849, door C.A. van Sypesteyn verbeterde uitgave van 1784'. In Koeman (red., 1973) kaart 14 A-D.
- *Herbarium Hermann (1689), Een map met 49 uit Suriname afkomstige gedroogde planten, geplakt op genummerde folioellen, in de literatuur bekend als het *Herbarium Hermann*. In het Nationaal Herbarium Nederland.
- *Herlein, J.D. (1718), *Beschryvinge van de Volk-Plantinge Zuriname*. Leeuwarden, Meindert Injema. Ook in Arends & Perl 1995.
- *Hermann, P.: zie Herbarium Hermann en Brinkman (1980).
- Heukels, H. (1907), *Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten*. Amsterdam,

W. Versluys.

- Hiemcke, A.H. (1804), 'Kaart van Paramaribo'. In Koeman 1973:133, en in Fontaine (red.) 1980:109.
- Hijlaard, M. Th. (1978), *Zij en ik. Jeugdherinneringen*. Paramaribo, Bureau Volkslectuur.
- Hoff, B.J. (1968), *The Carib language*. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff.
- Holm, J. & Goke Oyediji (1984), 'The Yoruba Language in the New World'. *Oso* 3, 1: 83-89.
- Hoogbergen, Wim S.M. (1978), *De Surinaamse weglopers van de 19^e eeuw*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie.
- Hoogbergen, Wim S.M. (1984), *De Boni's in Frans-Guyana en de tweede Boni-oorlog, 1776-1793*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie.
- Hoogbergen, W.S.M. (1985), *De Boni-oorlogen, 1757-1860. Marronnage en guerilla in Oost-Suriname*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie.
- Hooikaas, R. (1971), *Geschiedenis der natuurwetenschappen*. Utrecht, Oosthoek.
- *Houttuyn, M. (1761-85), *Natuurlyke historie of uitvoerige beschryving der dieren, planten en mineralen volgens het samenstel van den Heer Linnaeus*, 3 afdelingen, 38 delen. Amsterdam, (Erven van) F. Houttuyn (1,1-3,3), J. van der Burgh & Zn. (3,4-3,5).
- Husson, A.M. (1973), 'Voorlopige lijst van zoogdieren van Suriname'. *Zoologische Bijdragen* [Leiden] 14:1-15.
- IJzerman, J.W. (1911), 'Twee reizen van Paramaribo, een naar de Parima in 1718 en een naar de boven-Corantijn in 1720'. *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap* 28:648-661.
- Jacobs, H.J. & J.W. Lobato (1920-23), *Taal oefeningen voor Surinaamse scholen*, 4 delen. Groningen/'s-Gravenhage, Wolters.
- Janssen, René & Okke ten Hove, met medewerking van Wim Hoogbergen (1993), *Historisch-geografisch woordenboek van Suriname*. Uittreksel en bewerking van A.J. van der Aa 1839-1851 - *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, Gorinchem, Jacobus Noordduyn.
- Jong, C. de (1980), 'Geschiedenis van het geldwezen in Suriname'. In Fontaine (red.) 1980:80-85.
- Junker, L. (1942), 'Herinneringen aan het oerwoud. Visvangst in Suriname'. *West-Indische Gids* 24:143-158.
- *Kappler, A. (1854), *Zes jaren in Suriname*. Anonieme vertaling uit het Duits [*Sechs Jahre in Surinam*; Stuttgart, E. Schweizerbart'sche Verlagshandlung, 1854]. Utrecht, Daunenfelder, 1854. Hier geciteerd uit de heruitgave, Zutphen, De Walburg Pers, 1983, met een 'Ten geleide' van Frans C. Bubberman als volgt: 1854 (Kappler 1983: ...).
- *Kappler, A. (1883), *Nederlandsch-Guyana*. Gedeeltelijke vertaling uit het Duits [*Holländisches-Guiana*, Stuttgart, W. Kohlhauser, 1881] door F.L. Postel; Winterswijk, G.J. Albrecht. Hier geciteerd als volgt: 1881 (Kappler 1883:...).
- Kempfen, Michiel van & Hugo Enser (2001), 'Surinaamse kranten en hun vindplaatsen, 1774-2000'. *Oso* 20, 2:263-286.
- Kempfen, Michiel van (2003), *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur*. 2 banden. Breda, De Geus.
- *Keye, Ottho (1659), *Het waere onderscheyt tusschen Koude en Warme Landen*. Uitgave in eigen beheer.
- *Keye, Ottho (1660), *Beschryvinge van het Heerlijcke en Gezeggende Landt Guayana waer inne gelegen de seer voornamste Landstrecke genaemt Serrenam*. 's-Gravenhage, Hondius.

- Kleine, Christa de (2002), 'Surinamese Dutch'. In Carlin & Arends 2002:209-230.
- Klinkers, Ellen (1997), *Op hoop van vrijheid. Van slavensamenleving naar creoolse gemeenschap in Suriname 1830-1880*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Vakgroep Culturele Antropologie.
- Kloos, Peter z.j. (1973), 'Johannis Sneebeeling over Surinaamse indianen. Een manuscript uit de 18^e eeuw'. *Mededelingen van de Stichting Surinaams Museum* 10:5-40.
- Kloos, Peter (1975), *Galibi, een Karaïbendorp in Suriname*. Paramaribo, Bureau Volkslectuur.
- Klooster, Charlotte I.E.A. van 't, Jan C. Lindeman & Marion J. Jansen-Jacobs (2003), 'Index of vernacular plant names of Suriname'. *Blumea*, supplement 15.
- Koefoed, Geert & Jacqueline Tarenskeen (1992), 'De opbouw van de Sranan woordenschat'. *Oso* 11: 67-82.
- Koeman, C. (red.) (1973), *Schakels met het verleden. Geschiedenis van de kartografie van Suriname, 1500-1971*. Amsterdam, Theatrum Orbis Terrarum B.V.
- Kolfin, Elmer (1997), *Van de slavenzweep en de muze. Twee eeuwen verbeelding van slavernij in Suriname*. Leiden, Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde.
- Kom, A. de (1981), *Wij slaven van Suriname*. 3^e druk [1^e druk 1934]. Bussum, Het Wereldvenster.
- Koulen, Paul (1973), 'Schets van de historische ontwikkeling van de manumissie in Suriname (1733-1863)'. *Mededelingen van de Stichting Surinaams Museum* 12:8-36.
- Kouwenberg, Silvia (1994), *A grammar of Berbice Dutch Creole*. (Vocabulary p. 549-677).
- Kramp, André A. (1983), *Early Creole lexicography: a study of C.L. Schumann's manuscript dictionary of Sranan*. Universiteit Leiden, proefschrift.
- *Kuhn, T.A. (1828), *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantageslaven*. Amsterdam, C.G. Sulpke.
- Labat, Père (1731), *Voyage du Chevallier des Marchais en Guinée, isles boisines, et à Cayenne, fait en 1725, 1726 & 1727 ...* Amsterdam, 'Aux dépends de la Compagnie'.
- *Laet, Iohannes de (1625), *Nieuwe wereldt ofte beschrijvinge van West-Indien*. Leyden, Isaack Elsevier.
- *Laet, Iohannes de (1630), *Nieuwe wereldt ofte beschrijvinge van West-Indien*. 2e versie. Leyden, de Elzeviers.
- *Laet, Iohannes de (1644), *Historie ofte Iaerlijck Verhael van de Verrichtingen der Geocroyeerde West-Indische Compagnie, zedert haer Begin tot het eynde van 't jaer seshienhondert ses-en-dertich; begrepen in derthien boecken*. Leiden, Elsevier.
- *Lammens, A.F. (1816-1819), *Memoires en onuitgegeven werken met daartoe relatieve stukken*, deel XIII 2. Nationaal Archief (kopieën) 2.21.183.45 inventaris nr. 8, p. 105-165.
- *Lammens, A.F. (1816, 1817, 1819, 1823), *Diverse stukken*, geciteerd uit De Bruijne 1982.
- *Lammens, A.F. (1822), *Memoires en onuitgegeven werken met de daartoe relatieve stukken*, de delen XIII 1 en 4. Met verbeteringen en aanvullingen uit 1846, hier ook geciteerd als van 1822. Paginering als in De Bruijne 1982.
- *Lammens, A.F. (1827), *Citaten uit Medendorp* 1999.
- *Lammens, A.F. z.j. (1835), *Memoires en onuitgegeven werken met de daartoe relatieve stukken*, deel XIII 3. Nationaal Archief (kopieën) 2.21.183.45 inventaris nr. 8, p. 166-200.
- Lamur, Humphrey E. (1983), 'De kaping van een Surinaamse schoener door de slaaf Philip, 1853'. *Oso* 2, 1:35-65.

- Landré, Chs. (1855), 'De ziekte-toestand in de kolonie Suriname, gedurende het jaar 1853'. *West-Indië* 1:119-139.
- Lanjouw, J. & H. Uttien (1935-1936), 'Surinaamsche geneeskruiden in de tijd van Linnaeus'. *West-Indische Gids* 17,6:173-190.
- Larousse XXe Siècle* (1956), Parijs, Librairie Larousse.
- Lavaux, A. de (1737), 'Kaart 13'. In Koeman 1973.
- Lavaux (ca. 1770), 'Kaart 12'. In Koeman 1973.
- Lenders, Maria (1986), 'Misi Hartmann, een leven als zendeling in Suriname, 1826-1853'. *Oso* 5,2:137-152.
- Leon, M.P. de, e.a.: zie Nassy (1791).
- *Lery, Jean de (1580), *Histoire d'un voyage faict en la terre Bresil, autrement dite Amerique*. Tweede uitgave. Geneve, Antoine Chappin. Herdruk (facsimile), van noten (e.d.) voorzien door Jean Morisot. Genève, Librairie Droz, 1975.
- *Lery, Ian de (1597), *Historie van een Reyse ghedaen inden Lande van Bresillien, andersins ghenoeemt America Alles beschreven door Ian de Lery ...* Na over-geset wt het Franchoiys te Geneve Ghedruckt. Amsterdam, by C. Claesz.
- Letterkundige uitspanningen* (1785-1787), Tijdschrift van het genootschap 'De Surinaamsche Lettervrienden'. Paramaribo, W.H. Poppelman.
- Lichtveld, Lou (1929-1930), 'Afrikaanse resten in de Creooltaal van Suriname, delen 1-4'. *West-Indische Gids* respectievelijk 10:391-402, 507-527, 11:72-84, 251-2262.
- Lichtveld, U.M. (1966), 'De onbekende Herlein'. *Nieuwe West-Indische Gids* 45:27-31.
- Lichtveld, U.M. & J. Voorhoeve (1980), *Suriname: spiegel der vaderlandse kooplieden*. 2^e druk. Den Haag, Martinus Nijhoff.
- Lier, Rudolf van (1972), 'Introduction' en 'Notes' in herdruk van Stedman 1796, pp. V-XV en 448-480.
- Lier, R.A.J. van (1974), *Inleiding en aantekeningen bij Stedman, Reize naar Suriname*. Amsterdam, S. Emmering.
- Lier, Rudolf van (1977), *Samenleving in een grensgebied. Een sociaal-historische studie van Suriname*. 3^e druk (1^e druk 1949). Amsterdam, S. Emmering.
- Ligon, Ricard (1673), *A true and exact history of the island of Barbadoes*. 2^e druk (1^e druk 1657). Londen, Peter Parker & Thomas Guy. Herdruk (facsimile) Frank Cass & Co. Ltd., 1970.
- Linde, J.M. van der (1966), *Surinaamse suikerheren en hun kerk*. Wageningen, Veenman.
- Lindeboom, G.A. 1981: zie *De Surinaamsche Artz*.
- Linnaeus. Bijschriften op het manuscript van Dahlberg 1771: zie aldaar.
- Linschoten, Jan Huygen van (1596), *Itinerario voyage ofte schipvaart van Jan Huygen van Linschoten naer Oost ofte Portugaels Indien ... 1579-1592*. 3^e deel. Bezorgd door C.P. Burger & F.W.T. Hunger. Werken uitgegeven door de Linschoten-Vereeniging 39. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1934.
- Lippman, E.O. von (1929), *Die Geschichte des Zuckers*. 2^e druk. Berlijn, Springer.
- Marcgrave: zie Piso & Marcgrave (1648).
- Marcgrave (1648), *Maria Sibylla Merian. Kunstenares en natuuronderzoekster, 1647-1717*. Haarlem, 1998 Becht/Teylers Museum.
- Mazer, J.P. (1788), 'Brief'. *De Surinaamsche Artz* (1981:89-92).
- *McLeod-Ferrier, Cynthia (1993), *Elisabeth Samson. Een vrije, zwarte vrouw in het achttien-*

- de-eeuwse Suriname*. Utrecht, Universiteit Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie. *Mededelingen van het Surinaams Museum*.
- Medendorp, Clazien (1994), 'Licht en luimen, of W.E.H. Winkels, tekenaar in Suriname in de 19^e eeuw'. *Mededelingen van het Surinaams Museum* 53:3-13.
- Medendorp, Clazien (1999), *Gerrit Schouten (1779-1830). Botanische tekeningen en diorama's uit Suriname*. Amsterdam, Koninklijk Instituut voor de Tropen; Paramaribo, Stichting Surinaams Museum.
- Menkman, W.R. (1932), 'De Surinaamse taaltuin'. *West-Indische Gids* 14:244-252.
- *Merian, Maria Sybilla (1705), *Metamorphosis insectorum Surinamensium ofte verandering der Surinaamsche insecten*. Amsterdam, eigen productie. Ook: Zutphen, De Walburg Pers, 1982, zonder de Latijnse teksten, met Engelse samenvattingen.
- Mittelsdorf, Sibylle (1978), *African retentions in Jamaican Creole: a reassessment*. Evanston (Illinois), Northwestern University.
- Moerdijk, Fons (2004), 'Het Algemeen Nederlands Woordenboek (ANW)'. *Nederlandse Taalkunde* 2004, nr. 2.
- Mogge (1671), 'Kaart 8'. In Koeman 1973.
- Moree, Perry (2001), *Dodo's en galjoenen*. Zutphen, De Walburg Pers.
- Mulder, Jannes H. & Philip Dikland (2005), 'Bedreigde begraafplaatsen in Paramaribo'. *Oso* 24:263-275.
- Muller, Kim Isolde (2001), *Elisabeth van der Woude. Memorie van't geen bij mijn tijt is voorgevallen. Met het opzienbarende verslag van haar reis naar de Wilde Kust 1676-1677*. Amsterdam, Terra Incognita.
- Muntslag, F.H.J. (1979), *Paw a paw dindoe. Surinaamse houtsnijkunst*. Paramaribo, Vaco.
- *Myst, G. de (1677), *Verloren Arbeyt. Ofte kortbondigh vertoogh van de Colonie aan de vaste kust van America, op de Rivier Wiapoca*. Uitgave in eigen beheer.
- *Nassy, David de Is. C. (1791), *Geschiedenis der Kolonie van Suriname, geheel opnieuw samengesteld door een gezelschap van geleerde Joodsche mannen aldaar*. I en II. Amsterdam/Harlingen, Allart/Van der Plaats. Herdruk (facsimile) Amsterdam, S. Emmering, 1974.
- Nederlands in Suriname*. (1996-), Halfjaarlijks tijdschrift van de 'Surinaamse Vereniging van Neerlandici'. Paramaribo.
- *Nepveu, J. (1765), *Klad-aantekeningen op de Beschryvinge ... door Herlein van 1718*. Onvolledig manuscript. Nationaal Archief, collectivum Nepveu, nr. 1.10.60, inventaris nr. 19.
- *Nepveu, J. (kort na 1770), *Nottitie van eenige wynige misstellingen gevonden in de Beschryvinge van 1770 Guiana of de Wilde Kust & door den Heere & Mr. Jan Jacob Hartsinck*. Manuscript. Nationaal Archief, collectivum Nepveu 1.10.60, inventaris nr. 18.
- *Nepveu, J. (1771), *Annotatien op de Beschryvinge van Anno 1718*. Manuscript. Gemeentelijk Archief van Amsterdam, Archief Marquette nr. 231, inventaris nr. 298.
- Nieuwhof, Johan (1682), *Gedenkweerdige Brasiliaense Zee- en Lant-Reize ... Beneffens een bondige beschrijving van gantsch Neerlants Brasil*. Amsterdam, Wed. van Jacob van Meurs.
- Núñez, Benjamin (1980), *Dictionary of Afro-Latin American civilization*. Westport (Connecticut)/Londen (Engeland), Greenwood Press.
- OED: zie *Oxford English Dictionary*
- Ontwerp 1740: zie Anonymus (1740).
- Oostindie, Gert (1989), *Roosenburg en Mon Bijou. Twee Surinaamse plantages, 1720-1870*.

- Leiden, Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, Caribbean Series 11.
- Oostindie, Gert & Alex van Stipriaan (1991), 'Anthony Blom en het "Vervolg van den Surinaamschen Landman"'. *Oso* 10:136-146.
- Ooststroom, S.J. van (1939), 'An old collection of plants from Surinam in the Rijksherbarium at Leiden'. *Recueil des Travaux Botaniques Neerlandaises* 36:526-534.
- Oso (1982-), Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde, cultuur en geschiedenis. Van 2003 tot en met 2007: Tijdschrift voor Surinamistiek. Stichting Instituut ter Bevordering van de Surinamistiek. Vanaf 2008: Tijdschrift voor Surinamistiek en het Caraïbisch gebied.
- Ostendorf, F.W. (1962), 'Nuttige planten en sierplanten van Suriname'. *Bulletin van het Landbouwproefstation Suriname* 79:1-325.
- Oudschans Dentz, F. (1938), *Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck: Een belangwekkende figuur uit de geschiedenis van Suriname*. Amsterdam, P.N. van Kampen.
- Oudschans Dentz, F. (1942a), 'Philip Fermin M.D.'. *West-Indische Gids* 24:90-92, 120.
- Oudschans Dentz, F. (1942b), 'Jan Jacob Hartsinck'. *West-Indische Gids* 24:159-160.
- Oudschans Dentz, F. (1959), 'De oorsprong van de naam Combé, de eerste buitenwijk van Paramaribo'. *West-Indische Gids* 39:28 en volgende.
- Oxford English Dictionary* (1989), 2e editie. Oxford, Clarendon Press. [OED]
- Panhuys, L.C. van (1904), 'Indian words in the dutch language and in use at Dutch-Guiana'. *Bijdragen Taal-, Land- en Volkenkunde* 1904:611-614.
- Penard (1900), Typoscript zonder titel, I en II. Universiteit van Amsterdam, Universiteitsbibliotheek, handschriftencollectie.
- Penard, F.P. & A.P. Penard (1908, 1910), *De vogels van Guyana*. I en II. Paramaribo, wed. F.P. Penard (1908, deel I); 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff (1910, deel II).
- Philippa, Marlies, e.a. (red.) (2003-2009), *Etymologisch woordenboek van het Nederlands*. 4 delen. Amsterdam, Amsterdam University Press.
- Piso, G. & G. Marcgrave (1648), *Historia naturalis Brasiliae*. Leiden, Frans Hack; Amsterdam, Ludovic Elzevier.
- *Pistorius, Th. (1763), *Korte en zakelyke beschryvinge van de Colonie van Suriname*. Amsterdam, Theodorus Craijenschot.
- Plukenet, L. (1692, 1692): zie Brinkman (1980).
- Polanen, J.V.D. (1982), *Herinneringen aan mijn vader, Johannes Hendrik Nelson Polanen, de eerste neger-onderwijzer in Suriname (1882-1939)*. Paramaribo, uitgave in eigen beheer.
- Price, Richard & Chris de Beet 1982: zie De Beet & Price (1982).
- Price, Richard & Sally (1980), *Afro-American arts of the Surinam rainforest*. Berkeley e.a., University of California Press.
- Price, Richard & Sally (1988), 'Introduction' en 'Notes' in Stedman 1790, pp. I-XCVII en 631-708.
- Putte, Rénie van der (2005), 'Surinamse 'weglopers' in de jaren 1767-1802'. *Oso* 24: 276-288.
- Putten, Laddy van & Janny Zantinge (1988), 'Let them talk. De historische ontwikkeling van de kleding van de creoolse vrouw'. *Mededelingen van het Surinaams Museum* 43:11-112.
- *Quandt, C. (1807), *Nachricht von Suriname und seinen Einwohnern*. Görlitz, J.G. Burghart. Herdruk (facsimile) Amsterdam, S. Emmering, 1968.
- Raalte, J. van (1986), 'Kerk en staat in Suriname'. *Oso* 5:43-53.
- *Reeps, Jan (1692-1693), 'Reeps ongeluckige reijse na de custe van America, ende Amasones'.

- Manuscript in Koninklijke Bibliotheek, 's-Gravenhage.
- Renselaar, H.C. van (1968), 'Foreword' in de facsimile-uitgave van Quandt 1807.
- Rocheftort, Charles (1662), *Natuurlyke en zedelyke historie van d'eylanden de Voor-Eylanden van Amerika - met eenen Caraïbaanschen woorden-schat*. Vertaling door H. Dullaert uit het Frans van 1658. Rotterdam, Arnout Leers.
- Rocheftort, Charles (1681), *Histoire naturelle et morale des Antilles de l'Amerique... avec une vocabulaire Caraïbe*. 3^e druk (1^e druk 1658). Rotterdam, Reinier Leers.
- *Roos, P.F. (1783), *Eerstelingen van Surinaamsche Mengelpoëzij*. Amsterdam, Hendrik Gartman.
- *Roos, P.F. (1788). *Eerstelingen van Surinaamsche Mengelpoëzij*. Deel 2. Amsterdam, Hendrik Gartman.
- *Roos, P.F. (1804), *Surinaamsche Mengelpoëzij*. Amsterdam, Gartman & Uylenbroek.
- Roth, Walter Edmund (1948), *Adriaan van Berkel's Travels in South America between the Berbice and Essequibo Rivers and in Surinam 1670-1689*. 3^e druk (1^e druk 1925). Geannooteerde vertaling van Van Berkel 1695. Georgetown, The Daily Chronicle.
- Rücker, E. & W.T. Stearn (1982), *Maria Sibylla Merian in Surinam*. Londen, Pion.
- Sabajo, M.A., G. van der Stap & P. van Baarle (1989), 'Woordenboek', dat is deel IV (p. 171-268) in P. van Baarle e.a. 1989.
- Sack, Albert von (1821), *Beschreibung einer Reise nach Surinam*. Berlijn, Haude und Spenerischen Buchhandlung.
- Sack, J. (1910), 'Plantaardige voortbrengselen van Suriname'. *Bulletin Departement van Landbouw Suriname* 23:1-67.
- Samson, Ph. A. (1959), 'Ds. Cornelis van Schaick (1808-1874) als schrijver en dichter'. *West-Indische Gids* 39:35-38.
- Sanders, Ewoud (1993), *Eponiemenwoordenboek*. Amsterdam, Nijgh & Van Ditmar.
- Schaick, C. van (1866), *De Manja, familie-tafereel uit het Surinaamsche volksleven*. Arnhem, Thieme.
- *Schiltkamp, J.A. & J.Th. de Smidt (red.) (1973), *West Indisch plakaatboek. Suriname*. Amsterdam, S. Emmering.
- Schouten, H. (1785-1787), 'Gedichten'. In *Letterkundige Uitspanningen*.
- Schumann, C.L. (1783), *Neger-Englisches Wörter-Buch*. 3^e versie. Naar een handgeschreven kopie van het oorspronkelijke manuscript in het Gemeentelijk Archief van Utrecht in Kramp 1983.
- *Seba, Albertus (1734-1765), *Locupletissimi rerum naturalium thesauri accurata descriptio, et iconibus artificiosissimis expressio, per universam physices historiam*. Delen 1 (1734), 2(1735), 3 (1758) en 4 (1765). Amsterdam, J. Wetstenium.
- Sherard: zie Brinkman (1980).
- Sijs, Nicoline van der (1989), 'Leenwoorden in het Nederlands'. *Jaarboek van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie* 1989:58-103.
- Simons, R.D. (1958a), 'Bananen en bacoven'. *Djogo* 1,2:2-4.
- Simons, R.D.G.Ph. (1958b), *Lepra en bijgeloof*. Paramaribo, Stichting ter bevordering van wetenschappelijke en culturele publicaties. Ook in *Vox Guyanae* 3,1.
- Smith, Norval S.H. (1987), *The genesis of the Creole languages of Surinam*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam. Proefschrift.
- *Sneebeling, Johannis (1775), *Van de Indianen*. In Kloos z.j. (1973).

- Spalburg, Henna J.E. (2004,2006), *Herinneringen aan mijn vaderland. Paramaribo 1900-1965*, I+II,III,IV. Utrecht, 2007 uitgave in eigen beheer.
- Spalburg, J.G. (1896-1900), 'Dagboek'. In: *De Tapanaboni Djuka rond de eeuwwisseling*. Utrecht, Universiteit 1908 (Utrecht, Instituut voor Culturele Antropologie, 1979). NB spelling gemoderniseerd.
- Spalburg, J.G. (1899), *Schets van de Marowijne en hare bewoners*. Paramaribo, Heyde.
- Spalburg, J.G. (1913), *Bruine Mina, de koto-missi*. Paramaribo, J.N. Wekker.
- Staden, Jan (1707), *De voornamen Scheeps-togten van Jan Staden van Homburg in Hessen, na Brazil, gedaen Anno 1547 en 1549*. Vertaald uit het Duits van 1706. Leiden, Pieter van der Aa.
- Staffeleu, P. (1975), 'Surinaamse zoogdiernamen'. *Zoölogische Bijdragen* [Leiden] 18:1-74.
- Stahel, G. (1927), 'De expeditie naar het Wilhelmina-gebergte (Suriname) in 1926'. *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap* 2, 42 (1926) en 2, 44 (1927). Ook verspreid als overdruk, zonder jaartal, met doorgenummerde pagina's.
- Stahel, G. (1944), 'De nuttige planten van Suriname. 2e verbeterde druk'. *Bulletin Departement Landbouwproefstation Suriname* 59:1-239.
- *Stedman, John Gabriel (1790), *Narrative of an expedition against the revolted negroes of Surinam*. Naar het originele manuscript geredigeerd en voorzien van een inleiding en noten door Richard Price en Sally Price. Baltimore/Londen, The Johns Hopkins University Press, 1988.
- *Stedman, John Gabriel (1796), *Narrative of a five years' expedition against the revolted negroes of Surinam*. Herdruk, met eigen paginering, bezorgd en voorzien van een inleiding en noten door R.A.J. van Lier. Amhurst, University of Massachusetts Press, 1972.
- *Stedman, John Gabriël (1799-1800), *Reize naar Surinamen en door de binnenste gedeelten van Guiana*. Delen 1-4. Met twee aanhangsels. [Anonieme vertaling en bewerking naar het Engels van 1796.] Amsterdam, Johannes Allart.
- Sterkenburg, P.G.J. (1977), *Een glossarium van zeventiende-eeuws Nederlands*. 2^e druk. Groningen, Wolters-Noordhoff.
- Stipriaan, Alex van (1993), *Surinaams contrast. Roofbouw en overleven in een Caraïbische plantagekolonie 1750-1863*. 2^e druk. Leiden, Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, Caribbean Series 13.
- Stockum, A.J. van (1905), *Een ontdekkingsstocht in de binnenlanden van Suriname. Dagboek van de Saramacca-expeditie* [1902-1903]. Amsterdam, G.P. Tierie.
- Stoop, Jan Jacob van der (1775-1819): zie Bosman (1990).
- Surinaamsche Artz, De* (1786-1788), *Tijdschrift*, Paramaribo, W.H. Poppelman. Ook (facsimile) in: Uitgaven van de Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen 109, Natuurhistorische reeks 4 (1981). Bevat: G.A. Lindeboom - Inleiding (p. IX-XXV). Voegen van Engelen, J. 1786a - *Berigt en Voorwaarden ...* (facsimile, p. 1-7). Voegen van Engelen, J. 1786b-1788 - Een bundel artikelen onder de titel *De Surinaamsche Artz* (facsimile, p. 13-100).
- *Sypesteyn, C.A. van (1849), 'Kaart van de Kolonie Suriname ... Uitgegeven in het Jaar 1784 door Ingenieur J.C. Heneman. Verbeterd'. In Kappler 1854 (1983:40,42).
- *Sypesteyn, C.A. van z.j. (1854), *Beschrijving van Suriname; historisch, geografisch en statistisch verrigt, uit officieele bronnen bijeengebragt*. 's-Gravenhage, Van Cleef.

- *Sypesteyn, C.A. van (1855), 'Over Surinaamsche houtsoorten'. *West-Indië* 1: 61-76, 161-190.
- *Sypesteyn, C.A. van (1858), 'Aantekening'. *West-Indië* 2:138-140.
- Tang, Dirk J. (2000), 'Het is hier wel stil, doch het klimaat vergoed het nogal'. *Oso* 19,2:187-197.
- Taylor, James L. (1970), *A Portuguese-English dictionary*. Revised. Stanford, Stanford University Press.
- *Teenstra, M.D. (1835), *De landbouw in de kolonie Suriname, voorafgegaan door eene geschied- en natuurkundige beschouwing dier kolonie*. 2 delen. Groningen, H. Eekhoff Hz.
- *Teenstra, M.D. (1842) *De negerslaven in de kolonie Suriname*. Dordrecht, H. Lagerweij.
- Teunissen, P.A. (red.) (1972), *Natuurreservaat Coppenamemonding*. Paramaribo, Stinasu.
- Teunissen, Pieter & Marga Werkhoven (1980), 'Planten- en dierenamen'. In *Woordenlijst Sranan-Nederlands-Engels*, p. 157-203.
- Teunissen, Pieter A. & Marga M.C. Werkhoven (1995), 'Planten- en dierenamen'. In *Woordenlijst/Wordlist Sranan-Nederlands, Nederlands-Sranan, English-Sranan*, p. 217-281.
- Themen, E.J.A. (1913), 'Rede op 1 juli 1913'. *Gemeenschap, tijdschrift voor vragen van Evangelie en Samenleving* 1,3 (1953). Ook in *Polanen* 1982.
- Tirion, I. (ca. 1760), 'Kaart 7'. In *Koeman* 1973.
- Titels, bijschriften en teksten bij tekeningen en dergelijke in het Surinaams Museum te Paramaribo, verspreid gepubliceerd en in dit woordenboek als volgt geciteerd.
- I. 'De Toverlantaarn', 1840. *Mededelingen van het Surinaams Museum* 53:19-31 (1994). Ook in *Geschiedenis in de klas* 11,32:50-60 (1989). Ook in *Kolfin* 1997:151-157, 164.
 - II. Titels en bijschriften in een map zonder eigen titel en jaartal. Voorhoeve 1963:275-283. Ook in *Mededelingen van het Surinaams Museum* 6.
 - III. Tekst op enige bladen in 'Map II'. *Mededelingen van het Surinaams Museum* 53:41-42 en 48-49 (1994).
 - IV. Map getiteld 'De Kolonie Suriname: Indrukken en schetsen'. Voorhoeve 1963:284-288. Ook in *Mededelingen van het Surinaams Museum* 6.
- Trésor de la langue française* (1971-), Parijs, Centre Nationale de la Recherche Scientifique/Galimard.
- Trier-Guicherit, Ingrid van (1991), 'De eerste taalgids Sranan-Nederlands'. *Oso* 10,1:31-47.
- Valkenburg, Dirk (1708), *Olieverfschilderij in het Rijksmuseum te Amsterdam*. Figuur in Fontaine (red.) 1980:97.
- Van Dale (2005), *Groot woordenboek der Nederlandse taal*. 14^e druk. Utrecht/Antwerpen, Van Dale Lexicografie.
- Veen, P.A.F. van & Nicoline van der Sijs (1997), *Etymologisch woordenboek*. 2^e uitgave. Utrecht/Antwerpen, Van Dale Lexicografie.
- Verdam, J. (1932), *Middelnederlandsch handwoordenboek*. Herdruk van 1911, bewerkt door C.H. Ebbinge Wubben. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff.
- Vermeulen, Frater J. (1961), *Dierkunde voor Suriname*. (5^e druk, gelijk aan de 4^e druk van 1955). Paramaribo, Leo Victor.
- Verschuren, Stan (1987), *Suriname. Geschiedenis in hoofdlijnen*. Utrecht, Hes.
- Verwijs, E. & J. Verdam (1885-1929), *Middelnederlandsch woordenboek*. Met aanvullingen tot 1941. Supplement 1983 door J.J. van der Voort van der Kleij. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff.

- Veth, P.J. (1889), *Uit Oost en West. Verklaring van eenige uitheemsche woorden*. Arnhem, P. Gouda Quint.
- *Visscher Heshuysen, Floris (1786), In Blom 1786: Voorbericht (p. I-XXIV), hoofdstuk 11 (p. 189-253), hoofdstuk 17 (p. 335-344), 'Uitlegging van de kunstwoorden en anderen welke in deze verhandeling voorkomen' (p. 407-448) en voetnoten.
- *Voegen van Engelen, J.: zie *De Surinaamsche Artz* (1981).
- Volders, J.L. (1973), *Bouwkunst in Suriname*. 2^e druk. Paramaribo, Kersten.
- Voorhoeve, J. (1955), 'Paul François Roos (1751-1805). De Surinaamse plantersletterkunde uit de 18^e eeuw'. *Nieuwe Taalgids* 48:198-203.
- Voorhoeve, J. (1960), 'De handschriften van Mr. Adriaan François Lammens'. *Nieuwe West-Indische Gids* 40:28-49.
- Voorhoeve, J. (1963), 'W.E.H. Winkels: Blankofficier met palet en papier'. *Nieuwe West-Indische Gids* 42:269-288.
- Voort van der Kley, J.J. van der (1983): zie Verwijs & Verdam (1885-1929).
- Vosmaer, Arnout (1805), *Natuurkundige beschrijving eener uitmuntende verzameling van zeldzame gedierten* [Bundeling van afleveringen uit 1766-1787]. Amsterdam, J.B. Elbe.
- *Vries, David Pietersz. (1655), *Dit is mijn tweede voyagie nade kuste van America, ofte Wilde Kuste in West-Indien* [1635]. In *Korte historiael ende journaels aenteyckeninge van verscheyden voyagiens ...* Editie bezorgd door H.T. Colenbrander. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1911.
- Vries, J. de & F. de Tollenaere (1997), *Etymologisch woordenboek*. 20^e uitgave. Utrecht, Het Spectrum.
- *Vries, S. de (1682), *Curieuse Aenmerkingen der bijzonderste Oost en West-Indische verwonderens-waerdige dingen*. Delen 1 en 2. Utrecht, Iohannes Ribbuis.
- Vrij, Jean Jacques (1998), 'Jan Elias van Onna en het "politiek systema" van de Surinaamse slaventijd, circa 1770-1820'. *Oso* 17,2:130-147.
- Wallenburg, Martin van (1995), 'Het reisverhaal van Gelein van Stapels: een Zeeuwse schipper op de Wilde Kust, 1629-1630'. *Zeeuws Tijdschrift* 1995, 1:9-14; 1995, 2:6-10.
- Waller, Ths. (1965), *Herinneringen van boer Thomas*. Paramaribo, uitgave in eigen beheer.
- *Warren, George (1667), *An Impartial Description of Surinam upon the Continent of Guiana in America*. Londen, W. Godwid.
- *Warren, George (1669), *Een onpartydige Beschrijvinge van Surinam, Gelegen op het vaste Landt van Guiana in Africa*. [Anonieme vertaling uit het Engels van 1667. In herdruk van 1670 met verbeterde titel: ... *in America*.] Amsterdam, Pieter Arentz.
- Webster's Universal College Dictionary* (1997), New York, Gramercy Books.
- Weekkrant Suriname* (1981-2004), Onafhankelijk weekblad, verschenen in Nederland. Rijswijk Z.H.
- Weerden, J.S. van (1968), 'Marten Douwes Teenstra in Suriname, 1828-1834. Een Groninger pionier in De West'. *Nieuwe West-Indische Gids* 46:164-175.
- Weijnen, A.A. (2003), *Etymologisch dialectwoordenboek*. Den Haag, SDU.
- Weiss. H. (1915), *Vier maanden in Suriname*. Nijkerk, Callenbach.
- Wekker, Just (1993), 'Indianen en pacificatie'. *Oso* 12,2:174-187.
- Wel, F.J. (1971), *Portretten uit Suriname in de tweede helft van de achttiende eeuw*. Den Haag, Schakels.

- Wessels Boer, J.G. (1965), *The indigenous palms of Suriname*. Leiden, Brill.
- Westeroüen van Meeteren, Frederik Willem (1883), *Surinaamsche planten en cultuurgewassen, boomen en houtsoorten*. Amsterdam, J.H. de Bussy.
- West-Indië (1855, 1858), *Bijdrage tot de bevordering van de kennis der Nederlandsch West-Indische koloniën*. I (1855) en II (1858). [Twee bundels artikelen en korte aantekeningen, ieder voorzien van een eigen jaartal.] Haarlem, A.C. Kruseman.
- Wettengl, Kurt (1998), 'Maria Sibylla Merian. Kunstenaress en natuuronderzoekster tussen Frankfurt en Suriname'. In: *Maria Sibylla Merian ... 1647-1717*, p. 12-36. Haarlem, Becht; Teylers Museum.
- *Weygandt, G.C. (1798), *Gemeenzaame leerwyze om het Basterd of Neger-Engelsch op een gemakkelijke wijze te leeren verstaan en spreken*. Paramaribo, W.W. Beeldsnijder.
- Whitehead, P.J.P. & M. Boeseman (1989), 'A portrait of Dutch 17th century Brazil. Animals, plants and people by the artists of Johan Maurits van Nassau'. *Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen; Verhandelingen afd. Natuurkunde*, 22^e reeks, deel 87:1-358.
- Wijnands, D.O. (1983), *The botany of the Commelins*. Rotterdam, Balkema.
- Winkels, W.E.H. = Mr. Furet.
- Wit, F. de (1688), 'Kaart 10'. In Koeman 1973.
- WNT = *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (1882-1998), Den Haag/Leiden. *Aanvullingen* (2001). 3 delen.
- Wolbers, J. (1861), *Geschiedenis van Suriname*. Amsterdam, H. de Hoogh. Herdruk (facsimile) Amsterdam, Emmering, 1970.
- Wollant, J.F. (1776), 'Figuur'. In Koeman 1973:45.
- Wooding, C.J. (1972), *Winti: een Afro-amerikaanse godsdienst in Suriname*. Meppel, Krips Repro.
- Woordenlijst Nederlandse taal* (2005), Tiel, Lanno Uitgeverij, Den Haag, Sdu Uitgevers.
- Woordenlijst van het Sranan-Tongo* (1961), Verzorgd door het Surinaamse 'Bureau Volkslectuur'. Paramaribo, Varekamp & Co.
- Woordenlijst Sranan-Nederlands-Engels* (1980), Verzorgd door de Surinaamse 'Stichting Volkslectuur'. Paramaribo, Vaco.
- Woordenlijst/Wordlist Sranan-Nederlands, Nederlands-Sranan, English-Sranan*. (1995), Verzorgd door de 'Stichting Volkslectuur Suriname'. Paramaribo, Vaco.
- *Woude, Elisabeth van der (1677), 'Dagboekfragment'. In Lichtveld & Voorhoeve 1980:43-52. Ook in Muller 2001.
- Wullschlägel, H.R. (1856), *Deutsch-Negerenglisches Wörterbuch*. Löbau, T.U. Duoldt. Herdruk (facsimile) Amsterdam, Emmering, 1965.
- Zeeuw, Lourens Lourensz (1627): zie Lichtveld & Voorhoeve (1980:14-54).

